

debit

GLĂȘUL BISERICII



REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLI, Nr. 1 — 3 IANUARIE — MARTIE — 1982

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLI, Nr. 1 — 3
IANUARIE - MARTIE
1982



Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTONIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

P. C. Pr. GH. BOGDAN

REDACTOR

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
REDACȚIA, Mesaj de pace, bunăstare și progres pentru poporul nostru	5
REDACȚIA, Aniversarea zilei de naștere a președintelui Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu	10
INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE	
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Curvint la Anul Nou</i>	12
Pr. dr. VICTOR VLĂDUCEANU, <i>La Duminica dinaintea Botezului Domnului Hristos — certitudinea mântuirii</i>	15
Pr. dr. NICOLAE DURĂ, <i>La Duminica a XXXII-a după Rusalii</i>	20
Pr. IOAN COVERCĂ, <i>La Duminica a XVII-a după Rusalii</i>	22
Pr. prof. IOAN CONSTANTINESCU, <i>Despre preacinstirea Maicii Domnului</i>	26
Pr. vicar OCTAVIAN POPESCU, <i>Orgoliul și smerenia — meditație</i>	30
PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA	
REDACȚIA, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i>	33
Diac. prof. O. BUCEVȘCHI și Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Știri ecumenice</i>	40
Lect. dr. CEZAR VASILIU, <i>Contactele ecumenice dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică între anii 1966—1981</i>	49
ARTICOLE ȘI STUDII	
Pr. prof. dr. ION BRIA, <i>Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă: aspecte, posibilități și perspective actuale</i>	70
Prof. STYLIANOS PAPADOPOULOS — <i>Ațena, Sfântul Grigorie de Nazians sau «Teologul», trad. de Diac. drd. ILIE FRĂCEA</i>	110
Prof. ADRIAN POPESCU, <i>Sinteză teologică gregoriană</i>	117
Pr. NICOLAE CĂNĂNAU, <i>Adevăruri de credință în colinde dobrogene</i>	126
DOCUMENTARE	
Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHEȘCU, <i>Unirea Principatelor Române — 24 Ianuarie 1859</i>	142
GION IONESCU, <i>Un elev seminarist întâmpină pe Domnitorul Alexandru Ioan Cuza la Buzău</i>	148
NICOLAE STOICESCU, <i>Mănăstirea Ciorogirla—Samurcășești</i>	154
SPIRIDON CRISTOCEA, <i>Noi date despre Mănăstirea Rîncăciov</i>	174
OCTAVIAN MĂRCULESCU, <i>Alte icoane inedite de la biserica Sf. Ilie din Cîmpulung-Muscel</i>	184
*** — <i>«Regulament pentru organizarea și funcționarea cimitirelor parohiale și mănăstirești din cuprinsul eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române»</i>	194

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Pr. DAVID POPESCU, <i>Conferințele de orientare ale clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor, din lunile mai și septembrie 1981</i>	202
ASISTENT, <i>Slințirea bisericii din parohia Bolintin Deal II</i>	208
ASISTENT, <i>Slințirea bisericii Sf. Treime—Ghencea din București</i>	208
ASISTENT, <i>Slințirea bisericii din parohia Strejnicu, jud. Prahova</i>	210
Pr. DAVID POPESCU, <i>Slințirea lucrărilor de restaurare generală și reînnoire de la biserica Mărcuța din București</i>	211
Pr. prof. MIHAIL ȚEPORDEI, † <i>Preotul Iconom Stavrolor Teodosie Agapie</i>	214

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

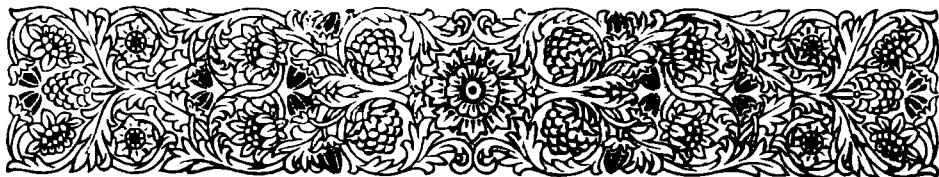
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Din activitatea Centrului arhiepiscopal Galați (noiembrie—decembrie 1981)</i>	216
--	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	225
---	-----

RECENZII

Valdo Vinay, <i>Storia dei valdesi, Vol. III — Dal movimento evangelico italiano al movimento ecumenico (1848—1978)</i> , Editrice Claudiana, Torino, 1980, 528 p., de Lect. dr. CEZAR VASILIU	248
Virgil Căndea, <i>Rațiunea dominantă. Contribuții la Istoria umanismului românesc</i> . Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, 384 p., de Conf. P. I. DAVID	250
Rădu Florescu, Ion Miclea, <i>Tezaur transilvane la «Kunsthistorisches Museum» din Viena</i> , Edit. Meridiane, București, 1979, 104 p., de Pr. I. IONESCU	254
Valeriu Anania, <i>Străinii din Kipukua</i> , Edit. Cartea Românească, București, 1980, de CRISTOFOR DANCU	259
F. E. Sciuto, <i>Ulrico Zwingli</i> , ed. Giannini, Napoli, 1980, p. VIII + 652, de Lect. Dr. CEZAR VASILIU	263
Prof. Dr. Phil. İwan Panschowski, <i>Etica lui Spinoza și raportul ei față de religie</i> , 60 p., Sofia, 1981, de Diac. prof. O. BUCEVSCHI	265
Dom. Georges Lefebvre, Moine de Lignge, <i>La silence de la Prière</i> , de Diac. Asist. MIHAI COLIBĂ	267
Dumitru B. Gonis, <i>Opera scriitoricească a Patriarhului Calist I. Teză de doctorat susținută la Facultatea de teologie a universității din Atena</i> , 1980, 377 p., de Pr. Dr. IOAN DURĂ	269
Vojtech Zamarovsky, <i>Din tainele imperiului Hitit, în românește</i> de Gabriel Istrate, Editura «Junimea», Iași, 1980, 251 p. + 21 planșe, de Drd. SIMION TODORAN	273



MESAJ DE PACE, BUNĂSTARE ȘI PROGRES PENTRU POPORUL NOSTRU

Atit pentru noi cât și pentru locuitorii celorlalte țări ale lumii, momentele de confluență ale anului ce a trecut și ale celui ce abia a venit îndeamnă la reflecții, la gânduri cinstite despre ceea ce a fost ieri și ceea ce va fi mâine, mai ales despre ceea ce va trebui să fie mâine. Este în firea oamenilor să-și lege speranțele de mai bine de această deschidere pe care o reprezintă prima zi din șirul celor 365 ce își vor desfășura succesiunea vreme de douăsprezece luni.

Noi, cetățenii României socialiste ne-am regăsit gândurile și speranțele noastre pentru Noul An exprimate în toată limpezimea lor în Mesajul adresat națiunii noastre de Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu. Ascultându-l, am avut din nou confirmarea justeii politici a statului nostru. Realizările dobândite în anul ce a trecut acoperă toate sectoarele ce concură la dezvoltarea multilaterală a României — în industrie, în agricultură, în celelalte ramuri ale economiei, în știință, în învățămînt și cultură. Sînt realizări cu atît mai remarcabile cu cît ele au fost dobândite în condițiile grele create în economia mondială și care s-au manifestat și în țara noastră.

Cum era și firesc, Mesajul conține o vibrantă chemare la pace, înțelegere, colaborare între toate statele lumii.

Cu emoție și bucurie redăm acest Mesaj în primele pagini ale primului număr al revistei noastre din acest an :

«Dragi tovarăși și prieteni,

Cetățeni ai Republicii Socialiste România,

Peste cîteva momente încheiem anul 1981, primul an al celui de-al VII-lea plan cincinal, cu rezultate importante în dezvoltarea economico-socială, în ridicarea bunăstării materiale și spirituale a națiunii noastre socialiste. Plenara Comitetului Central al partidului a apreciat realizările de seamă obținute în dezvoltarea industriei, agriculturii, a celorlalte sectoare economice, în progresul științei, învățămîntului și culturii, subliniind, totodată, cu putere lipsurile și greutățile manifestate în această perioadă, stabilind măsurile ce trebuie luate pentru lichidarea lor, pentru înlăptuirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății

socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism, a hotărârilor Congresului al XII-lea. Trebuie să menționez că toate aceste realizări au fost obținute în condițiile grele create în economia mondială și care s-au manifestat, după cum am menționat nu o dată, și în fara noastră.

Rezultatele dobândite demonstrează justețea politicii Partidului Comunist Român care aplică în mod creator adevărurile generale, principiile socialismului științific, la condițiile României. Ele vădesc forța creatoare a poporului român, liber și stăpîn pe destinele sale, superioritatea orînduirii noastre socialiste, afirmarea cu putere a rolului conducător al partidului, unitatea întregului popor în munca și lupta revoluționară pentru ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație.

În aceste momente solemne, gîndurile noastre se îndreaptă către clasa muncitoare, țărănime și intelectualitate, către toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, către organele și organizațiile de partid, organizațiile de masă și obștești, către întregul popor, care, prin munca sa plină de abnegație, asigură dezvoltarea continuă a României socialiste. Pentru mărețele succese obținute în acest an, vă adresez tuturor, dragi tovarăși, cele mai calde felicitări și vă urez noi și tot mai mari victorii în activitatea închinată poporului, patriei noastre socialiste!

Intrăm, peste cîteva clipe, în anul 1982, cel de-al doilea an al cincinalului 1981—1985, cu un program de dezvoltare economico-socială elaborat cu participarea tuturor organismelor democrației noastre socialiste, a maselor largi populare, și care asigură îndeplinirea neabătută a obiectivului strategic, a sarcinii fundamentale stabilite de Congresul al XII-lea — realizarea unei noi calități a muncii și vieții întregului popor, trecerea României la un stadiu superior de dezvoltare.

Vom avea de învins, și în anul viitor, multe greutăți, determinate atît de criza economică mondială, cît și de unele rămîineri în urmă în asigurarea bazei tehnico-materiale. De aceea, este necesar să acționăm cu toată hotărîrea, în spirit revoluționar, pentru lichidarea lipsurilor, întărirea răspunderii și exigenței în întreaga viață economico-socială, făcînd totul pentru dezvoltarea bazei de materii prime și energetice, pentru ridicarea continuă a calității și nivelului tehnic al produselor.

Aplicînd neabătut noul mecanism economic, auto gestiunea și autoconducerea muncitorească, să asigurăm creșterea eficienței economice, a productivității muncii, reducerea cheltuielilor de producție, sporirea continuă a venitului național.

Să facem ca anul 1982 să marcheze un progres puternic al agriculturii noastre pe calea modernizării, ridicării productivității, creșterii producției agricole vegetale și animale, îndeplinirii noii revoluții agrare.

Să așezăm întreaga activitate de dezvoltare economico-socială a patriei pe cele mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii, să ridicăm tot mai mult rolul științei, învățămîntului și culturii în făurirea noii orînduirii sociale.

În anul 1982 să dezvoltăm mai puternic democrația socialistă, participarea activă a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționa-

litate, a întregului popor la făurirea conștientă a propriului viitor socialist și comunist.

În actualele împrejurări economice internaționale grele, să demonstrăm forța și capacitatea minunatului nostru popor care, de-a lungul istoriei sale milenare, a dovedit nu o dată înalte virtuți, dragoste neclintită față de glia strămoșească, nedînd înapoi în fața nici unei greutăți.

Acum, cînd poporul nostru, stăpîn pe destinele sale, își făurește viața în mod liber, așa cum dorește, să demonstrăm unitatea sa de granit în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii noastre socialiste.

În anul 1982 să înscriem noi progrese în dezvoltarea neînteruptă a patriei noastre, în ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregii națiuni, în întărirea independenței și suveranității României socialiste.

Dragi tovarăși și prieteni,
Cetățeni ai României socialiste,

În anul 1981, în viața politică internațională au apărut multe probleme complexe, s-a menținut încordarea, a continuat cursa înarmărilor, s-au adunat nori negri, prevestitori de furtună, deasupra continentului nostru, deasupra întregii planete. Contradicțiile dintre diferite state și grupări de state, lupta pentru menținerea și reîmpărțirea zonelor de influență au continuat și chiar s-au accentuat în cursul acestui an.

În același timp, s-a intensificat lupta popoarelor împotriva politicii imperialiste și colonialiste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, pentru o politică nouă bazată pe principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Lupta între aceste două tendințe, diametral opuse, pe arena vieții internaționale, va continua să se manifeste cu putere și în cursul anului 1982.

Este necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru oprirea încordării internaționale, pentru reluarea cursului spre destindere și promovarea unei politici noi, democratice, de respect al independenței naționale, de colaborare și pace.

România va acționa neabătut pentru întărirea colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu țările capitaliste dezvoltate, pe baza principiilor egalității în drepturi, respectului independenței și neamestecului în treburile interne.

Trebuie să facem totul pentru oprirea amplasării de rachete cu rază medie de acțiune în Europa și retragerea celor existente, pentru trecerea la reducerea armamentelor și realizarea unei Europe fără arme nucleare.

Să întărim colaborarea și solidaritatea cu toate forțele progresiste, cu toate popoarele care se pronunță pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru dezarmare și pace.

Acum, pînă nu este prea tîrziu, să facem totul pentru a determina trecerea la dezarmarea generală, și în primul rînd la dezarmarea nucleară!

Să acționăm cu toată hotărîrea pentru realizarea unei Europe unite, în care fiecare națiune să se poată dezvolta fără teama vreunei agresiuni.

Acum, în pragul Anului Nou, ne adresăm încă o dată popoarelor Europei, popoarelor întregii lumi, să întărim solidaritatea și să intensificăm lupta pentru dezarmare, pentru apărarea dreptului fundamental al popoarelor la libertate, la viață, la pace! Avem deplina convingere că popoarele dispun de forța necesară pentru a pune capăt cursei înarmărilor.

Să facem totul pentru încheierea cu succes a negocierilor sovieto-americeane de la Geneva cu privire la oprirea amplasării și înlăturarea rachetelor nucleare din Europa.

Să acționăm pentru încheierea cu succes, în cursul anului 1982, a reuniunii de la Madrid și convocarea unei Conferințe de încredere și dezarmare, asigurînd continuitatea reuniunilor pentru securitate și cooperare în Europa.

Fie ca anul 1982 să determine înseninarea vieții internaționale, întărirea încrederii și conlucrării între toate națiunile — condiție esențială a progresului economico-social al tuturor popoarelor, a apărării păcii mondiale!

Fie ca anul 1982 să determine realizarea unor măsuri reale în direcția lichidării subdezvoltării și înfăptuirii noii ordini economice și politice mondiale care să asigure progresul țărilor rămase în urmă, stabilitatea economică internațională!

Să facem totul ca țările mici și mijlocii, țările în curs de dezvoltare, țările nealiniat să participe mai activ la soluționarea marilor probleme internaționale, să se întărească rolul Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale.

Să acționăm cu toată hotărîrea pentru soluționarea conflictelor existente numai și numai pe calea tratativelor, pentru eliminarea forței și a amenințării cu forța din viața internațională.

Doresc să afirm acum, la începutul noului an, că România socialistă va contribui activ la soluționarea problemelor complexe din viața mondială, la lupta pentru dezarmare și pace, pentru apărarea dreptului la viață al popoarelor, pentru realizarea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră.

Dragi tovarăși și prieteni,

Cetățeni ai României socialiste,

Intrăm în anul 1982 cu încredere deplină în forța unită a poporului nostru, avînd convingerea că noul an va aduce națiunii noastre socialiste noi împliniri în înfăptuirea Programului partidului de dezvoltare economico-socială, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a oamenilor muncii, de întărire continuă a capacității de apărare a patriei, a independenței și suveranității României socialiste.

Urez minunatei noastre clase muncitoare, țărănimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, noi și noi succese, satisfacții tot mai mari în muncă și în viață.

Vă urez tuturor, dragi compatrioți, un An Nou fericit, împlinirea tuturor dorințelor de mai bine !

LA MULȚI ANI !

*

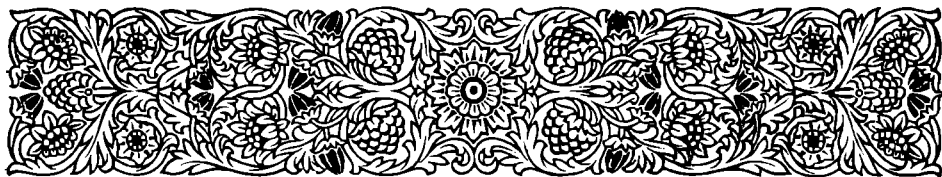
Acest Mesaj este o vie mărturie despre solidaritatea tuturor fiilor patriei noastre dragi, întru strădaniile lor comune pentru a sluji țara, pentru a-și aduce contribuția lor deosebită la ridicarea pe culmi din zi în zi tot mai înalte a stării spirituale și materiale a poporului nostru.

Exprimîndu-și totala adevărată față de mărețele idei cuprinse în acest vibrant Mesaj, înalta ierarhie, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române slujesc împreună cu toți locuitorii țării, aspirațiile înalte ale întregii suflări românești pentru o viață nouă într-o țară nouă.

Luîndu-și angajamentul să-și aducă și în viitor întreaga lor contribuție la înfăptuirea tuturor acțiunilor inițiate de conducerea statului nostru, pentru înălțarea patriei și realizarea idealurilor poporului nostru, toți fiii Bisericii Ortodoxe Române, urmînd pilda strămoșilor noștri care îngemănau credința cu dragostea de glia românească, rugăciunea cu munca și drepturile firești cu datoriile obștești, vor depune toate eforturile, de pe poziția și cu mijloacele lor, la opera de zidire a României celei noi spre binele și fericirea poporului nostru.

REDAȚIA





ANIVERSAREA ZILEI DE NAȘTERE A PREȘEDINTELUI REPUBLICII, DOMNUL NICOLAE CEAUȘESCU

În acest miez de iarnă, poporul nostru a trăit un eveniment de profundă semnificație. Este unul din acele evenimente care devin mari atunci când implică și marchează destinul popoarelor, care se înscriu în paginile istoriei numai atunci când răspund năzuințelor profunde ale popoarelor, când angajează participarea efectivă a maselor, când acestea recunosc în evenimentul respectiv reflexul propriilor lor gânduri și sentimente.

Aniversarea Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii s-a transformat într-un eveniment deosebit prin voința tuturor cetățenilor patriei noastre, care au făcut din ziua de 26 ianuarie o sărbătoare a unității poporului în jurul conducerii sale, a conducătorului său.

Prin numeroase mesaje și telegrame adresate Președintelui României, prin noi volume de scrieri alese și cuvântări, prin declarațiile și articolele apărute în presă, opinia publică internațională s-a alăturat sărbătoririi noastre, exprimându-și prețuirea pentru succesele obținute de poporul român sub conducerea Domnului Nicolae Ceaușescu, reafirmându-se astfel prestigiul de care se bucură peste hotare șeful de stat care s-a identificat integral cu aspirațiile poporului său, al cărui nume înseamnă viață consacrată păcii și înțelegerii între țări și popoare.

Pentru tot ceea ce a făcut și face Domnul Nicolae Ceaușescu întru slava și măreția acestui popor, pentru victoria idealurilor de progres și pace în lume, întreaga țară îl înconjoară pe președintele Republicii cu cele mai calde sentimente de stimă, dragoste și înaltă considerație. Sărbătorirea aniversării sale oglindește deosebit de elocvent afecțiunea și recunoștința neșămurită pe care i le poartă întreaga suflare românească, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, hotărârea unanimă a poporului nostru de a-și strânge și mai puternic rîndurile în jurul conducerii sale, de a păși strîns unit în muncă și luptă pentru înfăptuirea, pe pămîntul României, a înaltelor idealuri de progres și bunăstare, de civilizație și demnitate.

Dînd glas sentimentelor ce animă întregul popor, în scrisoarea ce i-a fost adresată de înalta cîrmuire a țării se pune în relief «exemplul magistral de responsabilitate pe care-l dați în toate împrejurările, excepționala dumneavoastră capacitate de a organiza și conduce ampla operă de făurire a noii societăți, realismul și spiritul creator, profund științific pe care le manifestați, consecvența cu care acționați pentru găsirea căilor și mijloacelor celor mai potrivite de soluționare a problemelor de care depinde mersul înainte al societății noastre. Țara în-

treagă cunoaște cu cât suflet și cu câtă dăruire acționați pentru progresul economic și social al patriei noastre, pentru făurirea unei economii moderne, de înaltă eficiență și productivitate, pentru punerea tot mai largă în valoare a potențialului material și uman al societății noastre. Apreciem preocuparea dumneavoastră deosebită pentru ca tot ceea ce se realizează în patria noastră socialistă, sub conducerea încercată a partidului, să servească poporului, să se materializeze în ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual al poporului, într-o calitate nouă a muncii și vieții tuturor cetățenilor patriei noastre socialiste. Este profund pilduitoare hotărîrea și consecvența cu care acționați pentru promovarea principiilor eticii și echității socialiste în toate domeniile vieții economice și sociale, pentru asigurarea tuturor condițiilor necesare împlinirii și afirmării plene a personalității umane în societatea noastră».

Cu acest solemn prilej din viața Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, i-a adresat următoarea telegramă :

*«Domniei Sale,
Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,
Președintele Republicii Socialiste România*

Cu prilejul aniversării zilei Dumneavoastră de naștere, înalta ierarhie, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, stăpîniți de cele mai profunde sentimente de stimă, aleasă prețuire și devotament, vă exprimă respectuoase urări de fericire, îndelungată înziliră cu puteri sporite de muncă la cîrma destinelor scumpei noastre patrii și a întregului popor român.

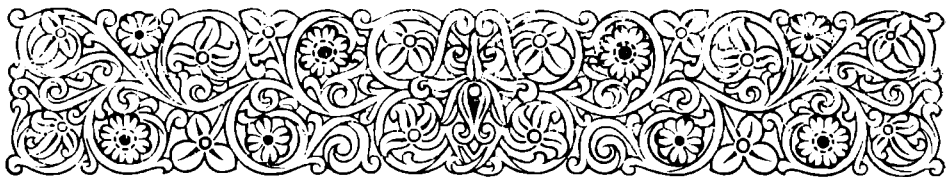
La acest moment aniversar din viața Dumneavoastră, cel mai iubit fiu al poporului nostru, eminent gînditor și însuflețit patriot, reprezentanții și fiii Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu toți fiii iubitori ai acestui pămînt strămoșesc, uniți în cuget și simțiri, vă aduc din adîncul inimii prinos de recunoștință și de admirație, pentru activitatea neobosită, pusă în slujba binelui și propășirii Patriei noastre dragi, precum și pentru dîrzenia și abnegația cu care apărați pacea, bunul cel mai de preț al întregii omeniri.

Încredințindu-vă, și cu acest prilej, de loialitatea, devotamentul și dragostea fierbinte ce vă păstrează slujitorii Bisericii Ortodoxe Române, vă rugăm să primiți, mult stimată Domnule Președinte, cele mai sincere urări de sănătate, bucurii depline și viață îndelungată, pentru a conduce destinele neamului nostru românesc spre noi culmi de civilizație și progres.

LA MULȚI ANI !»

După cum se constată această telegramă dă glas sentimentelor de stimă și prețuire pe care ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, le nutresc față de cel ce, cu dăruire și cu dragoste, veghează neconținut la cîrma iubitei noastre patrii, Republica Socialistă România.

REDAȚIA



ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

CUVÎNT LA ANUL NOU

«Binecuvintează, Doamne, cununa anului
bunătății Tale!».

Cu ajutorul lui Dumnezeu, am pășit pragul anului 1982 de la Hristos. Obiceiul de a sărbători Anul nou la 1 ianuarie l-am moștenit de la strămoșii noștri romani. În luna aceasta ei procedau la schimbarea și distribuirea dregătoriilor mai însemnate din oficiile publice. Tot în această perioadă, începînd din a doua parte a lunii decembrie și în primele zile ale lunii ianuarie, ei aveau cele mai mari sărbători, între care și Anul nou.

Și la noi, Anul nou se desfășoară într-un cadru sărbătoresc prelungit. În afară de faptul că el coincide cu două sărbători religioase, Tăierea împrejur a Mîntuitorului Iisus Hristos și pomenirea Sfintului Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei († 379), Anul nou vine imediat după praznicul Nașterii Domnului — Crăciunul — și este urmat de sărbătoarea Bobotezei și a Sf. Ioan Botezătorul.

Privind de pe hotarul care desparte anul ce a trecut de acesta care abia a început ne dăm seama că vremea vine și trece într-o înlanțuire neîntreruptă, din trecut în prezent și din prezent spre viitor, purtîndu-ne totodată și pe noi pe aripile ei, spre un destin de la care nu se poate sustrage nimeni.

Anul, luna, ziua cu diviziunile lor sînt măsuri ale timpului călător cu care calculăm durata vieții și a lucrurilor ce ne înconjoară și ne înscriem în circuitul universal și comun al lumii în care trăim. Această determinare a timpului s-a stabilit în raport cu mișcarea de rotație a pămîntului în jurul axei sale și în jurul soarelui, care se face într-o perioadă de 365 de zile, iar în anii bisecți în 366 de zile. În această durată sînt cuprinse și anotimpurile : primăvara, vara, toamna și iarna, care se succed după poziția planetei noastre față de soare, de la care primește lumina și căldura.

Anul care a trecut îl cunoaștem cu toții. El s-a adăugat la noianul milioanei și miliardelor de ani din urmă, cu faptele și întîmplările lor. În schimb, anul 1982, care a început acum, e necunoscut. E ca un prunc de cîteva ore, despre care nimeni nu știe să spună ce va deveni cînd va

crește mare, pentru că noi nu cunoaștem viitorul. «Nu este al vostru a ști anii sau vremurile pe care Tatăl le-a pus în stăpînirea Sa», a zis Mîntuitorul (Fapte 1, 7). Dar nici nu este de folos să cunoaștem viitorul, pentru că aceasta ne-ar tulbura peste măsură și ar împiedica omenirea din drumul ei. Dumnezeu n-a voit să cunoaștem viitorul, pentru ca fiecare zi pe care ne-a dat-o să o socotim ca și cînd ar fi cea din urmă din viață și astfel să fim totdeauna pregătiți sufletește, avînd candelile aprinse și untdelemnul faptelor bune în vase, ca fecioarele cele înțelepte, cînd au ieșit întru întîmpinarea Mirelui ceresc (Matei 25, 4).

Din cuvîntul Domnului, ca și din experiența vieții știm însă că fiecare ceas, fiecare clipă ne duc tot înainte pe vadul timpului și ne apropie de sfîrșitul călătoriei noastre, «căci nu avem aici cetate stătătoare și o căutăm pe aceea ce va să fie» (Evr. 13, 17).

Tot din aceste izvoare de învățătură cunoaștem că viitorul poate fi luminos sau întunecat, după cum oamenii, în general și în parte, știu să folosească fiecare zi și fiecare oră a vieții lor.

Dumnezeu, Tatăl nostru cel din ceruri, a pus în firea omului dintru început, indiferent din ce neam este, o lumină călăuzitoare, legea morală, ca să fie judecător al faptelor sale, ca și ale altora, pentru ca fiecare să poată alege binele și să se ferească de rău. Căci zice cuvîntul Sfintei Scripturi: «Viață și moarte ți-am pus Eu astăzi înainte, binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi.» (Deut. 30, 19). Această lumină a fost întărită în mod desăvîrșit de Mîntuitorul Iisus Hristos, prin învățătura Sfintei Evanghelii, care cheamă pe toți oamenii la trăirea în sfințenie și la dragoste către întreaga umanitate. De împlinirea acestor porunci dumnezeiești depinde fericirea noastră și chiar buna întocmire a lumii care ne înconjoară. Căci a zis Dumnezeu: «De veți păzi și plini poruncile Mele, vă voi da ploaie la timp, pămîntul și pomii își vor da roadele lor... veți minca pîinea voastră cu mulțumire și veți trăi în pămîntul vostru fără primejdie. Iar de nu vă veți sili să le împliniți, pămîntul nu-și va da roadele sale, nici pomii nu-și vor da roada lor» (Levitic 26). Aceasta ne arată că pămîntul și stihiiile se pot sfinți prin vrednicia și virtutea oamenilor și, dimpotrivă, se pot sălbătici și pustii prin păcatele lor.

De aceea, anul acesta, într-o mare măsură, va putea fi după felul cum vor acționa oamenii în îndeplinirea îndatoririlor lor față de fraternitatea umană universală, această mare familie a lui Dumnezeu. Viitorul nu este ceva întîmplător, ci el poate fi dirijat în unele privințe, spre ceea ce îi este folositor omului, vieții. Viitorul se naște din prezent, care e sub stăpînirea noastră, iar prezentul din trecut. Trecutul și prezentul sînt premisele viitorului. Dacă aceste condiții de bază sînt bine așezate și se acționează mai departe în aceeași direcție, avem cele mai mari speranțe că și viitorul va fi bun.

Desigur că noi nu putem opri unele cataclisme, provocate de stihii, în unele regiuni ale lumii, cutremurele de pămînt, vulcanii, cicloanele și altele care sînt mai presus de puterile noastre și fac multe victime și distrugerii. Dar și asupra acestora omul poate avea un cuvînt de spus, spre binele său, prin luminile pe care i le-a dat Dumnezeu. El poate face ca urmările acelor forțe destructive să fie cît mai puțin pă-

gubitoare, luînd din vreme măsuri de apărare, prin folosirea în scopuri pașnice a tehnicii și a științei la care a ajuns omenirea din vremea noastră. Putem însă combate alte fenomene și calamități, ca seceta și foamea, prin lucrarea rațională a pămîntului sub toate aspectele. Putem combate bolile care produc atîta suferință în lume. Putem combate vicciile sociale, păcatele care întunecă viața omului și distrug forța creatoare a spiritului. Putem combate certurile și ura dintre oameni, făcînd pace între ei. De asemenea putem combate cu succes războaiele, care fac mai multe victime și pagube decît toate cataclismele intervenite în viața omenirii de la potopul lui Noe și pînă în prezent.

Munca unită a tuturor pentru vindecarea lipsurilor de care suferă umanitatea, efortul comun pentru o mai bună stare materială și spirituală și activitatea pentru întărirea păcii sînt printre cele mai de seamă acțiuni de care depinde viitorul omenirii. De aceea, nici un efort, nici o jertfă pe care o va face omenirea în anul ce ne stă înaintea, pentru atingerea acestui țel, nu va fi prea mare.

Țara noastră, mult iubită, ctitorită pe temelii de piatră de înaintași și de generația noastră, privește cu încredere viitorul, față de care și-a luat angajamente dintre cele mai solemne. Anul acesta este al doilea an al celui de al șaptelea plan cincinal, care înseamnă o nouă etapă de progres în suișul patriei noastre. Succesele repurtate în toate ramurile de activitate și experiența dobîndită în cele peste trei decenii și jumătate de viață nouă sînt postamentul de granit, pe care se clădește în continuare cu spor, pentru fericirea poporului. Privind în jurul nostru, vedem întreaga națiune angajată cu toate forțele sale în depășirea a tot ceea ce s-a făcut pînă acum. De pe lanuri, din livezi, gospodarii harnici aduc, precum zice Psalmistul: «Piinea care întărește inima omului, undelemnul care luminează fața și vinul care înveselește inima omului» (Ps. 103, 15), precum și celelalte alimente care stau cu îndestulare pe masa noastră. Muncitorii și tehnicienii din diferitele întreprinderi, fabrici și ateliere, aduc produsele muncii lor: mașinile, materialele, uneltele cu care lucrăm, îmbrăcămintea și toate cele necesare pentru o viață civilizată. Constructorii zidesc blocuri de locuit și așezăminte sociale la orașe și sate, cu confort tot mai ridicat. Școlile de toate gradele luminează calea copiilor noștri și-i pregătesc pentru a deveni vrednici urmași ai generației noastre, care depune eforturi mari, ca ei să se bucure de o viață fericită și să ducă mai departe cu cinste numele neamului și năzuințele de mai bine. Tot așa corpul medical, spitalele, se îngrijesc de sănătatea noastră și, împreună cu alți factori sociali, fac ca durata mijlocie a vieții să fie mai mare astăzi ca în trecut.

Nici celelalte îndeletniciri n-au rămas în urmă, ci s-au dezvoltat către împliniri tot mai mari în ritm susținut. Astfel, întreaga economie a țării, printr-o bună organizare făcută de înțelepții noștri ocîrmuitori prosperează, nivelul de trai al poporului este tot mai ridicat cu fiecare an, perspectivele devin tot mai luminoase. Toate acestea sînt pentru noi dovezi că anul în care am intrat se înscrie cu semne de bun augur. Țara se află pe un drum sănătos și, dacă noi ne vom face datoria mai departe, vom culege roade și mai îmbelșugate.

Timpu și viața sînt o bogăție încredințată nouă de Ziditorul a toate, prin chemarea noastră dintru neființă la ființă și la puțința de afirmare.

Sînt talanții ce ni s-au dat, ca să lucrăm cu ei, pentru a cîștiga cele de trebuință trupului și sîfletului. Trebuie dar să fructificăm cu înțelepciune și cu răspundere această zestre, știind că Dumnezeu ne va cere socoteală de felul cum am întrebuințat-o. Fericirea în viața aceasta, ca și mîntuirea sufletului sînt condiționate de comportarea noastră în societate, de împlinirea binelui către cei din jurul nostru. «Cine iubeste viața și vrea să vadă zile bune — zice Sf. Ap. Petru — să-și înfrîneze limba de la rău și buzele de la grăirea cu vicleșug. Să se ferească de la calea cea rea și să facă binele. Să caute pacea și să o urmeze». (I Petru, 3, 10—11).

Trebuie să mărturisim că tuturor ne place viața. Felicitările pe care ni le adresăm unii altora cu prilejul Anului nou și a altor sărbători, dovedesc aceasta. Toți dorim, cu mic, cu mare, să avem zile bune și ani mulți, precum arată Ecclesiastul: «Dulce este lumina și o plăcere pentru ochi să vadă soarele» (Eccl. 11, 7).

După toate cele arătate, se cuvine acum să mulțumim lui Dumnezeu că, în anul ce a trecut, ne-a împărțășit din belșug din darurile Sale și fiecare am putut să realizăm lucruri folositoare pentru trebuințele noastre și ale familiei. Poporul nostru s-a bucurat de asemenea de o muncă spornică și de o bună stare materială. Tot așa și Biserica, mama noastră duhovnicească și-a îndeplinit lucrarea ei cu mult folos în mijlocul credincioșilor, cu sprijinul și devotamentul lor.

Acum, la începere de An nou, rugăm fierbinte pe Părintele ceresc, să ne dăruiască mai departe, nouă și poporului nostru, binecuvîntarea Sa, ca să putem parcurge cu vrednicie drumul ce ne stă înaintea. Să ne întărească în dreapta credință și în dragostea către semenii noștri, spre a fi totdeauna gata la lucrarea faptelor bune, căci acestea sînt măsura vieții și a credinței.

Totodată împlorăm fierbinte Pronia dumnezeiască să nu ne lipsească de ajutorul său și să dea dregătorilor care conduc destinele popoarelor darul sfînt al înțelepciunii și al iubirii de aproapele, de a face totul ca omenirea să fie izbăvită pentru totdeauna de urgia războaielor și a dezbinărilor, iar pacea și bunăvoirea dintre oameni, care sînt atît de dore, să se întindă peste tot pămîntul.

Fie ca Dumnezeu să primească aceste rugăciuni smerite ale noastre, iar îngerul Său păzitor să fie pururea cu noi împreună-călător, povățuitor și sprijinitor. A m i n.

Arhim. IERONIM MOTOC

LA DUMINICA DINAINTEA BOTEZULUI

Hristos — certitudinea mîntuirii

Prin neascultarea și căderea în păcat a primilor oameni, un zid de despărțire, o prăpastie uriașă s-a ivit între oameni și Dumnezeu. A apus soarele grației divine și întuneric mare s-a revărsat peste întreg pămîntul. Noaptea aceasta a fost lungă și grea pentru om, fiindcă îl mistuia dorul după fericirea paradisiacă. Și ce n-a făcut el pentru a-și

regăsi drumul spre Dumnezeu, spre fericire. Altare, statui și jertfe sîsîngeroase sînt un suspin neîncetat pentru cucerirea fericirii paradisului nostalgic.

Dar toate acestea au fost zadarnice. Căci păcatul săvîrșit de protopărinții noștri a însemnat nu numai o retragere a harului lui Dumnezeu, ci concomitent și o slăbire a chipului lui Dumnezeu în om. Mîntea i s-a întunecat în așa măsură, încît «*cunoscînd pe Dumnezeu, nu l-a mărit ca pe un Dumnezeu... ci s-au rătăcit în închipuirile lor*» (Romani I, 2121). Simțirea i s-a deformat în așa fel, că nu mai putea face distincție între bine și rău, iar voința i-a slăbit, încît omul — cum se exprimă Sf. Apostol Pavel — «*nu mai săvîrșea binele pe care-l vrea, ci răul pe care nu-l voia, pe acela îl săvîrșea*» (Romani VII, 19).

Pentru satisfacerea dreptății maiestății divine, pentru restaurarea omului, erau posibile două alternative, așa cum accentuează Fericitul Augustin : «*trebuia sau ca omul să se ridice la Dumnezeu, sau ca Dumnezeu să se pogoare la om*». Prima alternativă era cu neputință datorită gravității păcatelor, «*căci nimeni nu s-a suit la cer fără numai Cel ce s-a pogorît din cer, Fiul Omului, care este în cer*» (Ioan III, 13). Rămînea așadar, ca Dumnezeu să se coboare la om din cerul milostivirii și bunătății Sale.

După trecerea a mii de ani, apare prima rază, vesteșă cea mult așteptată, solia Cerului, adusă de arhanghelul Gavriil Sfintei Fecioare Maria, că va naște pe Mîntuitorul lumii, pe Fiul lui Dumnezeu.

Această veste constituie cu drept cuvînt începutul mîntuirii noastre. Bunavestire, ocean de lumină și abis de taină, este planul din eternitate al nesfîrșitei înțelepciuni divine.

Atotputernicia lui Dumnezeu putea mîntui pe om și prin alte mijloace, decît prin întruparea Fiului Său. Dar atunci noi am fi cunoscut numai puterea și măreția sa divină, nu și dragostea Lui nemărginită.

Mîntuirea neamului omenesc prin întruparea Fiului lui Dumnezeu are un caracter profund uman, fiind expresia iubirii și bunătății divine. Deespre această iubire ne mărturisește însuși Hristos Mîntuitorul : «*Așa t a iubit Dumnezeu lumea încît pe Fiul Său cel Unul-Născut l-a dat ca tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*» (Ioan III, 16). Se cuvenea, precum adeverește Sf. Atanasie, «*ca omul cel făcut după chipul lui Dumnezeu să fie mîntuit de Fiul cel în chipul Tatălui*», care s-a smerit pe Sine, luînd trup omenesc asemenea nouă, dar fără de păcat.

La plinirea vremii, atunci cînd omenirea se găsea pe marginea prăpastiei, cînd apuneau ultimele pilpîiri ale filozofiei păgîne, la această răscruce a istoriei antice, apare Răscumpărătorul. Fiul lui Dumnezeu își dezbracă maiestuoasa-I purpură divină și coboară între oameni, pentru a înfrăți pe vecie Cerul cu pămîntul. Bucuria nașterii inundă întregul univers, explozia de lumină reînnoindu-l. Armonii cosmice se înlanțuie în bucurie și iubire, în înălțimi și în adîncuri.

Stăm încă sub vraja razelor calde și binecuvîntate ale Nașterii Domnului, eveniment de sublimă apoteoză și amploare cosmică, ce a cutremurat o lume întregă, transfigurînd-o.

În timp ce Fiul lui Dumnezeu aștepta plinirea vremii pentru realizarea divinei Sale misiuni evanghelice, atunci când tronul Regelui Prooroc David era destul de pingărit din partea idumeului Irod, la capătul unei lumi în agonie, când păgînismul se destramă, în pustia Iordanului răsună puternic, cu adînci rezonanțe în sufletul omenirii, glasul marelui Prooroc Ioan Botezătorul. El este chemat să fie înaintemergătorul, tulnicul și crainicul unei lumi noi, întemeiate pe adevăr, dreptate și iubire. Îmbrăcat în haină de păr de cămilă și încins la mijloc cu o curea, Ioan Botezătorul vestea omenirii că lumea se găsește în pragul unei mari prefaceri. «*Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor... Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările lui... Faceți roduri vrednice de pocăință...*».

«*Acum securea stă la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face roadă bună, se taie și se aruncă în foc. Eu unul vă botez cu apă, spre pocăință, dar Cel ce vine după mine, este mai puternic decît mine. Lui nu sînt vrednic să-I dezleg cureaua încălțăminteii; Acesta vă va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc*» (Matei III, 1—12).

Așa răsună în pustia Iordanului, glasul marelui profet, sabia de foc pentru toți cei ce se abătuseră de la căile Domnului, răscolind sufletul omenirii pînă în cele mai tainice profunzimi.

Ca înaintemergător al Domnului, Sf. Ioan Botezătorul binevestea în împrejurimile Iordanului — așa cum ne relatează pericopa evanghelică de astăzi, «*botezul pocăinței, întru iertarea păcatelor*» (Marcu I, 4). Ioan Botezătorul propovăduia venirea lui Iisus, soarele dreptății, care va risipi întunericul, precum ne accentuează Sfînta Scriptură.

Văzînd Ioan Botezătorul pe Iisus venind către el, a zis : «*Îată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii*» (Ioan I, 29).

Mesajul lui era preludiul inaugurării împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, a pocăinței, a regenerării și a purificării prin apele cristaline ale lacrimilor.

Chipul lui de mag din vremuri legendare apare aspru, dar totuși de o blîndețe caracteristică sufletelor mari.

Opera de mîntuire a lumii începe cu întruparea Fiului lui Dumnezeu și a fost realizată prin întreita activitate a lui Hristos : *profetică, arhierască și împărătească*.

Pentru ca să-și îndeplinească rolul de răscumpărător al omenirii din păcat, Iisus a fost adevăratul *profet*, profetul profeților. A propovăduit omenirii adevărurile Sale dumnezeiești și mîntuitoare, a risipit ignoranța sau confuziile religioase și i-a luminat conștiința, ca să înțeleagă și să-și însușească mîntuirea.

Cu toată sublima Sa învățătură, contemporanii Săi nu L-au înțeles pe Iisus, deoarece iudeii găsindu-se sub dominația romană, și-au făurit o falsă concepție despre viitorul Mesia. Credeau că va fi un erou național, care punîndu-se în fruntea lor va reuși să zdrobească stăpînirea romană. Și scena petrecută cu dreptul Aristide cel exilat, cu marele și învățatul filozof elen Socrate, cel omorît prin otrăvă, cu marele astro-

nom Galileo Galilei, cel condamnat pentru sistemul său heliocentric, că pământul se învîrte în jurul soarelui, sistem dovedit mai tîrziu ca unicul adevărat și științific, se petrece și cu Fiul lui Dumnezeu, cu Hristos Mîntuitorul. El este crucificat după cererea chiar a poporului, în mijlocul și pentru salvarea căruia venise.

Arhiereul Vechiului Testament era mijlocitor între Dumnezeu și oameni, aducînd jertfe pentru iertarea păcatelor. Acesta era însă numai o preînchipuire a adevăratului *arhiereu*, Iisus Hristos, Care s-a jertfit pe Sine, pe crucea Golgotei, pentru noi și a noastră mîntuire, așa cum accentuează chiar și Hristos-Domnul care zice despre Sine: «*Fiul Omului n-a venit ca să fie servit, ci ca El să servească și să-și dea sufletul Său drept preț de răscumpărare pentru mulți*» (Matei XX, 20). Iar la instituirea Cinei de taină, Mîntuitorul a zis: «*Luați, mîncăți, acesta este trupul Meu, care se frînge pentru voi...*» și apoi «*Beți dintru acesta toți, acesta este Sîngele Meu al legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor*» (Matei XXVI, 26—28).

Prin jertfirea vieții Sale, Mîntuitorul a împăcat pe om cu Dumnezeu. Jertfa Domnului este universală, adică El s-a jertfit pentru întreaga omenire din toate timpurile. Totodată, jertfa lui Hristos este și prisositoare, adică prin patimile și moartea Sa nu numai că a răscumpărat neamul omenesc, împăcînd pe om cu Dumnezeu, ci a cîștigat merite cu mult mai mari.

Dacă ca arhiereu s-a umilit pe Sine primind de bunăvoie să sufere batjocuri, chinuri și moarte, pentru a noastră mîntuire, Iisus Mîntuitorul și-a manifestat măreția dumnezeirii Sale în *demnitatea Sa împărătească*, prin minunile săvîrșite. Ce măreață și copleșitoare a apărut figura lui Iisus, atunci cînd redă vedere orbilor, cînd tămăduiește atîția bolnavi și mai ales atunci cînd calcă biruitor peste una din cele mai îngrozitoare legi ale firii: moartea.

Minunile săvîrșite de Iisus și îndeosebi învierea lui Lazăr umplu de admirație mulțimea copleșită de măreția divină a Mîntuitorului. Și atunci cînd Iisus intră triumfător în Ierusalim, într-un entuziasm delirant, poporul îl aclamă pe Iisus cu imnul de slavă al împăraților biruitori. În chip strălucit și-a dovedit Hristos-Domnul atotputernicia Sa divină și prin minunile săvîrșite cu privire la însăși persoana Sa și anume schimbarea la față, învierea Sa din morți, cînd accentele sinistre ale patimilor sfîrșesc în finalul de sublimă grandoare al învierii și apoi prin înălțarea Sa la cer și șederea de-a dreapta Tatălui.

În fine, adevărata mărire împărătească a lui Hristos, va fi văzută la sfîrșitul veacurilor.

Prin îndeplinirea acestor trei demnități: de prooroc, arhiereu și de împărat, Hristos-Domnul a îndeplinit opera de mîntuire a neamului omenesc.

Mîntuirea aceasta obiectivă săvîrșită de Iisus trebuie însușită de fiecare creștin adevărat, pentru dobîndirea fericirii pe pămînt și pentru

cucerirea vieții veșnice în împărăția slavei lui Dumnezeu. Căci creștinismul are o doctrină profund optimistă, finalitatea învățaturii creștine, în ordinea pămîntească și în cea cerească, fiind împărăția lui Dumnezeu, împărăția iubirii și a păcii.

Biserica este așezămîntul duhovnicesc, împărăția spirituală, întemeiată de Iisus pe pămînt, prin care dragostea lui Dumnezeu lucrează desăvîrșirea, sfințirea, mîntuirea și îndumnezeirea făpturii Sale.

Pentru mîntuirea omului, pe lângă harul dumnezeiesc, primit de sus, se cere din partea credincioșilor credință vie, manifestată prin fapte bune.

Procesul desăvîrșirii noastre în viața duhovnicească trece prin mai multe trepte : purificarea, iluminarea și unirea deplină cu Dumnezeu sau desăvîrșirea. Mîntuitorul reprezintă pentru noi modelul ideal al omenității transfigurate, îndumnezeite, iar unirea cu El constituie ținta ultimă de perfecțiune spirituală în limitele vieții pămîntești. Hristos, fiind calea spre desăvîrșire, cuvine-se să-I slujim, făcînd din inima noastră un altar aprins de flacăra iubirii divine și a dragostei față de oameni.

Credinciosul adevărat trebuie să fie, cu drept cuvînt, expresia bunătații, a iubirii, a păcii, a dreptății și a sfințeniei, neuitînd o singură clipă, că deși trăiește în veac, clădește pentru veșnicie.

*

Omenirea întreagă trăiește astăzi timpuri de înaltă tensiune istorică, datorită amenințării armelor de tot felul.

Împărăția lui Dumnezeu cea întemeiată de Hristos-Domnul pe pămînt este astăzi desfigurată. În locul păcii, armoniei, bunei-înțelegeri, găsim ură, neînțelegere, care coboară vertiginos omenirea spre prăpastie.

La început de an nou, să îngenunchem cucernici în fața tronului Maiestății divine, rugînd pe Dumnezeu cu ochii înlăcrimați, și cu mîini tremurînde, să ne fie călăuza vieții noastre, îndrumînd pașii omenirii spre căile de slavă ale păcii și Împărăției Sale, în care loc de seamă să ocupe dragostea și înțelegerea dintre oameni și popoare.

Să ne dea și nouă «o pîrticică din căldura Lui cea sfîntă, o rază din căldura armoniei divine și atunci toată lumea se va preface, schimbîndu-se într-un trandafir de binecuvîntări. Căci pacea, înțelegerea, armonia și iubirea între oameni și popoarele de pe toate meridianele lumii, sînt premise esențiale pentru prosperitatea oamenilor, care vor deschide o epocă de aur în istoria omenirii. Iar de la un capăt la celălalt al lumii vor răsuna iarăși splendidele acorduri serafice cîntate în noaptea sfîntă betleemică: «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoie !*» (Luca II, 14). Amin !

Pr. dr. VICTOR VLĂDUCEANU

LA DUMINICA A XXXII-A DUPĂ RUSALII

«Fiul Omului a venit să caute și să mintuiască pe cel pierdut».

Biserica noastră Ortodoxă a rînduit ca în Duminica a treizeci și doua după pogorîrea Sfintului Duh să se citească pericopa evanghelică de la Sfîntul Evanghelist Luca, capitolul XIX, vers. 1—10. Textul pericopei evanghelice ne istorisește că, pe cînd Domnul Iisus trecea prin cetatea Ierihon, însoțit de ucenicii Săi și de o mare mulțime de oameni, iată că un bărbat, cu numele Zaheu, care era bogat și era mai marele vameșilor, «căuta să vadă cine este Iisus; dar nu putea de mulțime, pentru că era mic de statură».

Vestea despre minunile cele preaslăvite ale Domnului Iisus Hristos, și mai cu seamă despre minunea făcută cu puțin timp mai înainte, cu vindecarea orbului de la intrarea în Ierihon, se răspîndise în întreaga cetate. Văzînd mulțimea care-L împesura pe Domnul Iisus Hristos, vameșul Zaheu, «căuta să vadă cine este Iisus».

Auzind de minunile cele preaslăvite ale Domnului Iisus Hristos, în inima vameșului păcătos s-a strecurat dorința arzătoare de a vedea cine este Iisus. Noi, creștinii de azi, avem oare această dorință de a vedea cine este Iisus? Unii dintre noi ar putea răspunde că se străduiesc să vadă cine este Iisus, ba mai mult să trăiască în Hristos, să se împărtășească cu Iisus Hristos. Dar sînt prea puțini dintre noi care caută să vadă cine este Iisus...

Gustați și vedeți, că bun este Domnul, glăsuiește o cîntare a Bisericii noastre. Vrem și noi să gustăm și să vedem pe Domnul nostru Iisus Hristos, și să-L căutăm precum îl căuta odinioară Zaheu; însă noi, sîntem opriți de mulțimea păcatelor noastre, cum era oprit odinioară Zaheu de mulțimea oamenilor.

Cămara sufletului nostru nu este împodobită de fapte bune pentru a primi pe Hristos, dar nu deznădăjduim, pentru că Fiul Omului a venit în lume să caute și să mintuiască pe cel pierdut.

Prin actul pocăinței, adică prin recunoașterea păcatului, prin mărturisirea lui cu umilință și hotărîrea de îndopărtării de la el, întîmpinăm pe Domnul Iisus, Îl căutăm și-L vedem.

Prin săvîrșirea de roade vrednice de pocăință, adică prin fapte ale pocăinței, ne învrednicim ca Domnul Hristos să intre și în cămara sufletului nostru.

Un ierarh al Bisericii Ortodoxe, din secolul al XIII-lea, adevărea că «Mîntea caută întii și află; apoi se unește cu ceea ce a aflat».

Căutarea o face prin rațiune, iar unirea, prin dragoste. Și căutarea prin rațiune se face pentru adevăr, iar unirea prin iubire, pentru bine»¹. Într-adevăr mîntea lui Zaheu a căutat întii și a aflat, apoi s-a unit cu ceea ce a aflat, adică cu Iisus, căutarea s-a făcut prin puterea

1. Teolipt al Filadelfiei, *Cuvîntarea despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos, în «Filocalia»*, vol. VII, București, 1977, p. 72.

rațiunii, iar unirea prin dragostea lui pentru învățătura lui Hristos. Căutarea prin rațiune s-a făcut pentru Adevăr, pentru Adevărul vieții veșnice, iar unirea prin iubirea pentru bine, pentru binele social și personal.

A dori, a căuta să vedem cine este Iisus, înseamnă a ne întâlni cu El pe drumul Emausului, la frîngerea pîinii, înseamnă a ne împărtăși cu trupul și sîngele Lui, a trăi în Hristos, pentru ca Hristos să rămînă în camera sufletului nostru.

Prin credință și fapte bune ne putem învrednici și noi să auzim cuvintele lui Iisus : «astăzi trebuie să rămîn în casa ta».

Zaheu se pregătise sufletește ca să primească învățătura credinței în Hristos și să se pocăiască de păcatele sale. Iar Iisus, fiind Dumnezeu și Om, cunoscînd starea sufletului lui Zaheu, căutînd în sus, l-a văzut și chemîndu-l pe nume, l-a anunțat că trebuie să rămînă în casa sa.

Sfîntul Evanghelist Luca ne adeverește că, pe mai marele vameșilor, Hristos l-a chemat pe nume.

Și pe noi ne cheamă pe nume preotul atunci cînd ne împărtășim cu trupul și sîngele Domnului Iisus Hristos. Și pe noi ne cheamă deci Hristos și Biserica Sa pe numele dat la botez, poartă de intrare în creștinism.

Pericopa evanghelică ne mai istorisește că iudeii au murmurat văzînd că Domnul Iisus Hristos a intrat la un vameș. Cunoscîndu-le mînia, Hristos le răspunde că Fiul Omului a venit să caute și să mîntuiască pe cel pierdut. Această realitate a adevărit-o prin jertfa de pe Golgota.

Domnul Iisus Hristos venise, într-adevăr, să caute și să-l mîntuiască și pe Zaheu, care, deși era pierdut, se străduise să caute a vedea și el pe Iisus.

Cît de osîrduitor și de pregătît era Zaheu, pentru pocăință și fapte bune ! Cînd a intrat Iisus în casa lui, a stătut înaintea Lui și îndată a zis către El: «Doamne, iată, pentru dragostea Ta, jumătate din averea mea o dau săracilor și de am nedreptățit pe cineva cu ceva întorc împătrit».

Făcîndu-se judecător sieși, de bună voie, Zaheu a hotărît să se întoarcă la Dumnezeu. Un astfel de judecător aspru și drept este conștiința omului, cînd omul se smerește și se întoarce la Dumnezeu.

Săvîrșind faptele lui Avraam, adică dreptatea și milostenia, Zaheu s-a învrednicit de iertarea păcatelor și mîntuirea sufletului.

Iubiți credincioși, luînd și noi aminte la cuvîntul Evangheliei de astăzi, să reținem că nu este păcat, oricît de mare ar fi acesta, pe care dragostea cea nemărginită de oameni a Lui Dumnezeu să nu-l ierte, cînd cel pierdut, cel aflat sub povara patimilor și a păcatelor se căiește sincer și de bunăvoie, pentru totdeauna, întocmai vameșului Zaheu, care s-a îndreptat cu hotărîre pe calea împlinirii voinii lui Dumnezeu.

Să ne străduim, frați creștini, a-L căuta pe Dumnezeu, prin pocăință și binefacere, pentru că Fiul Omului a venit să caute și să mîntuiască pe cel pierdut, pentru ca întocmai ca Zaheu să ne învrednicim și noi, de mîntuirea sufletului nostru. Amin !

Pr. Asist. Dr. Nic. V. DURĂ

LA DUMINICA A XVII-A DUPĂ RUSALII

Astăzi la Sf. Liturghie am ascultat o pericopă evanghelică în care s-a vorbit despre o femeie din părțile Tirului și Sidonului, care a venit la Mîntuitorul și L-a rugat stăruitor să vindece pe fiica ei care era stăpînită de diavol.

Domnul Iisus Hristos trece din Galileea dincolo de Iordan, în Canaan în vatra unor ținuturi locuite de păgîni și pe care Dumnezeu le blestemase pentru idolii lor iar pe locuitorii de acolo îi izgonise cînd a adus pe israeliți înapoi din robia egipteană.

Prin aceste ținuturi a predicat Sf. Apostol Petru cuvîntul Sf. Evanghelii iar Sf. Apostol Pavel în drumul său spre Ierusalim, a aflat aici mai mulți creștini (Fapte XXV, 3).

Domnul Iisus nu a intrat în Tir și Sidon — cetățile păgîne așezate la poalele Libanului — ci în împrejurimile lor. Iar acest lucru l-a făcut după ce avusese o discuție cu fariseii despre lucrurile care îl spurcă pe om și-l fac neplăcut în fața lui Dumnezeu.

Scîrbit și saturat de sîcîiala și invidia fariseilor, Domnul iese din hotarele patriei sale și aci întîlnește o femeie cu care întreține un dialog de o bogăție și frumusețe fără asemănare și inegalabil.

Femeia aceasta deși străină de neam și de credință se apropie de Domnul și rămîne la oarecare distanță păstrînd buna-cuviință a situației sale și nu numai că se adresează Domnului, ci strigă din adîncul sufletului, adică își exprimă cu glas mare rugăciunea ei fierbinte: «Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de diavolul» (Matei XV, 22). Minunat și plăcut mod de adresare! Acesta dovedește credința ei că Iisus Cel căruia I se adresează este Mesia, Mîntuitorul lumii. Strigătul ei izvora din această credință puternică și mare în Hristos, din durerea ei neostoită de mamă, din nenorocirea cea mare și din milă față de propriul său copil.

Iubiți frați, nu este prima dată cînd Sf. Scriptură amintește despre demonizați. Domnul Hristos a mai vindecat pe îndrăcitul din Capernaum (Mc. I, 21—28); pe îndrăcitul din Gadara (Lc. VIII, 26—40); și pe tînărul lunatic (Mt. XVII, 14—21; Mc. IX, 14—29; Lc. IX, 37—43). De data aceasta Domnul este rugat să vindece de această cumplită boală pe fiica unei femei străină de neamul și credința evreilor. Din cuvintele mele de învățatura despre vindecările celorlalți îndrăciți vă amintiți cît de mult pătimeau și cît de îngozitor erau chinuții acești stăpîniți de necuratul. Am putut constata că există diferite grade de suferință și de crize pe care le produc duhurile necurate, iar fiica acelei sărmane femei era chinuită în ultimul grad. Starea acestei copile producea mamei o profundă durere. Știu prea bine părinții cît de mult suferă și ei împreună cu copiii lor. Femeia aceasta îndurerată de boala fetiței nu zice: miluiește pe fiica mea, ci zice: «miluiește-mă». Copila într-adevăr suferă dar eu ard de durere. Nu îndrăznește această femeie nici să cheme pe Domnul în casa ei așa cum o făcuseră alții și nici să aducă pe fata ei la Domnul, ci numai strigă «miluiește-mă».

Iată un exemplu vrednic de urmat de către toți părinții vremurilor noastre care trebuie să se roage permanent pentru copiii lor. Să se roage

nu numai pentru tămăduirea lor de bolile trupești ci mai ales de bolile lor sufletești care devin din ce în ce mai multe, mai mari și mai grele. Să nu înceteze părinții a se ruga «Doctorului sufletelor și al trupurilor» pentru copiii lor care ajung robi ai păcatelor și în stăpînirea duhurilor necurate. De cîte ori se roagă părinții pentru copiii lor : Doamne miluiește pe fiul meu că rău pătîmește în păcatul neascultării de părinți, de profesori, de îndrumătorii lui de bine, de mai marii lui, de conducătorii țării ; de păcatul desfrînării, de păcatul beției, al leneviei și trîndăvelii, al hoției, de păcatul egoismului, al trufiei, al miniei, al iubirii de ceartă, al nesupunerii, de păcatul iubirii de aur și de argint nemuncit, de păcatul vrajbei și al clevetirii, miluiește-mă și-l scapă pe el de duhurile necurate și pierzătoare !

De ce părinții nu supraveghează cu atenție pe copiii lor și nu-i învață și îndrumază să se ferească de aceste păcate pierzătoare de suflet, căci odată cuprinși de unul din aceste păcate devin robi ai lor și treptat, treptat, precum fiul risipitor, ajung niște epave ale societății și un pericol pentru tot poporul dreptcredincios.

Rugăciunile fierbinți către Dumnezeu, rugăciunile stăruitoare și grija deosebită față de proprii lor copii i-ar îndepărta pe aceștia de microbul răutății pe care îl seamănă vicleanul în sufletele lor ca să-i robească prin păcat.

Sînt numeroase cazurile cînd rugăciunile părinților au întors la căință pe fiii lor porniți pe căile pierzării. Să ne amintim numai de Sfînta Monica, cea care prin rugăciunile ei fierbinți către Dumnezeu a făcut ca fiul ei cel desfrînat și înrăit în păcate să devină Fericitul Augustin.

La rugăcinile sincere și stăruitoare Domnul nostru Iisus Hristos a răspuns întotdeauna fiind mișcat de suferința oamenilor.

Dar, iată, vedem de data aceasta ceva cu totul neobișnuit. Domnul Cel prea bun și preamilos, arată atîta indiferență la rugăciunile fierbinți ale cananeeicii, precum nu se mai găsește nicăieri în istoria minunilor Sale. «Iar Domnul nu i-a răspuns nici un cuvînt» (Matei XV, 23). Comentînd acest verset Sf. Ioan Gură de Aur zice : «Domnul aduce la Sine pe iudeii care L-au recunoscut. Cînd Îl hulesc ei, El îi roagă, cînd Îl ispitesc, El nu-i părăsește. Pe cananeeancă însă, care aleargă și-L roagă, fără a se sprijini, nici pe lege, nici pe prooroci, și care îi arată atîta evlavie, pe ea nu o învrednicește nici măcar de un răspuns. «Care alta nu s-ar fi smintit, cînd a văzut că realitatea nu corespunde cu ceea ce gîndea ea? Ea auzise că «El mergea prin sate vindicînd, iar pe femeia aceasta care venea la El o respinge».

Nu-i răspunde niciun cuvînt pentru că știutorul inimilor cunoștea credința puternică din adîncul sufletului ei. O credință puternică în stare să suporte orice încercare și descurajare. Tocmai de aceea femeia aceasta nu se smîntește, nu se supără, nu se descurajează și nu se deparțează. Ea nu zice cum poate ar fi fost îndreptățită : cum acest om atît de vestit prin iubirea sa nemărginită față de oameni, arată atîta nepăsare și indiferență față de nefericirea mea ? Nu rostește aceste cuvinte pe care adesea le auzim din gura credincioșilor noștri, ci ea cu și mai

mare încredere în bunătatea lui Dumnezeu își arată credința ei mare și puternică prin rugăciunile ei repetate.

Este ușor de înțeles că atât de mult și stăruitor se ruga această femeie încît a înduișat și pe Sfinții Apostoli, încît cu toții într-un cuget s-au apropiat de Învățătorul lor și L-au rugat : «Slobozește-o că strigă în urma noastră» (Matei XV, 23).

Oare intervenția ucenicilor Domnului era numai pentru ca să scape de ea, pentru că striga în urma lor? Cu siguranță că nu. Rugăciunile stăruitoare ale acestei femei i-a impresionat atât de puternic, i-a mișcat atât de mult și i-a umplut de mirare atitudinea Domnului Hristos, încît nu puteau să tacă ; această convorbire ajunsese la o tensiune atât de înaltă, iar durerea sfîșietoare a mamei copilei bolnave a scos pe învățăceii lui Iisus din cadrul rolului lor încît simțeau ei nevoia imperioasă să-L roage pe Domnul s-o dezlege din legăturile cu care satana legase pe sărmana ei fiică.

Iată răspunsul Domnului : «Nu sînt trimis decît către oile cele pierdute ale casei lui Israel» (vers. 24). Acest răspuns a amuțit pe ucenici, iar femeii cananeence i-a dat grai. Ea și mai mult stăruia. Socotind că rugăciunea ei de la distanță poate este o necuviință, iar strigătele ei nu exprimă destul evlavie, smerenie și dragoste, se apropie, cade în genunchi la picioarele Domnului și I se închină zicînd : «Doamne ajută-mă» (vers. 25). O rugăciune răbdătoare și fierbinte care conține un singur cuvînt : «miluiește-mă, ajută-mă» ! Sufletul ei era atât de plin de simțire încît limba nu putea rosti prea multe cuvinte. Lacrimile care izvorăsc dintr-o inimă zdrobită și smerită, suspinele fără cuvinte sînt deja de ajuns căci «noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci însuși Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite» (Rom. VIII, 26).

Dealtfel ce alte cuvinte puteau să înlocuiască această scurtă rugăciune? Ea spune totul: Doamne ajută-mă, privește-mă ca pe una din făpturile tale. Ajută-mă, fiindcă eu cred că poți să mă ajuți, încă mai cred că și vrei, cu toate că acum mă refuzi. Iată o rugăciune vrednică de urmat, iată curajul, iată speranța pe care ți le dă rugăciunea fierbinte !

Minunatul dialog continuă căci Domnul îi răspunde : «Nu este bine să îndupleci Atotputernicul. Dar cu neputință de crezut ! nici femeia nu doznădăjduiește, nu se doscurajează, ci dă un răspuns extraordinar, parcă inspirat de Cel în fața căruia stătea, de Duhul Sfînt care luminează pe cei neștiutori și întărește pe cei slabi. Înțelegerea ei crește ; nu-l mai numește pe Mîntuitorul «Fiul lui David» ci de data aceasta răspunde : «Da Doamne, dar și ciinii mănîncă din fărîmiturile care cad de la masa stăpînilor lor» (vers. 27). Noi păgînii nu așteptăm mulțimea de binefaceri pe care le primește poporul lui Dumnezeu cel ales, pe care Fiul lui David le revarsă din belșug, ci doar micile fărîmituri care cad de la masa cea îmbelșugată și acestea sînt îndeajuns pentru noi neamurile cele infometate. Iată cită înțelepciune și smerenie în acest răspuns al femeii cananeence ! Iată că acolo unde există credință vie și adevărată există și înțelepciune, cum Dumnezeu celor smeriți le dă înțelepciune iar celor muți le dă grai.

Cine ar fi putut să rostească aceste cuvinte pline de har și de Duhul Sfânt decât cel inspirat de Duhul Sfânt, căci după cuvîntul proorocului Isaia «se va odihni peste el Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bune credințe» (Isaia XI, 2).

Dacă Mîntuitorul a ascultat rugăciunea sutașului roman din Capernaum și i-a vindecat slujitorul, a vindecat pe îndrăcitul din Gadara, pe samarineanul bolnav de lepră împreună cu cei nouă, ca și pe mulți alții pe care îi consemnează Sf. Scriptură, cum ar fi lăsat în zbuciumul durerii și în ghearele deznădejdii pe această femeie care a dat dovadă de o credință mare și puternică ?

Mîntuitorul a mai dorit prin aceasta ca religia Sa cea nouă și dumnezeiască să depășească hotarele unui popor și să devină un bun comun al întregului neam omenesc. Aci întrevădem universalismul învățaturii Mîntuitorului, vedem punîndu-se baza unei religii noi, ale adevăratei religii.

Credința aceasta mare și încercată a fost răsplătită de Domnul cu prisosință. Pe lângă faptul că o laudă pentru credința ei : «O, femeie, mare este credința ta», Mîntuitorul își descoperă ființa Sa : bunătatea, dragostea față de creaturile sale și mila Sa, căci îndată îi îndeplinește rugăciunea spunîndu-i : «fie ție după cum voiești și s-a tămăduit fiica ei din ceasul acela».

Deși se văd clar și alte virtuți la această femeie cum sînt : smerenia, răbdarea, rugăciunea, bunătatea, dragostea, Domnul laudă credința acesteia ca fiind izvorul tuturor celorlalte virtuți. De aceea în relațiile omului cu Dumnezeu credința este firul de legătură. Fără credință nu putem face nimic, iar Sf. Apostol Pavel spune că «fără credință nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu» (Evrei XI, 6).

Iată dar cît de mult folos aduce o credință smerită, o credință fierbinte, mare, puternică, o credință stăruitoare în rugăciune. Credința mamei a vindecat pe fiică de chinurile groaznice, a învins și a izgonit pe satana, a biruit refuzul de la început al Domnului și a devenit pildă pentru toate generațiile viitoare de creștini.

Să urmăm exemplul femeii cananeence și să ne rugăm neîncetat lui Dumnezeu să ne întărească în credință. Să păstrăm cu sfințenie nealterată credința în care ne-am născut, și să ne silim ca această credință a noastră să rodească prin fapte bune și prin dragoste față de Dumnezeu și de aproapele, iar roadele credinței noastre să fie : «dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credincioșia, blîndețea și înfrinarea poftelor» (Gal. V, 22—23).

Să rugăm pe Bunul Dumnezeu să reverse harul Său cel ceresc asupra noastră și asupra tuturor celor ce I se roagă cu credință. Să dea pace sufletelor noastre, pace în familiile noastre, pace unuia cu altul la locurile noastre de muncă, pace în întreaga lume, iar între oameni dragoste și bună înțelegere. Amin.

Pr. IOAN V. COVERCĂ

DESPRE PREACINSTIREA MAICII DOMNULUI

Biserica Ortodoxă cinstește pe Născătoarea de Dumnezeu mai presus decît toți sfinții și decît toate puterile îngerești, pentru că s-a învrednicit a fi instrumentul prin care s-a săvîrșit mîntuirea lumii, adică prin ea s-a născut Domnul nostru Iisus Hristos. Ea a păstrat fecioria în timpul nașterii și după nașterea Domnului Hristos, precum fecioară a fost și înaintea nașterii. Nașterea Domnului Hristos s-a făcut în chip supranatural, fiind umbrită de Duhul Sfînt.

De aceea, Biserica o supracinstește sau supravenează, invocînd-o în rugăciuni pentru a mijloci pe lîngă Fiul ei spre mîntuirea noastră și solicitînd-o să ne ocrotească în vremuri de necazuri și dureri.

Dumnezeu a promis chiar de la început, după căderea în păcat că mîntuirea va veni printr-o femeie: «Dușmănie voi pune între tine (șarpe) și între femeie, între sămînța ta și sămînța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcîiul» (Facere III, 15). Iar Isaia a prorocit că o fecioară va naște pe Mesia: «Iată fecioara va lua în pîn-tece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel» (Isaia VII, 14). Profetul Iezechiel a prezis, în mod simbolic, că Sfînta Fecioară Maria va rămîne pururea fecioară: «Apoi m-a dus bărbatul acela înapoi la poarta cea din afară a templului, spre răsărit și aceasta era închisă. Și mi-a zis Domnul: «Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide și nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeu lui Israel a intrat pe ea. De aceea va fi închisă. Cît privește pe rege, el se va așeza acolo, ca să mănînce pîine înaintea Domnului; pe calea porții va intra și pe aceeași cale va ieși» (Iezechiel XLIV, 1—3).

În Noul Testament îngerul Gavriil cînd a vestit-o pe Sfînta Fecioară că s-a învrednicit să nască pe Mîntuitorul lumii, a numit-o «cea plină de har» și «binecuvîntată între femei»: «Și intrînd îngerul la ea, a zis: Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei» (Luca I, 28).

Mai departe, același înger o anunță că prin umbrirea Duhului Sfînt ea va naște pe Fiul lui Dumnezeu: «Și îngerul i-a zis: Nu te teme Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pîn-tece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul celui Preaînalt se va chema și Domnul Dumnezeu și va da Lui tronul lui David, tatăl Său, și va împărți peste casa lui Iacov în veci și Împărăția Lui nu va avea sfîrșit. Și a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat? Și răspunzînd îngerul i-a zis: Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și sfîntul Care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema» (Luca I, 30—35). Elisabeta, rudenia ei, de asemenea, a binecuvîntat-o și a numit-o Maica Domnului: «Și cu glas mare a strigat (Elisabeta) și a zis: Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat este rodul pîntecelui tău. Și de unde mie aceasta, ca să vie la mine Maica Domnului meu?» (Luca I, 42—43).

Sfânta Fecioară, născînd pe Domnul Hristos, precum a prevestit îngerul, a rămas pururea fecioară : «Și fără să fi cunoscut-o pe ea Iosif, Maria a născut pe Fiul Său cel Unul-Născut, Căruia I-a pus numele Iisus» (Matei I, 25).

Cinstirea Sfintei Fecioare a fost prezisă de Dumnezeu pentru că i s-a acordat har și a învrednicit-o de a naște pe Fiul Său; îngerul a binecuvîntat-o, ca și Elisabeta, mama Sfintului Ioan Botezătorul, iar mai tirziu, în timpul activității Domnului Hristos, ea a fost cinstită de înșiși oamenii din popor, ca și de Domnul Hristos: «Și cînd zicea El acestea, o femeie din mulțime, ridicînd glasul, i-a zis: fericit este pîntecele care Te-a purtat și sinii la care ai supt ! Iar El a zis: Așa este, dar fericiți sînt și cei care ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l păzesc» (Luca XI, 27—28).

Sfânta Fecioară însăși și-a prevestit cinstirea și cultul ce i se va aduce, spunînd : «Că iată, de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic și sfînt este numele Lui» (Luca I, 48—49).

Biserica noastră o cinstește mai presus decît toți sfinții și îngerii, așa cum a întărit cultul ei sinodul al VII-lea ecumenic, împreună cu cei mai însemnați dintre Sfinții Părinți, iar inmografiile i-au închinat cele mai însemnate imnuri și cîntări de laudă, de cinstire și de mijlocire către Mîntuitorul lumii.

Însă unii creștini afirmă că Maica Domnului nu trebuie cinstită, pentru că nici Mîntuitorul n-a cinstit-o, atunci cînd s-a arătat împreună cu frații săi (rudele sale). «Și încă vorbind El mulțimilor, iată mama și frații Lui stăteau afară, căutînd să vorbească cu El. Cineva I-a zis : Iată, mama și frații Tăi stau afară, căutînd să-Ți vorbească. Iar El le-a zis : Cine este mama Mea și cine frații Mei ? Și întinzînd mina către ucenicii Săi, a zis : Iată mama Mea și frații Mei. Că oricine va face voia Tatălui Meu Celui din ceruri, acela îmi este frate și soră și mamă» (Matei XII, 46—50).

Dar aici este vorba despre înființarea de către Domnul Hristos — prin învățătura Sa — a unei înrudiri spirituale, care se adaugă celei trupești. Înrudirea spirituală este foarte importantă și înseamnă a îndeplini, în viața zilnică, voia lui Dumnezeu, dar ea nu înlătură, înrudirea trupească. Mîntuitorul nu a înlăturat legătura cu mama Sa și supunerea față de ea (Luca II, 51) și i-a îndeplinit toate dorințele și cererile ei, ca de pildă la nunta de la Cana Galileei (Ioan II, 1—10). A iubit-o și a îngrijit-o și s-a îngrijit de ea chiar pe cruce, încredințînd-o ucenicului său iubit, Ioan : «Deci Iisus, văzînd pe mama Sa și pe ucenicul pe care îl iubea stînd alături, a zis mamei sale : Femeie, iată fiul tău ! Apoi a zis ucenicului : Iată mama ta ! Și din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine !» (Ioan XIX, 26—27).

Se mai spune că Domnul Hristos s-a adresat disprețuitor față de Sfânta Fecioară, numind-o «femeie» (La Cana Galileei) — (Ioan II, 4) ca și la răstignire, cînd a încredințat-o Apostolului Său Ioan (XIX, 26). Aceasta înseamnă că ea a fost căsătorită și ar mai fi avut copii.

Evident credință greșită. Căci în ambele cazuri — la Cana Galileei și la răstignire, când a încredințat-o ucenicului Său, Ioan — Domnul Hristos nu i-a adresat mamei Sale un cuvânt disprețuitor numind-o «femeie» și nici n-ar fi înțeles prin aceasta că ar fi mai avut copii. Aici cuvântul «femeie» are înțelesul de femeie, care se deosebește de bărbat. Tot astfel s-au adresat și îngerii la mormint, Mariei Magdalena, spunându-i: «Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauți?» (Ioan XX, 13). Are același sens ca și cuvintele: «Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer?» (Fapte I, 11), adresat de îngerii la Înălțarea Mîntuitorului către Apostolii Domnului. Era cuvîntul obișnuit de adresare către partea femeiască, iar nu un cuvînt de dispreț.

Nici faptul că Sfînta Fecioară nu poate fi cinstită pentru că a mai avut copii nu se poate susține.

În adevăr, în legătură cu problema fraților lui Iisus — și copiii Maicii Domnului — aceștia sînt amintiți în mai multe locuri în Sfînta Scriptură. Astfel ei sînt amintiți în mod general — precum s-a văzut mai înainte — sub numele de «frații Tăi» (Matei XII, 46—47), iar în locurile paralele și surorile Sale: «Iată mama Ta și frații Tăi și surorile Tale» (Marcu VI, 3 cf. Luca VIII, 19 — numai frații).

Se mai amintesc în mod special, numindu-i pe frați, chiar cu numele lor. Astfel, concetățenii Domnului Hristos, văzînd înțelepciunea Sa deosebită întru explicarea Scripturii se mirau de aceasta și spuneau: «Au nu este Acesta fiul teslarului? Au nu se numește mama Lui Maria și frații Lui: Iacov și Iosif și Simon și Iuda?» (Matei XIII, 55; Marcu VI, 3). Surorile lui Iisus, după tradiție, ar fi: Estera, Tamara și Salomeea.

În Sfînta Scriptură, termenul de frate avea un înțeles mai larg. Prin el se înțelegea o rudenie apropiată, nu numai frate. Prin denumirea de frate se înțelegeau și verii primari sau veri al doilea, sau nepoți. De exemplu, Lot pe care Avraam îl ia cu el îi era nepot: «Și a luat Avraam pe Sara, femeia sa, pe Lot, fiul fratelui său și toți oamenii, care-i aveau în Haran...» (Facere XII, 5). Dar mai tîrziu, într-o ceartă dintre servitorii lor, cînd au trebuit să se despartă, Lot este numit frate: «Atunci a zis Avraam către Lot: Să nu fie sfadă între mine și între tine, între păstorii mei și păstorii tăi, căci sîntem frați» (Facere XIII, 8).

Acești ziși frați ai Mîntuitorului nu erau copiii Maicii Domnului, nu erau frați naturali ai lui Iisus. Căci, niciodată acești frați nu sînt numiți ca fii ai Mariei, mama lui Iisus. Raporturile dintre acești frați nu erau așa de strînse, cum trebuiau să fie între frații drepecți. Evanghelistul Ioan spune: «Pentru că nici frații lui nu credeau în El» (Ioan VII, 5). Dacă ar fi fost frați i-ar fi luat Apostoli. Mai tîrziu, după Înviere, cînd au crezut în El, ei nu s-au numit apostoli sau frați ai Săi, ci robi și slujitori ai lui Iisus (Iacov I, 1), «robul lui Dumnezeu și al Domnului Iisus Hristos» (Iuda I, 1), «Iuda, slujitor al lui Iisus Hristos și frate al lui Iacov».

Cine erau acești «frați ai lui Iisus» și în ce raporturi de rudenie erau cu El? Doi dintre aceștia, Iacov și Iosif, erau fii ai

Mariei lui Cleopa, una dintre femeile din Galileea, care însoțea adesea pe Mântuitorul și se afla în fața crucii Mântuitorului, la răstignirea Lui: «Și erau acolo multe femei... între care era Maria Magdalena și Maria mama lui Iacov și Iosif...» (Matei XXVII, 55—56; Marcu XV, 40; Luca XXIV, 10). Maria lui Cleopa era sora mamei lui Iisus: «Și stăteau lângă crucea lui Iisus, mama Lui și sora mamei Lui, Maria lui Cleopa» (Ioan XIX, 25). Cleopa era fratele sau cumnatul lui Iosif; fiind căsătorit cu această Marie, a avut doi fii pe Iacov și pe Iosif și pe Salomeea, drept fiică (Marcu XV, 40). El murind, Maria și copiii ei au venit la Iosif și au locuit împreună cu Iisus. Erau deci veri primari cu Domnul Iisus. Maria era sora (cumnata) Maicii Domnului.

Ceilalți doi, Simon și Iuda, erau copiii lui Iosif, dintr-o primă căsătorie. Căci Iosif fusese căsătorit, precum spune Sf. Iustin Martirul, Clement Alexandrinul, Eusebiu de Cezareea. De asemenea, tot din aceeași căsătorie Iosif a avut și pe fetele amintite: Estera și Tamara.

Deci, toți acești copii, trăind la un loc, în aceeași casă erau socoțiți frați și surori ai Mântuitorului.

În respingerea cinstirii Maicii Domnului — precum s-a amintit — se ia ca argument și faptul că ea a mai avut copii și după Iisus. Această afirmație noi o respingem, bazați pe Sfânta Scriptură, unde citim: «și fără să fi cunoscut pe ea Iosif, Maria a născut pe Fiul Său cel Unul-Născut, căruia i-a pus numele Iisus (Matei I, 25). În Noul Testament «unul-născut» înseamnă și unicul născut adică Iisus nu a mai avut și alți frați, căci dacă ar fi avut, la răstignirea Sa, Mântuitorul nu ar fi lăsat pe mama Sa Sfântului Ioan spre a o îngriji (Ioan XIX, 27).

Așadar, Sfânta Fecioară născînd pe Domnul Hristos, umbrită de Duhul Sfînt și fiind fecioară (Matei I, 20 și Luca I, 35) pe de o parte, iar pe de altă parte, rămînînd castă, pînă la sfîrșitul vieții (Matei I, 25) se confirmă scripturistic purureafecioria Maicii Domnului, precum învață Biserica noastră, care-i cîntă, «Bucură-te, Mireasă, pururea fecioară!».

Pr. prof. IOAN CONSTANTINESCU

BIBLIOGRAFIE:

1. Magistrand C. Părvu, *Temeiurile ortodoxe ale cultului Maicii Domnului*, în «Studii teologice», nr. 3—4, 1954.
2. Pr. Victor Moise, *Despre preacinstirea Maicii Domnului*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», nr. 1—2, 1975.
3. Ioan Gh. Savin, *Precizări și reconsiderări în jurul problemei: «Frații Domnului»*, în «Studii teologice», nr. 5—6, 1961.
4. Pr. David Popescu, *Termenul de «Frații Domnului»*, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2, 1970.

ORGOLIUL ȘI SMERENIA

— Meditație —

S-a vorbit mult și se va mai vorbi despre acest păcat și această virtute, care stau în contrast, și de care depinde mîntuirea noastră, fiindcă orgoliul este păcatul luciferic care ne lipsește de harul lui Dumnezeu, iar smerenia este virtutea fără de care nu trăiesc celelalte virtuți, fiind începutul și temelia lor.

Sfîntul Ioan Scăraru, așezînd în treizeci de trepte păcatele în contrast cu virtuțile care duc pe om la desăvîrșire, menționează că pe prima treaptă se găsește orgoliul sau mîndria și pe ultima, tot acest păcat, cu care omul, oricît de îmbunătățit în viața duhovnicească, are să se lupte, fiindcă poate deveni orgoliul virtuții.

Există forme mai mult sau mai puțin grave ale orgoliului. În toate cazurile, cel orgolios este odios și lui Dumnezeu și oamenilor. Există vanitoși care pretind onoruri. Împotriva acestora Mîntuitorul spune o pildă : «Cînd ești poftit de cineva la nuntă, să nu te așezi la masă în locul dîntii ; ca nu cumva printre cei poftiți de el, să fie altul mai cu vază decît tine. Și cel ce te-a poftit și pe tine și pe el, să vină să-ți zică : «Dă locul tău omului acestuia». Atunci cu rușine, va trebui să iei locul de pe urmă. Ci cînd ești poftit, du-te și așează-te în locul cel mai de pe urmă, pentru ca, atunci cînd va veni cel ce te-a poftit, să-ți zică : «Prietene, mută-te mai sus». Lucrul acesta îți va face cinste înaintea tuturor celor ce vor fi la masă împreună cu tine. «Căci oricine se înalță va fi smerit și cine se smerește va fi înălțat» (Luca XIV, 7—11). Capitolul XXIII de la evanghelistul Matei cuprinde rechizitorul Mîntuitorului împotriva fariseilor și cărturarilor ipocriți și corupți, asupra cărora aruncă cele șapte «vaiuri». El primește la Sine și iartă pe toți păcătoșii pocăiți, numai pe fariseii orgolioși nu-i primește și le spune că peste ei va veni pedeapsa gheenei (Matei XIV, 32). Orgolioșii, singuri se îndepărtează de credință, pentru că ei nu umblă după slava datorată lui Dumnezeu, ci după slava pe care unii și-o dau altora (Ioan V, 44). «Voi căutați să vă arătați neprîhăniți înaintea oamenilor, dar Dumnezeu vă cunoaște inimile ; pentru că ce este înălțat între oameni, este o uriciune înaintea lui Dumnezeu» (Luca XVI, 15). Mîndria cu numeroasele ei fețe și numiri : vanitate, orgoliu, fală, trufie, slavă deșartă etc., este începutul și izvorul celor mai mari păcate. Ea a prilejuit căderea îngerilor și oamenilor. Ea îndepărtează de Dumnezeu și izolează de oameni. Omul mîndru este urît, oricît de frumos ar fi, e antisocial, egoist, ridicol și orb. Mîndria este prețuirea de sine exagerată și dorința neînfrînată de a căpăta laudă de la oameni. Ea constă în a-ți atribui daruri pe care nu le ai, a defăima pe alții și a te socoti mai vrednic ca ei, a socoti că darurile pe care le ai nu sînt de la Dumnezeu ci le ai prin iscusința ta. Față de fariseism, care de la Mîntuitorul și pînă astăzi simbolizează trufia virtuții inchipuite, Mîntuitorul s-a purtat cu cea mai mare asprime. A suferit totul : obo-

seală, batjocuri, bătăi, chinuri și crucea, ca un miel blind și nevino-vat ; a iubit pe păcătoșii pocăiți și s-a rugat pentru cei ce-L răstigneau, a iertat pe desfrînate, pe Petru și pe tilhar, numai pe farisei nu i-a cruțat. I-a muștrat cu toată asprimea și i-a biciuit cu toată puterea : «Vai vouă cărturari și farisei fățarnici, morminte văruite, povățuitori orbi, nebuni, șerpi, pui de vipere... iar ucenicilor le spune să se fe-rească de aluatul cărturarilor și fariseilor, care este fățarnicia și vi-clenia purtării lor : «Voi căutați, zice Mintuitorul fariseilor, să vă arătați neprihăniți înaintea oamenilor, dar Dumnezeu vă cunoaște ini-mile, pentru că ce este înălțat între oameni, este o uriciune înaintea lui Dumnezeu» (Luca XVI, 15). Sfânta Fecioară Maria, în glas profetic, arată că Cel Atotputernic căutînd spre smerenia roabei Sale, «a ară-tat putere cu brațul Lui : a risipit gîndurile pe care le aveau cei mîn-dri în inima lor ; a răsturnat pe cei puternici de pe scaunele lor de domnie și a înălțat pe cei smeriți» (Luca I, 51—52). Mintuitorul vine în lume să triumfe împotriva lui Satan, care prin orgoliu a vrut să se ridice deasupra lui Dumnezeu și a îndemnat pe om la neascultare, prin orgoliu (Gen. III, 5).

El se naște dintr-o umilă Fecioară (Luca I, 48) și într-un staul de oi (Luca II, 11), și inaugurează misiunea Sa respingînd ispita lui Satan în Carantania, care-I oferea slava lumii (Matei IV, 3—10). Întreaga Sa viață este o minune de smerenie și cere ucenicilor Săi să-L ur-meze, atunci cînd le spune : «Învățați-vă de la Mine, că sînt blind și smerit cu inima» (Matei XI, 29), sau cînd le spală picioarele, ori cînd îi învață «cel mai mare dintre voi, să fie ca cel mai mic» (Luca XXII, 24—26). Smerenia e calea desăvirșirii morale. Dacă nu e cea mai mare virtute, aceasta fiind iubirea, apoi este prima, căci fără ea, celelalte nu pot să se nască și să trăiască. Fericitul Augustin întrebat fiind de trei ori, care e cea mai mare virtute, răspunde de fiecare dată, smerenia. Iar Sfîntul Ioan Hrisostom spune că preferă să aibă toate păcatele, dar să fie smerit, decît toate virtuțile și să fie trufaș. Fără îndoială că modelul nostru rămîne Mintuitorul care «S-a smerit pe Sine făcîndu-se om și ascultător pînă la moarte și încă moarte pe cruce» (Filip. II, 8). El predică smerenia prin pilda vieții Sale de slujitor și ne dă în copii, cea mai frumoasă pildă de smerenie, arătînd că de nu vom fi ca ei, nu vom moșteni împărăția cerurilor» (Matei XVIII, 3).

Marele filosof al antichității, Socrate, așază toată știința omenească în maxima «Cunoaște-te pe tine». Smerenia creștină este tocmai această cunoaștere de sine. Creștinul smerit se vede așa cum îl vede Dumnezeu și se vrea așa cum îl dorește Dumnezeu. Departe de a-l face pe om neîncrezător în puterile lui, smerenia îl păstrează pe om în real ; nu-și nesocotește calitățile, dar nici nu-și atribuie meritul lor.

«Ce lucru ai care să nu-l fi primit», zice Sf. Ap. Pavel. Dacă mîn-dria e fructul iubirii de sine, smerenia e rodul cunoașterii de sine. Nu e disprețul de sine, căci a învăța pe oameni că sînt fiii lui Dum-nezeu, nu e un fel de a-i înjosi în propriii lor ochi. Omul umil e cel mai ambițios dintre oameni, căci pămîntul nu-l mulțumește și zilnic se ridică tot mai mult în dragostea lui Dumnezeu.

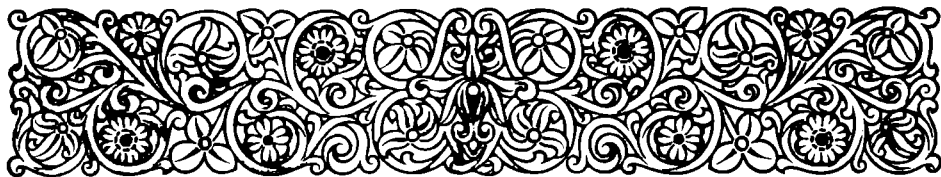
Prima fericire din predica de pe munte privește pe cei smeriți. Mai mult decît o virtute, smerenia este o stare sufletească. «Iubirea de Dumnezeu, zice predicatorul francez Bossuet, a dat naștere tuturor virtuților și pentru a le face să trăiască, le-a pus temelie smerenia». Mîntuitorul Hristos este pentru fiecare, exemplul de trăire în smerenie. De la leagăn și pînă la mormînt, ne dă pildă de trăire; viața Sa este o predică a smereniei. Nu-și descoperă firea dumnezeiască în fața lumii, preferînd a se intitula Fiul Omului, trăiește necunoscut și supus în Nazaret, pînă la vîrsta de 30 de ani, atribuie minunile Sale credinței bolnavilor, fuge de publicitate și reclamă sau laude, poruncind să nu se spună nimic din cele întîmplate, suportă urmăriri, batjocură, schingiuri și moarte de rob pe cruce. Adevărata pace și odihnă a sufletului este smerenia: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați... învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima, și veți găsi odihnă pentru sufletele voastre». El fiind «Calea», pe această cale merg toți ucenicii și urmașii Săi. Sfîntul Apostol Pavel care lucrase cel mai mult dintre toți apostolii, în adîncă smerenie spune că «Dumnezeu a venit în lume să mîntuiască pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu». Și de atunci și pînă astăzi, sfinții nevoitori au fugit de laudele oamenilor, spunînd cu Sf. Grigore Teologul: «Mi-e dușman cine mă laudă și prieten cine-mi arată păcatele». Sfînta Fecioară este iarăși exemplu de smerenie, căci datorită sfințeniei, smereniei, credinței și ascultării ei, a fost aleasă să nască pe Fiul lui Dumnezeu.

Dacă orgoliul și trufia au făcut pe Lucifer și Adam să piardă harul lui Dumnezeu, apoi smerenia ne face să dobîndim harul, mila și ajutorul lui Dumnezeu. La tot pasul, se adevăresc cuvintele Mîntuitorului: «Cel ce se înalță pe sine, se va smeri, iar cel ce smerește, se va înălța» (Luca XVIII, 14).

Istoria și viața ne arată că foarte adesea cel mîndru, orbit de acest păcat, nu primește sfaturi, contrazicerile îl supără, supraprețuiește puterea și norocul lui, și vine o zi, vine totdeauna, cînd se prăbușește în disprețul celor ce l-au lingușit slugarnic.

Închei această meditație cu două întîmplări istorisite de Sfinții Părinți: — Odată diavolul a întîmpinat pe Sfîntul Macarie cel Mare și i-a zis: «Multă silă am do la tine Macarie, că nu pot asupra ta. Iată, orice faci și eu fac. Tu postești, dar eu nicidecum nu mănînc. Priveghezi, dar eu nicidecum nu dorm. Numai una este cu care mă biruiești. Și i-a zis Avva Macarie: care este? Iar el a zis: Smerenia ta, și pentru aceasta nu pot asupra ta» (Pateric, p. 135). «Ia seama că ești muritor, grăiește Sf. Vasile cel Mare, că pămînt ești și în pămînt te vei întoarce. Uită-te la cei înainte de tine. Unde sînt cei ce au îmbrăcat puterea politică? Unde sînt cei ce rînduiau sărbători?... generalii, satrapii, tiranii? Nu sînt praf? Apleacă-te și privește în morminte: poți deosebi cine a fost rob și cine stăpîn, cine sârăc și cine bogat? Dacă îți vei aduce amînte de firea ta cea omenească, niciodată nu te va cuprinde trufia...».

Pr. OCTAVIAN POPESCU



PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

PENTRU O NOUĂ UNITATE A CONTINENTULUI NOSTRU

În gândirea și acțiunea politică a Președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, înfăptuirea unei Europe unite, în care diversitatea de orînduiri și specificul fiecărei națiuni să fie respectat, o Europă care să ofere omenirii un model de relații internaționale, de unitate nouă, bazată pe colaborarea dintre țări cu orînduiri sociale diferite, apare ca o preocupare constantă. Atingerea acestui țel este legată de politica de destindere, de edificare a securității și dezvoltare a cooperării în Europa, care și-a găsit în prima parte a anilor '70, expresia cea mai semnificativă în pregătirea, desfășurarea și încheierea cu succes a Conferinței de la Helsinki.

«Să nu uităm — arăta recent Domnul Nicolae Ceaușescu — că Europa a avut și are o istorie comună, o dezvoltare economico-socială comună, că, peste deosebirile de orînduire socială, ea reprezintă o unitate geografică, economică și socială și că trebuie să ne preocupăm de a întări și dezvolta această unitate a continentului european, bazată pe respectul fiecărui popor, al independenței naționale, al orînduirii din fiecare țară. Trebuie să ne preocupăm de a întări intrajutorarea dintre popoarele europene, astfel ca fiecare să-și asigure progresul, dezvoltarea economico-socială într-o formă care să țină seama și de specificul național, și de tradițiile și istoria fiecărui popor».

În fața acestei sarcini mari și grele de a înfăptui o Europă concepută ca o «unitate în diversitate», politica de destindere nu trebuie să devină o lozincă fără conținut, după cum se arată în presa laică. Destinderea postulează o voință politică efectivă, acțiuni concrete în toate marile probleme cu care Europa și alte regiuni ale lumii sînt confruntate, ea trebuie să deschidă în viața internațională calea unor procese innoitoare, bazate pe respectarea neabătută a principiilor

dreptului internațional și menite să ducă la relații, mai echilibrate și stabile între popoare, la progresul și bunăstarea tuturor națiunilor.

În Europa, unde popoarele trăiesc ca într-un adevărat arsenal, este necesar, mai presus de orice, să se facă totul pentru încetarea politicii de înarmare, pentru oprirea amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune și retragerea celor existente, pentru trecerea la reducerea armamentelor și realizarea, în cele din urmă, a unei Europe fără arme nucleare.

De asemenea, popoarele Europei așteaptă ca reuniunea de la Madrid să se încheie cu rezultate pozitive, prin adoptarea unui document substanțial, care să prevadă convocarea unei conferințe consacrată încrederii și dezarmării în Europa, să reafirme respectarea strictă și neabătută a Actului final, să stimuleze dezvoltarea neîngrădită și diversificarea relațiilor de cooperare economică, tehnico-științifică, culturală și în alte domenii, în fine să asigure continuitatea procesului multilateral inițiat de Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, prin ținerea periodică de noi reuniuni general-europene.

Drumul spre făurirea încrederii și conlucrării este un drum îngust, anevoie, adesea aparent inaccesibil, dar la capătul lui se află acea Europă unită, în favoarea căreia Domnul Nicolae Ceaușescu s-a pronunțat consecvent, acea Europă unită în care oamenii să se poată trezi dimineața nu cu angoasa coșmarului atomic, ci cu siguranța și mulțumirea pe care unirea și prietenia le oferă fiecărui om și tuturor popoarelor.

Și Biserica noastră poate milita cu succes la făurirea noii unități a bătrînului nostru continent atunci cînd participă la diverse întruniri bisericesti europene sau în cadrul organismelor bisericesti europene. Dealtfel, atunci cînd la astfel de întruniri sînt abordate și probleme care privesc pacea, înțelegerea, securitatea popoarelor, reprezentanții Bisericii noastre susțin cu tărie aceste deziderate, înscriindu-se astfel, de pe pozițiile noastre specifice, în cursul general al slujirii aspirațiilor la bine ale popoarelor, pentru care țara noastră, Președintele Nicolae Ceaușescu, militează cu consecvență, cu dăruire pilduitoare. Fie ca Dumnezeu să binecuvînteze cu rezultate dintre cele mai bune aceste strădanii.

SLUJITORII PRESEI ȘI PACEA

În cursul lunii februarie a.c. a avut loc la București, reuniunea internațională a ziariștilor pentru dezarmare, securitate și pace. Această reuniune se înscrie în bogata suită de manifestări inițiate și organizate de România care demonstrează o nedeșmințită continuitate în mobilizarea opiniei publice, a popoarelor pentru salvarea și afirmarea dreptului fundamental al oamenilor și națiunilor la viață și la creație, în libertate și independență. Într-un moment politic internațional complex și mascat de puternice contradicții — în care cursa înarmărilor a atins proporții extrem de îngrijorătoare, afectînd la scară planetară toate sferele existenței umane —, lupta pentru dezarmare, pentru reluarea și continuarea cursului destinderii se impune cu necesitate. Formarea unui puternic curent de opinie, pe plan național și internațional, în favoarea

dezarmării, pentru pace și destindere reprezintă, de aceea, un comandament al epocii, de la care slujitorii presei nu pot abdica.

Recenta reuniune internațională a ziariștilor de la București, exprimă într-un mod specific rolul fundamental pe care opinia publică, toate forțele iubitoare de pace, toate popoarele trebuie să-l aibă în imprimarea unui curs pozitiv al evenimentelor, pentru stăvilirea cursei înarmărilor, pentru trecerea la măsuri energice și concrete de dezarmare și, în primul rând, de dezarmare nucleară. Sînt comandamentele cărora ziariștii, indiferent de limba în care scriu și indiferent de publicul cărui se adresează, sînt chemați să le dea expresie cu forța talentului lor și cu conștiința răspunderii unei profesii care, prin însăși esența ei, nu poate fi nicicum separată de aspirațiile opiniei publice, de exigențele contemporaneității, de idealurile unei lumi fără arme și conflagrații devastatoare.

Adresînd un generos și mobilizator mesaj acestei reuniuni internaționale, Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu dă, încă o dată, expresie importanței pe care o acordă presei, tuturor mijloacelor de comunicare în masă ca instrumente eficiente în marea și necesara operă, de anvergură mondială, pentru unirea tuturor eforturilor în direcția preîntîmpinării pericolului unui dezastru nuclear, pentru apărarea păcii pe planeta noastră. *«Considerăm — se subliniază în Mesajul șefului statului nostru — că o mare răspundere revine, în această privință, presei — ziarelor și revistelor, posturilor de radio și televiziune — care trebuie să asigure o informare corectă a opiniei publice, a popoarelor asupra pericolelor ce le amenință, să ajute la mobilizarea lor la luptă pentru a pune capăt politicii de înarmări, pentru apărarea dreptului lor fundamental la existența liberă, la viață, la pace».*

În această ordine de idei se mai reține din Mesajul Președintelui Nicolae Ceaușescu o idee de esență, care dezvăluie limpede însăși angajarea morală a gazetarului confruntat cu marile probleme ale lumii contemporane. Este vorba de a alege între politica de intensificare a cursei înarmărilor, de producere de noi arme de distrugere în masă și politica de dezarmare, de destindere și pace, în fond, o alegere între cele două tendințe ale epocii. Înțelegînd ziaristica în substanța ei profund umană, Domnul Nicolae Ceaușescu sublinia: *«Fără îndoială că locul ziariștilor atașați idealurilor umaniste este alături de popoarele care luptă pentru apărarea vieții și muncii lor pașnice, pentru înțelegere, pace și colaborare — și ei trebuie să pună toată puterea cuvîntului, forța argumentelor lor în slujba acestor nobile idealuri».*

Desigur, în condițiile unei lumi diverse, cu țări diferite ca mărime și nivel de dezvoltare, cu orînduiri social-politice diferite, și presa de pe meridianele lumii reprezintă poziții deosebite față de o problemă sau alta. În fața imperativului suprem — al apărării dreptului la viață, la existență liberă și demnă — nu poate, însă, exista altă alternativă rațională decît aceea a luptei unite pentru dezarmare și pace. Punînd în valoare, cu forța argumentului de necontestat, această prioritate a priorităților, Președintele Nicolae Ceaușescu arată că *«nimic nu poate fi mai important în zilele noastre, decît problema păcii și dezarmării,*

*că trebuie făcut totul pentru ca, în nici o împrejurare și sub nici un motiv, atenția popoarelor să nu fie abătută de la aceste probleme vitale pentru existența civilizației și a vieții pe pământ». De asemenea, se mai reține cu pregnanță din mesajul Președintelui Nicolae Ceaușescu aprecierea privind rolul presei ca factor de identificare a valorilor comune, de impulsionare a colaborării pașnice între națiuni. «*În condițiile actuale — se subliniază în Mesaj — când omenirea este confruntată cu probleme tot mai complexe, generate de criza economică mondială, când în diferite state ale lumii sînt multiple probleme de soluționat, rolul presei este tocmai de a contribui la întărirea colaborării în vederea sprijinirii acestor popoare să-și rezolve de sine stătător problemele, să înainteze pe calea progresului economic și social. În acest context misiunea presei este nu de a sublinia și adînci divergențele și dimensiunile dintre state, ci de a pune în evidență ceea ce este comun, ceea ce unește și este în interesul dezvoltării libere și independente a tuturor națiunilor, în interesul colaborării și destinderii internaționale, al păcii și progresului în întreaga lume».**

Dînd expresie acestor comandamente, presa din țara noastră este puternic angajată în opera istorică de salvagardare a păcii, de antrenare a tuturor conștiințelor lucide ale epocii în lupta pentru dezarmare, pentru făurirea unei lumi fără arme și fără războaie, o lume a colaborării libere între națiuni independente și suverane. Slujind acestor idealuri, presa românească slujește, deopotrivă intereselor vitale ale tuturor popoarelor. Receptivă la orice idei constructive, deschisă unei largi conlucrări constructive, presa din țara noastră reprezintă ea însăși, un factor activ de promovare a solidarității internaționale celei mai largi în apărarea dreptului sacru al popoarelor la existență liberă și demnă.

În lumina acestor exigențe, reuniunea internațională găzduită de România constituie un bun prilej pentru un constructiv schimb de opinii privind posibilitățile și modalitățile de întărire a colaborării pe plan european și mondial a slujitorilor presei.

În încheierea acestor consemnări vom arăta că și publicațiile periodice ale cultelor din țara noastră slujesc aceste deziderate majore ale epocii noastre — pacea, dezarmarea, colaborarea și buna înțelegere între oameni și popoare — prin unele materiale pe care le inserează în acest scop.

Revistele centrale ale Patriarhiei, precum și revistele mitropolitane, deși au un specific cu totul aparte față de presa laică, inserează cu regularitate știri, note, reportaje și chiar editoriale în care sînt subliniate inițiativele, acțiunile în slujba păcii și a bunei înțelegeri. Însăși rubrica de față din revista noastră — «Pentru pacea a toată lumea» — în care inserăm aceste rînduri este o mărturie grăitoare a atenției pe care o acordăm luptei pentru apărarea vieții pe pământ, a idealurilor de pace și bună-înțelegere ale omenirii. Nu vom înceta niciodată, prin paginile acestei rubrici, să ne înălțăm glasul, împreună cu toți ziarisții din lume care apără dreptul sacru la viață al planetei, ca o trimbiță a păcii, informînd pe cititorii noștri despre pericolul ce ne ame-

nință datorită diaboliceii curse a înarmărilor, pericolul ca planeta noastră binecuvintată de Dumnezeu cu roade de multe feluri să fie sfârșită ca un bulgăre de pământ; totodată vom vesti toate acțiunile, toate strădaniile ce le depun «făcătorii de pace» ca planeta noastră să-și poată vedea mai departe de rosturile ei și să nu cadă victimă unui dezastru nuclear. Prin rubrica de față ne simțim și noi, smeriții gazetari teologi, alături de ziaristii de bună credință ai lumii care slujesc cu talentul lor mărețele idealuri de pace, de bună-înțelegere între oameni și popoare. Fie ca Dumnezeu să binecuvinteze cuvântul scris întru apărarea păcii, a vieții, să-i dea putere multă pentru a birui pe cei ce folosesc cuvântul pentru a învrăjbi, pentru a isca certuri și patimi. Dă-ne, Doamne, cuvânt cu putere multă!

PAȘNICUL DIALOG

Politica este o activitate umană, iar dialogul, ca element esențial și specific al conviețuirii umane, nu poate lipsi din activitatea și preocuparea politică. Astăzi, pașnicul dialog se impune cu rigoare sporită, devenind o necesitate izvorită din condițiile internaționale ale epocii contemporane. După cum spun comentatorii de politică externă, angajarea în dialog nu poate fi nici răspunsul condescendent la invitația adresată în acest sens, nici produsul constrîngerii și presiunii exercitate de cel ce se consideră mai puternic. Pe vremuri se mai putea, dar nu era dialog, ci doar o mască grotescă pe care politica de forță se amuza să o pună și să o schimbe în funcție de moment și situație. Astăzi, dialogul pretinde să fie pus cu onestitate în drepturile sale, și anume: să fie acceptat de parteneri ca o modalitate reală de a ajunge la o înțelegere; să se desfășoare între egali; fără pretenția unuia de a impune celuilalt punctul său de vedere; să realizeze echilibrul necesar în luarea în considerare a intereselor fiecăreia din părțile angajate; să însoțească respectul față de opinia celuilalt; să înlesnească o evoluare pozitivă a perspectivei pe termen lung și să nu se mulțumească cu soluții de valabilitate doar imediată sau efemeră; să aibă în vedere urmările pe care soluția găsită în comun o va avea asupra regiunii înconjurătoare, sau asupra întregii lumi; să ajute la apropierea și mai buna cunoaștere a popoarelor respective. Și atunci, dialogul va fi eficient, iar reglementarea găsită va avea autoritate și trăinicie.

Am amintit toate acestea pentru a sublinia că țara noastră, Președintele Nicolae Ceaușescu au ridicat acest dialog și convorbirile politice la rangul de practică curentă. Domnul Nicolae Ceaușescu s-a întâlnit și se întâlnește, an de an, la București sau peste hotare, cu reprezentanții cei mai autorizați a numeroase state de pe toate continentele lumii. Întotdeauna, dialogul angajat s-a purtat în spiritul respectului reciproc, al principialității, al înțelegerii reale a exigențelor pe care le ridică asigurarea păcii, securității și cooperării.

Țara noastră se află în fericita situație — urmare directă a viziunii largi și principiale ce caracterizează gândirea Președintelui Nicolae Ceaușescu — de a întreține și dezvolta relații bune cu marea majo-

ritate a statelor lumii. Ca atare, dialogul pe care-l practică are în vedere atât permanenta îmbunătățire și considerare a acestor relații, cât și stimularea funcționării sale la un nivel calitativ superior în marile dezbateri din forurile internaționale. În plan bilateral, acest dialog purtat în respectul deplin al concepției țării noastre, a Președintelui ei, despre principiile ce trebuie să caracterizeze orice tratative, orice schimb de opinii, explică amplitudinea raporturilor diplomatice, ca și a legăturilor economice ale României, substanța lor bogată pe care calitatea acestor relații o oferă comunității internaționale. La O.N.U., în alte foruri și conferințe internaționale, acest dialog purtat de țara noastră împreună cu alte state a asigurat, în numeroase cazuri, acțiuni politice de mare anvergură, care au devenit posibile tocmai și numai datorită voinței statelor respective de a respecta regulile și normele democratice ale dezbaterilor.

Destinderea, această stare de spirit internațională ce condiționează colaborarea și înțelegerea, nu poate fi, la rîndul ei, cîștigată în afara dialogului. Între destindere în toate marile cauze ale umanității s-a instituit o condiționare reciprocă, deși s-ar putea spune că destinderea creează în cele din urmă, cadrul cel mai propice atât pentru promovarea acestor cauze, cât și pentru consolidarea și ireversibilitatea procesului de soluționare a lor; căci, în primul rînd destinderea înseamnă acceptarea și recunoașterea diversităților din lumea de azi, a faptului că progresul pașnic al umanității nu este de conceput fără cooperarea dintre toate statele lumii, indiferent de orînduirea lor socială și de gradul de dezvoltare. Interdependențele ce acționează atât de strîns în toate compartimentele vieții internaționale nu permit nici complacerea în atmosfera, nici izolarea impusă de alții.

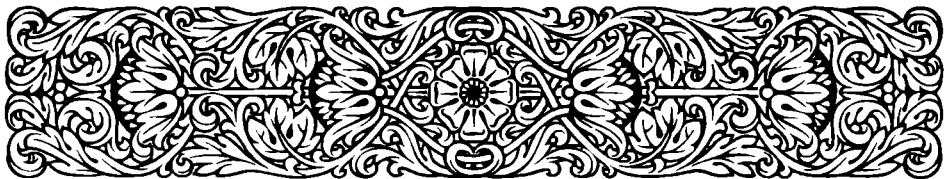
Într-o recentă cuvîntare, Domnul Nicolae Ceaușescu sublinia necesitatea ca tot ce statele întreprind în planul activității lor externe să corespundă voinței și dorinței popoarelor lor de mai bine, de libertate, de independență, de pace, de dezvoltare democratică, de creare a condițiilor pentru ca, în adevăr, popoarele, masele populare să aibă un rol tot mai important în întreaga viață economico-socială. Iar una din condițiile îndeplinirii acestei dorințe a popoarelor este cunoașterea poziției pe care statele, guvernele le au într-o problemă sau alta pe scena politică mondială. De aceea, România militează pentru o diplomație a «ușilor deschise», pentru «desecretizarea» negocierilor, care privesc probleme de interes superior pentru toate popoarele; de aceea țara noastră se pronunță pentru o participare cât mai largă a statelor la negocierile ce privesc atari probleme și pentru cunoașterea publică a opiniilor și pozițiilor susținute de un stat sau altul. Și dacă se poate accepta secretul unor acțiuni diplomatice sau al unor convorbiri, în scopul facilitării reușitei lor, și numai în acest scop, absolutizarea democrației secrete, implicînd riscul unor aranjamente ce contravin intereselor sale, ale popoarelor, constituie astăzi un impediment în asigurarea unor anomalii ale vieții politice internaționale.

Dialogul internațional, pașnic, așa cum îl concepe România socialistă, Președintele Nicolae Ceaușescu, se circumscrie cerințelor diplomatice deschise. Larga disponibilitate a țării noastre spre un asemenea dialog exprimă concepția proprie unui stat pentru care conlucrarea internațională, nestingherită și eficientă nu poate fi realizată decît pe baza statornicirii ferme, între toate statele, a unor raporturi democratice, exprimă concepția proprie unui șef de stat care vede în perfecționarea practicilor democratice un pivot al dezvoltării internaționale, un factor decisiv al edificării și consolidării unei ordini politice și economice noi. Dialogul amplu pe care-l promovează Președintele Nicolae Ceaușescu este una din numeroasele și constantele contribuții pe care le aduce în sprijinul democrației vieții internaționale.

În dialogul internațional își găsește o formă concretă și eficientă de acțiune una din cerințele funcționării efective a coexistenței pașnice. O coexistență pe care țara noastră o promovează cu stăruință, deoarece, operînd pe fundamentul solid al noilor principii, coexistența își extrage seva de vitalitate din multitudinea acțiunilor, contactelor, schimburilor de opinii dintre reprezentanții tuturor statelor, indiferent de orînduirea lor socială, de mărime, grad de dezvoltare sau potențial. Din creșterea cantitativă a acestor întîlniri se naște o nouă calitate a raporturilor internaționale, premisă fundamentală a păcii. Cine dorește pacea face din dialogul internațional un instrument principal al păcii.

Prin întreaga sa activitate internațională, pe care Biserica noastră strămoșească o sprijină de pe pozițiile sale specifice, România și Președintele Nicolae Ceaușescu dovedesc că această calitate, această premisă se regăsește în amplul dialog pe care îl poartă cu toată lumea.

Pr. GHEORGHE BOGDAN



ȘTIRI ECUMENICE

În decursul timpului, scaunul patriarhal din Constantinopol a fost ocupat de mulți ierarhi sfinți.

În veacul IV au fost d.p. cinci: Mitrofan, Alexandru, Pavel I, Grigorie de Nazianz și Ioan Hrisostom — Gură de Aur, numit astfel pentru avântul predicării cuvântului divin. În sec. V au fost Procuț — autorul «trisaghionului» — Anatol și alții (Der christliche Osten nr. 5/1981).

Intr-un mesaj adresat Patriarhului ecumenic din Constantinopol, Dimitrie I, Papa Ioan Paul al II-lea apreciază bine primele rezultate ale comisiei comune de teologi înființată cu doi ani în urmă. Papa scrie: «Atît cerințele creștinătății, cit și hotărârile în sens larg, pe care trebuie să le ia azi oamenii și de care depinde viitorul existenței lor, pretind ca dialogul dintre Bisericile noastre să nu se ocupe de probleme de rangul al doilea, ci să se concentreze asupra celor esențiale, pentru ca să se realizeze mai repede unitatea bisericească, care constituie o contribuție importantă la împăcarea între toți oamenii (Evangelische Information nr. 50/1981).

Președintele R. F. a Germaniei a făcut o vizită comunității bisericești ortodoxe-grești din Bonn ca semn al interesului său pentru ortodocșii din capitala sa. A fost primit de Mitropolitul grec Augustinos (Evangelische Information nr. 50/1981).

«Un pas însemnat în direcția unității creștine dorite de toți» au calificat reprezentanții Patriarhiei ecumenice din Constantinopol și cei ai Bisericii evanghelice germane rezultatul celui de al șaselea dialog dintre Bisericile lor ținut la Stapelage — R. F. Germania (Evangelische Kommentare nr. 11/1981).

«Biserica patriotică» din China a respins ca ilegală numirea de către papă a a unui Arhiepiscop de Kanton, fiindcă ar însemna o imixtiune gravă în treburile suverane ale Bisericii chinezești» (Evangelische Kommentare nr. 7/1981).

Comitetul executiv al Alianței luterane mondiale a organizat la Geneva o conferință a conducătorilor luterani de Biserici. Au participat conducători ierarhici din Europa răsăriteană și apuseană și din S.U.A. Obiectul discuțiilor: intensificarea activității Bisericilor pentru păstrarea păcii în lume (Evangelische Information nr. 45/1981).

Pentru intensificarea relațiilor ecumenice între Bisericile din Polonia, Primatul Bisericii romano-catolice a vizitat sediul Consiliului ecumenic din Varșovia (Evangelische Information nr. 45/1981).

Profesorul Denzler de la facultatea teologică romano-catolică din Bamberg afirmă că între teologi și nu numai între ei, se manifestă un sentiment de neliniște că în Biserică continuă «papalismul», adică absolutismul ierarhic, și după Conciliul Vatican II, deși la acesta s-a vorbit mult despre colegialitatea dintre Papă și Episcopi.

Și colegialitatea autentică înseamnă, afirmă profesorul, împreună-lucrarea tuturor membrilor Bisericii spre binele tuturor, iar structura absolutistă a Bisericii contravine uneori colegialității autentice între Papă și Episcopi (Evangelische Information nr. 49/1981).

Consiliul Bisericii Evanghelice din Ungaria a adresat un apel de pace Biseri-cilor din lume pentru intensificarea acțiunii de păstrare a păcii în lume (Evangelische Information nr. 49/1981).

Episcopul-vicar romano-catolic din Spejer (R. F. Germania), a afirmat la o con-ferință că Vaticanul ar trebui să lase pe seama Bisericilor locale posibilitatea și felul utilizării femeilor în serviciul Bisericii. Totodată el s-a pronunțat pentru «dia-conatul» femeii în Biserică (Evangelische Information nr. 49/1981).

Un englez din Southampton (Anglia), cam original în cele religioase, decedat de cîțiva ani, a făcut în timpul vieții sale un contract cu o societate de asigurări ca aceasta să predea după moartea sa 300.000 lire sterline din averea sa, lui Iisus Hris-tos. Acesta va reveni adică pe pămînt, după 21 de ani de la moartea sa, cînd va fi judecata de apoi, fapt constatat de el (de englez), prin studiile sale biblice. Dacă cumva evenimentul va mai întîrzia, suma respectivă să mai fie păstrată 59 de ani, iar dacă nici atunci Iisus nu revine, suma să fie predată statului. Inventivă mai este mintea omenească ?!!! (Evangelische Information nr. 50/1981).

În comunități romano-catolice din S.U.A. sporesc cazurile cînd femeile romano-catolice împart întreolaltă plîne și vin — Sf. Euharistie — fără să fie prezent un preot. Tot așa citesc împreună Sfinta Scriptură, se roagă împreună și-și asumă dreptul de a săvîrși servicii divine fără prezența unui preot. Se motivează că în creștinismul primar ierarhia nu era un drept exclusiv al bărbaților. Sint cazuri cînd Sf. Liturghie e săvîrșită de preot, predica însă o rostește o femeie. O mică comuni-tate și-a ales o femeie pentru celebrarea sfintei liturghii, nemiavînd nevoie de preot. Deci frămîntări în Biserica romano-catolică (Lutherische monatshefte nr. 12/1981).

Frămîntări în «Ordinul Iezuiților» desfîințat de un Papă cu două secole în urmă și reînființat apoi de alt Papă. Actualul general al Ordinului, Pedro Arrupe, și-a înaintat demisia, fiind în vîrstă și bolnav, anunțînd totodată Papei convocarea «Con-gregației generale», organul de conducere reprezentativ al Iezuiților. La întrebarea Papei ce drepturi are Ordinul în această adunare, i s-a răspuns că nici unul. În Ordin există două curente: unul conservator și altul cu tendințe de a introduce reforme în Ordin. Generalul Arrupe și-a numit un locșuitor pe timpul bolii sale. Papa a numit însă pe altul și deci... frămîntări (Lutherische Monatshefte nr. 12/1981).

La Moscova s-a ținut un seminar cu tema «Rolul Tradiției și expresia cre-dinței azi». Au participat reprezentanți ai Consiliului ecumenic al tineretului, din Europa și reprezentanți ai alianței mondiale, a organizațiilor ortodoxe de tineret (Syndesmos). Se urmărește crearea unei «comunități ecumenice» a grupelor de tineri din diferite regiuni și de diferite naționalități. «Ne simțim obligați să promovăm credința creștină și să luptăm pentru dreptate. Nu ne credem a fi Biserica de mîine, ci membri ai Bisericii de azi, ocupîndu-ne de probleme generale ale credinței și ale omului de azi» (Potsdamer Kirche 37/1981).

Biserica Ortodoxă-Macedoneană, al cărei conducător, Arhiepiscopul Dositei de Skopje-Ohrida, a decedat în anul curent, are în jur de 1,2 milioane credincioși, 400 parohii, 250 preoți, 950 biserici, 20 mînăstiri, un Seminar teologic «Sfntul Climent de Ohrida» (1967) la Drocevo (Skopje) și o facultate teologică (1978) în Skopje. Bi-

serica Ortodoxă din Macedonia este autonomă din anul 1959, iar autocefală din 1967 (Der Christliche Osten 5/1981).

Statul grec a acordat Republicii monahale din Sfântul Athos suma de 300 milioane drahme pentru conservarea comorilor sale de aur și a prețioaselor biblioteci.

Pentru utilizarea acestei sume s-a înființat la Thesalonica un «centru pentru păstrarea moștenirii din Sfântul Munte», cu reprezentanți ai autorităților grecești și ai Republicii Monahilor (Ökumenische Information 43/1981).

La Odessa există din 1955 o misiune bisericească, ținând de Patriarhia ortodoxă din Alexandria și având biserica Sfintei Treimi, datând din 1804 ca centru duhovnicesc al grecilor ortodocși din Rusia.

În Transilvania se află mai multe «stăvilare sacrale» ca documente istorice. Din secolul al XII-lea s-a început aici zidirea de biserici ca mijloace de apărare față de atacurile mongolilor și turcilor, biserici înconjurate de ziduri și turnuri puternice. Pe la 1500 erau în Transilvania circa 300 de astfel de mijloace de apărare (Ighiu, Prejmer, Mediaș, Valea Viilor etc. (Begegnung 4/1981).

Mișcarea religioasă NOVA SPES (Viena) a organizat la Bonn o conferință a posesorilor «Premiului Nobel» cu tema: «Nădejdele și amenințările omului». Nova Spes urmărește în general intensificarea dialogului constructiv între teologi și oamenii de știință (Begegnung 2/1981).

În Uniunea Sovietică sînt peste 1000 biserici romano-catolice, majoritatea în Lituania și Letonia. În 1980 s-a tipărit în Lituania un catehism intitulat «Lumina credinței noastre» în 60.000 exemplare. Recent s-a tipărit în limba lituaniană Noul Testament, texte liturgice și alte cărți religioase (Begegnung 3/1981).

În Biserica Romano-Catolică din Elveția este mare tulburare între credincioșii ei de limbă germană. Motivul? Autoritatea bisericească a publicat o Carte de rugăciuni și de cîntare unitară (Gottlob: Laudă lui Dumnezeu), fără să se consulte cu preoții și credincioșii. Și noua carte în comparație cu cele vechi de același fel, nu înseamnă un progres, ci un regres, are, adică, un cuprins mult mai redus cantitativ și mai slab calitativ (Begegnung 4/1981).

La Nairobi (Kenia-Africa), s-a înființat un Institut teologic evanghelic, rezultat al străduințelor comune din partea a 160 grupe bisericești africane. Limba de predare e cea engleză (Evangelische Information 43/1981).

Creștinismul datează în Islanda de una mie ani (981). În 1847 s-a înființat și un Institut teologic evanghelic care a fost suportul universității actuale înființate în anul 1911 (Evangelische Information 43/1981).

Societatea biblică din Norvegia a tradus în limba romilor evanghelia Sfântului Ioan (Evangelische Information 43/1981).

La Freiburg s-a ținut ZIUA FILMULUI RELIGIOS INTERNAȚIONAL. S-au prezentat filme religioase din Austria, Elveția, Finlanda, S.U.A., R. F. Germania. Filmul american «IHSUS» se traduce în 50 de limbi (Evangelische Information 44/1981).

OFICIUL PREOȚESC ÎN BISERICĂ este titlul unui studiu elaborat de a comisiune mixtă (romano-catolico-evanghelică), de la Institutul ecumenic din Bensheim (R. F. Germania). Problema dacă luteranii acceptă «oficiul episcopal» în succesiune apostolică, s-a discutat la Institutul menționat și se va mai discuta (Okumenische Information 41/1981).

Insemnătatea Bibliei pentru Biserică — a fost tema unei conferințe organizată la München de Biserica luterană din Bavaria. În discuții s-a subliniat că fără Biblie nu-î imaginabilă Biserica; părăsind acest suport — s-a spus — încetăm să mai

firm Biserică. Adăugăm că nici Sfinta Tradiție nu poate fi părăsită. Se știe că Protestantismul nu dă importanță Sfintei Tradiții (Okumenische Information 43/1981).

Mișcarea pentru pace (PAX CHRISTI) — romano-catolică — a înfiinat la Lunda — Bad Schachen (Bodensee), un Muzeu al Păcii, cuprinzând diferite icoane, documente scrise etc., din antichitate pînă în prezent, asemenea și fotografiile de ale persoanelor ce au activat pentru pace (Begegnung 11/1981).

Delegați ai Comisiunii papale JUSTITIA ET PAX, ai Consiliului papal — Cor Unum — și ai Consiliului ecumenic al Bisericilor, întruniți într-o ședință au hotărît publicarea unui volum oficial, privind atitudinea lor față de pace (Begegnung 11/1981).

V-am dat vouă pildă ca să faceți și voi precum v-am făcut Eu (Ioan 13, 12—15), spune Domnul ucenicilor Săi, după ce le-a spălat picioarele. Mîntuitorul dă aici o pildă de smerenie și smerenia reală este onorabilă. Ea nu se camuflează. După cum arată cuvintele Mîntuitorului, El n-a voit să-și diminueze starea Sa, cînd a slujit. El n-a lucrat așa ca și cînd ar fi mai mic decît era în realitate. În lumina acestei smerenii putem numi oameni pe cei care știu să prețuiască deplin rangul și aptitudinile date de Dumnezeu, dar totodată înțeleg că Dumnezeu le-a dat lor demnitate și aptitudini pentru a putea servi mai bine pe semenii (E. Suttner — Der Christliche Osten 5/1981).

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Un nou profesor la Institutul ecumenic din Bossey

Dr. Johannes Equale Guerbe din Addis-Abeba (Etiopia) a fost numit lector la Institutul ecumenic din Bossey-Elveția, de către reuniunea Comitetului de conducere al Institutului, care depinde de Consiliul ecumenic al Bisericilor.

Dr. Guerbe, care a reprezentat Biserica Eliopiană la diferite întâlniri intercreștine și a luat parte la reorganizarea Seminarului teologic din Addis-Abeba, și-a luat în primire noua funcție la data de 1 septembrie 1981 (Notizie Ortodosse, iunie 1981).

Reuniunea Comisiei internaționale de dialog anglicano-catolică

Cea de a treia reuniune a Comisiei internaționale de dialog dintre anglicani și romano-catolici s-a desfășurat la Windsor, între 25 august — 3 septembrie 1981. Pînă acum, această Comisie a produs trei documente: asupra Euharistiei, asupra ministeriului și asupra autorității în Biserică, în special asupra rolului papei. Scopul noii reuniuni a fost acela de a prezenta raportul Comisiei, de supus autorităților celor două Biserici.

Intr-un articol publicat în «Church Times» (28 august) unul din membrii Comisiei Rev. Douglas Brown s-a arătat pesimist asupra unității viitoare dintre cele două Biserici («Irenikon» nr. 3/1981, p. 377).

Reuniunea Comitetului executiv al Federației Luterane Mondiale

Între 4—13 august 1981 s-a ținut la Turku (Finlanda), reuniunea anuală a Comitetului executiv al Federației Luterane Mondiale.

Past. Dr. Carl Mau, secretarul general al Federației Luterane Mondiale, a subliniat progresul în domeniul ecumenic. El a cerut Comitetului executiv să stabilească un document pentru continuarea dialogului dintre luterani și catolici, terminarea documentelor asupra «modelelor de unitate», asupra «intercomuniunii» și aprofundarea studiului asupra primatului papal. De asemenea, Dr. Mau a amintit că prima reuni-

une a Comisiei mixte pentru dialogul dintre ortodocși și luterani a avut loc în Finlanda pe tema «Participarea la taina Bisericii» ca și a doua rundă de convorbiri între luteranii și baptiștii din America de Nord, prevăzută pentru noiembrie 1981.

Problemele care au apărut în relațiile cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor au fost clarificate în luna mai a.c., cele două organizații avînd «sarcini importante, dar diferite, complementarii» (Lutheran World Information din 13 august 1981).

Pregătirea celei de a VII-a Adunări generale a Federației Luterane Mondiale

Cea de a VII-a Adunare generală a Federației Mondiale Luterane va avea loc la Budapesta (Ungaria) în anul 1984. În vederea pregătirii acestui eveniment important din viața Bisericii Luterane, o delegație a acestei Federații a vizitat Budapesta, sub conducerea Dr. Carl Mau, secretar general. Delegația Federației Luterane Mondiale a fost oaspetele Bisericii Luterane Maghiare, condusă de Episcopul Dr. Zoltan Kaldy. O întîlnire cu Autoritățile guvernamentale a constituit ocazia discutării situației generale a relațiilor dintre Biserică și Stat în Ungaria («Irenikon» nr 3/1981, p. 180).

A IV-a Adunare a Conferinței Bisericilor din întreaga Africă

La Nairobi (Kenia) a avut loc, între 3—12 august 1981, cea de a IV-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor din întreaga Africă (C.E.T.A.). Celelalte trei Adunări avuseseră loc succesiv la Kampala (1963), Abidjan (1969) și Lusaka (1974).

Conferința Bisericilor din întreaga Africă grupează astăzi 118 Biserici anglicane și protestante din 33 țări africane.

Tema celei de a IV-a Adunări, cea de la Nairobi, a fost «A urma lumina lui Hristos». Peste 280 delegați au participat la Adunare, deschisă de președintele Kenyei, Daniel Arap Moi, care a invitat pe participanți să se roage pentru poporul din Africa de Sud. Episcopul anglican sud-african, Desmond Tutu, binecunoscut pentru pozițiile sale curajoase împotriva apartheid-ului, a pregătit un document pentru Adunare. Pentru a demonstra importanța acordată situației din Africa de Sud, Adunarea a ales în fruntea ei pe Arhiepiscopul anglican sud-african Walther Khotso Makhulu. Noul președinie, născut la Johannesburg, este actualmente arhiepiscop al Bisericii anglicane din Africa Centrală și episcop de Botswana. Pînă la această alegere, el a fost secretar al Consiliului ecumenic al Bisericilor din Africa de Est.

Adunarea de la Nairobi a apărut ca cea a reînnoirii Conferinței Bisericilor din întreaga Africă, încercînd să rezolve o serie de cauze: financiară, încredere, conducere. De exemplu, pînă în ianuarie trecut, Conferința nu avusese secretar general, după demisia canonicului Burges Carr și numirea pastorului Maxime Rafranson din Madagascar («S.O.E.P.I.» din 6 august 1981).

«Nordiska ekumenska Institutet»

«Institutul ecumenic nordic» de la Sigtuna (Suedia) este o instituție ecumenică binecuvîntată în țările scandinave. Creat în 1940, are ca principală activitate contactele între diferitele Biserici nordice. Din 1950 Biserica Islandei este membră cu statut deplin.

În timpul reuniunii din Danemarca a Episcopilor luterani în anul 1979 s-a avansat propunerea de a face din «Nordiska ekumenska Institutet» din Sigtuna un organism dublu, Institut ecumenic și organ de colaborare generală pentru țările nordice. În anul 1980 — an din care Institutul are un nou director în persoana Dr. Kjell Ove Nilsson — Adunările episcopale din Suedia, Norvegia și Finlanda au reacționat pozitiv la această

propunere, la care a subscris, mai târziu, și Adunarea episcopilor din Danemarca. S-a sugerat o perioadă de trei ani pentru acest experiment. În același timp, se vor discuta detaliat problemele structurii secretariatului și programul de lucru la viitoarea Adunare episcopală nordică din Norvegia în anul 1982.

În vara anului 1981 s-a organizat aici o conferință care s-a ocupat de recepția rezultatelor dialogurilor bilaterale, purtate pînă acum de diferitele Biserici creștine.

Prof. Dr. Harding Meyer de la Institutul de cercetări ecumenice din Strassburg a deschis sesiunea, sintetizînd ceea ce s-a realizat pînă acum prin dialogurile bilaterale. Prof. Dr. Lars Thunberg de la Aarhus (Danemarca) a tratat problema «Comuniunea ecumenică în viitor» și aceasta din perspectiva luterană. Mgr. Hans Martensen, episcop de Copenhaga, și Prof. Dr. Holsten Fagerberg de la Uppsala au ilustrat anumite aspecte ale dialogului luterano-catolic, în special în ceea ce privește euharistia și ministeriul («Irénikon» nr. 3/1981, p. 382—383).

A II-a reuniune a Comisiei anglicano-luterană

Cea de a doua reuniune a Comisiei anglicano-luterană s-a desfășurat în localitatea Pullach din R. F. Germania, între 2—8 august 1981, sub conducerea celor doi președinți: Dr. John Gibbs, episcop anglican de Coventry, și Dr. Günther Gassmann, președintele Biroului Bisericii Evanghelice-Luterane Unite din Germania (V.E.L.K.D.).

Membrii Comisiei reprezentau Bisericile anglicane din Marea Britanie, Țara Galilor, Scoția și Irlanda, și Bisericile luterane din Suedia, Finlanda, Norvegia, Ungaria, R. D. Germană și R. F. Germania.

Discuțiile s-au purtat asupra rolului și funcției episcopului în Bisericile anglicană și luterană, înțelegerea istoriei, continuitatea, dezvoltarea și structurile gândirii teologice în cele două Biserici. Comisia a avut ca temă principală «Sarcina Bisericilor anglicană și luterană în societatea europeană în schimbare». Raportul final va fi prezentat Consiliului consultativ anglican și Federației Luterane Mondiale («Lutheran World Information» din 16 iulie 1981).

O capelă în onoarea Sf. Metodie

La Ellwangen/Jagst în R. F. Germania va fi construită o capelă în onoarea Sf. Metodie, pentru a fi loc de întîlnire între creștinii din Orient și Occident. Cu ocazia unui pelerinaj, I. P. S. Mitropolit Augustinos al Bisericii grecești din R. F. Germania (Patriarhia Ecumenică) a invitat la realizarea unei colecte în toată R. F. Germania și a anunțat că Biserica greacă vrea să facă un gest ecumenic, fondînd centrul de întîlniri ecumenice de aici («Irénikon» nr. 3/1981, p. 397).

«Filioque» și Biserica Anglicană

În cursul Sinodului general al Bisericii din Anglia, ținut în iulie 1981, Grația Sa Dr. Robert Runcie, Arhiepiscop le Canterbury, a prezidat el însuși discuțiile despre Filioque. Înainte de a deveni Primat al Bisericii Angliei, Dr. Runcie a fost copreședinte anglican al Comisiei mixte de dialog cu ortodocșii și cu acest titlu a luat parte activă la discuțiile acestei Comisii de la Moscova din 1976 în care s-a acceptat de către partea anglicană suprimarea lui Filioque din Crez.

La Sinod participă, ca invitat, I. P. S. Arhiepiscop Methodios de Tiatira și Marea Britanie (Patriarhia Ecumenică), copreședinte ortodox a Comisiei mixte de dialog cu anglicanii.

Sinodul, prin votul din 6 iulie 1981, a acceptat că nu există opoziție de principiu față de suprimarea lui Filioque din Simbolul credinței.

Sinodul a mai discutat problema folosirii Prayer Book, recăsătorirea celor divorțați și trei noi slujbe, pentru bolnăvi, pentru binecuvântarea uleiului sfânt și pentru pocăință («Irenikon» nr. 3/1981).

Noi monahi la mînăstirea Sf. Ecaterina din M. Sinai

Ca urmare a unui acord semnat de guvernele Greciei și Egiptului, s-a stipulat, între altele, că mînăstirea Sfînta Ecaterina de la Muntele Sinai va putea primi în viitor cincizeci de noi monahi iar mînăstirea de la Faran cincisprezece călugărițe («Episkopsis» din 1 iulie 1981).

Comisia elvețiană de contacte cu Biserica Ortodoxă

Episcopul catolic din Elveția a creat, în primăvara anului 1979 o Comisie pentru contacte oficiale cu Biserica Ortodoxă. Doi ani mai tîrziu s-a făcut un nou pas înainte, prin faptul că reuniunea Conferinței episcopale elvețiene s-a ținut la Centrul ortodox al Patriarhiei ecumenice de la Chambesy.

Cea de a treia reuniune a Comisiei de contact cu ortodoxii s-a ținut în localitatea Coire, între 18—19 mai 1981, studiindu-se problema căsătoriilor mixte, plecîndu-se de la un proiect de document care a fost discutat.

La această reuniune au luat parte, din partea ortodoxă, Prot. Georges Tsetsis (Patriarhia Ecumenică), P. C. Pr. Prof. Ion Bria (Biserica Ortodoxă Română) și teologul lui grec Georges Lemopoulos, iar din cea catolică: Rev. Joseph Trutsch, Robert Holz și Grégoire Hohmann.

Au luat parte, în calitate de observatori: Episcopul sirian Isa Cicek al Diocezei siriene pentru Europa Occidentală, Diaconul Waheed Hassen Alla din Biserica coptă, Prof. Jean-Louis Leuba din Biserica reformată și Prof. Kurt Stadler din Biserica Vechilor-Catolici («Notizie ortodosse», iunie 1981).

Sărbătoarea Sf. Serghe de Radonej

Sărbătoarea Sf. Serghe de Radonej a fost celebrată anul acesta cu un fast deosebit. Alături de Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii și de alți ierarhi ruși se aflau la Zagorsk, Prea Fericitul Patriarh Nicolae al VI-lea al Alexandriei și Mitropolitul Teodosie al Washingtonului și al întregii Americi (Biserica Ortodoxă Americană).

Prea Fericitul Patriarh Nicolae al VI-lea al Alexandriei, aflat în vizită oficială în Biserica Ortodoxă Rusă, era însoțit de I. P. S. Mitropolit Petru de Axum și de Episcopii: Chrysostomos de Nikopolis, Ioachim de Babilon și Chrysostomos de Dodone (Biserica Ortodoxă Greacă).

Patriarhul Alexandriei a prezidat slujba din biserică «Adormirii» în timp ce Patriarhul Pimen pe cea din biserică «Sf. Treime» unde se află racla cu moaștele Sf. Serghe de Radonej.

La recepția care a urmat, oferită de Patriarhul Pimen în onoarea oaspeților din Patriarhia Alexandriei, a fost prezent și Dl. V. G. Furov, delegatul Consiliului pentru Probleme Religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice, care a luat cuvîntul («Information Bulletin», august 1981).

Vizita Patriarhului Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe la Constantinopol

Între 17--20 octombrie 1981, Prea Fericitul Patriarh Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe a făcut o călătorie la Constantinopol, fiind însoțit de Mitropolitul Daniel de Muntenegru, de Episcopii Nicolae al Dalmației și Milutin al Timocului, de Profesorul Stoian Goșevici și protodiaconul Leticii Momir.

Duminică, 18 octombrie, cei doi Patriarhi au concelebrat Sfînta Liturghie, împreună cu episcopii ortodocși prezenți, în biserica «Sf. George» din Fanar. A urmat un schimb de cuvîntări în care s-a accentuat necesitatea colaborării interortodoxe și intercreștine și rolul tot mai crescînd al Ortodoxiei în slujirea creștinilor și a lumii.

Delegația Patriarhiei Sîrbe a avut convorbiri cu Comisia sinodală constantinopolitană pentru probleme interortodoxe, prezidată de I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului. De asemenea, a vizitat minăstirea Baloukli, unde se află mormîntul patriarhului Atenagora, rugîndu-se pentru odihna sufletului acestuia («Episkepsis» din 1 noiembrie 1981).

Vizita unei delegații a M. Athos la Patriarhia Ecumenică

Între 14—17 octombrie 1981, o delegație a comunității monastice de la M. Athos, alcătuită din Arhim. Atanasie, starețul Marii Lavre, Arhim. Vasile, starețul de la Stavronikita și Arhim. George, starețul de la Grigoriou, au vizitat Constantinopolul. Au avut loc discuții cu Patriarhul Ecumenic Dimitrios I și cu Comisia sinodală pentru M. Athos, prezidată de mitropolitul Maxim de Stavroupolis.

În cursul unei ceremonii speciale, Patriarhul Dimitrios a remis Arhim. Atanasie cirja de egumen al minăstirii; Marea Lavră («Episkepsis» nr. 261 din 1 noiembrie 1981).

Deschiderea Seminarului ortodox din Kenya

În ianuarie 1982 și-a deschis porțile o nouă școală de învățămînt teologic pe pămîntul african; este vorba de Seminarul teologic Sf. Macarie din Kenya, așa cum anunță Pr. Elefereios Ndwaru Muiruri, secretar general al Bisericii Ortodoxe din Kenya.

Seminarul este condus de Episcopul Ierotei de Eleusis, numit de Patriarhul Alexandriei locum-tenens al Mitropolitului Africii răsăritene (Mitropolia de Irinopolis) și de Arhim. Amfilohie Tsoukos, misionar alexandrin în Africa. Pînă acum s-au înscris deja 32 elevi.

Seminarul ortodox din Kenya a fost construit acum cîțiva ani cu ajutorul fostului Arhiepiscop Makarios al Ciprului, care, cu ocazia unei vizite în Kenya în anul 1974, a botezat cîteva mii de catehumeni kenieni («Episkepsis» nr. 264 și 15 decembrie 1981).

Deschiderea unui nou Institut de studii patristice-bizantine

În cadrul Universității catolice din Forham (New York) a fost fondat recent un «Institut de studii patristice și bizantine». Institutul și-a început activitatea în anul universitar 1981/1982 și este condus de profesorul K. N. Tsirpanlis, ortodox grec («Episkepsis» nr. 264 din 15 decembrie 1981).

Întîlnire între reprezentanții Bisericilor europene

La invitația Conferinței Bisericilor Europene și a Consiliului conferințelor episcopale europene, 40 responsabili ai Bisericilor europene-ortodoxe, protestante și an-

glicane — și 40 episcopi catolici s-au întâlnit la Logumkloster (Danemarca), între 16 — 20 noiembrie 1981. Este a doua oară, după Chantilly 1978, când are loc o asemenea reuniune. Practic, erau reprezentate toate Bisericile europene, precum și Consiliul ecumenic al Bisericilor și Secretariatul pentru unitate.

Tema întâlnirii a fost «Chemați la o singură speranță; comunitatea ecumenică în rugăciune, mărturie și slujire». Participanții au vrut să se regăsească în rugăciune și să schimbe puncte de vedere asupra unora dintre sarcinile creștinilor și ale Bisericilor pentru unitatea, dreptatea și pacea în Europa contemporană.

Reuniunea de la Logumkloster a fost prezidată conjunct de Past. Dr. André Appel, președinte al Conferinței Bisericilor Europene și Cardinalul Basil Hume, președinte al Consiliului conferințelor episcopale catolice europene.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. S. Episcop Antonie al Buzăului, membru al Comitetului consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, și Pr. Prof. Dumitru Popescu, secretar de studii al aceleiași organizații creștine internaționale.

În cadrul reuniunii au prezentat referate: Mgr. Paul-Werner Schele, episcop de Wurzburg (R. F. Germania) intitulat «Speranța pentru toți»; Pr. Prof. Dumitru Popescu (Biserica Ortodoxă Română), «Actualitatea simbolului de credință niceo-constantinopolitan pentru Bisericile noastre» și Past. William Lazareth, directorul Comisiei «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor «Speranța într-o comunitate mondială».

Întâlnirea s-a terminat prin adoptarea unui Mesaj către diferitele comunități creștine și opinia publică mondială. S-a exprimat regretul în fața diviziunilor trecute și prezente și voința de a pune semne de speranță în sîmul Bisericilor și a lumii. S-a lansat un Apel către toți creștinii europeni pentru a se regăsi împreună mereu cu mai multă încredere în rugăciune, în mărturie, în slujire, pentru a se întări în speranța lor comună («Episkepsis» din 15 dec. 1981).

Lect. Dr. CEZAR VASILIU



CONTACTELE ECUMENICE DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICĂ ÎNTRE ANII 1966—1981

Conciliul Vatican II (1962—1965) a fost cel mai important eveniment din viața Bisericii Romano-Catolice din ultimele secole, atât prin problematica dezbătută și hotărârile luate de cei peste 2500 episcopi împreună cu Papa, cât și prin deschiderea acestei Biserici față de celelalte Biserici și față de lumea contemporană.

Perioada preconciliară (1959—1962) a reprezentat începutul unui proces de schimbare a atitudinii Bisericii Catolice față de cea Ortodoxă, mai ales datorită papei Ioan XXIII (1958—1963). Bisericile Ortodoxe locale au fost invitate, inițial prin Patriarhia Ecumenică apoi individual, să-și trimită observatori la Conciliul Vatican II, invitație la care s-a răspuns doar parțial.

Contactele ecumenice între cele două Biserici au fost sporadice, făcându-se primii pași, de sondaj, după îndepărtarea și rupțura care se perpetua de secole.

Perioada conciliară (1962—1965) a constituit o etapă nouă în relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă. Se notează prezența unor observatori ortodocși la Vatican II, prezență activă prin discuțiile cu părinții conciliari, dar și critică la adresa unor decrete conciliare. În plus, se remarcă o referire mai deasă a Conciliului la doctrina Sf. Părinți răsăriteni, o insistență asupra conceptului de «popor al lui Dumnezeu», de Biserică-comuniune și acordarea unui loc mai important sacramentalității și colegialității, deși tratate diferit de concepția ortodoxă.

Problema refacerii unității creștine a fost abordată deseori de papii Ioan XXIII și Paul VI (1963—1978), mai ales în discursurile de deschidere și închidere a sesiunilor conciliare, dar enciclica «Ecclesiam suam» a papei Paul VI din 6 august 1964 a demonstrat clar maniera în care Roma înțelegea refacerea unității creștine și dialogul cu celelalte Biserici, adică prin «revenirea la staulul Romei», poziție inacceptabilă pentru Biserica Ortodoxă.

Biserica Romano-Catolică a luat ca model Ortodoxia introducând prin reformele Conciliului Vatican II, limbile naționale în cult, împărtășirea sub ambele forme, diaconatul și acordând o autonomie, deși încă relativă, unor Biserici Catolice locale¹.

Raporturile generale dintre cele două Biserici au fost mai numeroase față de perioada dinainte de Vatican II. Din partea ortodoxă, Conferința panortodoxă Rodos II din 1963 a hotărât chiar începerea unui dialog teologic cu Biserica Romano-Catolică, pe picior de egalitate² dar aprobarea de către Vatican II a unor documente care acordă

1. Cezar Vasiliu, *Relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959) până în decembrie 1970* (teză de doctorat în teologie). Concluzii, București, 1976, p. 155—157.

2. P. S. Antim Nica, *A doua Conferință panortodoxă de la Rodos*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 898—915.

exclusiv Romei posibilitatea mîntuirii păstoriților, consolidarea primatului papal prin majoritatea decretelor conciliare ca și fixarea unor condiții improprii dialogului de papa Paul VI în enciclica «Ecclesiam suam» au determinat Bisericile Ortodoxe locale, adunate prin reprezentanții lor la Conferința panortodoxă III Rodos în 1964, să amine începerea acestui dialog, lăsîndu-le acestora libertatea de a întreține, în numele lor nu al întregii Ortodoxii, relații frățești cu Biserica Catholică³.

Anul 1964 marchează și reluarea schimbului de scrisori irenice între Papă și Întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe cu ocazia marilor sărbători creștine, a comemorărilor de evenimente importante din viața bisericească sau prin comunicarea din partea Romei a unor hotărîri care privesc întreaga Ortodoxie⁴.

De asemenea, s-a organizat primul simpozion ecumenic din seria «Pro Oriente» de la Viena, cu participare catolică și ortodoxă în 1965, ca și colocviul ecumenic de la München din același an.

Relațiile ecumenice dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică în perioada conciliară (1962—1965) n-au fost prea numeroase. Le putem sintetiza după cum urmează :

1. În decembrie 1962, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a declinat invitația Secretariatului pentru unitatea creștinilor de a trimite observatori la Conciliul Vatican II⁵.

2. La Conferința panortodoxă III Rodos din 1964, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației Bisericii noastre, a precizat poziția Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 29 octombrie 1964 relativ la dialogul cu Biserica Romano-Catolică, în următorii termeni :

•Este mai potrivit ca Biserica Ortodoxă să aștepte terminarea Conciliului Vatican II înainte de a se pronunța asupra problemei dialogului cu romano-catolicii. Biserica Ortodoxă Română consideră necesară crearea condițiilor unui dialog teologic, pe picior de egalitate, între cele două Biserici, inaugurarea unui nou mod de relații între ele prin care fiecare să se abțină de la orice acțiune ofensatoare și dăunătoare pentru cealaltă. Este necesar ca Biserica Romano-Catolică să renunțe la uniaticism, ca formulă pentru refacerea unității între cele două Biserici, ca și la pretenția de a restabili uniaticismul acolo unde aceasta s-a destrămat. Căile uniaticismului și ale dialogului nu pot fi folosite concomitent...»⁶.

Tot la Rodos, în 1964, Prea Fericitul Patriarh Iustin a spus următoarele într-un interviu acordat Mons. Aristide Brunello pentru revista «Oriente Cristiano» din Palermo — Italia :

•Problema dialogului cu Biserica Romano-Catolică este o problemă de înfruntat cu seninătate, cu multă bunăvoință de ambele părți, dar momentul actual (anul 1964 n.n.) nu este cel mai potrivit. Biserica Romano-Catolică se regăsește pe ea însăși în

3. Diac. Prof. Nicolae Nicolaescu, *A treia Conferință panortodoxă de la Rodos*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1010—1015.

4. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Bisericile Vechi-Orientale, cu Biserica Romano-Catolică și cu Protestantismul*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 2, p. 216.

5. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 888.

6. Diac. Prof. Nicolae Nicolaescu, *op. cit.*, p. 1010—1011.

Conciliu iar Biserica Ortodoxă își reconstruiește unitatea la Rodos. Pentru moment, fiecare parte ar trebui să studieze problema întîlnirii cu celelalte Biserici creștine pentru a favoriza dialoguri particulare, cu scopul de a ne cunoaște mai bine și a pregăti un climat care să anuleze diferențele trecutului și să le determine să lucreze împreună și apoi, abia într-o a treia fază, să începem dialogul adevărat și propriu în vederea refacerii unității creștine nu numai în dragoste, ci și în adevăr...»⁷.

3. În scrisoarea de răspuns a Patriarhiei Române la mesajul papal de Sf. Paști din anul 1965 se poate citi, între altele :

«Hotărârile adoptate la Rodos III tind să dea eforturilor pentru împlinirea comandamentului evanghelic al trăirii Bisericilor creștine în Hristos, un caracter nou, față de numeroasele încercări făcute în trecut. Acest caracter nou constă în determinarea Bisericilor creștine de a accepta, cu creștinească bărbăție, vrednică de micșorarea consimțită de Fiul lui Dumnezeu pentru mîntuirea lumii, întoarcerea la momentul istoric al trăirii lor în unitatea credinței lui Hristos și de acolo să se examineze, în comun și în deplină sinceritate, drumul parcurs de fiecare pînă astăzi și rezultatele obținute. Toate rezultatele găsite bune și conforme cu învățătura Evangheliei lui Hristos, cu propovăduirea Sf. Apostoli și cu hotărîrea Sf. Soboare a toată lumea să fie păstrate și adăugate la patrimoniul comun de credință și învățătură al Bisericilor, iar cele neconforme cu temelia pusă de Hristos — vișa cea adevărată — să fie, asemenea mlădișelor neroditoare, tăiate cu salvatoare hotărîre și părăsite...»⁸.

4. Relativ la rezultatele practice ale Conciliului Vatican II, fostul patriarh Justinian scria următoarele :

«Rezultatele concrete ale acestui Conciliu, chiar dacă au fost departe de a integra întru totul Biserica Romano-Catolică în actualitate, faptul că Vatican II a constituit o tribună deschisă de la care mulți vorbitori și-au spus cuvîntul cu toată libertatea, au înfierat nenumăratele greșeli săvîrșite de această Biserică, în trecut și au cerut, în multe din temele discutate, revenirea la tradițiile Bisericii celei nedespărțite, au lăsat să se înțeleagă că Biserica Romano-Catolică, în totalitatea sa, are toate posibilitățile unei cooperări bisericești intercreștine pentru realizarea idealurilor evanghelice...»⁹.

5. Teologii ortodocși români au alcătuit numeroase studii asupra Conciliului Vatican II, analizînd documentele și hotărârile acestuia din punct de vedere ortodox¹⁰.

Dintre alte contacte ecumenice ale perioadei conciliare amintim :

6. La 3 iulie 1963 Sf. Sinod al B.O.R. a trimis un mesaj de condoleanțe cu ocazia decesului papei Ioan XXIII¹¹.

7. La 21 iunie 1963, Sf. Sinod al B.O.R. a trimis un mesaj de felicitare cu ocazia alegerii Cardinalului Montini al Milanului ca Papă, sub numele de Papa Paul VI¹².

7. Aristide Brunello, *L'attuale momento ecumenico del dialogo tra Bucarest e Roma*, în «Oriente Cristiano», IX (1969), nr. 1, p. 5—8.

8. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIII (1965), nr. 5—6, p. 379.

9. † Justinian, *Apostolat social*, vol. IX, București, 1968, p. 251.

10. Cesar Vasiliu, *L'attività ecumenica della Chiesa Ortodossa Romana*, în «Oriente Cristiano», IX (1969), nr. 1, p. 17—18.

11. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 490.

12. *Idem*, p. 493—494.

8. În octombrie 1963 s-a înregistrat unul din primele contacte ecumenice între cele două Biserici, prin vizita în România a monahului Bonifaciu de la mănăstirea benedictină Chevetogne din Belgia ¹³.

9. La 24 octombrie 1964, într-un interviu acordat unor ziariști catolici din Olanda și Franța, fostul patriarh Justinian a vorbit despre raporturile ecumenice dintre ortodocși și catolici în România și asupra necesității ca Biserica Catolică să revină la sinodalitate ¹⁴.

10. La 22 ianuarie 1965, Rev. Bonaventura Schweitzer, superior general al ordinului salvatorienilor, însoțit de Mons. Francisc Augustin, conducătorul Arhiepiscopiei R. Catolice din București, a vizitat Patriarhia Română. Cu această ocazie, fostul patriarh Justinian a spus, între altele :

«...Ne bucură faptul că Biserica Romano-Catolică a început să privească celelalte Biserici creștine, în special Biserica Ortodoxă, cu alți ochi decît pînă acum. Calea înțelegerii și prieteniei deschisă de Ioan XXIII trebuie continuată...» ¹⁵.



Perioada postconciliară (1966—1981) înregistrează o mărire a numărului contactelor ecumenice dintre cele două Biserici, favorizată și de crearea Grupului mixt de lucru dintre Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Biserica Romano-Catolică în 1985 și, ulterior, de crearea Comisiei teologice interortodoxe pentru dialogul cu Biserica Romano-Catolică, în anul 1975 ¹⁶ și a unei Comisii catolice similare în anul 1976 ¹⁷, făcînd posibilă reuniunea primei Comisii mixte de dialog în 1980 ¹⁸.

După Conciliul Vatican II a apărut în Biserica Catolică tendința limitării puterii absolutiste papale prin colegiul episcopilor. Spiritul colegial a pătruns, într-o oarecare măsură, în Catholicism prin introducerea conceptului de Biserică-comuniune, prin limitarea puterii absolutiste papale prin cea a episcopatului, asemănător doctrinei sobornicității ortodoxe, deși Vatican II n-a dat o formulare satisfăcătoare raporturilor dintre papă și episcopat, menținîndu-se dependența episcopilor față de papă ¹⁹.

În perioada postconciliară, atitudinea Bisericii Catolice față de Ortodoxie s-a schimbat în sensul că astăzi *Biserica Ortodoxă este recunoscută ca Biserică-Soră*. Astfel, cu ocazia întîlnirii de la Constantinopol dintre Patriarhul Atenagora († 1972) și Papa Paul VI († 1978) la 25 iulie 1967, Papa Paul VI a afirmat solemn că : «...Acum, după o lungă perioadă de diviziune și neîncredere reciprocă, se întîmplă că, prin harul lui Dumnezeu, Bisericile noastre se recunosc Biserici-surori» ²⁰.

În declarația comună semnată de papa Paul VI și patriarhul ecumenic Atenagora, după întîlnirea de la Roma din 26 octombrie 1967, se poate citi : «...Recunoscînd că în drumul către unitatea tuturor creștinilor rămîne încă de parcurs o lungă cale

13. *Idem*, nr. 9—10, p. 857.

14. *Idem*, LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 852—854.

15. *Idem*, LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 43—44.

16. «Epispepsis» nr. 139 din 13 ianuarie 1976, p. 13—15.

17. «L'Osservatore Romano» din 15—16 martie 1976.

18. Pr. Prof. Ștefan Alexe, *Începutul dialogului teologic oficial dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, în «Ortodoxia», XXXIII (1981), nr. 1, p. 106-111.

19. Cezar Vasiliu, *Relațiile...*, p. 160.

20. «Acta Apostolicae Sedis» (Romae), LIX (1967), p. 841.

și că între cele două Biserici există încă puncte de clarificat și obstacole de depășit înainte de a se ajunge la unitate în mărturisirea credinței necesară restabilirii deplinei comuniuni, Papa Paul VI și Patriarhul Ecumenic Atenagora, dimpreună cu Sinodul său se bucură că întâlnirea lor a putut contribui ca Bisericile lor să se redescopere și mai mult ca Biserici-surori»²¹.

Comentînd aceste declarații oficiale, cunoscutul teolog catolic Rev. Prof. Wilhelm de Vries scria că «Termenul de Biserică-Soră are nu numai un caracter protocolar, ci și juridic, fiind vorba nu numai de un limbaj nou, ci și de o schimbare a mentalității Bisericii Catolice, de o recunoaștere de fapt a realității ecleziale a Bisericii Ortodoxe»²². Rev. P. Pierre Duprey de la Secretariatul pentru unitatea creștinilor adăuga că această nouă perspectivă ar trebui să schimbe concepția catolică despre refacerea unității Bisericii lui Hristos, precizînd că: «Dacă Bisericile Ortodoxe sînt adevărate Biserici, prima problemă a catolicilor nu trebuie să fie de a «converti» pe ortodocși, ci de a ajunge, printr-o colaborare dezinteresată, la actualizarea raporturilor de comuniune dintre cele două Biserici-surori. Nu mai este vorba de a convinge pe ortodocși să treacă de la o Biserică la alta, ci de a recunoaște și respecta pe episcopii lor ca adevărați păstori de a înainta spre deplinătatea comuniunii...»²³.

Mai mult, însuși papa Paul VI, sau înalte personalități catolice, au recunoscut validitatea jurisdicției episcopilor ortodocși, ceea ce reprezintă o noutate chiar față de trecutul cel mai apropiat. Astfel, papa Paul VI în discursul către patriarhul Atenagora la Roma, la 26 oct. 1967, a afirmat următoarele: «Comuniunea strînsă și tainică care există între Bisericile noastre este creată de ascultarea de aceeași Evanghelie, de același botez, de același sacrificiu euharistic, și, în sfîrșit, de același episcopat primit de la Sf. Apostoli pentru a conduce poporul lui Dumnezeu...»²⁴. Cardinalul Jan Willebrands, președintele Secretariatului pentru unitatea creștinilor, referindu-se la restituirea unor sfinte moaște de către catolici unor Biserici Ortodoxe locale, adăuga: «Dacă Papa Paul VI și Cardinalul Urbani, patriarhul Venetiei, au făcut aceste restituiri, au făcut-o pentru că consideră Bisericile Ortodoxe din Patras, Ierusalim și Chios drept Biserici-surori iar pe Patriarhii și Mitropolii lor ca frați în episcopat...»²⁵. Teologi catolici cunoscuți, ca Rev. Prof. Bernard Schultze²⁶ sau Rev. Prof. Ivan Zuzek²⁷ au recunoscut ca validă jurisdicția episcopilor ortodocși.

Raporturile generale dintre Biserica Ortodoxă și cea Catholică în perioada post-conciliară au fost mult mai numeroase. Amintim cîteva dintre cele mai importante: Congresul internațional de studii asupra Orientului creștin (Roma, 1967), Simpozioanele

21. *Idem*, p. 1054.

22. W. de Vries, *Roma, Constantinopoli, Mosca-oggi*, în «Unitas» (Roma), XIV (1970), nr. 3, p. 166.

23. P. Pierre Duprey, *Le Décret sur l'Oecuménisme du deuxième Concile du Vatican et l'aggiornamento des relations entre l'Eglise Catholique et les Eglises Orientales*, în «Proche Orient Chrétien», XVIII (1968), nr. 4, p. 8—9.

24. «Acta Apostolicae Sedis», LIX (1967), p. 1051.

25. Cardinal Jan Willebrands, *L'Oecuménisme et problèmes actuels*, Paris, éd. du Cerf, 1969, p. 37.

26. Prof. Bernard Schultze, *Unità di governo nell'episcopato cattolico et ortodosso*, în «Unitas», XVII (1970), nr. 1, p. 11—29.

27. Prof. Ivan Zuzek, *La giurisdizione dei vescovi ortodossi dopo il Concilio Vaticano II*, în «La Civiltà Cattolica», 1971, p. 550—562.

ecumenice de la Viena (anuale), discuțiile ecumenice asupra problemei unificării datei Paștilor; Congresul de istorie bisericească de la Bari (1967), Simpozioanele ecumenice de la Regensburg (anual, din 1969)²⁸ sau participarea teologilor catolici la lucrările Comisiei internaționale de istorie ecleziastică comparată, în cadrul celui de al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București din august 1980²⁹.

Contactele ecumenice dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică în perioada postconciliară (1966—1981).

Unul din aspectele caracteristice ale vieții Bisericii noastre în ultimul deceniu este activitatea sa externă. Astfel, B.O.R. a menținut și menține relații ecumenice cu toate Bisericile creștine — cu Bisericile Ortodoxe surori, cu Bisericile Vechi-Orientale, cu Biserica Romano-Catolică, cu Biserica Anglicană, cu Biserica Vechilor-Catolici și cu Bisericile Protestante, ca și cu organizațiile internaționale creștine — Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace etc.

Consecvență principiului colaborării cu toate Bisericile creștine, în epoca ecumenismului contemporan Biserica Ortodoxă Română întreține relații ecumenice și cu Biserica Romano-Catolică, în spiritul Conferințelor panortodoxe de la Rodos.

Pe plan local *intern*, în România au loc întâlniri periodice între conducătorii și ierarhii celor două Biserici cu ocazia marilor evenimente din viața uneia sau alteia dintre cele două Biserici sau cu ocazia marilor sărbători creștine.

De asemenea, teologii celor două Biserici, alături de cei protestanți participă de trei ori pe an la conferințele teologice interconfesionale, tratind teme teologice și ecumenice, sau la lucrările Comisiei române de istorie ecleziastică comparată creată în iunie 1978.

Una din ocaziile recente de dialog între conducătorii, ierarhii, profesorii de teologie și preoții celor două Biserici a fost Adunarea Cultelor din România pentru dezarmare și pace, București, 25—26 nov. 1981 reunită în spiritul Apelului pentru dezarmare și pace al F.D.U.S.³⁰

Pe plan *extern* bisericesc între Biserica noastră și Biserica Romano-Catolică au avut loc, între anii 1966—1981, o serie de contacte ecumenice, pe care le putem prezenta după cum urmează :

I. SCHIMBURI DE VIZITE DE IERARHI ȘI CU SECRETARIATUL PENTRU UNITATE

1. Între 19—24 noiembrie 1967, Cardinalul Franz König, arhiepiscop al Vienei și primat al Bisericii Catolice din Austria, a vizitat B.O.R. Cu ocazia unui discurs oficial, fostul patriarh Justinian a declarat :

«Biserica Romano-Catolică este o venerabilă Biserică-soră cu care am împărtășit timp de un mileniu și în mare parte împărtășim și astăzi aceeași credință creștină și aceeași gândire teologică, aceeași constituție ierarhică și canonică, aceeași spiritualitate, aceeași disciplină și aceeași sfântă misiune în diferite părți ale lumii...»³¹.

28. Cezar Vasiliu, *Le relazioni tra la Chiesa Cattolica e la Chiesa Ortodossa nel periodo post-conciliare (1966—1970). Punto di vista ortodosso* (tesi di dottorato), Palermo, 1971, p. 2—7.

29. «R.O.C. News», X (1980), nr. 3, p. 32—39.

30. Idem, XI (1981), nr. 4.

31. *Vizita Em. Sale Cardinalul Franz König, arhiepiscop al Vienei și primat al Bisericii Romano-Catolice din Austria, în Biserica Ortodoxă Română*, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1129—1140.

Răspunzînd, Card. König și-a exprimat bucuria pentru cunoașterea directă a vieții religioase din România, a raporturilor de frățietate dintre cele două Biserici și a urat contacte mai strînse la nivel teologic și universitar.

2. Între 20—29 iunie 1968, vizita unei delegații sinodale în Austria. Card. König a precizat, într-un discurs oficial, că este prima vizită a unui patriarh ortodox în Austria iar fostul patriarh Justinian a vorbit de «inițierea contactelor bilaterale între catolici și ortodocși cu scopul promovării dragostei și respectului dintre Bisericile și popoarele noastre, al promovării ecumenismului creștin și a păcii în lume»³².

3. La 5 martie 1970, vizita I. P. S. Arhiepiscop Antim al Tomisului, atunci vicar-patriarhal, în Austria, cu ocazia centenarului Asociației «România Jună» și întîlnirea cu Cardinalul König și cu alți ierarhi austrieci³³.

4. Între 3—8 aprilie 1970, vizita în România a Mgr. Rudolph Graber de Regensburg. Cu ocazia unui discurs oficial fostul patriarh Justinian a subliniat posibilitatea refacerii unității creștine pe baza principiului unității în diversitate, ca și progresele realizate pe calea cunoașterii reciproce între B.O.R. și Biserica Romano-Catolică din R. F. Germania. Răspunzînd, Mgr. Graber a precizat că dorește ca această vizită să creeze o punte între cele două Biserici și popoare³⁴.

5. Între 2—17 iulie 1970, vizita în România a Mgr. Imre Szabo de Estergom (Ungaria) și discuții cu ierarhii români³⁵.

6. Între 7—19 octombrie 1974, vizita unei delegații sinodale în R. F. Germania. Card. Julius Döpfner, arhiepiscop de München, și-a arătat speranța în refacerea unității Bisericii creștine, iar fostul patriarh Justinian a afirmat următoarele cu ocazia unui discurs oficial :

«Dumnezeu ne oferă nouă, creștinilor de astăzi, momente care deschid o nouă eră în raporturile dintre Biserici (...). Noi, ortodocșii, ne punem mari speranțe în deschideri viitoare și mai mari din partea Bisericii Catolice. Noi sperăm ca ea să ajungă pînă la acel punct care va face posibilă refacerea unității întregului creștinism. Noi sperăm că se va încadra pe calea unei deschideri reale și continue, că va păstra tot ce ține de raportul cu Hristos, prin cuvinte, taine și fapte. Noi, ortodocșii, ne simțim apropiați de Biserica Romano-Catolică prin faptul că este o Biserică sacramentală și prin această se păstrează în unitate...»³⁶.

7. Între 12—17 iulie 1971, I. P. S. Episcop Antonie al Buzăului, atunci vicar patriarhal, a participat la Colocviul teologic de la minăstirea Mont des Cats (Franța), prezentînd conferințele «Monahismul în societatea modernă și experiența ortodoxă» și «Situația actuală a B.O.R.»³⁷.

8. Între 5—10 octombrie 1971, vizita Mgr. Jérôme Hammer, atunci secretar al Secretariatului pentru unitatea creștinilor, însoțit de Rev. Pierre Duprey de la același Secretariat, în România. A fost prima vizită oficială a reprezentanților acestui Secretariat în țara noastră³⁸.

32. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 811—815.

33. Idem, LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 271—272.

34. Ioan Săbăduș, *Vizitarea Patriarhiei Române de către Mgr. Dr. Rudolph Graber, episcop catolic de Regensburg*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 288—289.

35. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 986—992.

36. Idem, nr. 9—10, p. 889—958.

37. *Participarea P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, la Colocviul teologic de la minăstirea Mont-des-Cats (Franța)*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 781—783.

38. «R.O.C. News», I (1971), nr. 1, p. 14.

9. Între 5—11 noiembrie 1971, vizita Card. Julius Doepfner, arhiepiscop de München, în România. Cu ocazia unui discurs în catedrala patriarhală, fostul patriarh Justinian a spus, între altele: «Nădăjduim cu încredere în sosirea vremii când aceste două bune surori, Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă, vor face să înceteze rivalitatea dintre ele, reaprinzând focul dragostei frățești între ele și între toate celelalte Biserici creștine...»³⁹.

10. Între 14—24 martie 1972, prima vizită oficială a unei delegații a Bisericii noastre la Roma, la invitația Secretariatului pentru unitate, delegație condusă de P. S. Episcop Antonie al Buzăului, atunci vicar-patriarhal.

Cu ocazia primirii la Papa Paul VI, P. S. Episcop Antonie a spus:

«Biserica noastră are satisfacția de a constata o profundă schimbare intervenită în vremea din urmă în raporturile dintre Bisericile creștine, ca urmare a spiritului ecumenist care însuflețește astăzi întreaga lume creștină. Este din ce în ce mai clar astăzi, pretutindeni în lumea creștină, că respectul reciproc, iubirea frățească și dialogul evanghelic se substituie tot mai mult prozelitismului și limbajului lipsit de iubire creștină. P. F. Patriarh Justinian consideră că relațiile de viitor dintre Biserici, căutând idealul unității, ar trebui să ia, pînă la posibilitatea unui dialog teologic, forma unui dialog de colaborare, pe picior de egalitate și de respect reciproc, într-un spirit frățesc și de responsabilitate comună, care să contribuie la rezolvarea marilor probleme ale creștinismului și ale omenirii contemporane. Acest dialog va putea să apropie Bisericile creștine și să le ajute să se cunoască și să se respecte reciproc, pregătindu-le pentru un dialog teologic».

Răspunzînd, papa Paul VI a spus, între altele:

«Este pentru prima oară că avem prilejul să primim o delegație oficială a Bisericii Ortodoxe Române și ni se pare că aceasta este prima pe care Biserica D-voastră o trimite la Roma. Vă asigurăm că dorim să vedem în prezența Dvs. aici semnul unei noi epoci în relațiile dintre Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă Română...»⁴⁰.

11. Între 3—10 mai 1972, vizita unei delegații sinodale, în Belgia, la invitația Cardinalului Leo Suenens, arhiepiscop de Malines-Bruxelles. Cu ocazia unui discurs la minăstirea Orval, fostul patriarh Justinian a vorbit de «necesitatea de a realiza unitatea în diversitate, fiindcă în acest fel de unitate toate Bisericile sînt egale, independente, fără tendințe de prozelitism, cu păstrarea tradițiilor și specificului lor»⁴¹.

12. În vara anului 1972, fostul mitropolit Firmilian al Olteniei († 1972) în vizită la Viena s-a întîlnit cu Card. König⁴².

13. Între 26—30 august 1973, P. S. Episcop Antonie al Buzăului, atunci vicar-patriarhal, a participat la Simpozionul ortodoxo-cistercian de la Oxford, prezentînd conferințele «Tradiție și instituție în viața monahală ortodoxă» și «Tradiții spirituale între Răsărit și Apus»⁴³.

39. Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Em. Sa Cardinalul Julius Döpfner, arhiepiscop de München și Freising și președinte al Episcopilor romano-catolici din R. F. Germania, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1141—1167.

40. Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Secretariatul pentru unitatea creștinilor, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 3—4, p. 247—250.

41. «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 5—6, p. 446—493.

42. Cesare Vasiliu, *I rapporti diretti tra la Chiesa Cattolica e la Chiesa Ortodossa (1959—1970)*, în «Oikoumenikon» (Roma), XVI (1976), nr. 8—9, p. 554.

43. P. S. Episcop Antonie Ploieșteanu, *Simpozionul ortodoxo-cistercian de la Oxford*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCI (1973), nr. 9—10, p. 986—987.

14. Între 24 iunie—4 iulie 1974, Mons. Charles Moeller, atunci secretar și Mons. Eleuterio Fortino de la Secretariatul pentru unitate, prezenți la București la Congresul mondial al populației, au vizitat mănăstirile din nordul Moldovei, fiind primiți la Iași de P. F. Patriarh Iustin, atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei ⁴⁴.

15. Între 1—5 noiembrie 1975, Cardinalul Jan Willebrands, președintele Secretariatului pentru unitatea creștinilor, însoțit de Rev. Pierre Duprey și Mons. Eleuterio Fortino de la același Secretariat, au reprezentat Biserica Romano-Catolică la sărbătorirea a 90 ani de autocefalie și 50 ani de patriarhat ai Bisericii noastre. Purtător al unui mesaj special din partea papei Paul VI, Cardinalul Willebrands a prezentat un discurs omagial în sesiunea specială a Sf. Sinod al B.O.R. ⁴⁵.

16. Între 12—23 iunie 1976, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a prezentat la Fundația «Pro Oriente» din Viena conferința intitulată «Din istoria și viața poporului și a Bisericii Ortodoxe Române», în prezența Cardinalului Franz König, arhiepiscop al Vienei. I. P. S. Mitropolit Nicolae a avut discuții cu Mgr. Johan Weber de Graz, a dat un interviu la radio și a participat la o conferință de presă ⁴⁶.

17. Între 29 martie—2 aprilie 1977, Biserica Romano-Catolică a fost reprezentată la funeraliile patriarhului Justinian de Mgr. Ramon Torrella Cascante, vicepreședinte al Secretariatului pentru unitate, și de Mons. Eleuterio Fortino, care au prezentat condoleanțele papei Paul VI și ale întregii Biserici Romano-Catolice ⁴⁷.

18. Între 1—6 iunie 1977, P. S. Episcop Antonie al Buzăului, atunci vicar-patriarhal, a prezentat la Fundația «Pro Oriente» din Viena conferința intitulată «Pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe», în prezența Cardinalului Franz König ⁴⁸.

19. Între 17—20 iunie 1977, Cardinalul Jan Willebrands, președintele Secretariatului pentru unitatea creștinilor și Mons. Eleuterio Fortino de la același Secretariat au reprezentat Biserica Romano-Catolică la înscăunarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

Vorbind în catedrala patriarhală din București, la 19 iunie 1977, Cardinalul Jan Willebrands a adus salutul frătesc al papei Paul VI și speranța că relațiile ecumenice dintre cele două Biserici se vor dezvolta și în viitor, spunând, între altele :

«Comuniunea de credință aproape totală care există între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă ne face răspunzători în mod reciproc... Fie ca Domnul să ne permită să fim inventivi în efortul nostru de a explora toate căile care duc la unitate, pentru a depăși vechile divergențe care au opus de-a lungul secolelor pe catolici ortodocșilor, pentru a vindeca rănille unui trecut mai recent care întirzie încă înaintarea noastră. Pentru ca unitatea noastră, pe care o căutăm, să fie stabilă, trebuie să rezolvăm toate dificultățile existente. Noi sintem gata să le abordăm pe toate, atât cu organismele panortodoxe competente, cât și, pentru cele mai speciale, cu fiecare Biserică, în efortul de colaborare deschisă și loială...» ⁴⁹.

20. Între 10—13 aprilie 1978 a avut loc la Chantilly reuniunea comună dintre Consiliul Conferințelor episcopale catolice europene și Conferința Bisericilor Euro-

44. *L'attività della Santa Sede nell'anno 1974*, Città del Vaticano, 1974, p. 614.

45. *Participation catholique aux célébrations anniversaires de l'Eglise Orthodoxe Roumaine*, în «Service d'information» (Rome), nr. 28 (1975), p. 12—13.

46. *Visite en Autriche de Son Em. le Métropolitte Nicolas de Banat*, în «R.O.C. News», VI (1976), nr. 2—3, p. 67—70.

47. «R.O.C. News», VII (1977), nr. 1, p. 16.

48. *Visite de l'Evêque Antonie Ploieșteanul en Autriche*, în «R.O.C. News», VII (1977), nr. 2—3, p. 36—37.

49. «Service d'informations» nr. 4 (1977), p. 12.

pene cu tema «Ca toți să fie una pentru ca lumea să creadă», la care am fost reprezentați de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și P. S. Episcop Antonie al Buzăului⁵⁰.

21. La 6 august 1978 cu ocazia decesului papei Paul VI, Prea Fericitul Patriarh Iustin a trimis următoarea telegramă de condoleanțe: «Incetarea din viață a Sanctității Sale, Papa Paul VI a intristat Biserica noastră, care împărtășește doliul Bisericii Romano-Catolice. Ne rugăm Celui Atotputernic să-i odihnească sufletul cu dreptii. Sincere condoleanțe», iar I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a participat la funeraliile care au avut loc la Roma la 12 aug. 1978⁵¹.

22. La 3 septembrie 1978 a avut loc la Roma ceremonia investiturii papei Ioan Paul I, fostul cardinal Luciano Urbani, Patriarhul Venetiei ales de conclavul cardinalilor la 26 august 1978.

Prea Fericitul Patriarh Iustin a trimis papei Ioan Paul I următorul mesaj de felicitare: «La începutul ministeriului Vostru în fruntea Bisericii Romano-Catolice, Vă dorim sincer: sănătate, viață îndelungată și numeroase realizări. Fie ca Domnul să Vă dea puterea să îndepliniți înalta Voastră sarcină și să ne ajute în căutarea comună a frației între Bisericile noastre»⁵².

La ceremonia investiturii, Biserica noastră a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de Pr. Trăian Valdman, parohul comunității ortodoxe române din Milano — Italia.

Mărți, 5 septembrie 1978, papa Ioan Paul I a primit în audiență pe I. P. S. Mitropolit Nicolae, care a transmis felicitările Prea Fericitului Patriarh Iustin, exprimându-și «dorința de a contribui, în unitate cu celelalte Biserici, la așezarea lumii pe temeiul de dreptate, progres și pace»⁵³.

23. La 28 septembrie 1978, după un pontificat de numai 33 zile, papa Ioan Paul I a decedat. Prea Fericitul Patriarh Iustin a transmis următorul mesaj de condoleanțe: «Adînc mîhnîți de vestea morții papei Ioan Paul I, ne rugăm celui Atotputernic să-i odihnească sufletul cu dreptii. Biserica noastră, împărtășind sincer doliul Vostru, exprimă sincere condoleanțe» și a delegat pe P. S. Episcop Lucian Făgărășanul, atunci vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală, să reprezinte Biserica noastră la funeraliile care s-au desfășurat la Roma, la 4 octombrie 1978⁵⁴.

24. La 15 octombrie 1978, Cardinalul Karol Wojtyła, arhiepiscop de Cracovia (Polonia) a fost ales de Conclavul cardinalilor ca papă, luînd numele de Ioan Paul II.

Cu ocazia alegerii noului papă, Prea Fericitul Patriarh Iustin a transmis următorul mesaj de felicitări:

«Cu ocazia alegerii Voastre în fruntea Bisericii Romano-Catolice, Vă urăm din inimă sănătate, viață lungă și multe realizări în ministeriul Vostru sfînt. Fie ca Dumnezeu să Vă dea puterea să împliniți înalta Voastră sarcină și să Vă ajute în căutarea comună a fraternității între Bisericile noastre»⁵⁵.

50. «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 2, p. 61.

51. *Le décès du Pape Paul VI*, în «R.O.C. News», (1978), nr. 3, p. 95—96.

52. *Sa Sainteté Jean-Paul I, nouveau Pape de l'Eglise Romaine-Catholique*, în «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 3, p. 97—100.

53. *Idem*.

54. *Le décès du Pape Jean-Paul I-er*, în «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 4, p. 37—38.

55. *Election et intronisation du nouveau Pape, Sa Sainteté Jean-Paul II*, în «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 4, p. 38—41.

La inaugurarea solemnă a pontificatului Papei Ioan Paul II, care a avut loc la Roma la 22 octombrie 1978, Biserica noastră a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului iar Biserica Romano-Catolică din România de Mgr. Iacob Antal, atunci Episcop-vicar la Alba Iulia.

Cu ocazia primirii de către noul Papă, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a transmis felicitările Întistătătorului Bisericii noastre urînd noului Pontif o activitate pastorală lungă și bogată, exprimîndu-și speranța că legăturile dintre Bisericile creștine vor fi multiplicare și întărite, în vederea unei colaborări mai eficace la împlinirea aspirațiilor omenirii contemporane.

Papa Ioan Paul II a asigurat că va depune eforturi susținute pentru promovarea relațiilor dintre Biserici și pentru o prezență pozitivă a Bisericii în lumea contemporană⁵⁶.

25. Între 17—22 iunie 1979 a avut loc la Roma Conferința Episcopilor catolici din Europa la care a luat parte, ca reprezentant al Conferinței Bisericilor Europene, P. S. Episcop Antonie al Buzăului. Tema generală a reuniunii a fost «Biserica și tineretul epocii noastre».

La 20 iunie 1979, P. S. Episcop Antonie a fost primit, cu titlul privat, de Papa Ioan Paul II, discutîndu-se probleme legate de dialogul dintre cele două Biserici⁵⁷.

26. La 13 iulie 1979, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a avut la Timișoara o întîlnire cu Mgr. Luigi Poggi, nunțiu itinerant, trimisul Papei Ioan Paul II. Cu această ocazie s-a exprimat speranța în continuarea bunelor relații între cele două Biserici și în contribuția acestora la progresul și pacea lumii⁵⁸.

27. Între 3—11 iunie 1979, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a conferențiat la Fundația «Pro Oriente» din Viena despre «Opera Sf. Vasile cel Mare în evlavia credincioșilor români», în prezența Cardinalului Franz König, arhiepiscop al Vienei⁵⁹.

28. Între 28—30 mai 1980, I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei a luat parte la al XXVI-lea Simpozion ecumenic organizat de Fundația «Pro Oriente» din Viena, unde a prezentat conferința «Dreptul la viață, în lumina Sf. Scripturi și a Sf. Părinți». I. P. S. Nestor a fost primit de Cardinalul König al Vienei, primatele Bisericii catolice austriece⁶⁰.

II. SCHIMBURI DE PROFESORI DE TEOLOGIE

Între anii 1966—1981 o serie de profesori de teologie români au conferențiat la Facultăți de teologie catolice de peste hotare iar profesori catolici străini au prezentat conferințe la Institutele noastre teologice. Le prezentăm în ordine cronologică:

1. La 6 octombrie 1967, Diac. Prof. Nicolae Nicolaescu († 1977), atunci rectorul Institutului teologic din București, a prezentat conferința intitulată «Biserica Ortodoxă Română și preocupările sale ecumeniste actuale» la Facultatea de teologie catolică a Universității din Viena⁶¹.

56. *Idem*.

57. *La Conférence des Evêques Catholiques-Romains d'Europe*, în «R.O.C. News», IX (1979), nr. 3, p. 56.

58. «R.O.C. News», IX (1979), nr. 3, p. 33.

59. *Idem*, p. 53—54.

60. *Idem*, X (1980), nr. 2, p. 59.

61. Cesar Vasiliu, *Le relazioni...*, p. 30.

2. La 14 mai 1968, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae de la Institutul teologic din București a prezentat conferința «Lumea ca dar și ca sacrament al iubirii divine» la Facultatea de teologie catolică din Freiburg im Breisgau din R. F. Germania ⁶².

3. Între 22 februarie—1 martie 1969, profesorii catolici din Austria, A. Dordeth și F. Klostermann au conferențiat la București și Sibiu despre «Reforma dreptului canonic al Bisericii Romano-Catolice după Vatican II» și «Rolul laicilor în Biserică după Vatican II» ⁶³.

4. La 13 mai 1969, Mitropolitul Nicolae Mladin al Ardealului a luat parte la Simpozionul ecumenic organizat de Fundația «Pro Oriente» din Viena, vorbind despre «Morală ortodoxă și problemele timpului nostru». La Facultatea de teologie a Universității din Viena a vorbit despre tema «Asceza creștină», în prezența Cardinalului Franz König al Vienei ⁶⁴.

5. Între 11—19 mai 1969, Pr. Prof. Nicolae Balcă de la Institutul teologic din București și Pr. Prof. Isidor Todoran de la Institutul teologic din Sibiu au prezentat la Facultățile de teologie catolică din Viena, Graz, Innsbruck și Salzburg conferințele «Biserica Ortodoxă Română și realizările ei ecumeniste»; «Originea și evoluția istorică a Bisericii Ortodoxe Române» și, respectiv, «Apostolicitatea Bisericii» și «Laicul în Biserică» ⁶⁵.

6. Între 12—18 noiembrie 1969, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a prezentat conferința «Lumea ca dar și ca sacrament al iubirii divine» la Kôlm, apoi «Specificul spiritualității și evlaviei ortodoxe și al pietății occidentale» la Freiburg, iar la Neresheim conferințele «Orientarea și activitatea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române»; «Tendința ecumenistă a B.O.R. și legăturile ei cu teologia occidentală» și «Modurile de manifestare a evlaviei credincioșilor ortodocși români în actualitate» ⁶⁶.

7. Între 18—20 iulie 1970, Pr. Prof. Ene Braniște de la Institutul teologic din București a luat parte la al doilea Simpozion ecumenic de la Regensburg — R. F. Germania, unde a prezentat conferințele «Catehezele baptismale ale Sf. Ioan Gură de Aur» și «Desfășurarea ritului botezului în viața bizantină și explicarea lui» ⁶⁷.

8. Între 13—14 noiembrie 1970, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a luat parte la sesiunea teologică organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena, prezentând comunicarea «Apariția oficiului lui Petru după concepția ortodoxă» ⁶⁸.

9. Între 26 iunie și 21 iulie 1971, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a conferențiat în R. F. Germania. La Köln a vorbit despre «Spiritualitatea picturilor murale ale mănăstirilor din Moldova» iar la Freiburg despre «Specificul Ortodoxiei, permanenta ei

62. *Prezențe ale teologiei românești peste hotare*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 337—338.

63. *Vizita unor profesori romano-catolici de teologie de la Viena la Institutele teologice din București și Sibiu*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 144—147.

64. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 512—514.

65. *Conferințe susținute de profesori de la Institutele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române în Austria*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 515.

66. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Conferințele susținute de Pr. Profesor Dumitru Stăniloae în R. F. Germania*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1120—1121.

67. Pr. Prof. Ene Braniște, *Al doilea Simpozion ecumenic de la Regensburg*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 674—675.

68. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Sesiunea teologică organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1155—1157.

actualitate și deschiderea față de aspirațiile lumii contemporane», precum și despre «Chipul lui Hristos în Ortodoxie». Apoi, a participat la al treilea Simpozion ecumenic de la Regensburg, cu tema generală «Pocăința», prezentînd comunicarea «Taina pocăinței ca eveniment spiritual». De asemenea, a vorbit despre «Viața Sf. Calinic de la Cernica»⁶⁹.

10. În luna octombrie 1971, Rev. Prof. Robert Murray de la «Heythrop Colege» din Londra a conferențiat la Institutul teologic din București despre tema «Noile orientări ale teologiei catolice după Vatican II»⁷⁰.

11. Între 4—6 mai 1972, Pr. Prof. Ion Bria de la Institutul teologic din București a participat la a IV-a Conferință teologică organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena cu tema «Conciliu și infailibilitate»⁷¹.

12. Între 17—21 iulie 1972, P. S. Arhiereu-vicear Gherasim Piteșteanul și Pr. Prof. Dumitru Stăniloae au participat la al IV-lea Simpozion ecumenic de la Regensburg cu tema «Ce ne mai oprește de la împărtășirea comună?». Delegații noștri au prezentat o declarație, în numele Bisericii, în care au arătat poziția acesteia față de intercomuniune, precizînd, între altele; «În momentul de față, Ortodoxia nu poate admite altă intercomuniune decît în cazul de necesitate al morții. Aceasta este o excepție prin oikonomie (din considerente pastoral-umane). Biserica Ortodoxă Română nu poate admite o intercomuniune euharistică generală înainte de a se fi ajuns la unitatea în credință...»⁷².

13. Între 27 martie—10 aprilie 1973, Pr. Prof. Nicolae Balcă a conferențiat în Belgia, la Louvain și la Chevetogne, despre «Organizarea prezentă a Bisericii Ortodoxe Române» și «Elemente umaniste în gîndirea patristică a Sf. Părinți răsăriteni»⁷³.

14. Între 10—23 aprilie 1973, Rev. M. J. Le Guillou, rectorul Institutului superior catolic pentru studii ecumenice din Paris, a conferențiat la București și Sibiu despre tema «Experiența Sfîntului Duh în Răsărit și în Apus»⁷⁴.

15. Între 12—14 aprilie 1973, Pr. Prof. Ștefan Alexe de la Institutul teologic din București a participat la a V-a Conferință teologică organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena cu tema «Biserica — una și Bisericile cele multe», prezentînd o comunicare la temă⁷⁵.

16. Între 17—30 iulie 1973, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a conferențiat la mînștirea benedictină Niederaltaich din R. F. Germania despre «Duhul Sfînt în teologia și viața Bisericii Ortodoxe» și la Köln despre «Aspecte și tendințe actuale ale teologiei ortodoxe»⁷⁶.

69. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Conferințele ținute de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae la instituții de învățămînt și întruniri bisericești din R. F. Germania*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 780—781.

70. *Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Pr. Prof. Robert Murray S. J.*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 957.

71. Pr. Prof. Ion Bria, *Conferința teologică «Conciliu și infailibilitate» organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 5—6, p. 515—518.

72. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Al patrulea Simpozion ecumenic de la Spindlhoff (Regensburg)*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 7—8, p. 715—720.

73. «R.O.C. News», III (1973), nr. 2, p. 54.

74. *Idem*, p. 52—53.

75. Pr. Prof. Ștefan Alexe, *Conferința teologică «Biserica-una și Bisericile cele multe» organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCI (1973), nr. 3—5, p. 308—311.

76. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Conferințele teologice ținute de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae în R. F. Germania*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCI (1973), nr. 7—8, p. 802—803.

17. Între 2—5 septembrie 1973, rectorii Institutelor teologice din București — P. S. Episcop Antonie — și Sibiu — Pr. Prof. Isidor Todoran — au participat la Congresul rectorilor și decanilor Facultăților de teologie catolică de la Salamanca. După congres, P. S. Episcop Antonie a vorbit la reuniunea Ordinilor monahale de la Madrid despre tema «Monahismul românesc și spiritualitatea ortodoxă». La 10 septembrie, luînd parte la Congresul internațional al dominicanilor de la Madrid, P. S. Episcop Antonie a prezentat conferințele «Raporturile dintre Romano-Catolicism și Ortodoxie» și «Vocația misionară a Bisericii»⁷⁷.

18. Între 1—7 aprilie 1974, Pr. Prof. Gheorghe Moisescu († 1974) și Pr. Prof. Ion Bria au luat parte la Colocviul teologic cu tema «Koinonia», organizat de Fundația «Pro Oriente» din Viena. Aici, Pr. Prof. I. Bria a prezentat comunicarea «Koinonia — comuniune canonică. Perspective»⁷⁸.

19. Între 27 iunie—11 iulie 1974, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a conferențiat la Köln despre «Duh și libertate în gândirea răsăriteană» și «Spiritualitatea monahismului ortodox, în special a celui românesc» iar la reuniunea Cercului «Philoxenia» de la Schwanberg despre tema «Sfințenie și umanizare»⁷⁹.

20. În luna mai 1975, Pr. Prof. Atanase Negoită a prezentat două conferințe la Facultatea de teologie catolică a Universității «De Paul» din Chicago — U.S.A. asupra temei «Canonul Sf. Scripturi în Ortodoxie»⁸⁰.

21. Între 6—15 iunie 1976, Rev. Prof. Luigi Prosdocimi de la Universitatea «Cattolica» din Milano a conferențiat la București și Sibiu despre «Organizarea Bisericii Occidentale în secolele XII—XIII» și «Formarea și sistemul Codex Juris Canonici»⁸¹.

22. Între 27 septembrie—5 octombrie 1976, Arhim. Prof. Mircea Clineț de la Universitatea «Cattolica» din Milano a conferențiat la București și Sibiu despre «Elemente orientale în liturgia Bisericii ambroziene»⁸².

23. La 15 ianuarie 1977 Institutul teologic din București a acordat titlul de «doctor honoris causa» unor personalități ortodoxe și neortodoxe între care și Mons. Wilhelm Nyssen, profesor la Academia catolică din Köln și director al Institutului teologic catolic din Düsseldorf — R. F. Germania cu care ocazie a prezentat dizertația «Aspectul vieții monahale astăzi». La Institutul teologic din Sibiu, prof. Nyssen a conferențiat despre tema «Hristos în miniatura occidentală a primelor secole»⁸³.

24. Între 2—7 martie 1977, Rev. Prof. Edouard Boné de la Facultatea de teologie a Universității catolice din Louvain — Belgia a prezentat conferința «Aspectul teologic al problemelor mediului inconjurător» la Institutele teologice din București și Sibiu⁸⁴.

25. Între 19—29 noiembrie 1977, Rev. Prof. José Sanchez Vaquero, directorul Oficiului de relații internaționale al Bisericii Romano-Catolice din Spania, a prezentat

77. P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, *Participarea la Congresul internațional al Facultăților de teologie și la Congresul internațional al misiunilor dominicane*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCI (1973), nr. 9—10, p. 980—986.

78. *Colloque ecclésiologique à Vienne (Autriche)*, în «R.O.C. News», IV (1974), nr. 1—2, p. 11.

79. «R.O.C. News», IV (1974), nr. 3, p. 77—78.

80. *Idem*, V (1975), nr. 3, p. 91—93.

81. *Idem*, VI (1976), nr. 2—3, p. 113—115.

82. *Conférence de l'Archimandrite Mircea Clineț de Milan — Italie*, în «R.O.C. News», VI (1976), nr. 4, p. 87—88.

83. *La festivité du décernement du titre académique de «Doctor honoris causa» a des personnalités ecclésiastiques étrangères par l'Institut théologique de Bucarest*, în «R.O.C. News», VII (1977), nr. 1, p. 37—47.

84. *Conférence du R. P. Prof. Edouard Boné de la Faculté de théologie de l'Université de Louvain — Belgique*, în «R.O.C. News», VII (1977), nr. 1, p. 73.

conferințele «Secolul XX — toate Bisericile chemate la unitate» și «Rugăciunea, știința, dragostea — căi ale unității creștine» la Institutele teologice din București și Sibiu⁸⁵.

26. Între 2—19 mai 1978, Pr. Prof. Ioan Rămureanu de la Institutul teologic din București a conferențiat la Universitatea Catolică din Milano despre «Creștinismul la geto-daco-romani» și «Bisericile Ortodoxe, unitatea și spiritualitatea lor»⁸⁶.

27. În luna noiembrie 1978, Dl. Prof. Emilian Popescu de la Institutul teologic din București a conferențiat la Institutul «Fernard Courby» al Universității Lyon-II — Franța, despre «Contribuții la geografia istorică a sud-estului european în secolele V—VIII»⁸⁷.

28. Între 19—24 mai 1979, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a prezentat la Köln conferința intitulată «Sf. Euharistie ca izvor de viață spirituală în Ortodoxie»⁸⁸.

29. Între 16—21 iulie 1979, P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Piteșteanu, Pr. Prof. Nicolae Balcă și Pr. Mircea Basarab, parohul comunității române din München, au luat parte la Simpozionul ecumenic de la Regensburg dedicat Sf. Vasile cel Mare. P. S. Gherasim a prezentat comunicarea «Învățăturile morale ale Sf. Vasile cel Mare în «Regulile» mari și mici»⁸⁹.

30. Între 13—31 mai 1980, Rev. Prof. Miguel Maria Garijo Guebe de la Universitatea pontificală din Salamanca, Spania, a conferențiat la Institutele teologice din București și Sibiu despre temele «Dialogul dintre Biserica Romano-Catolică și Bisericile Ortodoxe Orientale. Punct de vedere al unui teolog catolic spaniol» și «Problema evanghelizării în teologia romano-catolică modernă»⁹⁰.

31. Între 3—14 noiembrie 1980, Rev. Prof. Claude Mondesert, directorul Institutului «Sources Chrétiennes» din Lyon — Franța a prezentat la Institutele teologice din București și Sibiu conferințele intitulate «Obiectivele colecției «Sources chrétiennes» și «Cîteva reflexii asupra apologeticii creștine»⁹¹.

32. La 6 noiembrie 1980, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a prezentat la Köln conferința intitulată «Taina Sf. Treimi în teologia ortodoxă»⁹².

33. Între 20—26 iulie 1981, Arhiepiscop. Prof. Ioan Zăgărean de la Institutul teologic din Sibiu și Diac. Asistent Ioan Caraza de la Institutul teologic din București au luat parte la Simpozionul ecumenic de la Regensburg, prezentînd comunicările «Ecleziologia euharistică în teologia Bisericii Ortodoxe Române» și, respectiv, «Diferite imagini ale Bisericii în Răsărit și Apus»⁹³.

34. Între 26—27 septembrie 1981, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Dl. Asist. Dan Ilie Ciobotea au participat la reuniunea ecumenică de la Freiburg im Breisgau cu tema «Creștinii ortodocși — istoria, evlavia și teologia lor», prezentînd conferințele «Legătura între evlavie și teologie în Biserica Ortodoxă», și, respectiv, «Nostalgia după Biserica nedespărțită sau apelul misterios și irezistibil al dragostei trinitare, problemă ecumenică din perspectiva ortodoxă»⁹⁴.

85. *Les conférences du Prof. José Sanchez Vaquero aux Instituts théologiques de Bucarest et Sibiu*, în «R.O.C. News», VII (1977), nr. 4, p. 62.

86. *Conférences du P. Prof. Ioan Rămureanu à l'Université Catholique «Sacro Cuore» de Milan*, în «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 2, p. 41—42.

87. «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 4, p. 48—49.

88. *Idem*, IX (1979), nr. 2, p. 68.

89. *Idem*, nr. 3, p. 57.

90. *Idem*, X (1980), nr. 2, p. 16—18.

91. *Idem*, nr. 4, p. 40—41.

92. *Idem*, p. 42—43.

93. *Idem*, XI (1981), nr. 3, p. 64—65.

94. *Idem*, p. 67.

III. DOCTORATE ȘI BURSIERI

În perioada 1966—1981, o serie de tineri teologi ortodocși români au beneficiat de burse ale «Comitetului catolic pentru colaborare culturală» sau ale Bisericilor Romano-Catolice locale, obținând doctoratul în teologie sau pregătindu-și tezele de doctorat:

1. P. S. Episcop Antonie al Buzăului, la sfârșitul specializării pentru doctorat la Colegiul catolic «Heythrop» din Londra a susținut teza de doctorat cu titlul «Biserica slujitoare în gândirea apuseană; punct de vedere ortodox». Supremul titlu academic i-a fost conferit oficial la Londra de Cardinalul Heenan la 6 noiembrie 1972⁹⁵.

2. Dl. Lector Cezar Vasiliu, la sfârșitul studiilor de specializare — licență și doctorat — la secția istorică a Facultății de științe eclesiastico-orientale a Institutului Pontifical Oriental din Roma, a susținut la 16 iunie 1971 teza de doctorat intitulată «Relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959) până în prezent (decembrie 1970). Punct de vedere ortodox». Titlul academic de «Doctor în științe eclesiastice orientale» i-a fost conferit oficial la Roma la 30 septembrie 1971⁹⁶.

Următorii tineri teologi ortodocși români au studiat la Facultăți de teologie romano-catolice:

a) În Austria — Pr. Asistent Sebastian Șebu de la Institutul teologic din Sibiu, Pr. Bunea Victor-Hin, Pr. Ioan Stănculescu, Enache Culai și Mălinaș Marin;

b) În Elveția — P. S. Episcop-vicar Timotei Seviciu-Lugojanul, P. S. Episcop-vicar Adrian Hrițcu-Botoșăneanul, Pr. Cristișor Manea;

c) În Franța — Pr. Prof. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic din București, Pr. Iana Constantin, Andrei Alexandru, Pr. Eugen Marina, Pr. Nicolae Bordașiu, Pr. Gheorghe Bogdan, Dorel Pogan;

d) În Belgia — Pr. Manu Dănuț;

e) În R. F. Germania — Diac. Asistent Ioan Caraza, Dl. Asistent Dan-Ilie Ciobotea, Pr. Dumitru Viezuianu, Emanuel Banu, Liviu Jebeleanu;

f) În Italia — Pr. Prof. Dumitru Popescu, Pr. Traian Valdman, Pr. Gheorghe Vasilescu, Moroșan Nicolae;

g) În Spania — Pr. Teofil Moldovan, Pr. Pufulete Silviu, C-tin Corceagu⁹⁷.

IV. ALTE CONTACTE ECUMENICE

1. La 22 iunie 1966, fostul Patriarh Justinian, aflat în vizită oficială în Anglia, s-a întâlnit cu Mgr. Iginio Cardinale, delegat apostolic⁹⁸.

2. La 17 august 1978, Mgr. Hueter, episcop de Freiburg, a vizitat Biserica noastră ca delegat al Conferinței episcopale germane pentru contacte cu Bisericile răsăritene⁹⁹.

3. La 8 octombrie 1968, într-un interviu pentru televiziunea italiană, fostul patriarh Justinian a vorbit despre credința apostolică comună a celor două Biserici și despre apelativul de «Biserică-Soră» dat de Papa Paul VI, Bisericii Ortodoxe¹⁰⁰.

95. *Vizita în Marea Britanie a P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar-patriarhal, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), nr. 11—12, p. 1161—1163.*

96. «Acta Pontifici Institutii Orientali», Romae, 1971, p. 15.

97. Mgr. Evêque Antonie, *Oecuménisme et relations extérieures ecclésiastiques (1944—1979)*, în «R.O.C. News», IX (1979), nr. 3, p. 21.

98. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 43—44.

99. *Idem*, LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 935.

100. *Idem*, nr. 9—10, p. 1057.

4. La 8 noiembrie 1968, Mgr. Giovanni Cheli, consilier de nunțiatură în Corpul diplomatic al Vaticanului, a avut la București o întrevvedere cu fostul patriarh Justinian ¹⁰¹.

5. Între 3—25 ianuarie 1969, cu ocazia vizitei unei delegații sinodale în India, s-au realizat contacte cu Mgr. Attyetty de Angamaly, cu Mgr. Potanamusy de Koth-mangalam și cu Mgr. Francesco Colasuono de la Nunțiatura apostolică din Delhi ¹⁰².

6. La 28 aprilie 1970, Mons. Leclercq, rector onorar al Universității catolice din Lille—Franța a vizitat Patriarhia Română ¹⁰³.

7. La 13 aprilie 1972, Canonical Jan Dessain și Arhim. Daniel Gelsi din partea Conferinței episcopale belgiene au vizitat Patriarhia Română ¹⁰⁴.

8. La 24 aprilie 1972, Patriarhia Română a fost vizitată de Rev. Placide Dessaile, abatele mănăstirii trapiste Aubazine — Franța ¹⁰⁵.

9. Între 6—10 iulie 1972, un grup de preoți și credincioși spanioli, condus de Mons. Julian Garcia Hernando, secretar pentru ecumenism al Conferinței episcopale, spaniole, a vizitat Patriarhia Română ¹⁰⁶.

10. La 19 august 1972, un grup de preoți și credincioși italieni, condus de Arhim. Mircea Clineț din Milano, a vizitat Patriarhia Română ¹⁰⁷.

11. La 24 aprilie 1974 Patriarhia Română a fost vizitată de Mons. Albert Rauch, secretar al Comisiei ecumenice a Conferinței episcopale germane ¹⁰⁸.

12. La 3 februarie 1975, cu ocazia împlinirii unui deceniu de la înființarea Fundației «Pro Oriente» din Viena, Patriarhia Română a trimis un mesaj, citit în reuniunea festivă de Pr. Marin Braniște, parohul comunității ortodoxe române din Viena ¹⁰⁹.

13. La 19 august 1975, un grup de preoți și credincioși italieni, condus de Arhim. Mircea Clineț a vizitat Patriarhia Română ¹¹⁰.

14. La 23 septembrie 1975, Patriarhia Română a fost vizitată de Mons. Wilhelm Nyssen, profesor la Academia catolică din Köln ¹¹¹.

15. La 17 noiembrie 1975, P. S. Episcop Vasile al Oradiei, aflat în vizită la parohia noastră din Viena, a avut o întrevvedere cu Cardinalul Franz König, arhiepiscop al Vienei ¹¹².

16. La 30 decembrie 1975, Arhim. Daniel Gelsi și Rev. Bonifaciu Tittel de la mănăstirea benedictină Chevetogne din Belgia au vizitat Patriarhia Română ¹¹³.

17. La 2 februarie 1976, au vizitat Patriarhia Română Mons. Albert Rauch de la Regensburg și Ieromonah Irineu Totzke de la mănăstirea benedictină Niederaltaich din R. F. Germania ¹¹⁴.

18. Între 3—20 septembrie 1976, Arhim. Daniel Gelsi și Prof. Johan Trumer de la Universitatea din Graz au fost oaspeții Arhiepiscopiei Timișoarei, fiind primiți de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului ¹¹⁵.

101. *Idem*, nr. 11—12, p. 1277.

102. *Idem*, LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 31—115.

103. *Idem*, LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 328—329.

104. «R.O.C. News», II (1972), nr. 2, p. 42.

105. *Ibidem*.

106. «R.O.C. News», II (1972), nr. 3, p. 2.

107. *Idem*, p. 8.

108. *Idem*, IV (1974), nr. 1—2, p. 41.

109. «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 1—2, p. 60—61.

110. «R.O.C. News», V (1975), nr. 4, p. 18.

111. *Ibidem*.

112. «Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena», 1976, p. 237.

113. «R.O.C. News», VI (1976), nr. 1, p. 44.

114. *Idem*, p. 28.

115. *Idem*, nr. 4, p. 63.

19. La 26 septembrie 1977, cu ocazia împlinirii de către papa Paul VI a vârstei de 80 ani, Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN a trimis următorul mesaj de felicitare; «Cu profundă dragoste Vă felicităm cu ocazia împlinirii vârstei de 80 ani și Vă urăm ca Dumnezeu să Vă dea viață lungă, în perfectă sănătate și putere de muncă pentru a continua cu succes misiunea Voastră sfântă în fruntea sfintei Biserici Romano-Catolice și pentru consolidarea unității creștine în întreaga lume»¹¹⁶.

Papa Paul VI a răspuns cu următorul mesaj:

«Profund mișcat de urările Prea Fericirii Voastre cu ocazia aniversării Noastre, Vă mulțumim din inimă și în special pentru rugăciunea Voastră pentru ministeriul Nostru. Fie ca Domnul să ne dea harul deplinei unități tuturor creștinilor, într-o lume a dreptății și a păcii. Vă asigurăm de rugăciunea Noastră pentru Prea Fericirea Voastră și pentru poporul Dumneavoastră»¹¹⁷.

20. La 20 aprilie 1978, Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe reprezentanții Comisiei ecumenice a Conferinței episcopale germane, Mons. Albert Rauch și Rev. Klaus Stock¹¹⁸.

21. La 2 septembrie 1978, Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Mons. Prof. Wilhelm Nyssen de la Köln — R. F. Germania¹¹⁹.

22. La 2 noiembrie 1978, P. S. Episcop Vasile al Oradiei, aflat în vizită la parohia română din Viena, a avut o întrevedere cu Card. König¹²⁰.

23. La 7 mai 1979, Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Canonicele Raymond Goor din Belgia, președintele Comitetului internațional pentru securitate și cooperare în Europa¹²¹.

24. Între 26 iulie—3 august 1980, Pr. Traian Valdman de la Milano a participat la La Mendola — Italia la un Simpozion ecumenic organizat de Secretariatul pentru Activități Ecumenice cu tema «Moartea și învierea în perspectiva împărțirii cerurilor», prezentind o comunicare¹²².

25. Între 9—21 august 1980, Mons. Albert Rauch de la Regensburg, însoțit de un grup de măicuțe din ordinul «Focolarinelor», a vizitat Biserica noastră și a fost primit de Prea Fericitul Patriarh Iustin¹²³.

26. Între 1 august—1 octombrie 1981, un grup de tineri profesori de teologie au beneficiat de burse de studii și cercetare oferite de Comisia pentru Bisericile Răsăritene ale Conferinței Episcopale Germane¹²⁴.

V. PARTICIPAREA TEOLOGILOR ROMÂNI LA DIALOGUL CU BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Ierarhii și teologii Bisericii noastre, în spiritul notărilor și recomandărilor Conferințelor panortodoxe de la Rodos, s-au angajat în dialogul cu Biserica Romano-Catolică la nivel panortodox. Drumul nu a fost ușor, mai ales datorită faptului că Biserica Romano-Catolică, prin declarațiile Papilor sau prin acte oficiale a insistat asupra primatului de jurisdicție și asupra infailibilității de magisteriu ale suveranului pontif. Însă, din momentul în care Biserica Catolică s-a pronunțat pentru un dialog teologic, pe picior de egalitate cu Biserica Ortodoxă, și alitudinea reprezentanților Bisericii noastre s-a schimbat, ajungându-se, cum vom vedea în continuare, până la Comisie mixtă de dialog.

116. *Idem*, VII (1977), nr. 4, p. 11—12. 117. *Ibidem*.

118. *Idem*, VIII (1978), nr. 2, p. 26. 119. *Idem*, nr. 3, p. 10.

120. *Visite de l'Evêque Vasile d'Oradea à Vienne*, în «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 4, p. 48. 121. «R.O.C. News», IX (1979), nr. 2, p. 73.

122. *Idem*, X (1980), nr. 3, p. 72. 123. *Idem*, p. 79 și 103—104.

124. *Jeunes professeurs de théologie à l'étranger*, în «R.O.C. News», XI (1981), nr. 3, p. 61—67.

Documentul oficial care reflectă poziția Bisericii Ortodoxe Române față de dialogul teologic cu Biserica Romano-Catolică este cel prezentat de Sf. Sinod la 20 octombrie 1967, cu ocazia vizitei la București a patriarhului ecumenic Atenagora I, în care se poate citi :

«Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 29 octombrie 1964, analizând conținutul noilor documente ale papei Paul VI a hotărât că, înainte de începerea dialogului cu Biserica Romano-Catolică, este necesar să se creeze condițiile unui dialog pe picior de egalitate și a unei atmosfere favorabile acestuia; să se înlăture documentele oficiale care mențin neîncrederea între cele două Biserici; să se inaugureze un nou mod de relații între ele, prin care să se abțină fiecare de la orice fel de acțiune supărătoare și dăunătoare pentru cealaltă Biserică. Biserica Romano-Catolică să renunțe la uniație ca și la pretenția de a reface uniatișmul acolo unde acesta s-a destrămat (...). Când noul organ creat de papa Paul VI, «Sinodul episcopilor», va trece din stadiul de «organ consultativ» în cel de «organ deliberativ» și, împreună cu Papa va deveni «organul conducător», acesta va putea anula stările inacceptabile create pînă în prezent și va putea fixa noi condiții acceptabile pentru un dialog teologic, renunțînd la uniație ca mijloc de unire cu ortodocșii și reîntorcînd ortodocșilor, acolo unde este cazul, oile răpîte (...). Pînă atunci considerăm posibil un dialog în vederea unei colaborări pe terenul creștinismului practic, un «dialog al slujirii», un dialog ecumenic, fără chemarea unor Biserici în stînul altora, ci în adunarea tuturor Bisericilor creștine în Consiliul Ecumenic al Bisericilor din care lipsește numai Biserica Romano-Catolică...»¹²⁵.

Au urmat apoi și o serie de declarații oficiale ale reprezentanților autorizați ai Bisericii noastre. De ex., Prea Fericitul Patriarh Iustin, atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, a prezentat la sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene din mai 1969 de la El Escorial, problema dialogului cu Roma în termenii următori :

«Biserica Ortodoxă Română nu este ostilă unui dialog cu Biserica Romano-Catolică. Ea consideră că un astfel de dialog trebuie bine pregătit pentru a putea da rezultate satisfăcătoare. În multe Biserici Ortodoxe locale se lucrează acum la pregătirea climatului favorabil acestui dialog...»¹²⁶.

În întîlnirile cu reprezentanții Bisericii Romano-Catolice, ierarhii și teologii ortodocși români au precizat clar că Biserica noastră rămîne credincioasă principiului că dialogul teologic dintre cele două Biserici trebuie să fie bine pregătit de ambele părți, să fie purtat pe picior de absolută egalitate și să privească exact problemele dogmatice în litigiu între cele două Biserici. Mai mult, Biserica noastră — scria Pr. Prof. Dumitru Stăniloae — «nu poate accepta așa zisul «dialog al dragostei», care ar însemna începerea unei comuniuni ecleziale și spirituale cu Biserica Romano-Catolică înainte de realizarea comuniunii în credință, dialog care nu corespunde spiritului și tradiției ortodoxe, fiindcă pentru Biserica Ortodoxă comuniunea euharistică exprimă aplicarea adevărurilor de credință, în timp ce așa-zisul «dialog al dragostei» ar provoca indiferentismul religios»¹²⁷.

Schimbarea de atitudine a Bisericii Romano-Catolice față de Ortodoxie s-a datorat și noii orientări ecumenice a Patriarhului Dimitrios I care, cu ocazia vizitei la Constantinopol a Cardinalului Jan Willebrands în 30 noiembrie 1973, preciza că : a) Biserica Romei nu este «Biserica» ci «o Biserică» locală printre celelalte; b) Ortodoxia respinge pretenția Romei la un primat de jurisdicție universală, căci în lumea

125. *Vizitarea Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa patriarhul Ecumenic Atenagora I*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 904—906.

126. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1301.

127. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox*, în «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 4, p. 497.

creștină toți episcopii sînt egali; c) Autoritate supremă în Biserică este Sinodul ecumenic; d) Rezultatul definitiv al dialogului dintre cele două Biserici se va obține numai la nivel panortodox și pancatolic ¹²⁸.

S-a ajuns astfel la constituirea Comisiilor teologice tehnice pentru pregătirea dialogului dintre cele două Biserici. Astfel, la 14 decembrie 1975 — cînd Constantinopolul și Roma celebrau un deceniu de la ridicarea reciprocă a anatemei (7 decembrie 1965) — Patriarhul Ecumenic Dimitrios I anunța la Constantinopol, în prezența delegației catolice, constituirea Comisiei teologice tehnice pentru pregătirea dialogului cu Biserica Romano-Catolică. La Roma, Mitropolitul Meliton al Calcedonului purta un mesaj către papă al Patriarhului Ecumenic în care se anunța oficial constituirea acestei Comisii ¹²⁹.

Biserica Ortodoxă Română a numit ca primii reprezentanți ai săi în Comisia interortodoxă de dialog cu Biserica Romano-Catolică pe Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Pr. Prof. Dumitru Popescu ¹³⁰.

Papa Paul VI a numit Comisia similară catolică pentru dialogul cu Ortodoxia, dată publicității la 15 martie 1976, cuprinzînd membri ai Secretariatului pentru unitate și teologi catolici buni cunoscători ai Ortodoxiei ¹³¹.

Prima reuniune a Comisiei teologice interortodoxe pentru dialogul cu Biserica Romano-Catolică a avut loc la Chambésy — Elveția între 21—24 iunie 1977, Biserica noastră fiind reprezentată de Pr. Prof. Ion Bria, ca înlocuitor al Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. Comisia a precizat că s-a intrat în faza pregătitoare a dialogului, care, pentru a debuta pozitiv, va începe cu elementele care unesc cele două Biserici, dar nu vor fi evitate problemele care le diferențiază, propunîndu-se ca primă temă de dialog Sfintele Taine. S-a alcătuit un mic grup de coordonare, în care a fost numit și Pr. Prof. Ion Bria ¹³².

A doua reuniune a Comisiei interortodoxe pentru dialogul cu Biserica Catolică s-a ținut la Chambésy între 14—18 noiembrie 1977, Biserica noastră fiind reprezentată de Pr. Prof. Ion Bria, ca delegat, și Pr. Emil Roman, ca observator. S-au propus 10 teme privind Sf. Taine ¹³³.

Grupul mixt de coordonare și-a ținut prima reuniune la Roma, între 29 martie—1 aprilie 1978, analizîndu-se raportul celei de a doua reuniuni a Comisiei interortodoxe de dialog cu Roma. Din partea noastră a participat Pr. Prof. Ion Bria ¹³⁴.

A treia reuniune a Comisiei interortodoxe pentru dialogul cu Biserica Romano-Catolică s-a ținut tot la Chambésy, între 25—27 iunie 1978, Biserica noastră fiind reprezentată de Pr. Prof. Dumitru Popescu și Pr. Prof. Ion Bria. S-au discutat rezultatele lucrării Grupului mixt de coordonare, însușindu-și concluziile acestuia ¹³⁵.

Dialogul teologic oficial, la nivel de Comisie mixtă, a început la Patmos-Rodos la 29 mai 1980. Biserica noastră este reprezentată în Comisia mixtă de P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Pr. Prof. Ștefan Alexe de la Institutul teologic din București. S-a stabilit să fie tratată tema «Taina Bisericii și a Euharistiei în lumina tainei Sfintei Treimi». S-a alcătuit un Comitet de coordonare — opt ortodocși și opt romano-

128. P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, *Patriarhia Ecumenică și dialogul cu romano-catolicii*, în «Ortodoxia», XXVI (1974), nr. 1, p. 158—159.

129. «L'Osservatore Romano» din 15—16 decembrie 1975.

130. «Irenikon», XLIX (1976), nr. 1, p. 65.

131. «L'Osservatore Romano» din 15—16 martie 1976.

132. «Irenikon», L (1977), nr. 3, p. 363—364.

133. «R.O.C. News», VII (1977), nr. 4, p. 12.

134. *Idem*, VIII (1978), nr. 2, p. 67.

135. *La troisième réunion de la Commission théologique interorthodoxe pour le dialogue avec l'Eglise Catholique-Romaine*, în «R.O.C. News», VIII (1978), nr. 3, p. 104.

catolici — și trei subcomisii. I. P. S. Mitropolit Nicolae face parte din Comitetul de coordonare iar Pr. Prof. Ștefan Alexe din prima subcomisie mixtă. S-a dat publicității un comunicat comun¹³⁶.

Intr-o evaluare a perspectivelor dialogului, înainte de deschiderea acestuia, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului scria :

«În ceea ce privește partea ortodoxă, considerăm că ea începe dialogul teologic cu conștiința că întreprinde o operă plăcută lui Dumnezeu și oamenilor, operă pe cât de necesară pe atât de dificilă. Plăcută lui Dumnezeu, căci El vrea «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21), plăcută oamenilor căci ei doresc în prezent, mai mult ca oricând, să trăiască în pace, bună înțelegere și fraternitate; necesară, căci a venit timpul să înceteze «scandalul» diviziunii dintre creștini; dificilă pentru că la abisul creat de-a lungul secolelor se adaugă multe dificultăți și disensiuni actuale, atât de alipite naturii umane încât par naturale...»¹³⁷.

Subcomisiile mixte s-au reunit astfel; prima la Belgrad în aprilie 1981; a doua la Roma, în decembrie 1980 iar a treia la Chevetogne (Belgia) în octombrie 1980¹³⁸.

Comitetul de coordonare s-a reunit la Veneția, între 25—30 mai 1981, participând din partea noastră I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului. S-au analizat concluziile subcomisiilor și s-a redactat un document sinteză, care va fi supus viitoarei reuniuni a Comisiei mixte din anul 1982 la München. S-a stabilit și viitoarea temă ce va fi supusă aprobării Comisiei mixte, adică «Tainele de inițiere (Botez, Mirungere, Euharistie) și unitatea Bisericii».

I. P. S. Mitropolit Nicolae a participat activ la dezbateri și a exprimat poziția Bisericii noastre și hotărârea acesteia de a promova dialogul cu Biserica Romano-Catolică în spirit de respect reciproc și de bună înțelegere¹³⁹.

CONCLUZIE

La sfârșitul acestor încercări de prezentare a contactelor ecumenice dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică, putem spune că a existat o evoluție pozitivă în acești ultimi 15 ani (1966—1981), a relațiilor dintre cele două Biserici, o căutare a ceea ce ne unește, mai mult decât a ceea ce ne separă, fără a se renunța la pozițiile doctrinare specifice fiecăreia dintre cele două Biserici. Respectul reciproc și aprecierea pozitivă a acțiunilor întreprinse de cele două Biserici pentru apropiere, colaborare și fraternitate — iată premisele care au permis intensificarea contactelor ecumenice între cele două Biserici. Să sperăm că dialogul teologic, început sub bune auspicii la Patmos-Rodos în 1980 va apropia și mai mult Bisericile noastre, pregătind ziua cînd ele vor putea ajunge la comuniunea euharistică, după clarificarea tuturor punctelor deosebitoare, zi pentru care însuși Fiul lui Dumnezeu s-a rugat Tatălui ceresc «ca toți să fie una» (Ioan VII, 21).

Lector Dr. CEZAR VASILIU

136. Pr. Prof. Ștefan Alexe, *Inceputul dialogului teologic oficial dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, în «Ortodoxia», XXXIII (1981), nr. 1, p. 106—111.

137. † Nicolae, Métropolit de Banat, *Perspectives du dialogue Orthodoxo-Catholique-Romain*, în «R.O.C. News», X (1980), nr. 1, p. 49—51.

138. Lector Dr. Cezar Vasiliu, *Pregătirea, începerea și perspectivele dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, în «Studii Teologice», XXXIII (1981), nr. 5—6, p. 394.

139. *Continuation du dialogue théologique entre l'Eglise Orthodoxe et l'Eglise Catholique-Romaine*, în «R.O.C. News», XI (1981), nr. 2, p. 62—63.



ARTICOLE ȘI STUDII

MĂRTURIA CREȘTINĂ ÎN BISERICA ORTODOXĂ

ASPECTE, POSIBILITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ACTUALE

Observație asupra terminologiei misionare

Teologia ortodoxă folosește cu o oarecare precauție și rezervă terminologia misionară care s-a impus în creștinismul occidental în cursul secolelor trecute. În experiența istorică a multor Biserici Ortodoxe, însuși cuvântul «misiune» este asociat cu ideea de prozelitism, evocând efortul întreprins de misionari catolici și protestanți în diferite epoci și în variate moduri de a converti credincioșii ortodocși, socotiți fie disidenți, din partea catolică, fie adepți ai unei religii ritualiste, din partea confesiunilor ieșite din Reformă. «Misiune» a însemnat pur și simplu o prezență eterodoxă atât din punct de vedere confesional, cât și etnic. O «misiune» catolică sau protestantă plantată pe un teritoriu ortodox a fost considerată nu numai o contradicție în termeni, deoarece o comunitate ortodoxă nu poate fi un spațiu misionar în sensul strict al cuvântului, dar și o sursă de tensiune socială și politică, mai ales datorită faptului că vocația unei Biserici Ortodoxe locale a fost strâns legată de existența unui grup etnic sau a unei națiuni particulare.

Concepută ca o acțiune extraordinară, itinerantă, provizorie, încredințată unor preoți sau predicatori specializați, «misiunea» a însemnat în Occident propagarea Evangheliei în țările necreștine sau în medii disidente. Favorizată de către marile descoperiri geografice, «misiunea» a devenit ușor o «expediție misionară», în slujba căreia s-au organizat ordine religioase, congregații și societăți misionare, seminarii și instituții de misiologie, comisii pentru necreștini și disidenți, enciclici și predici de evanghelizare. Desigur, cruciadele constituie cea mai neautentică și compromisă formă de «misiune». Din acest punct de vedere Biserica Occidentală stă sub acuzația că a favorizat o întreagă ideologie culturală și sociologică în jurul ideii de misiune, care a fost nedespărțită, în multe părți, de colonizare, de latinizare, de imperialism cultural, spiritual și economic. Există în calendarul ortodox un mare număr de sfinți și martiri, victime nu numai ale persecuției împăraților romani și dominației otomane,

ci și ale agresivității și ostilităților confesionale. Ortodocșii au făcut adesea experiența «misiunilor străine», fie sub forma uniaticismului, fie sub cea a prozelitismului.

Noțiunea de «misiune» are, așadar, în Răsărit o rezonanță istorică prozelitistă și de aceea există încă o mare suspiciune în ceea ce o privește.

Este drept că astăzi această interpretare nu mai este dominantă, datorită unei abordări ecleziologice bine definite, care s-a impus odată cu includerea Consiliului Internațional al Misiunilor în structura Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Totuși este necesar să se facă deosebirea între «misiune» și vocație a Bisericii de a propovădui Evanghelia și acțiunea de evanghelizare organizată de Bisericile Occidentale, în trecut, în «teritoriile misionare», necreștine sau disidente, acțiune care n-a fost străină de procesul de colonizare și de dominație culturală. De altfel, clarificarea noțiunilor de : misiologie — misiune, evanghelizare, mărturie, identitate culturală, prozelitism, sincretism — face în prezent obiectul unui program special propus de către Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, de la Nairobi (1975). În acest context, Comitetul central al Consiliului Ecumenic, în sesiunea sa din iulie-august 1977, a examinat tema «Biserica mărturisitoare» și a adresat o scrisoare Bisericilor membre în care subliniază vocația misionară a comunității creștine. La rîndul ei Biserica Ortodoxă este deja angajată în acest proces. O serie de consultații ortodoxe cu subiecte misionare au fost organizate în ultimii ani de către comisia Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic cu următoarele teme: «A mărturisi pe Hristos astăzi» (Cernăca-București, iunie 1974); «A mărturisi pe Hristos prin viața liturgică a Bisericii» (Etchimiazin, Armenia, septembrie 1975); «Rolul și locul Bibliei în viața liturgică și spirituală a Bisericii Ortodoxe» (Praga, septembrie 1977); «Rolul monahismului în mărturia Bisericii Ortodoxe» (Cairo, Egipt, mai 1979); «Predicarea și comunicarea credinței creștine astăzi» (Zica, Iugoslavia, septembrie 1980). Teologia ortodoxă cu sprijinul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, are astfel prilejul nu numai să evalueze concepția și practica misionară tradițională a Ortodoxiei, ci și să încurajeze Bisericile să se definească din punct de vedere misiologic în contextul cultural și social atât de divers al lumii de azi. În această perspectivă trebuie să fie privit și viitorul sinod al Bisericilor Ortodoxe, a cărui agendă prevede unele preocupări și probleme de natură pastoral-misionară.

I. TEOLOGIA ȘI PRACTICA MISIONARĂ ORTODOXĂ, PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

1. Istoria misiunilor ortodoxe

Biserica Creștină apare în istorie la ziua Cincizecimii sub semnul entuziasmului pascal și al spiritului evanghelic, pe care Duhul Sfânt le-a insuflat apostolilor și tuturor celor prezenți la acest mare eveniment din Ierusalim. Alegerea celor doisprezece apostoli deja indica universalitatea Evangheliei lui Iisus Hristos: «Mergînd învățați toate neamurile» (Matei 28, 19), iar prezența altor neamuri la Cincizecime (Fapte 2, 9—12) arată că Dumnezeu lui Avraam, Dumnezeu lui Isaac și Dumnezeu lui Iacov «nu este un părtinitor, ci că în orice neam, cine se teme de El și face dreptate, este primit de El. Cuvîntul pe care l-a trimis fiilor lui Israel: «Evanghelia păcii prin Iisus Hristos, El care este Domnul tuturor oamenilor» (Fapte 10, 34—36). Aceasta constituie una din ideile fundamentale ale Noului Legămînt, pe care Biserica a trebuit să o

apere chiar de la începutul ei. «Trimiterea» sau chemarea misionară a Bisericii își are temeiul ei profund în universalitatea mîntuirii, în și prin Iisus Hristos. Contracărînd parcă tendința de a socoti Biserica o comunitate «creștină», separată de lume, Sinodul ecumenic de la Niceea (325) a definit, într-o expresie de o valoare teologică unică și originală, că Iisus Hristos S-a întrupat «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire». «Pentru noi oamenii» a decis atitudinea misionară a creștinismului.

Aruncată într-o lume străină și ostilă, *Urbs aeterna*, acest imperiu roman, cu pretenția unei dimensiuni universale și veșnice, cu o structură politică și religioasă unitară, în care cultul Cezarului avea un loc important, Biserica primară a trebuit să accepte un spirit apostolic de jertfă, fără de care s-ar fi pierdut însăși rațiunea Evangheliei. «A muri pentru Hristos» a devenit pentru apostoli rațiunea de a fi a Bisericii. Apostolul Pavel introduce nu numai ideea de «moarte pentru Hristos» (Filip. 2, 12—13; II Tim. 2, 8—13), ca fiind decisivă pentru atitudinea creștinului, ci și pe aceea de Biserică «trup al lui Hristos», care se plasează în timp ca o realitate nouă, istorico-eschatologică, ca un organism teandric. «Cetățenia noastră este în ceruri» (Filip. 3, 20), spune Apostolul. De aceea creștinii nu au aici «Cetate stătătoare» (Evr. 13, 14). Ideea va fi reluată cu un patos extraordinar în Epistola către Diognet (sec. II) în care se descrie aspectul eschatologic al Bisericii, faptul că deși creștinii sînt cetățeni ai statului, ei consideră totuși că cetățenia lor proprie este în ceruri.

În fapt, Biserica postapostolică și postconstantiniană este o Biserică a catacombelor și a persecuțiilor, care au luat forme din ce în ce mai dure, de la Nero (64) la Dioclețian (305). Astfel, încă de la început, Liturghia se săvîrșește pe mormintele martirilor, iar astăzi altarul bisericilor se ridică pe osemintele mucenicilor și martirilor. Etosul autentic al Ortodoxiei nu se poate înțelege fără acest spirit de «mărturie» — *martyria* — care include deopotrivă mărturisire și jertfă, și care s-a imprimat în ființa Bisericii primare, începînd cu apostoli-martiri ca Ștefan, Petru, Pavel, Andrei, apoi continuînd cu părinții apostolici ca: Ignățiu, episcop de Antiohia (110); Iustin Martirul (166); Policarp, episcop de Smirna; Atenagoras (170), iar mai tîrziu Ciprian (258) și Perpetus. Acest spirit de «mărturie» își are originea în Evanghelia lui Hristos și determină însăși metoda misionară a apostolilor, care nu separă numai slujirea de a mărturisi numele lui Iisus (Filip. 2, 9—11), — deoarece «cuvîntul lui Dumnezeu nu știe de lanțuri» (II Tim. 2, 9) —, de apărarea Evangheliei prin suferința lor: «căci cu privire la Hristos vouă vi s-a dat harul nu numai să credeți în El, ci și să pătimiți pentru El» (Filip. 1, 29). De aici sensul dublu al noțiunii de *martyr*, acela de martor și martir. Desigur confruntarea cu puterile lumii nu poate fi evitată, dar aceasta nu a fost provocată sau căutată de creștini, care prind un nou mod de viață, personală și socială, și o nouă formă de cetățenie. Pentru ei, Biserica există în lume peste transformarea acesteia în Împărăția lui Dumnezeu, prin crucea și învierea lui Hristos. Spre deosebire de mesianismul naționalist dinainte de Hristos, Biserica se prezintă ca o comunitate inclusivă deschisă tuturor popoarelor. Fără să distrugă identitatea etnică și culturală a acestora, Biserica le dă o altă dimensiune, aceea a unității lor ontologice în Hristos (Gal. 3, 28). De asemenea, creștinii nu au negat autoritatea civilă, chiar apostolul Pavel însuși acceptă funcția statului, respectă autoritatea acestuia și face apel la protecția legilor romane. Chiar dacă Cels, în controversa sa cu Origen, acuză creștinii de o oarecare indiferență civică, totuși loialitatea civică a creștinilor a rămas exemplară, deoarece idealul lor nu a fost de a construi o societate politică în afara ordinii sociale stabilite.

Aspectul acesta al mărturiei creștine se observă mai ales în confruntarea dintre mesajul Evangheliei și cultura greco-romană, confruntare care a luat diferite forme și care face superflua acuzația că creștinismul bizantin nu ar fi altceva decât o elenizare a mesajului biblic (Adolf Harnak). Se cunoaște de pildă, atitudinea critică radicală a lui Tertulian, care se întreba: «Quid Athenae Hierosolymis?» (Ce are Atena comun cu Ierusalimul?). Această atitudine negativă provine mai ales dintr-o precauție de a evita un sincretism cu orice preț între creștinism și elenism, pentru că, pe de altă parte, în interpretarea «apologeților», a școlii din Alexandria și îndeosebi a lui Origen, cultura și filosofia greacă au o valoare pozitivă. Socrate, Heraclit și Plato sînt citați pentru rolul lor de «pedagogi» în lumea păgînă, iar chipurile lor sînt pictate pe pereții exteriori ai bisericilor din Moldova și Bucovina. Sfîntul Vasile cel Mare recomandă tinerilor creștini lectura filosofilor greci, din care să culeagă cu discernămint înțelepciunea lor. Există deci o «preparatio evangelica» în spiritul uman, pe care Biserica nu putea să o excludă. Acest lucru se poate observa mai bine în perioada marilor sinteze teologice patristice. Sfinții Părinți nu au fost împotriva culturii, ci pentru preluarea și convertirea valorilor clasice. Aceasta nu înseamnă că creștinismul nu a venit în conflict cu elenismul. Se cunoaște efortul lui Iulian Apostatul de a restaura elenismul cu ajutorul filosofiei lui Plotin.

Victoria lui Constantin împotriva împăratului Maxențiu și apoi decretul lui cu privire la libertatea religioasă a creștinilor (313) constituie, fără îndoială, date majore în istoria misiunii Bisericii Ortodoxe din Orient. Importanța lui Constantin constă nu numai în faptul că adoptă o legislație favorabilă Bisericii (libertatea cultului public, **Duminica este recunoscută ca zi de repaus**, Biserica obține dreptul de a avea proprietăți și de a primi donații etc.), ci mai ales în aceea că pune bazele unui imperiu creștin, clădind pentru aceasta o «nouă Romă» — Constantinopolul, «cetatea lui Constantin», căruiua i-a dat o autoritate politică și bisericească «ecumenică», universală. Constantinopolul fiind capitala imperiului, «a doua Romă», patriarhul de aici va fi numit patriarh «ecumenic», adică al întregului imperiu. Datorită lui Constantin, imperiul nu numai că s-a mutat în Orient, dar și-a schimbat structura și caracterul său fundamental.

Începînd cu Constantin și apoi cu Teodosie, imperiul devine creștin, și cu aceasta creștinismul este recunoscut ca religie oficială a imperiului roman. Biserica este inclusă în structura politică a statului și se bucură de protecția acestuia. Statul ia apărarea Ortodoxiei, pe care o consideră ca element esențial în sistemul imperial. La rîndul ei, Biserica declară pe Constantin «egal cu apostolii» (isapostolos), iar numele împăratului apare în dipticele bisericești.

Raportul dintre Biserică și stat în tradiția răsăriteană bizantină, care s-a precizat în timpul secolelor IV—VIII, este definit ca un raport de «simfonie», în sensul că o instituție nu se poate concepe fără cealaltă, ele existînd ca două entități imposibil de separat. Desigur această simfonie nu poate fi descrisă decât într-un sens general și nu poate fi considerată ca un sistem creștin ideal, deoarece în practică ea a avut o evoluție inegală și uneori un caracter instabil. Totuși ea rămîne caracteristica fundamentală a tradiției ortodoxe bizantine, care n-a acceptat nici «cezaro-papismul» medieval din Apus, nici teoria «separării», care s-a impus în epoca modernă după revoluția burgheză.

Sistemul «simfoniei» este indicat în *Novela* a 6-a a împăratului Justinian (545), în care se face distincție între *sacerdoțiu* (hierosyne), consacrat slujirii lucrurilor divine, și imperiu (basileia), consacrat ordinii lucrurilor lumești, omenești. El va primi o formă absolută în *Epanagoge* (sec. IX), proiect de lege constituțională în care cele

două puteri, reprezentate de împărat și respectiv de patriarh, formează o astfel de alianță încât nu se poate concepe una fără cealaltă. Ele coexistă inseparabil și se armonizează perfect, fiecare având funcția și domeniul său de răspundere și de jurisdicție, înlăuntrul unui și aceluiași organism imperial.

În virtutea acestei simfonii, împăratul acceptă să primească coroana din miinile patriarhului Constantinopolului, în cadrul unei ceremonii religioase în biserica Sfânta Sofia. În jurământul său de la încoronare, împăratul trebuia să profeseze Crezul ortodox, mărturisirea credinței creștine fiind o obligație pentru a deține oficiul imperial. Desigur, împăratul nu era încoronat ca șef al Bisericii, iar patriarhul nu putea să încoroneze un împărat eretic.

Pe de altă parte, în virtutea aceleiași «simfonii», împărații bizantini au convocat sinoadele ecumenice și au promulgat «edict de credință» împotriva erezilor care constituiau un pericol nu numai pentru ortodoxia credinței, ci și pentru unitatea imperiului. Prin conciliile imperiale, convocate de împărați și confirmate de ei, fără ca aceștia să aibă dreptul de vot, Biserica creștină a avut posibilitatea să se pronunțe la nivel universal, chiar fără prezența episcopatului întregii Biserici (La Sinodul I de la Niceea — 325 — au luat parte doar patru episcopi din Apus, iar episcopul de Roma a fost reprezentat de către doi preoți).

Cu toate acestea, Biserica nu s-a amestecat în problemele politice și și-a păstrat independența ei în fața statului. Împărații Bizanțului, deși au făcut presiuni asupra Bisericii chiar în probleme religioase, mai ales în alegerea patriarhilor, nu au putut să o constrângă să accepte compromisuri. Ea a rezistat împotriva împăraților arieni și iconoclaști (sec. VIII), arma ei fiind excomunicarea, și a respins (un sinod ținut la Constantinopol în 1451) conciliul de la Florența (1438—1439), la care ortodocșii au fost siliți să accepte unirea cu Roma din motive politice. Acest sinod marchează de altfel sfârșitul Imperiului Bizantin.

Această situație demonstrează că formula «nu există Biserică fără împărat și nici stat fără Biserică», nu are un caracter absolut și static. «Simfonia» bizantină trebuie înțeleasă, așadar, mai degrabă ca o «polaritate instabilă și dinamică». Biserica ortodoxă a avut chiar de suferit din cauza alianței sale cu statul bizantin. De pildă comunitățile din teritoriile de la marginile statului bizantin — Siria și Egipt — au acceptat monofizitismul și nestorianismul, deoarece deciziile sinoadelor ecumenice erau ratificate de împărații bizantini, Ortodoxia apărând astfel ca o doctrină imperială. De asemenea, creștinii vor fi persecutați de către perși și arabi, nu pentru credința lor, ci pentru alianța lor cu împăratul bizantin.

Se poate spune că etica Bisericii patristice și spiritualitatea monastică au constituit un permanent corectiv pentru «simfonia» bizantină și au dat acesteia conținutul ei autentic. În fond, Părinții au arătat că nu se poate o separare sau o distribuire netă între sfera materială și cea spirituală, între Biserică și lume, chiar dacă ele apar ca două «ordini» din punct de vedere al structurilor. În plus Biserica nu poate abandona misiunea ei socială, nici în condițiile în care statul este necreștin.

Una din activitățile remarcabile ale Bisericii Ortodoxe a fost organizarea misiunilor atât înlăuntrul imperiului bizantin, cât și în afara lui, mai ales printre popoarele slave, în secolul IX și X. În această privință, cea mai importantă mărturie rămâne marea lucrare misionară desfășurată de vechile centre apostolice orientale, mai cu seamă în perioada patristică (secolele IV—VIII). Aceste centre au contribuit la predicarea Evangheliei nu numai în Asia Mică și în spațiul dintre Marea Adriatică și Marea Neagră, ci și în regiunile de la frontiera de nord-est a imperiului, printre sciți,

daci, huni, goți, iberi, precum și printre arabii din sudul imperiului. Încă din primele secole, creștinismul ajunsese deja în Scythia minor, unde, potrivit tradiției, apostolul Andrei ar fi predicat la strămoșii poporului român de azi, apoi în Armenia, Georgia (convertită în secolul V prin sfânta Nina). Din inițiativa împăraților bizantini, adesea din motive politice, misionarii greci au fost trimiși în Persia, Caucaz, Etiopia, în Extremul Orient, la triburi din Africa de Nord.

Creștinarea formațiilor slave, începând cu secolul al IX-lea, constituie fără îndoială unul din marile succese ale misionarilor bizantini. Aceasta rămâne opera fraților Chiril și Metodie din Salonic, numiți din această cauză «apostolii slavilor», care au creat alfabetul slavon zis «chirilic» și au întemeiat o nouă limbă, în care au tradus texte biblice și liturgice. Datorită lor și discipolilor acestora, Ortodoxia s-a răspândit în Moravia, Boemia, Macedonia și în toate regiunile ocupate de slavii din sud-estul Dunării. Sub influența lor s-a impus principiul de a predica și celebra în limba nativă a poporului.

Cruciadele, expediții militare creștine organizate în Apus în secolele XI, XII, XIII, pentru a elibera Locurile Sfinte, au avut o influență nefastă asupra Bisericii răsăritene. Sub presiunea lor, patriarhii greci din Antiohia și Ierusalim au trebuit să părăsească scaunele. Între 1204—1261, a patra cruciadă ocupă și devastează Constantinopolul, papa Inocențiu III numind un patriarh venețian la Constantinopol.

Imperiul Bizantin a avut de suferit cel mai mult din cauza ocupației musulmane. Apărută în 622 în Arabia, «Hegira», religia musulmană se răspindește în curând în Persia, Siria, Egipt, Africa, Spania, Constantinopol, Ierusalim. La 29 mai 1453 Constantinopolul cade sub turci și aproape 400 de ani, pînă în 1821, împreună cu Grecia, țările balcanice și Țările Române, rămîne sub ocupația lor. Dar chiar după căderea Constantinopolului, patriarhul de aici are un rol în politica musulmană, fiind numit de sultanii turci, în secolele XV—XVIII, etnarh, adică conducătorul popoarelor creștine.

Unul din cele mai mari evenimente în istoria misiunilor bizantine este desigur convertirea poporului rus, începînd cu botezarea prințului Vladimir și locuitorilor din Kiev, în 981, datorită eforturilor depuse de un grup de misionari veniți de la Constantinopol. La rîndul ei Rusia, cu capitala la Kiev, a organizat extinderea creștinismului printre triburile slave din estul țării și triburile ungro-finice din nord, mai ales prin intermediul mînăstirilor. După obținerea independenței ruse, Biserica Rusă s-a extins mai cu seamă în noile zone cucerite de statul rus, la tătarii din Kazan și la băștinașii din Siberia. În ciuda schismei interne din 1666, și a reformelor ecleziastice întreprinse de Petru cel Mare, lucrarea de evanghelizare a continuat în rîndul triburilor din Laponia și Kamciatca, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Misiunea ortodoxă rusă a cunoscut o dezvoltare extraordinară în cursul secolului al XIX-lea, ajungînd pînă în regiuni inaccesibile din Altai și Alasca, precum și în țări îndepărtate din afara imperiului cum ar fi China, Coreea și Japonia.

Însăși ideea de «imperiu» a fost transferată în Rusia, unde a apărut a «treia Romă» odată cu crearea în 1589 a Patriarhatului de Moscova, devenit centrul Ortodoxiei rusești după distrugerea principatului Kievian de către mongoli. La adăpost de ocupația otomană, Biserica rusă a desfășurat o activitate misionară foarte intensă, ajungînd pînă în Kamciatca, în 1705, și în Alasca, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Ea a avut astfel liniștea să se consacre culturii poporului rus.

Cu toate acestea, ea nu a fost scutită de o altă influență străină ortodoxiei și anume aceea a catolicismului. În secolele XVIII—XIX întreg învățămîntul teologic

rus stă sub influența teologiei catolice (în Ucraina și Rusia occidentală, regii Poloniei, favorizând contra-reforma, impun unirea de la Brest, în 1596). În această vreme, totuși, începe o renaștere a vieții spirituale condusă de «stareți» (mănăstirea Optina) și de mari personalități mistice: Serghie de Radonej, Teofan Pustnicul, Serafim de Sarov. Mai târziu, mișcarea «slavofilă» sub influența lui A. Homiacov și Vladimir Solovici, va considera Biserica un ideal socialist.

Sub dominația otomană, care a durat peste patru secole, Bisericile Ortodoxe tradiționale din țările Balcanice n-au fost capabile să desfășoare o activitate misionară de mare amploare, fiind obligate să răspundă în granițele proprii și să lupte, cu sacrificii, pentru transmiterea credinței în rândurile populației locale. Totuși nici dominația otomană, nici dependența canonică de Constantinopol n-a împiedicat aceste Biserici locale să se organizeze, cu timpul, autonom, și să-și formeze o cultură teologică și spirituală specifică, potrivit cu spiritul popoarelor respective, păstrând totuși unitatea de bază, dogmatică, liturgică și canonică cu Ortodoxia ecumenică. Mai mult, ortodoxiile locale, a căror organizare nu trebuie să fie simplificată și nici redusă la criteriul geografic, întrucât criteriul etnic și cultural au jucat un rol principal în constituirea și definirea lor, au salvat Ortodoxia bizantină în momentele și evenimentele istorice dificile prin care a trecut Imperiul Bizantin, cum ar fi: schisma și încercările de unire cu Roma, cruciadele și dominația otomană. Astfel, ortodoxiilor locale le revine sarcina de a menține «Bizațul după Bizaț». În timp ce sub numele lui Kiril Lucaris se tipărea, în 1629, o mărturisire de credință calvinistă, Ortodoxia era restabilă și proclamată solemn în alte regiuni ortodoxe: Iași, 1642 — Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă; Ierusalim, 1672 — Mărturisirea lui Dositei; Moscova, 1690. România a trecut în această perioadă ca singura țară unde se publicau cărți în toate limbile vorbite de ortodocși: greaca, araba, georgiana și slavona. În 1782 apare la Veneția Philocalia, compusă de Nicodim Aghioritul, călugăr de la Athos, și de către Macarie, episcop de Corint. Ea a fost tradusă în slavonă de către Paisie Velicicovschi și trimisă din Moldova în Rusia, unde Ortodoxia era amenințată de latinizare.

În această perspectivă misionară trebuie să fie înțeles și procesul de organizare a Bisericilor Ortodoxe «autocefale» sau «autonome», proces care a fost stimulat de mișcarea pentru constituirea statelor naționale independente. Așa după cum s-a arătat, creștinismul răsăritean reprezintă o comuniune de Biserici surori, unite prin aceeași învățatură de credință, același cult, aceeași structură canonică și viață spirituală, dar care se organizează și se guvernează ca Biserici autonome sau autocefale, după principiul local-teritorial sau etnic-național. Ecclesiologia, care stă la baza acestei structuri, cuprinde două elemente esențiale: pe de o parte unitatea dogmatică, sacramentală, canonică și liturgică; pe de altă parte diversitatea harismatică, istorică, pastorală și misionară proprie fiecărei Biserici locale, care se organizează și se conduce autonom, rămânând în comuniunea universală a întregii Ortodoxii. Biserica locală nu este altceva decât manifestarea Bisericii universale, care se implantează în diverse medii culturale și situații sociale, preluând sau creind valori spirituale specifice poporului la care a fost trimisă.

Trebuie menționat și faptul că obținerea autonomiei și autocefaliei de către unele Biserici locale, n-a fost un lucru ușor, nici în trecut, nici în prezent. În această privință, atât Patriarhia Ecumenică, cât și alte «Biserici-mame» au arătat uneori o atitudine de ezitare și de inconsecvență, determinată în mare parte de factori politici. Se cunosc de pildă împrejurările și condițiile dificile în care au recunoscut, în ultimii ani, autocefalia patriarhiilor din Bulgaria și Georgia, precum și autonomia Bisericilor din Finlanda, Polonia, America și Japonia.

În același timp, ideea de autonomie și autocefalie a fost adesea exagerată, fiind interpretată ca o independență bisericească, absolută, fără respectarea disciplinei canonice tradiționale, reclamată exclusiv de interese politice. În 1872, un sinod din Constantinopol a condamnat *filetismul*, adică autocefalismul provocat de interese șovine și rivalități etnice, care scindează unitatea comuniunii ortodoxe. Firește că problema relației dintre Biserică și națiune este foarte complexă, mai ales astăzi, când s-a ivit o situație istorică diferită de trecut, în care Biserica națională nu mai este Biserică de stat. Separarea instituțională dintre Biserică și stat, necunoscută în istoria Ortodoxiei, a expus definiția Bisericii naționale unor noi interpretări și sensuri.

În epoca modernă, o serie de dioceze și parohii «misionare» au luat ființă sub jurisdicția și responsabilitatea «Bisericilor-mame». Există azi o «diaspora ortodoxă» care cuprinde comunități de diferite identități etnice, afinități culturale și apartenențe canonice jurisdicționale (greacă, sîrbă, siriană, rusă, română, bulgară, ucraineană, albaneză etc.). În Europa occidentală, în Statele Unite ale Americii (6.000.000 ortodocși), Australia, America, Noua Zeelandă. În anii recentți, numeroase comunități ortodoxe s-au organizat în Africa, în special în Uganda, Zair, Tanzania, Kenya, cu ajutorul misionarilor greci, sub răspunderea Bisericii Greciei și a Patriarhiei ortodoxe de Alexandria.

Se poate spune, așadar, că sub raport misionar, configurația tradițională a Ortodoxiei s-a modificat în mod substanțial. Spectrul misionar al Ortodoxiei reflectă azi o mare diversitate geografică, culturală și cultică, fenomen care ridică o serie de probleme serioase pentru sistemul tradițional de organizare bisericească.

2. Etos misionar

De-a lungul istoriei sale, Ortodoxia a dobîndit un etos misionar specific, care nu poate fi înțeles fără a lua în considerare o serie de noțiuni teologice, instituții bisericești și realizări sociale, cum ar fi: Biserică locală, laos, simfonie politică, autocefalie, asceză, filantropie specială etc. Acest spirit misionar a fost determinat de circumstanțe istorice adesea nefavorabile în care Ortodoxia a fost nevoită să se restrîngă la pastorație internă și cult, la protejarea membrilor săi, fără libertatea unei misiuni externe de anvergură.

Acest caracter misionar s-ar putea descrie astfel:

O mare atenție s-a dat organizării vieții interne, liturgice și canonice. Biserica a devenit mai conștientă de importanța unității interioare de doctrină și de cult. Concentrarea pe «Biserica locală» a lăsat pe plan secundar universalitatea vizibilă a Bisericii. Potrivit unei expresii din Enciclica Patriarhilor Orientali, din 1848, poporul credincios dintr-un anumit loc este «păzitorul credinței universale». Prin interioritatea și localitatea ei, Biserica Ortodoxă a lăsat impresia că este o comunitate exclusivă.

Dacă în perioada patristică predica, instruirea catehetică și didactică, în general propovăduirea verbală, au jucat un rol esențial, în perioadele de mai târziu, accentul s-a mutat pe celebrarea cultului și disciplina bisericească, pe literatura liturgică, canonică, și pe creația cultică. Se știe, de pildă, că întreaga teologie patristică a fost scrisă sub formă de omilii și comentarii biblice. Întreaga eclesiologie, spiritualitatea și chiar sociologia vremii, au fost determinate de exegeza biblică și mai ales de omiletică, în timp ce în epocile ulterioare, factorul principal în viața bisericească a devenit «typiconul», cartea de cult.

Viața de toate zilele, familia creștină, spiritualitatea parohială, etica personală și socială, toate acestea joacă acum un rol vital pentru mărturia Bisericii. Biserica

a căpătat astfel un profund caracter popular, comunitar, integrînd în sfera ei toate aspectele și elementele vieții umane: folclor, artă, cultură și muzică. Ortodoxia devine o religie populară, transmiterea credinței fiind dependentă într-un mod foarte direct de succesiunea fizică a generațiilor de familii creștine. Continuitatea Bisericii se identifică deci cu continuitatea etnică și de cultură.

Caracterul personal, ascetic și existențial al credinței ortodoxe, a luat o formă radicală odată cu mișcarea de reînnoire isihastă (sec. XIV) și cu dezvoltarea monahismului în general, care dealtfel a adus o contribuție de bază la consolidarea Bisericii. Mănăstirile au devenit nu numai mari centre de cultură și de pelerinaj, ci și adevărate focare de inspirație și înnoire spirituală. Părinții duhovnicești, marii asceți și stareți, au constituit adevărate icoane vii, în care se reflectă lumina dumnezeiască. Biografia sfinților devine cea mai populară literatură ascetică și misionară.

Sub raport sociologic, Biserica apare ca o comunitate care se roagă și mijlocește în numele celor oprimați și neprivilegiați. Ea a avut curajul unei etici sociale și politice care s-a concentrat în jurul ideii de «filantropie».

Odată cu organizarea lor independentă, Bisericile locale s-au identificat din ce în ce mai mult cu istoria, cultura și destinul unei națiuni particulare. Întreaga lor misiune s-a exprimat adeseori în termeni de menținere a identității etnice și de apărare a unității acelei națiuni. Un echilibru instituțional, sub formă de «simfonie» s-a stabilit între națiune și Biserică, fiecare avînd «misiunea» ei națională. În legătură cu acest aspect, trebuie să fie reținut faptul că Biserica Ortodoxă locală sau națională a acceptat să joace un rol misionar, nu ca putere politică, ci ca o instituție pastorală care are conștiința unei responsabilități spirituale față de poporul la care este trimisă. La aceasta se adaugă și atitudinea ei harismatică față de creația umană și valorile intelectuale ale unei culturi, pe care le-a socotit ca niște daruri divine. Biserica nu numai că a integrat în spiritualitatea ei valorile religioase și intelectuale ale poporului respectiv, dar a devenit prin aceasta responsabilă pentru crearea unei culturi naționale.

Acest element se poate observa și astăzi cînd, deși Biserica se organizează autonom față de aparatul politic și administrativ al statului, totuși ea rămîne legată organic de sufletul poporului respectiv, de valorile culturale și naționale ale acestuia. Astfel, criteriul harismatic, care s-a întruchipat în elementul cultural local-național, este hotărîtor pentru înțelegerea Ortodoxiei, nu numai a sobornicității sale spațiale, ci și a spiritualității sale atît de bogate, diverse și totuși simfonice.

Pentru a scoate în evidență și mai mult particularitatea acestui caracter misionar ortodox, ar fi suficient să fie comparat cu sistemele și programele misionare practicate în Occident mai cu seamă în epoca modernă. O considerație de principiu ce s-ar putea face, ar fi aceasta: În timp ce în Occident «misiunea» evocă spațiul, teritoriul, geografia, contextul, într-un cuvînt, extinderea vizibilă a Bisericii prin implantarea de noi comunități în regiuni necreștinate, în Orient «misiunea» se identifică cu «tradiția» și evocă istoria, continuitatea Bisericii în timp, transmiterea credinței de la o epocă la alta, de la o generație la altă generație. Obiectul misiunii ortodoxe nu a fost acela de a cucerii cu orice preț noi zone geografice creștine, adică universalitatea exterioară, ci mai degrabă de a ține poporul credincios într-o neîntreruptă continuitate fizică și istorică a credinței.

Biserica s-a extins odată cu nașterea și afirmarea unei noi generații. De aici insistența asupra tradiției de păstrare a crezului unei generații anterioare ca succesiune a generațiilor creștine, asupra caracterului repetitiv, comemorativ al cultului. Tradiția devine astfel suflul ei istoric, pulsul prelungirii ei în timp.

3. Configurația actuală a Ortodoxiei

Foarte adesea Ortodoxia este descrisă ca o Biserică preocupată exclusiv de viața spirituală și liturgică internă, lipsită de zel misionar, fără nici un interes pentru convertirea personală și pentru extinderea frontierelor sale canonice. Imaginea pe care o reprezintă astăzi Ortodoxia, ca fiind o comuniune de Biserici surori egale, autocefale sau autonome, organizate după principiul teritorial sau național, constituie tocmai rezultatul și rodul unei intense activități misionare, care are un caracter foarte complex și particular. Configurația actuală geografică și culturală a Ortodoxiei constituie cea mai evidentă dovadă că ea nu a pierdut niciodată perspectiva ei misionară. Acest lucru este confirmat de diversitatea de «ortodoxii» care se află în lăuntruul comuniunii ortodoxe, viețuind în următoarele forme etno-sociale :

- Ortodoxia greacă :* Patriarhia de Constantinopol
Patriarhia Alexandriei
Biserica Greciei
Biserica Ciprului
- Ortodoxia arabă :* Patriarhia Antiohiei
Patriarhia Ierusalimului
- Ortodoxia latină :* Patriarhia Română
- Ortodoxia slavă :* Patriarhia Moscovei
Patriarhia Sîrbă
Patriarhia Bulgară, precum și
Biserica Ortodoxă a Cehoslovaciei
Biserica Ortodoxă din Polonia (care au primit
statutul de autocefalie din partea Patriarhiei
Moscovei).
- Ortodoxia caucaziană :* Patriarhia Georgiei
- Ortodoxia occidentală :* Biserici Ortodoxe care s-au organizat sub diferite jurisdicții bisericești, în :
Statele Unite, Canada, America de Sud, Australia și Europa occidentală.
- Ortodoxia africană :* misiuni și comunități ortodoxe înființate în ultimii ani în : Africa de Nord, de pildă Uganda-Kenya.

S-ar putea adăuga *Ortodoxia nordică* formată din Biserica Ortodoxă din Finlanda.

Olivier Clément, care preferă această împărțire, subliniază valoarea ei astfel : «Importanța Bisericii Române, Biserica unui popor latin, și a Ortodoxiei americane, reînnoirea Ortodoxiei arabe, organizarea spontană în Africa de Nord, toate acestea pun în evidență o oarecare *universalitate geografică* a Ortodoxiei» (L'Eglise Orthodoxe. Presses Universitaires de France, Paris, 1965, p. 32). Această configurație continuă să fie într-o evoluție lentă și dificilă, în care factorii decisivi sînt :

— Proeminența Bisericilor Ortodoxe locale care au impus nu numai specificitatea lor culturală și lingvistică, ci și tradiția lor liturgică și canonică proprie. Există acum o Ortodoxie bizantină, arabă, slavă, latină, africană etc.

— Procesul de indigenizare a Ortodoxiei în noile teritorii unde aceasta a pătruns și s-a organizat în anii recentți, mai ales în Africa și în America Latină. În acest proces este vorba nu numai de traducerea Bibliei și a Liturghiei în dialectele indigene, dar și de transferul autorităților bisericești în mâinile clerului autohton.

— Apariția «diaspora-lei ortodoxe» în America și Europa Occidentală, fenomen care ridică problema transmiterii tradiției ortodoxe într-un context cultural cu totul diferit de cel în care s-a format această tradiție.

— Dialogul ecumenic care a creat noi posibilități pentru o mărturie «comună» creștină, cum ar fi săptămîna de rugăciune pentru unitatea creștină, asistență materială reciprocă, concelebrare, cateheză comună, ospitalitate euharistică, și care a condamnat prozelitismul.

— Participarea ortodocșilor la consilii naționale ecumenice și la conferințe regionale interconfesionale, care a dat prioritate identității culturale și sociale față de identitatea confesională.

— Nevoia de a reexprima și de a re practica unitatea ortodoxă la nivel universal, ceea ce a dus la ideea convocării unui Sinod Panortodox.

Deșigur că și lumea din afara Bisericii s-a schimbat în acest timp. Revoluția socială și politică ce a avut loc în Europa răsăriteană, în Egipt, Etiopia și Orientul mijlociu, a afectat în mod diferit Bisericile Ortodoxe din țările respective: unele au pierdut privilegiile și poziții din trecut, sub acuzația că au pactizat cu puterea regimurilor dominante; pentru Bisericile Ortodoxe «minoritare», revoluția a fost o adevărată eliberare, deoarece noul regim le-a recunoscut un statut egal în raport cu fosta Biserică «majoritară»; în unele țări, Bisericile Ortodoxe au contribuit, ele însele la constituirea unei noi ordini economice și sociale; de aceea statul le-a recunoscut un oarecare rol social pozitiv. Firește nu se mai poate vorbi acum de acea «simfonie» istorică de tip bizantin. În multe țări, noile regimuri politice au adoptat o legislație care prevede separarea radicală dintre Biserică și stat. În plus, există o ideologie politică de stat care se pronunță împotriva religiei ca atare, socotită a fi ideologia unei societăți care trebuie să dispară. Apoi secularizarea crescîndă a culturii și modului de viață, desacralizarea structurilor sociale și a ordinii politice sînt realități ale căror pondere și amploare nu pot fi ascunse.

În ciuda acestor condiții dificile, se poate afirma că vocația de bază a Bisericii s-a păstrat, că ea nu a abandonat rațiunea existenței sale, aceea de a fi mărturia lui Hristos în istorie, propovăduind cu timp și fără timp, Evanghelia mîntuirii, chemînd oamenii să primească harul, adevărul și iubirea lui Dumnezeu. Care sînt resursele și posibilitățile misionare de azi ale Ortodoxiei?

Din punct de vedere teologic, s-ar putea menționa conștiința poporului credincios că Biserica reprezintă un așezămînt divino-uman care își are rațiunea sa în voința lui Dumnezeu. Biserica nu este o simplă asociație voluntară de indivizi care consideră faptul religios ca o «chestiune particulară». În fond, nu omul sau credința lui justifică pe Dumnezeu, ci Dumnezeu justifică omul și credința acestuia. Prezența apriori a lui Dumnezeu în Biserică o face invulnerabilă și capabilă să reziste în istorie. Apoi există la poporul credincios un sentiment de certitudine a venirii lui Hristos, *hic et nunc*, în Duhul Sfînt, de unde, practica invocării neîntrerupte a numelui lui Hristos, nu numai în rîndul monahilor, ci și al mirenilor. Misiunea Bisericii, întreaga ei viață și istorie, depind de epicleză, de chemarea permanentă a Duhului de la Cinci-zecime. Meritul creștinilor este doar acela de a striga: «Sfințească-se numele Tău». În fine, misiunea nu este o sarcină rezervată unei categorii de laici sau de clerici, ci este o vocație a întregului trup al Bisericii. Toți membrii Bisericii sînt chemați să-și

asume responsabilitatea identității lor creștine: «Fiți gata totdeauna să dați seama de nădejdea care este în voi» (I Petru 3, 15).

Din punct de vedere antropologic și sociologic, se deschid de asemenea noi perspective. Se știe de pildă că teologia misionară tradițională a fost influențată de acceptarea implicită a «religiei naturale», a acelei «scînteii» divine care pulsează în ființa umană. Această concepție antropologică pune în evidență receptivitatea sufletului pentru revelație, așteptarea lui Dumnezeu de către om și creație; totuși ea face aproape imposibilă identificarea concretă a lipsei de credință. Astfel, Bisericile au tras concluzia că transmiterea credinței nu mai poate fi fondată, în mod simplu, pe forța de inerție a tradiției și că chiar psihologia religioasă care promova ideea înăscută de Dumnezeu, psihologie, care are la origine filosofia platonice, trebuie reinterpretată în esența ei, dacă se vrea a mai fi folosită ca instrument pastoral.

Misiologia de azi stă mult mai fermă în a spune că chemarea esențială a Bisericii este propovăduirea Evangheliei mântuirii lui Iisus Hristos, extinderea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, nu construirea sau menținerea unei societăți creștine. Diminuarea, în epoca noastră, a credibilității Bisericii ca instituție, nu ar fi o reacție la acea metodă misionară potrivit căreia programul Bisericii ar fi realizarea unui «corpus cristianorum».

Din punct de vedere practic, se pot reține următoarele elemente:

— Funcția catehetică și didactică a Liturghiei a fost lărgită și întărită, dîndu-se un loc important omiliilor catehetice și mistagogice pentru copii și tineret;

— Slujbele oficiate cu ocazia Tainelor și a celorlalte ierurgii și ceremonii, au devenit adevărate evenimente și ocazii misionare și pastorale;

— Introducerea diaconatului la biserici și catedrale din marile orașe, anume în vederea organizării unei catehizări intense. Un număr din ce în ce mai mare de Biserici a exprimat dorința de a reînființa ordinul diaconiștilor;

— Mînăstirile și centrele de pelerinaj joacă acum un important rol evanghelistant, mai ales în rîndul tinerilor;

— Reinnoirea spiritualității personale de tip ascetic-filocalic în rîndul laicilor intelectuali;

— Înmulțirea asociațiilor cu caracter misionar și a grupurilor de meditație biblică, în cadrul parohiei și sub responsabilitatea Bisericii;

— Tipărirea Bibliei în traduceri noi, cu comentarii și ilustrații;

— O largă popularizare a cărților de cult, sub formă prescurtată;

— Publicații, monografii și studii cu caracter pastoral și misionar.

II. „ZIDIREA TRUPULUI LUI HRISTOS” (Ef. 4, 12)

1. Aspecte ale mărturiei creștine: evanghelistare, misiune, pastorație, cult

Misiune (de la verbul *mitto*, ere — a trimite), înseamnă acțiunea de a anunța Evanghelia mîntuirii, ca martor al lui Hristos (Fapte, 1, 8), în numele lui Hristos: «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit și Eu» (Ioan 20, 21). Este acțiunea de a universaliza Vestea cea Bună, chemînd pe toți la pocăință, la convertire personală și la botez în numele Sfintei Treimi spre iertarea păcatelor (Fapte 2, 37—38).

Misiune (de la verbul *mitto*, ere — a trimite), înseamnă acțiunea de a anunța a) Unul strict de *evanghelistare*, adică propovăduirea orală a Evangheliei sau «slujirea cuvîntului» (Fapte 6, 4). Propovăduirea este esențială pentru misiunea Bisericii, deoarece proclamarea cuvîntului stă la baza credinței: «Dar cum vor chema

pe Acela în care n-au crezut? Și cum vor crede în Acela despre care n-au auzit? Și cum vor auzi despre El, fără propovăduitor? Și cum vor propovădui, dacă nu sînt trimiși?» (Rom. 10, 14—15).

b) Unul larg de mărturie (martyria), care se referă la totalitatea vieții creștine: cult, Taine, rugăciune, spiritualitate, diaconie. Viața creștină ca atare, sfințenia membrilor Bisericii, constituie cea mai puternică metodă de mărturie evanghelică: «Pentru ca domniile și stăpînirile din locurile cerești să cunoască azi, prin Biserică, înțelepciunea nespus de felurită a lui Dumnezeu, după planul veșnic pe care l-a făcut în Hristos Iisus, Domnul nostru» (Efes. 3, 10—11). În viziunea și practica misiologică ortodoxă, aceste două aspecte sînt inseparabile. În altarul bisericii, pe sfîntul jertfelnic, se păstrează Evanghelia și Euharistia, menite să rămînă unite pentru totdeauna ca două brațe ale aceluiași izvor al harului.

Pentru a înțelege acest aspect, trebuie să se revină la sursele biblice, la vocabularul Bisericii primare, la noțiunea de apostolicitate. Într-adevăr, nu se poate concepe vocația misionară a Bisericii fără o referință directă la colegiul Celor Doisprezece, la instituția și misiunea specifică a apostolatului, la «Faptele Apostolilor», deoarece Apostolii sînt «martorii» lui Hristos (Fapte 1, 8), «slujitorii Evangheliei» (Efes. 3, 6—7). Pentru aceștia, constituirea Bisericii prin propovăduirea Evangheliei și botezul în numele Sfintei Treimi face parte din planul lui Iisus Hristos cu privire la mîntuirea lumii: «Mergeți deci și faceți ucenici din toate neamurile, botezîndu-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei 28, 19). Temeiul misiunii lor stă în «trimiterea» Fiului lui Dumnezeu: «Adevărat, adevărat vă spun că cine primește pe acela pe care-l trimit Eu, pe Mine Mă primește; iar cine Mă primește pe Mine, primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine» (Ioan 13, 20).

În cuvîntarea Sa către apostoli (Matei 10, 5—10), Iisus Hristos stabilește structura continuității mesianice dînd apostolilor, după învierea Sa, autoritatea și puterea de a fi «martorii» Săi: «Voi veți primi o putere, cînd Se va pogorî Duhul Sfînt peste voi și-Mi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea, în Samaria, și pînă la marginile pămîntului» (Fapte 1, 8). Apostolul Petru, în cuvîntul său către Corneliu, în Cezareea, confirmă acest fapt: «Noi sîntem martori a tot ce a făcut El în țara iudeilor și în Ierusalim... Iisus ne-a poruncit să propovăduim poporului și să mărturisim că El a fost rînduit, de Dumnezeu, judecătorul celor vii și al celor morți» (Fapte 10, 39, 42). De fapt, Iisus Hristos a constituit grupul celor doisprezece apostoli, cărora le-a dat puterea Duhului Sfînt (Matei 18, 18; Ioan 20, 30), ca o imagine a Bisericii. Biserica se manifestă în istorie ca «Trupul lui Hristos», după modelul colegiului apostolic care are în centru pe Iisus Hristos. «Hristos și apostolii» continuă în structura Bisericii post-apostolice sub forma «apostolii, prezbiterii și biserica», sau «apostolii, prezbiterii și frații» (Fapte 15, 4—34), sau «episcopi și prezbiteri» și «episcopi și diaconi» (Tit 1, 5; Filip. 1, 1). Apostolul Pavel, care a întemeiat comunități creștine în situații geografice și culturale foarte diverse, subliniază cu tărie unitatea pe care toți creștinii o au în Iisus Hristos, «capul Trupului», atunci cînd spune: «Aici nu mai este nici grec, nici iudeu, nici tăiat împrejur sau netăiat împrejur, nici barbar, scit, sclav sau om liber, ci Hristos este totul și în toți» (Col. 3, 11). Aceasta nu înseamnă că identitatea etnică, culturală și istorică a unei comunități creștine se desființează, cum adesea se interpretează greșit acest text, ci, dimpotrivă, această identitate capătă adevărata ei valoare în lumina umanității lui Iisus Hristos, adevăratul chip al lui Dumnezeu.

Ortodoxia a înțeles noțiunea de misiune într-o perspectivă eclesiologică foarte bine determinată. Desigur, propovăduirea și ascultarea Evangheliei sînt esențiale pentru actul convertirii, iar cuvîntul lui Dumnezeu constituie sămînța conținutului credinței (Matei 13, 1—30). Convertirea este însă un act de incorporare în trupul lui Hristos (Rom. 12, 4—5): «Taina este aceea că păgînii sînt împreună-moștenitori, formează același trup unic și sînt părtași la aceeași făgăduință în Iisus Hristos prin Evanghelie» (Efes. 3, 6). Misiunea este, din această rațiune, inseparabilă de Biserică. Faptul acesta nu trebuie să fie înțeles într-un sens instrumentalist, afirmînd doar că misiunea este o funcție a Bisericii. Fără îndoială că misiunea este un criteriu al Bisericii și nu există Biserică adevărată în afara misiunii. Totuși, în viziunea ortodoxă, Biserica reprezintă deja scopul misiunii, de aceea ea devine în același timp un principiu și o condiție a misiunii.

Această bază și condiționare eclesiologică a misiunii decurge din faptul că însăși Biserica este parte integrantă din mesajul Evangheliei. Cine propovăduiește Evanghelia propune constituirea și realizarea, în mod liturgic-sacramental, a trupului lui Hristos. Biserica este proiectul sacramental al Evangheliei, manifestarea vizibilă, istorică a credinței: «Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea» (Matei 16, 18). Faptul misionar rămîne deci un fapt eclesial. De fapt, Biserica însăși, ca «martorul» adevărat al lui Hristos cel înviat în istorie, anticipează destinul final al creației, acela al restaurării tuturor în Hristos. Biserica este icoana umanității și creației transfigurate în Hristos prin puterea Duhului Sfînt.

Mărturia creștină include nu numai evanghelizarea și misiunea, ci și pastorația.

Pastorația (de la pasco, ere — a hrăni), indică acțiunea de a hrăni, de a paște, de aceea a *păstori* înseamnă a oferi o hrană, a întreține prin mîncare, nu a conduce sau a governa. Cînd Iisus Hristos spune apostolului «Paște oile Mele» (Ioan 21, 16—18), îi încredințează anume sarcina de păstor, în sensul de săvîrșitor al Euharistiei, care este hrana și băutura Bisericii (Ioan 6, 51—58). Dealtfel, Iisus Hristos se numește pe Sine «Păstorul cel bun», întrucît își pune viața pentru oile Sale (Ioan 10, 11). Tot așa, preotul este «păstor» în calitatea lui de celebrant al Tainei Euharistiei, restituind actul în care Hristos însuși pe Sine S-a dat pentru viața lumii. Preotul face pastorație propriu-zisă în lucrarea lui de împărtășire a Sfintelor Taine, care constituie «merindea» Bisericii.

De la începutul ei, Biserica s-a angajat în aceste două direcții: pe de o parte a hrănit pe cei ai săi, organizînd viața interioară, liturgică și socială, a comunității creștine; pe de altă parte, a propovăduit Evanghelia celor din afară, a intrat la cei netăiași împrejur și a mîncat cu ei (Fapte 11, 3). Astfel, Biserica apare atît ca o comunitate euharistică, poporul lui Dumnezeu deja răscumpărat, care se adună să comemoreze faptele lui Dumnezeu din istoria mîntuirii, trăind o viață nouă în Duhul Sfînt, cît și ca o comunitate apostolică misionară, care are conștiința unei trimiteri speciale la cei credincioși: «Deci, dacă Dumnezeu a dat lor același dar ca și nouă, aceluia care au crezut în Domnul Iisus Hristos, cine eram eu ca să-L opresc pe Dumnezeu?» (Fapte 11, 17). Istoria Bisericii primare este o mărturie nedezmințită în această privință.

Așadar, Biserica are două brațe cu care actualizează iconomia mîntuirii: cel pastoral, avînd disciplina sa internă, euharistică, și cel misionar, avînd proiectul său apostolic de a răspîndi Evanghelia. Pentru «zidirea Bisericii» (Efes. 4, 12), aceste două brațe sînt indispensabile. A săvîrși Euharistia în vederea hrănirii poporului lui Dumnezeu și a propovăduș Evanghelia în vederea convertirii popoarelor, sînt două ce-

rințe care au caracter de pomunci dumnezeiești (Efes. 3, 6—7). În viziunea și practica misiologică ortodoxă, aceste două aspecte sînt inseparabile. În altarul bisericii, pe Sfîntul jertfelnic, se păstrează Evanghelia și Euharistia, menite să rămînă unite pentru totdeauna ca două brațe ale aceluiași izvor al harului. Dealtfel, Liturghia ortodoxă constituie cea mai autentică formă de mărturie creștină, deoarece cuprinde totalitatea aspectelor vieții bisericești: rugăciune, cult, Taine, misiune, spiritualitate, slujire.

Liturghia ortodoxă, care nu este altceva decît o sinteză făcută la Constantinopol din liturghiile locale folosite la Antiohia și Cezareea, are o structură care corespunde exact cu această dublă mișcare a Bisericii: una apostolică, misionară, și alta euharistică, pastorală. În afară de proscomidie, care a devenit un ritual în sine, Liturghia are două părți: Liturghia catehumenilor sau liturghia cuvîntului, adică partea kerigmatică, evanghelică, misionară; liturghia credincioșilor sau liturghia euharistică, adică partea sacramentală, pastorală sau eclezială.

Caracterul kerigmatic și misionar al celei dintîi părți este dat mai ales de lecturile biblice, urmate de omilie sau de comentariu. La această parte sînt invitați să asiste cei nebotezați și cei necredincioși ceea ce înseamnă că Evanghelia se adresează tuturor, că ea are o valoare universală. Vestea cea bună nu este rezervată numai celor botezați sau iluminați, ci ea aparține tuturor. Toți, credincioși și necredincioși, sînt «cei chemați». Dealtfel, alegerea celor doisprezece apostoli indică universalitatea Evangheliei lui Iisus Hristos: «Mergînd, învățați toate neamurile» (Matei 28, 19), iar prezența atîtor neamuri la Cincizecime (Fapte 2, 9—12), arată că «Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeu lui Isaac și Dumnezeu lui Iacov», nu este un părinteor, ci că în orice neam, cine se teme de El și face dreptate, este primit de El. Cuvîntul pe care l-a trimis fiilor lui Israel, «Evanghelia păcii», este dat prin Iisus Hristos, Care este Domnul tuturor oamenilor» (Fapte 10, 34—36). Aceasta constituie una din ideile fundamentale ale Noului Legămînt, pe care Biserica a trebuit să o apere chiar de la începutul ei. «Trinitatea» sau chemarea misionară a Bisericii, își are temeiul ei profund în universalitatea mîntuirii în și prin Iisus Hristos.

Caracterul sacramental sau pastoral al Liturghiei se observă în celebrarea Euharistiei, care este cultul de mulțumire al celor care deja au primit botezul. Euharistia este marele privilegiu și dar al membrilor Bisericii. Dacă în prima parte, Biserica cheamă pe toți, creștini și necreștini, să asculte cuvîntul lui Dumnezeu, în partea a doua ea se adună în sine, cu fiii ei, pentru a reinnoi în mod liturgic Noul Legămînt. Dacă în prima parte ea hrănește pe toți cu cuvîntul lui Dumnezeu, în a doua parte ea împărtășește pe fiii săi cu inșeși Trupul și Sîngele Domnului.

Trebuie subliniată aici cu toată tăria ideea că, în și prin liturghie, Biserica întregă își exprimă rolul ei sacerdotal, rol care nu se poate separa de starea ei de a fi «poporul lui Dumnezeu». Acest rol se exercită, într-un mod unic, prin preoția sacramentală. Dealtfel, hirotonia episcopului, preotului și diaconului, are loc în cadrul Liturghiei anume pentru a se arăta că aceste stări sînt slujiri eclesiale și euharistice, care izvorăsc din preoția lui Hristos. Pe de altă parte, prin botezul în numele Sfîntei Treimi, orice creștin este inclus în preoția generală a poporului lui Dumnezeu (I Petru 2, 4—5). Iar Liturghia se aduce de către toți și pentru toți membrii Bisericii, fiind sacrificiul ei ca «popor al lui Dumnezeu», noțiune de o profundă substanță și viziune biblică (Is. 61, 1; I Petru 2, 5, 9; Apoc. 1, 6; 5, 6). Se poate spune, așadar, că într-un sens foarte profund natura de comunitate, de *ecclesia* a Bisericii, se rea-

lizează și se menține prin slujirea sacerdotală; de aceea acolo unde instituția preoției dispăre, profilul ei eclesial se șterge.

Intr-un anumit sens, misiunea se integrează în acțiunea liturgică a Bisericii, care are în centrul ei Taina Euharistiei. Liturgia este, în mod firesc, jertfa de mulțumire a Bisericii, celebrarea și rugăciunea comună a membrilor acesteia, dar dimensiunea ei misionară nu poate fi trecută cu vederea. În această privință, următoarele elemente merită a fi subliniate:

— Liturgia arată că adorarea lui Dumnezeu este nedespărțită de anamneză, de amintirea publică a istoriei mântuirii în totalitatea și continuitatea ei, adică a Vechiului și a Noului Testament.

— Prin liturgia cuvîntului sau a catehumenilor, Biserica își pregătește ea singură pe credincioșii ei, în scopul de a fi «discipoli» ai lui Hristos.

— Prin cult în general, prin lecturile biblice de la vecernie și utrenie, mesajul biblic pătrunde în ritmul vieții de toate zilele a creștinului.

— Funcția liturgică a diaconului este de o mare importanță pentru angajamentul misionar al laicilor. Diaconul se află la întretărirea preoției sacramentale cu preoția generală a mirenilor. Laicii pot observa că rațiunea care justifică preoția este însăși predicarea Evangheliei.

În cult și în locașul bisericii, istoria mântuirii este reprezentată în imagini și simboluri; de aceea iconografia este cea mai directă și explicită metodă de ilustrare și de interpretare a evenimentelor biblice, mai cu seamă pentru credincioșii care nu au acces la textul biblic.

2. Parohia

Parohia (după etimologie și sensul biblic înseamnă a «conlocui» sau loc de adunare și de refugiu pentru pelerini), este comunitatea de bază a Bisericii locale, punctul de plecare și de sosire al vieții creștine și misiunii preoțești, locul unde se exercită cele trei mari slujiri ale mirenilor și ale clericilor. Comunitatea parohială este Biserica în mic, de aceea structura ei nu se poate înțelege fără o clară viziune eclesiologică. Care este modelul eclesiologic după care se constituie parohia? Ce plan eclesiologic are în vedere preotul care este trimis să «zidească» trupul lui Hristos și templul Duhului Sfânt într-un anumit loc și timp?

Există o analogie între proiectul parohial și planul pe care Dumnezeu îl are cu Biserica lui Iisus Hristos, în care vrea să adune întreaga omenire (Efes. 1, 10). Parohia este un proiect mic în interiorul proiectului mare care se numește Biserică. Intenția sau iconomia parohiei trebuie să coincidă cu intenția și iconomia Bisericii, de aici, orientarea eclesială fundamentală a parohiei. Ca și Biserica, parohia are ca parabolă comuniunea Sfintei Treimi, Dumnezeu este comuniune de persoane. Biserica are chemarea să reproducă în viața ei această comuniune trinitară și unitară a lui Dumnezeu. Ea este comunitatea umană care trăiește din cea dintâi comuniune divină care este Sfânta Treime. Întreaga ei misiune, în chip special Sfintele Taine, este orientată în această direcție. Tainele de inițiere — Botezul, Ungerea cu Sfântul Mir, Împărtășania — care formează un ritual unic și care se săvârșesc numai în legătură cu Liturgia, sînt Taine de incorporare într-o comunitate liturgică determinată, de apartenență reală la poporul lui Dumnezeu. Celelalte Taine și ierurgii urmăresc de asemenea restabilirea raporturilor slăbite sau întrerupte cu această comunitate.

Învățătura despre Biserică și despre Taine determină, așadar, viziunea despre parohie și despre viața pastorală. Preotul este trimis nu să presteze slujbe reli-

gioase pentru indivizi, ci să adune și să compună o comunitate creștină în jurul altarului. Parohia nu este o cooperativă de prestații de servicii și de intervenții religioase, ci o comuniune a sfinților, în unitate de credință, de etică și de slujire. Ea este o instituție care realizează în timp și spațiu trupul lui Hristos, poporul lui Dumnezeu (I Petru 2, 9—10).

Dealtfel, marele program misionar și pastoral al apostolului Pavel, care poate fi rezultat în expresia «zidirea trupului lui Hristos» (Efes. 4, 12), este împotriva oricărei eclesiologii voluntariste, împotriva individualismului și sectarismului. Așadar, rolul preotului este acela de a folosi toate mijloacele liturgice, catehetice și pastorale potrivit sensului și finalității lor eclesiale. Ținta pastorației ortodoxe este aceea de a crea o atitudine liturgică și comunitară în rîndul credincioșilor, atitudine care decurge din natura apartenenței lor la Biserică. La nivelul vieții lor personale pot exista diverse forme și trepte de pietate și de libertate, dar contextul vieții lor particulare este comunitatea liturgică. Fără acest context, creștinul pierde punctul său de referință și de convergență. Același lucru se poate spune și despre parohie. O parohie care prin orientarea ei pastorală pierde orizontul larg al Bisericii, perspectiva eclesiologică de ansamblu, riscă să comită un act de schismă. În Biserica veche, «excomunicarea» era consecința nu numai a unei erezii dogmatice, ci și a unui stil deformat de viață creștină.

Există cel puțin două elemente esențiale în viața și activitatea oricărei parohii: reciprocitatea dintre slujirea sacerdotală a preotului și slujirea harismatică a credincioșilor; dubla mișcare a Liturghiei.

a) Preoția sacramentală, primită prin Taina Hirotoniei săvîrșită de episcop, constituie o vocație distinctă și unică, dar ea nu se exercită ca o slujire autonomă. Preoția generală, primită în Tainele de înțiere — Botezul, Mirungerea și Euharistia — este de asemenea o răspundere esențială pentru ansamblul Bisericii. Fiecare are locul și slujirea sa: preotul nu poate să înlocuiască pe credincioși, după cum aceștia nu pot să celebreze în locul preotului. Există deci o singură responsabilitate de ansamblu, care se realizează în mod solidar. Orice polarizare, de orice natură ar fi ea, între cler și popor, este falsă. Acest raport de reciprocitate și de intimitate între cele două slujiri se poate explica astfel:

Parohia vacantă, ca și eparhia vacantă, nu poate să-și consacre ea singură preotul ei, respectiv episcopul, deoarece îi lipsește instituția care să celebreze hirotonia. La rîndul ei, hirotonia nu se poate face decît în cadrul liturghiei, săvîrșită cu participarea parohiei vacante. Preotul este legat de parohia pentru care este hirotonit (canonul 16 al Sinodului I ecumenic), de așa natură, încît indicarea parohiei face parte hirotoniei. Hirotonia presupune astfel nu numai un act de «trimîtere» (Matei 28, 18), întrucît parohia vacantă nu dispune de mecanismul consacrării sacerdotale, ci și un act de «întîmpinare» (Matei 25, 1), deoarece consacrarea are loc cu participarea liturgică a comunității care primește acum un nou păstor. Comunitatea se roagă, împreună cu slujitorii, ca acesta «să fie vrednic». Dealtfel, ritualul Tainei hirotoniei, care păstrează părți comune cu ritualul Tainei comuniei, indică foarte clar că între preot și parohie se stabilesc niște raporturi după chipul unirii ce există între Hristos și Biserică, mireasa Sa.

Comunitatea participă apoi nu numai la hirotonia preotului, ci și la întreaga sa activitate de propovăduitor al Evangheliei, de liturghisitor și de păstor duhovnicesc. (Deoarece nu există hirotonie fără îndioarea unei comunități creștine, episcopul este dator să săvîrșească slujba consacrării noului preot în mijlocul comunității respec-

tive). În acest sens, parabola talanților (Matei 25, 14—30), este de o importanță ecleziologică și pastorală excepțională: «Atunci împărăția cerurilor se va asemăna cu un om, care, când era să plece într-o altă țară, a chemat pe slujitorii săi și le-a încredințat averea sa. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi și altuia unul: fiecăruia după puterea lui; și a plecat». Comunitatea este, așadar, în posesiunea unei mari diversități de slujiri, de harisme, de daruri și vocații, care trebuie să fie exercitate în mod real. Între toate acestea trebuie să existe un schimb, o circulație cu multe direcții și posibilități. Parohia ortodoxă trebuie să pună în evidență imaginea unei comunități care invită pe toți membrii ei să-și realizeze ca atare chemarea și talentul lor propriu. Este imaginea unei Biserici ospitaliere, în care există un loc și o răspundere pentru toți cei care intră în ea. Preotul și parohia sînt într-o permanentă stare de «convocare», de dialog reciproc, de concelebrare și de coslujire. Aceasta nu numai în direcția membrilor luai individual, ci și în direcția grupurilor parohiale.

b) Întreaga viață parohială depinde de dinamica proprie Liturghiei. Ritmul parohial este impus de ritmul liturgic. Există două mari mișcări în această dinamică a Liturghiei:

1. Convocarea sau adunarea, adică revenirea în sine a comunității pentru celebrare și împărtășire; este reconstituirea permanentă a unității interioare a poporului lui Dumnezeu, actualizarea Noului Legământ prin participare la Cina Domnului (I Cor. 11, 17—27);

2. Trimiterea în afară sau ieșirea din sine pentru mărturie, jertfă și slujire, după exemplul lui Hristos, Care a purtat Crucea Sa «dincolo de poartă» (Evr. 13, 12).

Strămutarea liturgică, intrarea într-o altă ordine de existență, înseamnă tocmai pregătirea pentru mărturie «în afară de cetate» (Evr. 13, 13), pentru că «de cîte ori veți mânca pîinea aceasta și veți bea paharul acesta, vestiți moartea Domnului pînă cînd va veni El» (I Cor. 11, 26). Cel «chemat» este acum «trimis», avînd Euharistia ca hrană pentru pelerinaj, ca merinde pe calea vieții. Astfel, Biserica se adună în foisor pentru a pregăti și mânca Paștile (Matei 14, 14—15), dar ea iese apoi în afară de cetate pentru a împărtăși și altora această bucurie. În actual liturgic creștinii sînt, pe de o parte, trași din lume, pentru că nu sînt din lume, pe de altă parte ei sînt trimiși în lume, deoarece lumea trebuie să fie sfințită prin ei. Pe de o parte Biserica este o «instituție», cu identitatea ei proprie, pe de altă parte ea este în mișcare, în situație de pelerinaj, căutînd «cetatea viitoare» (Evr. 13, 14). Dealtfel, ecleziologia actuală înclină din ce în ce mai mult spre înțelegerea comunității creștine ca o realitate calitativă, ca o instituție avînd o chemare și slujire divină unică. Biserica are o vocație de slujire nu pentru că lumea are nevoie de serviciile ei, ci pentru că Dumnezeu o cheamă și o trimite la această slujire în lume, în numele Său.

Avînd ca sursă liturgia bisericească, parohia desfășoară o întreită activitate: de hrănire sau pastorală, de mărturie sau misionară, de slujire sau diaconală. Ea se hrănește spiritual nu numai Duminica, la Cina Domnului, la care sînt invitați toți: «Beți dintru acesta toți», ci permanent. Pastorația, care înseamnă lucrarea de hrănire duhovnicească, nu poate fi redusă la cultul de duminică. Parohia este un organism viu, o comunitate vie, în continuă «zidire» și înnoire.

Se pare că toate Bisericile creștine, inclusiv cea Ortodoxă, își dau seama acum că reorganizarea vieții parohiale este nu numai o prioritate urgentă, ci și că aceasta trebuie să se facă în perspectiva unei învățături clare despre Biserică. Acolo unde teologia și practica pastorală sînt exercitate fără o referință particulară la doctrina ecleziologică și la spiritualitatea liturgică, ele riscă să fie deformate. Erezile pastorale

provin din ereziile eclesiologice. Desigur că nu este vorba aici de a reinventa mijloacele și tehnica de lucru ale teologiei pastorale, ci de a-i fixa mai precis punctul ei de plecare și punctul ei de sosire. Teologia pastorală trebuie adică să învețe din nou cum se construiește Biserica la nivel local, parohial, cum se rezolvă problemele interne și externe ale constituirii parohiei ca o comunitate liturgică, spirituală și socială, în contextul lumii de azi. Prin urmare, numai o viziune eclesiologică autentică poate să redreseze teologia pastorală de azi, care întâmpină dificultăți serioase în organizarea parohiei ca o imagine locală, concretă, a Bisericii.

3. Contra-mărturie

Este adevărat că, datorită condițiilor istorice nefavorabile, Bisericile Ortodoxe locale au fost adesea împiedicate să facă misiune propriu-zisă, concentrându-se asupra cultului, limitându-se la pastorație, asigurându-și de abia supraviețuirea, succesiunea din neam în neam. De asemenea, ele nu au avut totdeauna posibilitatea și libertatea de a realiza în societate modelul de comunitate pe care îl propune și îl întruchiează adunarea liturgică. Cu toate acestea, ele nu au abandonat niciodată misiunea lor de a propovădui Evanghelia. Fiind rodul și rezultatul misiunii, atunci când circumstanțele au permis, ele au desfășurat o activitate misionară internă și externă fructuoasă.

Mișcarea evanghelică, cu grupările și sectele ei fundamentale, pentecostaliste sau harismatice, și care pretinde a fi adevărata moștenitoare a protestantismului, invocând situațiile nefavorabile amintite, nu ezită să acuze Bisericile tradiționale, inclusiv cea Ortodoxă, că ar fi pierdut caracterul său evanghelic, misionar, apostolic. Mai multe critici sînt insinuante :

— Bisericile tradiționale și-ar limita activitatea lor la cult și ritual, succesul misiunii lor depinzînd de performanța serviciilor religioase. Legislația religioasă de stat ar favoriza această interpretare și limitare ritualistă a Bisericii. Or, grupurile evanghelice se vor a fi asociații și mișcări libere, nu instituții de celebrare a unui rit. Ele pretind că înlocuiesc Bisericile ritualiste care ar fi renunțat la propovăduirea Evangheliei.

— Bisericile tradiționale nu se mai interesează de convertirea individuală, nominală, de evanghelizearea de la persoană la persoană, sau de la ușă la ușă, și nici de creșterea numerică a comunității, ci doar de păstrarea instituțiilor bisericești, ca tradiție socială și pietate populară.

— Aceste Biserici nu ating azi toate categoriile de oameni și toate clasele sociale, ci preferînd clasa mijlocie burgheză, neglijează muncitorii, săracii și straturile de la periferia societății. Mișcarea evanghelică lucrează în straturi sociale (sub-proletariat) și aglomerații urbane, unde Biserica-instituție nu pătrunde.

— Biserica tradițională ar fi devenit o instituție clericală care vrea să-și păstreze privilegiile ei seculare, prestigiul ei cultural și poziția ei publică. Ea și-a pierdut astfel mobilitatea ei pastorală și misionară, devenind incapabilă să se deplaseze de la centru spre periferie.

— Bisericile tradiționale-instituționalizate nu au curajul să se confrunte cu puterea temporală, în problemele dificile și controversate. În fața puterii temporale, puterea spirituală a capitulat, ea nu mai poate apăra pe cei lipsiți de drepturi și de libertate, deoarece a înlocuit etica crucii și eliberării, cu etica simfoniei și colaborării.

Desigur că Biserica Ortodoxă nu trebuie să se lase intimidată, dar nici să rămână pasivă în fața unor critici de acest gen. În principiu, se poate spune că atitu-

dinea ei misionară este dictată de o învățătură despre Biserică și despre mărturia creștină care se află în dezacord total cu cea a mișcării evanghelice. Ar fi prea puțin să se spună că numai metoda misionară a acestei mișcări trebuie să fie respinsă, pe motivul că ea recurge la prozelitism în rîndul credincioșilor ortodocși. Nu numai metoda, ci însăși concepția ei despre propovăduirea Evangheliei și despre organizarea Bisericii trebuie respinsă, ca fiind o contra-mărturie. În fond, Biserica Ortodoxă și mișcarea evanghelică se separă nu numai asupra unor teme teologice sau pastorale (organizarea Bisericii, locul Tainelor și al Liturghiei, rolul laicilor, etc.), ci asupra noțiunii de mărturie creștină ca atare și asupra relației acesteia cu Biserica.

După cum s-a văzut, Biserica Ortodoxă are propria ei teologie și practică misionară, cultul nefiind altceva decît punctul de plecare al mărturiei și propovăduirii. Caracterul de contra-mărturie a misiunii mișcării evanghelice reiese în evidență și mai mult dacă se ține seama de unele învățături de bază ale misiologiei ortodoxe. Pentru Ortodoxie, Biserica este o instituție care stă în planul lui Dumnezeu de a mîntui lumea prîn recapitularea ei în trupul lui Hristos (Ioan 11, 52; I Cor. 15, 28). Ea este poporul lui Dumnezeu, nu o asociație voluntară de convertiți, cum vrea mișcarea evanghelică. Iar mîntuirea înseamnă renașterea la o viață nouă prin participare la Sfintele Taine și prin incorporarea în trupul lui Hristos. Credința este un act de comuniune personală și de comunitate eclesială, nu o simplă chestiune de convertire individuală, nominală.

Pentru comunitatea Noului Testament, adunarea euharistică este indispensabilă. «Faceți aceasta întru pomenirea Mea» (Luca 22, 19), constituie cea mai importantă poruncă a Evangheliei, în timp ce mișcarea evanghelică exaltă «nebulia predicării» (I Cor. 1, 21). Prioritatea Evangheliei și prioritatea Euharistiei nu trebuie să fie puse în concurență, deoarece ele sînt concomitente și complementare. Iar preoția nu poate fi redusă la predicarea cuvîntului și la chivernisirea comunității, cum cred grupurile evanghelice, deoarece «Cheile împărăției» (Matei 16, 19), ca realitate instituțională și făgăduință eshatologică, sînt încredințate apostolilor și urmașilor lor.

Pentru teologia ortodoxă Biserica nu e din lume, dar există în lume pentru a sluji lumea, chiar și pe cei ce nu cred: «Dacă vrăjmașul tău este flămînd, dă-i de mîncare; dacă îi este sete, dă-i să bea» (Rom. 12, 20). Mișcarea evanghelică vrea o Biserică scoasă din lume și chiar împotriva lumii, deoarece a redus Evanghelia la judecată și condamnare. Membrii ei acuză că Biserica de azi escamotează chemarea Evangheliei către lume de a crede în Dumnezeu, dînd prioritate eticii sociale. Dar din însăși viețuirea în istorie a Bisericii, știm că nu se poate propovădui Evanghelia fără a ține seama de tensiunile și problemele care caracterizează societatea. Desigur, Biserica nu are nici capacitatea, nici dreptul de a organiza societatea, dar ea are chemarea de a o inspira, de a o chema la dreptate, la pocăință și reconciliere.

III. SENSUL MISIONAR AL RUGĂCIUNII „VIE ÎMPĂRĂȚIA TA”

Comisia «Misiune și Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor — continuatoarea Consiliului Internațional Misionar care a fuzionat cu Consiliul Ecumenic la Adunarea Generală de la New Delhi (1961) — a organizat conferința Sa misionară mondială cu tema biblică «Vie împărăția Ta», la Melbourne, între 14 și 24 mai 1980. Conferința de la Melbourne a avut nu numai un caracter periodic (constituția Comisiei prevede ținerea unei conferințe de această amploare, între două adunări generale ale Consiliului Ecumenic), ci și un caracter aniversar, deoarece ea urmează la 70 de ani după cea dintîi conferință misionară mondială de la Edinburg (1910).

întâlnire care stă la originea mișcării ecumenice din secolul al XX-lea¹. Ea se înscrie deci în istoria curentului misionar², care, împreună cu *Credință și Constituție* (Faith and Order) și *Viață și Acțiune* (Life and Work) reprezintă marile curente formatoare ale mișcării ecumenice moderne³.

Deoarece conferința misionară de la Melbourne prezintă un tablou viu al situației misionare mondiale și oferă un bogat material de inspirație pentru Bisericile membre ale Consiliului ecumenic, vom face în cele ce urmează un scurt rezumat al rapoartelor adoptate de conferință⁴.

Conferința a lucrat în patru secții care au dezbătut aspecte esențiale ale temei principale, «Vie împărăția Ta»; *Vestea cea bună săracilor, Împărăția lui Dumnezeu și luptele acestei lumi, Biserica dă mărturie despre împărăție, Iisus Hristos răstignit și înviat, în confruntare cu puterile acestei lumi*.

Secția I-a intitulată *Vestea cea bună săracilor* a abordat problema relației dintre împărăția lui Dumnezeu și săraci, care reprezintă marea majoritate a locuitorilor și națiunilor pământului și, în același timp, cea mai importantă categorie de bărbați și femei lipsiți de credința în Hristos. Cum era de așteptat, în dezbaterile acestui subiect s-au ciocnit păreri teologice și opțiuni politice foarte contradictorii, încât a fost imposibil să se ajungă la o definiție comună biblică sau sociologică, a sărăciei, sau să se răspundă cu o singură voce la întrebarea: cine sînt săracii astăzi? Secția s-a limitat, de aceea, la afirmații generale dar radicale: în perspectiva revelației biblice despre împărăție, Dumnezeu are o preferință pentru săraci, deoarece în Iisus Hristos, El însuși S-a identificat cu cei lipsiți, triști și oprimați. Există un «parti pris» a lui Hristos pentru săracii pământului. Lor le este făgăduită împărăția lui Dumnezeu. Judecata lui vine ca o binecuvîntare în favoarea săracilor. Pentru săraci judecata este tocmai certitudinea că Dumnezeu este cu ei și pentru ei; pentru cei bogați, ea înseamnă un verdict aspru de condamnare. Ambele categorii, cei deposedați și cei ce deposedează, stau sub aceeași judecată: unora le dă capacitatea de a spera și a lupta contra aservirii, altora le însușește pocăință și renunțare.

Trei forme de sărăcie au fost identificate: sărăcia celor care sînt lipsiți de bunuri materiale și culturale; a celor care profită în abundență de bunuri materiale, dar care nu cunosc *binele*, trăind într-un gol etic; a celor care au ales în mod voluntar să devină săraci, ducînd o viață frugală și de renunțare.

1. Vezi «International Review of Mission», număr special intitulat *Edinburgh to Melbourne*, vol. LXVII, nr. 267, iulie 1978.

2. În această perioadă principalele întîlniri sînt: Edinburgh, 1910; Lake Mohonk, 1921; Ierusalim, 1928; Tamarāram — India, 1938; Whitby — Canada, 1947; Willingen — R. F. Germania, 1952; Achimota — Ghana, 1958; Mexico City, 1963; Bangkok — Tailanda, 1972; Melbourne, 1980.

3. Urmînd conferinței «Credință și Constituție», cu tema «Să dăm mărturie despre speranța care este în noi» (Bangalore, India, 15—30 august 1978) și conferinței departamentului «Biserică și Societate», cu tema «Credință, știință și viitor», care s-a ținut la Institutul de Tehnologie din Massachusetts, Cambridge, S.U.A., 12—24 iulie 1979, Conferința Misionară «Vie Împărăția Ta» reprezintă a treia mare întîlnire ecumenică de la Nairobi (23 nov.—10 dec. 1975), în pregătirea celei de a șasea Adunări care va avea loc la Universitatea British Columbia, Vancouver — Canada, între 24 iulie și 10 august 1983, avînd ca temă generală «Iisus Hristos, viața lumii». La Melbourne au fost invitați 500 de participanți din 85 de țări, aparținînd tuturor confesiunilor creștine, între care, 45 delegați ortodocși și 15 observatori catolici.

4. Textul integral al rapoartelor a fost publicat în «The International Review of Mission», LXIX, nr. 276—277, octombrie 1980—ianuarie 1981, p. 388—436.

Ce înseamnă pentru misiunea Bisericii faptul că Iisus Hristos a anunțat săracilor Evanghelia și că lor le-a făgăduit împărăția lui Dumnezeu? O eră nouă de evanghelizare se impune, eră în care Bisericile trebuie să înțeleagă mai bine situația săracilor și să lupte în numele lor și împreună cu ei, nu numai pentru a pune capăt exploatării și a învinge nedreptatea care stă la rădăcina sărăciei, ci și pentru a construi o societate dreaptă și egală pentru toți. Ele nu trebuie să rămână indiferente față de situațiile în care sînt exploatați săracii și nici să evite a lupta pentru eliminarea oricărei forme de sărăcie.

Cîteva recomandări au fost făcute Bisericilor membre din Consiliul Ecumenic, în cadrul căruia Bisericile sînt deja angajate să caute o nouă ordine socială, politică și economică: să devină Biserici solidare cu lupta săracilor de a schimba propria lor situație; să se alăture luptei ce se duce împotriva puterilor care creează și perpetuează sărăcia; să stabilească relații noi cu săracii, înăuntrul Bisericii, mai ales că mulți săraci aparțin Bisericilor, dar puțini dintre ei sînt în măsură să-și facă ascultat glasul, sau să aibă o oarecare influență în viața Bisericii; să se roage și să muncească pentru realizarea împărăției lui Dumnezeu, care reprezintă speranța săracilor.

Secția a II-a, *Impărăția lui Dumnezeu și luptele acestei lumi*, se ocupă de poziția Bisericii față de luptele actuale ale umanității, examinînd în mod special structurile și ideologiile prin care Bisericile sînt legate de puterile acestei lumi. Dat fiind caracterul ambiguu al procesului care se desfășoară în luptele actuale ale lumii, Bisericile adoptă adesea o atitudine de pasivitate, neștiind cum să definească conținutul mărturiei lor specifice și cum să joace rolul de instrumente ale împărăției lui Dumnezeu. Totuși, întrezărind acel suspin al creației comparabil cu durerile nașterii (Rom. 8, 22, 23), Bisericile trebuie să trăiască în mijlocul acestor lupte exercitînd misiunea profetică ce le este proprie, adică de a zice «da» la tot ce este conform cu împărăția lui Dumnezeu, așa cum a descoperit-o în viața lui, Hristos, și a zice «nu» față de tot ce degradează demnitatea și libertatea ființelor umane și a oricărei creaturi vii. Ele sînt chemate să devină factor de reconciliere într-o lume divizată, să ia poziții proprii, evanghelice, în luptă și în conflicte.

Raportul secției evocă cinci forme de luptă concretă, în care Bisericile sînt angajate și în care ele pot fi recunoscute ca semn al împărăției și anume în luptele pentru eliberarea și autodeterminarea țărilor dependente; pentru căutarea identității culturale și pentru recunoașterea drepturilor omului, acolo unde acestea sînt violate prin structuri economice nedrepte, prin structuri politice represive, prin escaladarea militarismului și prin amestecul în afacerile interne ale altor națiuni; în luptele pentru a face față unor tendințe de a considera religia ca o putere politică; în luptele țărilor cu economie planificată și centralizată, care au deschis o nouă pagină în istorie și au dat noi posibilități creștinilor prin participarea lor la edificarea și ameliorarea noii societăți, participare comparată cu o «luptă înăuntrul altor lupte»; în luptele țărilor în care există structuri ale societății libere de consum.

Raportul face o afirmație clară, pe care o anumită școală evanghelică o critică totuși, că venirea împărăției lui Dumnezeu este nedespărțită de luptele acestei lumi. Bisericile sînt chemate, de aceea, nu numai să dea un sens și o interpretare adevărată evenimentelor care se produc în luptele oamenilor de azi, să proclame reconcilierea, ci au sarcina profetică de a discerne, — în ciuda ambiguității acestor lupte —, unde lucrează puterile împărăției lui Dumnezeu și unde sînt stabilite semnele ei ascunse.

Avînd ca subtemă *Biserica dă mărturie despre împărăție*, secția a III-a a examinat modul în care «Biserica este sacramentul Împărăției», ajunsă la noi în Iisus Hristos și care se manifestă în plenitudinea ei la a doua Sa venire plină de slavă. În ce măsură Biserica poartă în trupul său istoric stigmatul lui Hristos cel răstignit și înviat și care sînt formele de mărimă în care ea se prezintă ca realitate anticipată a Împărăției viitoare?

Secția a luat în considerare cîteva forme particulare și indispensabile de mărturie creștină: propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu și vestirea istorică a lui Iisus Hristos, constituie o necesitate permanentă ce revine întregii Biserici, un mandat de la care ea nu se poate sustrage deoarece vizează convertirea; formarea unei comunități autentice la nivel local, care să includă pe toți, fără nici o deosebire de sex, de vîrstă și de profesie, și care să pună accentul pe relațiile umane personale («comunități creștine de bază»), evitînd astfel acele parohii care au devenit instituții ce exclud anumite categorii de creștini; redescoperirea unei comunități terapeutice, de susținere și iubire activă, care întîmpină pe cei străini, dă speranțe celor deznădăjduiți și insuflează curaj celor cu voința înfrîntă. Propovăduirea Evangheliei este, în fond, inseparabilă de alungarea puterilor diabolice și de tămăduire (Luca 9, 1—6), care include sănătatea trupească și iertarea păcatelor și care este un semn nedezmîniț al Împărăției lui Dumnezeu. Desigur, în acțiunea sa tămăduitoare (Iacov 5, 14—15) Biserica va ține seama de cei care luptă pentru eliminarea cauzelor bolilor, de profesiunea medicală și de sistemele tradiționale și moderne de îngrijire a sănătății; mărturia comună a împărăției este necesară și posibilă în rîndul celor care nu cunosc încă pe Iisus Hristos, față de adepții altor religii și ideologii, în societățile pluraliste, în mijlocul celor care au nevoie de puterea eliberatoare a Evangheliei. În capitolul *mărturia comună și diversitatea confesională* se arată deopotrivă elementele negative care influențează acțiunea misionară comună și noile forme, posibilități și căi în care ea se practică la nivel local, internațional și interconfesional.

Dar cea mai importantă mărturie și experiență a Împărăției lui Dumnezeu rămîne Taina Euharistiei. Ea este semnul că Hristos vrea să ne unească cu El în însăși misiunea și jertfa Sa, ea constituie energia care mișcă Biserica în devenirea ei misionară «în afara» templului. Ea este denumită, de aceea, «plinea pelerinului», hrana celor trimiși în misiune. Un consens substanțial s-a realizat cu privire la legătura dintre liturgia euharistică și misiune, dintre euharistie și cuvînt. «Credem că, dacă Bisericile noastre se vor preocupa de aceste două aspecte ale comuniunii creștine, vom putea evita atît intelectualismul excesiv al unor tradiții ce suprasolicită predicarea, cît și ritualismul exagerat al celor care sînt concentrați în mod unic asupra Euharistiei».

Secția a IV-a, *Iisus Hristos răstignit și înviat față în față cu puterile acestei lumi*, atrage atenția asupra situației mondiale actuale, în care tensiunile internaționale se agravează și în care destinul lumii este influențat de rivalitățile marilor puteri. În ce măsură Bisericile și creștinii fac parte din această lume de oprîmare, sau sînt victime ale acestei confruntări prin «resemnarea» lor?

Proclamarea împărăției lui Dumnezeu înseamnă vestirea unei noi ordini, care pune în cauză puterile și structurile nedrepte ale acestei lumi. Cu evenimentele ce au urmat răstignirii lui Iisus, ceva radical nou s-a produs în istoria umanității, care poate fi numit o «nouă creație». Puterea învierii, a vieții, a apărut, putere pe care nu sînt capabile să o învingă puterile morții, biruite definitiv. Învierea a transformat radical cadrul social al vieții umane. Problema care se pune Bisericilor este

aceasta: cum evită ele să fie folosite de puterile care lucrează încă în lume, cum posedă și cum practică ele însele puterea, cum fac față, de pildă, militarismului, sistemelor economice multinaționale, ambițiilor marilor puteri. Criteriul fundamental în relația cu puterea și în exercitarea puterii, este binele celor săraci și fără de putere, bine care se manifestă în acte de eliberare și de egalitate. Bisericile sînt credibile numai în măsura în care pun în discuție orice putere de optimare și de exploatare.

Lupta împotriva suferinței ia adesea forma violenței. Violența este o realitate, dar nu o fatalitate. Bisericile trebuie să combată violența prin iubirea care se jertfește și să practice neviolența, care este un element inalienabil al ascultării creștine. Cu toate că unii creștini recurg la contraviolență pentru a se elibera de violența opresorilor, cu toate că Bisericile trebuie să susțină această eliberare, ele trebuie să aibă totdeauna un mesaj de reconciliere, acolo unde este posibil. Poziția creștinilor cu privire la dreptul moral la violență rămîne încă o problemă ecumenică nerezolvată, de aceea s-a recomandat să se dea prioritate unui studiu special în această privință.

Raportul secției a IV-a, în care apar cele mai mari controverse, vorbește apoi de *structuri ecleziale*, în special de acelea care tind să reproducă și să întărească structurile de dominație și de exploatare ale societății. În legătură cu rolul instituțiilor bisericești, raportul ridică o serie de probleme: cine deține puterea în Biserică, cine participă la ea (toți, sau un grup privilegiat), ce motive și ce criterii există în exercitarea puterii. Între structurile ecleziale, comunitatea în Hristos și solidaritatea poporului lui Dumnezeu trebuie să existe o complementaritate. Numai o Biserică ce practică puterea în spirit de umilință, în vederea realizării unei comunități de părtășie și de slujire, poate fi pentru lume un «semn» al Împărăției.

Mai multe probleme ecumenice controversate au rămas fără răspuns în cadrul acestei secții: dreptul moral la violență; excluderea femeilor de la conducerea Bisericii; modelul ierarhic-autoritar al unor Biserici și exercitarea puterii.

În fine, raportul subliniază că orientarea și contextul misiunii în anii deceniului 80 are ca punct de referință răstignirea lui Hristos «în afară de cetate», ceea ce indică deplasarea Bisericii spre cei marginalizați, victime ale puterii de tot felul.

După cum se poate observa din această scurtă prezentare a rapoartelor, Conferința misionară de la Melbourne nu a avut intenția de a produce un document ecumenic despre misiune și evanghelizare, nici să facă un studiu teologic despre eshatologia creștină. Rolul ei a fost totuși acela de a pune în legătură Bisericile și de a le oferi o structură comună, un spațiu în care ele însele pot elabora teologia și practica lor misionară.

Conferința a adoptat un *Mesaj către Biserici și creștini*, precum și rapoartele celor patru secții, rapoarte care au un caracter special, fiind simple documente de lucru ce angajează numai responsabilitatea participanților. În toate aceste rapoarte, se reflectă o mare diversitate de experiențe individuale sau colective, în efortul creștinilor de a extinde împărăția lui Dumnezeu pe pămînt și de a prezenta Evanghelia lui Hristos, lumii de astăzi.

*

Se poate totuși spune că valoarea unică și nota caracteristică a Conferinței de la Melbourne constau în însăși tema ei: «Vie împărăția Ta», care este o rugăciune biblică, în care subzistă întreg conținutul Evangheliei lui Hristos. S-a afirmat pe bună dreptate că marele ei merit este că a readus noțiunea de Împărăție a lui

Dumnezeu, atât de neglijată în teologia din ultimii ani, în centrul spiritualității și misiunii creștine. Conferința a reamintit Bisericilor că invocarea împărăției lui Dumnezeu, inima însăși a mesajului lui Hristos, este fundamentală nu numai pentru a descoperi dimensiunea eshatologică a istoriei, ci și pentru a măsura critic noile stiluri de viață, pentru a inspira eforturile oamenilor de a proiecta și realiza o ordine de dreptate și libertate. Noi probleme sînt readuse astfel pe agenda Bisericilor: ce înseamnă centralitatea împărăției lui Dumnezeu (*basileia*) pentru teologia, etica și strategia misionară în anii 80? Ce perspective noi oferă Bisericilor și creștinilor de azi rugăciunea «Vie împărăția Ta»?

Conferința misionară de la Melbourne aduce apoi un material brut foarte important pentru mai multe domenii: misiologic, teologic și ecumenic. În ce privește misiologia, ar fi de reținut câteva accente particulare:

Se face o legătură mai organică între misiunea lui Hristos, învierea Sa și trimiterea apostolilor, potrivit textului: «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimite și Eu pe voi» (Ioan 20, 21). Hristos cel înviat, Cel care are toată puterea, în cer și pe pămînt (Matei 28, 18), Cel care împărătește supunînd toate sub picioarele Lui și desființînd orice domnie, stăpînire și putere (I Cor. 15, 24—27), este Cel care trimite pe apostoli să propovăduiască Evanghelia. În perspectiva învierii, misiunea Bisericii are dimensiuni noi: ea nu se limitează numai la predicarea orală a Evangheliei, ci include iertarea păcatelor (Ioan 20, 23) prin botez (Fapte 2, 38), stăpînire peste toți demonii (Matei 10, 1) și vindecarea celor bolnavi (Luca 9, 1—2). Or, toate acestea sînt «semne» ale veacului viitor, manifestări ale împărăției lui Dumnezeu (Evr. 6, 5; Apoc. 12, 10). Misiunea nu este altceva decît extinderea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, prin puterea lui Hristos cel înviat (Fapte 4, 33).

A predica Evanghelia înseamnă a deveni solidari cu săracii pămîntului, așa cum spune Iisus Hristos la începutul slujirii Sale, citînd un text din proorocul Isaia: «Duhul Domnului este peste Mine, pentru că M-a uns să vestesc săracilor Evanghelia, M-a trimis să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi, vederea; să slobozesc pe cei apăsați și să vestesc anul Domnului» (Luca 4, 18—19). Fără preocuparea pentru săraci, misiunea și însăși existența Bisericii sînt puse în discuție. Și aceasta, nu pentru că Biserica ar avea competență și mijloace practice să rezolve problema sărăciei economice, ci pentru motivul că Dumnezeu pe care Biserica îl prezintă lumii este un Dumnezeu sărac: «Căci cunoașteți harul Domnului nostru Iisus Hristos, că El, bogat fiind, pentru voi a sărăcit, ca voi cu sărăcia Lui să vă îmbogățiți» (II Cor. 8, 9). De aici, aspectul sau modul *kenotic* al misiunii și evanghelizării (Mitropolitul Geevarghese Mar Oshathios, India). Teologia și practica misionară trebuie să ia deci în serios interpretarea istoriei din perspectiva celor săraci, oprimați și fără putere. Această misiune *kenotică* are apoi repercusiuni radicale asupra stilului de viață al creștinilor și asupra formelor de solidaritate cu cei săraci, pe care le practică Biserica.

Iisus Hristos a fost răstignit în afara zidului cetății (Evr. 13, 12), «dincolo de poartă». Ce sens are faptul acesta pentru misiune? Centrul credinței, Hristos, se deplasează spre periferie, indicînd astfel locul de preferință al Bisericii. Întreaga ei strategie misionară e determinată de necesitatea de a fi prezentă în acest spațiu periferic, pentru a anunța acolo iertarea, vindecarea și eliberarea celor care suferă la marginea societății ca victime ale violenței și exploatării.

În domeniul teologic, au fost scoase în evidență câteva idei principale, ca de exemplu: teologia împărăției lui Dumnezeu. «Vestea cea bună a împărăției trebuie

să fie anunțată lumii prin Biserică, trupul lui Hristos, sacramentul împărăției, celebrat în tot locul și în tot timpul». Cu toate că Biserica este denumită «sacramentul împărăției», totuși unele semne ale împărăției pot fi dezvăluite nu numai în Biserică, ci și în lume. Această afirmație curajoasă a provocat o amplă discuție despre caracterul «sacramental» al Bisericii, dar mai ales despre funcția ei revelatoare, ermeneutică. Bisericii, adică, îi revine rolul ermeneutic, critic și profetic, de a discerne căile, faptele și evenimentele istorice care corespund cu «semnele» împărăției.

O altă idee a fost teologia ermeneuticii biblice, mai precis modul în care se folosește Biblia în interpretarea situațiilor istorice actuale. Este de prevăzut în anii ce urmează o adevărată criză a ermeneuticii biblice, care rezultă din ciocnirea dintre linia evanghelică fundamentală, ce folosește un limbaj pur biblic, cu linia contextuală, care recurge la un vocabular prea politic. Există astăzi o școală ermeneutică ce devine din ce în ce mai critică față de teologia eliberării, elaborată de teologii din America latină, care încearcă să explice istoria și evoluția societății, folosind exclusiv o analiză sociologică. Ce înseamnă atunci Evanghelia pentru Biserică, dacă istoria mântuirii coincide cu procesul de eliberare socială? se întreabă adepții acestei școli. Solidaritatea cu cei săraci, este o opțiune incontestabilă pentru Biserică, dar această solidaritate nu poate fi înțeleasă ca «semn» al împărăției lui Dumnezeu, decât având istoria lui Iisus răstignit și înviat, ca punct de referință.

Religiile și ideologiile de azi au propria lor concepție despre Împărăție, propria lor eshatologie, ceea ce obligă Bisericile să formuleze mai clar și mai critic teologia și etica creștină în fața puterii de orice fel. Fără să se angajeze în marile divergențe ideologice, fără să confunde puterea lui Hristos cu puterea lumii, ele trebuie să proclame judecata lui Dumnezeu asupra oricărei forme de autoritate și de stăpânire. Numai renunșând la putere și violență, Hristos și-a manifestat forța Sa mântuitoare și slujitoare. Credibilitatea Bisericii depinde deci de capacitatea ei de a rezista împotriva folosirii ei ca instrument al vreunei puteri politice. De asemenea, ea trebuie să fie consecventă cu terminologia pe care o folosește în interpretarea Evangheliei (credință, iertare, mântuire, luptă, dialog, solidaritate), pentru ca să nu confunde mesajul credinței, cu limbajul unei ideologii politice.

În domeniul ecumenic, se pot reține, printre altele, următoarele:

Separarea între vertical și orizontal, între evanghelizare și acțiune socială, între teologia evanghelică și cea a eliberării, este o polarizare nu numai artificială ci și nebiblică. Căci Evanghelia este, în același timp, proclamarea unui mesaj dumnezeiesc către lume și prezentarea unui mod de viață. S-a observat foarte adeseori o distincție sau chiar o separare între creștinii angajați în acțiunea socială, în numele lui Hristos, și cei care se consacră rugăciunii, studiului și liturghiei. O asemenea separare nu poate decât să slăbească și să deformeze aceste două forme de daruri spontane: acțiunea socială riscă să fie redusă la un activism plin de răvnă, dar sprijinit pe idealuri neclare; iar cultul, la o ceremonie privată, lipsită de orice interes activ față de aproapele. Concluziile conferinței consideră că viața creștină trebuie să țină împreună cele două aspecte ale slujirii discipolului: colaborarea și trimiterea «Să primească și să dăruiască, să celebreze și să muncească, să se roage și să lupte, acesta fiind ritmul adevărat al angajamentului creștin».

S-a subliniat centralitatea comunității locale liturgice (parohia, congregația, comunitatea de bază), care devine modelul istoric al Bisericii contemporane. Acest accent particular corespunde cu ecleziologia ecumenică mai recentă care descoperă vooația liturgică și realitatea calitativă a poporului lui Dumnezeu.

S-a insistat asupra *mărturiei comune practice*, atât de slăbită din cauza modului în care Bisericiile se complac în separările lor confesionale și schismele lor istorice. Trebuie să fie făcut totul pentru eliminarea elementelor negative care împiedică mărturia comună, inclusiv «întărirea colaborării între structuri pastorale și diaconale, mijloc de recunoaștere reciprocă, pe plan practic, a slujirilor și vocațiilor, așteptând ca obstacolele împotriva recunoașterii reciproce a hirotoniei să fie ridicate».

În fine, la Melbourne s-a dezvăluit într-un mod foarte realist că azi, comuniunea ecumenică este confruntată nu numai cu problemele confesionale tradiționale, care afectează unitatea lor doctrinară și euharistică, ci și cu o mare diversitate de situații culturale și opțiuni politice ce influențează etica socială a creștinilor.

Conferința a refuzat să ia o atitudine paternalistă sau să pronunțe directive în această privință, dar a subliniat cu tărie faptul că «credibilitatea Bisericilor depinde într-o mare măsură de onestitatea opțiunilor lor morale și a obiectivelor lor politice în societate. Dealtfel, Comitetul Central al Consiliului Ecumenic, în sesiunea sa din august 1980, a cerut ca problemele controversate rămase în suspensie la Melbourne — dreptul moral la violență, Biserica pentru săraci, evanghelizare și acțiune socială — să revină de îndată pe agenda întrunirilor ecumenice.

*

Conferința misionară de la Melbourne prezintă, așadar, un tablou al situației misionare mondiale, care nu poate fi indiferent unei Biserici trăind în această epocă ecumenică. Fi-rește, concluziile, sugestiile și recomandările Conferinței, care n-au o autoritate juridică pentru Biserici, ci doar o valoare morală, indicativă, vor fi folosite și adaptate potrivit necesităților pastorale și priorităților misionare locale. Ce înseamnă acestea pentru convergența, solidaritatea și mărturia lor comună în cadrul ecumenismului lor local sau regional, depinde de Bisericile respective. Prin însuși faptul că Bisericile se roagă împreună: «Vie Împărăția Ta», ele își asumă un stil de viață, o spiritualitate, care nu poate să nu influențeze calitatea și profunzimea mărturiei și slujirii lor evanghelice. Toți creștinii sînt solidari în această rugăciune, toți sînt dependenți unii de alții în această mărturie concretă a Împărăției. Există diverse porți de intrare în spațiul misionar (pietatea față de cuvîntul lui Dumnezeu, spiritualitatea liturgică, apostolatul social), dar Bisericile se întîlnesc în aceeași mișcare de mărturie comună a Evangheliei lui Hristos și Împărăției lui Dumnezeu.

IV. PASTORAȚIE ȘI MĂRTURIE CREȘTINĂ ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

În trecut, pentru a pregăti pe credincioșii ortodocși care se confruntă cu adepții mișcării evanghelice, s-au propus două mijloace pastorale: instruirea biblică, prin citirea aprofundată, și interpretarea corectă a Bibliei, în special a textelor invocate de această mișcare. Este metoda care a predominat în contextul pluriconfesional din Transilvania, folosită de episcopul Grigore Comșa, care a produs o întreagă literatură despre secte, la Arad, între 1925 și 1935, și reluat de profesorul P. Deheleanu, care a scris cel mai complet *Manual de Sectologie* din această perioadă.

Un alt mijloc a fost acela al educației liturgice și participării euharistice. O adevărată școală condusă de profesorii de la București — Petre Vintilescu și Grigore Cristescu — a promovat dimensiunea catehetică și misionară a liturghiei. După Gala Galaction, în lucrarea celebră *Piatra din capul unghiului*, «Hristos euharistic» este remediul Bisericii Ortodoxe contra dezmembrării produse de mișcările sectare.

Părerea că, în fața mișcării evanghelice, Biserica Ortodoxă, s-ar afla într-o poziție defensivă, căutând mijloace noi de combatere sau de contracarare a acestei mișcări, trebuie să fie infirmată. Biserica Ortodoxă are o singură atitudine și datorie, care decurg din crezul ei misionar, anume: reconstituirea și consolidarea parohiei ca spațiu liturgic, pastoral și de slujire pentru toți parohienii, lărgirea și înnoirea vieții duhovnicești, a fiecărui credincios în parte, și a comunității ca întreg.

1. Consolidarea vieții parohiale

În multe părți ale Bisericii, tipul tradițional de parohie, adică adunarea liturgică, se poate menține încă în vigoare. Unitatea reală a parohiei a fost totdeauna asigurată de comunitatea care se împărtășește. Parohia este compusă din cei botezați nominal, dar ea trăiește prin cei ce practică împărtășania. În plus, în trecut, parohia apărea ca o unitate definită geografic, economic și cultural. Astăzi, mai ales în cartierele noi urbane și în orașele noi, parohia se prezintă din ce în ce mai mult ca un grup anonim, credincioșii neavând un sentiment profund de apartenență la o comunitate.

Dat fiind faptul că aria misionară de preferință a mișcărilor evanghelice o formează tocmai noile spații urbane sau supuse urbanizării, un sistem parohial adecvat trebuie să fie pus în practică. În acest sens, organizarea unor grupe parohiale și mai ales identificarea unor familii creștine în jurul cărora să se desfășoare diverse forme de viață parohială (de pildă: cateheza, cântarea liturgică, lecturi biblice, asistența celor bolnavi, vizitarea celor bătrâni etc.), ar fi de mare importanță.

Toate acestea trebuie să ducă la recompunerea unității parohiale, dispersată geografic și complexă din punct de vedere demografic și cultural, la întărirea conștiinței de apartenență la un trup comun. Aceste comunități sau platforme pastorale, care se formează în cadrul parohiei, pot fi provizorii sau de durată. Oricum, în situația actuală, în care sistemul parohial tradițional își diminuează forța, deoarece parohia nu se mai prezintă ca o comunitate sociologică compactă, preotul urmează să-și reînnoiască proiectele, mijloacele și posibilitățile sale pastorale. Căci pastorația nu înseamnă uniformitate. Forma sa practică umană este rezultatul inspirației, inițiativei și imaginației preotului, în colaborare cu întreaga comunitate.

În acest sens, preoții sînt obligați să folosească spațiul și timpul liturgic potrivit scopului cu care au fost instituite. Liturgia nu are menirea să distreze pe amatorii de muzică veche, de tablouri religioase sau de monumente de artă din trecut. Ea este restituirea, mijlocirea și actualizarea istoriei mîntuirii pentru întreaga comunitate și pentru fiecare credincios în parte. Apartenența vizibilă la Biserica istorică trebuie să fie confirmată în și prin Taina Euharistiei, Taină în care Hristos mijlocește viața Sa în viața credinciosului. Hristos este prezent și Se dăruiește Bisericii euharistice, prin care atrage lumea în comunitatea Sa eshatologică. Una din acuzațiile principale pe care Hristos le-a adus slujitorilor de la templul din Ierusalim, a fost aceea că au schimbat funcția proprie a templului: «Casa Mea se va chema casă de rugăciune; voi însă ați făcut din ea peșteră de tilhan» (Matei 21, 13).

Apoi, preotul poate să propună și să întreprindă o mai mare varietate de acțiuni parohiale care să includă pe toți membrii parohiei cu diversele lor daruri, slujiri și preocupări. Nefiind o castă sacerdotală, Biserica se sprijină nu numai pe cler, ci și pe rolul mirenilor. Parohia va avea deci un caracter deschis, ca să devină o comunitate de slujiri, desigur sub autoritatea preotului (I Cor. 12, 28).

2. Integrarea în ritmul și misterul liturgic

Biserica Ortodoxă dispune în cultul său, în mod special în liturgia sa, de energii misionare și pastorale incalculabile. De aceea, repunerea în valoare a caracterelor esențiale ale cultului și liturghiei: kerigmatic și instructiv, euharistic-pastoral, pedagogic-misionar, — este de o necesitate absolută pentru pastorația de azi. Aceste caractere corespund cu momentele liturgice respective: lecturile biblice și predica («Înțelepciune, drepti...»); concelebrarea și împărtășirea credincioșilor («Faceți aceasta...»); trimiterea la propovăduire și mărturie («Cu pace să ieșim...»).

a) Liturgia cuvîntului sau a catehumenilor (fără să se lase deoparte ectenia celor chemați), ar trebui să fie lărgită și întărită, dîndu-i-se forma ei originală, de parte catehetică și didactică. În loc de a extinde utrenia, este mult mai recomandat să se insiste asupra citirilor din Sfînta Scriptură, însoțite de omilie sau comentariu. Foarte mulți credincioși sînt atrași de biografia lui Hristos, de istoria mîntuirii și a Bisericii universale și locale. Predica biografică sau narativă este de o mare valoare pedagogică. Pentru aceasta preotul ar putea să facă uz de întreaga Biblie, nu numai de pericopele duminicale. Există din partea credincioșilor o profundă devoțiune față de Evanghelie, de aceea trebuie să se asigure accesul tuturor la textul Sfîntei Scripturi. Tot acum este momentul potrivit pentru cateheze mistagogice, în care să se explice ritualul și simbolismul cultului, pentru toate categoriile de vîrstă.

În cult și în locașul bisericii, istoria mîntuirii este reprezentată în imagini și simboluri; de aceea iconografia este cea mai directă și explicită metodă de ilustrare și de interpretare a evenimentelor biblice, mai cu seamă pentru credincioșii care nu au acces la textul biblic.

Fără comentariu biblic, predică sau cateheză, Liturgia cuvîntului este o mutilare, după cum Liturgia euharistică fără împărtășirea credincioșilor este o anomalie. De fapt, în cele două momente esențiale, propovăduirea și împărtășirea, se actualizează, în mod liturgic, istoria mîntuirii. Ele nu pot fi nici escamotate, nici substituite, nici lăsate la voia celebrantului. În practica apostolică se vede clar procesul de consolidare a celor dintîi comunități creștine, mai ales în mediul cultural elenistic, unde a fost nedespărțit de «nebulna propovăduirii» (1 Cor. 1, 21).

Foarte mulți preoți nu mai fac o distincție între a transmite Evanghelia și a interpreta Evanghelia și confundă «a învăța» cu «a predica». Or, slujirea învățătoare propriu-zisă, adică responsabilitatea pentru transmiterea corectă a doctrinei de credință, aparține episcopului, pe cînd slujirea de a predica, de a interpreta și actualiza mesajul Evangheliei, revine preotului. Interpretarea este tot așa de importantă ca și transmiterea. Datorită permanenței cuvîntului lui Dumnezeu, materia predicii este totdeauna aceeași. Dar contextul predicii evoluează. Fiecare situație, fiecare moment, fiecare persoană, are identitatea ei specifică. Din această cauză tilcuierea Evangheliei nu poate fi redusă la o singură interpretare, uniformă și permanentă. Același cuvînt al lui Dumnezeu, aceeași Evanghelie, dar ea trebuie să fie reinterpretată și actualizată continuu. De altfel diversitatea interpretării Evangheliei decurge din misterul mesajului ei.

b) În ce privește partea a doua a Liturghiei, cea euharistică, preotul trebuie să evite excesele unui ritualism și pietism cultic, care confundă Taina Euharistiei cu un spectacol religios sau un ceremonial estetic și emoțional. Această tendință ritualistă uită nu numai că aducerea jertfei liturgice este o acțiune comună, ci și că împărtășirea credincioșilor este un act esențial liturgic, care nu poate fi înlocuit cu

oferirea anaforei. La liturghie, credincioșii nu asistă la o întâlnire rituală comemorativă sau la un ceremonial religios, ci ei sînt copărtași la acțiunea sacramentală ce se produce la altar. Comunitatea întreagă se găsește într-o stare de celebrare și de invocare, fiind împreună jertfitoare și împreună jertfită în și cu Hristos, sub rînduiala preotului celebrant care pune în mișcare această operă de cult.

Fără împărtășirea credincioșilor cu Trupul și Sîngele Domnului, liturghia riscă să-și piardă scopul ei și să rămînă o lucrare nedeplină și fără rost. Simeon Metafrastul afirmă că fără împărtășire, ritualul liturgic devine un nonsens: «Dacă nu s-ar desfășura în Biserica văzută mai întii citirile, apoi cîntările și toată rînduiala slujbei bisericești, nu ar veni la rînd săvîrșirea de către preot a însași Tainei Trupului și Sîngelui lui Hristos. Apoi, chiar de s-ar împlini tot dreptarul bisericesc, dacă nu s-ar săvîrși Euharistia tainică a jertfei prin preot și împărtășirea Trupului lui Hristos, nu s-ar împlini nici rînduiala bisericească și ar lipsi și slujirea Tainei».

Trebuie să fie combătute deci, atît ritualismul, care nu sesizează simbolică și corespundența ritualului cu realitățile divine, cît și formalismul cultic, care împiedică efectul sau lucrarea duhovnicească, personală, a actelor liturgice.

Se știe că în tradiția cultică ortodoxă există liturghie fără aducerea și sfințirea darurilor, dar nu există liturghie fără împărtășirea credincioșilor. Rînduiala Liturghiei Sfîntului Ioan Gură de Aur, care se săvîrșește în mod curent în Biserica Ortodoxă, se împarte în două părți, tocmai avîndu-se în vedere criteriul primirii Tainei împărtășaniei: liturghia catehumenilor, a celor care ascultă cuvîntul lui Dumnezeu, dar nu pot primi Trupul lui Hristos, și liturghia credincioșilor, adică a celor care au dreptul și obligația să se împărtășească.

Împărtășirea credincioșilor la liturghie nu este o chestiune de tipic, de practică sau de bunăvoință a preotului, ci ține de însași ființa Tainei Împărtășaniei. Alternativa: împărtășirea deasă sau rară este falsă, deoarece fără acest act, împărtășania ca Taină nu se produce, credinciosul, care este subiectul Tainei, nefiind «părtaș» al Cinei celei de Taină. Căci Dumnezeu este cel care invită la această cină pe prietenii Fiului Său, oferindu-le în dar însuși Trupul Acestuia. Episcopul sau preotul este doar slujitorul care cheamă și adună pe invitații lui Dumnezeu, strigînd fără încetare: «Veniți, căci iată toate sînt gata» (Luca 14, 17). De aceea, la chemarea: «Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați», potîrul trebuie să fie nu numai expus, ci și oferit celor prezenți. Așa cum se arată în Rugăciunea punerii înainte, lucrarea Sfîntului Duh se răsfrînge asupra tuturor factorilor liturgici: slujitori, daruri și credincioși: «Și ne învrednicește să aflăm har înaintea Ta, ca să fie bine primită jertfa noastră și să se sălăsluiască Duhul cel Bun al harului Tău peste noi, peste aceste daruri puse înainte și peste tot poporul Tău».

Sfinții Părinți, ca de pildă Ciprian, Clement de Alexandria, Origen, Chiril al Ierusalimului, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, învață că împărtășirea credincioșilor ține de însuși faptul apartenenței lor la Biserică, fiind privilegiul lor sacru de a se uni cît mai des cu Hristos, fie atunci cînd participă la slujbă, fie acasă, cînd sînt bolnavi. Dealtfel, în primele trei secole, Biserica a practicat chiar împărtășirea zilnică. Potrivit *Regulilor apostolice* (8 și 9), împărtășirea preoților și a credincioșilor care iau parte la liturghie, este obligatorie. Desigur că există o atitudine spirituală unică în care credinciosul se apropie de altar și de potir, după ce în prealabil și-a mărturisit păcatele. Apostolul Pavel avertizează pe corintenii astfel: «Oricine mănîncă pîinea aceasta sau bea paharul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat de trupul și de sîngele Domnului» (1 Cor. 11, 27). Cu toate acestea, creștinul

nu primește Sfintele Taine cu conștiința că ele ar fi răsplata virtuților și meritelor sale, ci cu sentimentul vinovăției și cu deplina încredințare în iubirea, bunătatea și iertarea lui Dumnezeu: «Și mă învrednicește, fără de osândă, să mă împărtășesc cu Preacuratele Tale Taine, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci».

Prin urmare, participarea tuturor credincioșilor la viața liturgică a parohiei trebuie să rămână legea de aur a pastorației. Împărtășania este baza comunității creștine, forța unității și solidarității ei. Credincioșii caută în afară ceea ce nu găsesc sau li se refuză în lăuntru parohiei. Mulți credincioși ortodocși caută aiurea derivate ale Împărtășaniei, deoarece preoții uită că Liturghia nu are alt scop decât împărtășirea credincioșilor. De aceea, este de datoria lor să atragă din nou mulțimile spre potir, prin slujbe care hrănesc și adapă pe cei flămânzi și însetați de Hristos cel răstignit și înviat. Fiecare Duminică este o sărbătoare, o sărbătoare pastorală, căci Liturghia restituie o stare în care fiecare credincios devine «martor al Răstignirii și Învierii», preluând în sine trupul lui Hristos cel înviat. Împărtășania constituie rezerva principală a Bisericii, sursa ei de energie și inspirație, tocmai pentru că ea actualizează pe Hristos cel înviat.

Marea poruncă misionară a fost dată apostolilor după Înviere. Iisus Hristos Domnul, Cel care a surpat puterile iadului și ale morții prin învierea Sa, este Cel care trimite pe apostoli să predice Vestea cea bună a Evangheliei, să cheme la pocăință și să boteze în numele Sfintei Treimi.

Foarte mulți preoți confundă împărtășirea propriu-zisă cu frângerea pîinii. De altfel, această neclaritate se constată chiar în textul «rugăciunii anaforei» (Liturghier, ediția 1974): «binecuvîntează piinea aceasta, ce se va da în locul Sfintelor Tale Taine». Or, în contextul Liturghiei euharistice, «această jertfă duhovnicească și fără de sînge», nimic nu se poate da «în locul» Trupului și Singelui lui Hristos, nu numai pentru că poporul credincios este de drept «pârtaș» la întreaga acțiune liturgică, ci mai ales pentru că Hristos euharistic «Se sfărîmă și Se împarte», «Se dă și este mîncat» în același timp. Aspectul de jertfă și aspectul de comuniune sînt inseparabile în structura Liturghiei ortodoxe: «Că Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci, Cel ce primești și Cel ce Te împarți». Această structură nu permite deci nici o alterare a practicii împărtășirii celor prezenți la Liturghie. Potrivit învățăturii părinților Bisericii, Împărtășania este «pîinea noastră cea spre ființă» și «merinde pe calea vieții veșnice» (Viaticum).

În fond, cu celebrarea Euharistiei, predicarea Evangheliei și împărtășirea credincioșilor, preotul pune în joc însăși unitatea sau dezmembrarea parohiei. Căci nici o tehnică pastorală, nici exemplul preotului, nici frumusețea locașului de cult, nu pot să înlocuiască forța de atracție și de coeziune a cuvîntului predicat și a Sfintelor Taine. Preotul poate să evite descompunerea comunității, împingerea credincioșilor spre periferie, spre forme false și periculoase de pietate, numai prin apropierea credincioșilor de potir.

Întreaga teologie liturgică patristică insistă asupra faptului că prezența lui Hristos în Tainele Bisericii constituie sursa vieții și unității spirituale, personale și comunitare: «Iar pe noi pe toți, care ne împărtășim dintr-o pîine și dintr-un potir, să ne unești unul cu altul prin împărtășirea aceluiași Sfînt Duh».

c) Un alt moment liturgic important este trimiterea credincioșilor la propovăduire, atunci cînd preotul exclamă: «Cu pace să ieșim, în numele Domnului». Liturghia nu se termină cu distribuția anaforei și cu miruirea, ci ea continuă în altă formă, cu plecarea credincioșilor în lume, imitînd faptele apostolilor.

Se remarcă deci două mișcări în liturghie: una centripetală, de revenire a Bisericii în sine din lume, în jurul Potirului, și alta centrifugală, de ieșire în lume. «Cu pace să ieșim», adică poporul adunat se răspîndește în lume ca martor al Evangheliei, nu pentru a rămîne în lume, ci pentru a aduce lumea în Biserică.

În acest context este interesant de amintit că Sfîntul Ioan Gură de Aur aplică textul «Creșteți și vă înmulțiți» Liturghiei euharistice (*In Ioannem Homilia*, XLVI, P.G., 59, 260—262). În Euharistie, Biserica posedă hrana creșterii în Hristos, dar ea a primit și sămînța înmulțirii ei. Creșterea și înmulțirea, acestea sînt două comandanțe pastorale, de origine apostolică. Faptele Apostolilor menționează în repetate locuri, că obștea primilor creștini sporea continuu (2, 47), că numărul ucenicilor se înmulțea (6, 7), că în fiecare zi se adăuga mulțime de bărbați și de femei (5, 14; 2, 41). «Și mîna Domnului era cu ei și era mare numărul celor ce au crezut și s-au întors la Domnul» (11, 21, 24).

Într-adevăr, Biserica este o comunitate care «crește» în număr: «Cei ce au primit propovăduirea lui, au fost botezați; și în ziua aceea, la numărul ucenicilor s-au adăugat aproape trei mii de suflete...». «Ei lăudau pe Dumnezeu și erau plăcuți înaintea întregului popor. Și Domnul adăuga în fiecare zi la numărul lor pe cei ce erau mîntuiți» (Fapte 2, 41 și 47). «A adăuga» nu înseamnă desigur a face nici prozelitism individual, nici a organiza «campanii misionare», două din practicile inacceptabile ale sectelor. Mobilitatea misionară a parohiei ține mai degrabă de dinamica adunării euharistice, care nu este altceva decît răspunsul la întrebarea următoare: ce face preotul cu harul preoției, ce fac creștinii cu credința lor și cu darul primit în Taine? Ei trebuie să predice, prin cuvîntul și fapta lor, cu ecou, pentru ca «cei din afară» să ajungă la «cea dintîi întrebare»: «După ce au auzit aceste cuvinte, ei au rămas străpunși în inimă și au zis lui Petru și celorlalți apostoli: Fraților, ce să facem? Pocăliți-vă, le-a zis Petru, și fiecare din voi să fie botezat în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor; apoi veți primi darul Sfîntului Duh» (Fapte 2, 37—38). Primirea harului reprezintă doar prima mișcare spre cumpăna vieții creștine. A doua mișcare, folosirea harului, este decisivă: «Pentru că celui ce are i se va da și va avea de prisos; dar de la cel ce nu are, se va lua și ceea ce i se pare că are» (Matei 25, 29).

De asemenea, să amintim aici și parabola celor doi fii. «Un om avea doi fii» (Luca 15, 11): toți marii comentatori văd aici o parabolă a Bisericii și a lumii. La fel se poate spune și despre Biserică: ea are doi fii: cel credincios și cel chemat. În nici un caz ea nu trebuie să uite sau să abandoneze «celălalt fiu». Astfel, chemarea Bisericii nu este numai de a proteja identitatea și unitatea ei acolo unde se află, ci și de a se pregăti pentru viitor, ca o comunitate misionară, preocupată să asigure transmiterea credinței din generație în generație. Scopul vieții liturgice și al practicii pastorale, este anume acela de a stimula mobilitatea misionară a parohiei.

Este de prisos să se mai repete aici că Liturghia constituie centrul vieții bisericești și că ea inspiră întreaga manifestare internă și externă a unei comunități. Viața creștinului este sfințită în toate momentele ei principale, prin Taine, ceremonii, ierurgii și alte rituri. Dar toate acestea, inclusiv ritmul anului liturgic, cu sărbătorile, obiceiurile și posturile sale, afectează nu numai spiritualitatea membrilor Bisericii, ci și viața celor care sînt în afară de aceasta. Cultul reprezintă deci o mare forță de atracție, devenind astfel cel mai important moment pastoral și cel mai puternic mijloc misionar.

Orizontul vieții parohiale nu este, așadar, limitat la adunarea liturgică și la membrii acesteia. Parohia este un organism în creștere și extindere continuă, o obște care sporește zilnic (Fapte 2, 47), care iradiază dincolo de limitele ei. Preotul și fiecare credincios în parte sînt confrunțați cu porunca misionară a Evangheliei (Matei 28, 19), deoarece Vestea cea Bună nu este proprietatea exclusivă a Bisericilor, ci este un mesaj universal, ce aparține tuturor (II Tes. 3, 1). De aceea, preotul și credincioșii sînt datori să iasă din orbita locașului de cult pentru a propovădui Evanghelia celor ce nu cunosc, pentru a face cunoscut pe Hristos și a boteza (Marcu 16, 16).

Parohia este apoi o comunitate în solidaritate cu societatea umană, deosebi cu cei săraci, asupriți, cei fără putere fizică, socială sau politică. Ea propune o etică de dreptate și de libertate socială, de împăcare, de iubire și de slujire a tuturor, fără vreo discriminare. A ține comunitatea numai în timpul și spațiul liturgic, fără a-i da posibilitatea de a atinge societatea, de a fecunda cultura acesteia și de a împlini năzuințele ei, înseamnă nu numai atrofierea entuziasmului liturgic, ci și alterarea naturii sale proprii, aceea de a fi «sarea pămîntului» și «lumina lumii» (Matei 5, 13—14).

Există o legătură particulară între spiritualitatea liturgică și etica socială creștină, mai cu seamă într-o țară în care există un mare spațiu social pentru lucrarea Bisericii. Nu numai pentru că Biserica nu poate să fie străină de problemele și proiectele care preocupă societatea, ci și pentru că Biserica ține seama de modul în care lucrează lumea ca atare. Problemele de ansamblu ale societății devin astfel probleme de ansamblu ale Bisericii. Iar pentru ca ea însăși să devină instrument de înnoire, Biserica se inspiră din înnoirea în societate. Apostolatul social al creștinilor nu este deci o simplă datorie de cetățean, ci are un profund caracter spiritual și liturgic. Or, fiecare liturghie vine să redescopere rădăcinile spirituale ale angajamentului social creștin.

3. Transmiterea credinței

Accesul tuturor credincioșilor la cuvîntul lui Dumnezeu și la învățătura Bisericii, constituie una din preocupările majore ale autorității bisericesti, de vreme ce ea singură este acum responsabilă de instruirea credincioșilor.

Desigur că problema cea mai complexă a mărturiei creștine este poate aceea a transmiterii și comunicării Evangheliei într-un nou context cultural și ideologic. Biserica, poate ea folosi cultura și ideologia de azi printre mijloacele de comunicare a mesajului Evangheliei? Se știe că fiecare generație face receptarea tradiției în felul ei propriu, ca într-un fel de distilare spirituală, de unde, tendința de a debarasa limbajul, simbolurile și instituțiile tradiționale de tot ceea ce o împiedică să accepte spiritul acestei Tradiții. În principiu, Biserica Ortodoxă nu promovează nici acomodarea fără limite, cu orice risc, pentru a nu-și pierde identitatea ei, nici tradiționalismul rigid, care să o alieneze de societatea de azi. O comunitate care dă mărturie este aceea care rămîne în continuitatea și unitatea spiritului, nu a literei. Biserica are responsabilitatea și autoritatea să ridice continuu vâlul care ar împiedica pe credincioși să ajungă la sensul profund al cuvîntului lui Dumnezeu, la mesajul teologic al Tradiției, indiferent ce formă ar avea acest vâl: civilizație, cultură, ideologie.

Față de criza ermeneutică de azi, față de metodele exegetice folosite de grupările «fundamentaliste», să fie spus clar că exegeza nu este independentă, deoarece Biblia nu se interpretează fără nici un criteriu, în afară de Tradiție, din care a ieșit

și pe care o conține, scoțind cuvintele din contextul lor, sau construind combinații și tipologii arbitrare.

4. Preotul ca preot

Lucrarea pastorală depinde în primul rând de preoți, de autenticitatea și dimensiunea vieții lor duhovnicești și sociale. O Biserică locală este puternică atâta vreme cât se sprijină pe preoți de parohie devotați lucrului pastoral, adică zidirii trupului lui Hristos (Efes. 4, 16). În această privință, Biserica Ortodoxă Română nu trebuie să înceteze vreodată să facă elogiul preoților de parohie. Ei știu că preoția nu este o funcție ocazională și nu se limitează la cult. Preotul trebuie să folosească «toate armele lui Dumnezeu» (Efes. 6, 13) în toate ocaziile. Pastorația de azi cere mai ales noi raporturi între preot și credincios, între preot și cei din afară. Este vorba nu numai de etica preotului, de datoria sa de a sta față către față cu parohia, ci de înșăși înțelegerea preoției ca atare. Preotul nu trebuie să uite că preoția se află totdeauna în «urmarea lui Hristos», avînd menirea de a sfinți relațiile dintre oameni, legăturile lor, comunicațiile lor. Parohia mijlocește înțelegerea și comunicarea spirituală dintre oameni, de aceea ea este o comunitate comunicativă.

Lipsa de tact pastoral provine adesea dintr-o ignorare a antropologiei ortodoxe, dintr-o contrafacere a climatului uman, spiritual, al raporturilor dintre preot și credincios. Fața umană a cultului, în mod special a duhovniciei, nu provine dintr-o concesie față de păcat, ci dintr-o înțelegere profundă a misterului omului ca «chip al lui Dumnezeu» și a misterului lui Dumnezeu, Care nu încetează a se arăta păcătoșilor ca îndurat, bun, împăciuitoar și lesne-iertător. Umanizarea vieții pastorale nu se poate face cu arcul întins împotriva credincioșilor. Este nevoie de un dialog parohial pe față, în care să se realizeze convergența și comunitatea obștei. Preotul stimulează acest dialog ca unul care se ocupă cu existențe individuale, cu persoane reale, nu cu entități sau instituții. El nu e o instanță care se impune cu autoritatea puterii, ci un slujitor care face totul pentru personalizarea raporturilor sale cu credincioșii. În mediul parohial, aceștia nu sînt «străini», sau «laici», ci co-laboratori și co-responsabili.

O anumită teologie pastorală tradițională s-a restrîns la interpretarea moralizatoare a slujirii preotului, atribuindu-i acestuia privilegiul de a fi omul lui Dumnezeu. Desigur, preotul este «exemplu» nu atît pentru aptitudinile și meritele sale personale, cît mai ales pentru atitudinea sa, pentru orientarea profundă a vieții sale în raport cu slujba pe care o săvîrșește. El este «model» și «omul lui Dumnezeu» numai atunci cînd compară «nevrednicia» sa cu măreția slujbei de a sta înaintea Sfîntului jertfelnic, lucru înfricoșător chiar pentru puterile sale cerești: «Pomeneste, Doamne, după mulțimea îndurărilor Tale, și a mea nevrednicie; iartă-mi toată greșeala cea de voie și cea fără de voie, și să nu oprești, pentru păcatele mele, harul Preasfîntului Tău Duh, de la darurile ce sînt puse înainte» (Rînduiala proscomidiei). El nu este «vrednic» în sensul legii morale («Nimeni din cei legați cu poște și cu desfătări trupești nu este vrednic să vină, să se apropie, sau să slujească Ție, Împărate al slavei»), ci «învrednicit», făcut vrednic să afle har ca să aducă daruri și jertfe prin puterea Duhului Sfînt.

Spiritualitatea și disciplina creștinilor sînt inspirate nu numai de modul de viață al preotului, ci și de profilul de ansamblu al parohiei și îndeosebi de expresia cultică a acesteia. Una din contribuțiile de valoare ale teologiei ortodoxe în dezbaterea ecumenică actuală despre «stilul de viață creștină» este anume caracterul paradigmatic al cultului, mai precis raportul dintre Liturghie și etică, dintre Euharistie

și slujire, dintre comunitatea liturgică și transformarea comunității. În acest sens, preotul trebuie să fie conștient că el propune un stil de viață nu numai prin exemplul său personal, ci mai cu seamă prin totalitatea vieții bisericești luată ca un întreg. Credincioșii sînt înclinați să imite nu atît gesturile personale, cît mai ales ritualul care instituționalizează un model de sfințenie autentică. Liturgia, de pildă, nu trebuie să fie privită ca o structură de oprinare intelectuală sau de intimidare psihologică. Ea este evenimentul de revărsare a iubirii lui Dumnezeu față de oameni, în termenul de fertare, de libertate, de bucurie și de dreptate. Ea este ritualul «drepătății lui Dumnezeu», adică al restabilirii de relații autentice între oameni, pentru ca astfel împăcați să meargă în lume să dea mărturie despre Hristos.

Pastorala ortodoxă pornește deci de la principiul că obștea creștină ca atare reprezintă «aluatul» prin care Hristos, în Dubul Sfînt, dospește toată frămîntătura (Matei 13, 33), adică transformă lumea.

5. Mărturia comună cu ceilalți creștini

Noile relații interconfesionale pe plan național, inspirate și de regimul cultelor religioase adoptat în 1948, participarea comună a Bisericilor din România la Mișcarea ecumenică, fie în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, fie prin intermediul conferințelor creștine internaționale și regionale, toate acestea au pus capăt prozelitismului și discriminărilor confesionale din trecut. Între Bisericile creștine din România există acum un dublu pact: național, avînd ca punct comun de plecare solidaritatea lor cu poporul respectiv; ecumenic, deoarece ele lucrează împreună într-un organism mondial la restaurarea unității creștine.

În virtutea acestui dublu angajament, pe de o parte, ele se rețin de la orice formă de prozelitism reciproc, iar pe de altă parte, ele sînt chemate să practice orice formă de mărturie comună, în interesul tuturor, pentru binele social comun. De aici, un element nou în pastorația de azi, anume educația ecumenică a credincioșilor.

Preotul trebuie să fie atent mai ales la vocabularul pe care îl folosește atunci cînd descrie istoria, doctrina și cultul confesiunilor creștine cu care vine în contact zilnic sau sporadic. Pe de o parte, factorul confesional este încă puternic, de aceea trebuie să fie respectată identitatea și libertatea fiecărei confesiuni. Pe de altă parte, în contextul ecumenic actual, Bisericile găsesc argumente comune pentru a spune și a face ceva împreună, în problemele în care o acțiune creștină solidară este necesară. Unitatea văzută a Bisericilor este încurajată și promovată prin mărturia comună a creștinilor, prin solidaritatea și colaborarea lor.

În virtutea acestui pact ecumenic, Bisericile creștine trebuie să prevină împreună înveninarea climatului ecumenic local de către grupurile din mișcarea evanghelică, prin natura ei antiecumenică. Acuzînd mișcarea ecumenică interconfesională că deplasează problema ecumenică spre domeniul politic, fiind susținută de forțe politice în această atitudine, mișcarea evanghelică a devenit un curent care minează unitatea Bisericii universale, dorind să mențină scandalul diviziunilor și tensiunilor confesionale. Prozelitismul agresiv al mișcării evanghelice este o practică ce trebuie combătută cu toată vigoarea de toate Bisericile creștine, ca fiind contrar mărturiei creștine autentice și spiritului ecumenic actual.

6. Mărturia creștină către semenii

Mărturia creștină față de semenii care au pierdut credința, sau care nu cred, ia forma dialogului. Această atitudine are în vedere mai multe realități fundamentale:

— Existența caracterului pluralist al societății umane (cu toate că trăsături ale societății «creștine» încă persistă). Există alături de Biserica creștină comunități umane ca valori întrinsece, cu impulsuri particulare și structuri diferite.

— Exercițarea autorității civile a statului chemată să împlinească o funcție de ordine și de dreptate în societate, fără să împiedice libertatea cetățeanului și indiferent de credința și concepția acestuia. Creștinii sînt parteneri egali în construirea și menținerea comunității naționale, care are la bază voința colectivă, a tuturor. Dialogul este calea de a formula un consimțămînt ca expresie a voinței colective.

În acest dialog Biserica se prezintă totdeauna ca o comunitate reconciliatorie, ca un spațiu și mediu de înțelegere și de împăcare. Biserica trebuie să învețe din critica pe care analiza marxistă o face asupra istoriei creștinismului, asupra eșecului actual al multor instituții religioase, dar și din aprecierile care i se aduc pentru contribuția pozitivă a creștinilor în viața socială a țărilor respective.

Biserica refuză să fie definită în termeni de instituție și forță politică. Ea se află în solidaritate cu cei ce sînt angajați în luptele politice, dar ia o poziție de non-violență.

V. PERSPECTIVE ALE MĂRTURIEI CREȘTINE. RECOMANDĂRI PRACTICE

Pentru a fixa orizontul vieții parohiale, practica pastorală trebuie să fie în concordanță deplină cu eclesiologia ortodoxă, cu un plan eclesial clar și coerent. În această privință, preoții sînt ținuți să respecte cîteva principii fundamentale de lucru pastoral, care pot fi formulate astfel:

1. Unitatea dintre parohie și Biserica locală, sau coerența sistemului parohial la nivel național

Biserica Ortodoxă Română este cunoscută ca avînd unul din cele mai organizate sisteme parohiale și eparhiale din lumea ortodoxă. În realitate, fiecare comună dispune de un locaș consacrat exclusiv cultului, de un centru parohial, un preot slujitor cu studii superioare de teologie, un grup coral condus de un cîntăreț, un consiliu parohial și diverse grupuri de acțiune pastorală și de asistență.

În cadrul acestui sistem, parohia nu este o simplă unitate administrativă bisericească, autonomă, ci ea reproduce în acel loc și context imaginea a ceea ce este Biserica locală în totalitatea ei. Parohia este parte organică dintr-un corp bisericesc unitar, de aceea experiența ei influențează viața întregului ansamblu parohial și invers. Pentru a ține trează conștiința acestei integrități a Bisericii locale și acestei solidarități interparohiale, preoții trebuie să aducă la cunoștință parohienilor, cel puțin o dată pe an, de preferință la date aniversare (de pildă aniversarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române sau aniversarea înființării episcopiei sau mitropoliei respective), datele principale despre starea actuală a Bisericii Ortodoxe Române (organizarea, funcționarea, conducerea), inclusiv numărul preoților, parohiilor și credincioșilor din țară și din străinătate. O broșură cu caracter popular despre *Patriarhia Română, în trecut și azi* ar fi un material pastoral extrem de necesar și util în acest sens. În plus, această prezentare a vieții bisericești la nivel național în fiecare parohie, ar contribui la integrarea instituțională și spirituală a Patriarhiei Române, la înțelegerea prezenței acesteia în viața țării.

De asemenea, este necesar ca preoții să aibă posibilitatea unui schimb de experiență pastorală la nivel național, ceea ce practic se realizează acum prin Cursurile de îndrumare pastorală și misionară. În anii 50—60 s-a insistat asupra *uniformizării*

cultului, catehezei și cîntării liturgice în cuprinsul Patriarhiei Române. Totuși este bine să se lase loc suficient elementelor și tendințelor specifice regionale. De pildă, în unele mitropolii, spiritualitatea monastică are o mare influență asupra vieții parohiale; în altele, etica socială joacă un rol determinant.

2. Unitatea internă a parohiei

După cum s-a spus, unitatea Bisericii la nivel național are la bază coerența celei mai mici comunități ortodoxe, a parohiei. Descompunerea unei parohii, care poate să aibă cauze multiple, afectează unitatea întregului corp bisericesc. Dealtfel, sectele nu atacă Biserica în general, ci cea mai mică parohie în dificultate. Iar coerența parohiei este în primul rînd o problemă de spiritualitate și apoi una de organizare. Datoria principală a preoților este aceea de a menține și întări integritatea spirituală a parohiei. Ei trebuie să facă totul pentru a evita apariția, în spațiul parohial, a unui cerc periferic de credincioși care se identifică numai parțial cu comunitatea lor. Se știe că victimele prozelitismului sectar se recrutează din rîndul acestor «marginalizați», care se simt împinși pe o pistă falsă, din cauza, adeseori, a unei vieți liturgice nesubstanțiale.

Deși Biserica posedă totul, unii credincioși caută în afară de acel *esențial* pe care nu-l găsesc în manifestarea parohiei, nu numai în termeni de atmosferă umană, ci și în termeni de angajament spiritual public și mai ales de exercițiu concret al harismelor lor particulare. Aici stilul de viață parohială, disciplina pastorală și îndeosebi coordonarea de către preot a unei mari diversități de «daruri și slujiri», joacă un rol decisiv. Preocupat mai ales cu prestigiul său în raporturile cu credincioșii și cu decorarea locașului de cult (din «liturghisitor», preotul a devenit «bisericaș»), preotul lasă adesea pe plan secundar elementele de bază care constituie parohia ca «Biserică», după modelul unui trup unit și coerent. În multe parohii, cele două surse din care «se hrănește» orice comunitate creștină, cuvîntul predicat și Taina Împărtășaniei, au fost ritualizate în așa măsură încît ele nu mai ajung să vitalizeze direct întreg organismul bisericesc.

Cum se realizează practic această unitate internă?

Desigur, nu este vorba de a schimba structura parohiei. În definitiv, preoții dispun de toate mijloacele liturgice, pastorale și misionare, dar ele trebuie să fie folosite în perspectiva unei «iconomii», a unui plan pastoral clarvăzător. Să reamintim aici câteva din momentele esențiale ale pastorației interne:

a) Preotul este chemat să facă, cu ocazia hramului bisericii sau a adunării parohiale anuale, o dare de seamă asupra situației actuale a parohiei, în care să includă evenimentele ei principale, inclusiv statistica parohială, numărul noilor botezați, noi căsătorii și decedați. El trebuie să descrie cu realism pastoral întreaga evoluție a vieții parohiale, vorbind deschis nu numai de progresele și realizările ei, ci și de dificultăți, slăbiciuni și necesități. El nu poate să evite să vorbească de problemele de fond ale credinței și mărturiei creștine și locul lor în societate.

b) Preotul trebuie să se simtă direct și permanent confruntat cu porunca «creșteți și vă înmulțiți». Fiecare comunitate ortodoxă este chemată să-și asigure propria ei continuitate istorică și succedee fizică. Parohia de mline depinde de felul în care preoții și credincioșii își îndeplinesc această răspundere sîmțită de a spori «așezămintul harului» cu numele celor noi născuți.

c) Restabilirea caracterului public, euharistic și instructiv al cultului. Nu numai spiritul de comuniune și de solidaritate parohială, ci și motivarea și determinarea misionară, evanghelică, a credincioșilor, își au izvorul în entuziasmul euharistic. Nu este deci de mirare că dezintegrarea și deteriorarea vieții parohiale are cauza tocmai

În deprecierea momentului împărtășirii credincioșilor. Credincioșii trebuie invitați să formeze un cerc, în jurul potirului, și nu ținuți în colțul bisericii, ca niște străini și spectatori. Nu trebuie să se uite faptul că încă de la începutul Bisericii, creștinii erau obligați să participe la liturghie în fiecare duminică și în zilele de sărbători, inclusiv la vecernia care le precede (Sinodul din Laodicea — 347/381, canonul 29). De asemenea, creștinii care asistau la liturghie erau obligați să se roage împreună cu credincioșii și să primească Împărtășania la momentul potrivit (Canoanele apostoличilor, 8 și 9; Sinodul din Antiohia — 341, canonul 2).

Desigur, nu este suficient a săvârși numai liturghia pentru ca o parohie să existe. Trebuie să fie combătută ideea că transmiterea credinței se face de la sine, în virtutea tradiției, fără o predare explicită a acesteia. Or, preotul are datoria să învețe pe credincioși, fără frica de a repeta, în toate ocaziile și situațiile pastorale. De aici, importanța majoră a *laudelor* și mai ales a *ierurgiilor*. Într-o epocă în care predomină mass-media, cu mesajul lor în întregime secularizat, este necesar să se redescopere forța de pătrundere, de comunicare și de transformare a cultului public. Celebrarea comună a cultului — din nefericire unii preoți au înlocuit vecernia comună de simbată, cu paraclise și acatiste individuale, de vineri — iconografia și simbolismul liturgic au o putere de comunicare și de influență mult mai mare și mai efioace decît rînduielele și rugăciunile săvîrșite «la felurite trebuințe», cum zice Molitfelnicul. Cultul ortodox nu a fost instituit pentru a face față la «trebuințe» particulare, ci pentru a le implica pe acestea și a le transforma în rugăciunile, vocile, laudele și mulțumirile celor ce formează comunitatea, într-o singură rugăciune, o unică voce, laudă și euharistie.

3. Mărturia comună cu credincioșii celorlalte Biserici și confesiuni creștine

Pentru preoții ortodocși, misiunea nu înseamnă a organiza campanii de prozelitism sau de combatere a creștinilor ce aparțin altor confesiuni istorice. Fiecare Biserică creștină are propria ei metodă pastorală și misionară, potrivit doctrinei și tradiției sale, care trebuie să fie respectată. Din cauza aceasta, concelebrarea și împărtășirea euharistică reciprocă rămîn încă imposibile. Cu toate acestea, există multe posibilități și împrejurări, pentru binele comun și interesul social, cînd o mărturie comună, și solidară cu credincioșii celorlalte Biserici și confesiuni, este necesară și utilă. Desigur că, atunci cînd acestea socotesc Biserica Ortodoxă propriul lor teren misionar și folosesc mărturia comună ca pretext pentru prozelitism în rîndul credincioșilor ortodocși, preoții au datoria să se opună cu toată tăria. Se știe de pildă, că grupurile evanghelice sînt foarte active atunci cînd constată că «celălalt fiu» nu este invitat la cină de către Bisericile noastre. Recunoscînd că anumite categorii de oameni și femei cu care se identifică Hristos (cei săraci, cei descurajați, cei robiți, deposedați, cei separați de alții), sînt absente fizic din Biserică, sau nu sînt menționate în rugăciunile ei de mijlocire, preoții ortodocși trebuie să dea o prioritate absolută pastorației în rîndul acestora.

4. Mărturia creștină față de semenii, care au pierdut credința sau care nu cred. Dialog intercultural

Indiferența față de Biserica Ortodoxă sau pierderea credinței ca atare, au cauze multiple. Ele pot fi pur și simplu un răspuns la metodele defectuoase de pastorație și de misiune, folosite de unii preoți. Din nefericire, unii preoți în loc să sublinieze fondul spiritualității liturgice și sacramentale, adică credința și hotărîrea personală de a schimba viața prin puterea nemijlocită a lui Hristos (căci dincolo de ritualul

botezului stă convertirea sau destinul unei persoane, dincolo de înmormîntare stă confruntarea cu moartea), ei se complac într-o înțelegere ritualistă și impersonală a cultului. Această atitudine lucrează împotriva misiunii Bisericii și devine în unele cazuri o contra-mărturie creștină. Desigur, mai presus de orice există o propagandă filosofică și ideologică organizată, care nu este favorabilă credinței și vieții religioase, și care determină o echilibrare sociologică în detrimentul Bisericii.

În această situație, se impune o atitudine de dialog intercultural deschis, de înțelegere reciprocă și iubire cuprinzătoare. Evanghelia indică clar poarta de intrare în acest dialog, atunci cînd zice «Un om avea doi fii» (Luca 15, 11). Dealtfel, pastorația ortodoxă trebuie să învețe și ea din experiența și din critica altora, nu numai să învețe pe alții.

Desigur, misiunea Bisericii nu este determinată sau justificată de rațiuni politice, istorice sau sociale, ci de faptul că lumea este chemată și destinată la mîntuire în Dumnezeu. Biserica nu trebuie deci să simplifice necesitatea de a vesti pe Iisus Hristos, de a face cunoscută Evanghelia Sa și de a împărtăși tuturor harul și adevărul dumnezeiesc. De la Cincizecime, ea și-a asumat această răspundere unică de a fi «trupul» lui Hristos în timp și spațiu, în continuitate și comuniune cu apostolii, prin care lumea a fost atrasă în sfera Duhului lui Dumnezeu: «Binecuvîntat ești Hristoase Dumnezeu nostru, Cel ce prea înțelepți și pescari ai arătat, trimițîndu-le lor Duhul Sfînt, și printr-înșii lumea ai vînat, iubitorule de oameni, mărire Ție». Biserica trebuie să se adreseze ei însăși cu aceeași severitate cu care Sfîntul Apostol Pavel mărturisea corintenilor: «Căci dacă vestesc Evanghelia, nu-mi este o laudă, pentru că stă asupra mea această datorie. Căci, vai mie, dacă nu voi binevesti» (I Cor. 9, 16).

În fine, nu trebuie să se uite că mărturia creștină presupune jertfă apostolică. La întretăierea dintre Biserică și lume există semnul crucii. Uneori crucea este prețul de a fi creștin. Dar pentru creștinii ortodocși, crucea nu este tragedie, ci bucurie. Iar creștinii sînt trimiși nu să judece lumea, ci să aducă vestea cea bună a mîntuirii, dreptății și împăcării: «Cu pace să ieșim, întru numele Domnului».

Pr. Prof. ION BRIA

B I B L I O G R A F I E

- Cyrille Argenti, *Sacerdoce du peuple chrétien et sacerdoce ministériel*, în «Présence Orthodoxe» (Paris), 25 (1974), p. 8—31. Dumitru Rellu, *Preocupări și studii de pastorală, omiletică și catehetică*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 5—6, p. 454—470. Ene Branște, *Preocupări și studii de liturgică și de istoria artei bisericesti*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 5—6, p. 421—453. Ion Bria, *The Church's Role in Evangelism*, în «International Review of Mission» (IRM), vol. LXIV, nr. 255, iulie 1975, p. 243—250. Idem, *Renewal of the Tradition through Pastoral Witness*, în IRM, vol. LXV, nr. 258, aprilie 1976, p. 182—186. Idem, *L'Eglise en face de l'histoire*, în *Présence Orthodoxe*, nr. 37—38—39, 1977, p. 40—51. Idem, *The Liturgy after the Liturgy*, în IRM, vol. LXVII, nr. 265, ianuarie 1978, p. 86—90. Idem, *Eclesiologia pastorală*, în «Studii Teologice», XXXI (1979), nr. 1—4, p. 316—323. Boris Bobrinskoy, *La liturgie, communication de l'Evangile*, în vol. «Communion et communication. Structures d'unité et modèles de communication de l'Evangile», editor Claude Bridel, Editions Labor et Fides, Geneva, 1980. Orest Bucevschi, *Viața interioară a preotului și munca sa pastorală*, în «Mitropolia Olteniei», VII (1955), nr. 10—12. Spiridon Cădea, *Parohia ca teren de activitate pastorală a preotului*, în «Mitropolia Olteniei», XII (1960), nr. 5—6. *Christian Witness in Eastern Europe Today* (Raportul con-

sultației cu această temă, Praga, 26—30 martie 1979), în IRM, vol. LXVIII, nr. 271, iulie 1979, p. 326—328. Olivier Clément, *L'essor du Christianisme Oriental, Presses Universitaires de France*, Paris, 1964. Ioan Coman, *La présence de l'Eglise dans le monde*, în «Procès-Verbaux du 2-ème Congrès de Théologie orthodoxe», ed. cit., p. 249—260. Vasile Coman, Episcop, *Cuvîntări liturgice*, Oradea, 1973. *Confesser le Christ aujourd'hui* (Raportul consultației ortodoxe de la București-Cernica, iunie 1974), în «Contacts», XXVII, nr. 92, 1975, p. 383—405. Grigorie Cristescu, *Predică și predicator în vremea noastră*, în «Studii Teologice», II (1950), nr. 3—4. Petru Deheleanu, *Moralitatea preotului și electul rugăciunii sale liturgice*, în «Mitropolia Banatului», XXVIII (1977), nr. 1—3, p. 148—156. Gheorghe Drăgulin, *Chipul preotului ortodox contemporan, slujitor evanghelic al lui Dumnezeu și al oamenilor*, în «Ortodoxia», XXV (1973), nr. 3, p. 419—425. Constantin Galeriu, *The Style of the Orthodox Witness*, în vol. «Martyria-Mission», editat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Geneva, 1980, p. 93—101. Athanase Jevtic, *A Eucharistic Approach to Renewal in Christian Education*, în vol. «Tradition and Renewal in Orthodox Education (Raportul consultației de la Mînăstirea Neamț, sept. 1976)», editor Maurice Assad, p. 18—37. G. Mantzarides, *The Witness of Orthodoxy to the Contemporary World*, în «St. Vladimir's Theological Quarterly», 17 (1973), p. 170—180. Grigorie Marcu, *Mission et devoirs pastoraux*, în «Procès-Verbaux du 2-ème Congrès de Théologie Orthodoxe» (Atena, 19—20 aug. 1976), editor Savas Aggouridés, Atena, 1978, p. 317—335. *Martyria-Mission. The Witness of the Orthodox Churches Today*, editor Ion Bria, publicație a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Geneva, 1980. John Meyendorff, *The Orthodox Church and Mission. Past and Present Perspectives*, în «Mission Trends. Crucial Issues in Mission Today», nr. 1, editat de G. H. Anderson și Thomas F. Stransky, New York, 1974. Alexandru Moisiu, *Problèmes de théologie pastorale dans la littérature théologique roumaine*, în vol. «De la Théologie Orthodoxe Romaine des origines à nos jours», Editura Institutului Biblic, București, 1974, p. 440—452. Geevarghese Mar Osthathios, *Theology of a Classless Society*, Lutterworth Press, Guildford and London, 1979. Alexandros Papaderos, *Liturgical Diaconia*, în vol. «An Orthodox Approach to Diaconia» (Raportul consultației «Biserică și slujire», Creta, 20—25 august 1978), Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Geneva, 1980. *The Place of the Monastic Life within the Witness of the Church Today* (Raportul consultației ortodoxe de la Amba Bishop Monastery, mai 1979), în IRM, nr. 272, octombrie 1979, p. 448—451. *The Role and the Place of the Bible in the Liturgical and Spiritual Life of the Orthodox Church* (Raportul consultației ortodoxe, Praga, 12—18 sept. 1977), în IRM, vol. LXVI, nr. 264, oct. 1977, p. 385—388. Alexander Schmemmann, *Church, World, Mission*, «St. Vladimir's Seminary Press», Crestwood, New York, 1979. Dumitru Stăniloae, *Witness Through «Holiness» of Life*, în vol. «Martyria-Mission», ed. cit., p. 45—51. Idem, *Drumul cu Hristos Mîntuitorul prin Tainele și sărbătorile Bisericii Ortodoxe*, în «Ortodoxia», XXVII (1976), nr. 2, p. 402—416. *Témoignage et spiritualité liturgice* (Raportul consultației ortodoxe de la Etchmiadzin, septembrie 1975), în «Contacts», XXVII, nr. 92, 1975, p. 424—433. Théodore Stylianopoulos, *Aspects historiques et eschatologiques de la vie de l'Eglise après le Nouveau Testament*, în «Procès-Verbaux du 2-ème Congrès de Théologie Orthodoxe», ed. cit., p. 176—207. Gheorghe Tilea, *Evlavia euharistică după Sfîntul Ioan Gură de Aur*, în «Studii Teologice», VIII (1957), p. 632—648. Petre Vintilescu, *Funcția ecleziologică și comunitară a Liturghiei*, București, 1946. Idem, *Liturghierul explicat*, Editura Institutului Biblic, București, 1972. Anastasios Yannoulatos, Episcop, *Orthodoxy and Mission*, în «St. Vladimir's Seminary Quarterly», vol. 8, nr. 3, 1969, p. 139—148. Idem, *Theology, Mission and Pastoral Care*, în «Procès-Verbaux du 2-ème Congrès de Théologie Orthodoxe», ed. cit., p. 292—311. Idem, *Discovering the Orthodox Missionary Ethos*, în vol. «Martyria-Mission», ed. cit., p. 20—29.

SFÎNTUL GRIGORIE DE NAZIANZ SAU «TEOLOGUL» (327/8—390)

Prof. STYLIANOS PAPADOPOULOS — ATENA

Privire generală

Sfântul Grigorie de Nazianz este cel mai vestit teolog, teologul «prin excelență» al Bisericii, după Sfântul Evangelist Ioan. Profunzimea sa teologică și energicul caracter poetic al operei sale l-au înălțat la un model de lumină și frumusețe unică. În Sfântul Grigorie avem cazul poetului care a devenit un mare teolog. Sensibilitatea a caracterizat întreaga lui ființă și l-a condus la dezamăgiri succesive, la un fel de fugă continuă de situațiile în care a nimerit la presiunea unor terțe persoane, dar, oricum, voluntar. «Fuga» lui constituia îmbinarea între sensibilitatea lui crescută și aplecarea lui spre viața solitară contemplativă. El credea, astfel, că «cea mai mare acțiune o constituie inactivitatea» (Epist. 49), viața teoretică sau contemplativă.

A fugit în mod sistematic de activizarea lui în lucrarea Bisericii, dar, pînă la sfîrșit, și-a asumat și grija păstorească și a înfruntat și marile probleme teologice. Coexistența contradicțiilor în ființa lui s-a realizat pentru că Sfântul Grigorie nu a fost numai un poet și un contemplator, ci și un mare teolog, care considera că trebuie «să rodească», «să fie de folos» Bisericii și, mai mult, «să facă cunoscută public strălucirea lui» (Cuvîntul 12, P.G. 35, 848 AB). În cazul Sfîntului Grigorie se întîmpla următorul fapt minunat: s-au unit, în chip neamestecat, poetul, contemplatorul și teologul. Această întreită polaritate a persoanei sale constituie marea sa, dar și prima dificultate a interpretării lui. Insuși Sfîntul Grigorie, avea conștiința lucrării desăvîrșite ce avea loc în duhul său, tot așa cum era sigur că opera sa teologică în sine se datora luminării Duhului Sfînt.

1. Premise ale teologiei sale

Studiile Sfîntului Grigorie în Cezareea Capadochiei, în Cezareea Palestinei, în Alexandria și în Atena, au influențat dinamic expresia teologiei lui. Prietenia lui cu Sfîntul Vasile cel Mare — statornică pe toată durata vieții lor și devenită de atunci proverbială — acționează atît în chip frenator, cît și creator. În chip frenator, pentru că, pînă în 378, Sfîntul Grigorie a așteptat de obicei înfruntarea problemelor teologice contemporane de către marele său prieten. Și, cu toate că scrie și teologhisește, el nu ajunge la culme. În mod creator, pentru că opera Sfîntului Vasile i-a folosit Sfîntului Grigorie ca fundament și, concomitent, ca stimulant. Prestigiul și intenționalitatea Sfîntului Vasile au stăvilit, pînă la un anumit grad, puternica aplecare a Sfîntului Grigorie către Teologie. În final însă, Sfîntul Grigorie a lărgit orizontul Sf. Vasile.

*Tradiția Sfîntului Grigorie constituia a combinație dificilă între școala alexandrină sau origenistă și teologia Sfîntului Ignatie, a Sf. Irineu și a Sf. Atanasie cel Mare. Experiența tatălui său, care a slujit timp de mai mulți ani în eresia hypsistilor și a semnat în anul 360 *Simbolul de credință* semiarian, l-a ajutat și în mod negativ să formeze un criteriu al tradiției și al ortodoxiei. Acest criteriu al său — rezultat înainte de toate al luminării Duhului Sfînt — s-a remarcat drept cel mai desăvîrșit în Biserica veche.*

«Pe delinițiile noastre bazați» (Cuv. 29, 23; 28, 5). Cu aceste cuvînte, pe care le repeta adesea, Sf. Grigorie exprima convingerea că teologia Bisericii se exercită cu premise și perspective pe care le creează însăși Biserica. De aceea — cu toate că printre marii Părinți ai Bisericii el este cel mai profund cunoscător și cel care folo-

seste cel mai amplu filosofia greacă — el discerne cu cea mai mare claritate lucrarea teologhisirii de cea a filosofării.

Relația lui cu atmosfera spirituală prolană a epocii a fost naturală și distinctivă. Naturală, pentru că și el însuși constituia un climat spiritual al epocii în măsura în care gîndea în ambianța structurilor de epocă și scria după măsurile ei. Distinctiv, pentru că și-a dat seama de individualitatea cu totul aparte a adevărului Dumnezeiesc pe care l-a înțeles, însă, și l-a exprimat prin structurile epocii. Ca și în cazul Sf. Vasile, și în acela al Sf. Grigorie se înțelege în mod greșit încercarea lui de a vorbi în chip platonice, stoic sau neoplatonic despre adevărul Bisericii. În epoca sa, Sf. Grigorie trebuia să fie toate acestea în chip eclectic. Problema zace în altă parte: anume în aceea dacă adevărul lui rămîne adevărul lui Dumnezeu sau, dacă, prin intermediul structurilor filosofice, se preschimba mai mult sau mai puțin în filosofie platonice, stoică, neoplatonică etc. Sf. Grigorie și-a dat seama de acest pericol și, în momentele critice — nevoit să exprime adevărul în structurile epocii — subliniază că altceva este conținutul filosofic al cuvîntului, structurii și altceva adevărul pe care acesta îl exprima (vezi St. Papadopoulos, *Sf. Grigorie Teologul*, Atena, 1980, p. 89—98). Și, cu toate că față de filosofia clasică greacă este mai critic chiar decît Sf. Vasile, lasă în mod limpede impresia că fără de aceasta teologia este neputincioasă (vezi Cuv. 43; P.G. 36, 508 B/509 A).

2. Contemplația teologică a «teologului prin excelență»

Sf. Grigorie este primul între marii Părinți ai Bisericii care vorbește în mod special despre teologie, cu prilejul înmulțirii teologilor improvizați pe care i-a încurajat arianismul. Și aici este caracteristic faptul că discursul lui devine autobiografic. Vorbind despre teologie, el descrie în final procesul ce a avut loc înlăuntrul său atunci cînd el însuși a încercat să dezlege problemele credinței:

«Dar ce am pățit în această urcare cu mintea spre Dumnezeu, o prieteni, și cu mine inițiată în aceleași taine și împreună iubitori ai adevărului? *Am alergat să cuprind cu mintea pe Dumnezeu și-n acest scop m-am urcat pe munte (= teologia); am despiceat norul și... am pătruns înlăuntrul lui. Cînd însă am privit spre El, de-abia am văzut cele dinapoia lui Dumnezeu... și aplicatu-m-am un pic...*» (Cuv. 27, 3).

«Dumnezeu îmi poruncește ca să urc pe munte, ca să pătrund înlăuntrul norului și să mă apropiu de Dumnezeu. Și urc cu rîvnă, sau, ca să vorbesc mai exact, cu rîvnă și cu zbuțum; cu rîvnă din pricina nădejdii, iar cu zbuțum din pricina slăbiciunii...» (Cuv. 27, 2); «... în fine, mi s-a părut lucrul cel mai bun să las la o parte imaginile..., să folosesc ca îndrumător Duhul Sfînt, de la care am și primit luminarea, să păzesc această luminare pînă la sfîrșit...» (Cuv. 31, 33).

Scopul Sfîntului Grigorie este să despice cortina lumii și să se unească cu Dumnezeu, adică cu Adevărul, ceea ce înseamnă o cunoaștere directă și sigură. Este vorba de vederea lui Dumnezeu, despre care Sf. Grigorie vorbește mai ales în legătură cu căutarea teologică. El nu este în mod principal un teolog al vederii lui Dumnezeu, ci un teolog al Teologiei care, însă, este de neînțeles fără vederea lui Dumnezeu. Vederea lui Dumnezeu — adică experiența personală a adevărului — constituie o consecință a purificării: «Vrei să devii vreodată teolog și vrednic de dumnezeire? Păzește rînduiriile dumnezeiești; lasă-te condus de porunci, căci fapta constituie urcușul contemplației» (Cuv. 20, 12; vezi și 27, 3). Realitatea și modul ascezei-purificării ei le exprima de predilecție cu termenologia stoică care era atunci răspîndită și înțeleasă în rîndul credincioșilor cultivați.

Vederea lui Dumnezeu devine la Sf. Grigorie mai teologică decît la alți Sfîinți Părinți, deoarece (pentru el) ea constituie în primul rînd procesul dumnezeieștii expe-

riențe a adevărului și mai ales procedura spre cel mai înalt grad al experienței adevărului dumnezeiesc, adevăr care se află însă în strinsă legătură cu cel exprimat deja în Biserică și îndeosebi în Sfânta Scriptură. Așadar, ceea ce se dăruiește prin experiență nu este nici «străin» și nici «intrus» pentru Biserică, ci «plinire» față de învățătura deja expusă. «Plinirea» este dăruită de Dumnezeu numai «teologului prin excelență», «teologului desăvârșit» — cum caracteriza Sf. Grigorie persoana deosebit de înzestrată, de distinsă din Biserică, pe eroul Ei, pe contemplatorul lui Dumnezeu care nu ajunge la această vedere a lui Dumnezeu numai grație desfătării spirituale, ci mai ales datorită profunde cunoașteri a adevărului de care credincioșii au nevoie spre a se mîntui. Lucrarea teologului «prin excelență», a teologului «desăvârșit» se distinge în chip revelator: «Iar teolog «desăvârșit» pentru noi nu este acela care a descoperit totul (= adevărul) — căci rațiunea omului căzut nu poate cuprinde totul — ci este acela care are putere de închipuire mai mare ca altul, și poate să cuprindă mai mult în sine imaginea adevărului, sau proiectarea umbrei Lui, sau oricum o vom mai numi noi». (Cuv. 30, 17).

Mare teolog este, așadar, numai acela care va dobîndi o experiență mai profundă și mai amplă a adevărului decît cea pe care o aveau ceilalți teologi de pînă la el. Cel care va reuși «mai mult» și «mai deplin» din adevăr — nu în raport cu Adevărul însuși care nu cunoaște creștere sau scădere —, ci în raport cu ceilalți teologi care au trăit în Biserică, acela va fi considerat «teologul cel mai de seamă», teologul «prin excelență». Acesta «cugeta» cu «Insuși Duhul Sfînt despre adevăr și se cufundă în adîncurile lui ca să adauge, la cele «insuficient spuse» (Epist. 102²), pînă atunci, ceea ce a dobîndit, sau, mai exact, ceea ce i-a fost dăruit de însuși Duhul Sfînt (Cuv. 21, 33—34; 31, 26—27; 43, 65 ș.a.). Această cutremurătoare teologie a experienței profunde a adevărului presupune «iluminarea» Sfîntei Treimi, care «se amestecă» «dintr-o dată cu întreaga minte» a omului. Puterile raționale ale omului, în decursul acestui proces, sînt nu numai în stare de veghe, ci tocmai prin acestea se exprimă experiența crescută a adevărului, ca să avem «cuvînt despre Dumnezeu», adică Teologie. Exprimarea experienței este greu de realizat, dar nu imposibilă. Desigur, ceea ce se exprimă constituie numai o icoană ștearsă a experienței (Cuv. 27, 4), dar cu toate acestea el este autentic și suficient pentru mîntuire.

Sf. Grigorie — avînd un profund sentiment al tradiției, simț al gîndirii lui revoluționare și mai ales obligația de a-și justifica contribuția teologică în fața dușmanilor și prietenilor — a fost nevoit să vorbească despre teologia sa în raport cu iconomia dumnezeiască în genere și față de Scriptură în special.

Astfel el a teologhizat despre stadiile descoperirii adevărului dumnezeiesc, pe care le constituie Vechiul Testament, Noul Testament și Biserica (așadar după Cincizecime). Caracteristica fundamentală a trecerii de la un stadiu la altul o constituie «adaosurile treptate» al căror rezultat este creșterea în genere a cunoașterii lui Dumnezeu și a adevărului, noțiune pe care o pusese în evidență mai înainte și Sf. Irineu de Lion (Elegchos IV, 11, 2; 38, 3; V, 2, 2, ș.a.).

În decursul celui de al treilea stadiu, în care Duhul Sfînt «se încetățenește» între oameni «făcîndu-ne mai limpede arătarea Lui» (Cuv. 31, 26), teologul «desăvârșit» este luminat și iluminat ca să vadă mai amplu, mai limpede și mai profund aspectele unui adevăr ce se găsește uneori în chip general sau neclar exprimat în Sfînta Scriptură. Ca exemplu pentru aceasta, Sf. Grigorie aduce cazul Duhului Sfînt. Adevărul despre dumnezeirea și de-o-ființimea Duhului Sfînt (cu Tatăl) s-a dezvoltat oamenilor prin luminare dumnezeiască, după jumătatea secolului al IV-lea, și chiar Sf. Grigorie, cu toate că Biserica cunoștea și credea în dumnezeirea Sfîntului Duh, care este exprimată, în chip general (și neclar în ce privește deoființimea Lui) în Sfînta Scriptură.

Procedura aceasta Sf. Grigorie o fundamentează pe nemărginirea adevărului, pe faptul că Domnul (Ioan 14, 26; 16, 12) avea de spus și alte lucruri (= nemărginirea adevărului) pe care apostolii nu puteau să le priceapă atunci, și pe făgăduința Domnului că — atunci când, după Cincizecime, Duhul Sfânt își va începe activitatea — El va învăța pe credincioși toate (adică toate lucrurile necesare pentru mântuire).

«De-a lungul veacurilor, două au fost schimbările de viață însemnate, care mai sînt numite și Două Testamente sau cutremure de pămînt: una este trecerea de la idoli la Lege, iar cealaltă trecerea de la Lege la Evanghelie. Prin Evanghelie ni s-a mai vestit un al treilea «cutremur»... (— începe cu Cincizecimea. Cuv. 31, 25), (...iar acolo — în Vechiul și Noul Testament, adică în primele două stadii, schimbări de viață) prin înlăturare se făcea schimbarea, iar aici (= în cel de al treilea stadiu) prin adăugiri se face desăvîrșirea (...). Noul Testament a arătat limpede pe Fiul și a lăsat să se vadă dumnezeirea Duhului Sfânt. Acum Duhul se încetățenește cu noi, făcîndu-ne mai clară arătarea Lui» (Cuv. 31, 26). «Iată luminări ce ne învăluie treptat, iată ordinea teologiei pe care ar fi foarte bine s-o păzim și noi... La toate cele spuse mai adaug și aceasta, ce a trecut poate și prin gîndul altora, dar pe care eu o socotesc roadă a propriei mele gîndiri... Avea Mîntuitorul unele învățături pe care socotea că nu le pot suporta ucenicii... și pentru aceasta li le ținea ascunse... Una dintre aceste învățături socot eu că este și dumnezeirea Duhului Sfânt, care avea să fie lămurită mai în urmă...» (Cuv. 31, 27).

«Ordinea teologiei» este, așadar, creșterea treptată a învățurii în funcție de necesitatea și de lumina Duhului Sfânt, fără a fi însă vorba de o evoluție a dogmei, care ar presupune îmbunătățirea ei și — datorită creșterii — insuficiența ei pentru mîntuire în fiecare epocă. Pe baza acestei «rînduiri», «ordini a teologiei», Sf. Grigorie a teologhisit despre cele trei ipostaze și o singură ființă în Dumnezeu, despre dumnezeirea Duhului Sfânt și cele două firi ale lui Hristos.

Experiența crescîndă a adevărului, pe care, sub premisele de mai sus, teologul «desăvîrșit» o poate atinge este *dincolo de litera Scripturii*, constituie «frumosul ascuns» al adevărului. Frazele acestea devin la Sf. Grigorie noțiuni deosebit de însemnate prin care el încearcă să exprime faptul că teologul pătrunde dincolo de litera Sfintei Scripturi, se apleacă sub și înlăuntrul acesteia («înlăuntru aplecîndu-se»), o depășește, nu se mărginește numai la literă, (ci) înaintează din adînc în adînc, cu lumina Duhului Sfânt află mai multă lumină. Aspectele adevărului pe care el le găsește în acest chip — cu toate că nu sînt în mod limpede exprimate de litera Sfintei Scripturi — aparțin «frumosului ascuns», sînt aspecte ale nemărginitului adevăr dumnezeiesc. Dar tot ceea ce află sub litera Sfintei Scripturi nu este «străin» față de aceasta, ci dimpotrivă, adevărul aflat trebuie să fie în acord și omolog cu ceea ce Sfînta Scriptură conține: «Din nou sau, mai exact, neîncetat ne reproșezi faptul că învățătura noastră este nescrisă în Scriptură; oricum, însă, ea nu e nici străină și nici interpolată, căci e cunoscută și dezvăluită atît de cei vechi, cît și de cei noi, fapt demonstrat deja de mulți dintre cei care s-au ocupat cu Sfînta Scriptură, adică de toți cei care nu s-au dedicat ei în chip neglijent și superficial, ci, deschizînd larg litera ei și aplecîndu-se cu grijă înlăuntru-i, s-au învrednicit să vadă «frumosul ascuns», aici și au fost luminați de lumina cunoștinței» (Cuv. 27, 21; 43, 63 ș.a.).

Datele de mai sus accentuează expresiv că Sf. Grigorie face o teologie empirică; el analizează procesul vederii lui Dumnezeu depășind și desconsiderînd metoda neoplatonică a apofatismului, tot așa cum, prin aceeași teologie, depășește dilema: erminie istorico-gramaticală sau alegorică? Și acestea întrucît prin teologia sa el nu urmărește în mod filozofic cunoașterea principială a lui Dumnezeu, ca — negînd ceea ce nu poate fi Dumnezeu — să ajungă la Dumnezeu. Ca și credincios și ca

teolog, Sf. Grigorie trăiește deja adevărul dumnezeiesc și încearcă să pătrundă mai mult, să dobândească și experiența altui aspect al adevărului. La acest «mai mult» (pleon), la acest fel măreț este adus prin luminarea Duhului Sfânt și nu prin apofatism, prin negarea proprietăților ce nu aparțin lui Dumnezeu. Dincolo de litera Sfintei Scripturi, în «frumosul ascuns» al adevărului el ajunge tot prin luminare. În mod cu totul contrar însă, riguroasa erminie alegorică l-ar fi determinat să inventeze cuvintele biblice semnificative personale iar exegeza istorico-literară l-ar fi mărginit numai la ceea ce *express verbis* exprima cuvintele Sfintei Scripturi.

În fine, neliniștea vădită a Sf. Grigorie ori de câte ori vorbește despre teologie și aplicarea analizelor relative la propria operă subliniază dorința lui de a deveni și de a fi el însuși un «teolog desăvârșit», cum realmente a și devenit. Iar Biserica i-a recunoscut acest merit numindu-l «Teologul». Aceasta este, dealtfel, singura explicație a supranumelui său.

3. Relația persoanelor dumnezeiești și dumnezeirea Duhului Sfânt

După anul 350, Biserica a fost zguduită de problema relației celor trei persoane (ipostaze) ale Sfintei Treimi. Încă în anul 364, Sf. Vasile cel Mare a fundamentat triadologia, introducând deja din punct de vedere teologic distincția celor trei ipostaze dumnezeiești și unitatea lor de ființă. Întrucât, însă, Sf. Vasile teologhisise cu prilejul părerilor lui Eunomie, potrivnice dumnezeirii Cuvîntului, triadologia lui avea ca centru pe Dumnezeu-Cuvîntul. Este caracteristic faptul că Sf. Vasile nu numește pe Duhul Sfânt în mod expres «consubstanțial» și «Dumnezeu» nici chiar în lucrarea lui posteroară *Despre Duhul Sfânt* scrisă în anul 375.

Sfîntul Grigorie a adoptat în întregime baza triadologică a Sf. Vasile și a continuat construcția, teologhisind, însă, mai ales cu prilejul cacodoxiilor despre Duhul Sfânt. Astfel, făcînd pași îndrăzneți sub luminarea Duhului Sfînt, el a ajuns și a exprimat — încă din anul 365 — cel dintîi între teologii Bisericii, adevărul că Duhul Sfînt este Dumnezeu, ca și Tatăl și Fiul (Cuv. 14, P.G. 35, 856 B). În anul 372 (Epist. 58), el protestează pentru că Sf. Vasile nu a fost clar în problema dumnezeirii și de-o-ființimii Duhului Sfînt, iar în 379/380, prin cea de a Cincea Cuvîntare Teologică (31), devine corifeul pneumatologic al Bisericii: «Ce deci? Este Duhul Dumnezeu? Negreșit că da. Ce deci, este de-o-ființă? Da, fiindcă este Dumnezeu» (Cuv. 31, 10).

Sfîntul Vasile a explicat în principal nenașterea (*ἀγεννησία*) Tatălui și nașterea Fiului, lăsînd înțelegerea modului existenței Duhului Sfînt pentru veacul viitor (Impotriva lui Eunomie 3, 7). Sfîntul Grigorie a explicat termenul «purcedere» (sau emanație) pentru Duhul Sfînt, avînd conștiința că el este primul care introduce teologic cuvîntul, așadar el teologhiseste cel dintîi despre modul existenței Duhului Sfînt: «Duhul Sfînt... care provine din Tatăl, dar nu în chip de fiu, pentru că nu se naște, ci *purcede din El, dacă trebuie să inventăm denumiri* pentru ca să limpezim lucrurile» (Cuv. 38, 12; vezi și 25, 19).

Un pas important în triadologie l-a făcut Sf. Grigorie și cu explicarea modului existenței celor trei persoane dumnezeiești *ca relație*. Sfîntul Vasile a vorbit despre *proprietăți*, despre *specificul persoanelor* (Epist. 214, 4). Sfîntul Grigorie adîncește aceeași temă și definește specificul (to idion) *ca relație* între persoane: «Tatăl, prea înțeleptilor, nu este nici nume de ființă, nici nume de energie, ci este un *nume de relație și de arătare cum este Tatăl față de Fiul și Fiul față de Tatăl*» (Cuv. 29, 16).

«Ce-i lipsește deci Duhului, zice, spre a fi Fiu? Căci dacă nu i-ar lipsi ceva ar fi Fiu. Noi nu zicem că-i lipsește ceva, căci nici nu este lipsit de ceva Dumnezeu. Dar deosebirea de manifestare (...) sau de *relație reciprocă* fiind diferită, a făcut deosebită și numirea lor» (Cuv. 31, 9).

În mod paralel, însă, accentuarea relației distinctive sau proprietății Duhului Sfânt — care pentru prima dată erau atât de mult accentuate — a ridicat un semn de întrebare privind identitatea de ființă a Sfântului Duh față de ființa Tatălui și a Fiului. Acestea l-au determinat pe Sfântul Grigorie să sublinieze cu tărie identitatea ființială a celor trei persoane dumnezeiești: «una sînt cele trei (= persoane) după dumnezeire și unul în trei după proprietăți» (Cuv. 31, 9). Prin temeinica contribuție a Sfântului Grigorie problemele triadologice și-au aflat răspunsul definitiv, răspuns ce a devenit trăire și tradiție a Bisericii.

4. Cap al Bisericii

Adormirea în Domnul a Sfântului Vasile cel Mare exact la finele anului 378, a devenit piatra de hotar pentru Sf. Grigorie Teologul. Întietatea autoritativă pe care Sfântul Vasile o deținea, în genere, în întreaga Biserică a trecut asupra Sf. Grigorie. Faptul că omul «fugii» și al «inactivității» a acceptat în anul 379 să activeze în Constantinopol, înseamnă că el a simțit o responsabilitate crescută după moartea Sf. Vasile, și-a dat seama că numai în el se incredeau ortodocșii în marea luptă ce o purtau în capitala cacodoxă a Imperiului de Răsărit. Ortodocșii l-au pus într-un fel în fruntea Bisericii și a Ortodoxiei și Sf. Grigorie a corespuns încrederii lor, astfel încît cea mai înaintată teologie a sa — atât în ce privește conținutul, cit și forma — a elaborat-o din anul 379 pînă în anul 381, adică într-o vreme în care întreaga Biserică, grație Sf. Grigorie, avea privirea întoarsă spre Constantinopol, precum mai înainte o avusese întoarsă spre Cezarea — datorită Sf. Vasile — și, în vechime, spre Alexandria — datorită Sf. Atanasie.

Dar chiar și la cel de al doilea sinod ecumenic (mai—iulie 381), duhul și teologia Sf. Grigorie au precumpănit, cu toate că el părăsise tronul arhiepiscopal și președenția sinodului — fapte ce s-au petrecut, însă, după ce asigurase deja Ortodoxia. Iar dacă la alcătuirea *Simbolului* sinodului s-a adoptat îndeosebi terminologia moderată a Sf. Vasile, în epistola pe care aceiași episcopi sinodali au scris-o în anul următor, terminologia Sfântului Grigorie despre «deoființimea» Duhului Sfânt și «desăvîșirea» celor două firii ale Domnului s-a impus definitiv.

5. Cele două firii ale Domnului : «neasumatul nevindecat»

Cunoașterii crescutei lui responsabilități teologice și faptului că, în mod tacit, ortodocșii l-au stimat ca și conducător al întregii Biserici atribuim noi și hotărîrea lui de a începe cel dintîi lupta antiapolinaristă, de îndată ce apolinarismul a început să devină foarte periculos (381). Dacă trăia Sf. Vasile, Sf. Grigorie l-ar fi așteptat desigur pe el ca să înfrunte atât de dificila problemă. Acum, însă, conducător teologic era el însuși și trebuia să ia conducerea luptei.

Apariția teologică a lui Apolinarie de Laodiceea în decada anului 360 a însemnat însămînțarea ereziilor hristologice. Întrucît însă Biserica nu biruise încă problemele triadologice, ea s-a ocupat de învățătura lui Apolinarie mai ales începînd cu anul 381, adică atunci cînd a început să se formeze și o grupare relativă bisericească, specială, a apolinariștilor.

Sfântul Grigorie — primul care a înfruntat cu atât de mare perspicacitate teologică pe Apolinarie în anul 381 — a constatat în învățătura acestuia o mare denaturare a credinței de la Niceea, cu grave consecințe hristologice, antropologice și soteriologice. Practic, Apolinarie, în «Expunerea credinței către împăratul Iovian (363), citînd cu explicații *Simbolul de credință* de la Niceea, omite cuvîntul «întrupîndu-se» (care presupune angajarea omului în întregime) și folosește celebra frază «o fire

întrupată a lui Dumnezeu-Cuvîntul» (μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη) pentru a accentua că Logosul a luat numai trup omenească (și suflet irațional).

Această teză, cum corect a deslușit Sf. Grigorie — îndoindu-se de firea omenească în Hristos — a distrus unitatea omului (minte și trup) și a făcut problematică mîntuirea lui, de vreme ce Dumnezeu-Cuvîntul nu și-a asumat și suflet rațional omenească. Constatăm că — în vreme ce Apolinarie a pornit de la principiul aristotelic că nu pot să coexiste «două ființe» — Sfîntul Grigorie a pornit de la adevărul teologic trăit că «ceea ce nu a fost asumat, nu a fost mîntuit». «Ceea ce este unit cu Dumnezeu, aceea se mîntuiește» (Epist. 101, 32) — unde și dezvoltă prima teologie antiapolinaristă. Cum că omul se mîntuiește el nu se revoltă. Pentru ca să se mîntuie, însă, întreg, el trebuie să fie asumat de către Dumnezeu-Cuvîntul în întregime (adică și mintea, sufletul rațional), cum, de fapt, se și împlinea. Dealtminteri, de aceea și avem două firi complete și perfecte în Hristos, ceea ce se realizează prin îndumnezeirea firii omenești în firea dumnezeiască: «Îl asuma deci pe om în întregime și-l amesteca cu dumnezeirea ca să-i acorde o binefacere desăvîrșită». (Epist. 101, 36). «O înțeleptilor, dacă lutul (= trupul) a fost frămîntat și un nou amestec a rezultat, icoana (=intelectul), îndumnezeită prin dumnezeire, nu va fi frămîntată și amestecată cu Dumnezeu?» (Epist. 101, 46).

Cu toate acestea, cele două firi ale lui Hristos — deși «altceva» este firea dumnezeiască în sine și «altceva» cea omenească — nu înseamnă și «doi Fii» (101, 19), precum învăța Diodor din Tars; nu duc la un fel de diofizitism (nestorianism), pentru că cele două firi «sînt unite în ființă»: «Prin unire cele două elemente sînt una, Dumnezeu devenind om, omul devenind Dumnezeu... Spun (despre firile Mintuitorului (n.t.) «altceva» și «altceva» (ἄλλο καὶ ἄλλο) contrar la ceea ce există în Sfînta Treime; căci acolo există «altul» și «altul» (ἄλλος καὶ ἄλλος) pentru ca să nu confundăm ipostazele, și nu «altceva» și «altceva», deoarece cele (trei persoane în Sf. Treime) sînt una și identice în dumnezeire». (101, 21 și 22).

Unitatea ipostazelor Sfîntei Treimi o folosește Sf. Grigorie pentru prima dată ca model al unității celor două firi în Hristos pentru că a întrevăzut limpede și pericolul ca cineva să conceapă că firea omenească se absoarbe în cea dumnezeiască (monofizitism, la care a condus limpede Apolinarie) și pericolul ca cineva să conceapă asumarea firii omenești de către cea dumnezeiască drept aparentă, prefăcută, exterioră și, deci, nereală. Aceasta ar fi micșorat posibilitatea mîntuirii de vreme ce asumarea prefăcută, falsă nu asigură îndumnezeirea, prefacerea omului și ar fi desființat unitatea persoanei lui Hristos.

Prin teologia aceasta expusă mai sus, Sfîntul Grigorie a pus bazele hristologiei, cu toate că a mai fost nevoie de încă o grea încercare teologică pentru ca să se arate modul unirii celor două firi desăvîrșite ale lui Hristos, ceea ce s-a făcut îndeosebi de către Sf. Grigorie de Nyssa, de Sf. Ciril al Alexandriei și de Teodoret din Cyr.

Prividențiala-i și curajoasa-i teologie privind cele două firi desăvîrșite ale lui Hristos, precum și stăruința lui privind asumarea întregului om de către Dumnezeu-Cuvîntul explică și luminează antropologia Sf. Grigorie. El accentuează, în mod unic, măreția și perspectivele omului — care constituie un amestec de două lumi, a celei materiale și a celei spirituale (suflet, rațiune), «o a doua lume (= după cea materială), *marele în mic*... suflet și trup» (Cuv. 38, 11). Omul «mic» este «mare» în duh, de vreme ce devine «paznic al firii văzute», «inițiat al celor raționale» și este orînduit spre îndumnezeire, spre a se uni realmente cu Dumnezeu (vezi P.G., 36, 181—184; 321 BC etc.).

Trad. de Drd. Diac. Ilie FRĂCEA

SINTEZĂ TEOLOGICĂ GREGORIANĂ*

Ocrotitorul ceresc și patronul Seminarului nostru teologic, pe care îl prăznuim astăzi, este cunoscut în Biserica și teologia ortodoxă fie sub numele de «*Sfântul Grigorie de Nazianz*», după numele orașului în apropierea căruia se găsea mica localitate Arianz, unde de fapt acesta se născuse, fie sub numele de «*Sfântul Grigorie Teologul*», sau, după limbajul mai vechi, «*Cuvîntătorul de Dumnezeu*», apelativ care caracterizează și sintetizează magistral întreaga viață și activitate pe care Marele Părinte și le-a pus cu toată convingerea în slujba lui Dumnezeu și a Bisericii Sale. Atributul de «Teologul» — în fapt un renume! — i l-a dat Biserica creștină în timpurile imediat următoare veacului IV, cînd a trăit acesta, și exprimă recunoașterea marilor sale merite și prețuirea Bisericii pentru excepționalele servicii aduse ei de Sfântul Grigorie. Cu acest atribut de renume a înțeles Biserica Ortodoxă să-i eternizeze în veac memoria, înscriindu-i în calendarul ei de două ori numele: la 25 ianuarie, singur, și la 30 ianuarie, împreună cu Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ioan Gură de Aur. Cu acest apelativ este trecut și cîntat în cărțile noastre de cult.

Pomind de la acest apelativ, ne propunem să încercăm a face în rîndurile de mai jos o prezentare de sinteză a «grăirii despre Dumnezeu» sau a «teologiei» Sfîntului nostru Patron. În acest sens, considerăm, însă, necesare cîteva preliminarii.

Teolog de frunte al creștinătății, Sfîntul Grigorie de Nazianz, născut pe la anul 330, a trăit și și-a desfășurat întreaga sa activitate de slujire a lui Dumnezeu într-o vreme cînd Biserica creștină, după libertatea de manifestare obținută prin edictul de la Milan din anul 313, era puternic confruntată cu marile erezii religioase ivite acum în sinul ei: arianismul cu cele trei ramuri ale sale, macedonianismul sau pnevmatomahismul și apolinarismul¹, cărora li se adăugau alte mișcări eretico-sectare de mai puțin răsunset, dar tot așa de primejdioase. Erezii care — toate — loveau puternic edificiul și sistemul doctrinar ortodox în formare. Așa se explică de ce, pentru apărarea dreptei sale credințe, Biserica a fost nevoită să țină în acest al patrulea veac

*) Alocuțiune rostită cu prilejul sărbătorii hramului Seminarului teologic din București, la 25 ianuarie 1962.

1. Cele trei ramuri sau partide ariene — rivale între ele —, ivite după condamnarea ereticului Arie și a învățăturii sale la Sinodul I ecumenic de la Niceea din anul 325 erau: a) *arienii extremiști*, *radicali* sau *anomeii*, care negau consubstanțialitatea sau deoființimea Fiului cu Dumnezeu Tatăl și «nu găseau nici un fel de asemănare» între Aceștia; b) *arienii moderați* sau *semiarieni*, care afirmau că Fiul este «asemănător» (ὁμοειδής) cu Tatăl în substanță, din care pricină se numeau și *omiusieni*, și c) *omeii* sau *omienii*, care afirmau că Fiul are o «asemănare cu Tatăl după Scripturi» (?)

Pnevmatomahii sau *macedonienii*, eretici cu originea în arianism, susțineau că Sfîntul Duh «nu este un Dumnezeu egal și consubstanțial cu Tatăl și cu Fiul»; aplicau erezia lui Arie despre Logos, a doua persoană a Sfintei Treimi, la Sfîntul Duh, a treia persoană a Sfintei Treimi.

Apolinarismul nega integritatea firii umane a lui Hristos, «căruia îi lipsea rațiunea umană întrucît aceasta a fost înlocuită de Logosul divin» (Cf. *Istoria bisericească universală*, manual pentru institutele teologice, vol. I (1—1054), ediția a II-a revăzută și completată. Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1975, pp. 235, 241, 245).

două sinoade ecumenice sau «a toată lumea»: la Niceea în 325 și la Constantinopol în 381, unde, analizându-le temeinic învățăturile, a combătut și respins cu toată tăria aceste erezii, iar ea și-a precizat și și-a consolidat adevărata sa doctrină, ce avea să capete de atunci încolo caracter normativ, dogmatic și moral, valabil pînă astăzi.

Într-un atare climat, de puternică efervescentă ideologică religioasă, de pasionată risipă de energie cerebrală și sentimentală, se angajează de la început — cu verbul și cu scrisul său — și Sfîntul Grigorie de Nazianz, în tabăra apărătorilor dreptei credințe a Bisericii, și se remarcă drept unul dintre cei mai mari apologeți, un adevărat «campion al Ortodoxiei», cum pe bună dreptate a și fost socotit.

*

Teologia Sfîntului Grigorie de Nazianz — genială elaborare a minții și sufletului său — este, la originea și în fondul ei, fie rodul și rezultatul unor reflecții și trăiri duhovnicești de cea mai înaltă tensiune, ca urmare firească a neîntreruptului dialog-rugăciune dintre el și Dumnezeu; fie rodul și rezultatul confruntărilor ideologice și al atitudinilor concrete de apărare a doctrinei ortodoxe a Bisericii, atacată de ereziile vremii. De aici dublul caracter: *reflexiv-meditativ*, și *polemic-apologetic* al teologiei Marelui Capadocian.

După opinia celor mai autorizați cercetători și exegeți ai gândirii și scrisului său teologic, la baza formației filosofico-teologice a Sfîntului Ierarh Grigorie stau trei factori, trei pîrghii puternice care sînt în același timp și cele trei izvoare fundamentale din care s-a alimentat și și-a construit doctrina sa teologică: a) *cultura și gândirea elinistică*; b) *Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*; c) *tradiția Bisericii cu scrierile și gândirea teologică a sfinților părinți și scriitorii bisericești anteriori și contemporani cu el*.

a) În ceea ce privește *cultura și gândirea elinistică*, exegeții gregorienii au evidențiat în primul rînd influențe din filosofia platoniană și neoplatonică, din care Sfîntul Grigorie împrumută «termeni, expresii și demonstrații», pe care însă el le «creștinează», turnînd în conținutul lor substanță și semnificație creștine, în conformitate cu doctrina Bisericii. La platonism și neoplatonism se pot adăuga unele idei din gândirea stoicilor, din gândirea lui Aristotel sau chiar a lui Pythagora și Anaximandru. Toate sînt rodul strălucitelor sale studii făcute la școlile din Cezareea Palestinei, Alexandria Egiptului și mai ales «Atena cea de aur», cetatea înțelepciunii antice.

b) Cît despre *Sfînta Scriptură*, aceasta constituie «fundamentul întregii sale speculații teologice și cel dinții și cel mai puternic izvor al vieții sale spirituale». Proorocul Ieremia, pe care îl numește «teologul meu», psalmistul David — din Vechiul Testament, Sfîntul Apostol Pavel și Sfîntul Evanghelist Ioan — din Noul Testament sînt autorii biblici preferați, la care apelează cu precădere.

c) Dintre *părinții și scriitorii bisericești* care l-au influențat, îmbogățindu-i gândirea și fondul ideatic filosofico-teologic, Origen și Sfîntul Atanasie, ca înaintași ai săi, se situează pe primul plan. Acestora li se adaugă Clement Alexandrinul, Sfinții Irineu de Lugdunum și Ciprian al Cartaginei. Dintre contemporani, Sfîntul Chiril al Ierusalimului, Didim cel Orb, Amfilohiu de Iconiu, Sfîntul Vasile cel Mare și Sfîntul Grigorie de Nysa au contribuit, într-o mai mare sau mai mică măsură, la îmbogățirea

tezaurului de gândire și speculație teologică al Sfintului Grigorie. De la Origen, de pildă, a împrumutat Sfintul Grigorie principiile de ermeneutică biblică și unii termeni tehnici teologici. De la el a luat unele idei privind «cunoașterea și apropierea pe cale rațională și pe cale contemplativă-mistică de Dumnezeu»; de la el a luat unele idei eshatologice. Sfintul Atanasie cel Mare se pare că — dintre toți părinții bisericești — a exercitat cea mai vădită influență asupra gândirii teologice a Sfintului Grigorie, mai cu seamă pe latura apologetică. Lui — spun exegeții teologiei gregoriene — îi datorează Marele Capadocian faptul «de a fi știut să recunoască și să pună în lumină rolul central al Logosului întrupat în iconomia mântuirii, — anume acela de a restaura în omul păcătos chipul Tatălui ceresc și de a-l îndumnezei pe om». Lui Atanasie datorează Sfintul Grigorie teologia sa cu privire la Sfintul Duh, în sensul că acesta este unul din cele trei ipostasuri ale dumnezeirii treimice și deci — ca și Logosul, ca și Tatăl — Duhul Sfânt este Dumnezeu adevărat².

Preluând idei și concepții din gândirea filosofică și teologică a tuturor acestora, Sfintul Grigorie Teologul le-a trecut însă prin filtrul critic al gândirii și simțirii sale proprii, le-a corectat și le-a îmbogățit; le-a topit în proporții diferite laolaltă cu ideile sale proprii, îmbogățindu-și astfel arsenalul său apologetic în serviciul dreptei credințe.

*

Gândirea, trăirea și activitatea teologică speculativă și practică pastorală a Sfintului Grigorie de Nazianz pot fi urmărite în numeroasele sale scrieri³ din care noi menționăm acum următoarele lucrări cu conținut teologic: 1) *Cele Cinci cuvântări teologice*, operă cu caracter apologetic-dogmatic, îndreptată împotriva ereziei ariene. Este lucrarea care, pentru valoarea excepțională a conținutului, i-a adus Sfintului Grigorie numele de «Teologul»; 2) *Despre moderație în discuții și despre luptă că despre Dumnezeu nu poate discuta oricine și în orice moment*, lucrare apologetică, în care respinge și condamnă mania unora — avizați sau neavizați — de a «teologhisi» dumnezeirea; 3) *Cuvântări — panegirice în cinstea științelor*, dintre care panegiricul dedicat Sfintului Atanasie cel Mare cuprinde multe idei de deosebită valoare dogmatică; 4) *Cuvântări — necrologuri*, dintre care cel închinat Sfintului Vasile cel Mare, pe lângă importanța lui structurală ca specie retorică, interesează și prin ideile dogmatice, morale și social-pastorale; 5) *Cuvânt despre dogma și instalarea episcopilor*, care este de fapt o omilie dogmatică; 6) *Cuvânt de apărare pentru fuga sa în Pont sau Apologie despre fuga sa*, unde găsim prețioase idei dogmatice și pastorale despre preoția creștină ca taină și misiune; 7) *Două cuvântări despre calitățile teologului*; 8) *Poeme teologice* (dogmatice și morale), lucrări în versuri în care «cântă cel mai adesea puterea, slava și bunătatea divină, dar mai ales Sfânta Treime»; 9) *Cu-*

2. Pe larg despre sursele și influențele suferite de gândirea filosofico-teologică gregoriană la: Jacques Rousse, *Grégoire de Nazianze* (Saint), art. în *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, fasc. XLII—XLIII, Beauchesne, Paris, 1967, col. 937—942.

3. În cunoscuta și familiara colecție: J. P. Migne. *Patrologiae cursus completus: series graeca* (prescurtat: Migne, P.G.), opera scrisă a Sfintului Grigorie de Nazianz cuprinde patru volume de text: vol. 35—38 inclusiv.

vintări la sărbători mari (Botezul Domnului, Învierea Domnului, Rusalii), în care întâlnim «idei teologice de o rară înălțime religioasă»⁴.

Subliniind faptul că *doctrina teologică a Sfintului Grigorie Imbrățișează* — în proporții diferite, — toate marile capitole ale dogmaticii ortodoxe răsăritene, să urmăm acum, în lumina preliminarilor de mai sus, ideile fundamentale ale acestei teologii; nu înainte însă de a spune că problema Sfintei Treimi și problema hristologică sînt cele două mari capitole dogmatice asupra cărora Sfîntul Grigorie s-a aplecat mai mult și mai pasionat; aceasta pentru că ele erau cele două ținte principale spre care-și îndreptau atacurile marii eretici ai acelor vremuri.

— *În teognozie*, adică în învățătura despre posibilitatea cunoașterii lui Dumnezeu, Marele Părinte Capadocian are o teorie foarte interesantă, care s-ar putea rezuma astfel: Legea naturală și privirea asupra lumii ne arată că Dumnezeu există, că El este cauza creatoare și susținătoare a lucrurilor, că existența și ordinea lumii sînt opera Sa și nu un produs al întîmplării. Fiind Rațiunea și Înțelepciunea supremă, Dumnezeu ne-a sădit și nouă din această Rațiune supremă ca o primă lege rațiunea omenească, cu care ne naștem toți. Această rațiune omenească, pătîcică din Rațiunea supremă cu care sîntem înzestrați toți, ne dă posibilitatea și certitudinea ca, pornind de la cele văzute în jurul nostru, să ne ridicăm la cele nevăzute, la Existența supremă care este Dumnezeu. Fiind însă limitați în rațiunea și existența noastră în raport cu suprema Rațiune și suprema Nemărginire, noi nu putem cunoaște ce este Dumnezeu în substanța, esența și ființa Sa. Vom ajunge poate la această supremă cunoaștere după un îndelungat drum, după grele eforturi de desăvîrșire, de purificare — anume numai «atunci cînd elementul divin din noi, rațiunea, mințea, se va alătura, unindu-se, elementului înrudit, cînd adică chipul nostru omenească se va ridica la Arhetip, adică la Dumnezeu»⁵.

— *Învățătura sau dogma despre Sfînta Treime* are în Sfîntul Grigorie de Nazianz «un clasic și un normativ», Sfîntul Grigorie fiind considerat «teologul prin excelență al Sfintei Treimi». Dintre răsăriteni, el «cel dintîi și definitiv», stabilește raporturile dintre persoanele Sfintei Treimi și specificul fiecăreia din ele. Fidel convins al termenului niceean ὁμοούσιος — de aceeași ființă, Sfîntul Grigorie face distincție netă între termenii οὐσία — substanță, esență, ființă și ὑπόστασις — ipostasă, persoană și recunoaște în Dumnezeu o singură ființă, dar trei ipostase (μία οὐσία τρεῖς ὑπόστασις) Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt au comun: dumnezeirea, ființa și necrearea sau existența din veșnicie. Fiul și Duhul Sfînt au comun faptul că sînt din Tatăl. Avînd aceeași dumnezeire, aceeași consubstanțialitate și aceeași coeternitate, cîteștrele persoane sînt perfect egale între ele și au aceeași supremă voință, aceeași supremă cunoaștere, aceeași supremă (putere de) acțiune. Dacă cele trei persoane sau ipostasuri sînt unice și indivizibile ca dumnezeire, ființă și existență eternă, ele au totuși și însușiri sau proprietăți specifice, prin care se individualizează între ele. Astfel Tatăl are specific nenașterea (ἀγεννησία), Fiul are specific nașterea (γέννησις) iar Sfîntul Duh are specific purcederea (ἐκπόρευσις). Prin ce se deosebește precis purcederea Sfîntului Duh de nașterea Fiului, Sfîntul Grigorie spune că aceasta este

4. (Pr. Prof. Ioan G. Coman), *Patrologie*, manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1956, p. 179—180.

5. Idem, *ibidem*, p. 181—182.

imposibil de arătat⁶. Despre purcederea Sfântului Duh și de la Fiul, Sfântul Grigorie nu vorbește nimic.

— *Dogma despre întruparea Fiului lui Dumnezeu și dogma despre răscumpărare și mîntuire* prin jertfa de pe cruce sînt cele două laturi fundamentale ale *hristologiei* Sfântului Grigorie. Susținînd necesitatea și realitatea obiectivă a întrupării Fiului lui Dumnezeu, Marele Capadocian afirmă cu hotărîre că Iisus Hristos ca om a avut suflet rațional sau minte (νοῦς). Susținînd, de asemenea, unitatea persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos, Sfântul Părinte capadocian spune că la întruparea Logosului s-a produs cu Acesta un proces *chenotic*: «s-a golit de ceea ce era» — adică de slava dumnezeiească veșnică — și «a luat ceea ce nu era» — adică firea omenească coruptă, pe care trebuia s-o curețe de păcat și s-o îndumnezeiască. Cele două firi — divină și umană — ale Mîntuitorului întrupat sînt unite, spune Sfântul Grigorie, nu după *har* (κατὰ ἁρῆν), adică o unire morală, ci după esență sau substanță (κατ'οὐσίαν)⁷, adică o unire reală. Ca o consecință a acestui fapt, el emite învățătura despre «maternitatea divină a Sfintei Fecioare Maria», în sensul că aceasta este cu adevărat «Născătoare de Dumnezeu». «Dacă cineva nu acceptă pe Sfînta Maria ca «Născătoare de Dumnezeu», spune textual Sfîntul Grigorie, acela este «rupt de divinitate». Pentru Sfîntul Grigorie, Sfînta Fecioară Maria este o «Virgo deipara»⁸.

— Din *soteriologie* sau doctrina despre mîntuire a Sfîntului Grigorie Teologul desprindem următoarele idei :

În ceea ce privește natura (inițială) a omului și starea sa prezentă, Sfîntul Grigorie Teologul atestă, prin contrast, frumusețea primară a omului paradisiac, ca făptură divină, și urîțenia sa de după aceea, din pricina păcatului. Păcatul lui Adam, care este și păcatul tuturor urmașilor lui, a adus tuturor fiilor lui Adam, adică urmașilor protopărinților biblici, moartea, nenorocirile și neocazurile de tot felul, pierderea harului divin și a unirii cu Dumnezeu. Păcatul n-a șters însă cu totul chipul lui Dumnezeu în om și nici n-a suprimat puțină acestuia de a coopera cu harul divin. Omul căzut, învață Sfîntul Grigorie, poate să se ridice din privescerea lucrurilor create de Dumnezeu la cunoașterea lui Dumnezeu. Liberul arbitru păstrat în om poate și trebuie să colaboreze cu harul în lucrarea de mîntuire; fără această conlucrare nu este posibilă mîntuirea. Harul, care este indispensabil mîntuirii, este rodul întrupării și morții lui Iisus Hristos pe cruce. Prin întruparea și moartea lui Hristos pe cruce, noi, oamenii, am fost răscumparați și eliberați adică mîntuiți. Dînd o mare importanță învățăturii despre răscumpărare, Sfîntul Grigorie de Nazianz «atribuie o eficacitate specială patimilor crucii, care sînt o jertfă reală», în care Hristos s-a substituit celor vinovați. Repingînd opiniile unora din contemporanii săi, că prin păcat noi am devenit «proprietatea lui Satan» și că viața și singele vărsat de Iisus pe cruce sînt «arvuna plătită pentru noi diavolului», Sfîntul Grigorie susține că «Iisus Hristos s-a substituit nouă și s-a făcut în locul nostru victima justiției lui Dumnezeu»⁹.

Din păcat — spune el într-un alt context, arătînd nefastele urmări ale acestuia —, vin deosebirile și decalajele sociale. «Păcatul a făcut și face că unii oameni sînt liberi, alții robi, unii bogați, alții săraci. Dar, la început — pînă a nu fi păcătuit, — toți oamenii erau liberi și egali. Privește la egalitatea de la început, nu la împărțirea (oamenilor) de mai de pe urmă; ia seama nu la legea celui mai puternic, ci la aceea a Creatorului... Cîstește vechea libertate!» — îndeamnă Sfîntul Grigorie¹⁰.

6. P. Godet, *Grégoire de Nazianze* (Saint), art. în «Dictionnaire de théologie catholique», t. VI-e, II-e partie, Paris, 1924, col. 1842—1843.

7. (Pr. Prof. Ioan G. Coman), *op. cit.*, p. 182; P. Godet, *op. cit.*, col. 1842—1843.

8. P. Godet, *op. cit.*, col. 1843. 9. *Ibidem*.

10. (Pr. Prof. Ioan G. Coman), *op. cit.*, p. 182.

— *Anghelologia* sau doctrina despre îngeri poate fi rezumată astfel: Îngerii sînt creaturi spirituale, nemuritoare, inteligente; ei sînt creați de Dumnezeu înainte de lumea văzută și înzestrați cu sfințenie după aceea. Menirea lor este de a vesti oamenilor voia lui Dumnezeu. Ca urmare însă a invidiei și a mîndriei, unii dintre îngeri au căzut din grația lui Dumnezeu și au fost alungați din jurul tronului divin; aceștia sînt diavolii, care sînt în permanentă dispută spirituală cu oamenii, sub forma ispitei.

— *Misteriologiei* adică învățaturii despre sfintele taine, Sfîntul Grigorie îi acordă o deosebită atenție, atît în ce privește valoarea lor sfințitoare-mînuitoare cît și în ce privește valoarea lor moral-practică și pastorală.

El proclamă *necesitatea botezului ca taină*, pentru că acesta «ne deschide intrarea în Biserică, ne face membrii ei și ne pune în posesia fericirii veșnice»¹¹. Făcînd abstracție de necesitatea catehizării prebaptismale, obligatorie în acea vreme, el susține botezarea imediat a pruncilor aflați în pericol de moarte. Ritualului botezului îi acordă o eficacitate obiectivă în producerea harului. Celui ce administrează botezul și celui căruia i se administrează li se cere să mărturisească credința cea adevărată a Bisericii; este subliniată, de asemenea, necesitatea rebotezării ereticilor¹². Afară de botezul sacramental obișnuit, prin care cel ce-l primește devine membru al Bisericii lui Hristos, Sfîntul Grigorie de Nazianz mai vorbește de: botezul lui Moise sau cel din apă, botezul lui Ioan sau al pocăinței, botezul lui Iisus sau al duhului, botezul martiriului sau al singelui, botezul lacrimilor și botezul focului, în viața de apoi¹³.

— *Euharistia* este în concepția Sfîntului Grigorie o taină de o excepțională valoare sacramental-soteriologică. În legătură cu aceasta, el afirmă stăruitor și pune puternic în lumină prezența reală a lui Iisus Hristos în euharistie și caracterul de jertfă al misterului euharistic.

Taina preoției este o lucrare dumnezeiască de o neasemuită măreție, dar și de o înfricoșătoare răspundere. Ca mister, vocație și pastorație, preoția este socotită de Sfîntul Grigorie drept o artă. Pentru el preoția creștină este nici mai mult nici mai puțin decît «o artă a artelor și o știință a științelor». (ἡ τέλμη τῶν τεχνῶν καὶ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν).

Nunta este o taină prin care se creează o legătură în fața lui Dumnezeu; această legătură trebuie păstrată. A doua și cu atît mai mult a treia și a patra nuntă sînt rău văzute și, ca atare, respinse de Sfîntul Grigorie.

— În *eshatologie*, adică în învățatura despre cele viitoare, el se pronunță evaziv și oscilant. Tributar gîndirii teologice a lui Origen, Sfîntul Grigorie uneori susține veșnicia pedepselor, alteori evită să se pronunțe, iar alteori insistă asupra caracterului moral al pedepselor celor condamnați. De asemenea, «el nu admite nici o amînire pentru cel drept de la fericirea veșnică», deși trupul, după opțiunea sa, «nu trebuie să ia parte la aceasta decît după înviere»¹⁴.



Teologia Sfîntului Grigorie de Nazianz, caracterizată în primul rînd prin înălțimea olimpiană a cugetării și a ortodoxiei sale, a exercitat o puternică influență spirituală atît asupra contemporanilor săi cît și asupra urmașilor săi din perioada patristică și postpatristică și chiar de mai tîrziu, pînă în vremea modernă¹⁵. Așa, de

11. P. Godet, *op. cit.*, col. 1844. 12. *Ibidem*.

13. (Pr. Prof. Ioan G. Coman), *op. cit.*, p. 182.

14. P. Godet, *op. cit.*, col. 1844.

15. Pe larg despre influența exercitată de opera și gîndirea teologică a Sfîntului Grigorie de Nazianz asupra contemporanilor și posterității, la: Jacques Rousse, *art. cit.*, col. 960—969.

pildă, unele din *Regulile monahale* ale *Sfântului Vasile cel Mare* reflectă gândirea prietenului său Grigorie, după cum pasaje întregi din *Viața lui Moise*, cunoscuta scriere a *Sfântului Grigorie de Nyssa*, ne trimite la Cuvântările Nazianzeanului. *Evagrie din Pont* (sec. IV), numește pe Sfântul Grigorie Teologul «înțeleptul său învățător». *Dorotei de Gaza* (sec. VI) apelează și el la doctrina teologică a Sfântului Grigorie când vorbește despre intruparea Logosului, despre păcat. *Sfântul Maxim Mărturisitorul* (sec. VII) este un «fervent comentator» al Sfântului Grigorie, multe din ideile Capadocianului (despre «viața spirituală», despre «purificare», despre «îndumnezeire în Logosul intrupat») însușindu-și-le ca pe ale sale proprii. Multe din «treptele» *Scării Sfântului Ioan Scărarul* (sec. VII) au iz de teologie gregoriană. *Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin* († 749) — mai cu seamă la capitolul despre Sfânta Treime — reflectă nu de puține ori doctrina Sfântului Grigorie; la fel unele din cîntările *Octoihului*.

Teologii ortodocși postpatristici apelează și ei la gândirea și doctrina teologică a Capadocianului. În polemica sa cu iconoclastii, *Sfântul Teodor Studitul* († 826), de pildă, folosește în argumentările sale apologetice citate întregi din Sfântul Grigorie; la fel în predicile sale. Pentru a garanta ortodoxia învățaturii sale, *Sfântul Simeon Noul Teolog* († 1022) «se refugiază adesea în spatele autorității Sfântului Grigorie». «Îndumnezeirea» și «hristocentrismul» din doctrina Noului Teolog trimit la idei și vocabular gregorian. Pentru *Nichita Stethatos* († 1080), Sfântul Grigorie de Nazianz este «trompeta lui Dumnezeu» sau «fluierul teologiei». Multe noțiuni din «antropologia» lui Nichita sînt luate din teologia Capadocianului. *Apărarea sfinților isihăști*, cunoscuta scriere a *Sfântului Grigorie Palama* († 1359) invocă destul de des autoritatea spirituală a Sfântului Grigorie. Pentru «teologia luminii», Palamitul apelează la girul marelui Părinte înaintaș, afirmînd cu cuvintele acestuia că «lumina Taborului» nu este altceva decît «această lumină intelectuală anterioară lumii și care nu se stinge», căci «singură slava lui Dumnezeu este eternă».

*

Foarte de timpuriu, *gîndirea teologică gregoriană a pătruns*, pe calea traducerilor mai ales, și în lumea creștină din *alara spațiului de limbă greacă*, atît în Răsăritul ortodox cît și eterodox (monofizit, melchit), precum și în Apusul catolic-papal.

Astfel, în secolul VII se fac traduceri din opera teologică gregoriană în limba siriacă. Pe la sfîrșitul secolului X o colecție în limba arabă de «treizeci de cuvîntări» ale Sfântului Grigorie circula printre credincioșii melchiți și copți. În secolele X și XIII doi scriitori sirieni monofiziți îi folosesc ideile și autoritatea în scop polemico-apologetic. Tot cam prin această vreme se fac traduceri din scrierile Teologului în limba armeană.

În lumea ortodoxă răsăriteană negreacă din evul mediu, Sfântul Grigorie de Nazianz — alături de alți părinți greci — exercită o puternică influență spirituală. Așa, de pildă, în Rusia pravoslavnică a evului mediu operele gregoriene erau citite în traducere pe limbă veche rusă încă înainte de marea invazie tătară din secolul XIII, iar începînd cu Serghie de Radonej (sec. XIV) și pînă la Serafim de Sarov († 1833) monahismul ortodox rus se alimentează copios și din gândirea și trăirea teologică a Capadocianului.

*

Tot de timpuriu *gîndirea teologică și spiritualitatea Sfântului Grigorie de Nazianz trezesc interes și în lumea creștină catolică apuseană*. De-a lungul timpului, mulți teologi ai Bisericii catolice — unii din ei personalități de primă mînă — poposesc asupra lui, făcînd traduceri, comentînd sau împrumutînd idei din opera marelui

Părinte ortodox. *Ieronim* († 420) îl consideră «dascălul» său de exegeză. *Rulin de Aquileea* († 410) îi traduce «vreo zece cuvântări». *Sfântul Ambrozio de Milan* († 397) se sprijinea puternic pe argumentele teologice ale lui Grigorie pentru apărarea Ortodoxiei împotriva arianismului. *Fericitul Augustin* († 430), prin intermediul Sfântului Ambrozio, în contact cu cuvântările și teologia Sfântului Grigorie de Nazianz; unele idei din doctrina trinitară a lui Augustin trebuie căutate în teologia Capadocianului. Papa *Grigorie cel Mare* († 604) în a sa *Liber pastoralis* folosește din plin *Apologia despre fugă a Părintelui capadocian*, de la care ia chiar «formula hărăzită să se bucare și în Occident de același succes ca în Orient»: «Ars est artium regimen animarum», un fel de echivalent latin al celebrei «artă a artelor și știință a științelor», cum definea Capadocianul preoția creștină. Tot de la Capadocian împrumută papa Grigorie expresia metaforică «Lumina fără margini» pentru Dumnezeu, «Căruia nici o inteligență creată nu-i poate cunoaște pe deplin esența (ființa)».

În plin ev mediu, cuvântările Sfântului Grigorie de Nazianz erau cunoscute și exercitau puternică influență spirituală în unele din marile centre monahale catolice, ca de pildă în mănăstirea Cluny, ai cărei reprezentanți (Odon de Cluny († 942), Odilon († 1048) «recurgeau cu plăcere la autoritatea lui Grigorie». *Joachim de Floris* († 1202) împrumută «vizioni» din doctrina treimică a Teologului capadocian. *Bonaventura* († 1374) îi este tributar cu idei moral-ascetice cind acesta vorbește despre «sărăcia apostolică», ca trăsătură fundamentală a monahilor. *Toma d'Aquino* († 1274) «moștenește prin intermediul lui Ioan Damaschin definiția pe care (Grigorie) Teologul o dădea lui Dumnezeu: «pelagus entis indeterminatum». În epoca modernă, *Francisc de Sales* († 1622), scriind o lucrare *Despre dragostea lui Dumnezeu*, citează «de cincizeci și două de ori» din Sfântul Grigorie de Nazianz, iar *Fenelon* († 1715), «al cărui spirit reacționa identic cu cel al lui Grigorie» considera pe Capadocian drept unul din cei mai de seamă magiștri ai săi.

*

La noi, în *Biserica și spiritualitatea ortodoxă românească*, nu știm precis cind a pătruns pentru prima dată, prin cine și cit de cunoscută a fost opera și gândirea teologică a Sfântului Grigorie de Nazianz, în veacurile trecute. Întîlnim, însă, în scrierile unora dintre reprezentanții¹⁶ vechii noastre literaturi religioase și chiar laice, ca de pildă: Neagoe Basarab (*Învățăturile către fiul său Teodosie*), popa Ioan Zoba din Vinț (*Sicriul de aur, Carte de propovedanie la morși*), mitropolitul Varlaam (*Cazania sau Cartea românească de învățătură...*), mitropolitul Dosoftei (*Psaltirea în versuri*), scriitorul Miron Costin (poemul *Viața lumii*), Antim Ivireanul (*Didahii*) și alții, multe idei, gânduri, expresii și imagini foarte asemănătoare, în conținut și chiar formă, cu idei, gânduri, expresii și imagini din cuvântările și poemele religioase (teologice și morale) ale Sfântului Grigorie Teologul. Să fie vorba de o simplă asemănare întâmplătoare, ca inspirație de moment a fiecăruia dintre autorii de mai sus, sau de o influență reală a gândirii și scrisului Marelui Teolog exercitată asupra acestora? În cazul acesta, ar însemna să admitem că, într-adevăr, vechii noștri cărturari la care ne-am referit, au cunoscut opera și ideile Sfântului Grigorie și s-au inspirat din ele...

Odată, însă, cu tipărirea în românește a *Vieții și petrecerii sfinților* de către Mitropolitul Dosoftei al Moldovei, în a doua jumătate a secolului XVII și a *Mineielor*,

16. În legătură cu activitatea cărturărească a acestora, a se vedea despre fiecare la: N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi* (ediția nouă), Editura Minerva, București, 1981, locurile respective; I. Rotaru, *Literatura română veche*, Editura didactică și pedagogică, București, 1981, de asemenea locurile respective.

cărți de zidire sufletească și de slujbă la strană, în secolul XVIII, viața, activitatea și ideile teologice ale Sfântului Grigorie Teologul — exprimate la nivel popular de înțelegere — devin cunoscute credincioșilor noștri, care rețin din ele mai mult elementele de evlavie, și astfel Marele Teolog intră în patrimoniul de gândire și spiritualitate ortodoxă românească.

În secolul XIX, cunoscuții mitropoliți cărturari Veniamin Costache în Moldova și Grigorie Dascălul în Țara Românească traduc sau tipăresc din opera Sfântului Grigorie Teologul. Ne gândim, de pildă, la apologia *Despre fugă*, tradusă și tipărită de Grigorie Dascălul, la începutul secolului XIX.

Odată cu întemeierea învățământului teologic la noi, prin înființarea seminariilor, la începutul și în prima jumătate a secolului trecut și apoi a începutului învățământului teologic superior, în a doua jumătate a aceluși secol, când ia ființă Facultatea de teologie; odată cu apariția primelor periodice și reviste teologice românești, viața, scrierile și doctrina Sfântului Grigorie de Nazianz fac obiect de studiu și cercetare, încep să fie mai bine cunoscute: se scriu articole, se încearcă traduceri, se elaborează disertații și lucrări de diplomă. O prețuire din ce în ce mai mare se dă vieții și teologiei Sfântului Grigorie în secolul nostru, mai cu seamă după ce acesta devine patron al Facultății de teologie din București și se serbează ca atare în fiecare an, multă vreme, pînă în 1949, cînd învățămîntul universitar teologic își va lua ca patroni pe Sfinții Trei Ierarhi (30 ianuarie), iar Sfîntul Grigorie va deveni ceva mai tîrziu (1972) patronul Seminarului nostru. Se scriu acum despre viața, personalitatea și doctrina Marelui Părinte răsăritean cîteva remarcabile teze de doctorat în teologie, se țin prelegeri la cursurile de licență și de doctorat, se publică numeroase studii și articole în revistele de specialitate, iar în ultima vreme, prin grija Prea Fericitului Patriarh Iustin, distinsă personalitate de vastă cultură teologică, s-a început o amplă lucrare de valorificare și actualizare a teologiei patristice în Biserica noastră, prin editarea colecției «Părinți și scriitori bisericești», unde se traduc în românește și se tipăresc cele mai valoroase lucrări din Sfinții Părinți și marii scriitori patristici. În cadrul acestei vaste acțiuni de traduceri patristice în limba română, operei Sfîntului Grigorie Teologul i s-au rezervat două mari volume (19 și 20) care cuprind 45 de *Cuvîntări* din toate domeniile cugetării și activității sale teologice.

*

După cum foarte ușor își poate da seama oricine, sînt în rîndurile de mai sus atîtea rațiuni majore care pledează pentru binemeritul și pe deplin justificatul atribut de *Teologul* cu care s-a învrednicit Sfîntul nostru Patron, Marele Grigorie, sărbătorit de noi astăzi cu toată cinstea, prețuirea și bucuria. Sînt în rîndurile de mai sus destule rațiuni și argumente de valoare, care așează pe Sfîntul Grigorie Teologul pe cele mai înalte culmi de cugetare și trăire creștină, făcînd din el unul din cei mai mari și mai autentici teologi ai Bisericii creștine din toate timpurile. Genialitatea înțelepciunii și puritatea angelică a sufletului său rămîn mereu două nesecate izvoare de lumină și căldură spirituală, ce luminează și încălzesc neîncetat mintea și sufletul nostru, călăuzindu-le cu dragoste și bunătate spre Domnul...

Prof. Adrian N. POPESCU

ADEVĂRURI DE CREDINȚĂ ÎN COLINDE DOBROGENE

În fondul de creație a poeziei populare românești, loc deosebit ocupă colindele, această categorie de texte și melodii ceremoniale care cuprind și redau forme de trăire și afirmare spirituală, cu tradiții și duh istoric. Capitol de seamă al mitologiei și mărturie a unor tradiții culturale statornice, colindele se impun deopotrivă atenției ca tezaur de limbă și ca preambul strălucit al poeziei scrise românești¹.

Folclorul nostru a asimilat în conținutul lui ca și în forma de exprimare, părți și aspecte din condițiile proprii de manifestare a vieții strămoșești, cu implicațiile pe care le-au determinat împrejurările istorice, azeziunile sufletești, dar mai ales convingerile în conțul cărora s-au atașat conștiințele și s-au mărturisit nădejdi și credințe ca forme spirituale de viață. De aceea s-a afirmat că folclorul «nostru ca și al altor popoare — constituie un prețios izvor de informații asupra trecutului istoric îndepărtat»². Pentru că «întreaga noastră cultură populară tradițională ne ajută să înțelegem mai bine viața oamenilor din trecut, gândurile și sentimentele lor, de multe ori atât de lămurit ca și dorințele istorice și scrierile cronicarilor. Cu atât mai mult nu trebuie să uităm aceasta când e vorba de Dobrogea, care a stat atâtea secole sub stăpânire otomană»³.

În cazul de față, ne interesează și vom urmări conținutul de idei creștine, din câteva colinde — în forma în care au circulat, s-au păstrat, circulă și se păstrează și astăzi în satele de pe malul dobrogean al Dunării. Aceste vechi așezări românești, cu trecut în anii de legendă — au constituit fortărețe de susținere continuă a etnicității și spiritualității noastre — cu un fond etnic alimentat permanent de celelalte provincii de pe malul stîng al Dunării dar și cu o frumoasă viață creștină locală. «Revărsarea românilor din celelalte provincii românești pe meleagurile dobrogene, a prîmînit și îmbogățit mai mult decît singele și limba, statornice de veacuri, tezaurul folcloric și etnografic al ținutului. Așa se explică bogăția tematică și varietatea cromatică a acestui patrimoniu etno-folcloric»⁴.

Localitățile de pe malul Dunării sau în vecinătatea ei, cu mare număr de populație, constituie astăzi centre rurale mari cu reală contribuție în viața economică și socială a țării, reprezentînd totodată comunități constituite spiritual cu o trăire românească și creștinească unitară, cu obiceiuri, cu datini, cu un stil constant de viață și comportament disciplinat cetățenesc.

Între formele de manifestare și trăire a vieții spirituale, credința creștină a constituit un suport de echilibru și o chemare la participarea integrală și permanentă față de îndatoririle pe care le incumbă viața. În zile de sărbători cu semnificație calendaristică creștină, credincioșii Bisericii noastre au găsit motive de apropiere sufletească, simțîndu-se solidari cu idealurile ce fac din om o ființă cu dreptul de participare la aspirațiuni superioare de viață.

Cicluul sărbătorilor de iarnă, reprezentat mai ales de praznicul Nașterii Domnului — Crăciunul — este preîntîmpinat de pregătiri speciale și precedat de bucuria și evlavie colindelor, aceste moșteniri tradiționale cu conținut religios-creștin purtate din casă în casă, de cete de copii, flăcăi sau adulți. Ca valori literare ele sînt considerate

1. Brădulescu Monica, *Colinda românească*, București, 1981, p. 7.

2. Ene Virgiliu, *Folcloriști români*, Oradea, 1977, p. 6.

3. Ovidiu Papadima, *Folclor din Dobrogea* (în introducere), București, 1978, p. VI.

4. Gh. C. Mihalcea, *La dalba cetate*, Tulcea, 1975, p. 12.

«producțiuni epice în versuri avînd subiecte referitoare de cele mai multe ori la Iisus Hristos»⁵. S-a afirmat, că dincolo de vitregia istorică prin care a trecut provincia dintre Dunăre și Mare, unele condiții specifice topografice au favorizat-o pentru că pădurile, cursurile de ape, bălțile, dealurile, văile și munții — mai ales în partea de nord — au ajutat ca fortărețe naturale pentru păstrarea și continuitatea populației autohtone românești, precum și pentru păstrarea unității de credință în Hristos.

Într-un volum de folclor din această provincie — apărut nu demult, se afirmă că «Dobrogea se dovedește a fi un furnal în care s-au topit, dînd variante noi, atît cultura populară a străvechii populații românești a locului, cit și zestrea folclorică cu care au venit aici munteni, moldoveni, transilvăneni și chiar olteni, în decursul secolelor»⁶. Situația aceasta confirmă atît circulația de valori spirituale, pe aria ce formează spațiul geografic al țării noastre, chiar în perioada critică de separație vremelnică — și prin urmare o coordonată de unitate națională — cit și varietatea unor manifestări cu aspect local, pe același fond de trăire românească și creștină. Supusă unui regim istoric mult mai critic, prin poziția ei geografică rîvnită pentru asigurarea circulației de mărfuri și armate de către alte popoare, sau confruntării de interese strategice și politice, Dobrogea și-a păstrat unitatea ei cu Țara, mai ales prin comoana de obiceiuri și datimi, susținute intens de trăirea spirituală pe fondul celeiași învățături creștine predicată de Biserică. De aceea s-a afirmat: «între cîntecele ceremoniale care ne ajută să pătrundem în această lume, uneori foarte îndepărtată în timp, sînt colindele, care constituie un tezaur impresionant nu numai prin bogăția lui și prin marea lui valoare artistică și umană, ci prin importanța lor ca mărturii ale istoriei trecutului acestei provincii»⁷.

În cazul de față ne interesează în mod deosebit fondul de mărturisire creștină a unor adevăruri de credință pe care colindele de Crăciun le cuprind într-un cadru de evlavie și bucurie proprie convingerilor și trăirii noastre religioase creștine. Melodiile în care se cîntă aceste colinde și astăzi, — veșmîntul lor fonetic — asimilează poate ceva, din vitregia împrejurărilor prin care strămoșii noștri dobrogeni au trecut, mai ales sub presiunea celor cinci veacuri de cîtopire otomană. Dacă tenta de accente muzicale strecurate odată cu vremea, cu perioade dureroase de timp — indispuim cu ceva, aceasta poate constitui o dovadă a autenticității lor locale, a geografiei și vechimii lor. Sub presiunea unor stăpîniri străine de neamul și spiritualitatea noastră, viața creștină cu manifestările ei s-a păstrat, constituind un element și o dovadă de rezistență morală. Conținutul de adevăruri de credință creștină al acestor colinde, impresionează în schimb prin ortodoxia și teologia lor.

existente între înfloritoarele orașe — cetăți de pe tărîmul stîng al Mării Negre și unele orașe ale Orientului Apropiat, ca și prin legăturile locuitorilor de aici cu populația

Climatul teologic și spiritual în care s-au format aceste colinde implică în mod firesc pentru conținutul lor, învățătura creștină cunoscută de strămoșii noștri și mărturisită odată cu procesul de formare al poporului nostru. Pentru Dobrogea se recunoaște documentar un avans de timp, atît în ce privește influența stăpînirii romane cit și în ce privește predicarea învățăturii creștine. Dobrogea a fost supusă unui intens proces de romanizare, înaintea celorlalte provincii ale țării noastre, iar pătrunderea învățăturii creștine ajunge la origine pînă la predicarea Sf. Apostol Andrei. «Creștinismul a putut fi răspîndit de timpuriu, prin strînsele legături comerciale și culturale

5. Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, 1920, p. 1.

6. *Folclor din Dobrogea*, București, 1978, p. XI.

7. *Ibidem*, p. XV.

sud-dunăreană romanizată în mijlocul căreia predicase încă în secolul I d.Hr. — Sfin-
tul Apostol Pavel și ucenici de ai săi»⁸.

Un rol misionar au avut și ostașii romani aduși aici pentru paza graniței de nord a Imperiului Roman. După perioada persecuțiilor împăraților romani păgini mai ales sub Dioclețian și Liciniu — când au căzut în Scythia un mare număr de martiri — vine acea epocă de organizare și consolidare a Bisericii ce a urmat perioadei împăratului Constantin cel Mare. Înfloritoare viață creștină a dus la organizarea centrelor episcopale, între care rol deosebit pentru viața creștină de aici a avut episcopia Tomisului, devenită mai târziu mitropolie. Ierarhii acestor centre creștine participă la sinoadele ecumenice, cu poziție constantă ortodoxă și recunoscuți ca apărători consecvenți ai adevărurilor de credință formulate oficial.

Popoarele migratoare aduc cu ele distrugerii mari și unele întreruperi în viața administrativă bisericească, după epoca împăratului Iustinian. Cu timpul, centrul vieții religioase administrative se mută spre nordul Dobrogei, iar în prima jumătate a secolului al XIV-lea, partea aceasta — inclusiv orașul Vicina, unde funcționa o mitropolie — ajunge sub stăpânirea lui Basarab I, domnul Țării Românești. Odată cu stăpânirea politică otomană, s-a format o nouă unitate administrativ-bisericească, mitropolia Proilaviei sau Brăilei, sub jurisdicția directă a Constantinopolului pentru creștinii din Dobrogea, iar după 1860 sinodul patriarhal din Constantinopol a aprobat înființarea unei eparhii cu reședința la Măcin. După 1877, prin Congresul de pace de la Berlin (1878), odată cu reintegrarea Dobrogei între vechile hotare strămoșești, Biserica din acest ținut intră în administrația și conducerea Bisericii noastre Ortodoxe Române.

«Românii din Dobrogea care au reprezentat întotdeauna elementul autohton și majoritar și-au putut păstra neștirbite limba, credința și obiceiurile strămoșești»⁹.

În condițiile acestor traversări istorice, cu împrejurări deseori cu totul nefavorabile, viața creștină s-a trăit neîntrerupt și localnicii au avut prin ea suportul moral de bază al bucuriilor lor spirituale.

Colindele — create și păstrate pe aceste meleaguri — cuprind indicii și asupra stărilor de viață socială, materială și sufletească. Un specialist în problemă, afirmă despre importanța documentară a acestor colinde următoarele: «colindele din această parte a țării, vorbesc și astăzi în graiul lor împodobit și vetust, despre dorința metaforică și simbolică de bunăstare gospodărească, despre voinici feciori, vrednici de a întemeia noi cămine și despre fete bune de măritat, despre îndeletnicirile din sărbători ale oamenilor acestor locuri, celebrând în pilde idilice pe plugari, pe păstori ori pe pescari»¹⁰.

Dar, în aceste icoane ale istoriei noastre, sînt cuprinse în prim plan mărturisiri ale credinței creștine, motivul inițial care le-a inspirat și scopul direct pe care îl slujeau. În cadrul de poezie și cîntec în care sînt redată personaje biblice, evenimente și acte din istoria mîntuirii, colindele au împlinit o misiune sacră pe o arie întinsă de participare generală cu bucuria care preîntîmpină sărbătoarea marilor zile ale Nașterii Domnului.

8. S. Nicolae, *Pătrunderea și dezvoltarea creștinismului în Scythia Minor*, în vol. «De la Dunăre la Mare», Galați, 1977, p. 25.

9. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Viața creștină și organizarea bisericească în ținuturile Tomisului și Dunării de Jos*, în vol. «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și azi», Galați, 1981, p. 21.

10. Al. I. Amzulescu, *Prelață* la vol. «La dalba oebate», Tulcea, 1975, p. 8.

«Ciclul creștin al sărbătorilor de iarnă se bazează, fără îndoială, pe calendarul păgîn din ultimele secole ale antichității târzii»¹¹. Originea colindelor românești se pierde în trecutul îndepărtat, cu o luptă purtată de Părinții și scriitorii creștini pentru înlăturarea vechilor credințe, superstiții și obiceiuri păgîne și înlocuirea lor odată cu mănturisirăa credinței creștine, cu obiceiuri și sărbători creștine.

Odată cu libertatea acordată religiei creștine de împăratul Constantin cel Mare prin edictul din Milan (313) și ulterior prin dispozițiile mai favorabile ale împăratului Teodosie cel Mare, care declară religia creștină, religie de stat, viața creștină s-a întărit, «păgînismul greco-roman ia sfîrșit și o eră nouă începe în istoria omenirii, pentru că noua religie venea cu o morală înaltă, cu un duh nou de pace, dreptate socială și înfrățire între oameni»¹².

«Biserica a adoptat măsuri felurite, în primele secole pentru a lupta împotriva credințelor, obiceiurilor și superstițiilor păgîne; așa se explică cum datina păgînă a colindatului n-a fost înlăturată total, ci a suferit doar o transformare, devenind treptat creștină»¹³. Deși s-a afirmat uneori că Biserica noastră — clericii ei — n-au fost adversari întransigenți ai păgînismului și de aceea au supraviețuit datinii păgîne la simbioza acestora cu creștinismul»¹⁴, ortodoxia adevărurilor de credință, cuprinsă în colinde, este totuși impresionantă.

«În versurile lor duioase și pline de căldură descoperim sensurile adînci ale trăirii religioase autentice, bazate pe mărturia nezdruincinată a drepte credințe»¹⁵.

Adevărurile de bază din învățătura creștină sînt redade cu evlavie și cu o căldură sufletească specifică vieții religioase a credincioșilor noștri, într-un cadru de localizare naturală și cu atmosferă de sărbătorire intimă. În genere, «frumusețea colindelor poporului nostru dreptcredincios este o prelungire a frumuseții liturgice, a frumuseții cultului nostru divin»¹⁶.

Variatatea colindelor dobrogene cu fond creștin cuprinde colinde de casă, de tineri căsătoriți, de fete și flăcăi, de preot, de bunici, de miri etc. În colindul de casă intitulat «Doamnele» din care vom cita mai jos se arată cum gazda, la o masă solemnă în propria lui casă are în față pe Bunul Dumnezeu, pe Bătrînul Crăciun și pe Sfîntul Ioan Botezătorul în cadru deplin sărbătoresc.

Invitîndu-l respectuos la masă, pune o întrebare :

Doamnele, din gură-mi grăbește,
beți boieri voiși,
Doamnele și voi vă-ntrebați
din voi cești trel,
Doamnele, care sînt mai mari
și mai de demult.

Vom vedea în continuare, cum de la cap de masă — locul de supremă cinste — răspunde Bunul Dumnezeu :

11. Brătulescu Monica, *op. cit.*, p. 16.

12. Gh. Alexe, *Duhul creștin al colindelor românești*, din rev. «Glasul Bisericii», anul XV (1965), nr. 12, București, p. 710.

13. Lect. Cezar Vasiliu, *Conf. Originea și valoarea colindelor religioase românești*, din rev. «Glasul Bisericii», anul XL (1981), nr. 1—2, București, p. 196.

14. Brătulescu M., *op. cit.*, p. 18.

15. Lect. Cezar Vasiliu, *op. cit.*, p. 196.

16. Pr. C. Galeriu, *Semnificația colindelor*, în rev. «Glasul Bisericii», Anul XXXII (1973), nr. 11—12, p. 1228.

Doamnele, toți mari cum tăcură
și nu răspundeară.
Doamnele, de la cap de masă
Bunul Dumnezeu din
gură-mi grăiră
Doamnele Eu vă sînt mai mare
și mai de demult.

Se mărturisește aici credința într-un Dumnezeu, unul în ființă, eternitatea, atotputernicia și bunătatea Lui, adevăruri de bază în cadrul învățaturii Bisericii noastre. «Există un singur Dumnezeu, deosebit de natură, un Dumnezeu personal care are voie pe care și-o face cunoscută în mod direct prin cuvîntul Său»¹⁷. Mîntuirea omului constă în unirea lui cu Dumnezeu. «Despre unirea omului cu Dumnezeu, despre împărtășirea cu El, despre fericirea vederii Lui, vorbește în multe locuri Sfînta Scriptură. Sf. Ap. Petru consideră că ne putem face «părtași ai firii dumnezeiești» (II, 14). Prin urmare, într-o anumită privință, Dumnezeu este incomunicabil, neîmpărtășibil, invizibil; în altă privință, El este împărtășibil, vizibil, accesibil»¹⁸. Învățătura ortodoxă precizează în legătură cu antinomia aceasta că Dumnezeu este neîmpărtășibil și împărtășibil, în sensul că nu ni se împărtășește nici după ființă, nici după ipostasurile Sf. Treimi, ci după energiile sau lucrările necreate care emană din ființa lui Dumnezeu»¹⁹. Despre Dumnezeu cel Unul, Sf. Ap. Pavel scrie către Corinteni: «ci noi avem un Dumnezeu-Tatăl, dintru care sînt toate și noi întru Dînsul și un Domn Iisus Hristos, prin care sînt toate și noi printr-însul» (I Cor. VII, 6). «Dacă nu e un singur Dumnezeu, nu e Dumnezeu», spune Sf. Efreem Sirul. Mărturisirea ortodoxă învață: «Trebuie să credem, că Dumnezeu este unul în Treime Sfîntă, după Scriptura care zice: «un Dumnezeu și Tatăl tuturor carele este peste toate și prin toate și întru noi toți.» (Efes. VI, 6), Carele ca un bun și prea bun cu toate că este întru Sine desăvîrșit și slăvit, totuși, ca să se împărtășească și alte ființe de bunătatea Lui, mărîndu-L pe Dînsul, a făcut lumea din nimic»²⁰.

Dumnezeu este o ființă personală. Ideea de Dumnezeu ca persoană este la temelia vieții religioase; ea face posibilă relația conștientă și voită între noi oamenii și Dumnezeu. «Posibilitatea unei convorbiri cu Dumnezeu este însăși ființa religiei și în concepția populară despre Dumnezeu acest factor este primordial»²¹. «Sfinții Părinți afirmă atît înfinitatea lui Dumnezeu și mărginirea creațiunii cît și destinația acesteia de a ajunge la participare directă, la înfinitatea Lui prin har»²². «Părinții Bisericii fac o distincție între dumnezeire, esența sau firea comună a lui Dumnezeu și ceea ce există în jurul esenței sau proprietății lui Dumnezeu»²³.

Relația noastră cu Dumnezeu însemnează o experiență simplă dar pleneră a vieții infinite a subiectului divin, mai bine zis a manifestării lui directe prin ea de dragul comuniunii Lui cu noi²⁴. În convingerea credincioșilor noștri se trăiește comuniunea cu Dumnezeu și se simte în evlavie prezența puterii Lui.

Dumnezeu este denumit bun: «nimeni nu este bun, fără numai unul Dumnezeu» (Matei XIX, 17) — spune Mîntuitorul. El voiește numai binele pentru creaturile Sale,

17. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. I, București, 1958, p. 313.

18. *Ibidem*, p. 325. 19. *Ibidem*, p. 326.

20. *Mărturisirea ortodoxă*, ed. III, București, 1930, p. 22.

21. *Dogmatica*, București, 1951, p. 98.

22. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, București, 1978, p. 163.

23. Pr. Prof. I. Bria, *Dicționar de Teologie ortodoxă*, București, 1981, p. 138.

24. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 164.

pentru noi. Bunătatea aceasta s-a manifestat în planul nostru văzut prin actul creațiunii Sale, prin providența Sa și mai ales prin mîntuirea adusă de Fiul Său — Mîntuitorul Hristos. Bunătatea lui Dumnezeu rămîne în sine infinită, inepeuizabilă, dar Dumnezeu și-o limitează în raport cu creaturile Sale, cu meritele lor. Ea se manifestă prin grație, îndurare, îndelungă răbdare, blîndețe. Psalmistul spune: «mărturisiți-vă Domnului că este bun, că în veac este mila Lui» (Ps. 118, 1); «îndurat și milostiv este Domnul» (Ps. 103, 8); «toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit de sus vine, de la Tine Părintele luminilor» (Iacob I, 17).

În repetate rînduri, în cuprinsul slujbelor religioase, în cadrul cultului creștin. în mod deosebit în Sfînta Liturghie preamărim bunătatea lui Dumnezeu: «Că bun și iubitor de oameni Dumnezeu ești».

În convingerea credincioșilor noștri Dumnezeu este aproape de noi, participă la viața noastră, este lîngă noi, mai ales în zile de sărbători în care facem aniversarea lucrării Sale mîntuitoare și prin urmare avem bucuria iubirii Lui față de noi oamenii. De aceea, în cuprinsul colindului citat este folosit atributul de «Bunul Dumnezeu» prin care se mărturisește măreția Lui: «Eu vă sînt mai mare și mai de demult».

Se mărturisește aici eternitatea și atotputernicia lui Dumnezeu; în cazul de față măreția lui Dumnezeu «Eu vă sînt mai mare», constă în atotputernicia Lui.

«Toate atributele sau lucrările lui Dumnezeu sînt infinite, pentru că niciodată El nu se epuizează în dăruirea lor, pentru că niciodată creaturile nu vor ajunge la capătul împărțirii de ele»²⁵.

Eternitatea lui Dumnezeu, cuprinsă în colind cu expresia «Și mai de demult» — este inepeuizabila existență de Sine. Viața subiectivității eterne trebuie să fie o plinitudine netrecătoare. Dumnezeu stă mai presus de oricare mod de existență determinată. Dionisie Areopagitul spune: «Dumnezeu nu este existent în oricare mod, ci simplu și indefinibil, cuprinzînd și anticipînd în Sine existența. De aceea se numește și Împăratul veacurilor, întrucît în El este și subzistă toată existența. Iar Sf. Maxim Mărturisitorul spune: «că rațiunile timpului sînt în Dumnezeu». «Dumnezeu le dă celor create ființa reală și susține dezvoltarea lor prin energiile Sale necreate. În acest sens e prezent și El în ele, cu eternitatea Lui»²⁶. «Eternitatea este solidară cu timpul fără să se confunde cu ea»²⁷. Dumnezeu nu este supus nici unei schimbări în timp, fiindcă nu e supus timpului; timpul e în dependență de El. «Dumnezeu creează timpul și-l umple, fiind veșnic prezent în el și veșnic deasupra lui»²⁸: «Cel ce este și Cel ce era și Cel ce va să vină» (Apoc. I, 4). El este înainte de timp, pentru că timpul e de la El. Înșurirea Lui veșnică e că «El este veșnic», spune Sfîntul Iaric. «Mai înainte de a fi munți și a se fi făcut pămîntul și lumea, din veac în veac, Tu ești» (Ps. 90, 2).

În consensul acestor învățături, colindul pune pe seama lui Dumnezeu răspunsul:

«Doamnele, eu vă sînt mai mare
și mai de demult».

Nici un echivoc privind eternitatea lui Dumnezeu redată în acest colind. Dar stihul «Eu vă sînt mai mare», pare să cuprindă un alt atribut al lui Dumnezeu, atotputernicia Lui. Atotputernicia este înșurirea lui Dumnezeu în virtutea căreia, El poate face tot ce voiește. Voia lui Dumnezeu este sfîntă și face numai ceea ce este bine. «El a zis și s-a făcut, a poruncit și s-a zidit» (Ps. XXXIII, 9); «Și cele ce sînt cu ne-

25. *Ibidem*, p. 160.

26. *Ibidem*, p. 162.

27. *Ibidem*, p. 198.

28. *Ibidem*, p. 358.

putință la oameni, sint cu puțință la Dumnezeu» (Luca XVIII, 27). Raportul între voință și putere este altul la Dumnezeu decât la oameni. «El este mai presus de atotputernicie, dar se face atotputernic prin coborîre la relația cu toate cele ce au prin împărtășire de El o oarecare putere»²⁹.

Din atotputernicia Lui, Dumnezeu Se împărtășește creaturilor Sale, în mod deosebit oamenilor care se fac părtași chipului Său. Dumnezeu își manifestă puterea Sa în afară pentru a ne ridica la comuniunea cu Sine, la împărtășirea de bunătatea și iubirea Sa. «Astfel, puterea dată de Dumnezeu creațiunii, avînd ca scop urcușul ei spre participarea directă la puterea Lui necreată, sau la energiile sale e și ea o condiție a relației atotputerniciei lui Dumnezeu cu creațiunea, fiind și ea solidară cu timpul și cu spațiul»³⁰. De aceea spune Sf. Ap. Pavel: «Vom fi vii cu El prin puterea Lui cea către noi» (II Cor. XIII, 4).

Mărturisirea eternității și atotputerniciei lui Dumnezeu în versul colindului citat, este clară și ea dă cadru solemn discuției de la masa festivă din noaptea Nașterii lui Iisus.

Dar bătrînul Crăciun, personaj simbolic — care reprezintă popular întreaga sărbătorire a Nașterii Domnului, identificat legendar cu protectorul Pruncului, dar și cu măreția dărnicii adusă de actul întrupării Lui de la «coada mesei» răspunde în consensul rolului pe care l-a avut:

Doamnele, toți mari că tăciară,
nu mai răspundeară.
Doamnele, de la coada mesei,
Bătrînul Crăciun,
Doamnele, eu vă sînt mai mare.

Faptul că la cuvîntul de la coada mesei, stabilește inițial convingerea că Moș Crăciun nu poate egala demnitatea lui Dumnezeu cel ce vorbise de la «cap de masă». S-ar părea totuși, dacă versul din colind n-ar continua, că Bătrînul Crăciun își revendică un rol de neînțeles; dar el continuă o excepțională mărturisire, care cuprinde teologie de valoare distinctă:

Doamnele, Iisuse Hristoase
mare Ți-e mîrîrea,
Doamnele, dar ești mic de zile,
din zi ce-ai născut,
Doamnele eu Te-am încălzit,
în poale mi-ai căzut,
Doamnele-n poale de veșmînt
veșmînt mohorît

Doamnele-n mîini Te-am sprijinit,
sus Te-am ridicat,
Doamnele, sus la legheon,
la Sfîntul Ioan,
Doamnele și Te-am botezat
Te-am încreștinat,
Doamnele, numele Ți-am dat.

Colindul arată motivele pe care Bătrînul Crăciun le aduce vorbind cu Iisus Hristos — în care recunoaște pe Dumnezeu. Dacă de la «cap de masă» a vorbit bunul Dumnezeu, din «coada mesei» răspunde Bătrînul Crăciun către Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. Cursul colindului redă mai departe, pe fondul adevărului de credință, mărturisirea consubstanțialității Fiului cu Tatăl. Același Dumnezeu a vorbit de la cap de masă, arătîndu-și bunătatea, atotputernicia și eternitatea, același Dumnezeu — în Iisus Hristos — Fiul primește intervenția Bătrînului Crăciun.

29. *Ibidem*, p. 214.

30. *Ibidem*, p. 221.

Sintem aici în fața mărturisirii Tainei Sfintei Treimi, învățătură proprie religiei creștine.

Doctrina Bisericii noastre cuprinde credința și mărturisește adevărul că Dumnezeu cel Unul în ființă este în trei persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. «Cele trei ipostaze — spune Sf. Grigorie Teologul — sînt o singură Dumnezeu și o singură Fire în trei proprietăți, înțelegătoare, desăvîrșite, existînd prin ele înșile, deosebite în număr, dar nu deosebite în Dumnezeu». Sf. Chiril al Alexandriei ne spune că «Firea dumnezeiască, simplă și necompusă, e lărgită de însușirile ipostaselor și de deosebirile de persoană și de nume. În fiecare persoană se înțelege întreaga Fire împreună cu însușirile ei, adică cu ipostasa. Rămîne fiecare ceea ce este, avînd în sine și pe celelalte, prin unirea firească cu ele. Tatăl este în Fiul și în Sfântul Duh. De asemeni și Fiul și Sfântul Duh se află în Tatăl și în ceilalți doi»³¹.

În ce privește raportarea Sfintei Treimi spre noi, mărturisim: «Prin Fiul întrupat intrăm în comuniune filială cu Tatăl, iar prin Duhul ne rugăm Tatălui, sau vorbim cu El ca niște fii. Căci Duhul se unește cu noi în rugăciune»³². Consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl este mărturisită în colindul citat atunci cînd, la aceeași masă solemnă, după ce Dumnezeu se declară «mai mare și mai de demult», ascultă cuvintele Bătrînului Crăciun, care continuă să vorbească Domnului Iisus Hristos.

Din acest moment, motivările aduse, privesc dogma întrupării Fiului care se naște din Sfînta Fecioară în Betleem și care prin nașterea Sa trupească este «mic de zile» și intră ca prunc în grija celor din jur. În cazul de față Bătrînul Crăciun are în seamă și grija evlavioasă pe Pruncul Iisus pe care-L asistă în împrejurări diferite culminînd cu botezul primit la apa Iordanului:

Doamnele, din zi ce-ai născut,
eu Te-am încălzit,
Doamnele în poale mi-ai căzut,
în poale de veșmînt,
Doamnele veșmînt *mohorit*.

Se surprinde bucuria tainică, freacățul și ospitalitatea cu care a fost întîmpinat Fiul lui Dumnezeu în momentul nașterii, sub ocrotirea naturii și a neamului omnesc care aștepta «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută». Se mărturisește că Fiul cel ce se naște este plin de mărire din veci:

Doamnele, mare Ți-e mărirea,
dar ești mic de zile.

ca născut din Sfînta Fecioară.

De reținut expresia cu care Iisus Hristos cel «mic de zile» a fost primit în poale de veșmînt, «veșmînt mohorit». Intenția împăratului Irod de a ucide pruncul (Matei II, 13), fuga în Egipt (Matei II, 14—23) ne arată că încă de la nașterea Sa în lume Mîntuitorul Hristos este prigonit de lumea contrară planului dumnezeiesc, iar suferința aceeași continuă ca act de răscumpărare pînă la patimi și moartea pe cruce. Noțiunea de «mohorit» redă cu expresivitate de evlavie și tristețe viața de suferință prin care Mîntuitorul va răscumpăra neamul omnesc din dumnezeiasca Sa iubire pentru noi: «mai înainte rînduîndu-ne, în a Sa iubire, să ne înfizeze, prin Iisus Hristos, după bună-

31. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 54.

32. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 286.

voinea voii Sale..., întru El avem răscumpărarea prin singele Lui și iertarea păcatelor, după bogăția harului Lui» (Efes. I, 5—7).

Dovada celei mai mari iubiri ne-a arătat-o Dumnezeu «prin aceea că pe însuși Fiul Său L-a trimis în lume, ca om și L-a dat la moartea pe cruce pentru noi oameni»³³ și pentru a noastră mîntuire: «așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încît pe Fiul Său cel Unul născut L-a dat ca tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16). Sf. Atanasie cel Mare spune: «Fiindu-i milă de neamul nostru și înduioșindu-se de slăbiciunea noastră și mișcat de stricăciunea noastră și nesuferind stricăciunea morții asupra noastră, ca să nu piară ceea ce a făcut și ca să nu se zădărnicească lucrarea Tatălui își ia trup și acesta nu deosebit de al nostru... și dă morții propriul său trup». Prin aceasta a pedepsit păcatul cu moartea (Rom. V, 12) ca răutatea «să nu fie nemuritoare». Fiul lui Dumnezeu primește prin întrupare firea noastră fără de păcat, împăcîndu-ne cu Dumnezeu prin moartea Sa (Rom. V, 10) și făcîndu-ne fii ai ascultării și moștenitori ai bunătății Sale. Mîntuitorul — spune Sf. Ioan Damaschin — a venit ca să se facă părtaș firii noastre, ca să ne învețe prin pîldele Sale calea virtuții, ca să ne soape de stricăciune făcîndu-ne prin comuniune de viață începătura vieții celei nesticăcioase. Preluînd în Sine firea noastră omenească, sîntem aduși printr-o putere dinlăuntru ei sub ocrotirea sa sfințitoare: «Prin firea noastră zidită în Dumnezeu, toți putem fi zidiți întru Hristos» (Efes. II, 10)³⁴.

Biserica noastră învață, pe temeiul Sf. Scripturi și Sf. Tradiții, că Iisus Hristos este Dumnezeu-Om, adică Dumnezeu adevărat și om adevărat, asemenea nouă, însă fără păcat. Mărturisirea de credință spune că pentru mîntuirea noastră «Fiul lui Dumnezeu S-a pogorît din ceruri, după făgăduința Sa în pîntecele Prea Curatei Fecioarei Maria, fără schimbarea locului deoarece ca Dumnezeu, se află pretutindenea și toate le umple, ci pentru că așa a plăcut mării Sale, să se smerească pe Sine luînd omeneirea adevărată, nu părută sau închipuită»³⁵.

Mîntuitorul Hristos s-a întrupat și s-a născut din Sfînta Fecioară Maria nu după ordinea firii, ci mai presus de fire. Prin nașterea Sa din Sfînta Fecioară Maria nu apare «un subiect nou, ci un subiect divin, veșnic, își constituie și însușește natura umană și, neschimbîndu-se formează cu aceasta o singură persoană»³⁶.

Iată cît de aproape de învățătura dogmatică este exprimarea din colînd, atunci cînd Bătrînul Crăciun se adresează Mîntuitorului Hristos și-I spune :

«Doamnele, Iisuse Hristoase,
mare Ți-e mărirea

Doamnele dar esti mic de zile.

Se mărturisește nașterea Fiului lui Dumnezeu și atotputernicia Sa, dar totodată intrarea în timp ca om prin nașterea din Betleem. Unirea între Cuvîntul sau Fiul lui Dumnezeu și firea omenească în Iisus Hristos se numește unire ipostatică sau unire personală în baza căreia, «Iisus Hristos este din prima clipă a zămislirii Sale minunate, Dumnezeu-om sau Persoană divină în două firi, cea dumnezeiască și cea omenească»³⁷. În virtutea acestui adevăr mîntuirea realizată în El are putere și valoare absolută; și numai om fiind, al doilea Adam, reprezentînd omeneirea poate înfățișa mîntuirea ca operă a mîntuirii, iar noi ne putem împropria prin har mîntuirea din lu-

33. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 69.

35. *Mărturisirea ortodoxă*, București, 1930, p. 48.

36. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, București, 1958, p. 583.

37. *Ibidem*, p. 584.

crarea mintuitoare a Fiului, aducându-ne voința noastră în acord cu voința lui Dumnezeu prin ascultare.

Impotriva erezilor ivite, Biserica a mărturisit prin sinodul VI ecumenic: «Învățăm a mărturisi în unul și același Hristos două firi și două activități naturale în chip nedespărțit, împărțit, neschimbat și neamestecat; de asemenea, două voințe naturale, nu contrare, ci voința omenească, nu opunându-se sau luptându-se, ci mai degrabă supunându-se voinței lui Dumnezeuști și atotputernice».

«Fiind Dumnezeu cu firea Sa și Fiul lui Dumnezeu și Tatăl, s-a făcut și s-a născut trupește din sămînța lui Adam, îmbrăcînd măsura cuvenită unui serv, adică ceea ce este omenească» spune Sf. Ciril al Alexandriei, «Din asumarea firii noastre de către Fiul lui Dumnezeu care e primul act al chenozei Lui (Filip. II, 7—9) urmează o chenoză în continuare, urmează ascultarea ca om și suportarea trebuințelor omenești (afectele de foame, de sete, de somn, frica de moarte, durerea etc. și suportarea morții însăși). În toate acestea se arată acceptarea trăsăturii pătimitoare a firii noastre, afară de păcat»³⁸.

Colindul nu iese din conținutul acestor adevăruri prin versurile simple și rostite ca o dreaptă mărturisire de credință. În continuare el redă intervenția pămîntească a Bătrînului Crăciun care spune :

Doamnele, din zi ce-ai născut,
eu Te-am încălzit
Doamnele-n mîini Te-am sprijinit
sus Te-am ridicat,
Doamnele sus la legheon,
la Sfîntul Ioan.

În credința poporului se cunoaște că Iisus Fiul lui Dumnezeu stă mai presus de netrupeștile puteri îngerești. În ierarhia planului creat văzut este considerat imediat după ele Sfîntul Ioan Botezătorul, cel mai sfînt om născut din femeie: «Adevăr zic vouă, niciunul din cei născuți din femeie, nu s-a ridicat mai mare ca Ioan Botezătorul» (Matei XI, 11). Bătrînul Crăciun, care reprezintă aici pe toți cei din jurul Mîntuitorului, declară că «L-a botezat și L-a încreștinat, numele I-a dat». Se confirmă deci un alt adevăr: acela al botezului primit de la Ioan în apa Iordanului și care echivalează cu inaugurarea activității publice a Mîntuitorului, cu arătarea Lui în lume, confirmat în rol de Mesia prin glasul Tatălui din ceruri: «În acest timp a venit Iisus din Galileia la Iordan către Ioan ca să se boteze de către el... iar botezîndu-se Iisus, îndată ce a ieșit din apă, iată cerurile i s-au deschis, și el a văzut Duhul lui Dumnezeu, pogorîndu-se ca un porumbel și venînd peste El. Și iată glas din ceruri care a zis: Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit» (Matei III, 13—17).

Numele de «Crăciun», nume dat personajului simbolic, care poartă grijă de pruncul Iisus și cu care denumim sărbătoarea Nașterii Domnului — are origine obscură, încă neclarificată îndeajuns pînă astăzi. În literatura română, etimologia cuvîntului «Crăciun» s-a îndreptat de preferință spre două cuvinte latinești între care cuvîntul creatio (creație — naștere) și cuvîntul calatio (chemare). Alte cercetări presupun pentru cuvîntul «Crăciun» că s-ar fi născut pe teritoriul romanității danubiene, în secolele III—IV pentru numirea în latina populară a sărbătorii de la 6 ianuarie după care ulterior s-a trecut asupra sărbătorii consacrate separat pentru nașterea Domnului la

38. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, vol. 2, p. 69.

25 decembrie, sărbătoare pentru care în continuare va rămâne tot vechea numire în limba populară «Crăciun»³⁹. Creștinismul românesc păstrează forme latine, dar mai arhaice, cum e cazul și cu altele ca : biserică, sărbătoare etc., datînd din secolele IV și V. Aceste cuvinte între care intră și cuvîntul «Crăciun» «nu s-au născut într-un mediu izolat în Dacia lui Traian, ci sînt un bun comun al creștinismului latin din răsărit, din grupul de provincii care se numea Illyricum, care îngloba și Dacia nord-dunăreană»⁴⁰.

De aceea se poate afirma că în limba noastră cuvîntul «Crăciun» s-a născut prin folosirea comună a celor două cuvinte de origine latină «dies creationis» și «dies calationis» ca numire în limba latină populară în secolele III—IV a sărbătorii Nașterii Domnului de la 25 decembrie»⁴¹. Denumirea duce la echivalența termenului «Crăciun» — cu acela de Creator — prin raportarea la nașterea din nou a lumii în Iisus Hristos cel ce se naște în Betleem.

Un alt colind de casă, intitulat «Trestica» diminutiv popular de la trestie — plantă erbacee care crește în zona de baltă și prin care primim un indiciu direct al zonei geografice a Dumării și bălților ei, redă o aceeași masă sărbătorească cu «făclii dalbe aprinse», la capul căreia, în «sălcu de argint stă Bunul Dumnezeu» :

«Sus la cap de masă-n sălcu de argint,
În sălcu cine-mi șade, Bunul Dumnezeu
Mai de-a-rînd cu el Bătrînul Crăciun
Mai de-a-rînd cu el, Ioan Sfînt Ioan».

Gazda pe care colindătorii o vizitează și o urează este integrată sau considerată prezentă la această masă solemnă și povestește un vis înalților oaspeți :

«Să vă povestesc, noapte-această noapte,
Puțin somn, somneai, frumos vis visai
Parcă se făceară de-aici din curtea mea
Pînă-n curtea țară di-un lac iezerel
La mijloc de lac, doi meri de-mpletîți,
Și se mai făceară jur prejur de meri,
Meri mai mărunței, pe margini de lacurî
Trestică mărunță, răchită-n înflorită
Și mult indesită, și se mai făceară
Două lebejoare».

După ce gazda povestește visul, urmează tîlcuirea pe care o face de la cap de masă bunul Dumnezeu :

«Toți mari că-mi tăceară,	Fiiți adevărat
Nu mai răspundeară	Și n-ai de-mputat
De la cap de masă Bunul Dumnezeu	Cei meri de-mpletîți
Din gură-mi grăură :	Tu cu doamna ta
Visul ce-ai visat,	Meri mai mărunței

39. Pr. I. Ionescu, *Despre originea cuvîntului Crăciun în limba română*, în rev. «Glasul Bisericii», Anul XXXIV (1975), nr. 11—12, p. 1272.

40. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 104.

41. Pr. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 1275.

Dragi copii de-ai tăi,
Trestică mărunță
A ta viață multă,
Viață ce ți-am dat
Răchita-n florită
Fini ce-ai cununat
Și ce-ai botezoat
Fi-ți adevărat

Și n-ai de-imputat
Cei doi lebejori,
Dar nu-s lebejori
Ci sînt păhărele
Beau creștini cu ele
Beau și se cinstesc
Și se veselesc
Tot la casa ta.

Colindul scoate în evidență semnificația morală a vieții trăită în cumințenia familiei, în muncă, în deprinderi și rînduieii creștinești. În așteptarea acestei zile mari cînd casa primește ca oaspeți pe Bunul Dumnezeu, pe Bătrînul Crăciun și pe Sfîntul Ioan ca om de rînd «*puțin somn somnei*».

Printre cuvintele care sugerează o mare vechime a colindelor din Dobrogea, Ovidiu Papadima menționează «*somnei*» odată cu reliefaarea modulațiilor care încîntă prin rezonanța lor artistică. «*Modulațiile adesea puțin obișnuite — uneori dispărute din viața de toate zilele, astăzi — din limba colindelor dobrogene nu numai că ne încîntă ca artă a cuvîntului, dar ne sugerează și o mare vechime*»⁴².

Insistența cu care autorul rîndurilor de mai sus argumentează vechimea colindelor din Dobrogea de nord — luînd în seamă mai ales, limbajul lor artistic bogat în cuvinte rareori întîlnite, ca și deformările frecvente — sugerează o coborîre în timp, pînă spre anul 1349, dată care apare pe un document, legat de prezența (frîncilor) genevezilor în regiune și menționată de istoricul C. C. Giurescu.

Lumea creștină trăiește convingerea că viața noastră, ca cel dintîi bun, în ordinea bunurilor pămîntești, este un dar de la Dumnezeu, Dătătorul a toate. În acest sens, colindul cuprinde următoarele :

«Trestică mărunță,
A ta viață multă,
Viață ce ți-am dat.

Un prim motiv care dă vieții noastre semnificație deosebită este că o primim prin darul lui Dumnezeu. Fiînd creatură, omul nu-și are izvorul vieții sale în sine, de aceea are trebuință de harul lui Dumnezeu pentru a-și menține viața pe plan superior, pentru a o orienta spre bine și pentru a-și împlini misiunea sa. Sf. Ap. Petru spune : «*Dumnezeiasca lui putere ne-a dăruit toate cele ce sînt spre viață și bună cucernicie*» (II Petru I, 3).

Pentru că este un bun fără egal, dăruit de Dumnezeu, viața noastră are o valoare și prin raportarea ei la viața veșnică, dimensiunea pe care o deschide afirmarea ei din relația cu semenii în experiența iubirii. În colindul de mai sus se exprimă credința în viața noastră ca dar al lui Dumnezeu. Aceasta implică o răspundere față de care omul se simte mereu debitat atît față de Dumnezeu cît și față de semenii săi în îndatoriri permanente de viață, de societate, de familie.

De reliefat unitatea de familie între soț, soție și copii cu expresia «*dragi copii ai tăi*» în aceste colinde, ca și trăirea îndatoririlor creștinești privită în finii de botez și de cununie. În viața credincioșilor noștri, rudenția spirituală între nașii și finii de

42. *Folclor din Dobrogea*, p. XIX.

botez și de cununie are o profundă semnificație sufletească cu urmări și relații sociale deseori mai tari ca relațiile pe care le implică chiar rudenția de sînge. Este o dovadă a legăturilor spirituale de viață pe care Biserica noastră prin învățătura și rînduielele ei le-a imprimat în conștiința credincioșilor cu valoroase motive de unitate socială. Privită prin conținutul de idei al colindului menționat, viața ne apare astfel ca o binecuvîntare a lui Dumnezeu și o astfel de integrare în planul voit de El este un motiv de echilibru moral. Nu trebuie neglijată prezența directă a lui Dumnezeu în explicarea conținutului de bază al acestui colind.

Într-un alt colind, denumit «Colindul de preot», se face la început o localizare geografică a zonei, după care se vorbește de «clopotniță» prin care sînt chemate «lumea și norodul la sfînta rugă» :

(În)

Ostrovei din Marea Neagră, Ierului Doamnele,
Sîntu-și nouă mănăstiri,
Cu nouă preoți bătrîni, Ierului Doamnele,
Cei mai mari sînt protopopi,
Cei mai mici sînt gramatici, Ierului Doamnele,
Și se suie tot mai sus.
Tot mai sus la clopotniță, Ierului Doamnele,
De mi-o sună și mi-o bate,
Să mi-adune lumea toată, Ierului Doamnele,
Și norodul jumătate,
Să vie la sfînta rugă, Ierului Doamnele,
Sfînta rugă-m biserică (bisericuță)
Să se-mchine, să se roage, Ierului Doamnele,
Să le ierte din păcate,
Din păcate jumătate, Ierului Doamnele.
Din greșeli a treia parte.

Numărul de (nouă mănăstiri), ar putea reda o situație existentă atunci, dacă ținem seama mai ales de faptul că acest colind circulează prin satele de pe malul Dunării din zona Măcin — Niculițel. Se poate presupune că în conținutul colindului este prinsă o indicație de natură istorică, raportată la viața creștină bine organizată în nordul Dobrogei din jurul Măcin—Niculițel unde s-au găsit acele oseminte de martiri. Săpăturile arheologice efectuate în 1971 au dus la descoperirea bazilicii paleocreștine, de la Niculițel Tulcea cu martirionul așezat sub altar, cu moaștele a patru martiri: Zotikos, Atalos, Kamasis și Filipos. Nu departe, spre Galați, pe malul dobrogean, se află vechea cetate Dinogeția sau, cum spun localnicii, Bisericuța, cu resturi arheologice de valoare deosebită pentru istoria creștină. Se poate presupune deci că în «Colindul de preot» se face o mențiune a stării bisericesti din zonă, dintr-o veche perioadă istorică, între Dunăre și Mare nu departe de Deltă. Oricum partea de nord a Dobrogei, cu viața creștină înfloritoare și cunoscută încă din epoca persecuțiilor împăraților romani păgîni a continuat organizată bisericeste și, mai tîrziu, apare centrul mitropolitan al Vicinei. Colindul vorbește de chemarea credincioșilor la biserică pentru rugăciune și întrucît este vorba de «clopotniță» putem crede că datează dinainte de stăpînirea otomană care nu îngăduia astfel de construcții. Prezența a nouă preoți, chiar cu funcția de protopopi este un alt element care poate argumenta în favoarea unei vieți bisericesti bine organizate, cu număr mare de credincioși chemați la sfînta rugăciune. Ei

sînt chemați să vină în biserică la rugăciune, pentru a se închina și pentru a se ruga «să le ierte din păcate».

Să vie la sfînta rugă, Ierului Doamnele,
Sfînta rugă-n biserică (biseriță)
Să se-nchine, să se roage, Ierului Doamnele,
Să le ierte din păcate.

Scopul chemării la biserică este rugăciunea pentru iertarea păcatelor. Este cuprinsă aici partea esențială a rugăciunii, a raportului omului cu Dumnezeu, în fața Căruia închinătorul vine cu deficiențe morale și cere iertarea păcatelor lui. În înaintarea spre desăvîrșire morală, credinciosul are o piedică continuă care este păcatul — și această piedică trebuie înlăturată pentru posibilitatea apropierii de Dumnezeu, ființa perfectă, Părintele îndurărilor și atotbun și iubitor de oameni. Întreaga iconomie a rugăciunii creștine prin biserică este desărcinarea de starea morală vinovată și primirea iertării păcatelor. De la rugăciunea particulară, făcută oriunde și oricînd pînă la rugăciunea din Biserică, în comunitatea de viață harică, scopul imediat al rugăciunii este iertarea păcatelor. Participarea la viața de har a Bisericii, în cadrul celei mai puternice rugăciuni, Sfînta Liturghie — reprezintă o stăruitoare dorință de înaintare morală. Este cuprinsă aici semnificația de bază a prezenței credincioșilor în Biserică și a actului mereu necesar al rugăciunii.

Prin rugăciunea de laudă, preamărim pe Dumnezeu pentru nemăsurata Lui putere și perfecțiune: «În toate zilele Te voi binecuvînta și voi lauda numele Tău în veac și în veacul veacului. Mare este Domnul și laudat foarte, și măririi Lui nu este margine» (Ps. CXLIV, 2). Îngerii din ceruri preamăresc neîncetat pe Dumnezeu, iar la Nașterea din Betleem au înțonat imnul păcii între oameni și slavă celor de sus. Rugăciunea de mulțumire răspunde la binefacerile pe care le primim de la Dumnezeu. Sf. Ap. Pavel îndeamnă: «Neîncetat vă rugați, în toate mulțumiți; căci aceasta este voia lui Dumnezeu întru Hristos Iisus spre voi» (I Tes. V, 18).

Cea mai frecventă însă, și cea mai apropiată stării noastre este rugăciunea de cerere prin care îl rugăm pe Dumnezeu să ne dăruiască ceea ce ne este de trebuință, să ne ierte păcatele și să reverse asupra noastră harul Lui cel sfînt, în suflet și în trup»⁴³.

Sfîntele Taine reprezintă în mod deosebit mijloacele sfințitoare instituite de Mîntuitorul Hristos, prin care înaintăm în viața de har și primim iertarea păcatelor. Prin Sfînta Liturghie, rugăciunea de bază a cultului divin creștin care cuprinde și redă întreaga lucrare a Mîntuitorului pentru răscumpărarea și sfințirea noastră, primim cele mai alese daruri pentru că scopul ei este împărtășirea credincioșilor cu cîinstul trup și sînge al Mîntuitorului sub forma pîinii și a vinului, transfigurate în substanțe, «spre iertarea păcatelor și viața de veci». Semnificația acestor învățăături, chemarea la biserică din colindul citat, a credincioșilor își găsește totala confirmare cînd spune:

Să se-nchine, să se roage, Ierului Doamnele,
Să le ierte din păcate.
Din păcate jumătate, Ierului Doamnele,
Din greșeli a treia parte.

43. *Mărturisirea ortodoxă*, p. 110.

Poate că rezerva din colind, privind iertarea păcatelor nu în totalitatea lor, să fie un act de smerenie creștină, pentru că niciodată credinciosul nu s-a considerat îndreptățit să primească iertarea păcatelor, decît în seama bunătații și iubirii dumnezeiești. Dar mijlocirea darurilor primite prin Biserică, prin slujbele ei, o face preotul rînduît în Biserică, în numele Mîntuitorului Hristos.

De aceea punctul culminant al acestui colind este partea finală în care și preotul cu soția lui și cu «copilași» vin la biserică tot pentru închinare, pentru rugăciune și pentru iertarea păcatelor, ca oameni ce nu pot depăși total și oricînd starea de ospită :

Uite-n zare pe sub soare, Ierului Doamnele,
 Uite și pe dalba mare,
 Vine, vine-o corăbioară, Ierului Doamnele,
 Dar nu este corăbioară,
 Ci e soarele și luna, Ierului Doamnele,
 Și cei trei luceferei.
 Dar nu-i soarele nici luna, Ierului Doamnele,
 Nici cei trei luceferei,
 Ci e ist acest bun preot... (numele)
 Cu-a lui dalbă preoteasă, Ierului Doamnele,
 Și cu dragii copilași.
 Ei îmi vin la sfînta rugă, Ierului Doamnele,
 Sfînta rugă-n biserică
 Să se-nchine, să se roage, Ierului Doamnele,
 Să le ierte din păcate.
 Din păcate jumătate, Ierului Doamnele,
 Din greșeli a treia parte.

Familia preotului a constituit întotdeauna un motiv de reper pentru viața religioasă și morală a păstoriților săi. În colind se arată că preotul vine la biserică pentru rugăciune împreună cu soția și copiii săi. Este surprinsă aici o stare de fapt sau un deziderat privind unitatea de viață creștină a preotului, ca și rolul familiei în viața pastorală. Prezența la biserică a soției și copiilor preotului este consemnul solidarității în convingeri și direcții de afirmare în îndatoriri, condiții care trebuie să garanteze prestigiul și autoritatea morală a oricărei familii în genere și în mod deosebit a familiei preotului. «E nevoie ca persoanele să formeze o unitate morală, adică să fie legate întreolaltă prin drepturi și datorii reciproce, raportate conștient la același scop»⁴⁴. Familia oferă aceste posibilități pe linia necesităților firești și sociale de viață. Scopul nemijlocit al vieții sociale îl constituie realizarea binelui pentru toți, printr-o rezolvare care trebuie să țină seama de interesele tuturor. «Raportul dintre individ și colectivitate trebuie să fie un raport de întrepătrundere, binele individual armonizîndu-se cu binele colectiv»⁴⁵. Familia rezolvă în mic, ca primă societate naturală, dar cu consecințe mari pentru întreaga colectivitate umană, probleme esențiale de viață. Ea are o însemnată funcție educativă, este prima instituție de educație morală, mediul educativ prin excelență pentru prima copilărie și reprezintă o școală de virtuți și o sursă nesecată de întărire morală»⁴⁶. Dacă secretul trăiniciei și prosperării

44. *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. 2, București, 1980, p. 286.

45. *Ibidem*, p. 289.

46. Prof. C. Pavel, *Familia preotului*, în rev. «Glasul Bisericii», Anul XIX (1960), nr. 1—2, p. 81.

unei familii este dragostea, garantul ei, este credința în Dumnezeu; iar pentru familia preotului, frecvența la biserică este o îndatorire, dar și o confirmare a rolului și autorității ei.

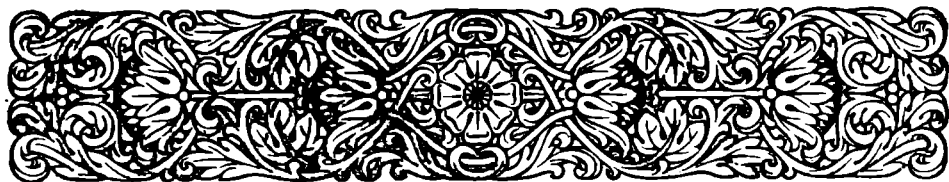
Faptul că în «colindul de preot» se reliefează chemarea la biserică a credincioșilor — «lume și norod» — și odată cu aceștia, prezența preotului cu «dalba preoteasă și dragii copilași», însemnează că se intuieste rolul primordial și permanent al legăturii cu biserică, pentru rugăciune, pentru chemarea ajutorului lui Dumnezeu. Viața creștină se cere mereu deschisă spre legătura cu Dumnezeu și legătura cu viața de rugăciune a Bisericii care asigură unitatea în doctrină și har.

Să reținem din conținutul de taină al acestor colinde formate pe durată indefinită de timp, în împrejurări deseori vitrege de viață, chemarea la mărturisirea dreptei credințe, cu participarea integrală a simțămintelor noastre creștinești și românești.

Felul în care au surprins și au redat marile adevăruri de credință — adevărurile fundamentale — în stihuri calde de poezie sfântă, stăruința miraculoasă cu care le-au păstrat și ni le-au încredințat ca tezaur de tradiție creștină strămoșească, ne îndatorează astăzi, în condiții deosebite de viață să le valorificăm, să le prețuim, să le păstrăm și să le transmitem urmașilor noștri. Elementele de doctrină, de învățătură creștină ce se desprind, impun, credem, o atenție sporită pentru a cunoaște și prin ele sufletul părinților noștri care au dorit și au știut să-L preamărească pe Dumnezeu și să se integreze unor aspirațiuni supreme de viață, în întimpinarea cărora au trăit și au crezut.

Preot NICOLAE CĂNĂNĂU





D O C U M E N T A R E

UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

24 Ianuarie — 1859

Unirea Principatelor Române: Moldova și Țara Românească, înfăptuită la 24 ianuarie 1859, reprezintă o pagină glorioasă, un moment crucial, întipărit adinc în conștiința și în tradițiile sociale, culturale și religioase ale poporului român. Actul politic al unirii Moldovei și Țării Românești — cauză a întregului popor — a pus bazele statului național român și a creat o Românie liberă și modernă, reîntregită definitiv la 1 decembrie 1918.

Unirea de la 1859, obiectiv de bază al revoluționarilor pașoptiști, a constituit — după cum se exprimă Mihail Kogălniceanu — «cheia bolței fără care s-ar prăbuși tot edificiul național; o unire dorită de veacuri de toți românii».

Format încă din primul mileniu al erei creștine, pe teritoriul vechii Dacii, poporul român și-a menținut și dezvoltat, cu fermitate și dirzenie, ființa de-a lungul secolelor, printr-o luptă continuă împotriva tuturor celor doritori să-l subjuge.

Supunerea țărilor române s-a produs după secole de rezistență și lupte grele: luptele feudalității maghiare pentru cucerirea Transilvaniei au durat mai mult de două secole. Dar chiar sub stăpânire străină, datorită împotrivirii populației băștinașe românești, voievodatul Transilvaniei și-a păstrat organizarea proprie, iar după cucerirea Ungariei de către turci și transformarea ei în pașalic (1541), Transilvania a rămas mai departe un principat autonom sub suzeranitatea turcească, situație care a dăinuit pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea, cînd Habsburgii au anexat altă Transilvania cît și Ungaria, dînd naștere Imperiului Austro-ungar.

Rezistența Țării Românești și a Moldovei în fața cîmpitorilor turci a fost, de asemenea, îndrîjtită. Sub conducerea unor voievozi cutezători, ca: Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul ș.a., românii au izbutit să stăvilească adeseori înaintarea turcilor în această parte a Europei, salvînd astfel țările din centrul continentului de invazia otomană.

Perioada de maximă exploatare și îngrădire a autonomiei Principatelor române de către Poarta otomană au reprezentat-o cei peste 100 de ani de dominație fanariotă.

Dominația Imperiului otoman era puternic agravată de rivalitățile militare dintre imperiile feudale vecine, care se soldau adesea cu războaie pustiitoare desfășurate pe pămîntul românesc, urmate de pierderi teritoriale însemnate..., de scăderea bogățiilor țării etc. Mai mult, așezarea țării noastre la confluențe de interese pentru suprație

a trei mari imperii absolutiste — otoman, țarist și habsburgic —, a silit poporul nostru, mai ales în secolele XVIII—XIX, să lupte nu numai pentru apărarea gliei strămoșești și cîștigarea neafîrnării, ci și pentru păstrarea ființei naționale, primejduită de politica expansionistă și cotropitoare a puternicilor vecini.

Spre cîntea poporului român, istoria păstrează nenumărate dovezi ale voinței sale de a-și apăra limba prin Biserică, portul, obiceiurile, credința religioasă strămoșească și legăturile reciproce pe toate tărîmurile. Dorința de libertate și unitate națională, bazată pe conștiința comunității de origine, de neam, de limbă și de credință adevărată, în Dumnezeu și în Biserica Sa, a reprezentat un puternic liant, care a dăinuit peste veacuri, în pofida granițelor politice vremelnice și arbitrare. Originea latină a limbii și a poporului român și permanența viețuirii sale pe teritoriul vechii Dacii, pe temeiul cărora s-a creat conștiința de neam, exprimată tot mai des, în vechile scrieri și tipărituri românești, au reprezentat puternice premise ale unității naționale românești, conturată treptat în evul mediu. Miron Costin a argumentat convingător unitatea de neam a poporului nostru, aducînd în sprijinul ei, însuși numele de *român*.

Mulți dintre voievozii românilor — munteni, moldoveni, transilvăneni, au înțeles că nu se pot apăra cu destulă tărie în fața primejdiei turcești, decît aliindu-se, reunindu-și forțele. Mihai Viteazul a cutezat să dea viață acestei idei, izbutind să realizeze în anul 1600, prima unificare politică și militară a celor trei țări române. Deși această unire a fost de scurtă durată, ea s-a înscris cu litere de aur în istoria patriei, contribuind la dezvoltarea conștiinței de unitate a românilor și căpătînd pentru toate generațiile următoare o valoare de simbol și o nepieritoare chemare, cum spunea în secolul al XIX-lea Nicolae Bălcescu.

Cu timpul, legăturile multilaterale, statornicite pe temeiul originii și al credinței noastre comune, au făcut ca conștiința unității de neam, transmisă din generație în generație, în primul rînd prin Biserică, să se transforme în conștiință națională, idee prezentă în întreaga cultură românească, de la școlile mănăstirești, la cronicari, la cazaniile din biserici, la reprezentanții Școlii ardelenene, iar apoi la publicații și marii cărturari ai secolului al XIX-lea.

Primele manifestări naționale care au contribuit într-un mod hotărîtor la afirmarea puternică a românilor au fost răscoala lui Horea din 1784 și cunoscutul memoriu din 1791 intitulat *Supplex Libellus Valachorum* (Scrisoarea care conținea doleanțele românilor), iar la începutul secolului al XIX-lea mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu. *Supplex-ul*, avînd la bază ideologia și argumentele Școlii ardelenene, cerea pentru națiunea română, cea mai veche, cea mai numeroasă dar și mai nedreptățită din Transilvania, egalitate cu celelalte națiuni și reprezentare în *Dietă* și în administrație, proporțional cu numărul populației. Iar revoluția lui Tudor din 1821, deși înăbușită, a avut urmări importante pe linia «redeșteptării românilor» de pretutindeni, a dorinței de unitate națională. Țăranii români din Transilvania îl așteptau pe «Tudoraș» să treacă munții să-i scape de nemeșimea maghiară și să statornicească «legea națiunii române».

După aplicarea Regulamentului Organic, patrioții români au căpătat noi speranțe și și-au exprimat deschis dorința unității naționale.

Paralel cu acțiunile unioniste desfășurate pentru unirea Țării Românești cu Moldova, avea loc și peste Carpați o intensificare a mișcării naționale a românilor din Imperiul habsburgic. Gh. Barițiu și Timotei Cipariu sînt reprezentanții de seamă ai acestei mișcări. Pe aceeași linie se înscrie și activitatea fruntașilor bănățeni Eftimie Murgu — cunoscut susținător al dacoromânismului, care în 1834 a trecut în Moldova,

Iar după doi ani s-a stabilit la București, unde a funcționat pînă în 1840, ca profesor de logică și drept roman la Colegiul de la Sfîntul Sava.

Între anii 1833 și 1840 mișcarea națională unionistă din Țara Românească a trecut la acțiuni politice de amploare.

După înfrîngerea «partidei naționale» condusă de Ioan Cîmpineanu în Țara Românească și «mișcarea unionistă» condusă de Dimitrie Filipescu și Leonte Radu în Moldova, s-a întemeiat în toamna anului 1843 *societatea revoluționară secretă Frăția* — concepută și condusă de N. Bălcescu, I. Ghica, căpitanul Christian Tell și C. A. Rosetti, cu scopul de a înfăptui unitatea națională a românilor în cadrul unui stat independent. Asociația *Frăția* colabora cu *Asociația literară a României* de la București, iar în Franța cu *Societatea Studenților români din Paris*. Membri ai Asociației literare române erau, de asemenea, Gh. Barițiu, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, V. Mălinescu, C. Negri ș.a.

În preajma revoluției de la 1848, unitatea națională devenise crezul politic al patrioților români, atît al celor din țară, cît și al celor aflați la studii în străinătate. Acest crez este exprimat limpede de N. Bălcescu într-o cuvîntare-program, rostită în noaptea anului nou 1847 în fața studenților români de la Paris. «Ținta noastră, — spunea Nicolae Bălcescu — socotesc că nu poate fi alta decît *unitatea națională a românilor*. Unitatea mai întîi în idei și simțăminte, care să aducă apoi, cu vremea, unitatea politică».

După cum se știe, la începutul lunii mai 1848, revoluționarii transilvăneni adunați la Blaj — în afară de proclamarea independenței națiunii române — au cerut unirea cu frații lor de peste Carpați, prin cunoscutul strigăt: «Vrem să ne unim cu Țara!» În această atmosferă de speranță și entuziasm — creată de impresionanta adunare de la Blaj —, Vasile Alecsandri scrie poeziile *Deșteptarea României* și *Hora Ardealului*, în care îndeamnă pe toți românii la unire, iar Andrei Mureșianu publică *Răsunetul*, cunoscut mai ales sub titlul de *Deșteaptă-te române*, care avea să devină imnul românilor ardeleni pînă la unirea definitivă din 1918.

În programul redactat la Brașov de revoluționarii moldoveni, refugiați în Transilvania după înăbușirea mișcării de la Iași, a fost înscris atît *dezideratul unirii Moldovei și Valahiei*, cît și acela al independenței naționale. Unirea Principatelor era preconizată și în programul revoluționar *Dorințele partidei naționale în Moldova* — redactat de M. Kogălniceanu la Cernăuți, unde se refugiase în vara anului 1848, unirea fiind considerată ca o încununare a tuturor reformelor înnoitoare și ca o cheie a «bolții fără care s-ar prăbusti tot edificiul național». Tot M. Kogălniceanu afirmă cu toată convingerea că unirea «este dictată, atît de vederat, prin aceeași origină, limbă, obiceiuri și interese» și este «dorită de veacuri de toți românii».

Ideea unirii naționale a tuturor românilor a fost susținută de întreaga presă contemporană, ca ziarul «*Pruncul român*», «*Poporul suveran*», «*Konstituționalul*», sau de revistele românești din străinătate «*România viitoare*» (1850), «*Junimea Română*» (1851) și «*Republica Română*» (1851), reviste dirijate de N. Bălcescu și C. A. Rosetti, pregătind astfel intelectualitatea românească de pretutindeni și determinînd chiar unele personalități marcante din Apus să susțină pe plan ideologic și politic Unirea tuturor românilor. Jules Michelet, Edgar Quinet, Saint Marc-Girardin, Leon Plée sînt doar cîteva nume mai cunoscute care au colaborat cu marii noștri patrioți și luptători pentru Unirea Principatelor. Întreaga presă pentru unire era susținută cu înformații și uneori cu bani de către emigranții pașoptiști români.

În pofida cenzurii impuse de absolutismul habsburgic, și ziarele din Transilvania propagau necesitatea unirii și-și informau cititorii în privința acțiunilor unioniste întreprinse de patrioții moldoveni și munteni. De pildă, *Gazeta Transilvaniei* scria că «Principatelor li se cuvine și le trebuie înlăuntru o neatîrnare cu totul suverană, națională a lor... și să se unească într-un singur stat românesc». Iar în preajma Congresului de la Paris, același ziar transilvănean sublinia, în ianuarie 1856, că «dorința cea mai de pe urmă a tuturor valahilor și moldovenilor», este ca, «într-o unire, să formeze un stat național».

Prin toate aceste acțiuni, dorința poporului român de a se uni într-un stat național modern devine bine cunoscută în țările europene. În timpul războiului Crimeii (1853—1855), contradicțiile survenite între marile puteri au făcut ca problema unirii Principatelor să devină o chestiune de importanță europeană, fiind discutată la tratativele de pace de la Viena, din primăvara anului 1855, iar apoi mai amplu, în 1855, la Congresul de la Paris. Franța, Rusia și Sardinia, urmărind asigurarea unor interese politice și economice proprii, erau în favoarea unirii țărilor române, Prusia și Anglia erau mai puțin interesate, iar Turcia și Austria luptau direct împotriva acestei uniri.

Pe plan național, în Moldova și Țara Românească, alături de marii luptători pentru unire, M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Al. I. Cuza, Costache Negri, Vasile Mălinescu, C. A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, N. T. Orășanu, s-au pronunțat în favoarea unirii și alți boieri.

Forța dinamică principală și hotăritoare în lupta pentru Unire au constituit-o masele largi populare de la orașe și sate, care — mobilizate de tribunii unioniști, în frunte cu preoțimea ortodoxă și învățătorii, au acționat cu cea mai mare energie pentru realizarea ei. Ideea unității naționale se cristalizează în conștiința maselor populare, în strînsă legătură cu aspirațiile lor patriotice, religioase și social-economice, aspirații cultivate și menținute vii de secole în conștiința întregii națiuni române, prin Biserică în primul rînd.

Ca dovadă că Biserica era activă și lupta pentru unire și independență națională, «cei doi mitropoliți de atunci, *Nilon* Rusescu al Ungrovlahiei și *Sofronie* Miclescu al Moldovei au fost aleși președinți ai dezbaterilor ad-hoc din 1857, în care s-a cerut unirea celor două principate, și tot ei au fost președinții adunărilor electivă, care au ales pe Alexandru Ioan Cuza, ca domn al Moldovei (5 ianuarie 1859) și apoi al Țării Românești (24 ianuarie 1859)». Alături de capii Bisericii au mai propovăduit cu însuflețire ideea unirii celor două țări și alți clerici ortodocși, ostenitori cu fapta și cuvîntul, alături de ceilalți fruntași ai luptei naționale și sociale pentru unirea celor două țări» (M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române...*, Sibiu, 1972, p. 314).

În această atmosferă de puternică agitație, în cele două principate a început să se desfășoare campania electorală...

Adunarea electivă din Moldova și-a început lucrările la 28 decembrie 1858, avînd sarcina să aleagă pe viitorul domn. În fapt, în dezbateri, problema centrală a constituit-o Unirea celor două principate.

În condițiile unei Adunări în care partida națională dispunea de majoritatea mandatelor, părea că lucrurile aveau să decurgă normal. Dar situația s-a complicat din cauza numeroaselor propuneri de candidați, fapt care a frămîntat forțele unioniste și a înlesnit manevrele defavorabile unirii ale partidei conservatoare. Partida conservatoare sprijinea doi candidați, pe Mihail Sturdza și pe Grigore Sturdza. Pentru a obține câștig de cauză, era necesar ca partida națională să se fixeze asupra unui candidat unic, care să fie apoi supus votului Adunării. Vasile Alecsandri care intru-

nea cele mai multe șanse de a fi candidatul partidei naționale, a dat dovadă de multă generozitate și patriotism, declinându-și această onoare în favoarea lui Costache Negri, și indemnând totodată și pe ceilalți deputați să se alătore propunerii sale. Referindu-se la poziția democrată a lui Costache Negri, Lascăr Catargiu arată că el nu poate da votul său cuiva care, odată ajuns domn va lua pământurile boierilor și le va împărți țărănilor.

În cele din urmă, în seara zilei de 3 ianuarie 1859, deputații partidei naționale au decis să prezinte drept candidat pe colonelul Alex. I. Cuza, comandantul oștirii și, mai ales, unul dintre cei mai hotărâți revoluționari de la 1848.

Cînd Adunarea electivă s-a întrunit, în ziua de 5 ianuarie 1859, Al. I. Cuza a fost ales în unanimitate ca domnitor al Moldovei, în uralele deputaților și în entuziasmul miilor de oameni ce se aflau în tribune, pe coridoarele și în curtea palatului din Iași.

După depunerea jurământului, în care Cuza arăta că va păzi cu sfințenie interesele superioare ale Patriei, Mihail Kogălniceanu, vorbind în numele întregii Adunări, sublinia cu îndreptățire că, odată cu alegerea lui Cuza, «pe tronul lui Ștefan cel Mare s-a înălțat însăși naționalitatea română». Apoi, adresîndu-se direct noului domn, rosti cuvinte pline de simțire și de semnificație: «Alegîndu-te pe tine domn în țara noastră, am voit să arătăm lumii aceea ce toată lumea dorește: la legi nouă, om nou... Fii, dar, omul epocii..., fă ca legea să fie tare, iar tu, Măria-ta, ca domn, fii bun, fii blînd, fii bun mai ales pentru cei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi...».

Mulțimea strînsă în capitala Moldovei a sărbătorit cu entuziasm nestăvilit evenimentul, mergînd pe străzi cu torțe și pancarte și strigînd: «Trăiască Domnul! Trăiască deputații! Jos strigoii!» Ecoul evenimentului petrecut la Iași a străbătut cu iuteală nu numai țările române, ci a ajuns repede în unele capitale europene.

Evenimentele petrecute în Moldova erau considerate, pe bună dreptate, de către poporul nostru doar începutul dătător de speranțe al actului unirii celor două principate, act ce trebuia înfăptuit prin alegerea lui Al. I. Cuza și în Țara Românească.

Problema alegerii lui Cuza ca domnitor și în Țara Românească a preocupat atît pe moldoveni cît și pe munteni; cei dinții socoteau, însă, pe bună dreptate că, după alegerea de la Iași, soarta unirii trecuse în miinile alegătorilor din Țara Românească. Ziarele «*Steaua Dunării*» și «*Românul*», în preajma zilei de 24 ianuarie — 1859, menționează că zeci de mii de țărani intrau prin toate barierele în București și stăteau, chiar flămînzii, zile întregi, așteptînd realizarea «dorințelor nației». Presiunea maselor populare și a tuturor luptătorilor pentru Unire creștea zi de zi.

În această atmosferă de tensiune politică, s-au deschis la 22 ianuarie 1859, lucrările Adunării electivă a Țării Românești, în condiții care nu se arătau favorabile partizanilor Unirii, deși numele lui Al. I. Cuza circula tot mai mult și la București. Preferințele continuau să fie împărțite între Gh. Bibescu și Barbu Știrbei. De fapt o caracteristică a alegerilor din Țara Românească o reprezintă acțiunea directă exercitată de mase asupra lucrărilor Adunării electivă, care își desfășura activitatea pe dealul Mitropoliei.

Încă din prima zi a lucrărilor acesteia, în timp ce se discutau gravele abuzuri săvîrșite de căimăcămie în alegeri..., pe străzile capitalei și în jurul Mitropoliei, unde era sediul Adunării, s-au strîns aproximativ 30.000 de oameni, dintre care unii au pîtruns chiar în sala de ședințe pentru a-i asculta pe vorbitorii partidei naționale. Ziaristul patriot și adept al unirii N. T. Orășanu, martor ocular și participant la

evenimentele legate de unire, scrie că poporul era «o mare vie, ale cărei valuri abia se puteau mișca, și care amenința să năvălească pe uși și pe ferestre în Cameră, ca să-și susție drepturile și principiul său».

A doua zi, la 24 ianuarie 1859, când cămăcămia condusă de Manu și Băleanu, urmînd să asigure chiar printr-o lovitură de stat alegerea lui Bibescu, aduse un batalion de dorobanți și încercă să împrăstie mulțimea, masele populare, organizate și susținute de deputații unioniști, ripostară cu energie, strigînd: «Afară oștirea, jos tiranii, trăiască libertatea!» Orășanu a îndemnat poporul să fraternizeze cu soldații «ca unii ce erau frați de același sînge și fii ai aceleiași țări», după care dorobanții, «cu caii de căpăstru», amestecați cu «poporul triumfător» au pornit spre mitropolie cîntînd Hora Unirii.

Lupta pentru unire creștea în intensitate, pe măsură ce se apropia momentul decisiv al alegerii noului domn.

În dimineața zilei de 24 ianuarie, cînd Adunarea electivă și-a reluat lucrările, conservatorii au făcut o ultimă încercare, pentru a împiedica succesul în alegeri al partidei naționale, recurgînd din nou la folosirea armatei împotriva maselor. Încercarea lor era însă sortită eșecului; tot poporul, înconjurat de unioniștii conducători, forma un zid de neclintit. În momentul în care conservatorii ar fi încercat să-l aleagă ca domn pe Bibescu, poporul era pregătit să năvălească în Adunare și să facă imposibilă îndeplinirea actului nedorit.

În aceste condiții, deputatul Vasile Boerescu, în numele partidei naționale, a cerut, înainte de a se trece la vot, să se țină o ședință secretă, în cadrul căreia, apoi, a și propus tuturor deputaților de a alege ca domn tot pe Alexandru Ioan Cuza, pentru a se înlăptui astfel, cu adevărat, Unirea celor două Principate Române. Iată ce spunea Vasile Boerescu, printre altele: «A ne uni asupra principiului Unirii este a ne uni și asupra persoanei ce reprezintă acest principiu», și «această persoană este Alexandru Ioan Cuza, domnul Moldovei».

În aceste condiții și în urma celor precizate de V. Boerescu și de alți naționaliști clarvăzători, în frunte cu Mitropolitul țării care era președintele Adunării electivă, ședința publică a Adunării n-a avut decît să ratifice și să consfințească hotărîrea luată în ședința secretă. Cînd ultimul buletin de vot a fost scos din urnă, biroul Adunării a proclamat ales în unanimitate pe Alexandru Ioan Cuza, domnul Moldovei, ca domn al Principatelor Unite.

Această veste triumfătoare, care reprezintă cea mai strălucită victorie obținută de poporul român după multe secole de umilire și lupte stăruitoare pentru neatfnare și libertate națională, a străbătut în chip fulgerător pînă la mulțimea strînsă pe dealul Filaret și în toată țara, care s-a pus în mișcare venind spre dealul Mitropoliei pentru a ovaționa pe noul domn al românilor uniți. Entuziasmul era de nedescris, mulțimea cînta și juca Hora Unirii, mergînd pe străzile capitalei cu torțe, în sunetul fanfarelor și al clopotelor. Tot dealul Mitropoliei era în picioare pînă la Băneasa, iar din piepturile tuturor răsunau vorbele: «Trăiască Unirea!», «Trăiască Cuza Vodă! alesul Moldovei și al Munteniei!», «Trăiască România, una și nedespărțită!».

Unirea Principatelor a avut — așa cum era și firesc — un larg ecou în rîndurile populației române din Transilvania, care lega de actul politic înlăptuit la Iași și București, o nouă speranță, în obținerea libertății naționale și în posibilitatea unirii cu «Țara».

Păstrată cu sfințenie în conștiința noastră de două mii de ani. Unitatea națională a tuturor românilor a fost experimentată și pe plan geografic și politic în 1600, dar,

din nefericire, în chip trecător, a fost realizată parțial, pe baze moderne și fundamentale la 1859, și desăvârșită la 1 decembrie 1918 prin «revenirea Transilvaniei» la patria mamă, iar prin jertfele și războaiele din 1877 și 1944 — România liberă și stăpînă pe soarta sa.

Trăind astăzi și văzînd cu toții înălțarea continuă a Patriei, pe toate planurile și constatînd că se împlinesc în chip concret profeticele cuvinte rostite de Dimitrie Bolintineanu — poet patriot : «Viitor de aur țara noastră are. Și prevăd prin secolii a ei înălțare». În calitatea noastră de patrioți devotați și fii credincioși ai Bisericii Mîntuitorului Iisus Hristos, care vrea «ca toți să fie una» (Ioan 17, 21), avem datoria sfințită să strigăm cu drag : Traiscă în veci, unită, în granițele ei străbune — România, făurită eroic de bravul ei popor !

Arhim. Dr. Chesarie GHEORGHESCU

UN ELEV SEMINARIST ÎNTÎMPINĂ PE DOMNITORUL ALEXANDRU IOAN CUZA

Episodul trecerii prin Buzău a domnitorului după dubla sa alegere.

Memorabilele zile, cea de 5/17 ianuarie 1859, cînd deputații Adunării Elective a Moldovei au ales în unanimitate ca domn pe vornicul și în același timp colonelul Alexandru Ioan Cuza și cea de 24 ianuarie/5 februarie, același an¹, cînd deputații Adunării Elective din București au ales aceeași persoană ca domn al Țării Românești vor rămîne evenimente cruciale, de-a pururea strălucitoare în tezaurul de împliniri ale poporului român. Ultima alegere, aceea din 24 ianuarie, a însemnat și mai mult : unirea celor două principate, creîndu-se astfel platforma pe care avea să se zidească statul modern și unitar România.

Cînd s-a adus la cunoștința publică acest marelui eveniment, prin care se realiza o multiseculară năzuință a poporului român, întreaga suflare românească a fost cuprinsă de un entuziasm înflăcărat. Este suficient să se deschidă gazetele timpului, atît cele din interiorul celor două principate și din Transilvania, cît și multe de peste hotare, pentru a se afla amplitudinea și intensitatea acestui entuziasm.

O alta dovada o ofera aceleași gazete², cînd se referea la prima calatorie a noului domnitor de la Iași la București, pentru a-și lua tronul în primire. Unul dintre istorici a scris că drumul principelui Cuza «de-a lungul Munteniei, de la Focșani, de unde îl aștepta o delegație de notabilități trimisă din București³ și pînă în capitală, a însemnat un adevărat triumf». Cit despre București, i-a ieșit în cale «literalmente tot poporul»⁴. Afluența poporului a fost însă tot atît de «literalmente» de mare pe

1 *Istoria României în date*, Buc., 1972, p. 206.

2. Printre acestea : Concordia, Românul, Steaua Dunării, Dimbovița etc. Bibliografia acestei lucrări a fost indicată cu amabilitate de către scriitorul Gavrilă Fulgeriș. Vezi și Gabriel Cocora, *Episcopul Filotei al Buzăului, luptător pentru unirea țărilor române*, în «Bis. Ort. Rom.», LXXXVII (1959), p. 44—58.

3. Din această delegație făceau parte : C. Năsturel-Herescu, fost hatman, I. Cornescu, șeful ștabului oștirii și colonelul N. Ieronim («Steaua Dunării», nr. 30 din 11 februarie 1859, p. 1, col. 3).

4. C. C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, Buc., 1973, p. 25.

tot parcursul acestei călătorii. Rîndurile locuitorilor din satele și orașele din jurul șoselei străbătute de dublul ales domnitor au fost îngroșate și de populația din așezările mai depărtate. Ceea ce ar fi de subliniat este spontaneitatea care a dat culoarea reală și căldura acestui entuziasm. Populația de atunci a celor două principate intuia în Cuza pe salvatorul poporului român.

Populația districtului și orașului Buzău nu putea să vibreze altcum. Dealtfel se cunoaște că deputații delegați de acești locuitori în Divanul Ad-hoc al Țării Românești au îmbrățișat cu toții ideea unionistă, idee de bază a partidei naționale⁵. Insuși episcopul Filotei aderase și militase intens în țelul unirii. Sînt cunoscute insistențele sale circulare către protopopii și preoții din eparhie pentru susținerea unirii⁶. Este cunoscută și corespondența sa cu arhimandritul Dionisie Romano, primul profesor al școlii începătoare din Buzău, după Regulamentul Organic și aflat în 1859 la Iași, ca într-un fel de surghiun. Corespondența aceasta îl definește de asemenea pe fostul episcop ca un convins activist pentru unire⁷.

Cît despre entuziasmul spontan și inflăcărat al buzoienilor, aceleași gazete îl mărturisesc în nuanțe strălucitoare. «După depeșile telegrafice, Domnul Principatelor Unite pleacă din Iași, luni 2 februarie. Călcînd pe pămîntul Țării Românești, pînă la capitală va vedea orașele Focșani, Buzăul și Ploești»⁸. A plecat însă din Iași la 4 februarie.

La 5 februarie, domnitorul și suita sa treceau prin Bîrlad⁹.

În Focșani îl așteptau «ca la 20 000» de locuitori în același entuziasm de nedescris. «În aclamație mersă la Administrația Valahă, unde-i era pregătită locuința». Aici l-a întîmpinat delegația de notabilități trimisă de Adunarea Electivă din București¹⁰. În freacățul recepțiilor, parăzilor și vizitelor, noul principe, asistat de M. Kogălniceanu, sufletul nației române, a poruncit celor două oștiri «să se elibereze granița «dintre cele două unite țări» și să se ridice paza Milcovului... și se împlini dorința cea de mulți ani ca stindardul tricolar să se înfigă pe Milcov».

A doua zi, noul domnitor «trece în revistă grănicerii, (primește) salutările întregii populații și pleacă la Buzău, unde are să rămîie seara la episcopie, mîine seara la Ploești, și duminică la București»¹¹.

«În fine, prea mult doritul ales al națiunii, Domnul nostru, în persoana căruia se reprezintă fericita și măreața idee a unirii ambelor țări române, eșind din districtul Rîmnicu-Sărat, a intrat într-al Buzăului»¹².

Pretutindeni a fost întîmpinat de subadministrațiile plășilor, mulțimi de țărani și țărance în costume naționale, cu urale și aclamații nesfîrșite. Se remarcă un gest al domnitorului, la subadministrația plășii Cîlnău care învederează blîndețea, politețea și

5. În orașul și districtul Buzău au fost aleși: — din partea plugarilor clăoși, învățătorul și cîntărețul Costache Moglan din Grăbicina; — din partea micilor proprietari, pitarul revoluționar C. Ciocinescu; — din partea marilor proprietari, paharnicul N. Voinescu Pîcleanu și praporcicul Scarlat Voinescu; — în sfîrșit, clerul era reprezentat de episcopul Filotei și protopopul Vasile al Buzăului.

6. Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei episcopul Buzăului*, (teză), Buc., 1941, p. 129.

7. Dealtfel, episcopul Filotei a primit mulțumiri, felicitări și a fost dat exemplu din partea Comitetului Central al Unirii, pentru chipul învederat și îndrăzneț în care a participat la realizarea Unirii. Vezi, Gabriel Cocora, *op. cit.*

8. «Romănul», an. III, nr. 13 din 31 ianuarie 1859, p. 2.

9. «Steaua Dunării», nr. 30 din 11 februarie 1859, p. 1, col. 3. 10. Vezi nota nr. 3.

11. «Steaua Dunării», *ibidem*. 12. *Idem*, nr. 35 din 17 februarie 1859, p. 2, col. 1.

popularitatea care îl defineau pe Cuza. «Aici, Măria-Sa se dete jos din trăsură și după mulțumirea exprimată funcționarilor, se adresează către un bătrîn țaran, întreținîndu-se cu mare blîndețe, în cîteva vorbe mîngietoare, astfel că bătrînul, ajungînd vesel în sat, s-a socotit cel mai tînăr între tinerii satului...»¹³, îi oferise cîteva monezi și-i întinse mîna, rugîndu-l să se veselească.

Tot la Cîlnău, l-a întîmpinat o «deputăție din partea junimei districtului, compusă din 200 călăreți», oferindu-i serviciile lor, întru chipînd o gardă de onoare voluntară, i-au încadrat trăsura și l-au escortat pe domnitor pe tot timpul trecerii sale prin district în zilele de 7 și 8 februarie.

În apropierea orașului Buzău, i s-a prezentat comanda dorobanților, «cu stindardul tricolor ce a făcut mare impresie Mării-Sale Prințului». «La bariera orașului, fu Măria-Sa priimit de orășeni în mare număr și de toată treapta, ...unde printr-un discurs al municipalității i s-au prezentat pîinea și sarea, simboalele îndestulării, din care Măria-Sa rupse, zicînd: Să trăiască înfrățirea românilor. De aci, în aclamațiile poporului, fu condus Măria-Sa în oraș, unde sunetul clopotelor și mișcarea tuturora reprezenta tabloul adevăratei învieri a românilor. Și după ce priimi, la poarta episcopiei, raportul escadronului de cavalerie... în aclamațiile cele mai înflăcărute, a intrat în catedrala sfintei episcopii, unde fu priimit de către prea sfinția-sa bunul părinte episcopul...».

Aici «i se rostii un discurs potrivit cu împrejurările de către D. Racoviță, profesorul seminarului¹⁴... Apoi fu condus ...la palatul princiar...» (palatul episcopal, ales

13. *Ibidem*.

14. Se reproduce în extenso din cartea arhimandritului Dionisie Romano: *Principii de retorică și elocința amvonului*, vol. II, Iași, 1859, p. 65—70. Fragmente din acest discurs s-au reprodus și în articolul lui Gabriel Cocora, deja citat.

Cuvîntul rostit cu ocazia venirii Mării-Sale Domnitorul Ioan I în sfînta episcopie a Buzăului la 6 februarie 1859 de către D. Racoviță, profesorul seminarului.

(Motto)

«Și va merge în Biserica sa Domnul pe care voi îl căutați...».

Malah: cap. III, ct. I

Măria Ta,

Astăzi Biserica și Nația Română celebrează împlinirea acestui mare și misterios decret al Proviđenței divine, ce cu dreptate, putem zice, că se aplică și se împlinește după literă în privința noului Israel — a poporului României. Biserica și Nația Română celebrează acum încă una din cele mai frumoase și strălucite zile a vieții sale, în care triumfează marea cauză a Unirii prin sosirea Mării-Tale în pămîntul nostru.

Solemnitatea acestei zile atît de dorită interesează deopotrivă pe toată inima română; toți cetățenii de la mic pînă la mare, copii, tineri, bătrîni, de tot secul, de toată starea, toți ca niște fii plmi de dragoste, de bucurie și respect, se îmbulzesc spre întîmpinarea Mării-Tale ca și oarecînd poporul Ierusalimului, fiind așa zicînd, în mîinile lor stîlpări de adîncă supunere și devotamentu, și cîntînd imnul de triumf, «Osana! Bine este cuvîntat, cel ce vine întru numele Domnului».

Dar la acest entuziasm general, la această bucurie comună ia parte însemnată eminenta căpetenie a acestei eparhii, cum și corpul episcopal împreună cu tot clerul eparhiei Buzău, care prin mine, supusul Măriei-Tale, Îți prezentează cele mai umilite respecte și mărturisirea cea mai sinceră de adîncă bucurie ce simte, văzîndu-Te înălțat pe tronul României prin încrederea, simbatia și chemarea unanimă a românilor. De aceea, imnuri de docsologhie și fierbinți rugăciuni se fac acum Ceresoului Părinte pentru îndelunga și fericita Mării-Tale domnie.

«Acum toate s-au umplut de bucurie», cîntă Biserica. Așa, România și Moldavia, imbele surori unite, tresar acum de bucurie, de la o margine la alta; căci

ca reședință de moment, *n.n.*). Au urmat alte recepții, aclamații etc. «La toate aceste manifestații Măria-Sa, pe a cărui fisionomie era imaginea adevăratului liberator al nea-

norii negri și amenințatori de furtuni și viscole ce coplăseau orizontul României, s-au răspândit, s-au făcut nevăzuți înaintea luminii de viață, ce Dumnezeu părinților noștri a aprins în inimile românilor. Astăzi orizontul nostru este limpede și întins; atmosfera contagioasă, ce paraliza și îneca spiritul și viața națională, s-a rădicat. O frumoasă perspectivă ni se desvălește și mângâietoare speranțe reînălță sufletele și înveselesc inimile noastre, văzînd cu ochii pe acela pe care românii l-au căutat, după zisa profetului, pe care adunarea națională în unanimitate l-a ales și pe care inimile și sufletele românilor într-o unire și într-un vers l-au aclamat. Așa, Măria-Ta, Tu ești bărbatul doririlor pe care Nația Română a căutat; Tu ești îngerul păzitor al sacralui testament de înfrățirea și unirea moldo-românilor, pe care am dorit și am voit și iată-Te venit între noi și înaintea altarului Dumnezeului părinților noștri de către supușii frați români înconjurat.

După sute de ani de dureri, de umilire, de înjosire și degradare; după atâtea calamități publice și furtuni îngrozitoare, ce au zguduit frumoasa țară a românilor, în sfârșit ochiul lui Dumnezeu privi cu milă peste nația noastră și binevoi a chema pe împărați. Dumnezeu făcu din puterile garante niște apărători declarați ai drepturilor și ai naționalității noastre. Mina lui a umbrit și degetul Lui a însemnat în cartea vieții că destinul României este viața, unirea și frăția, puterea și progresul.

Da, Măria-Ta, românii au împlinit și voiesc a împlini destinul lor. Românii munteni, ca și frații lor de peste Milcov, au văzut, au cunoscut, s-au pătruns adînc că numai prin unire pot avea viață, că numai prin unire vor avea putere și tărie spre a înfrunța obstacolile ce viitorul poate aduce cu sine, că numai prin unire pot a înainta și prospera, că numai prin unire și înfrățire supt un singur Domn și steag pot să-și apere drepturile, onoarea și demnitatea națională. De aceea, cînd frații de peste Milcov, insetați de unire și înfrățire și cu prisosință ca unii ce respirau supt un cer mai liber și mai frumos, au proclamat pe Măria-Ta de Domn, românii de dincoace tresăriră de bucurie și se umplură de speranțe mari. Vestea de numele Alexandru Ioan I electriză inimile tuturor românilor noștri. Ei cunoscură de ani, că ești trup din trupul lor și os din oasele lor, idealul speranțelor și al dorințelor sale. Astfel manifestarea generală a tuturor locuitorilor țării noastre și în urmă votul unanim al aleșilor ei, înapinși de vocea nației și voința Dumnezeului strămoșilor noștri, sancționară unirea Principatelor supt unicul sceptor al Mării-Tale; căci voia lui Dumnezeu și a națiilor este sfințirea a toată legea. Cu noi este dar Dumnezeu! Înțelegeți acum, neamurile și plecați-vă voinței sale cei prea înalte!

Voința lui Dumnezeu, exprimată prin vocea poporului român, fac să se detune, să se prefacă în țărină peretele cel din mijloc al discordiei strămoșești, ce stăvilea unirea și înfrățirea noastră precum odinioară se doborîu zidurile Erihonului la sunetul de trîmbiță al fiilor lui Israil, sau precum se nimici idolul acela de la profetul Daniil de către piatra aceea misterioasă, tăiată fără de mină din munte. «Iar piatra, zice Daniil, s-a făcut munte mare și a umplut tot pămîntul». Așa Măria-Ta, adică voința poporului român, mișcată nevăzut de către degetul lui Dumnezeu, s-a făcut munte mare căci mare este astăzi și mare va fi în viitor nația română și va umplea pămîntul strămoșesc și nu va mai adăuga de acum a fi Rubiconul dintre România și Moldavia punctul de neunire și de desbinare ci apele lui, cele odată amare pentru noi, vor fi dulci și veselitoare, iar albia lui va fi punte veșnică de unire și înfrățire între două surori de aceeași origină, de unul și același sînge.

O! suflete fericite și nemuritoare ale lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul! O! voi eroilor strămoși! care cu viața și cu sîngele vostru ați apărât onoarea și drepturile Patriei, sfărîmînd și puînd pe fugă ordele barbarilor ce veneau să profaneze pămîntul strămoșesc! Mult ați dorit, mult v-ați luptat a vedea pe fiii României înfrății, a-i face o familie singură și cu toții în unire a se lupta și a muri pentru Patria comună supt unul și același steag. Mult ați dorit a vedea zice de care acum strănepoții voștri se bucură! Bucurați-vă și voi acum, împreună cu noi suflete nemuritoare! Binecuvîntați din ceruri unirea și înfrățirea strănepoților voștri și pe alesul lor Alesandru Ioan I.

«Și iată am văzut, zice Ioan Apocalitu, cer nou și pămînt nou, că cerul cel dintii și pămîntul cel dintii au trecut și marea nu mai este». Cerul cel dintii,

mului român, răspunse cu mulțumire cordială, adunînd buchete de flori... și în sfîrșit se retrase spre repausare»¹⁵.

Se pare că între timp și înainte de a se retrage «spre repausare», Alexandru Ioan I a vizitat și seminarul aflat în incinta episcopiei. Deși reporterul de la «Steaua Dunării» nu-l amintește, cu această ocazie principele a fost întîmpinat de elevul seminarist din clasa a patra, probabil fruntașul clasei sale, Theodor Georgescu, cu un «cuvînt spus de mine... cu ocazia trecerii Mării-Sale Domnului (nostru) Alexandru Ioan Cuza, de la Iași la București...»¹⁶. Se reproduce «cuvîntul» în extenso.

Măria-Ta, era spiritul streiu, spiritul împilării, al umilirii, al corupției și al depravării, era principiul răului, care dirija viața Principatelor. Cerul acesta a trecut. Pămîntul cel dintîi era sistema politică, era forma unui spirit rău, încărcat în politică, era un Dumnezeu streiu, despotismul. Și pămîntul acesta de asemenea a trecut. Marea era amarul și putrezitorul mormînt, unde zăcea sfișieată și schilodită viața și naționalitatea românilor. Și marea aceasta nu mai este...

Acum este cer nou, pămînt nou. Și acest cer nou însemnează pe Dumnezeul părinților noștri care proteja și dirijează acum pe români, este spiritul de viață națională, este dreptatea și legalitatea, este principiul binelui. Iar pămîntul nou arată forma politică a acestui princip de bunătate, este sistema vieții civile și sociale a românilor, este cu un cuvînt, unirea, frăția, egalitatea, dreptatea și probitatea. este Constituția.

Pe această Constituție, dată românilor de către puterile garante, pe care Măria-Ta ai jurat a o păzi, Te rugăm Doamne Măria-Ta, fă a se împlini după literă și spirit, căci intrînsa este viața și viitorul României. Acum românii uniți supt scutul Măriei-Tale, voesc a trăi, doresc un viitor fericit și glorios: fii conducătorii lor. Reînălță iubita și strămoșeasca Patrie, prin instituțiile ce are de lipsă, la gloria strălucitorilor strămoși. Fă-o tare și fericită înlăuntru, puternică și respectată în afară, ca să nu mai fie ocara și delămarea celor de alt neam. Pe lingă acestea, ochii Tăi, Doamne, fie așintii totdeauna asupra clerului și a religiei strămoșești. Fă ca prin instituții înțelepte să se îmbunătățească starea morală și materială a clerului ca așa să se poată reînălța din decadentă la adevărata sa demnitate și dumnezeiască misie. Fă în sfîrșit, ca legea să domnească și nu arbitrarul, iar pacea, frăția, dreptatea și legalitatea să fie pentru toți și întru toate, fi Măria-Ta, către supușii Tăi asemenea părintelui celui din Evanghelie, care și pre fiul cel rătăcit și răsvrătit, dar întors și căut l-a îmbrățișat cu aceeași căldură și dragoste de părinte, cu care și pre fiul său cel iubit și întru toate ascultător; cari Tu, Măria Ta, ești Domnul pe care noi am căutat și îngerul legăturii pe care o am voit.

Doamne Dumnezeul părinților noștri! Tu care, prin fiul tău Iisus, ai învățat omenirea că în unire, în înfrățire și în dragoste este mîntuirea, binecuvîntă unirea și înfrățirea, ce prin vocea ta a săvîrșit poporul român / Trimite preste poporul tău și preste alesul lui, darul și puterea sfințului spirit ca toți cu dinima și cu sufletul să se întărească în iubirea de Patrie, în apărarea drepturilor strămoșești și în linierea și păstrarea legăturii de unire ce au făcut-o înaintea feții Tale. Nu lăsa, Doamne, a-l milui, ca nici o putere omenescă să ne desunească, să ne despărta aceea ce poporul Tău a unit și a împreunat...

Întărește, Doamne și pe unsul tău și domnul nostru Alecsandru Ioan I, întru voința și pornirile Tale, îndreptează pașii săi pe calea dreptății, a bunătății și a înțelepciunii. Fie domnia lui întru ani îndelungați, plină de glorie și de fericire, spre mărirea numelui tău celui sfînt, spre binele și fala nației românilor.

Fie, doamne, fie!

Trăiască Domnul nostru Alecsandru Ioan I!

Trăiască Principatele-Unite România și Moldavia.

15. Vezi nota nr. 13.

16. Însemnare pe două file adăugate unui Antologhion, editat în tipografia episcopiei din Buzău la 1856. Antologhionul se află în păstrarea parohiei Cislău, preot paroh Gh. I. Angholescu.

«Prea Înălțate Doamne,

Cîndă va veni Șilogu sau așteptarea neamurilor, atunci, se va mîntui Istrailu de toate fără de legile lui. Astfelu s-a zisu în legea veche despre Mesia Mîntuitorul lumii, pă care omenirea îl așteaptă cu nerăbdare, dorindu-și mîngîierea sa; astfelu a și urmatu Mesia după venire-și, mîngîindu pe cei întristați și bine vestindu bucurie săraciloru.

Măria Ta,

Și noi credem că secreta cîrmuire a Providenței Dumnezeesti, prin majoritatea voinței confraților noștri moldoveni și prin unanima dorință a compatrioților noștri români, suindu-Te pe tronul ambeloru principate Moldavia și România, Ți-a încredințat soarta viitorului său, așteptînd de la Măria Ta ștergerea a toată fără de legea și mîntuirea sa precum oarecînd istrailiteni(i) așteptau de la Mesia.

Fie dar, Prea Înălțate Doamne, ca supt cirna Măriei Tale, să se împlinescă dorințele românilor; pătrunză ochiul Măriei Tale, toate trebuințele lui și îplinească-se dupe puțință; fie ochiul Măriei Tale și asupra acestui religiosu răsadnic, în care supt binecuvîntarea și arhipărinteasca îngrijire a proa sfințitului nostru stăpîn, se seamănă și crește după puțință adevărul religiei creștine.

Invrednicească-Te Domnul a cîrmui nația moldo-română așa încîtu fiecare supusu al Măriei Tale să Te privească totdeauna mai mult ca pe un părinte decît ca pe un stăpîn.

Facă Domnul ca fiecare român, supt cirna Măriei Tale să zică: «Acum a sosit mîntuirea noastră!».

Cu astfel de simțămînte sincere, precum tot românul, asemenea și noi, care sîntem destinați a servi exclusiv altarului Domnului, îți sacrificăm inima noastră. Amin.

Scrisu de mine la anul 1893 ianuar 3

Theodor Georgescu».

Supusă ochiului critic, alocuțiunea adolescentului seminarist apare naivă, scurtă dar echilibrată, pentru a atrage atenția binevoitoare a domnitorului asupra «răsadnicului» cu care el și-a comparat școala în a cărei retortă se formase. Faptul că-l compară pe Cuza cu Mesia Mîntuitorul, iar poporul român cu cel israelitean, nu dovedește decît că fondul pregătirii sale era cel religios. Apare însă ca substanțială sursutarea viitorului fericit al poporului român, «așteptînd de la Măria Ta ștergerea a toată fără de legea și mîntuirea...». Cuvîntul lui T. Georgescu are și o latură profetică: «împlinescă-se dorințele românilor... toate trebuințele lui... fiecare supus al Măriei-Tale să te privească ...drept «un părinte decît ca pe un stăpîn», precum a fost dealtfel Cuza în scurta sa domnie.

Este de asemenea sigur că discursul elevului a trecut mai întîi prin sita profesorului său Racoviță. O simplă comparație între cele două cuvîntări pune în relief această îndreptare. Cuvîntarea mai face în plus dovada că apariția lui Cuza pe firmamentul românesc a fost întîmpinată deopotrivă de entuziast de întregul tineret al țărilor unite, din ale căror largi rînduri făcea și seminaristul parte.

Căutînd să se afle cum s-a realizat profesional istețul și cumîntele seminarist, se constată că deși a fost absolut distins al acestei școli buzoiene, el nu s-a preoțit. În schimb, «răsadnicul» din Buzău s-a dovedit a scoate și buni învățători, profesie căreia Th. Georgescu s-a dedicat în învățămîntul sătesc de la Cislău. Înaintașul său fusese Ion Moise, după deschiderea școlilor din 1857^{16 bis}. Th. Georgescu, a preluat

16 bis. Arh. St. Buc., M.I.P.C., 3135—1850, f. 218.

acest post la 1 ianuarie 1860. După 31 de ani, învățătorul a demisionat în vederea pensiei¹⁷.

Cunoscut de locuitorii de astăzi ai comunei Cislău prin tradiție orală, despre Th. Georgescu se vorbește cu venerație. Lăță altă însemnare lăsată de el pe cărțile de cult ale aceleiași biserici, al cărei slujitor, totuși a fost în calitate de cîntăreț la strună. «Pentru serviciul de 31 ani și opt luni în funcțiunea de învățător la școala din această comună, mi s-a acordat pensie, de azi 1 septembrie 1891. Tot în acest timp, am fost și cîntăreț la această sfințită biserică. Spre memorie, am însemnat însumi. Colegul meu de biserică a fost Vasile Petcu, în strana din stînga»¹⁸.

Tot lui se datoresc, în sfîrșit, și relațiile despre antichitățile din Cislău și despre fosta mînăstire Aninoasa, ca răspuns la chestionarul arheologic al lui Gr. Tocilescu¹⁹. Cîntea de a fi întîmpinat în adolescență pe Alexandru Ioan I, rămîne pentru istoric partea cea mai viu colorată a personalității sale.

Se reia firul trecerii lui Cuza, dînd curs chiar reportajului. «Seara (adică seara de 7 februarie n.n.) tot orașul fu iluminat. Torțe aprinse, groburi luminoase, feluri de transparente artificiale și osebite tablouri reprezentante unirei Principatelor Române, a armelor lor, a inițialelor numelui Mării-Sale prințului, diferite alte embleme și inscripții se vedeau luminînd în tot locul și în lungul stradelor, cu nenumărate stîndarde tricolore ce stau să coboare, animate de bucuria ce se petrecea în popor, care, în masă, pînă la cel mai mic, se preumbla pe stradele orașului, însoțit de mai multe bande de lăutari, ale cărora intonări de arii naționale, unite cu strigăte de «Să trăiască Măria-Sa Alexandru Ioan I, făceau un ecou în atmosferă, unde și chiar luna și stelele se păreau că iau parte la această sărbătoare națională.

A doua zi, se înfățișă(ră) Mării-Sale funcționarii publici și starostele cu corpul neguțătorilor, cînd D. Chirculescu, profesorul școlii publice îi adresă un discurs expresiv, la care Măria-Sa espuse că este cu deosebire pătruns de simțămintele a cărora expresie se vede pe fața fiecăruia și că dorește a face cu toți o mai de aproape cunoștință. Iar pe la orele 11½ porni pentru capitala României, prin orașul Ploești, însoțit de compania dorobanților și condus de aceeași tinerime călare și alți mulți orășeni cu trăsuri, pe strada mare a orașului, în aclamațiile poporului cel adăsta și inundat de florile ce i se arunca de către d(o)am(n)e, după toate ferestrele, pe unde trecea într-adins încel, spre a putea primi buchetele.

În acest chip Măria-Sa, în lungul drumului, fu întîmpinat și aclamat de nenumărata mulțime de locuitori...»²⁰.

Gion D. IONESCU

MĂNĂSTIREA CIOROGÎRLA — SAMURCĂȘEȘTI

File de monografie

În apropierea Capitalei, la o distanță de numai 15 km, pe vechiul drum al Pi-teștilor și Craiovei, în satul Ciorogîrla se află mînăstirea cu același nume, care poartă ca al doilea nume pe cel de Samurcășești, după numele lui Constantin Samurcaș, cti-torul lăcașului.

17. *Idem*, 259—1891, f. 32.

18. Însemnare pe prima intercopertă a unui Minei al lunii septembrie, editat la Neamțu, în 1831 și păstrat la biserică din Cislău.

19. Acad. R.S.R., Ms. 224, vol. II, fila 281 și 403.

20. Vezi nota nr. 13.

Vechimea locuirii pe aceste plaiuri este dovedită de săpăturile arheologice de la Militari (cartier de la marginea de vest a Capitalei, situat în apropierea Ciorogîrlei), săpături care au dat la iveală așezări ale dacilor liberi din sec. II—III e.n.¹

Satul este amintit în documente relativ tirziu, la 9 august 1588, cînd Mihnea Turcitul întărește lui Stan și fratelui său Nan «ocină de la malca Popeștilor pînă la Ciorogîrla»².

În secolul al XVII-lea localitatea se afla în stăpînirea familiei Ciorogîrleanu, mai exact a fraților Ghioca și Pătru din Ciorogîrla, care — după ce au fost negustori în vremea domniei lui Matei Basarab — au ajuns dregători în divanul domnesc: primul a fost mare șetrar în 1652—1656, cel de al doilea mare sluger în 1662. Fiii lui Pătru, Matei și Constantin Ciorogîrleanu — înrudiți cu familiile Spineanu, Brăiloiu și Greceanu — au ocupat importante dregătorii în vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu: primul a fost mare sluger (1690) și mare vistier (1691—1693), iar cel de-al doilea mare sluger (1691—1695) și mare clucer (1695—1697)³. Întrucît familia Ciorogîrleanu a fost ctitora bisericii Sf. Paraschiva din Domneștii de Sus⁴, este foarte probabil că moșia sa se afla în apropierea acestei localități, numită pe atunci tot Ciorogîrla, cum vom vedea mai jos.

De la familia Ciorogîrleanu moșia a ajuns în proprietatea familiei Filipescu; la 9 aprilie 1793 era lăsată de stolnicul Radu Filipescu copiilor săi⁵.

Din aceeași vreme aflăm că moșia Ciorogîrla era mult mai întinsă. La 25 mai 1796 știm că se înființase o fabrică de hîrtie în satul Drăgeștii lui Cațiche⁶: peste cîteva zile, la 10 iunie 1796, i se spune însă Ciorogîrla la Cațiche, numită în vechime Drăgești⁷. Această moșie — ajunsă în stăpînirea Mitropoliei — se numea la începutul secolului trecut «Ciorogîrla sau Fabrica de Hîrtie», Ciorogîrla «ce-i zice și Fabrica» sau moșia Moara de Hîrtie de pe apa Ciorogîrlei⁸. (Ulterior această moșie a căpătat denumirea de Cațiche, după numele proprietarului din 1796).

Separat de această moșie, la 1 noiembrie 1815 este amintită o alta, numită tot Ciorogîrla «ce-i zice și Băleanca (după numele familiei Băleanu), iar în vechime Jugurenii de Sus»⁹.

Așezarea acestor moșii o aflăm după un plan din 1845 al moșiei Mitropoliei care cuprindea o fișie lungă de pămînt situată între Dirvari și Domnești, adică pe locul unde se află acum satul Cațiche. La Domnești se precizează că s-a numit înainte Băleanu, Jugurenii și Ciorogîrla. Cît privește Ciorogîrla propriu-zisă, la data amintită se găsea la nord-est de Dirvari și se afla în proprietatea familiilor Samurcaș și Izvoranu^{9 bis}.

O parte din întinsa moșie Ciorogîrla — pe teritoriul căreia s-a construit mănăstirea — a ajuns la începutul secolului trecut în stăpînirea lui Constantin Samurcaș, de la care s-a numit apoi și Samurcășești. La 23 aprilie 1833 — cînd moșia a fost

1. *Valachica*, I, 1969, p. 15—21 și *Dicționar de istorie veche a României*, s.v.

2. *Documente privind istoria României*, B, sec. XVI, vol. V, p. 376. Pe verso scrie în grecește: «la Ciorogîrla, la Popești și Prăpădiți», însemnare datorată probabil lui Ghioca din Ciorogîrla, de care vom vorbi mai jos.

3. N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1971, p. 149—150.

4. *Inscripțiile medievale ale României*. I. Orașul București, București, 1965, p. 254.

5. *Arh. St. Buc.*, ms. 143, f. 139—141; *Mitr. Țării Românești*, XXVI/9.

6. *Ibidem*, XXVI/6. 7. *Ibidem*, XXVI/8.

8. *Ibidem*, XXVI/15, ms. 157, f. 13 v., ms. 162, f. 58 etc.

9. *Arh. St. Buc.*, *Mitr. Țării Rom.*, XXVI/14. 9 bis. *Idem*, Planuri Ilfov, nr. 95

arendată de Zinca Samurcaș lui Ipatios Chiriaco — se găseau pe această moșie și două hanuri pe drumul Bolintinului¹⁰. Satul — numit și Ciorogîrla-Români, spre a se deosebi de Ciorogîrla-Sîrbi, unde au fost așezați coloniștii bulgari — se găsește în partea de apus a localității Ciorogîrla, pe malul riului cu același nume.

La începutul secolului trecut, în afară de moșia Mitropoliei, Fabrica de Hirtie și de aceea a familiei Samurcaș (numită și Samurcășești), mai exista o altă moșie mare denumită Ciorogîrla Domnească ce se întindea în județele Ilfov și Vlașca. La 16 aprilie 1819 se spune că mai înainte moșia «era despărțită în trei hotară, iar acum s-au unit sub numele Domneștii de Sus, Domneștii de Jos și Prisecenii»¹¹. Moșia avea deci o întindere foarte mare, cuprinzând și satele amintite mai sus. După fuga lui I. Caragea în străinătate, la 1818, această moșie — care fusese proprietatea domnitorului fugar — a fost scoasă la licitație pentru plata sumei de 750 000 taleri cu care rămăsese dator Caragea din vânzarea proviantului rusesc după 1812¹². Ea a fost cumpărată de generalul Constantin Varlaam.

După această scurtă incursiune în istoricul localității unde se găsește mănăstirea, să trecem acum la istoricul acestui lăcaș, construit la începutul secolului trecut. Menționăm de la început că mănăstirea nu s-a bucurat în trecut de o atenție prea mare¹³, deși — după cum vom vedea — există o bogată documentație despre trecutul său.

Ca orice mănăstire, și Ciorogîrla își are legenda sa. Se spune că un cioban care-și păștea oile prin aceste locuri a visat într-o noapte că, pe cînd el stătea rezemat în ciomag și cînta din fluier, a văzut în mijlocul poienii o oaie cu lîna albă ca zăpada, avînd trei coarne în loc de două. Povestind acest vis lui C. Samurcaș — stăpînul locului respectiv — acesta a tălmăcit visul ca fiind o poruncă a Sfintei Treimi de a ridica o biserică în poiana unde-și păștea ciobanul oile, drept care a strîns materiale de construcție și a început zidirea mănăstirii: chiar în locul unde a văzut ciobanul oaia. Intrucît blindul animal avea în vis trei coarne, boierul a făcut biserica cu trei altare — lucru rar pe acea vreme — și a închinat-o Sfintei Treimi¹⁴.

Este greu de spus cît adevăr se ascunde în această legendă; este posibil ca ea să fi fost creată pentru a explica forma neobișnuită a bisericii, aceasta ținînd seama și de faptul că urmașii ctitorilor afirmau că biserica nu a fost clădită într-o poiană, ci în curtea conacului familiei Samurcaș.

Despre clădirea mănăstirii ne-au rămas numeroase documente între cele achiziționate de Academia R. S. România de la familia Samurcaș. Intrucît aceste documente sînt inedite, le vom folosi pe larg, aceasta și pentru că ele ne dau știri deosebit de prețioase despre modul cum se pregătea și realiza construirea unei mănăstiri la începutul secolului trecut.

Pregătirile pentru construirea mănăstirii au început în vara anului 1806 de cînd datează primul contract încheiat de vel vornicul C. Samurcaș cu dulgherii Stoian Ghenciul și Anastase sin Gheorghe; la 16 august 1806 cei doi se angajau «a-i lucra la o biserică ce face pe moșia dumisale Samurcășești orice va fi trebuință de lemn iar tavanul, fiindcă vine boltit de lemn și pă deasupra turia iarăși dă lemn, după izvodul ce ne-au dat dumnealui; asemenea și pentru strănile bisericii i ferestre i altele ce vor

10. Acad. R. S. România, MDXVI/106. La 20 aprilie 1823 este amintită «zahanoa ot Ciorogîrla» (G. Potra, *Documente privilegiate la istoria orașului București*, II, București, 1975, p. 87—88).

11. Arh. St. Buc., Mitr. Țării Rom., CDXIX/6. 12. *Ibidem*, CDXIX/4—7.

13. Singura monografie — care nu folosește decît puține știri din arhive — este datorită lui Damian Stănoiu, *Mănăstirea Samurcășești (Ciorogîrla)*, București, 1926, 32 p. 14. D. Stănoiu, *op. cit.*, p. 5—6.

mai trebui, afar din timplă». Cei doi specifică mai departe: «Ne-am învoit cu uluca, adică cite mii dă ulucă să va bate, socotindu-să trii una, după obicei, să ne plătească uluca pe parale trei; iar bătaia ulucii să fie pă poale în trii și jumătate, iar în sus pă trei». Cei doi meșteri promit în încheiere «să avem a lucra după placul și cererea dumisale, nefăcînd cituși dă cit zmințeală..., silînd lîngă acest spre a isprăvi cit mai în grabă, spre a dumisale cerere»¹⁵. Lucrul dulgherilor, după cum rezultă din alte documente, s-a desfășurat în anii 1807—1808, cînd li s-au plătit sumele datorate.

Cel de al doilea contract a fost încheiat la 12 mai 1807 cu o altă echipă de doi dulgheri, Stoian sudit și Stoian Iamachi, care s-au angajat la rîndu-le «ca să lucrăm la biserica ce o face dumnealui la Cîrlogîrla tot lucru de lemn, însă bolta bisericii i învăltoarea i pălîmarul pă care va să șază fămeile și cavesurile (cafasurele) dina-intea acestui pălîmar i jăturile cite va trebui sadea; mai în scurt, orice lucru va fi ca să facem de lemn, tot noi să avem a-l face; iar timpla și sfeșnicele să aibă a le face dumnealui, iar noi toată dulgheria, adică și ușa cea mare a bisericii, cit și tavanul de jur împrejurul streșinii pe afară i legături și altele»; tot ei urmau să bată și șîndrila, primînd «de șîndrila cite parale deoa, șîndrila de brad, iar cu ulucă; și bătaia să avem a o bate pă șase și șîndrila să o nomărăm trii una». C. Samurcaș trebuia să le pună la dispoziție «cheresteaua temelii» și șîndrila necesară, le plătea un avans de 100 de taleri și le promitea ca «la ridicarea învăltoarii» să le dea «patru năzi postav»¹⁶.

Între timp, se pregăteau materialele de construcție. La 5 ianuarie 1807, patru locuitori dau zapis lui C. Samurcaș că-i vor aduce «la moșia dumisale Samurcășești, unde-și face case și biserică, cil năsip li va trebui, însă năsip bun». Pînă la primăvară cei patru promiteau să aducă 1000 de care de nisip «sau și mai mult de vom putea, din care aceste cură șase sute să le descărcăm lîngă biserică, iară celelalte în curtea caselor dumisale de acolo». Cititorul trebuia să le plătească celor patru locuitori cite 20 de parale pentru carul de nisip¹⁷.

În același an, la 25 august, se primeau 11 căruțe care aduceau 120.500 bucăți șîndrila din plaiul Horezu-Vilcea¹⁸ și se pregăteau cărămida și cheresteaua.

Lucrările au început în anul 1808 și mersul lor poate fi urmărit din documentele ce ni s-au păstrat, în limba greacă, de la Vasilache Zahariano, însărcinat de C. Samurcaș cu supravegherea lucrărilor; este vorba de 19 documente dintre 25 august 1807 și 17 august 1809¹⁹.

Din documentele amintite rezultă că mănăstirea a fost construită în anii 1808—1809. S-a început cu biserica, în martie 1808, lucrul de zidărie fiind gata în iunie 1808. La 28 iunie Vasilache Zahariano arată că biserica fiind gata trebuie zugrăvită cit timp era încă vremea caldă, deoarece picturile nu se realizau pe timp rece. La 31 iulie se montaseră strănile, pardoseala și pietrele din biserică dar lucrările înaintau greu din lipsă de șîndrila pentru acoperiș. Zugravul s-a prezentat de abia la 7 octombrie; pînă la 27 nov. el terminase de zugrăvit partea dreaptă a bisericii, urmînd ca pînă la Înviere (anul 1809) să execute restul picturii, începînd de la turlă; în același timp lucrau timplarii la capapeleazmă pentru a cărei poleire se cereau 4000 de groși.

15. Acad. R. S. România, MDXI/21 (documentele se află acum la Arh. St. Buc.).

16. Acad. R. S. România, MDXI/23. 17. *Ibidem*, MDXI/22.

18. *Ibidem*, MDXV/42.

19. *Ibidem*, MDXV/41—60 (nu le mai cităm pe fiecare, fiind toate în același pachet, în ordine cronologică). Trafucerile le datorăm lui C. Caratașu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

Lucrul s-a întrerupt în timpul iernii, reluându-se în aprilie 1809, când tâmplarul monta lemnele catapetezmei, promițând că pînă în august termină tîmpla, tronul arhieresc și amvonul. În același timp se tencuia clopotnița iar zugravul terminase zugrăvirea bisericii pe dinafară. Din lipsa mijloacelor de transport (ascunse de locuitori pentru a nu fi rechiziționate de stăpînire), nu se puteau aduce varul, nisipul și cărămida necesare terminării construcțiilor. Un alt motiv era lipsa banilor pentru plata lucrărilor, bani ceruți mereu lui C. Samurcaș.

La 15 iulie 1809 se lucra paralel la construcția localului mănăstirii și la terminarea bisericii; se realizase cea mai mare parte a construcțiilor mănăstirii, cu ziduri solide, la care intraseră 110.000 cărămizi, fiind necesare încă 70.000. În biserică se lucra încă la tîmplă și la zugrăveală; zugravul decora coloanele și termina poalele icoanelor. Pictura bisericii făcea o foarte bună impresie tuturor celor care o vedeau, care lăudau cu toții talentul zugravului.

La 30 iulie 1809 lucrările la biserică erau pe sfîrșite: se monta acoperișul, tâmplarul era aproape gata cu tîmpla (pentru care cerea 1000 de groși), iar zugravul ajunsese la tabloul ctitoricesc; pentru executarea acestuia, epistatul cerea lămuriri lui Samurcaș despre modul cum vrea «cocoana» să fie prezentată: în blană de cacom, cu fes pe oap etc. Totdeodată Zahariano cere textul inscripției care urma să fie montată la terminarea ctitoriei (inscripție care nu ni s-a păstrat). În sfîrșit, la 17 august 1809 lucrul era pe sfîrșite; epistatul primise ultimii 3000 de groși pentru plata zidarului, tâmplarului și zugravului.

În vara aceluiași an, paralel cu clădirile mănăstirii, se zidise și casa boierului Samurcaș, pentru care, la 30 iulie, mai trebuiau aduse 50.000 de șindrile. Am insistat asupra acestor detalii pentru a înțelege mai bine modul și etapele de construire ale mănăstirii.

Din documentele analizate rezultă că mîna de lucru era pe acea vreme destul de scumpă, iar meșterii buni erau foarte căutați. În iulie 1809, tâmplarul care a executat catapetezma arăta că este solicitat la București pentru tîmpla bisericii Sărindar, pentru care boierul Ghica îi oferea 9000 de groși. În afară de meșterii plățiți, la lucrări au participat și parte din scutelnicii boierului Samurcaș. Documentele ne-au păstrat și numele unor meșteri ca: Ioniță zidarul, lanache Taleodoros tâmplarul, Teodor și Procopie care au aserturnt piatra etc. ca și suma cheltuită de Samurcaș: circa 30 000 de groși (3 000 de galbeni).

Intrucît pe vremea aceea regiunea unde se afla mănăstirea era nesigură, avînd «locuri foarte rele, cu drumuri strîmtoare și pădure mare și unde totdeauna au bîntuit cei cu cugetări rele, hoți și țilhari, prădînd și omorînd pe locuitori și călători drumeji», aceasta deoarece nu era nici o căpitănie pe aproape iar țilharii, «împlînin-du-și voile lor, își găsesc loc de depărtare», la 14 octombrie 1810 (probabil la intervenția lui C. Samurcaș) s-a hotărît «să se facă la numitul loc o căpitănie nouă... cu luzi 40 catane aduși din străinătate»; prin această măsură de întărire a pazei se spera «să se mai liniștească acele locuri de răutăți, să-și aibă și locuitorii și călătorii drumeji bun drum cu odihnă»²⁰. Se înțelege că de această măsură va fi profitat și noua mănăstire, așezată de ctitorul ei în această regiune pe unde în acea vreme se întindea vestitul codru al Vlăsiei, a cărui margine se găsea aproape de mănăstirea Cotroceni, aflată pe atunci la depărtare de orașul București.

20. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, XI, p. 846.

După terminarea construirii mănăstirii, în mai 1811, Constantin Samurcaș a cerut divanului «să să dea voie ca să facă acolo la mănăstire pe an trei bilciuri, de trei zile de hram ce să prăznuiaște pe aceia sfântă biserică, adică una la sfânta Troiță, alta la Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu ce este la 15 august și alta la Nașterea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu ce este la opt ale lui septembrie»; pe baza cererii sale, divanul a poruncit ispravnicilor de Ilfov să cerceteze dacă cele trei bilciuri nu produc pagube «la alte târguri sau bilciuri mai vechi sau vreo împotrivire la treaba chezărească» la 24 mai 1811 ispravnicii au anunțat că nu există nici un alt bilci «cale de 12 ceasuri» de la Samurcășești și că, deci, cele trei bilciuri pot fi înființate²¹.

Pe baza înștiințării amintite, la 31 mai 1811, divanul Țării Românești s-a declarat de acord ca «venitul vămii ce se va aduna de la aceste bilciuri să fie pe seama mănăstirii pentru oareșcare ajutor după vreme la hrană și celelalte trebuincioase cheltuieli ale maicilor călugărițe». Totodată, s-a acordat mănăstirii dreptul de a ține un număr de 50 scutelnici «pentru adusul lemnului și alte poslușanii». În documentul amintit — primul care consacră existența legală a mănăstirii din Ciorogirla, atunci terminată — se spune că boierul C. Samurcaș «zidit-au din temelie pe moșia dumnealui Samurcășești în sud (județul) Ilfov o sfântă mănăstire cu împrejurări de ziduri, cu chilii și altele trebuincioase, unde au și așezat chinovion de maici călugărițe, afierosind pentru întreținerea schitului și alte venituri de la dumnealui»²².

Se spune că ctitorul dorea să facă mănăstirea de călugări și că numai la stăruința arhimandritului Timotei, starețul mănăstirii Cernica — oare avea două surori și două nepoate călugărițe — a făcut mănăstirea de călugărițe²³. Dealtfel, la începuturile sale mănăstirea Samurcășești a întreținut legături duhovnicești cu Cernica, legături de care va fi vorba mai jos. Aceste legături sînt dovedite și de faptul că Timotei semnează catagrafia din 1812, publicată în anexă.

*

Înainte de a prezenta mai departe istoricul mănăstirii, este cazul să spunem câteva cuvinte despre ctitorul mănăstirii, Constantin Samurcaș, «boier de obîrșie constantinopolitană», cum îi spune N. Iorga²⁴, sau «grec fin și șiret», cum îl definea un contemporan²⁵; el a jucat un rol politic deosebit de important în primele decenii ale secolului trecut, cînd a ocupat dregătorii de mare postelnic, mare căminar, mare vistier, mare vornic și mare ban, fiind în 6 rânduri cîrmuitor al divanului Craiovei în anii 1810—1818²⁶.

21. Acad. R. S. România, MDXI/45.

22. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, XI, p. 790—791 și Acad. R. S. România, MDXI/46.

23. Casian Cernicanul, *Istoria sl. mănăstirii Cernica și Căldărușani*, București, 1869, p. 109.

24. N. Iorga, *Studii și documente*, VIII, p. LXVII.

După alte opinii, era «om obscur din Constantinopol», fiind însă «bărbat cu învățătură și ritorică» ambițios și foarte energic (Hurmuzaki, XX, p. 512—513). Se spune despre el că avea reputația că știe să mulgă și o vacă stearpă! Despre cariera sa în relațiile cu Tudor Vladimirescu — de care vom vorbi mai jos — vezi D. Bodin, *Tudor Vladimirescu și Constantin Samurcaș*, în vol. «În amintirea lui C. Giurescu», București, 1944, p. 157—165.

25. Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, V, p. 419.

26. *Ibidem*, I, p. 52, 104, 116, 259. Vezi și I. C. Filitti, *Banatul Olteniei și Craioveștii*, Craiova, 1932, p. 106, 107.

Era nepotul lui Constantin Geanoglu mare clucer, care fusese căsătorit cu fiica băneșei Safta Crețulescu ce-i adusese ca zestre, printre altele, satul Ciorogirla²⁷, pe care l-a moștenit Constantin Samurcaș. Averea acestuia s-a mărit apoi prin căsătoria cu Zoița Brîncoveanu, care i-a adus ca zestre, în 1803, o casă în București, moșiile Flocoasa-Ilfov, Brînceni-Teleorman, Ișalnița-Dolj, vie la Săcuiani, 60 de țigani, 75 de oi, 15 bivoli etc.²⁸. (Zoița apare alături de Constantin Samurcaș drept ctitoră a mănăstirii).

În calitate de caimacam al Craiovei și membru al divanului, C. Samurcaș a adus numeroase servicii armatei rusești de ocupație în anii 1810—1812, motiv pentru care i s-au transmis mulțumirile comandamentului rus, fiind decorat cu ordinul Sf. Ana, gradul II²⁹.

În aceeași calitate de caimacam (locțiitor al marelui ban), C. Samurcaș l-a cunoscut pe Tudor Vladimirescu, pe atunci vătaf de plai la Cloșani pe care l-a protejat³⁰, devenindu-i apropiat.

Ca demnitar, C. Samurcaș se purta cu multă asprime față de locuitori, ceea ce a stîrnit numeroase proteste împotriva sa³¹. Generalul Langeron a văzut cu ochii săi cum oamenii lui C. Samurcaș, mare vistier și caimacam al Craiovei, biciuiau copiii și puneau femeile pe cărbuni aprinși, pentru a sili astfel pe părinți și pe soți să dea fiscului tot ce aveau³². Purtarea sa a provocat mari nemulțumiri, astfel încît după fuga lui Ioan Caragea, în 1818, boierii țării au înaintat un arz către Poartă în care cereau printre altele «să se aridice cu totul din țară logofătul Ștefan Belu și vornicul Constantin Samurcaș, ca niște vrăjmași ce s-au arătat țării cu felurimi de izvodiri la răutăți și hrăpiri și cu toate chipurile de iscodiri și răzvrătiri între boierii pămînteni, încît mulți au pătimit, s-au păgubit și s-au necinstit, cu un cuvînt toată lagma boierească»³³.

27. Acad. R. S. România, MDIX/78 și 89.

28. *Ibidem*, MDXV/38—40.

29. *Ibidem*, MDXI/30, 49, 58, 59. Tot el a construit un spital lângă Craiova pentru ostașii ruși la 1811 (*ibidem*, MDXI/54), iar după părerea lui N. Iorga furniza comandamentului rus știri tainice cu privire la situația din Imperiul otoman (*op. cit.*, XI, p. 105). Despre rolul său în această vreme vezi T. G. Bulat, *Pagini triste din istoria Olteniei* («Arhivele Basarabiei», 1929, p. 6—31).

30. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești 1821—1822*, București, 1945, p. 77—78, 134; D. Bodin, *op. cit.*

31. Acad. R. S. România, MDXI/35. Pentru detalii vezi articolul citat al lui T. G. Bulat, din care rezultă că, la 1807, clucerul I. Vlădoianu cerea slăpinirii înlocuirea lui C. Samurcaș dacă nu se dorește pustiirea Olteniei din cauza dărilor puse de caimacam care «spărgeau» județele; în aprilie 1808, divanul țării înștiința pe generalul Kușnikov că Samurcaș a fost înlocuit de la cămăcămia Craiovei «pentru jafurile și nedreptățile» săvîrșite. După intrarea trupelor rusești în țară, boierii și divanul au cerut adeseori îndepărtarea «veneticului» Samurcaș din slujbă pentru spiritul său lacom și brutal (D. Bodin, *op. cit.*, p. 159). Întrucît C. Samurcaș adusese mari servicii rușilor, înființînd un corp de 3000 de panduri, comandantul rus l-a repus în funcție. Într-un memoriu adresat de reprezentanții acesteia senatorului Krason Milașevici la 14 mai 1810 se spune că Samurcaș «este un om obscur din Constantinopol, venit la București»; aici s-a apropiat prin intrigi de Constantin Ipsilanti, care l-a trimis caimacam la Craiova, unde s-a îmbogățit prin fraudă și afaceri necinstite (Radu Rosetti, *Arhiva Senatorilor din Chișinău și ocupația rusească din 1806—1812*, în «Analele Acad. Române, Memoriile Secției Istorice», s. II, t. XXXII, 1909—1910, p. 317).

32. N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, III, p. 45; A. Oțetea, *op. cit.*, p. 56.

33. «Biserica Ortodoxă Română», XIII, 1889, nr. 5, p. 269.

La 1821 C. Samurcaș era unul din fruntașii Eteriei din Țara Românească; în casa lui se țineau consfătuirile secrete, la care Tudor Vladimirescu era nelipsit³⁴. C. Samurcaș l-a recomandat pe Tudor consulului rus Pini și — după opinia lui A. Oțetea — tot el și cu Iordache Olmپیوتul l-au prezentat drept cel mai îndrăcit să provoace răscoala din Oltenia³⁵.

Ca unul ce cunoștea bine pe Tudor Vladimirescu din vremea cît fusese cîrmuitor al divanului Craiovei, fiind considerat «patriot» și bun cunosător al «părților aceluia loc» al Olteniei, la 11 februarie 1821, Constantin Samurcaș a fost delegat să plece la Craiova — unde se găsea Tudor — și să potolească răscoala³⁶. El a primit la plecare o sumă mare de bani (172 000 de taleri), din care nu a mai restituit vistieriei decît 35.887,50 taleri³⁷.

Ce a făcut C. Samurcaș la Craiova este greu de spus. Dintr-o scrisoare a lui Tudor Vladimirescu rezultă că boierul a avut o atitudine dubioasă: pe de o parte, l-a chemat pe Tudor sub jurămînt la Craiova, pe de alta, a pus pe Hagi Prodan să-lucidă. Tudor reproșea fostului său protector că nimeni nu mai poate crede oameni ca el care vor să piardă «o țară întreagă și mai virtos pe un norod nevinovat și care v-a hrănit și vă hrănește»³⁸.

După alte opinii însă, C. Samurcaș i-ar fi dat lui Tudor 90 000 de taleri, contribuind la întărirea poziției conducătorului răscoalei și cu trupe din cele care erau menite să-l combată³⁹.

Întors la București, Samurcaș a arătat că nu a putut săvîrși nimic «nici prin puterea armelor, nici prin dare de bani»⁴⁰. Cînd a aflat de venirea lui Tudor spre București, împreună cu alți boieri, C. Samurcaș a fugit la Brașov unde a rămas pînă la moarte, la 8 nov. 1825⁴¹. Fuga sa este o dovadă că avea de ce se teme de Tudor.

34. «Biserica Ortodoxă Română», 1889, nr. 5, p. 343. La 15 ian. 1821 Tudor Vladimirescu era ascuns în casa lui C. Samurcaș din București (*Documente 1821*, III, p. 394).

35. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 134.

36. *Documente*. 1821, I, p. 259, V, p. 55—56. După alte izvoare, C. Samurcaș urmărea sau să împace pe Tudor sau să-l bată cu oștirea sa și să-l piardă (*ibidem*, V, p. 577). Vezi și Hurmuzaki, *Documente*, XX, p. 562, 569—570, unde se spune că misiunea lui Samurcaș era de a prinde sau omori pe Tudor. La 18 febr. 1821 consulul Pini îl informa pe C. Samurcaș că Tudor nu are sprijinul Rusiei și-i cerea să informeze pe locuitori că acesta este «amăgitor de norod» (*Documente 1821*, I, p. 282—283).

37. *ibidem*, I, p. 320, V, p. 59. După alte opinii, C. Samurcaș ar fi fost trimis cu 200 000 de taleri cu «deplină putere ca să-i încredințeze lui Tudor o desăvîrșită ertare» («Biserica Ortodoxă Română», XIII, 1889, p. 343).

38. D. Bodin, *op. cit.*, p. 164—165.

După cum spunea Naum Rîmniceanu, «s-a întors Samurcaș în București fără nici o ispravă, zicînd că, neputînd să întoarcă gîndul lui Tudor, a dat banii unui Hagi Prodan, sîrb de lîngă Teodor, fiindcă i s-a făgăduit să omoare în taină pe Teodor; și încredințat Samurcaș pe boieri că negreșit să va omori Teodor în puține zile și să va întemeia obșteasca liniște» («Biserica Ortodoxă Română», 1890, p. 343).

39. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 168.

40. *ibidem*, p. 170. Vezi și Mihai Cionanu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, București, 1859, p. 28, care-și exprimă nedumerirea cu privire la soarta banilor încredințați lui Samurcaș; acesta susținea că «suma încredințată lui a dat-o întreagă la destinația ei».

41. *Documente 1821*, I, p. 430, III, p. 133, V, p. 64, 347 și Aoad. R. S. România, MDXV/19, 112—113, 121—147 — Testamentul său, din 7 nov. 1825, se păstrează în același pachet, doc. nr. 148, împreună cu o catagrafie a averii sale din 18 dec. 1825 (doc. nr. 149).

Între timp, la 17 martie 1821, domnul Tudor trecea prin Ciorogirla, unde și-a așezat tabăra pandurilor săi ⁴². După unele opinii, aici la Ciorogirla ar fi alcătuit Tudor Vladimirescu proclamația sa către locuitorii orașului București, în care justifica răzcoala condusă de el care urmărea «reîntoarcerea drepturilor aceștii de Dumnezeu păzite țări, care din vechime le-a avut» și unde făcea un cald apel către cei care «în adevăr vor simți și vor auzi dulcele glas al patriei și al dreptății» să se alătore trupelor sale «care sînt închinute numai patriei» ⁴³.

Peste două luni, la 15 mai, la retragerea din București, Tudor Vladimirescu a trecut din nou prin Ciorogirla, unde a rămas noaptea, întărindu-și tabăra cu «posturi și avanposturi și cu lozinca ei deosebită pe fiecare noapte, după rînduială» ⁴⁴. Nu știm unde a fost așezată această tabără, dar este foarte posibil că Tudor a rămas noaptea în casa lui C. Samurcaș de lângă mănăstire.

Amintirea trecerii sale pe la mănăstirea Ciorogirla este marcată nu numai de documente, dar și de o cruce de lemn, îmbrăcată în argint aurit, făcută de Stan Jianu din Craiova la 1761, despre care se spune că a fost dată mănăstirii de Tudor ⁴⁵.

*

Revenind la istoricul mănăstirii — rămasă în grija lui Alexandru Samurcaș, nepotul ctitorului — vom aminti că ea a suferit de pe urma marelui cutremur din 1838, trebuind să fie reparată. La 14 ianuarie 1844, «avînd trebuință de bani pentru trebuințele dregerii sfîntului schit Samurcășești», Alexandru Samurcaș a vîndut via din Vasilași-Vilcea, pe care mănăstirea o avea danie din anul 1811 ⁴⁶.

Nu știm exact în ce au constat reparațiile. Ne-a rămas însă un contract încheiat la 19 august 1845 cu un zugrav (care semnează grecește), care se angajează față de marele paharnic Alexandru Samurcaș «ca tîmpla de la biserică Sfintei Troițe de la Samurcășești, cîmpul oare este acum verde să-l fac albu și florile cele poleite să le dau vernil; și unde va fi stricat să le dreg; și de la mine mă făgăduesc ca icoanele să le dau lustru, și celelalte». Pentru aceste reparații mărunte, zugravul a primit 13 galbeni ⁴⁷.

După terminarea reparațiilor, noul ctitor a pus următoarea pisanie: «Acest sfînt lăcaș s-au zidit din temelie (sa) cu toate împrejurimile lui la leatul 1809 de răposatul întru fericire marele vornic și cavaler Constantin Samurcași și de soția dumisale răposata întru fericire vorniceasa Zoi Samurcași, născută Vrinceanu (Brîncoveanu), spre a fi chinovion de maici supt numire de Samurcășești. Iar la leatul 1845, în zilele moștenitorului și inzestrătorului acestui schit, marele clucer Alexandru Ioan Samurcași, și cu ajutorul dumnealui, s-au preînnoit prin deosebită sîrguință, rîvnă și stăruire a cuvioșii sale, maici(i) starețe Fevronia schimonahia Miliceasca» ⁴⁸.

42. *Documente 1821*, IV, p. 170.

După cum rezultă din aceste documente, C. Samurcaș a murit fără a reuși să-și plătească creditorii (circa 200 000 taleri). În testamentul soției sale din 6 nov. 1835, aceasta declara că nu-i rămăsese nici o «perioșie» de la răposatul său soț «precum este știut și văzut»; mai mult încă, acesta îi «prăpădise» și zestrea, astfel încît creditorii soțului său nu aveau dreptul să-i ceară ei ceva. Înțelegem astfel de ce ctitorii nu au reușit să inzestreze mănăstirea, așa cum se obișnuia.

43. M. Cioranu, *op. cit.*, p. 44—46.

44. *Ibidem*, p. 80.

45. «Buletinul Comisiei Monumentelor istorice», 1926, p. 123—124.

46. Acad. R. S. România, MDXIII/81.

47. *Ibidem*, MDXIII/109.

48. *Ibidem*, MDXIII/120.

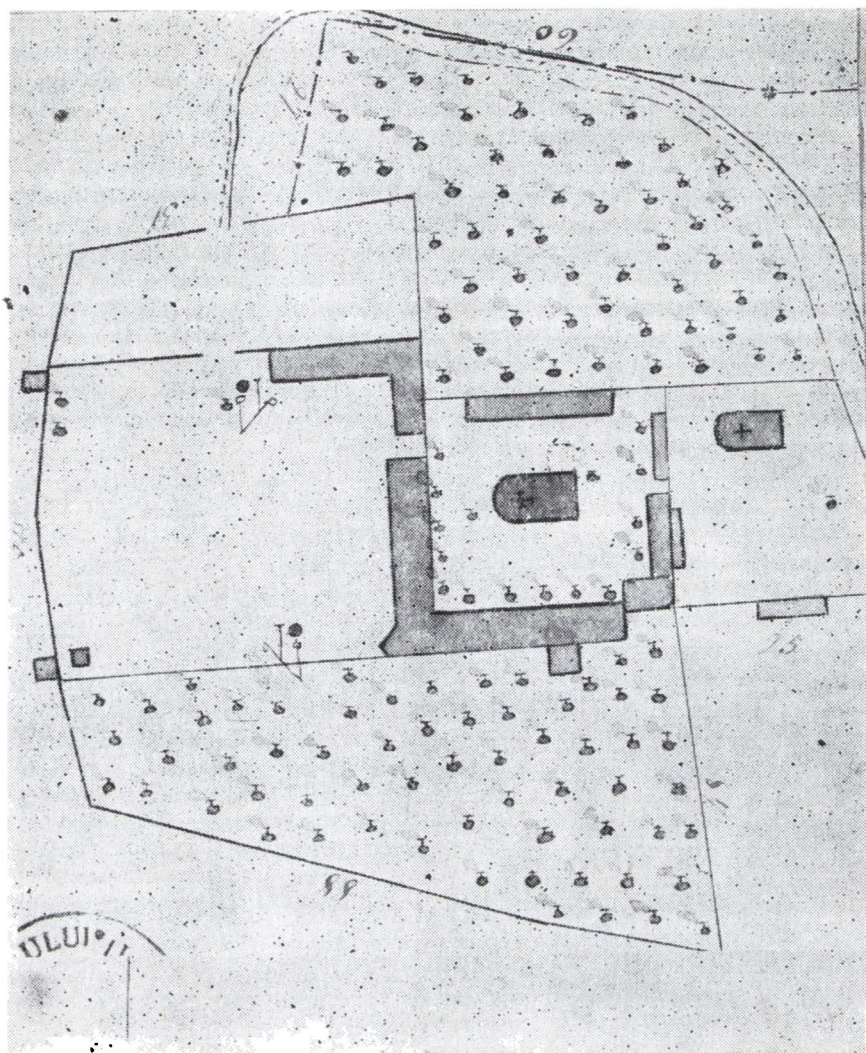


Fig. 1. Planul clădirilor mănăstirii la 1847
(Arh. Stat București, ms. 1161, f. 7)

La scurtă vreme după efectuarea reparațiilor, în octombrie 1847, Alexandru Samurcaș întocmea un testament ctitoricesc în care arăta că unchiul său, C. Samurcaș și soția acestuia, Zinca, născută Brincoveanca — pe care o considera «muma noastră sufletească» — nu făcuseră nici un așezământ pentru mănăstire; în calitate de urmaș al ctitorilor, el considera necesar «de a-i asigura viitorul și a-i statornici alcătuirea lui pe temeuri deslușite și nesupuse la neprevăzute întâmplări ale lumii», motiv pentru care a întocmit așezământul relativ la «ținerea și cîrmuirea» lăcașului, precum și la «înaintarea în îmbunătățirea și înfrumusețarea sa».

Așezământul prevedea că mănăstirea rămânea mai departe în «duhovniceasca îngrijire și priveghere» a egumenului mănăstirii Cernica, care urma a se îngriji și în viitor de cele duhovnicești «fără însă a avea osebit drept de amestec întru nimic la venituri sau alte trebuințe» ale schitului.

Se prevedea mai departe ca stareța să fie aleasă dintre călugărițele care locuiesc în mănăstire «iar nu din altele streine după la alte schituri»; ea trebuia «să aibă știință de carte», să fie «cuvioasă, cu purtări bune și plăcute... și vrednică de a cîrmui atît duhovnicește cît și trebile economiei schitului». Stareța era aleasă «totdeauna dă către soborul maicilor din schit», prezidat de duhovnicul orînduit de mănăstirea Cernica.

Biserica Sf. Nicolae, fiind biserică de mir, urma să fie folosită «pentru botez și îngroparea lăcuitorilor din satul Samurcăștii de Jos».

Nimeni nu avea dreptul să înstrăineze ceva din argintăria, veșmintele și odoaarele «cu care este cu indestulare înzestrată biserica, precum și din celelalte zestruri ale schitului care să cuprind în deosebit inventariu».

Ctitorul recunoaște că schitul «nu are nici un venit statornic, ținîndu-se numai din milostenia binevoitorilor provoslavnici creștini»; Zoe Samurcaș nu-i dăduse decît «lei una sută pe lună, 15 care de fin portărețe pã an, zece pogoane dă arătură pã an, fără dijmă», dreptul de a paște slobod vitele mănăstirii pe moșia proprietarului, precum și pe acela de a măcina fără oem la moara moșiei «pentru trebuința maicilor». În înțelegere cu egumenul Calinic de la Cernica, noul ctitor a suprimat aceste «dări du peste an», dîndu-i în schimb «în ohavnică stăpînire a sa locul pã care este zidit, pã lîngă care îi mai facem danie și casele noastre cele mari de acolo împreună cu curtea, cu grădina cea mare, cu finăria și cu celelalte namestii împrejmuite toate cu zid și casa preoților și locul pã care este ziditã biserica sfîntului Nicolae cu toată împrejmuirea ei de zid». Separat de aceasta, mănăstirea mai primea «un codru de moșie» nu prea mare, a cărui formă a fost înregistrată în «planul ingineresc» ce reproducem, precum și o vie avînd mărimea de 90 x 70 x 91 x 67 stînjeni (adică 180 x 140 x 182 x 134 m). Suprafața dăruită mănăstirii însuma 19611 stînjeni pătrați sau 15 pogoane.

În cazul în care «se va întîmpla a să risipi maicile din acest schit sau a să desființa acest chinovlon din înaltă poruncă pentru întîmplări neprevăzute», averea urma să fie restituită moștenitorilor familiei Samurcaș⁴⁹.

Din lectura așezământului rozumat mai sus, rezultă că mănăstirea Ciorogîrla a fost un așezământ sărac care a dispus la început de «mîilele» acordate de ctitori și apoi doar de locul din jurul mănăstirii, dăruit de Alexandru Samurcaș.

Averea schitului s-a mărit mai tîrziu prin diverse danii, precum o casă în mahalaua Dudescu din București, dăruită la 22 aprilie 1858⁵⁰, o alta în mahalaua Sf. Constantin, primită danie la 2 octombrie 1863⁵¹ etc.

49. D. Stănoiu, *op. cit.*, p. 27—32. Așezământul se află la Arh. St. București, dosar 1161 și are desenat la f. 7 planul așezării mănăstirii și împrejurimilor sale, pe care îl reproducem aici.

50. Arh. St. Buc., schitul Ciorogîrla I/13.

51. *Ibidem*, I/16. Despre averea mănăstirii — printre care 15 ha dăruite de Ministerul Domeniilor la 1898 în satul Țigănia-Mîhai Vodă, vezi D. Stănoiu, *op. cit.* p. 17—18. Despre un schimb de locuri făcut la 1914 cu Atanasie Lipati, proprietarul moșiei Ciorogîrla din acea vreme, vezi Arh. St. Buc., Mîn. Cultelor, dos. 3882/1914.

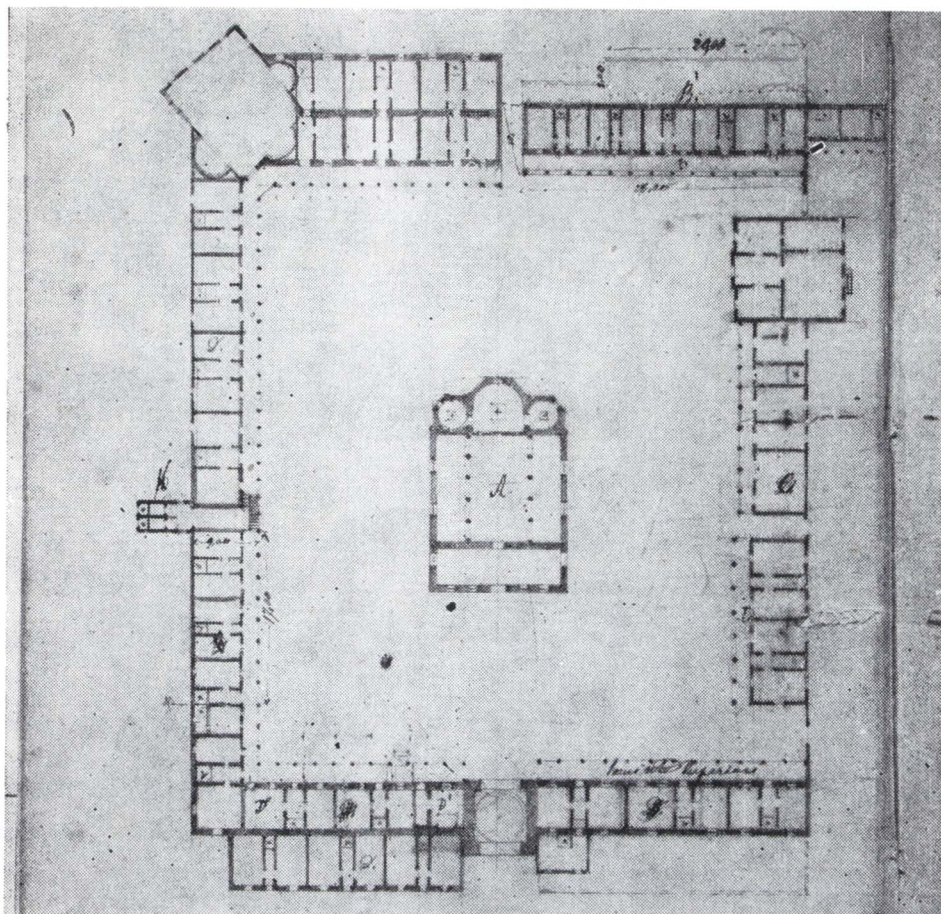


Fig. 2. Planul clădirilor mănăstirii la 1868 (Arh. St. București, Min. Cultelor și Instrucțiunii, dos. 961/1862, f. 80 v)

Construcțiile mănăstirii și biserica nu au fost prea trairic executate la 1808 și nici reparate temeinic la 1845, motiv pentru care la scurtă vreme, în 1862, au început cererile către stăpînire pentru noi reparații. Am folosit pe larg această bogată corespondență din care rezultă cit de greu se realizau asemenea lucrări în trecut, cîte insistențe trebuiau depuse la Ministerul Cultelor sau chiar la domnitorul țării, aceasta deoarece adeseori statul nu dispunea de fonduri pentru astfel de lucrări.

În anul 1862 parte din chilii se aflau deja în stare de ruină. La cererea mănăstirii, arhitectul venit să constate amploarea lucrărilor scria în raportul său că «revizuiind starea încăperilor din dreapta clopotniței, am găsit că la o parte din dînsese au căzut grinzile și invelitoarea împreună cu tavanul, încît nu se mai pot locui, iar la celelalte s-a lăsat în mai multe locuri tavanul și plouă prin invelitoare, încît urmează neapărat a se înveli din nou cu șindriilă și a se face deosebite alte reparații». Aceste reparații,

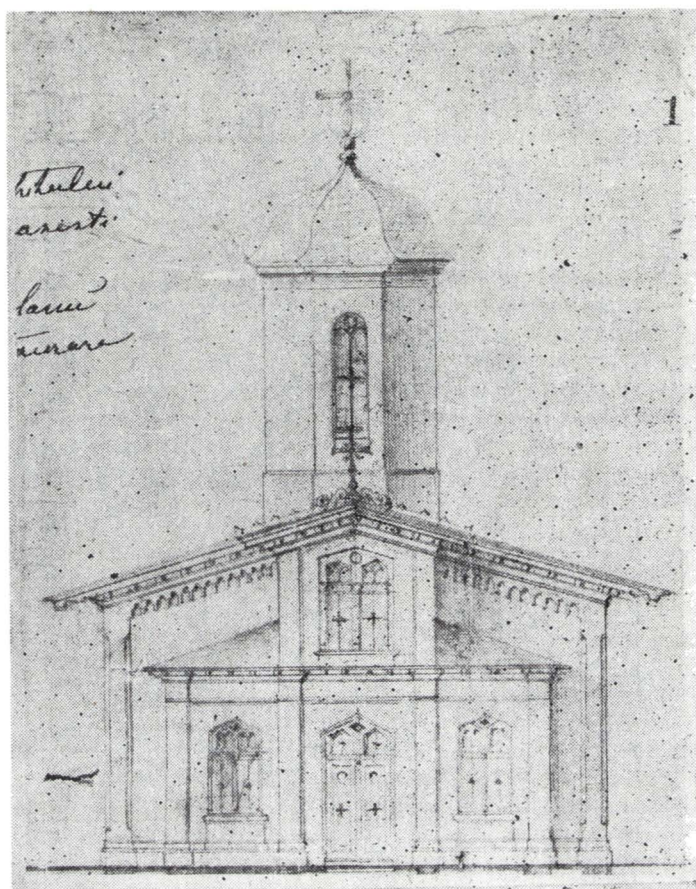


Fig. 3. Fațada bisericii mari la 1868 (Arh. St. București, Min. Cultelor și Instrucțiunii, dos. 961/1862, f. 116)

care costau aproape 9000 de lei, s-au executat în anul următor⁵², fără însă ca, prin aceasta, să se rezolve problema în ansamblu pentru că cererile au continuat și în anii următori.

La 1 ianuarie 1863 se comunica Ministerului că «în iarna trecută o parte a încăperilor locuite de maici s-au surpat» iar acum «o altă parte, cea de la altarul bisericii, amenință a se surpa cu totul»⁵³.

După executarea reparațiilor, la 30 mai 1866, se revenea din nou cu un raport în care se arată: «temelia zidului (bisericii) este măcinată de egrasie, învelitoarea este stricată și când plouă pică în biserică, temelia este pe alocuri căzută..., zugrăveala pe alocurea este stricată»; de asemenea, învelitoarea multor clădiri era stricată și ploua

52. D. Stănoiu, *op. cit.*, p. 9—10.

53. Arh. St. Buc., Min. Instrucțiunii și Cultelor, dos. 961/1862, f. 14, 63.54. *Ibidem*, f. 24.55. *Ibidem*, f. 66.

În case⁵⁴. Peste o lună, inspectorul mănăstirilor constata și el că «mănăstirea și dependențele ei sînt ruinate și fără o reparație amenință a se ruina cu totul»⁵⁵. Lucrările de reparații, valorînd 16.129,61 lei, au fost executate cu greutate și după multe intervenții; deși era vorba de «cele mai indispensabile lucrări» de reparație⁵⁶, Ministerul răspundea că «nu dispune de fonduri îndestulătoare, cu toată bunăvoința ce are»⁵⁷.

La 15 mai 1868 conducerea ruga din nou Ministerul ca, dacă nu se pot face reparațiile generale, măcar să se repare biserica «fiindcă este în cea mai mare ruină»⁵⁸. Ca urmare, s-a alcătuit un nou deviz și s-a hotărît: dărîmarea «peristilului» (amvonului) vechi și reclădirea lui cu un nou fronton (vezi planul); prelungirea căpriorilor acoperișului pentru ca «strașina să fie ieșită din fața zidului cu 0,70 m»; mărirea ferestrelor de la turlă și de la biserică; facerea unui soclu de piatră în jurul bisericii; repararea acoperișului și a tîmplei etc.⁵⁹.

Disperată de faptul că lucrările se tergiversau, la 8 iulie 1869, stareța Fevronia Vlădoianu s-a adresat domnitorului țării, arătîndu-i că, dacă nu se iau măsuri «să se grăbească reparația bisericei», aceasta «se ruinează din zi în zi, ajungînd de a nu mai putea servi într-însa»⁶⁰. Pe baza rezoluției lui Carol I, lucrările au început, fiind gata în toamna aceluiași an; ele au costat 30 000 lei vechi.

La 13 nov. 1869, stareța mulțumea Ministerului pentru «radicala și frumoasa reparație a bisericei»⁶¹, iar la 26 ianuarie 1870 cerea domnitorului «a ordona să se zugrăvească biserica»⁶². După ce domnitorul recomandă plîngerea mănăstirii «la serioasa atențiune a d-lui ministru al Cultelor», pe baza rezoluției ministrului respectiv, s-a cerut pictorului N. Grigorescu «a merge la fața locului» pentru a putea informa Ministerul cu privire la prețul zugrăvelii bisericii.

Intrucît nu s-au luat măsuri pentru zugrăvire, la 9 mai 1870 stareța a făcut o nouă adresă la domnitor, dar Ministerul a arătat că «nu sînt fonduri afectate în buget pentru asemenea lucrare»⁶³.

Între timp, N. Grigorescu a fost la mănăstire și, în aprilie 1870, a propus Ministerului următoarele: «În loc de a se face o mulțime de tablouri și imperfecte ca în trecut, este de preferat mai puține și bine făcute, ca astfel să corespundă la o adevărată podoabă religioasă; și pentru numita biserică numărul de cinci este suficient, adică:

I. Pe baza turnului (domul) Christ pe nori și calculat astfel ca de jos să pară mărime naturală.

II. Din josul turnului cei patru evangheliști în patru tablouri cu emblemele lor

III. Asupra ușei principale, pe toată mărimea păretelui, un tablou reprezentînd răstignirea, tablou tratat în întregimea lui, adică toată scena răstignirii, iar restul bisericii va fi decorat de ornamente într-un stil religios.

Catapeteasma, strana domnească și tribuna unde se citește Evanghelia vor fi numai poleite, fără a li se altera ceva din stilul lor, iar icoanele de la tîmplă vor fi numai restaurate. Coloanele ce sînt vor fi vîpsite în a imita marmura. Tablourile vor fi făcute în ulei, iar ornamentele pot fi și în clei.

56. *Ibidem*, f. 77—86 (cu planul clădirilor).

57. *Ibidem*, f. 88.

58. *Ibidem*, f. 90.

59. *Ibidem*, f. 107—116.

60. *Ibidem*, f. 179.

61. *Ibidem*, f. 224.

62. *Ibidem*, f. 225.

63. *Ibidem*, f. 238.

Pentru toate acestea 1000 galbeni pentru un artist-pictor și quare ar trata compozițiuni în depingerea (?) a acestei biserici; iar pentru un pictor ordiner, quare ar trata imitațiuni după estampe și gravuri ca pînă acum, i se va putea da în prețu de 500 galbeni, și cu adăugire de tablouri chiar»⁶⁴.

Pînă la urmă, cel care a fost angajat să execute pictura bisericii a fost Gheorghe Tattarescu, cu banii pe care i-au donat S. Vernescu și L. Theoharide, precum și alte persoane, prin listă de subscripție⁶⁵.

Ni s-a păstrat contractul încheiat la 5 iulie 1870 de stareța Fevronia Vlădoianu cu pictorul Gheorghe Tattarescu, care — în schimbul sumei de 400 galbeni — se obliga să execute pictura bisericii Sf. Treime după următorul plan :

altar : Maica Domnului cu pruncul în brațe și sf. arhanghel Mihail și Gavril ; mai jos Sf. Vasile, Grigore, Ioan Gură de Aur și arhidiaconul Ștefan iar pe plafon Sf. Duh ;

pe turla din mijloc : Pantocrator Iisus Hristos cu îngeri împrejur și la «gura turlei» Machrama cu 3 profeți busturi ;

pe bolta mare : sf. evangheliști Ion, Matei, Luca și Marcu cu simbolurile lor ;
pe bolta din dreapta : Emanoil, profetul Moisi și Isaia și din jos Nașterea lui Iisus cu păstorii și sf. Mucenic Gheorghe ;

pe bolta din stînga : sf. Ioan Botezătorul, profetul Ilie și Eremia, Invierea lui Iisus și sf. mucenic Dimitrie ;

deasupra ușii : Adormirea Maicii Domnului și în jur sf. Antonie, Teodosie, Fevronia, Haritina, Sevasta și Elefteria ;

în amvon : Tatăl Savaoth ; *deasupra ușii* : sf. Treime și Nașterea Maicii Domnului, sf. apostoli Petru și Pavel, în dreapta și stînga și deasupra plafonului Sf. Duh.

Toate coroanele sfinților trebuiau să fie lucrate în aur iar pereții bisericii dați cu ulei, ca și tablourile. Separat, tîmpla și icoanele sale trebuiau spălate și lustruite, tot restul pereților «de printre tablouri se va face imitatzîunea de marmură, iar în antreu marmura va fi cu clei»⁶⁶.

Citind acest contract, constatăm că G. Tattarescu nu a ținut seama de indicațiile date de N. Grigorescu pentru executarea picturii și că s-a mulțumit doar cu 400 de galbeni, adică cu mai puțin decît recomanda confratele său să se dea unui pictor «ordiner».

În toamna aceluiași an, 1870, stareța a început cererile la Minister pentru repararea învelitoarei de la casele arhondăriei și de la «casele cele mari», a cărei șindrîlă putrezise «de multă vechime»⁶⁷. În același timp se cerea și repararea acoperișului bisericii — unde lucra deja G. Tattarescu — deoarece ploua prin învelitoare și începuse să cadă și tavanul, «astfel că zugravii nu pot merge înainte cu zugrăvitul»⁶⁸.

Lucrul lui G. Tattarescu înainta greu în asemenea condiții neprielnice. La 16 octombrie 1870, stareța Fevronia Vlădoianu cerea din nou Ministerului repararea acoperișului deoarece «ar fi păoat ca după cum se zugrăvește acum de celu mai distinsu pictor, d-lu Tatarescu, să se strice un asemenea desemnu frumos»⁶⁹. În sfîrșit, la 13 decembrie 1870 toate lucrările au fost terminate și biserica a fost sfințită «cu ceremonialul uzitat la asemenea ocazie».

64. *Ibidem*, I. 240. 65. *Ibidem*, f. 322.

66. Theodora Voinescu, *Gheorghe Tattarescu, 1818—1894*, București, 1940, p. 101—102.

67. Arh. St. Buc., Min. Cultelor, dos. 961/1862, f. 296.

68. *Ibidem*, f. 319. În același loc există și o însemnare că G. Tattarescu a primit 500 de galbeni, nu 400 cum se specifica în contract. Oricum, suma este foarte mare.

69. *Ibidem*, f. 323.

Cu acest prilej s-a scris deasupra uşii de intrare în biserică, spre interior, următoarea pisanie: «Această sfinţă biserică cu patronul sf. Treimi s-a fondat la anul 1808 de răposatul Constantin Samurcaş şi (a fost) restaurată la anul 1870 în domnia lui Coral I şi mitropolit Nifon în zilele cuv. monahia Fevronia Vlădoianu, superioara mănăstirii».

Curînd însă cererile pentru efectuarea altor reparaţii aveau să reînceapă. La 4 august 1871 se arăta Ministerului «starea de putreziciune în care se află învelitoarea arhondăriei şi a caselor celor mari», din care cauză casele respective nu mai puteau fi locuite⁷⁰. Casele au fost învelite cu cheltuiala lui Ioan Samurcaş.

La 27 august 1873, stareţa Fevronia Vlădoianu arăta Ministerului că de patru ani cere repararea arhondăriei, fără succes; din această pricină «plouă într-însa şi se ruinează din zi în ziua»⁷¹.

Arhitectul venit la faţa locului a văzut «miserabila stare a acoperămîntului deasupra încăperilor compunînd arhondalicul schitului» şi a întocmit un deviz în valoare de 2896,46 lei pentru refacerea lui; pe lângă acoperiş, arhitectul arăta că zidurile sînt crăpate, pălimarul din faţa odăilor de sus era povîrnit din pricina putrezirii stîlpilor, plafoanele încăperilor de jos «stau să cadă, fiind făcute din împletitură de nuele care au putrezit», pardoselile erau «putrede şi ruinate», uşile şi ferestrele «prăpădite», scara care ducea la etaj «abia se mai ţine» etc.⁷².

Pe baza acestor constatări, s-a întocmit un deviz amănunţit pentru lucrările de refacere care valorau 9666,43 lei⁷³. După publicarea în «Monitorul Oficial», lucrările s-au executat în anul 1874, fiind gata la 20 mai 1874⁷⁴.

O altă realizare din această epocă a fost clădirea capelei cimitirului, cu hramul Sf. Împăraţi Constantin şi Elena, care a fost sfinţită la 12 sept. 1876. Clădirea a fost realizată cu contribuţia unor credincioşi precum: Ecaterina Georgescu (100 galbeni), George Ştefănescu, «un domn anonim» care a dat «tot restul pentru clădire, facerea templei, zugrăvire, candelile şi toată cheltuiala pînă la terminare»⁷⁵. Numele lor au fost publicate de Minister, cu mulţumiri, în «Monitorul Oficial».

La 28 octombrie 1885 stareţa Fevronia Vlădoianu revenea cu o nouă cerere la Minister pentru a se repara acoperişul bisericii prin care ploua, din care pricină se putea strica «o pictură aşa de frumoasă, lucrată de d-l Tatărăscu numai de cîţiva ani». La Minister s-a pus rezoluţia: «Nefiînd fond, la dosar»⁷⁶. În anul următor, însă, s-au găsit 500 de lei cu care s-a reparat acoperişul⁷⁷.

La 24 febr. 1887, aceeaşi harnică stareţă revenea cu un nou raport, unde spunea că «biserica acestei mănăstiri, care este unica în Muntenia cu trei altare, din cauza relei reparaţii care i s-au făcut acum zece ani, a început să cază pietrele care o înconjoară, să se cojească tencuiala..., să se strice desenul, pardoseala şi strănile», motiv pentru care cereau noi reparaţii⁷⁸.

Reparaţii mai mari s-au făcut în anul 1903 şi ele au fost plătite din donaţiile primite de mănăstire⁷⁹.

70. *Ibidem*, f. 359.71. *Ibidem*, dos. 2430/1873, f. 1.72. *Ibidem*, f. 2—3.73. *Ibidem*, f. 13—16.74. *Ibidem*, f. 50—58.75. *Ibidem*, ff. 78—79.76. *Ibidem*, f. 82.77. *Ibidem*, f. 84—85.78. *Ibidem*, f. 89.79. *Ibidem*.

Alte lucrări mai mari s-au executat în anul 1910, când s-au clădit cele 20 de camere dinspre cimitir care au fost demolate între timp.

Biserica a fost văzută de marele istoric N. Iorga la începutul secolului nostru, când nu i-a făcut o impresie prea bună; «mai lată decît lungă, avînd cîte două rînduri de străni, sprijinită de stîlpi de lemn ce-o despart în trei, (biserica) nu seamănă de loc cu tipicul și e simțitor mai urîtă de cît acelea ce-l urmează. Oarecare frumuseță se poate găsi numai în săpăturile stîlpilor și catapetezmei și mai ales în cadrul de verdeață care înconjură biserica»⁸⁰. Judecata marelui istoric era ceva cam aspră dar întemeiată, datorită foarte probabil stării în care se găsea biserica.

O mare nenorocire a lovit pașnicul lăcaș la 28 septembrie 1914, când un incendiu a pustit cu totul casele ctitoricești unde se aflau stăreția și un frumos salon oriental. Aceste case, cu etaj, erau cele mai solide din cuprinsul mănăstirii.

În 1925, cînd a vizitat mănăstirea, D. Stănoiu a văzut ruinele în aceeași stare «ca un simbol parcă al stării de mizerie în care se găsesc mănăstirile noastre»⁸¹.

În timpul primului război mondial, în urma luptei de pe Argeș cînd armata română a început retragerea spre Moldova, parte din călugărițe, împreună cu arhiva mănăstirii și obiectele mai de preț, s-au refugiat la București. Mănăstirea a avut de suferit de pe urma trupelor inamice, care au luat, printre altele și cele două clopote vechi ale mănăstirii, înlocuite cu altele noi în 1919 și 1925.

Alte reparații s-au făcut bisericii mari în anul 1920, cînd s-a pus o nouă pisanie deasupra ușii de intrare: «Acest sfînt și dumnezeesc lăcaș s-a restaurat pentru a doua oară prin ajutorul pioșilor creștini și cu stăruința prea cavioasei monahii Sofia Heliade, în anul 1903. S-a mai restaurat pentru a treia oară, cu ajutorul casei Bisericii, în zilele mitropolitului Miron Cristea și a maiestății sale Ferdinand I, superioară fiind monahia Agatia Cristescu, 1920».

În anul 1923, din ordinul mitropolitului primat Miron Cristea, s-a înființat la mănăstire un atelier de țesătorie, înzestrat cu instrumente moderne, unde se executau diverse țesături de bumbac, mătase și covoare de lînă. Datorită măsurilor de bună gospodărire, mănăstirea a ajuns la o situație materială bună; la 1925 ea adăpostea 44 de călugărițe și 16 surori.

După o descriere din 1926, «locul ocupat de clădirile mănăstirii este împrejmuit cu gard de ulucă, întrerupt pe alocuri de crîmpeie rămase din zidul ce înconjură odinioară mănăstirea. Cuprinsul îngrădit se compune din trei părți: prima parte, cea de la intrarea principală, unde se găsesc grajdurile, biserica sfîntului Nicolae și casele preoțești; partea din mijloc, unde se află biserica cea mare, arhondăria și majoritatea chiliilor; și partea dinspre răsărit, cu cimitirul și un rînd de chilii făcute în 1910»⁸² (aceste chilii au fost demolate la 1953).

Biserica sf. Nicolae — dărîmată între timp — a fost clădită odată cu mănăstirea, pentru nevoile satului. Ea a fost reparată la 1861, după cum se spunea în pisania copiată de D. Stănoiu: «Acest sfînt și dumnezeesc lăcaș, după vremi fiind în dărăpănare încît nu era cu putință a mai sluji sf. slujbă, s-au preînnoit de iubitorii de Dumnezeu

80. N. Iorga, *Sate și mănăstiri din România*, ed. a II-a, București, 1916, p. 193.

81. D. Stănoiu, *op. cit.*, p. 12—13.

82. *Ibidem*, p. 1—2.

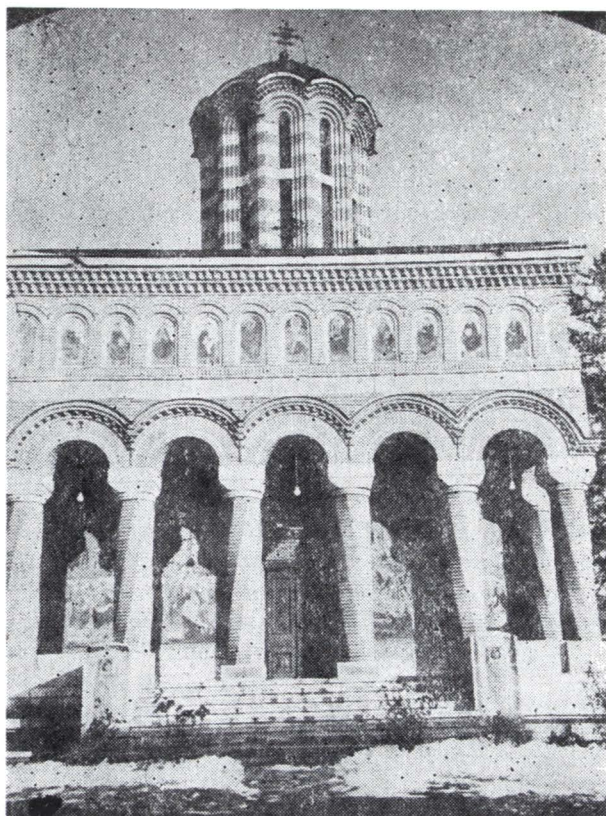


Fig. 4. Fațada bisericii clădite în 1941—1943

creștini în zilele cuv. star(e)șe) Elisaveta Miliceasca și cu ajutorul Sofiei monahia Rucot, cu stăruința d. Ianache Lazăr; și s-au zugrăvit de frații Vasile și Anton Serafim, 1861»⁸³.

Biserica mare — un exemplar interesant de arhitectură religioasă de la începutul secolului trecut, avînd trei altare, cu pronaosul și naosul despărțite și ele în trei compartimente prin două șiruri de cîte 4 coloane de cărămidă — a fost grav avariata de cutremurul din 10 nov. 1940. Ea a fost demolată și refăcută pe vechile temelii în 1941—1943, după planurile arhitectului Ion Cernescu, care a renunțat la despărțirea corpului bisericii în trei compartimente și a tratat exteriorul ca o îmbinare armonioasă între cărămidă aparentă și piatră. Din vechea biserică s-au păstrat catapetasma — lucrată după tradiție în Cipru — frumos ornamentată cu motive vegetale și florale și împodobită cu icoane argintate, precum și strana arhierească. A dispărut, se înțelege, și pictura lui Tattarescu, care a fost înlocuită de pictura lui Ghiță Popescu din 1951—1953.

83. *Ibidem*, p. 16.

Lucrările de refacere au continuat în anii 1951—1958, când s-au demolat construcțiile din curtea a doua, s-au restaurat clădirile din jurul bisericii precum și zidul înconjurător al mănăstirii. Totodată, s-a înființat un atelier de rame de icoane, unde lucrează în prezent 22 din cele 52 de viețuitoare.

Muzeul mănăstirii. În ultimii ani s-a organizat un muzeu al mănăstirii, unde se păstrează numeroase obiecte vechi de cult, printre care: crucea dăruită de Tudor Vladimirescu, o anaformiță din 1809 și un epitaf grecesc, ambele dăruite de ctitorii Constantin și Zoița Samurcaș, un engolpion dăruit de familia Șușu etc. Clădirea muzeului este acum în restaurare pentru a putea adăposti cartea veche existentă la bisericile din județul Giurgiu.

În cimitirul mănăstirii își dorm somnul de veci numeroase personalități ale vieții politice și culturale din trecut, dintre care amintim pe: ziaristul democrat Alexandru Beldiman († 1898), fondatorul ziarului «Adevărul», marea artistă Frosa Sarandi († 1904), Sofia I. Heliade Rădulescu († 1909), fiica scriitorului patriot I. Heliade Rădulescu, fostă stareță a mănăstirii între 1894—1909. Tot aici a fost înmormântată mama lui Valter Mărăcineanu, eroul de la Plevna din 1877, în amintirea căruia mama iubitoare a ridicat un monument comemorativ.

Mai amintim că lângă biserică se păstrează monumentele funerare ale unor membri ai familiei ctitorilor: Zoe Samurcaș († 1867), Alexandru Samurcaș († 1870), Ion Samurcaș († 1873) și Maria Cretzeanu, născută Samurcaș († 1884)⁸⁴.

Acestea sînt datele cunoscute nouă despre istoricul mănăstirii Samurcășești. Sperăm că aceste date vor contribui la mai buna cunoaștere a trecutului acestui modest lăcaș de închinăciune care nu s-a bucurat încă de atenția cercetătorilor istoriei bisericești.

NICOLAE STOICESCU

ANEXA

Catagrafie de toate odoarele, veșmintele ș-alalte ale slintei mănăstiri Samurcășești, 1812 oct. 24.

- 3 potire cu discoasăle lor i lingurișele i svezdele i... lor, toate de argint
- 3 ibrice de argint
- 1 stropitoare de argint
- 1 tas cu capacul lui, poleit cu aur
- 2 cruci de aur
- 1 altă cruce ipac de argint
- 1 cruce ipac poleită mică..
- 1 lădiță de argint cu sfințele taine
- 1 cutioară de argint cu 3 hîrtioare cu sfinite moaște
- 1 dinte de argint, sfinite moaște
- 1 pușintică ceară ipac sfinite moaște
- 1 parte de cap sfinite moaște ipac cu argint
- 1 sfinite moaște o pîrticică cu argint a Sf. Theodor...
- 4 hîrtioare cu pîrticele de sfinite moaște...
- 1 un peșcher cu sîrmă cusut
- 1 cutie de argint la care cutie sînt aceste sfinite moaște

84. Vezi și «Buletinul Comisiei Monumentelor istorice», 1926, p. 123, unde se reproduce textul de pe piatra de mormînt a Sevastiței Șușu, născută Ghica (1842); pe piatră se găsește stema Țării Românești unde a domnit Mihai Șușu.

- 2 Evanghelii, una cu tocul ei, grecească, i alta românească, fără toc, ferecate cu argint
- 2 ipac Evanghelii, una grecească i una românească
- 1 tavă de argint de anafără
- 6 sfeșnice de modern
- 3 sfeșnice de alamă
- 3 Liturghii românești
- 3 tacimuri grele la sfintele potire, de mătășă și cu fir
- 2 ipac de cit tacimuri la sfintele potire..
- 6 perechi de ruchierit (?), 3 de mătășă și 3 cu fir
- 2 feloane cu 2 stihare și 2 patrafire de cit
- 1 bohcea cusută cu fluturi de ghermesut, împrejur cu atlas
- 1 bihcea mare cu fir, împrejur cu moldef ghiurghiliu
- 1 orare cu catifea, 1 ipac cu fir, 1 ipac stofă, 1 cit
- 2 patrafire de stofă
- 2 ipac patrafire cu flori iar stofă
- 2 bedernițe de stofă grea
- 1 patrahir de atlas patlaginiu
- 1 felon ipac stofă cu fir
- 3 feloane ipac de stofă cu flori
- 3 feloane diaconesti : 1 atlas i unul de stofă cu fir i unul de cit
- 4 stihare de atlas, adică 3 cu fir și unul sadea
- 3 bohcele de stofe cu fir la proscomidie
- 3 perdele de stofă la sfinte uși împărătești
- 3 ipac bohcele de atlas cu flori la sfintele preastole
- 3 ipac bohcele de stofă la sfintele preastole, cu fir
- 2 perechi de colesi (?) cu fir, cu pafale de argint
- 1 bohcea de atlas pentru iconostas
- 6 bohcele de cit tot pentru sfintele preastole
- 6 perdele de cit pentru ușile împărătești
- 2 ipac perdele de cit la ușile cele de altar
- 6 poșchire (?) : două cu fir și 4 sadea...
- 2 cădelnițe de argint
- 1 ipac cădelniță de modern...
- 21 candelă de argint, cu mari cu mici
- 1 fir mare de candelă cu mâinile oare-l ține
- 2 sfeșnice poleite cu făcliile lor
- 1 iconostas
- 6 sfeșnice de alamă cu făclii de lemn...
- 1 epitelion cusut cu fir și cu mărgăritare
- 1 cruce de mir de perete, Maica Domnului și sfântul Ioan Bogoslav
- 1 miruitor de argint
- 4 clopote : 2 mari la clopotniță și 2 la trapeze

Cărțile românești :

- 24 Minee pã 12 luni
- 2 Penticostare
- 2 Ceasloave
- 1 Chiriaodromion
- 1 Evanghelie
- 1 Molifelnic
- 1 Triod
- 2 Ohtoih : unul mare și unul mic
- 2 Viețile sfinților
- 2 Catavasiere
- 1 Apostol
- 1 Fileadă a sf. Dimitrie i Mitropolie (?)
- 2 cânticele cu 12 psalmi

Flaco

Cărți grecești :

- 12 Minee pă 12 luni
 2 un Ohtoih și un Triod
 1 Pentecostari
 1 Molitfelnic
 1 Ceaslov
 1 Apostol
 3 Liturghii
 1 Biblie
 1 Diserra Damaschino (?)
 1 Ilie Mimiati
 1 Amertolon Sotiriion
 1 Chiriadromion
 1 Viețile Sfinților
 1 Paradison
 1 a lui Nichifor Teotoc
 1 a lui Crafiz, arhiepiscopul Fanariu
 1 Slujbă sf. Spiridon al...
 1 Irmologhion
 1 Sinopsis
 1 Ohtoih Mic
 1 icoană de la pat, argint cu sfinta Înviere și sf. Troiță...
 36 candelile de sticlă
 1 dulap mare de cărți
 1 perdea mare de postav la ușă...
 1 icoană a Maicii Domnului, îmbrăcată în argint
 1 iconiță mică a Maicii Domnului sadea
 1 icoană sf. 3 Erarhi
 1 icoană sf. mucenic Trifon... (nu mai înșirăm numeroasele obiecte mărunte sau de uz casnic)
 Timotei arhim., starețu (mănăstirii) Cernica.
 Acad. R. S. România, MDXI/63. Am reprodus această catagrafie pentru a arăta cât de numeroase au fost obiectele de cult și cărțile cu care a fost înzestrată mănăstirea de ctitorii ei.

NOI DATE DESPRE MĂNĂSTIREA RÎNCĂCIOV *

În partea de răsărit a satului Rîncăciov¹, comuna Călinești, județul Argeș, se află biserica fostei mănăstiri Rîncăciov, singura construcție din cadrul mănăstirii care a supraviețuit veacurilor.

Primul document care atestă existența unei mănăstiri la Rîncăciov este hrisovul lui Radu cel Mare, domnul Țării Românești (1495—1508), din 19 iulie 1498, prin care

* Pentru bibliografie vezi: Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor icudale din România, I, Țara Românească*, Editată de Mătopolia Olteniei, 1970, vol. II, pag. 545—546, Spiridon Cristocea, *Aspecte ale luptei sociale pe domeniul mănăstirii Rîncăciov*, în «Studii și comunicări», Muzeul Pitești, 1969, pag. 231—236; Spiridon Cristocea, *O catagrafie necunoscută a bisericilor și slujitorilor lor din județul Muscel la anul 1832*, în «Glasul Bisericii», nr. 7—8/1974, pag. 724; Maria Soveja, Iulia Gheorghian, Marcel Dumitru Ciucă, *Indrumător în arhivele centrale*, vol. I, partea I, Direcția generală a arhivelor statului, București, 1971, pag. 157—158, și Pr. Ion-Vasile Voinea, *Catagrafia bisericilor și Preoților din județul Muscel la anul 1810*, în «Glasul Bisericii», nr. 3—4/1976, pag. 432.

1. Din secolul al XV-lea, când este atestat documentar pentru prima dată, și pînă în 1950 satul Rîncăciov a făcut parte din județul Muscel.

întărește mănăstirii de călugări Rîncăciov ocină în Cîrstiani și venituri ce fuseseră date mănăstirii de către Vlad Călugărul, domnul Țării Românești (sept.-noiemb. 1481, 1482—1495)². Dacă din acest hrisov aflăm că mănăstirea exista pe vremea lui Vlad Călugărul, în schimb nu știm cînd și cine a construit-o, pentru că documentele cunoscute pînă acum ne indică ani și ctitori diferiți. Astfel, la 13 mai 1633, Matei Basarab, domnul Țării Românești (1632—1654), face danie mănăstirii de călugări Rîncăciov satul Neculești din județul Vlașca, pentru că această mănăstire «ce este cu zidu temeinicită din temelie de răposatul, bătrînul și preabunul Radul voevod, fiul lui Vlad voevod (...), este sărăcită și fără moșii...»³. Sigur că Matei Basarab, cînd spune «bătrînul și preabunul Radul voevod», se referă la Radu cel Mare, dar acceptarea lui ca ctitor este exclusă de hrisovul din 19 iulie 1498.

Din pisană săpată în piatră — pisanie ce se păstrează și astăzi deasupra ușii de intrare în biserică — reiese că mănăstirea este făcută de căpitanul de păhărmicea Arsenie Șoimul, între 10 iunie 1647 și 27 septembrie 1648. Același lucru rezultă și din diata lui Arsenie Șoimul, din 10 octombrie 1652, prin care face și mănăstirii de călugări Rîncăciov «ce o am făcut eu den temelie (...) de piatră...» o serie de danii⁴. Deci, potrivit acestor două documente, mănăstirea Rîncăciov este construită de Arsenie Șoimul, fapt arătat și de Ioanichie, egumenul mănăstirii, în zapisul pe care-l dă la 20 iulie 1685 popii Nicolae din Cîmpulung⁵. Aceste două documente arată însă o rezidire a mănăstirii, pentru că, potrivit hrisovului din 19 iulie 1498, ea exista pe vremea domniei lui Vlad Călugărul.

Vom prezenta în continuare a problemă care a scăpat atenției cercetătorilor de pînă acum, aceea a existenței concomitente la Rîncăciov, o anumită perioadă de timp, a două mănăstiri, una de călugări și una de călugărițe. Cercetînd documentele privind mănăstirea Rîncăciov, vom observa că unele se referă la mănăstirea de călugări, iar altele la mănăstirea de călugărițe Rîncăciov. Astfel, hrisoavele emise de Radu Paisie, domnul Țării Românești (1535—1545), la 20 ianuarie 1539⁶, de Alexandru Iliș, domnul Țării Românești (1616—1618, 1627—1628), la 12 iunie 1617⁷, și de Gavril Movilă, domnul Țării Românești (1616, 1618—1620), la 10 septembrie 1618⁸, sînt date mănăstirii de călugărițe Rîncăciov cu hramul Intrarea, iar cele emise de Radu cel Mare la 19 iulie 1498⁹, de Radu Mihnea, domnul Țării Românești (1601—1602, 1611—1616, 1620—1623), la 20 august 1612¹⁰, și de Matei Basarab la 13 mai 1633¹¹, sînt date mănăstirii de călugări Rîncăciov cu hramul Înălțarea. Începînd cu anul 1648, constatăm o schimbare de hram: mănăstirea de călugărițe Rîncăciov are hramul Înălțarea, iar cea de călugări are hramul Intrarea. Din documentele cunoscute pînă acum nu cunoaștem în ce împrejurări s-a produs schimbarea hramurilor.

Constantin Popescu — singurul care s-a ocupat pînă acum de mănăstirea Rîncăciov în cadrul unei teze de licență în teologie — sesizează apariția în documente a două hramuri, nu și schimbarea lor după 1648. El consideră că este vorba de o

2. D. R. H., B, *Țara Românească*, vol. I, pag. 463—465 (nr. 285).

3. Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/10.

4. *Ibidem*, I/1.

5. *Ibidem*, XIII/20.

6. D. I. R., B, *Țara Românească*, XVI, II (1526—1550), pag. 257, (nr. 254).

7. *Idem*, XVII, III (1616—1620), pag. 147—148 (nr. 123).

8. *Ibidem*, pag. 242 (nr. 217).

9. D. R. H., B, *Țara Românească*, vol. I, pag. 463—465 (nr. 285).

10. D. I. R., B, *Țara Românească*, XVII, II (1611—1615), pag. 96 (nr. 100).

11. Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/10.

schimbare de hram : «care vor fi motivele acestei schimbări de hram nu putem ști. Că este aceeași mănăstire, nu încapem îndoială»¹².

Prezentăm în continuare câteva documente care ne arată că la Rincăciou nu este vorba de o schimbare de hram, ci că au existat, într-adevăr, două mănăstiri, una de călugări și una de călugărițe.

Astfel, la 24 februarie 1655, Anghilina, stareța de la Rincăciou, dă un zapis lui Stanciu Roșu, în legătură cu schimbarea unor locuri. Printre martorii care au asistat la scrierea zapisului, și care l-au întărit cu iscăliturile și pecețile lor, se află și «egumenul Daniil de la Rincăciou»¹³. Din moment ce zapisul consemnează la aceeași dată un egumen și o stareță la Rincăciou, înseamnă că aici existau două mănăstiri, una de călugări și alta de călugărițe.

Dar documentul care vorbește cel mai clar de existența la Rincăciou a două mănăstiri este hrisovul dat de Matei Basarab la 21 septembrie 1648 «... sfinții mănăstiri de la Rincăciou unde iaste hramul Văznesenie (...), și stareții Anghilinei, și tuturor călugăriților care lăcuescu acolo (...), să-și fie a lor vie cu bună pace și să-și fie livezile și pometurile, mere i prunii, ce au ținut de mai nainte vreme pînă acum, să fie și de acum nainte și să fie în pace de cătră egumenul Macarie și de către toți călugării de acolo, de la mănăstirea de la Rincăciou...». Domnul intervine categoric în favoarea călugăriților, poruncind călugărilor : «Așijderea, și tu, egumene, și cu alaiți călugări, pentru căci nu țineti cum au ținut ș-alți egumeni mai den nainte, ci le-ați luat pomii și mearele, și ziceți că le veți lua vinăriciul, de care lucru, deaca veți vedea aceasta carte a domniei mele, iar voi să cătați să le lăsați pomii și viile în bună pace și livezile și ce le-ați luat poame și altele tot să le dați înapoi și să le lăsați în bună pace, să poată lăcui cum au lăcuit și cu alți egumeni și călugări...»¹⁴. Din hrisov rezultă că la 21 septembrie 1648 existau la Rincăciou două mănăstiri, una de călugărițe, cu hramul Înălțarea, avînd ca stareță pe Anghilina, și alta de călugări, avînd ca egumen pe Macarie. De asemenea, mai reiese că aceste două mănăstiri existau la Rincăciou «de mai nainte vreme», că acești călugări au «lăcuit» în bună vecinătate cu călugărițele și că litigiile dintre ei sînt recente. Prin această «lăcuire» înțelegem existența a două lăcașuri religioase în Rincăciou, și nu o singură mănăstire în care se aflau și călugări și călugărițe.

Tot în favoarea existenței concomitente la Rincăciou a două mănăstiri sînt și documentele care în aceeași lună se adresează sau sînt emise și de călugări și de călugărițe, hramul mănăstirii nefiînd același.

În ceea ce privește localizarea mănăstirii de călugărițe pe raza satului Rincăciou, cercetarea de suprafață efectuată de noi, ca și investigarea localnicilor, nu a dus la nici un rezultat, deși în 1922 C. Rădulescu-Codin scrie, privind Rincăcioul, despre «falnica mănăstire și urmele chiliilor cu urmele unei mănăstiri și mai vechi în pădure»¹⁵ sau că : «În cătunul Călugărița a fost schit de călugărițe»¹⁶. Desigur că în 1922 urmele acestei «mănăstiri mai vechi în pădure» erau vizibile și cu timpul au dispărut, așa cum s-a întimplat cu urmele chiliilor «falnicei mănăstiri» care în 1930 încă erau¹⁷, astăzi nemaexistînd nimic din ele.

12. Constantin Popescu, *Mănăstirea Rincăciou*, București, 1937, pag. 8.

13. Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, I/2. 14. *Ibidem*, II/16.

15. C. Rădulescu-Codin, «*Muscelul nostru*», Cîmpulung, 1922, pag. 56. Cuprinzînd mici monografii a 63 de comune din județul Muscel, ca și trecutul istoric al acestuia, lucrarea a fost alcătuită folosindu-se publicații, izvoare istorice, comunicările unor învățători musceleni și cercetarea fiecărui sat, aceasta mai ales timp de 6 ani cît a funcționat ca revizor școlar.

16. *Ibidem*, pag. 81.

17. Informație furnizată de Gh. Mușat, parohul bisericii (azi decedat).

Puținele documente care s-au păstrat despre mănăstirea de călugărițe Rîncăciiov nu ne permit o reconstituire amplă a istoricului ei.

Cel mai vechi document, cunoscut pînă acum, care atestă existența mănăstirilor de călugărițe Rîncăciiov, este hrisovul lui Radu Paisie din 20 ianuarie 1539 prin care dăruiește mănăstirii «... mertic gălețile de la 60 de case și 8 vecini pentru fân, 1000 bolovani de sare de la Ocna cea Mare și 5 oameni din orașul Pitești pentru vinărici». Radu Paisie dăruiește aceste venituri pentru că: «... am văzut-o sărăcitate de la binecinstitorii și sfănrăpoșaii domni, bunicii și strămoșii noștri, părinții domniei mele și am socotit domnia mea a o înnoi și a o întări și a o milui și a o cerceta...»¹⁸. Deci ea exista cu mult înainte de această dată.

La 12 iunie 1617, Alexandru Iliăș scutește de toate dările și slujbele niște oameni din Cărstienestii ca să fie de poslușanie mănăstirii de călugărițe Rîncăciiov¹⁹.

La 10 septembrie 1618, Gavril Movilă întărește mănăstirii «Rîncăciiov, unde este hramul preasfintei vovedenii a născătoarei de Dumnezeu și tuturor călugărițelor care trăesc în lăcașul acesta», 270 bolovani de sare de la Ocnele Mari, 60 vedre de vin din vinăriciul orașului Pitești, 3 care de fin și 3 găleți de grîu. Gavril Movilă văzuse și hrisoavele lui Radu Paisie, din 20 ianuarie 1539, și pe al lui Alexandru Iliăș, din 12 iunie 1617, prin care aceștia dăruiau și întăreau mănăstirii venituri²⁰.

În timpul domniei lui Matei Basarab, Anghilina, stareța de la Rîncăciiov, se judecă cu Mitropolia din Tîrgoviște pentru niște rumâni dintr-un sat al Mitropoliei, Mogoșești, care se aflau acolo înainte de legătura lui Mihai, pretinzînd că sint ai ei. Domnul dă ciștiug de cauză Mitropoliei și la 11 martie 1650 îi dă aceștia un hrisov ca să stăpînească rumânii²¹.

La 24 februarie 1655, Anghilina, stareța de la Rîncăciiov, dă un zapis, «la mina Stanciului Roșului cum să să știe că am schimbat locul de la Siliște, de lingă iaz, și mi-au cumpărat el locu de moară pre acea Siliște, și mi-au cumpărat locul de la Nicoară și dă la Stănislav și de la Stanciul Marenii și dă la Marco cel Plăviș»²².

În anul 1696—1697, călugărițele de la Rîncăciiov primeau de la domnie, după obicei, pentru praznicul hramului, 2 oca ceară, 20 oboroace mari de grîu și 2 ughi²³.

La 30 septembrie 1704, Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești (1688—1714), scutește de toate dările și slujbele 6 oameni ca să fie de poslușanie mănăstirilor de călugărițe Rîncăciiov²⁴, și tot C. Brîncoveanu, la 20 aprilie 1705, întărește aceleași mănăstiri, printre altele, 270 bolovani de sare de la Ocna cea Mică și 60 vedre de vin din vinăriciul orașului Pitești²⁵.

Dintr-o hotărnicie, din 30 mai 1709, aflăm că pe Rîncăciiov călugărițele au avut o moară care la această dată nu mai exista²⁶.

La 19 noiembrie 1736, Constantin Mavrocordat, domnul Țării Românești, întărește mănăstirii de călugărițe Rîncăciiov 100 bolovani de sare de la Ocna Mică, 160 vedre de vin din vinăriciul domnesc din dealul Piteștilor, și 20 oca de grîu de la jitnița domnească. De asemenea, scutea mănăstirii de dijmărit 50 de stupi și de oierit 50 de oi²⁷.

18. D. I. R., B, Țara Românească, XVI, II (1526—1550), pag. 257 (nr. 254).

19. *Idem*, XVII, III (1616—1620), pag. 147—148 (nr. 123).

20. *Ibidem*, pag. 242 (nr. 217).

21. Arh. St. Buc., Mitropolia Țării Românești, ms. 127, f. 234—234 v.

22. *Idem*, M-rea Nămăești, I/2.

23. Studii și materiale de istorie medie, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, vol. V, pag. 448.

24. Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/23.

25. *Ibidem*, II/24.

26. *Ibidem*, IV/6.

27. *Ibidem*, II/29.

Un document care ne furnizează multe date despre mănăstirea de călugărițe Rîncăciou este hrisovul lui Grigore al II-lea Ghica, domnul Țării Românești (1733—1735, 1748—1752, 1768—1769), din 16 mai 1750. Din acest hrisov aflăm că schitul de călugărițe Rîncăciou a avut în județul Vlașca «... o moșie de danie de la răposatul Radul Vodă, cu rumâni, care sînt 200 de ani de cînd o stăpînește schitul». Într-o «vreame de răsmeriță», nu știm cînd, schitul a rămas pustiu, și, profitînd de acest lucru, niște călărași din județul Vlașca au împresurat moșia pe care acum o stăpînesc. De aceea, domnul poruncește ispravnicului județului Vlașca să cerceteze hotarele moșiei și să facă dreptate. Acest hrisov este singurul în care lăcașul călugărițelor este numit schit, celelalte, după cum am văzut, numindu-l mănăstire ²⁸.

După 1750, în documente nu mai apar știri despre călugărițele de la Rîncăciou, și aceasta datorită faptului că ele sînt mutate la Dobrești, sat aflat nu departe de Rîncăciou, pe apa Circinovului. La 1 aprilie 1775, Alexandru Ipsilanti, domnul Țării Românești (1774—1782, 1796—1797), întărește unele venituri «... sfintei și dumnezeestii mănăstiri Dobrești ot sud Mușcel unde lăcuesc călugărițe care mai nainte să afla lăcuitoare la Rîncăciou». Faptul că Al. Ipsilanti văzuse și cartea lui Scarlat Ghica, domnul Țării Românești (1758—1761, 1765—1766), înseamnă că în timpul acestuia din urmă călugărițele de la Rîncăciou erau sau au fost mutate la Dobrești ²⁹.

În ce privește mănăstirea de călugări Rîncăciou, din hrisovul lui Radu cel Mare, emis la 19 iulie 1498, aflăm că ea exista pe vremea domniei lui Vlad Călugărul.

Între 10 iunie 1647 și 27 septembrie 1648, căpitanul de păhărnicea Arsenie Șoimul rezidește «den temelie» mănăstirea. În diata sa din 10 octombrie 1652, el lasă și mănăstirii Rîncăciou, printre altele, 200 ughi «să se facă zidul Inprejurul și clopotnița». În foarte scurt timp, mănăstirea ajunge «la lipsă și la sărăcie pentru multe nevoi și dări ale țării», și de aceea, pentru a înveli biserica, Ioanichie, egumenul mănăstirii, dă popii Nicolae din Cîmpulung, feciorul lui Grigore, episcop de Buzău, la 20 iulie 1685, vinăriciul unor vii pentru 40 de taleri.

Cu ocazia orînduirii ca egumen al mănăstirii Rîncăciou a arhimandritului Vasilie, din ordinul lui Ioan Caragea, domnul Țării Românești (1812—1818), se întocmește la 13 octombrie 1817 un catastih de averea mișcătoare și nemișcătoare a mănăstirii. Prezentînd din catastih numai construcțiile mănăstirii, începem cu biserica care era de cărămidă și avea trei turle, una mai mare și două mai mici. Biserica era învelită cu șindrila de stejar care trebuia înlocuită, căci atunci cînd ploua curgea în biserică. Pictura bisericii era bună, iar zidul de sud era crăpat pe afară în două locuri de cutremur. În partea de apus se găsea clopotnița de zid, iar în continuarea ei, spre «valea grajdului», se aflau trei odăi. În atară de casa egumenească aflată în partea de sud, mănăstirea mai avea următoarele construcții: o casă de zid cu trei odăi și cu pălimar, o pivniță de lemn, o bucătărie veche, un șopron vechi, un pătul pe 10 picioare de zid și un grajd vechi pentru vaci. Spre miazănoapte și răsărit mănăstirea era înconjurată cu un gard din parmaci, iar spre sud cu unul din nuiete ³⁰.

Potrivit pisaniei scrise în mai 1848 deasupra pisaniei de piatră a lui Arsenie Șoimul, o nouă rezidire a bisericii a avut loc în vremea lui Gheorghe Bibescu, domnul Țării Românești (1843—1848), egumen al mănăstirii fiind arhimandritul David Rîncăcioveanu. Biserica înălțată acum, care se păstrează și astăzi, se deosebește din punct de vedere arhitectonic de cea a lui Arsenie Șoimul. Astfel, biserica lui Arsenie Șoimul

28. *Ibidem*, II/31.

29. *Ibidem*, II/35.

30. *Idem*, Mitropolia Țării Românești, CCCXXVI/5.

avea trei turlle și clopotniță separată de biserică, pe cînd aceasta are două turlle, iar clopotele se află în turla ce se ridică deasupra pridvorului deschis.

Biserica ridicată în vremea lui Gheorghe Bibescu a avut de suferit de pe urma cutremurului din noiembrie 1940, cînd s-au dărîmat turllele și s-au crăpat absidele naosului. Reparația ei se va face prin eforturile sătenilor și ale preotului Gheorghe Mușat, sub a cărui îndrumare, în 1935, se schimbaseră învelișul de șifă cu unul de tablă.

Astăzi, din întreaga mănăstire de călugări nu se mai păstrează decît biserica, pînă nu de mult loc de mir al sătenilor din Rîncăciiov, și numai urme slabe de cărămidă și moloz indică locul chiliilor și al celorlalte construcții. Biserica (fig. 1), de plan triconic, se compune din altar, naos, pronaos și pridvor deschis. Cele trei abside sînt semicirculare atît în interior, cit și în exterior. Deasupra pridvorului deschis, susținut de doi stîlpi, se înalță o turlă pătrată care se sprijină pe un tambur tot pătrat. Înăuntrul bisericii, în partea de sud a zidului de vest, se află o ușă pe unde, cu ajutorul unei scări în spirală, se ajunge în această turlă în care se află clopotele. A doua



Fig. 1. Vedere sudică a bisericii mănăstirii Rîncăciiov.

turlă a bisericii, de formă octogonală, cu un tambur tot octogonal, se înalță deasupra naosului, sprijinindu-se pe pendantsivi și arce semicirculare. Catapeteasma de zid, acoperită cu icoane de lemn, desparte naosul de altarul prevăzut cu proscomidie și diaconicon.

În interiorul bisericii nu sînt morminte, doar în pridvor, lingă cei doi stîlpi de susținere, este încastrată cite o piatră de mormînt. Piatra sudică (1,79x0,78 m) posedă o bordură lată de 16 cm, decorată cu motive florale. În cîmpul pietrei se afla inscripția care nu se poate descifra, fiind ștearsă, dar pe care în urmă cu circa 40 de ani a descifrat-o Constantin Popescu ca fiind a lui Stroe, nepotul lui Arsenie Șoimul. Piatra

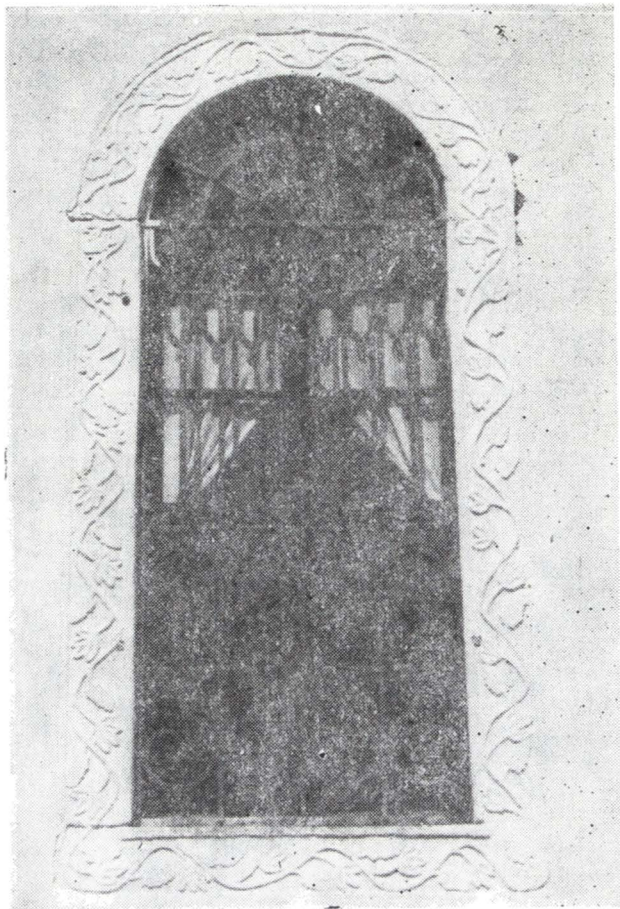


Fig. 2. Fereastră de pe latura sudică
a bisericii mănăstirii Rincăcirov.

nordică este asemănătoare cu cea a lui Stroo. Întrucît inscripția era ștearsă și cînd a cercetat-o Constantin Popescu, nu știm cui îi aparține, însă poate fi a lui Arsenie Șoimul care prin diata din 10 octombrie 1652 lăsase să fie îngropat la mănăstirea Rincăcirov.

În interior se păstrează în bună stare pictura executată în 1846 de zugravul Teodor³¹.

Așa cum se prezintă astăzi, văruiată și fără nici o decorație, fațada bisericii nu prezintă interes. Doar ușa de la intrare și ferestrele (fig. 2) se remarcă prin chenarele de piatră frumos sculptate. Motivele decorative care împodobesc aceste ancadramente — frunza de viță de vie și strugurele — nu se mai întîlnesc la alte biserici din zonă.

31. Inscripția din proscomidie.

Grave avarii a produs bisericii cutremurul din 4 martie 1977. Nemaiprezentînd siguranță din cauza crăpării turlor și a zidurilor, biserica a fost închisă.

Prezentăm în continuare șase documente inedite referitoare la mănăstirea de călugărițe Rîncăcirov. În transcrierea documentelor am întregit tacit prescurtările sigure, iar între paranteze unghiulare am făcut întregirile susceptibile de mai multe soluții.

1648 (7157) septembrie 21.

Matei Basarab voievod întărește mănăstirii de călugărițe Rîncăcirov cu hramul Văznesenie stăpînirea asupra unei vii, livezi și pomi fructiferi, și poruncește călugărilor de la mănăstirea Rîncăcirov să nu încalce aceste proprietăți.

† МИЛОСТІЮ БОЖІЮ, ІУ МАТЕЮ БАСАРАБЪ ВОЕВОД И ГОСПОДИНЪ. ДАВАТ ГОСПОДСТВО МИ СІЕ ПОВЕЛЕНІЕ ГОСПОДСТВА МИ свintii mănăstirii de la Rîncăcirov unde iaste hramul ВЪЗНЕСЕНІЕ ГОСПОДИНО și stareții Anghilinei, și tuturor călugăriților care lăcuescu acolo, ca să fie volnice cu aceasta carte a domnii mele, de să-și ție a lor vie cu bună pace și să-și ție livezil(e) și pometuril(e), mere i prunii, ce au ținut de mai nainte vreame pînă acum să ție și de acum nainte și să fie în pace de cătră egumenul Macarie și de cătră toți călugării de acolo, de la mănăstirea de la Rîncăcirov, de nimic val sau bîntuială să n-aibă.

Așijdir(ea), și tu, egumene, și cu alaiți călugări, pentru căci nu țineți cum au ținut ș-alți egumeni mai den nainte, ci le-ați luat pomii și mearel(e) și ziceți că le veți lua vinăriciul, de care lucru, deaca veți vedea aceasta carte a domnii mele, iar voi să cătați să le lăsați pomii și viil(e) în bună pace și livezil(e) și ce le-ați luat poame și altele, tot să le dați înapoi și să le lăsați în bună pace, să poată lăcui cum au lăcuit și cu alți egumeni și călugări. Mai mult să nu mai vie cu jalbă naintea domnii mele, că așa iaste învățatura domnii mele. ИНАКО ДА НИСТ, ПО РЕЧ ГОСПОДСТВА МИ.

И исправниа, сам речеѪ господства ми.

Иис септ <септѣ> ка дьни, лѣт 7393.

† Іу Матею Вшевода, МИЛОСТІЮ БОЖІЮ ГОСПОДИНЪ.

Іу Матею Вшевод <т. р.>.

Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/16.

Orig. hirtie, pecete în tuș.

1655 (7163) februarie 24.

Anghilina, stareța de la Rîncăcirov, schimbă cu Stanciu Roșu niște locuri.

Adică eu, maica Anghilina, starița de la Rîncăcirov, scris-am zăpisul meu să fie de mare credință la mîna Stanciului Roșului, cum să să știe că am schimbat locul de la Siliște, de lîngă ias³², și mi-au cumpărat el locu de moară pre acea Siliște și mi-au cumpărat locul de la Nicoar(ă) și dă la Stănilav și de la Stanciul Marenii și dă la Marco cel Plăviț.

Și care va aduce Dumnezeu stariță în urma mea și se va ispiti a sparge zăpisu să fie afurisit și proclat de 318 otță de la Nicheia. Și cine să va ispiti în urma mea a face alte lucruri să fie închinat domnești ughi 50.

Și cînd s-au scrisu acestu zăpis, au fost mulți oameni buni și boeri anume: egumenu Daniil de la Rîncăcirov și Stanciu, pîrcălabu de la Maica³³, și Stoica armașu și Oprea și Marco, sin pîrcălabului Stanciului, și Radul Roșul și Stoica Roșul și Stoian spătarelu și Nan și Nistor și Stan.

Și eu, popa Stanciu, am scris zăpisul. Și s-au scris zăpisul în zilele lui Matei vodă. Și pentru credință, ne-am pusu și pecețile.

32. Probabil «iaz».

33. Anghilina.

Luna februarie) 24 de zile, vâ leat 7163 (1655).

Ieromonah Daniil

Stanciu

Stoica, Oprea, Marco, Stoian, Stoica, Nan, Radul, Popa Stanciu, Stan.

Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, I/2.

Copie hirtie.

Copie ibidem, ms. 363, f. 37 (nr. 34).

1704 (7213) septembrie 30.

Constantin Brincoveanu voievod scutește de bir și de toate dăjdiile șase oameni care să fie de ajutor mănăstirii de călugărițe Rîncăciou.

† Милостію божію, Іо Костандин воєвода и господинь. Дават господство ми сѣ повѣленіе господства ми călugăriților ot Rîncăciou ca să fie volnice, cu această carte a domnii mele, să aibă a-și ținearea, pe lingă sfînta mănăstire, oameni fără bir și fără gil-ceavă, ca să poată fi de treaba și ajutoriul oasii liude șase, iar de cătră domnia mea vor fi în pace și ertați de haraci, de vel seamă, de seama a doao și a treia, de lipsa haraciului, de adaosul haraciului și de alalte, de toate dăjdiile și orînduialele cite vor eși peste an în țară de la vîsteriia domnii mele, de mici unile nimic val sau bîntuială să n-aibă.

Că m-am milostivit domnia mea de i-am ertat de acestea toate cite scriu mai sus, ca să poată fi de trebile și ajutoriul mănăstirii, pe cum au fost miluită cu cărți...³⁴ de la alți domni bătrîni mai de nainte...³⁴.

Drept aceea...³⁴ domnia mea și eu tuturor... ților³⁴ domnii mele ver carii...³⁴ cu ce slujbă și orînduială veți umbla într-acea parte de loc, iar voi toți să vă feriți de acești oameni ce scriu mai sus, nimeni de nimic să nu-i bîntuiască, că cine le-ar face vreun val peste cartea domnii mele, unii ca aceia rea scîrbă și mare certare vor petrece de către domnia mea. Că așa iaste porunca domnii mele.

И исправниа, саам реч господства ми.

Сѣят <имврте> а льни, х Эс...³⁵,

† Іо Костандин воєвода, милостію божію господинь.

Іо Костандин воєвода <п. р.>. Прочит втори вист <Ішр>.

(Pe verso, fila a doua :) Cartea lui Costandin Vodă pentru 6 oameni scutți, 7213 (1704).

Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/23.

Orig. hirtie, pecete în tuș.

1705 (7212) aprilie 20.

Constantin Brincoveanu voievod întărește mănăstirii de călugărițe Rîncăciou cu hrumul Văznesenie milele anterioare.

† Милостію божію, Іо Костандин воєвод и господинь Земле Елѣксикот. Дават господство ми сѣю повѣленіе господства ми sfintei și dumnezeastii mănăstiri de călugărițe de la Rîncăciou, unde iaste hrumul Елѣксикот Господа Бога и спаса нашего Ісусо Христа, și tuturor călugăriților care lăcuiescu intru acest sfînt lăcaș, pentru că am adaos domnia mea, ca și alalți domni care-i au fost mai denainte vreame, să aibă sfînta mănăstire ce iaste mai sus zisă și călugăriților, care petrec într-aoel sfîntu lăcaș, milă de la domnia mea: mertiul mănăstirii, bolovani de sare 270 de la Ocna cea Mică și vinărici în Dealul Piteștilor, veadre 60, și, pentru hrana lor, milă de la domnia mea...³⁴ an griu den jitnița domnii mele oboroace 6?

Acestea toate m-am milostivit domnia mea de le-am miluit, precum au miluit ș-alți domni, ca să fie sfîntii mănăstiri și călugăriților de hrană și domnii mele pomeană.

Drept aceea și voao toate slugile domnii mele care veți fi vinăriceari și voao tuturor schilearilor de la Ocna domnii mele cea Mică, în vreme ce veți vedea această carte a domnii mele, iar voi să aveți a darea den mila domnii...³⁴ toate precum scriu mai sus. Alt val...³⁴ faceți că orcările va călca porunca domnii mele mare certare și scîrbă va avea de cătră domnia mea. Pentru că așa iaste porunca domnii mele.

И исправник, саам рече господства ми.

Иприаѣ к дьни, лѣт х^ѣЗсѣт.

† Іω, Костандин воевода., милостію божію господинь.

Іω Костандин воевод <т. р.>. Прочит втори луг<ωф>.т.

Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/24.

Orig. hirtie, pecete în tuș.

1736 (7245) noiembrie 19.

Constantin Mavrocordat voievod întărește mănăstirii de călugărite Rincăciiov cu hramul Înălțarea milele anterioare.

† Милостію божію, Іω Костандин Николае воевод и господинь. Дават господство ми сѣ повѣнати господства ми сѣнѣи și dumnezeeții mănăstirii ceș să chiamă Rincăciiovul ot sud Mușcel, întru carea lăcuescu călugărite, unde să prăznuiaste hramul Înălțării Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și tuturor călugăriteilor cite să află lăcuitoare la acest sfînt lăoaș, ca să fie sfinței mănăstirii milă de la domnia mea să aibă a luarea, în toți anii, sare de la Ocnița cea Mică ot Tîrgoviște, la luna lui noembrie, pă vremea cînd iau și alte mănăstiri, bolovani o sută, și din vinăriciul domnescu din Dealul Piteștilor, vin, veadre 160, și, pentru hrana lor, să ia și grîu de la jitnița domnească, oboroace 20, după cum au fost miluită și de alți domni mai den nainte vreme și de răposatul părintele domnii mele, Io Nicloae Alexandru voevod, ca să-i fie sfinței mănăstiri de ajutor și maicilor călugărite de hrană, iar domnii mele și răposaiilor părinților domnii mele veacinică pomenire. Așjidirea, să aibă sfința mănăstire a scuti de dijmărit stupi 50 i de oerit oi 50, nici odinioară val să n-aibă. Pre lîngă aceastea, să aibă a ținea sfința mănăstire doi oameni, însă streini, ungureani, sau dintr-alte părți, făr de bir și făr de gilceavă, iar de cătră domnia mea să fie acești oameni ertați și în pace de toate dăjdiile și orînduialile veri cite ar eși de la visteria domnii mele peste an, numai să aibă a darea la vremea harăciului...³⁴ unul.

Drept aceea, poruncescu domnia mea și voao cămărașilor de ocne și vinăricearilor carii veți fi în Dealul Piteștilor i dijmarilor i oiarilor și altor zapcii de dăjdii toți să aveți a urma porucii domnii mele precum scrie mai sus. Într-alt chip să nu fie, că așa iaste porunca domniei mele.

И исправник, саам рече господства ми.

Ноем<врие> ѿ дьни лѣт х^ѣЗсме.

† Іω Костандин Николае воевода., милостію божію господинь.

Іω Костандин воевода <т. р.>. Прочит вел вист<Іωр>.

Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/29.

Orig. hirtie.

1750 mai 16.

Grigorie Ghica voievod poruncește ispravnicului județului Vlașca să cerceteze jalba călugăriteilor de la schitul Rincăciiov referitoare la impresurarea moșiei lor din acest județ.

† Мнѡстїю божїю, Ъу Григорїе Гика воєвод и господїнь. Дават господство ми сїе повеленїе
 господства ми credincios boierul domnii meale, Petre biv vel cluc(er) za arie, isprav-
 nicul ot sud Vlașca, sănătate ti facem în știre, că aicea, la domnia mea, au dat
 jalbă călugărițile de la schitul Rîncăciovul, zicînd că are schitul o moșie de danie de
 la răposatul Radu Vodă cu rumâni, care sînt 200 de ani de cînd o stăpînește schitul.
 Iar într-o vreme de răzmeriță, rămîind schitul pustiu și acea moșie necăutată, s-ar
 fi sculat umii dentr-acei rumâni ce sînt călărași acolea, într-acei județ, în Plasa de
 Jos, și s-au pus de au strămutat hotariul moșii și le-ar fi impresurat moșia cîtă au
 fost mai bună și acum o stăpînescu ei cu pricină că le-ar fi mai rămas moșie ne-
 vindută într-acei hotar.

Pentru care, iată, că-ți poruncim domnia mea, împreună cu alți megiași bă-
 trîni denprejurul locului, să le luați seama cu acei călărași și, după scrisori și do-
 vezi, să dăscoperiți hotarale moșii. Și dă să vor odihni amîndoao părțile pe acea
 aleagere, să le faceți seamne, dînd și carte dă adeverință, ca să știe pă unde va stă-
 pîni schitul, iar, dă nu să vor odihni pre acea aleagere, să-i trimiți la divan. Că așa
 iaste porunca domnii meale.

И исправниѣ, саам реч господства ми.

Мѡи ЭТ АНН' ХАЩИ.

† Ъу Григорїе Гика воєвод, мнѡстїю божїю господїнь.

Trecut la condică de Nica logofăt.

Arh. St. Buc., M-rea Nămăești, II/31.

Orig. hirtie, pecete în tuș.

SPIRIDON CRISTOCEA

ALTE ICOANE INEDITE DE LA BISERICA SF. ILIE DIN CÎMPULUNG-MUSCEL

În Revista «Glasul Bisericii» din anul XXXVI, nr. 5—6, Mai-Iunie 1976 am pu-
 blicat studiul *Icoane inedite de la Biserica Sf. Ilie din Cîmpulung-Muscel*, (v. p. 574—
 582). În articolul de față continuăm publicarea altor icoane necunoscute de la ace-
 eași biserică.

1 — În pronaos — cum intri în biserică — pe peretole din dreapta o agățată
 icoana *Mîntuitorului*. Zugrăvită în tempera, pe lemn, pe un fond de aur, ornată cu
 motive florale în partea superioară. Pasta pe care e aplicată pictura e plesnită în
 mai multe părți. Icoana e mîncată de carii și-i formată din trei tăblii, unite la spate
 de două stînghii transversale, fixate în cîte un șanț; are lungimea de 66 cm. și
 lățimea de 51,5 cm.

Referitor la chipul Mîntuitorului I. D. Ștefănescu scrie: «Tradiția a transmis
 veacurilor amintirea unui portret al lui Iisus Christos, pictat pe pinză și numit man-
 dyllion în limba grecească, Sfînta Mahramă în termeni bisericești românești. Chipul
 Mîntuitorului s-a imprimat pe Sfînta Mahramă, cînd Iisus în drumul său spre Golgota

34. Loc rupt.

35. Loc rupt. Datat după anul din însemnarea de pe verso.



Fig. 1. Mîntuitorul nostru Iisus Hristos

și-a apăsat pe față pînza cu care s-a șters de sudoare. Chipul a fost păstrat cu respectuoasă grijă, a ajuns la Bizanț, apoi copiat de pictori și multiplicat în întreaga lume. Curînd s-a fixat un «canon», care se recunoaște de-a lungul secolelor și pînă astăzi în toate icoanele, în toate monumentele creștinătății, în miniaturi. În primele trei veacuri Mîntuitorul a fost înfățișat imberb și cu o figură inspirată din modelele grecești antice, iar ulterior a învins «Canonul» reprezentîndu-i chipul oval, fruntea înaltă, nasul drept, părul blond sau brun, două șuvițe. îi brăzdează fruntea înaltă, barba și mustățile potrivite, urechile pe jumătate ascunse sub plete»¹.

Mîntuitorul, în icoana de la Biserica Sf. Ilie din Cimpulung-Muscel, e zugrăvit dîn față pînă la jumătatea corpului, fiind încadrat într-o piramidă. Liniile brațelor și umerilor se continuă cu conturul capului, închipuind un triunghi a cărui bază e formată de poziția orizontală a miinilor. Poartă pe dedesubt o cămașă cu gulerul de broderie, pe deasupra o mantie portocalie cu cute adinci care-i acoperă trupul. Faldurile ce cad de pe mina stîngă sînt în opoziție cu cutele adinci ale mantiei de sub ele, mișcarea hainei pe umărul stîng e preluată de faldurile de sub mina dreaptă. În mina stîngă ține globul pămîntesc, iar cu dreapta binecuvîntează, capătul mantiei albastru închis îi acoperă umărul și brațul stîng, ambele miini sînt stilizate. Partea superioară a icoanei e pictată cu aur și motive florale dispuse simetric. Fața lui Hristos ovală, e desenată corect, fără a fi înfrumusețată, trăsături albe scot în relief fruntea înaltă,

1 I. D. Ștefănescu, *Monumente de artă religioasă. (Icoane alese)*, în «Glasul Bisericii», Anul XVIII, nr. 3—4, Martie-Aprilie 1959, p. 260—268, v. p. 260.

umbrită de ochi căprui, arcadele sprincenelor castanii, nasul drept, gura potrivită, barba și mustățile castanii. Părul ondulat, două șuvițe îi brăzdează fruntea, în jurul capului aură și inițialele: 'O ōv. Cuta tradițională dintre sprincene se păstrează, deasupra pleoapelor trec umbre curajos trasate, sub ochi se văd punși, urechile sînt în parte acoperite de păr. Figura Mîntuitorului de la Biserica Sf. Ilie din Cîmpulung nu seamănă cu Icoana munteană (Fig. 2 și 3 din epoca lui Matei Basarab)² și nici cu Iisus Pantocrator (v. Fig. 74, 75, 76 și 77 de la bisericile din Transilvania³, executate în cursul secolului al XVIII-lea).

În ansamblu icoana Mîntuitorului reprezintă a figură expresivă, gravă, adinc pătrunsă de misiunea sa. Prin stil și tehnică sîntem de părere că Icoana Mîntuitorului de la Biserica Sf. Ilie din Cîmpulung-Muscel este opera unui zugrav român de la finele secolului al XVII-lea sau începutul secolului al XVIII-lea.

2 — *Sfîntul Dumitru și Sfîntul Gheorghe*. — Pe un fond albastru cu tente aurii sînt pictați pe lemn dintr-o singură bucată, ambii sfinți. Icoana are lungimea de 33 cm. și lățimea de 26 cm.

Sfîntul Mucenic Dimitrie e reprezentat din față cu capul întors puțin spre stînga. Poartă un costum de cavalier. Pe dedesubt o tunică roșie cu chenar de aur, pe deasupra zale cu chenar de aur și motive geometrice, iar mijlocul e prins într-o centură albastră. Pantaloni strînși pe picioare de culoare albastră cu dungi aurii și cizme pînă la genunchi roșii. În jurul capului nîmb de aur, din care emană raze aurii. Pe brațul drept și pe spate flutură o mantie albastră cu falduri bogate și tente aurii. În dreapta ține o suliță, iar în stînga o cruce, simbol al morții, al învierii și perpetuării vieții⁴. Un capăt al mantiei cu falduri bogate atinge pămîntul. Sf. Dumitru are figură rotundă, fruntea înaltă, ochii mari, arcadele sprincenelor, pleoapele bine trasate, nasul prelung, gura potrivită, bărbia rotundă. Părul ondulat castaniu închis îi împodobeste capul, buclele îi acoperă în parte urechile, miinile sînt neglijent desenate. În ansamblu o figură expresivă, avînd o atitudine demnă.

C. M. (*Sfîntul Mucenic*) *Gheorghe* e zugrăvit la stînga Sfîntului Dumitru. Mijlocul icoanei e marcat de tente aurii puternice, simbolizînd lumina de sus, lumina harică, ce se revarsă asupra capetelor celor doi sfinți⁵. Sfîntul Marele Mucenic Gheorghe e pictat din față cu capul întors puțin spre dreapta, în costum de cavalier. Pe dedesubt o tunică albastră cu chenar de aur și dungi aurii, evazată în jos; pe deasupra poartă zale grii cu chenar de aur. O mantie roșie cu chenar de aur și falduri bogate îi acoperă trupul, brațul drept, capătul mantiei îi alunecă pe umărul stîng, alt capăt al mantiei atinge pămîntul. Pantaloni cafenii, strînși pe pulpe, în picioare cizme roșii lungi pînă aproape de genunchi. În jurul capului nîmb de aur, din care se răsrîng raze aurii. În dreapta ține o suliță și crucea. Mîna stîngă o reamiază pe trup, miinile sînt desenate cu atenție. Sf. Gheorghe are figura rotundă, desenul sigur redă fruntea înaltă, arcadele sprincenelor, pleoapele, ochii mari, negri, nasul

2. N. Iorga, *Vechea artă religioasă la Români*. I. *Icoana românească*. Editura Episcopia Hotînului. Așezămîntul Epigrafiei, «Datina Românească», Vălenii de Munte, 1934, p. 145, v. Fig. p. 29.

3. Corina Nicolescu, *Icones Roumaines*. Edition Meridiane, Bucarest, 1971, v. Fig. 74, 75, 76 și 77.

4. I. D. Ștefănescu, *Originea și evoluția unor teme, care apar în Arta bisericească*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», Anul XL, Nr. 1—2, Ianuarie-Februarie 1964, Iași, p. 43—57, v. p.

5. Arhîm. Anatolie Kuznețov, *Icoana ortodoxă ca expresie a învățaturii dogmatice a Bisericii* — Studiu tradus de Ion V. Georgescu din Revista Patriarhiei din Moscova, nr. 11, 1970, în «Ortodoxia», anul XXIII, nr. 4, Octombrie-December 1971, v. p. 594.



Fig. 2. Sfântul Dumitru și Sfântul Gheorghe

prelung, gura mică, gropită în mijlocul buzei inferioare, bărbia rotundă. Părul castaniu cu cărare la mijloc, se revarsă pe spate în bucle, acoperindu-i capul și în parte urechile. Deci un sfânt frumos, avînd atitudine meditativă și gesturi ponderate. În concluzie icoana Sf. Mare Mucenic Dumitru și Sf. Mare Mucenic Gheorghe sînt două portrete realiste, remarcabile, executate cu mult simț artistic. Icoana a fost pictată în anul 1862 de pictorul Petrică Cazan din Cîmpulung-Muscel, care a pictat icoane și la alte biserici din oraș. Vechimea ei rezultă din inscripția cu litere chirilice și cu litere latine aflată chiar pe spatele icoanei: «Această Sfîntă Icoană e cumpărată de

Dl. Dumitru Gheoca cu lei 32, care va binevoi a dori și de a ajuta la această icoană să rămîie pe seama (bisericii) Sf. Ilie. Ieu Petrică Cazan, zugrav m-am mulțumit cu plata ce mi s-a dat, 1862, martie 25».

Subliniem că Sfîntul Gheorghe pictat alături cu Sfîntul Dumitru nu seamănă cu Sf. Gheorghe omorînd balaurul (vezi planșele nr. 70, 78 și 79 de la bisericile din Transilvania și reproduce de Corina Nicolescu în «Icônes Roumaines») ⁶.

În concluzie icoana Sf. M. Dumitru și Sf. M. Gheorghe este o operă originală, reprezentînd două portrete remarcabile. Figurile au caracter individual, fiind înzestrate cu mișcare și expresie, iar veșmintele atașate pe umeri, cu falduri largi trădează mișcările corpului.

3 — Pe iconostas — cum intri în biserică, în partea stingă între icoana Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Mucenic Gheorghe e agățată icoana *Sfîntul ierarh Nicolae*, pe perețele ce desparte altarul de naos. Suportul, pe care e zugrăvită icoana e format din trei tăblii, unite la spate de două stîngii paralele ce alunecă pe cite un gghiab. Are lungimea de 94 cm. și lățimea de 63 cm. Lemnul icoanei e mîncat de carii, colțul din dreapta lipsește fiind ros. Pe un fond albastru deschis, încadrat de ghirlande aurii în cele patru colțuri ale icoanei, e pictat Sfîntul Nicolae. Sus în partea dreaptă e

AX

icoanei scrie cu litere chirilice **G. ІГПП НКОЛАЕ** Sfîntul poartă pe dedesubt o cămașă roșie, brodată cu chenar lat de aur, peste cămașă stîharul, un veșmînt lung și larg, albastru închis; mînecuțe roșii cu chenar de aur și pe deasupra o pelerină scurtă, portocalie cu tente aurii și chenar lat brodat cu flori de aur. Pe deasupra sfîntelor odăjdii un briu lat alb, cu cruce mare și chenare de care atîrnă în partea dreaptă a trupului nabadernița, brodată cu fir de aur și argint. Epitrahilul e gri cu chenar de aur brodat cu frunze și din distanță în distanță cu cruci mari. Mina dreaptă iese de sub felon desenat cu falduri mari, binecuvîntează, iar stînga ține Sfînta Evanghelie ferecată cu plăci de argint filigranate cu motiv floral. Sfîntul Nicolae e zugrăvit din față, trei sferturi, capul întors spre stînga într-o mișcare scurtă, brațele larg deschise, mîinile desenate cu atenție. Icoana e încadrată cu un motiv floral, argintiu. Sfîntul Nicolae e un bătrîn impunător: figura mare, ovală, părul bogat argintiu, aură în jurul capului, fruntea înaltă, brăzdată de linii orizontale, nasul mare, drept, umerii obrajilor pronunțați, arcadele puternic reliefate, ochii mari, căprui, sprincene groase, castanii, mult prelungite spre temple, gura puternic conturată, barba deasă și mustăți mari, albe îi acoperă buza superioară. Pe fondul brun închis se întretaie nenumărate linii subțiri, albe, sub ochi și în jurul gurii, trasate cu multă minuțiozitate și regularitate. Ele se îmbină cu linii fine ce conferă figurii văzută de aproape o stranie intensitate expresionistă. Atitudinea demnă, poziția capului, întors într-o mișcare scurtă spre stînga, bărbia violent ridicată, largă deschidere a brațelor, faldurile bogate ale veșmintelor, gesturile ponderate și elegante ne îndreptăesc să afirmăm că Sfîntul ierarh Nicolae este o figură maiestuoasă, plină de farmec, deși severă.

Comparînd icoana de mai sus cu icoanele ce înfățișează pe Sfîntul Nicolae, reproduce de Corina Nicolescu, observăm că din punct de vedere stilistic și tehnic nu prezintă nici o asemănare ⁷. Însă, dacă ne referim la pictura murală de la biserică

6. Corina Nicolescu, *Icones Roumaines*, op. cit., v. planșele mai sus citate.

7. *Idem*, op. cit. Vezi icoanele ce reprezintă pe Sfîntul Nicolae și anume: Planșele 2 și 3 de la Mănăstirea Văratec, Neamț; Planșa 6 de la Biserica episcopală din Argeș, planșa 43 de la Biserica veche din Hunedoara, planșa 46 de la Mănăstirea Arnota, Vilcea; planșa 59 de la Biserica din Cuștelnică, Mureș; planșa 64 de la Biserica Turnu-Roșu, Sibiu; planșa 65 de la Biserica din Poiana Mărului, Brașov; planșa 73 de la Biserica din Tîrnăvița, Arad.



Fig. 3. Sfintul Nicolae

Domnească din Curtea de Argeș constatăm că figura din ciclul Viața Sfintului Nicolae — Detaliu 2 — prin stil, compoziție și tehnică, prin maniera cum e pictat, sintem de părere, că pictorul român care a zugrăvit icoana Sfintul Nicolae de la Biserica Sf. Ilie din Cîmpulung-Muscel *s-a inspirat din pictura murală ce reprezintă Viața Sfintului Nicolae — Detaliu 2 de la Biserica Domnească din Curtea de Argeș*⁸. În concluzie, icoana Sf. Nicolae de la biserica Sf. Ilie din Cîmpulung-Muscel este o operă realizată artistic, influențată de *pictura în stil paleolog*, datînd de la finele secolului al XVII-lea sau începutul secolului al XVIII-lea.

1 — *Icoane praznicare*. — Biserica Sf. Ilie posedă 12 icoane praznicare, ce reprezintă viața și patimile Mîntuitorului. Dintre acestea am ales numai trei, pe care

8. Maria Ana Muzicescu, Grigore Ionescu, *Biserica Domnească din Curtea de Argeș*. Editura Meridiane, București, 1976, p. 48, vezi *Viața Sfintului Nicolae*. Planșa 2 Detaliu : Darea Sfintului Nicolae la învățătură.



Fig. 4. Botezul Domnului

le considerăm reprezentative și anume: Botezul Domnului, Duminica Floriilor și Înălțarea Domnului Iisus Hristos. *Botezul Domnului Iisus Hristos*, — pe un fond galben și albastru deschis ce simbolizează cerul și năzuința către Dumnezeu⁹ e zugrăvită pe lemn în ulei scena mai sus-numită. Icoana are lungimea 22 cm. și lățimea 17,5 cm. (toate icoanele praznicare avind aceleași dimensiuni). Icoana reprezintă în centru pe Iisus, în genunchi stînd în apa Iordanului, cu trupul și capul întors spre stînga, pe cînd Sf. Ioan Botezătorul îl botează, turnîndu-i apă cu o cană, pe creștetul capului. În același timp se profilează de sus o lumină harică, cerul fiind deschis și deasupra capului Mîntuitorului e zugrăvit Duhul Sfînt în chip de porumbel și un glas din ceruri zise: «Tu ești fiul meu cel iubit, în tine am binevoit»¹⁰. Sus, în cer, în dreapta

9. Arhim. Anatolie Kuznețov, *op. cit.*, p. 59.

10. Biblia. Sfînta Evanghelie după Marcu, cap. I, 9—11; cu variații în text v. Luca, cap. 3, 21—22; Ioan, cap. I, 29—34.



Fig. 5. Duminica Floriilor

lui Iisus sînt pictați doi îngeri în veșminte albastre și mantii roșii cu chenar de aur. Mintuitorul e zugrăvit cu trupul gol pînă mai jos de mijloc, un giulgiu albastru cu falduri bogate îi acoperă partea superioară a trupului și pulpele, lăsînd să i se vadă picioarele stingaci desenate. În jurul capului nimf de aur, părul lung castaniu închis îi aluneacă pe umeri, acoperîndu-i urechile. Fruntea înaltă, umbrîtă de sprîncene, nasul și gura potrivite, barbă și mustăți mici. Figură expresivă, atitudine demnă, gesturi ponderate. Cu mîna dreaptă își acoperă o parte din piept și sînul stîng, iar cu stînga ține un capăt al giulgiului. Sfîntul Ioan Botezătorul e înfățișat în stînga Mintuitorului, stînd în picioare, cu corpul întors spre dreapta; e acoperit de o mantie verde cu falduri mari, avînd descoperit o parte din piept și mîna dreaptă cu care botează, iar brațul stîng iese de sub mantie; în mîna ține un toiag cu o cruce în vîrf. Chipul oval, fruntea lată, ochii mari, sprîncene castanii, pomeții în relief, nasul și gura potrivite, buza superioară groasă, scobită la mijloc și răsfrîntă, gropiță în mijlocul bărbiei în-



Fig. 6. Înălțarea Domnului

cadrată cu păr rar, auriu. Păr bogat castaniu îi acoperă capul, în jur nimb de aur, lumina cerească revărisindu-se asupra sa și a Mântuitorului. Sfântul Ioan Botezătorul e o figură expresivă, avînd atitudine demnă și gesturi ponderate. În concluzie, icoana Botezul Domnului Iisus Hristos este opera unui pictor băștinaș din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

2 — *Duminica Floriilor*. Pe un fond albastru deschis și cafeniu e pictată pe lemn dintr-o bucată, în ulei *ДВМНИКА Флорилор* — *Duminica Floriilor*; inscripția cu litere chirilice, albe. Icoana are lungimea de 22 cm., lățimea 17,5 cm., reprezentînd pe Iisus mergînd călare pe o asină, calcă pe veșminte așternute de mul-

țime, care venind din urmă strigau : «Osana, fiul lui David ! Binecuvîntat este cel ce vine în numele Domnului, Osana întru cei de sus»¹¹. În cadrul icoanei se profilează un bogat peisaj și motive arhitectonice evocînd silueta unei clădiri de sub portalul căreia privesc trei rabini cu trupurile și capetele întoarse spre stînga. Rabinii au capetele acoperite și poartă veșminte roșii și mantii verzi cu dungi roșii. Mîntuitorul e zugrăvit chiar în mijlocul scenei, privirile mulțimii urmărindu-l cu interes. Iisus poartă un veșmînt roșu cu dungi aurii, pe deasupra mantie albastră cu dungi aurii, cu mîna dreaptă ține friul minzului care calcă pe un covor roșu cu tente aurii. În spatele Mîntuitorului sînt zugrăvite trei persoane din față și cu capetele întoarse spre dreapta. Se vîd doi bătrîni : primul are figură prelungă, părul, barba și mustățile argintii, fruntea înaltă, ochi mari, sprîncenele, nasul, gura potrivite, pomeții obrajilor în relief, poartă veșmînt albastru cu dungi aurii și pe deasupra mantie cu falduri, descult ; al doilea personaj stă în spatele celui dintîi, are chipul oval, păr castaniu, ochi și sprîncene desenate, nasul și gura potrivite, barbă și mustăți mari, castanii. Pe dedesubt veșmînt roșu și mantie verde cu dungi albastre îi acoperă trupul. Celui de al treilea bătrîn nu i se vede decît tigva capului. Bătrînii sînt portrete expresive, bine individualizate. În concluzie icoana Duminica Floriilor e o compoziție frumoasă, în care accentul picturii cade pe componerea clară a personajelor, adevărate portrete și a grupurilor ce se profilează pe sobre elemente de peisaj și de arhitectură cu rol strict decorativ. Este opera unui pictor român din prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

3 — *Înălțarea Domnului*. — Pe un fond cafeniu închis, în mijloc nori cafenii, e pictată pe lemn în ulei, scena mai sus numită. În centrul icoanei, sus, e zugrăvit Mîntuitorul din față, înveșmîntat cu cămașă roșie cu dungi aurii, iar pe deasupra o mantie albastră închis cu falduri bogate, înălțîndu-se la cer pe o pernă de nori. Chipul aproape rotund, fruntea înaltă, ochii mari, sprîncene subțiri, nasul și gura potrivite, mustăți și barba rară îi încadrează figura, plele castanii îi acoperă capul și urechile, nimb de aur. Mîna stîngă ridicată în sus, cu dreapta binecuvîntează pe apostoli și Maica Domnului aflată în registrul inferior. Tot în centrul scenei e zugrăvită Maica Domnului și apostolii care privesc impresionați înălțarea Domnului. Maria poartă o tunică lungă, albastră, pe deasupra o mantie și caferion roșu, care îi acoperă capul și umerii, de sub mantia cu falduri bogate îi iese mîna dreaptă, aplecată în jos. Figura ovală, ochi mari, sprîncene incondeiate, nasul drept, gura mică, buzele subțiri, bărbia rotundă. Atitudine și gesturi solemne. De ambele părți ale Fecioarei Maria sînt pictați apostolii. În fața Maicii Domnului se vîd trei apostoli, iar de la al patrulea numai tigva, iar în spatele Mariei sînt zugrăviți doi apostoli. Veșmintele lor sînt albastre sau verzi cu dungi de aur și falduri bogate ce scot în relief rotunjimile corpului. Figurile apostolilor sînt expresive, bine individualizate, gesturile solemne. Sînt veritabile portrete. În concluzie, Înălțarea Domnului Iisus Hristos este o compoziție frumoasă, care prin stil și tehnică e opera unui pictor român de la începutul secolului al XVIII-lea.

Prof. OCTAVIAN MĂRCULESCU

11. Matei, cap. 21, 1—9 ; Marcu, cap. 11, 1—10 ; Luca, cap. 19, 20—40.

REGULAMENT

**Pentru organizarea și funcționarea
cimitirelor parohiale și mânăstirești
din cuprinsul eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române**

CAPITOLUL I

DISPOZIȚIUNI GENERALE

Art. 1. — Parohiile și mânăstirile din cuprinsul eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române pot avea și întreține cimitire proprii, potrivit prevederilor art. 9 din Decretul nr. 177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase și ale articolelor 181—185 din «Statutul pt. organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române». Aceste cimitire au caracter de bunuri sacre și sînt proprietatea parohiilor sau mânăstirilor ca unități locale de cult cu personalitate juridică.

Art. 2. — În virtutea aceluiași dispozițiuni, parohiile și mânăstirile din cuprinsul eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române pot primi, organiza și administra — în condițiile prezentului regulament — și cimitire atribuite de organele administrative locale.

Art. 3. — Înființarea, funcționarea, extinderea și desființarea cimitirelor parohiale sau mânăstirești se face potrivit dispozițiilor legale în vigoare, de conducerea eparhiei respective, cu avizul organelor administrative și sanitare locale, precum și cu acordul Departamentului Cultelor.

Art. 4. — Consiliul parohial și consiliul economic la mânăstiri sînt organele statutare competente în ceea ce privește organizarea și administrarea cimitirelor, în condițiile prezentului regulament.

Art. 5. — Cimitirul parohial este destinat înmormîntării enoriașilor decedați din acea parohie. În cazuri speciale, cu aprobarea consiliului parohial, se permite înmormîntarea oricăror alte persoane decedate.

În cimitirele mânăstirilor pot fi înmormîntați — pe lângă viețuitorii decedați ai acestora — și alte persoane decedate din ierarhia bisericească, precum și alți credincioși decedați care au avut legături spirituale cu mânăstirea, obținîndu-se în acest sens aprobarea consiliului economic al mânăstirii.

CAPITOLUL II

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE ȘI ADMINISTRARE

Art. 6. — Cimitirele sînt administrate de parohie prin consiliul parohial ori de mânăstire, prin consiliul economic al mânăstirii.

Aceste organe se îngrijesc de împrejmuirea terenului, de buna gospodărire și conservare a bunurilor cimitirului, precum și de aplicarea întocmai a prevederilor prezentului regulament. De asemenea, se vor

preocupa de construirea, în incinta cimitirelor, a unor capele sau camere mortuare, cu autorizația organelor de stat locale.

Art. 7. — Pentru buna întreținere și administrare a cimitirelor, organele parohiale și minăstirești pot încadra personalul necesar: administrator, gropari etc.

Atribuțiile acestora se vor stabili în scris de către consiliul parohial sau consiliul economic al minăstirii, cu ocazia încheierii contractelor de muncă.

Art. 8. — Cimitirele nou înființate vor fi împărțite în parcele (figuri), rînduri și locuri de înmormîntare, care vor fi numerotate prin cifre și litere.

În scopul arătat în alineatul precedent, parohiile și minăstirile vor întocmi, pentru cimitirele pe care le administrează, cîte un plan de sistematizare în care vor fi indicate parcelele (figurile), rîndurile, locurile de înmormîntare — numerotate prin cifre și litere — precum și căile de acces, aleile dintre parcele, amplasarea capelei sau camerei mortuare, clopotniței etc.

Aceste planuri vor fi înaintate spre aprobare Centrului eparhial în termen de 6 luni de la data înființării cimitirului respectiv.

Art. 9. — Locurile de înmormîntare sînt de două categorii:

- a) locuri în folosință veșnică și
- b) locuri în folosință temporară, pe 7 ani.

Locurile în folosință veșnică pot fi de 1—3 morminte, fiecare mormînt avînd dimensiunile de $1,20 \times 2,50$ m.

Locurile în folosință temporară sînt de un singur mormînt, cu dimensiunile de $1 \times 2,50$ m și vor face parte din parcele rezervate numai acestora.

Între locurile de morminte se va păstra o distanță de cel puțin 0,50 m, necesară pentru circulație și îngrijirea mormintelor.

Art. 10. — Parohiile și minăstirile vor ține un registru special de evidență a locurilor de înmormîntare, menționînd: parcela, rîndul și locul de înmormîntare, numele și prenumele concesionarului, numărul și data actului de concesiune, evenimente ulterioare (schimbarea concesionarului, înmormîntări, deshumări, construcții etc.), precum și orice alte date necesare unei bune evidențe.

Art. 11. — Prin organizarea și amenajarea cimitirului se va urmări obținerea și păstrarea unui aspect cu specific românesc, care se va realiza prin forma și amplasarea monumentelor funerare și a celorlalte lucrări, precum și prin plantarea de arbuști și copaci ornamentali.

Art. 12. — Persoanele cărora li s-au atribuit locuri de înmormîntare sînt datorate să respecte alinierea și planul de sistematizare a cimitirului, să amenajeze mormintele, să le împodobească cu flori și verdeață și să achite taxele datorate. De asemenea, vor întreține în perfectă stare construcțiile funerare și amenajările făcute pe locul de înmormîntare.

Lăsarea în părăsire a locurilor de înmormântare, atrage anularea actului de concesiune, potrivit prevederilor art. 35—38 și respectiv 40 din prezentul regulament.

CAPITOLUL III ATRIBUIREA LOCURILOR DE ÎNMORMÎNTARE

Art. 13. — Locurile de înmormântare din cimitirele parohiale sau mânăstirești se atribuie prin eliberarea unui act de concesiune. Actul de concesiune dă titularului numai dreptul la folosința locului atribuit, care nu poate fi înstrăinat decât în condițiile prezentului regulament.

Se interzice vânzarea locurilor concesionate.

Este nulă orice convenție privind transmiterea, cu încălcarea prezentului regulament, a locurilor concesionate.

Art. 14. — Locurile de înmormântare în folosință temporară se atribuie de consiliul parohial sau consiliul economic al mânăstirii la rînd, în ordinea cererilor și numai la decesul persoanelor care vor fi înhumate în ele.

Locurile în folosință temporară nu pot fi înstrăinate în nici un fel.

Dreptul de folosință a acestor locuri poate fi prelungit pe un nou termen, în cazuri excepționale, dacă cimitirul dispune de locuri de înmormântare suficiente.

Art. 15. — Atribuirea locurilor de înmormântare în folosință veșnică se aprobă de consiliul parohial sau consiliul economic al mânăstirii, la cererea solicitanților, în limita locurilor disponibile în cimitire.

Dreptul de concesiune asupra locurilor atribuite în folosință veșnică se poate transmite prin donație și succesiune legală sau testamentară. Acolo unde locurile de înmormântare nu formează obiect de procedură succesorală, se va respecta tradiția locală.

Donația locurilor de înmormântare se poate face numai între soți sau către rudele pînă la gradul IV.

Locurile de înmormântare transmise prin donație sau succesiune sînt indivizibile.

Art. 16. — Actul de concesiune a locurilor de înmormântare se eliberează pe numele titularului sau — în cazul dobîndirii prin donație sau succesiune — pe numele dobînditorilor, la cererea lor sau a reprezentantului autorizat al acestora.

Art. 17. — Concesiunea locurilor de înmormântare se face fie cu plată, fie gratuit.

Art. 18. — Tarifele pentru atribuirea locurilor de înmormântare se vor stabili de consiliul parohial sau de consiliul economic al mânăstirii și se vor aproba de eparhie.

Taxele pentru operațiile de înhumare, deshumare, de întreținere a cimitirului și pentru orice alte prestări de servicii în cimitir, se vor stabili de eparhia respectivă.

La cimitirele parohiale și minăstirești, tarifele și taxele nu vor putea depăși tarifele și taxele corespunzătoare ce se percep la cimitirele locale de stat de aceeași categorie.

Art. 19. — Persoanelor lipsite de posibilități materiale li se pot atribui gratuit locuri de înmormântare în folosință temporară de 7 ani.

Art. 20. — La dobândirea locurilor de înmormântare prin succesiune, soțul supraviețuitor și rudele pînă la gradul IV inclusiv, sînt scutite de plata oricăror tarife și taxe către parohie sau minăstire. Ceilalți dobînditori vor achita parohiilor sau minăstirilor tarifele corespunzătoare unei noi concesionări a locurilor de înmormântare ce au moștenit sau au primit prin donație.

CAPITOLUL IV

DISPOZIȚII PRIVIND ORDINEA ÎN CIMITIR

Art. 21. — Persoanele care vizitează cimitirele sînt obligate să păstreze liniștea, ordinea și curățenia.

Profanarea de morminte, distrugerea, însușirea și înstrăinarea oricăror obiecte sau materiale (flori, vase, cruci etc.), se pedepsesc conform dispozițiilor legale în vigoare.

Art. 22. — Administratorii cimitirelor vor lua toate măsurile necesare păstrării respectului cuvenit celor decedați.

CAPITOLUL V

DESPRE ÎNMORMÎNTĂRI ȘI DESHUMĂRI

Art. 23. — Orice înmormîntare se face numai pe baza adevărîței de inhumare eliberată de primăria locală.

Art. 24. — Slujba înmormîntării se poate face în casa decedatului, în biserica parohială sau la capela din cimitir.

Depunerea decedaților se poate face în capelă sau biserică, cu excepția cazurilor interzise de legile sanitare.

Art. 25. — Înmormîntările se pot face în gropi simple, în gropi zidite, cripte și cavouri. Gropile simple se execută la cel puțin 2 m. adîncime.

Art. 26. — Mormintele pot fi deschise numai după ce au trecut cel puțin 7 ani de la data ultimei înhumări.

Deschiderea mormintelor înainte de împlinirea termenului de 7 ani se va putea face numai cu autorizația organelor competente, potrivit prevederilor legii și numai în perioada de la 1 noiembrie la 31 martie.

Deshumările ordonate de procuratură sau de instanța judecătorească vor avea loc la data fixată de aceste organe, caz în care nu mai este necesară îndeplinirea condițiilor de timp prevăzute în alineatele precedente.

Art. 27. — Toate deshumările și reînhumările se vor efectua sub supravegherea unui delegat al parohiei sau minăstirii.

La deshumările ce se fac din inițiativa parohiei ori minăstirii, sau a organelor de stat competente, este necesar ca familia decedatului

(soț supraviețuitor, descendenți, sau când aceștia nu există, ascendenți, în ordinea stabilită de legiuitor), să fie încunoștințată în prealabil pentru a trimite un reprezentant al său. Încunoștințarea familiei se face, cu cel puțin 30 de zile înainte, prin scrisoare recomandată adresată unuia din membrii acesteia, la ultimul său domiciliu cunoscut, prin publicarea într-un ziar cotidian și prin afișare cu cel puțin 90 de zile înainte la sediul cimitirului și la cancelaria parohiei, sau mînăstirii. Pentru deshumările ce se fac din ordinul procuraturii sau instanței judecătorești, încunoștințarea familiei se face doar prin scrisoare recomandată, cu cel puțin 3 zile înainte de data fixată pentru deshumare.

Toate deshumările și reînhumările vor fi consemnate de către delegatul parohiei sau mînăstirii în registrul de evidență al cimitirului, unde, pe lângă acesta, vor semna reprezentantul organului de stat care a efectuat deshumarea. Dacă familia decedatului a fost încunoștințată regulamentar, dar nu s-a prezentat la deshumare nici un reprezentant al acesteia, delegatul parohiei sau mînăstirii va menționa în registru și lipsa acestui reprezentant.

Art. 28. — Potrivit tradiției ortodoxe, osemintele deshumate vor fi reînhumate în același loc de înmormîntare din care au provenit.

În cazul osemintelor deshumate pentru înmormîntarea unui alt decedat în acel loc, reînhumarea lor se va face deodată cu noua înmormîntare.

Dacă cimitirul are amenajate osuare sau cavouri comune, osemintele deshumate dintr-un loc de înmormîntare a cărui folosință a încetat, vor fi depuse în acestea.

CAPITOLUL VI

DISPOZIȚII CU PRIVIRE LA CONSTRUCȚII, ALTE LUCRĂRI SAU PLANTAȚII

Art. 29. — În cimitirele parohiale sau mînăstirești, orice construcție funerară (cavouri, cripte etc.), se va putea executa numai după obținerea aprobării eliberată în acest scop de consiliul parohial sau consiliului economic al mînăstirii, precum și a autorizației organului competent de stat, cu excepția așezării pe morminte a crucilor simple și a oricăror semne funerare din lemn, pentru care este suficient a se încunoștința dinainte administrația cimitirului.

Pe locurile de înmormîntare în folosință temporară este permisă numai amplasarea crucilor și altor însemne funerare din lemn, precum și executarea de borduri simple.

Construcțiile funerare trebuie să respecte întocmai condițiile prevăzute în documentația tehnică, autorizația de construcție și aprobarea de executare a lucrării.

Art. 30. — La executarea lucrărilor de construcție în cimitire, se vor proteja mormintele și construcțiile învecinate, spațiile verzi și căile de acces.

La locul construcției se va aduce material pregătit și numai în cantitățile necesare executării lucrării în aceea zi.

Transportarea materialelor de construcție în cimitir se va face cu grijă, spre a nu deteriora mormintele sau aleile.

Orice stricăciune va fi suportată de beneficiarul lucrării.

Art. 31. — Construcțiile care prezintă valoare istorică sau arhitectonică nu pot fi demolate, transformate, reparate etc., decât cu aprobarea eparhiei și cu avizul prealabil al organului de stat competent.

Art. 32. — Persoana al cărei drept de folosință a locului de înmormântare a încetat, are dreptul să-și ridice de pe locul respectiv, după ce a înștiințat parohia sau minăstirea, toate construcțiile și bunurile ce-i aparțin.

Dacă în termen de 90 zile de la încetarea dreptului de folosință, construcțiile și bunurile existente pe acel loc de înmormântare nu au fost ridicate de către fostul titular sau moștenitorii săi, acestea devin bunuri părăsite și trec ca atare în proprietatea parohiei sau minăstirii.

Art. 33. — Consiliul parohial și consiliul economic la minăstiri au dreptul ca — pe cheltuiala celor în culpă — să demoleze orice construcție funerară sau să desființeze orice plantație, dacă acestea au fost executate cu încălcarea dispozițiilor prezentului regulament.

CAPITOLUL VII

ÎNCETAREA DREPTULUI DE FOLOSINȚĂ A LOCURILOR DE ÎNMORMÎNTARE

Art. 34. — Concesiunea locurilor de înmormântare în folosință temporară încetează :

- a) la împlinirea perioadei de 7 ani ce se socotesc :
 - de la data emiterii actului de atribuire ;
 - de la data decesului ultimului dintre soții ce vor fi înhumați în acel loc — dacă așa s-a stabilit în înțelegerea scrisă făcută în prealabil cu parohia sau minăstirea ;
- b) la expirarea termenului de prelungire a folosinței, ce a fost acordat în condițiile art. 14, al. 3.

Concesiunea locurilor de înmormântare în folosință veșnică încetează la anularea actului de concesiune potrivit art. 35—38 și 40 din prezentul regulament.

Art. 35. — Menținerea în stare de neîngrijire a construcțiilor funerare, împrejmuirilor și mormintelor, dovedește lăsarea în părăsire a locurilor de înmormântare și poate atrage anularea actului de concesiune.

La aceleași efecte juridice conduc și următoarele situații :

- a) titularul a renunțat în scris la dreptul său de concesiune ;
- b) parohia sau minăstirea au acceptat donația făcută lor de către titularul dreptului de concesiune ;
- c) titularul a decedat fără a avea moștenitori ;
- d) titularii sau dobânditorii prin moștenire ori donație a dreptului de concesiune nu au voit să achite tarifele și taxele la care erau obligați potrivit art. 18—20.

Art. 36. — Starea de părăsire sau degradare se stabilește de către consiliul parohial sau consiliul economic la minăstiri, care verifică anual starea locurilor de înmormântare și încheie un proces-verbal de constatare ce se înscrie în registrul de evidență al cimitirului.

Pe baza acestor constatări se va întocmi anual tabelul concesionarilor care au lăsat în părăsire locurile de înmormântare și care vor cuprinde: numele, prenumele și domiciliul concesionarului, parcela, rîndul și numărul locului și anul din care a început perioada de lăsară în părăsire. În tabel se va indica și data la care s-a făcut cunoscut concesionarilor de a-și respecta obligațiile ce le revin potrivit prezentului regulament, atrăgîndu-li-se atenția că nerespectarea obligațiilor regulamentare poate atrage anularea actului de concesiune.

Tabelul va fi afișat timp de 30 de zile la sediul cimitirului și cancelariei parohiei sau minăstirii, făcîndu-se mențiune despre aceasta în registrul de evidență al cimitirului.

Art. 37. — La începutul fiecărui an se va întocmi, separat, lista locurilor de înmormântare a căror concesiune urmează să se anuleze, deoarece concesionarii le-au lăsat în părăsire o perioadă mai mare de 7 ani consecutiv. Lista va conține parcela, rîndul și numărul locului de înmormântare, numărul și data actului de concesiune ce urmează a fi anulat, precum și numele și prenumele concesionarului. În final, concesionarii vor fi invitați să se prezinte de îndată la administrația cimitirului pentru clarificarea situației locurilor de înmormântare ce posedă.

Această listă se va afișa timp de 90 de zile la sediul cimitirului și la Cancelaria parohiei sau minăstirii, întocmindu-se procese-verbale care vor fi înscrise în registrul de evidență al cimitirului.

După afișare, parohia sau minăstirea au obligația să înștiințeze pe concesionari prin scrisoare recomandată, la ultimul domiciliu cunoscut, despre situația locurilor lor, și să publice într-un ziar cotidian lista locurilor de înmormântare a căror concesiune urmează să se anuleze.

Art. 38. — În cazul cînd titularul concesiunii nu se prezintă la administrația cimitirului în termen de 90 de zile de la data afișării și în cunoștințării prin scrisoare recomandată și prin publicare în ziar, sau — în același termen — nu va clarifica situația locului său de înmormântare, actul de concesiune va fi anulat de către consiliul parohial sau consiliul economic al minăstirii, după verificarea dovezilor de îndeplinire a formalităților prevăzute mai sus.

CAPITOLUL VIII

REGLEMENTAREA UNOR SITUAȚII SPECIALE

Art. 39. — În cimitirele parohiale ortodoxe pot fi înmormînați, cu aprobarea consiliului parohial, și decedați neortodocși, dacă cultul de care au aparținut nu are cimitir propriu și dacă nu există cimitir comunal. Înhumarea acestora se va face în parcele separate, stabilite de consiliul parohial.

Cu prilejul înmormîntării decedaților neortodocși, este interzisă, în incinta cimitirului, orice manifestare de prozelitism, precum și oficierea de slujbe religioase neortodoxe.

Tarifele și taxele datorate de beneficiarii neortodocși, vor fi aceleași cu cele ce se achită de către ortodocși.

Art. 40. — Datorită caracterului de bunuri sacre ale cimitirelor parohiale și mînăstirești, precum și destinației lor arătată în art. 5, dacă unul dintre concesionarii unui loc a trecut de la cultul creștin ortodox la un alt cult, nu mai poate fi înmormîntat între decedații ortodocși și pierde dreptul său de concesiune asupra acelui loc de înmormîntare, iar la decesul său se va proceda potrivit art. 39.

Dacă concesionarul unic sau totalitatea concesionarilor unui loc de înmormîntare renunță la confesiunea ortodoxă prin trecerea la alt cult, dreptul de concesiune încetează. În acest caz, la cimitirele parohiale ei pot primi în schimb — dacă există posibilități — un alt loc de înmormîntare din parcelele rezervate înmormîntării decedaților neortodocși.

Art. 41. — Parohiile și mînăstirile sînt obligate să îngrijească mormintele personalităților reprezentative și ale ostașilor căzuți pentru patrie — existente în cimitirul parohiei sau mînăstirii.

Art. 42. — Parohiile sau mînăstirile sînt obligate să îngrijească și să nu înstrăineze mormintele decedaților care nu au urmași, atunci cînd acestea au lucrări importante de artă, sau sînt executate cu materiale de valoare mare.

Art. 43. — Acolo unde există biserici sau capele cu caracter de monument istoric sau de arhitectură, amplasarea față de acestea a mormintelor noi va respecta distanța minimă prevăzută ca zonă de protecție a acestor monumente prin dispozițiile legale în vigoare.

Art. 44. — În administrarea cimitirelor din mediul rural se va ține seama și de tradițiile și specificul locului.

La aceste cimitire terenurile libere, neocupate încă de morminte, vor fi cultivate cu plante potrivite cu sobrietatea locului și a căror îngrijire nu necesită lucrări sau îngrășăminte ce ar aduce atingere respectului datorat morților.

Veniturile ce se vor obține din aceste culturi vor fi destinate întreținerii cimitirelor și pentru nevoile parohiei.

CAPITOLUL IX DISPOZIȚIUNI FINALE

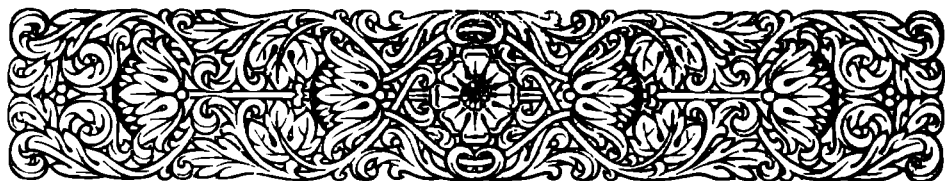
Art. 45. — Consiliul parohial și consiliul economic al mînăstirii, au obligația de a încerca rezolvarea prin bună înțelegere a litigiilor ivite în legătură cu concesiunea și folosirea locurilor de înmormîntare. În caz de nereușită, părțile vor fi îndrumate să se adreseze consiliului eparhial.

Art. 46. — Prezentul regulament, votat de Adunarea Națională Bisericească în ședința din 11 decembrie 1977, intră în vigoare pe data aprobării lui de către Departamentul Cultelor.

Pe aceeași dată se abrogă toate regulamentele cimitirelor parohiilor și mînăstirilor ortodoxe, precum și orice alte dispoziții contrare.



*Defini G.B. 1984
10-12. P. 789*



VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CONFERINȚELE DE ORIENTARE ALE CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR (lunile mai și septembrie 1981)

Cea de a II-a și a III-a conferință de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor s-a desfășurat la sediile celor 20 de protoierii, după programul stabilit de Cancelaria Sfântului Sinod, în lunile mai și septembrie a.c. pentru ca preoțimea să ia cunoștință, pe de o parte, iar pe de altă parte, să îmbogățească unele cunoștințe mai vechi, care constituie principiile de bază ale vieții noastre bisericești, precum și unele realități și îndatoriri ale noastre față de climatul social și politic al patriei și poporului nostru, pe care le avem în calitate de cetățeni și oameni ai muncii și ai păcii.

De asemenea a avut ocazia să cunoască și mai profund activitatea conducerii Bisericii noastre și a preoțimii, în general, față de problemele majore ale actualității, ca pacea, dezarmarea, colaborarea între toate popoarele și progresul întregii omeniri.

Consolidând aceste principii pe învățătura fundamentală a Bisericii, cuprinsă în Sfânta Scriptură și tradiția noastră ortodoxă, Biserica Ortodoxă Română, ca slujitoare a omului, a idealurilor de pace și de progres social, a căutat totdeauna, dar mai ales în vremurile noastre, să-și fixeze poziția în cadrul eforturilor generale ale popoarelor, pentru instaurarea unei păci drepte în lume, pentru destindere, dezarmare generală, pentru cooperare, pace și securitate.

S-a demonstrat în desfășurarea acestor conferințe necesitatea îndeplinirii muncilor agricole prevăzute în programul de stat din patria noastră și adeziunea întregii preoții la hotărârile luate la marile foruri mondiale — în special Conferința de la Helsinki (1975), Nairobi, Montreux, Geneva, Cipru, Praga, Moscova etc., exprimând, prin delegații săi la aceste organizații, Consiliului Ecumenic al Bisericilor, poziția sa sănătoasă, pentru apropiere și încredere între oameni și popoare.

Toate aceste adevăruri umanitare au fost înmănușate în conferințele de orientare, edificând în conștiința fiecăruia îndatorirea de a răspunde în mod cinstit la chemările majore ale vieții actuale.

Conferința a fost deschisă prin oficierea unui serviciu divin — Tedeum — de către un sobor de preoți dintre cei prezenți, după care s-a trecut la ședința propriu-zisă.

Astfel, la conferința din luna mai a fost tratată următoarea temă: «Acțiuni și poziții ale Bisericii Ortodoxe Române în cadrul organizațiilor creștine mondiale pentru apărarea păcii și soluționarea problemelor litigioase din lume pe cale pașnică».

La protoieria Cîmpulung Muscel

A prezidat P. C. Pr. Radu Dumitru, Prorectorul Institutului teologic.

Subiectul a fost tratat de Pr. Anghel Ion. Au luat parte la completări și discuții preoții: Molea Ion, Alexe Gheorghe, Ștefan Ion, Stoica Dorel, Luca Petrescu, Popescu Constantin, Pîrvu Ion, Ștefănescu Nicolae, Bărboi Petre, Heroiu Mihai și Dumitrache Spiridon. A prezentat raportul de activitate preotul Lupu Valentin.

La protoieria Oltenița

A prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Subiectul a fost prezentat de preotul Dumitrescu Mihail. Au participat la discuții și completări preoții: Ilie Constantin, Lungu Dumitru, Roșu Constantin, Tudor Florea, Moise Nicolae, Popovici Dumitru și Burcea Nicolae.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Dumitrică Radu și Lungu Dumitru.

La protoieria Circa I Capitală

A prezidat P. C. Pr. Octavian Popescu, Vicar administrativ. Subiectul a fost tratat de pr. Barbu Gheorghe. Au luat parte la discuții și completări preoții: Gh. Chiriac, Petculescu Ioan, Panțuroiu Ioan și Preda Atanase.

La protoieria Slobozia

A prezidat P. C. Pr. Nicolae Turcu, consilier mitropolitan.

Tema a fost dezvoltată de preotul Iulian Petre.

Au participat la completări și discuții preoții: Neagu Marian, Ionescu Ștefan, Chiriță Dan, Balaban I., Neacsu Constantin.

A citit raportul de activitate pr. Runcanu Ion.

La protoieria Vălenii de Munte

A prezidat P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier mitropolitan. Subiectul a fost tratat de preotul Niță Temistocle. La discuții și completări au luat parte preoții: Ioan Gheorghe, Pîrvu Traian, Guță Vasile, Vasilescu Vasile, Joița Alexandru, Mateescu Gheorghe, Dobra Constantin, Tudose Gheorghe și Morar Dionisie.

La protoieria Circa II Capitală

A prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul.

Tema a fost prezentată de preotul Iatan Octavian. Au luat parte la discuții și completări preoții: Zamfira Petre, Pretorian Nicolae, Marinescu Ion, Argint D-tru, Mirescu Teodor, Dimancea Stan, Neogiță Atanase, Vlăduceanu Victor, Dumitru Alexandru și Ionescu Vasile.

A citit raportul de activitate pr. Cristescu D-tru.

La protoieria Giurgiu

A prezidat P. C. Arhim. Irineu Chiorbeja, consilier patriarhal.

Subiectul a fost tratat de preotul Mișu Gheorghe. Au participat la completări și discuții preoții: Lungeanu Gheorghe, Coman Marian, Drăgoi Mihai, Bădărică David, Cruntu Nicolae, Axinte D-tru, Hladiuc Dionisie și Constanda Constantin.

Au citit rapoarte de activitate preoții Grosu Vladimir și Stănculescu Florin.

La protoieria Urziceni

A prezidat P. C. Pr. Vasile Bria, consilier mitropolitan.

Tema a fost susținută de preotul Pleșcan Sandu. S-au înscris la completări și discuții preoții: Popescu Ion, Nicola Alexandru, Dincă Gheorghe, Săvulescu Ovidiu, Rădulescu Leon, Mihăilescu Constantin, Zaharia Alexandru, Popescu Vasile.

La protoieria Găiești.

A prezidat P. C. Pr. Ilie Georgescu.

Tema a fost tratată de preotul Constantinescu Adrian.

S-au înscris la completări și discuții preoții: Constantinescu Florin, Ionescu Ioan.

La protoieria Circa III Capitală

A prezidat P. C. Pr. Octavian Popescu.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Stoica Teodor.

Au luat cuvântul la completări și discuții preoții: Sava Marin, Buzea Neagu, Baltag Porfirie, Stănescu Marin, Popescu M. Ion, Stanca D-tru, Sava Cornel, Mîrcea Ion, Ionescu Ion și Rățeanu Calist.

La protoieria T. Măgurele

A prezidat P. C. Pr. Nicolae Turcu.

Tema a fost prezentată de preotul Ioan Nicolae. Au luat parte la discuții și completări preoții: Mihăilescu M., Mitrică D-tru, Nițu Aurel, Mihăilescu Vanghele, Ivan Nicolae și Pascaru Artemon.

La protoieria Ciorogîrla

A prezidat P. C. Pr. Mihai Marinescu, consilier mitropolitan.

Tema a fost dezvoltată de preotul Zotea D-tru. Au participat la completări și discuții preoții: Vîrlan Teodor, Șeitan I., Teleba Anatolie, Stoica Valeriu, Trăistaru Nicolae, Tudor Anghel, Panaite Nicolae, Mitroi Vasile și Pătroiu Florea.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Drăgoicea Ion și Duță Gh.

La protoieria Ploiești

A prezidat P. C. Pr. Mihai Marinescu.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Ardelean Mihail. S-au înscris la completări și discuții preoții: Dogaru Constantin, Duță Constantin, Dumătru Constantin, Georgescu Dumitru, Pătrașcu Ion și Ion Gheorghe.

A prezentat raportul de activitate preotul Rădulescu Victor.

La protoieria Sectorul Agricol Illov

A prezidat P. E. Episcop Roman Ialomițeanul.

Tema a fost tratată de preotul Stoica Ion. Au luat parte la discuții și completări preoții: Gherman Alexandru, Mihai Aurică, Lăzărescu Emanoil, Petrescu Mihai, Ivanciu Gheorghe, Ionescu Alexandru, Ceroiu Toma și Lungu Gheorghe.

A citit raportul de activitate preotul Ionescu Alexandru.

La protoieria Călărași Alexandria

A prezidat P. C. Pr. consilier Bria Vasile.

Subiectul a fost prezentat de preotul Ivănescu Paul. S-au înscris la completări și discuții preoții: Săndulescu Constantin, Paiu Ionel, Lungu Alexandru, Veștemean Marin, Păun Matei, Serghe Ștefan și Apostolescu Anton.

La protoieria Călărași

A prezidat P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu.

Tema a fost dezvoltată de preotul Nicolescu Gheorghe.

Au luat parte la completări și discuții preoții: Frîncu Gheorghe, Viașu Ion, Stan Gheorghe, Dan Haralambie, Dumitrescu Nicolae, Badea Nicolae, Ciochinaru Ion, Alexandru Ștefan, Stoian Gloreă, Nițu Grigore și Popescu Gheorghe.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Zornescu Nicolae și Radu Dumitru.

La protoieria Titu

A prezidat P. C. Preot Vasile Diaconescu, inspector eparhial.

Subiectul a fost prezentat de preotul Alexandru Sandu. Au luat parte la completări și discuții preoții: Stoica Marin, Dinescu Florin, Cirstoiu Virgil, Cristescu C-tin, Popa Nicolae, Savu Marin și Pircălabu Ion. Au prezentat rapoarte preoții Stancu Vasile și Oprescu Vasile.

CONFERINȚA DE ORIENTARE DIN LUNA SEPTEMBRIE

Între 17 și 29 septembrie 1981 s-a ținut cea de a III-a Conferință de orientare a clericilor avînd ca temă de studiu: «*Figuri de clerici ortodocși români, participanți la lupta pentru libertate națională și dreptate socială (cu prilejul împlinirii în anul 1981 a 160 de ani de la Revoluția lui Tudor Vladimirescu și comemorarea a 380 ani de la moartea lui Mihai Viteazul)*».

La protoieria Circa I Capitală

A prezidat P. C. Preot Mihai Marinescu.

Subiectul a fost tratat de preotul Stănuleț Constantin. Au luat parte la completări și discuții preoții: Ciceu Teodor, Șeitan Gheorghe, Voicescu Constantin, Andreescu Spiridon, Corbu Octavian și L. Ardeleanu.

La protoieria Circa II Capitală

A prezidat P. C. Pr. Prof. Radu Dumitru.

Tema a fost prezentată de preotul Tănăsioiu Nicolae.

S-au înscris la completări și discuții preoții: Năstase Gheorghe, Popovici Vasile, Cozma Nicolae, Grigorescu Vasile, Vlăduceanu Victor, Pislăru Ion, Tuță Nica, Alexandrescu D-tru, Cazacu Nițșor, Gagiu Ion și Dimancea Stan.

La protoieria Circa III Capitală

A prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Goretchi Mircea.

Au luat parte la completări și discuții preoții: Petcu Ion, Stănescu Marin, Ștefănescu Dumitru, Mihalcea Dinu, Mehedințu Sandi, Gheorghe Constantin, Zaharescu Alexandru, Dincă Benone și Sava Cornel.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții: Chiru Zaharia, Radu Marin și Cățe Gheorghe.

La protoieria Sectorul Agricol Illov

A prezidat P. C. Pr. Nicolae Turcu, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost tratat de preotul Popa Constantin. S-au înscris la completări și discuții preoții: Vasiliu Victor, Dumitrescu Gheorghe, Niță Mihai, Ionescu Alexandru, Bădie Gheorghe, Mihai Aurică, Toma Ceroiu, Lungu Gheorghe și Ivanciu Gheorghe.

A prezentat raportul de activitate preotul Bădie Gheorghe.

La protoieria Alexandria

A prezidat P.C.Pr. Consilier Ilie Georgescu.

Tema a fost dezvoltată de preotul Pîrvan Gheorghe.

Au luat parte la completări și discuții preoții : Coman Ilie, Lupu Alexandru, Mateescu Gheorghe, Bonaș Nicolae, Mocanu Marin, Stănescu Marin, Ivănescu Paul și Popescu Ioan.

Au citit rapoartele de activitate preoții Ivănescu Paul și Banu Ionel.

La protoieria Călărași

A prezidat P. C. Pr. Consilier Mihai Marinescu.

Subiectul a fost prezentat de preotul Stoian Florea.

Au participat la completări și discuții preoții : Curteanu Alex., Popa Stelian, Lungu Gheorghe, Tufan Stănică, Rădulescu Vasile, Zotea Gheorghe, Stan Gheorghe, Negoiță Gabriel și Dan Haralambie.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Dan Haralambie și Alecu Paulin.

La protoieria Cîmpina

A prezidat P. C. Pr. Vasile Diaconescu, inspector eparhial. Tema a fost tratată de preotul Negulescu Gheorghe.

S-au înscris la completări și discuții preoții : Purnichescu Ion, Niculescu Silviu, Săvulescu Gheorghe, Negoiță Ion, Dobrescu Valeriu, Buchiu Laurențiu și Floroiu Gheorghe.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Costică Dumitru și Ionescu Gheorghe.

La protoieria Cîmpulung Muscel

A prezidat P. C. Pr. Octavian Popescu, Vicar mitropolitan.

Tema a fost prezentată de preotul Manu Dănuș.

Au participat la completări și discuții preoții : Mircea Dragomir, Stuparu Ion, Circiumărescu Ion, Libianu Ion, Vișoiu Simion, și Stoica Dorel.

La protoieria Găiești

A prezidat P. C. Pr. Prof. D-tru Radu.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Popescu Mihai.

S-au înscris la completări și discuții preoții : Constantinescu Laurențiu, Săndulescu Mircea, Popescu Aurel, Moșoaia Matei, Bojin Petre, Popescu Constantin, Petcu Gheorghe, Dumitrescu Constantin, Adrian Constantin și Stoian Petre.

A citit raportul de activitate preotul Ionescu Ion.

La protoieria Urziceni

A prezidat P. C. Pr. Constantin Bădescu.

Tema a fost prezentată de preotul Nastasia Marin. Au luat parte la completări și discuții preoții : Nicolae Gheorghe, Grigorescu Aurelian, Zamfirescu Alexandru, Dincă Gheorghe, Iordache Teodor, Rădulescu Aurelian, Rădulescu Leon, Popescu Constantin, Marinescu Petre și Popescu Ion.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Popescu Constantin, Nichita Petre și Iordache Teodor.

La protoieria Vălenii de Munte

A prezidat P. S. Episcop Roman Ialomiteanul.

Subiectul a fost tratat de preotul Rădan Gheorghe. S-au înscris la completări și discuții preoții : Niculescu Alexandru, Ghinea Gh., Nițu Temistocle, Ionescu Alexandru, Mateescu Gheorghe, Pîrvu Traian.

Au citit rapoartele de activitate preoții Guțea Vasile și Iordache Gheorghe.

La protoieria Videle

A prezidat P. C. Pr. Consilier Vasile Bria.

Tema a fost prezentată de preotul Iliuță Constantin. Au luat parte la completări și discuții preoții: Iliescu Cornel, Predescu Dumitru, Ciortan Gheorghe, Budeanu Atanase, Popescu Elarion, Fierbințeanu Ion, Spoială Dumitru, Stănescu Nicolae, Stoica Marin.

A citit raportul Nicolescu Aurel.

La protoieria Ploiești

A prezidat P. C. Pr. Ilie Georgescu.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Nicolae G. Ion. S-au înscris la completări și discuții preoții: Stan Grigore, Ardeleanu Romulus, Popescu Nicolae, Stoleru Nicolae, Grigore Gh., Buchiu Sebastian, Șendroiou Ion, Pătrașcu Ion și Alexandru Strejnicu.

A prezentat raportul de activitate preotul Țintă Ilie.

La protoieria Turnu Măgurele

A prezidat P. C. Preot Vasile Bria.

Tema a fost analizată de preotul Popescu Aristide. La completări și discuții s-au înscris preoții: Popescu C. Nicolae, Rotaru Ion, Pietreanu Marin, Zoescu Alexandru, Pascaru Artemon și Obretin Ion.

Din prezentarea referatelor, din completările și discuțiile respective a reieșit principiul măreț al unității neamului efectuat pentru puțin timp sub sceptrul martirului neamului voievodul Mihai Viteazul, prin unirea celor trei provincii românești. Pentru posteritate acest moment istoric a constituit o piatră de bază a tuturor eforturilor marilor revoluționari de mai târziu. De asemenea momentul «Tudor Vladimirescu» a constituit o revărsare a luptei pentru obținerea independenței și libertății sociale. S-au reliefat icoanele atitor personalități clericale ale Bisericii noastre care au contribuit cu munca, jertfa și chiar viața lor la câștigarea libertății, independenței și progresului social al patriei. Întreaga preoțime și-a luat angajamentul de a urma și de a contribui prin întreaga ei activitate, prin predici, cateheze, precum și prin exemplul lor personal, la întărirea conștiinței cetățenești, la lupta pentru progres și pace, la mai binele tuturor.

*
* *

Din rapoartele prezentate de către preoții participanți la conferințe s-a putut constata că toți slujitorii Bisericii, fiind conștienți de marile probleme care frământă omenirea, de marile răspunderi cetățenești, au mulțumit conducătorilor Bisericii și Patriei pentru îndrumările prețioase date și, la rîndul lor, au reliefat munca depusă de fiecare la locul unde este trimis, îndeplinind misiunea cu toată convingerea.

Astfel, și aceste conferințe de orientare au constituit momente de revizuire a conștiințelor, de dinamizare a spiritelor de muncă și de realizare a idealurilor umanitare și naționale.

Pr. DAVID POPESCU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA BOLINTIN DEAL II

Străvechiul sat Bolintin Deal, unde cîndva a poposit Tudor Vladimirescu împreună cu pandurii săi, are două biserici în care credincioșii vin cu evlavie să se închine în fața icoanei Maicii Domnului.

Amîndouă au avut de suferit din cauza marelui cutremur din 1977, dar datorită sfaturilor părințești date de Înaltul nostru Chiriarh — Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, la amîndouă s-au început lucrările de reparații și restaurări. Prima, mai mică, din parohia din deal a terminat mai repede și a fost înzestrată, pe lingă toate cele necesare și cu o frumoasă pictură.

Astfel, în ziua de 7 iunie 1981 P. C. Pr. Marin Ungureanu, protoieria Circ. Ciorogirla, delegat al Centrului eparhial, înconjurat de un sobor de preoți din vecinătate, a săvîrșit sfințirea lucrărilor de restaurare și reînnoire a bisericii. După sfințirea apei, ocolirea bisericii a continuat sfînta liturghie, răspunsurile de la strană fiind date de credincioși, iar predica zilei a fost ținută de preotul Duță Gheorghe.

Preotul Tudor Marin, parohul bisericii, a prezentat o dare de seamă asupra activității sale pastorale de 46 de ani de preoție, mai întii în parohia Hobaia și apoi aici. Arată ansamblul de lucrări efectuate, ca reparația bisericii, zidărie, acoperiș, refacerea luminii, paratrăznet și în sfîrșit, această pictură frumoasă.

Aduce mulțumiri conducerii Bisericii — Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin pentru ajutorul moral și material acordat și Departamentului Cultelor pentru concursul dat. De asemenea credincioșilor care au sprijinit desăvîrșirea acestor lucrări.

P. C. Protoiereu Marin Ungureanu, aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, arătînd că aproape toți preoții din protoieria Ciorogirla au terminat lucrările de remediere a rănilor aduse de cutremur. Este bucuros că la parohia Bolintin Deal II, datorită rivnei preotului Tudor Marin și enoriașilor, lucrarea s-a terminat atît de frumos și strălucitor. Biserica este frumos împodobită, cimitirul gospodărește alinia și întreg ansamblul se prezintă în mod deosebit.

Felicită pe preotul paroh și pe credincioși pentru realizările ce se văd și le urează prosperitate și sănătate să țină la locașul lor de rugăciune care ne unește pe toți.

Ceremonia s-a terminat cu pomenirea ctitorilor și credincioșilor adormiți.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTA TREIME“-GHENCEA DIN BUCUREȘTI

În ziua de luni 15 iunie 1981 — sărbătoarea Sfintei Treimi —, într-un cadru deosebit, s-a săvîrșit sfințirea lucrărilor de restaurare, reînnoire și de pictură de la frumoasa și măreața biserică ce poartă numele «Sfintei Treimi» din cartierul Ghencea din Capitală.

Răsfoind cronicile și înscrisurile, după o veche însemnare de pe mineiul din luna noiembrie, tipărit la Rîmnic la 1788, aflăm «că această biserică unde este hramul «Sfînta Treime» este făcută, din temelie de răposatul jupîn Neculaie Băcanu și alți negustori în anul 1828, — sau 1820 — pe locul unei alte biserici care era de lemn».

Actuala biserică a fost construită între anii 1927 — 1937, preoți slujitori fiind Vasile Ouatu și Constantin Coman și ținută de către primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române Miron Cristea la 11 noiembrie 1934. A mai fost reparată între timp, iar acum restaurată general.

Astfel, încă din zorii zilei, credincioșii parohiei, în frunte cu P. C. Protoierul Constantin Ștefănescu și cu cei trei preoți Gheorghe Țițeica, Marin Florescu și Pîrvan Petre, după ce pregătiseră toate cele necesare, așteptau venirea delegațiilor Centrului Eparhial: P. C. Preot Octavian Popescu, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, însoțit de P.P. C.C. Preoți consilieri mitropolitani Dinu Provian, Ion Neamu, Mihai Marinescu și alții. Biserica era împodobită cu florile începutului de vară — crini și trandafiri —, dar mai mult era împodobită de credința enoriașilor și de bucuria împlinirilor.

După obișnuita sfințire a apei, ocolirea bisericii și ungerea ei cu Sfântul și Marele Mir, s-a continuat cu oficierea Sfintei Liturghii, răspunsurile de la strană fiind date de credincioși, în felul acesta subliniindu-se și mai mult, dragostea lor pentru biserică.

Predica zilei a fost prezentată de Pr. Ion Panțuroiu, fost slujitor la această biserică.

După serviciul divin, P. C. Protoierul Constantin Ștefănescu, salută prezența P. C. Pr. Vicar Octavian Popescu și a preoților invitați, arătând activitatea și munca depusă de credincioși și preoții parohiei, pentru efectuarea lucrărilor necesitate de urmările cutremurului și de reînnoire a edificiului și restaurare a picturii. Felicită pe preoți și pe credincioși, pentru această frumoasă realizare, redînd încă unei biserici din Capitală haina strălucitoare și aleasă pe care o avea la început.

P. C. Preot Gheorghe Țițeica, parohul bisericii, prezintă o dare de seamă asupra desfășurării lucrărilor. Arată unele greutăți ce a întîmpinat, subliniind dragostea și bunăvoința preoților și enoriașilor care au înțeles să depună rîvna și contribuția lor pentru restaurarea bisericii. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin pentru ajutorul substanțial acordat prin Arhiepiscopia Bucureștilor și unor parohii care au sărit cu ajutorul lor atunci cînd lucrările se aflau în impas. De asemenea mulțumește Departamentul Cultelor pentru concursul acordat, pentru că lucrările să se desfășoare în bune condiții. Mulțumește P. C. Părinte Vicar Octavian Popescu, P. C. Protoierul Constantin Ștefănescu și tuturor celor prezenți.

P. C. Pr. Octavian Popescu, vicar mitropolitan și delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, aduce binecuvîntarea Prea Fericirii Sale, preoților și credincioșilor acestei parohii, felicitîndu-i pentru frumoasele realizări. Arată că pe întreg cuprînsul țării și Biserica a căutat să remedieze stricăciunile aduse de cutremur și să lucreze la restaurarea, reînnoirea și înfrumusețarea tuturor locașurilor de cult. Această biserică este frumoasă și vrednică de a purta hramul «Sfintei Treimi», mai ales că este pictată de marele meșter, regretatul Gh. Popescu.

Referindu-se la «Sfînta Treime», P. C. Sa arată că aceasta este o taină, o învățătură fundamentală a Bisericii noastre, fiind prima din toate învățăturile de credință. De copii am fost învățați să ne închinăm în numele «Sfintei Treimi» — Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh —, aceasta fiind cea mai scurtă și cea mai cuprinzătoare rugăciune adusă Dumnezeuirii, Celei de o ființă și închinată în trei ipostasuri. Așa după cum soarele este unul și are trei funcțiuni: razele, căldura și lumina, tot așa și Sfînta Treime are trei persoane: Tatăl, Cel ce ne-a zidit, Fiul, Cel ce ne-a mîntuit și Duhul Sfînt, cel ce ne-a sfințit, — Duhul adevărului și Dătătorul de viață. Prin darurile Sale,

Sfântul Duh, a dat puternicie sfinților apostoli, care erau oameni simpli și neînvățați, timizi și fricoși, ca să cîștige lumea toată în aria Evangheliei. Același duh este prezent în biserică și lucrează prin ierarhie, prin cler.

Încă o dată, P. C. Părinte vicar Octavian Popescu felicită pe preoții bisericii și pe credincioși pentru frumoasele realizări.

Ceremonia sfințirii lucrărilor de restaurare și reînnoire a bisericii «Sfânta Treime» din cartierul Ghencea s-a sfârșit cu pomenirea ctitorilor și slujitorilor adormiți în Domnul.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA STREJNICU, JUDEȚUL PRAHOVA

Parohia Strejnicu situată în comuna cu același nume, se lasă pe stînga atunci cînd părăsești drumul cel mare al Ploieștilor, pe unde cu veacuri în urmă a trecut Mhiai Viteazul, în luptele sale date la Ploiești și Ploieștiori. Păstorită de vrednici preoți, cu renume în cele duhovnicești și cu credincioși rîvnitori în cinstirea Bisericii aștepta în ziua de 29 iunie — praznicul Sfinților apostoli «Petru și Pavel» încununarea și binecuvîntarea muncii lor, prin delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin — P. S. Episcop Vasile Costin, vicar patriarhal.

La ora 9 dim. P. S. Sa, însoțit de P. C. Pr. Pirvu Constantin, vicar administrativ patriarhal, a fost întîmpinat de soborul de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Pr. Ștefan Săvulescu, protoiereul Circ. Ploiești, P. C. Pr. David Popescu de la Centrul eparhial, preotul Petre Pandele, parohul bisericii și de credincioși. Peste tot numai flori și lumînări aprinse.

Primirea a fost desăvîrșită și emoționantă. Evlavia creștinilor era măreață.

După sfințirea lucrărilor de reînnoire, ocolirea bisericii și ungerea ei cu Sfîntul și Marele Mir, a urmat săvîrșirea sfintei liturghii arhieriești în cadrul căreia s-a făcut și o hirotonie de preot. Predica zilei a fost ținută de P. C. Preot David Popescu, de la centrul eparhial. Răspunsurile liturgice au fost date de credincioși omofonic.

În continuare a luat cuvîntul P. C. Pr. Constantin Pirvu, vicar patriarhal, care a spus printre altele: «Astăzi ați adăugat o piatră de hotar credinței pe aceste meleaguri. Moșii și strămoșii noștri au legătură cu noi, peste ani, prin har, prin aceeași credință, același botez și aceeași slujire totdeauna. Eveniment unic în istoria satului căci mulți n-au mai văzut sfințire de biserică, cu slujbă arhierască, și mai ales hirotonie de preot. Ieri a fost amintită, prin glasul sfintei evanghelii alegerea primilor apostoli și pe temelia acestora s-a temeluit biserica. La hirotonie s-au cîntat aceleași imnuri ca și la taina cununiei: Isaia dănuiește..., sfinților mucenici... etc. prin taina aceasta se face unirea preotului cu Biserica. Preoția este de la Hristos și se transmite prin punerea mîinilor de la Hristos pînă astăzi. Porunca Mîntuitorului: «Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh» prin preoțime se îndeplinește. Nu este preoție fără Duhul Sfînt, acesta fiind în Biserică. Un preot nu se ia din adunare, ci se pregătește prin școli teologice, se modelează după chipul Mîntuitorului și se dăruiește Bisericii prin taina hirotoniei. «Cuvîntul catehetic al P. C. Vicar a găsit mare și de folos răsunset în sufletele credincioșilor».

P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu, salută prezența P. S. Episcop Vasile Costin Țirgovișteanul, care va rămâne de neuitat pentru credincioșii din parohia Strejnicu. În continuare prezintă o dare de seamă asupra activității gospodărești din parohiile protoieriei Ploiești, care, ascultînd îndemnul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin au remediat urmările cutremurului. Arată că și la parohia Strejnicu, vrednicul preot Pandelescu, cu rîvnă, a îndemnat pe enoriașii săi și a redat bisericii «frumusețea cea dintîi».

P. C. Pr. Pandelescu, parohul bisericii, își manifestă bucuria sa pentru că a văzut lucrările terminate și sfințite atît de sărbătorește. Aduce mulțumiri Conducerei Bisericii — Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru sprijinul moral și material acordat. De asemenea, organelor parohiale și credincioșilor care au ajutat la realizările ce se văd. În mod deosebit, mulțumește P. S. Episcop-vicar Vasile Țirgovișteanul și P. C. Pr. Pîrnu, vicar administrativ patriarhal, pentru prezența lor și frumoasa slujbă de azi.

P. S. Episcop Vasile, aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, credincioșilor și păstorului lor sufletesc. În continuare P. S. Sa, se referă la cuvintele apostolilor spuse Mîntuitorului pe muntele Taborului: «Bine ne este nouă aici» și arată bucuria pe care o simte acum la sfîrșitul lucrărilor de reînnoire a bisericii, care sînt sfințite în mod atît de sărbătorește. Legătura noastră cu pămîntul, cu țara, este puternică și încurajare, un pas înainte în mijlocul poporului. Credința este de origine apostolică și poporul nostru o păstrează din gura sfîntului apostol Andrei, cel dintîi chemat. Ea a mers de la om la om și în ea am fost creșcuți și învățați să facem semnul Sfintei Cruci. Ea ne-a păstrat și unitatea ca ființă națională. «În Transilvania noastră — spune P. S. Sa, care este din Bihor, credincioșii de la noi au scris împărătesei Maria Tereza, care căuta trecerea ortodocșilor la confesiunea romano-catolică, prin presiuni dureroase, : pămînturile țî le dăm, feciorii țî-i dăm la armată, dar credința să nu ne-o ceri că nu țî-o dăm, căci numai aceasta o mai avem»... Au fost vremi în trecut în care pericolul era gata să ne strîvească, dar credința noastră a fost deosebită».

În continuare, P. S. Sa arată că poporul nostru se bucură de pace și de progres. Conducătorul poporului nostru, Președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu a fost apreciat ca «Omul Păcii» pe anul 1980. Și noi să fim cu poporul și să mergem cu el înainte. Să ne rugăm neîncetat pentru pacea lumii și bunăstarea tuturor. Roagă pe credincioși să nu uite biserica, s-o încălzească cu sufletele lor și totdeauna să fie împodobită ca azi. Felicită pe toți pentru frumoasele realizări îndemnînd să păzească neștirbită credința strămoșească și să asculte de păstorul lor sufletesc. A fost o zi de neuitat pentru toți.

Pr. DAVID POPESCU

SFINȚIREA LUCRĂRILOR DE RESTAURARE GENERALĂ ȘI REÎNNOIRE A BISERICII MĂRCUȚA DIN BUCUREȘTI

Ziua de 8 noiembrie 1981 — praznicul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil — pentru credincioșii din cartierul Mărcuța ce se lasă spre valea Colentinei, a constituit un neuitat eveniment creștinesc. Vechea vatră a minăstirii își sărbătorea hramul, iar biserica «reînnoită și ca o mireasă împodobită», primește din nou binecuvîntarea și sfințirea. Este restaurată, cu ziduri noi refăcute, cu o pictură nouă și fru-

moasă, cu un cimitir organizat — toate lucrări ce fac cinste slujitorilor ei : P. P. C. C. preoți Nicolae Pretorian — parohul bisericii, Constantin Popescu și Vasile Țepordei, precum și organelor parohiale.

Astfel, încă din ajun, în cadrul serviciului de seară, Prea Cucernicul Preot Octavian Popescu, vicar mitropolitan al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvârșit slujba vecerniei, litiei și acatistului, în prezența a numeroși credincioși din parohie și a ținut un frumos cuvânt duhovnicesc despre însemnătatea bisericii și rolul ei în viața credincioșilor. A arătat cât de frumoasă și bineprimită e rugăciunea făcută într-o biserică frumoasă, ce reprezintă o jertfă adusă lui Dumnezeu. A felicitat pe preoți și organele parohiale pentru frumoasele realizări.

Biserica Mărcuța — fosta minăstire Mărcuța — străjuiește de aproape patru veacuri aceste meleaguri care azi sînt la marginea Capitalei. Vechi monument istoric, din secolul al XVI-lea, zidită de meșteri mari, cu cheltuiala marelui Dan Logofăt în vremea lui Mircea al II-lea (1585—1594), a suferit de-a lungul vremii multe stricăciuni. Cronicile vremii arată stricăciunile pricinuite bisericii de luptele dintre Matei Basarab și Radu Vodă, date în apropiere pe apa Colentinei, după care Matei Basarab a reparat-o. În anul 1680, Jupîneasă Vișana, fiica lui Marcu Armașu, al doilea cîtor, și frate al lui Dan logofătul, a donat întreaga sa avere, ca metoh Mitropoliei Ungrovlahiei, iar Mitropolitul Teodosie, primînd această donație, a făcut reparații la biserică și la chiliile călugărilor.

De aici înainte biserica s-a numit Mărcuța, după numele fiicei lui Marcu Armașu, care a donat-o Mitropoliei. În anul 1733 sub domnia lui Grigore Ghica (1733—1735) fiind Mitropolit Ștefan al Ungrovlahiei, biserica Minăstirii a fost restaurată complet și, cu această ocazie a fost săpată în piatră, o pisanie, cu litere chirilice, pisanie care se vede și astăzi deasupra ușii de la intrarea în biserică.

Numai după cincizeci de ani, în 1779, în vremea domnitorului Alexandru Ipsilanti, a fost reparată biserica, a fost zidită o turlă pe pronaos (care azi nu mai există) și a fost zidită clopotnița, unde a fost așezată o placă de marmură sub stema țării. În vremea aceea Minăstirea era închinată Marii Lavre a Sfintei Fecioare, din insula Halchis din Grecia, iar călugării, care o administrau, au lăsat-o în părăsire și secătuită de venituri, pînă la anul 1802 cînd a fost din nou stricată de cutremur. Între timp a mai suferit alte reparații, care au depărtat linia arhitectonică și forma avută inițial în veacul al XVI-lea.

În anii puterii populare, între 1966 și 1981, s-a efectuat o restaurare științifică a fostei minăstiri Mărcuța, după cum se poate vedea azi.

Astfel, sub îndrumarea fostei Direcții a Monumentelor istorice, între anii 1966—1972 s-a făcut restaurarea zidurilor bisericii, turlei, clopotniței și alte lucrări, din fondul Statului. În continuare s-au efectuat valoroase lucrări la pictura murală, catapeteasmă, clopotniță, mobilier, introducerea căldurii centrale și restaurarea porților de la intrare. De asemenea s-a înfrumusețat cimitirul, primind o aliniere perfectă, potrivit dispozițiilor primite de la Centrul eparhial.

În aceste condițiuni, biserica Mărcuța, în dimineața zilei de 8 noiembrie, pe un frig prea devreme arătat, a primit pe Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, fiind întîmpinat de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Preot Nicolae Nicola, prototereul Circ. II Capitală și preoții slujitori ai parohiei. **Credincioșii, în număr deosebit, au oferit flori celor veniți.**

Ceremonia sfințirii s-a început cu sfințirea apei, ocolirea bisericii și ungerea ei cu Sfântul și Marele Mir, continuând cu Sfânta Liturghie. Răspunsurile au fost date de un grup de studenți teologi de la Institutul din București.

Preotul Constantin Popescu a ținut cuvântul de învățătură, vorbind despre Sfinții Ingeri, în frunte cu Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil, patronii acestei biserici.

În continuare, P. C. Protoiereu N. Nicola, arată mulțumirea clericilor și credincioșilor din cartier pentru prezența P. S. Episcop Roman, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh în mijlocul lor, ca să sfințească lucrările de reînnoire ale bisericii și să aducă tuturor binecuvântarea Prea Fericirii Sale. Prezintă o dare de seamă asupra lucrărilor ce se execută la bisericile din protoieria sa. Felicită pe preoți și organele parohiale, și în mod deosebit pe toți credincioșii care au depus rîvna și jertfa lor la restaurarea bisericii.

P. C. Pr. paroh Nicolae Pretorian, după ce face un istoric bogat al trecutului acestei biserici, fostă minăstire, închinată mai întîi Mitropoliei, încă de la 1680 de către Jupîneasă Vișana, fiica lui Marcu Armașu, al doilea ctitor al bisericii, arată că de atunci a rămas biserică cu numele de Mărcuța. Arată starea de plîns în care au lăsat-o călugării greci trimiși de la Lavra de la Halchis, căreia o închinase Domnitorul Alexandru Ipsilanti și cum în veacul trecut a servit ca spital pentru oamenii bolnavi de nervi, iar de la 1952 a rămas biserică de mir în cartierul ce era mereu în creștere.

P. C. Sa trece în revistă lucrările ce s-au desfășurat în ultimii 15 ani, la care a contribuit Statul, prin Direcția Monumentelor istorice cu jumătate din valoarea lor, restaurîndu-se și redîndu-i forma cea dintîi. Arată că toate acestea au fost făcute cu rîvna credincioșilor și cu ajutorul autorităților bisericești și de Stat. Aduce mulțumiri lui Dumnezeu că le-a ajutat să realizeze această restaurare a bisericii și întregului complex redînd Capitalei încă o frumoasă ctitorie și un valoros monument religios. Mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin care a delegat pe P. S. Roman, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor să-l reprezinte la această serbare a bisericii. Mulțumește P. S. Sale că și-a luat această osteneală și a făcut o slujbă atît de impresionantă și frumoasă ce va rămîne de neuitat. Mulțumește preoților ce au participat la slujbă, organelor parohiale și tuturor credincioșilor și donatorilor. Amintește, cu respect și de repausatul Patriarh Justinian, care a îndrumat în trecut lucrările și a donat lemnele de nuc pentru construirea catapetesmei.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, după ce aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, zice printre altele: «Se bucură astăzi, împreună cu noi, enoriașii, moșii și strămoșii, preoții și credincioșii din vechime, pentru această sărbătoare a bisericii Mărcuța. Saltă în jurul ei, nevăzut, puterile îngeresti văzînd pe oamenii credincioși, în biserică lor, la hramul lor. Biserica a primit astăzi darul sfințirii, devenind purtătoare de har. Pulsează duhul lui Dumnezeu căci astfel găsim în biserică liniștea, bucuria, speranța. Cît trăim ne îngrijim pentru viața acesteia trupească, dîndu-i hrană și băutură. Dar și sufletul are nevoie de aer, de hrană și de băutură spirituală. Ea este în biserică și o găsim prin propovăduirea preoților, prin Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Această hrană este dulce și bună. Primii creștini de multe ori ascultînd Cuvîntul, uitau de foame. Băutura spirituală este singele Domnului și Sfînta Euharistie. Aerul spiritual este rugăciunea. Creștinul care nu se roagă este bolnav. Este lipsit de viață și de vigoare. Cea mai bună rugăciune se face în biserică. Aici, în chip nevăzut, îngerii sînt și slujesc cu noi, după cum zice cîntarea: «Acum puterile cerești împreună cu noi slujesc...» și ne apără de toate primejdiile.

Viața noastră este o minune căci fiecare avem un înger păzitor care ne ajută. Mesajul păcii este adus de Ingeri, acesta fiind climatul în care se împletește dragostea și viața. Cel ce strică pacea este de la cel rău. El se revoltă împotriva lui Dumnezeu și iubirii de aproapele». În continuare, P. S. Sa dă prețioase îndemnuri duhovnicești. Frumosul Cuvînt de învățătură dat de P. S. Sa a înduioșat pe toți cei prezenți.

Astfel, ziua sfințirii lucrărilor de restaurare și înfrumusețare a bisericii Mărouța a constituit o pagină luminoasă în cronica acestui vechi monument de credință ce a dăinuit patru secole aici, la marginea de azi a capitalei, pagină la care am fost cu toții părtași.

Pr. DAVID POPESCU

PREOTUL ICONOM STAVROFOR TEODOSIE AGAPIE 16 august 1902 — 17 mai 1981

În dimineața zilei de duminică 17 mai 1981 inima preotului Agapie Teodosie a încetat să mai bată.

S-a născut la 16 august 1902 într-o frumoasă și bogată comună, Drăgănești, a plaiurilor moldovene, ca fiu al venerabilului preot Ioan Agapie și al mamei sale Veronica, primind o educație aleasă. A urmat cursurile Seminarului teologic și ale Facultății de teologie din Cernăuți, distingându-se prin studii și comportare și obținând licența în teologie.

A fost preoțit în anul 1923, după ce se căsătorește cu Nina, fiica preotului Scurtu Filip, pe seama parohiei Măndrești, unde desfășoară o rodnică activitate sacerdotală, dînd dovadă de un dezvoltat simț al răspunderii încredințate de ierarhia superioară bisericească, fapt pentru care a fost distins cu ranguri bisericești, pe măsura înalțelor sale vrednicii. Astfel i s-au acordat rangurile onorifice de stavrofor, iconom stavrofor și purtător de nabodelniță. Pentru activitatea sa pastorală și misionară, inteligența și istețimea minții sale în apărarea dreptei credințe, a fost însărcinat și cu funcția de protopop, păzind prin aceasta turma Bisericii noastre de rătăcirile ivite după primul război mondial.

În anul 1940 s-a stabilit în parohia Tigoi, Jud. Buzău, unde a slujit cu demnitate și devotament pînă la pensionare în anul 1967, deservind biserica timp de 44 ani fără întrerupere.

Slujba prohodului preotului Agapie Teodosie s-a săvîrșit în curtea bisericii în ziua de 19 mai 1981, de un sobor de 8 preoți în frunte cu P. C. Pr. Gh. Popescu fost protopop de Rm. Sărat, secondat de P. C. Preot Horhogeia Ion, delegat al Protoieriei și Episcopiei Buzăului, fost paroh al bisericii din Tigoi, în prezența unui număr impresionant de credincioși.

Personalitatea și activitatea preotului T. Agapie i-au fost evidențiate în cuvînt de aleasă cinstire de către Pr. Gh. Popescu, care a amintit că acum 7 ani, în ziua de 22 august 1974, ne găseam aici, la această biserică organizată în sobor de prohodire și în alai de înmormîntare pentru venerabilul părinte, adormit atunci întru Domnul, pr. ic. stavrofor Ioan Agapie — tatăl.

Și iată-ne azi după 7 ani, în aceeași duioasă situație, în jurul sicriului, cu rămășițele pămîntești ale distinsului preot Teodosie Agapie — fiul. Iată-ne așadar, într-o situație deosebită. Asistenți și încadrați într-o privesiște specială. Chipul fiului rea-

duce cu piozitate și memoria tatălui său, ca amândoi să illustreze imaginea clară și curată, a preotului după rânduiala creștină.

A fost un preot de elită, grandios în simplitate, mareș în modestie, înfrigorat în slujire, corect și demn în comportare, cu măsura omului echilibrat și de omenie.

A fost întotdeauna pilduitor, demn și corect.

Și-a chivernisit bine dragătoria, de aceea după cuvîntul Sf. apostol, i se cuvine deosebită și îndoită cinste.

Avem în fața noastră imaginea unui preot minunat, unui preot desăvirșit. Blind și modest, plăcut la vorbă, cald la sfat, plin de iubire pentru toți. Totdeauna gata să mîngie o suferință, atent și darnic pînă la sacrificiu, om al rugăciunii îndelungate și stăruitoare și pios adînc, nu-și ridică ochii de pe slova rugăciunii, dect să privească sf. potir. Așa a fost omul și părintele Teodosie Agapie.

Și-a cîștigat aprecierea și prietenia fraților de slujire și recunoștința enoriașilor săi. A trăit ca un adevărat ucenic al Domnului Hristos. A slujit Bisericii sale cu toată înfrigurarea apostolică, a propovăduit Evanghelia și și-a întărit credința și nădejdea în viața veșnică.

Aducem familiei părintelui T. Agapie încredințarea că le înțelegem durerea despărțirii și le-o împărtășim din toată inima. Ne plecăm cu respect în fața sicriului pr. T. Agapie și ne despărțim de el cu înțeleapta rostire strămoșească : să-i fie țărina ușoară și cu ruga creștină : «Dumnezeu să-l ierte».

În continuare, pr. Horhogeia Ion, delegat al Protoieriei Rm. Sărat, a elogiât meritele deosebite și activitatea pastorală și gospodărească a mult iubitului preot Teodosie Agapie pe care l-a cunoscut și apreciat ca pe un bun sfătuitor și grabnic îndrumător al tuturor.

Credincioșii îl regretă profund deoarece le-a fost nu numai părinte duhovnicesc ci le-a fost și îndrumător util.

Prin firea sa blîndă și vorba sa blajină și totdeauna cîntărită rămîne în memoria tuturor celor ce l-au cunoscut ca un exemplu viu de preot și om. La meritele sale, o contribuție însemnată a adus-o și tovarășa sa de viață, care l-a secondat cu demnitate pînă la sfîrșitul vieții.

Ne despărțim cu regret de pr. Teodosie Agapie și ne plecăm cu respect în fața sicriului, păstrîndu-i cu cinste amintirea.

Credincioși acestei parohii cu inimile îndoliate și cu durere în suflet se despart cu greu de păstorul lor sufletesc și încearcă o lipsă și un regret manifestat prin lacrimile ce le-au vărsat la căpătiul părintelui lor sufletesc.

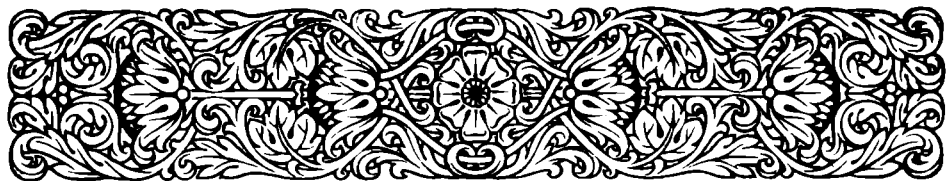
Transmit familiei din partea P. S. Episcop Dr. Antonie, arhieresti binecuvîntări și condoleanțe pentru pierderea suferită prin moartea preotului T. Agapie.

Din partea credincioșilor a vorbit Grigore Negoită, care a scos în evidență activitatea rodnică a decedatului.

După ocolirea tradițională a sf. biserici în dangătul clopotelor, corpul neînsuflețit al vrednicului preot iconom stavrofor Teodosie Agapie este dus pe brațele preoților prezenți și așezat în curtea bisericii parohiale, alături de tatăl său pr. Ion Agapie.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și veșnică să-i fie amintirea.

Pr. prof. Mihail ȚEPORDEI



ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI (noiembrie – decembrie 1981)

1. Prăznuirea nașterii Domnului la Centrul arhiepiscopal

Marele praznic al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, de la 25 decembrie, ca în fiecare an a adus multă bucurie spirituală clerului și credincioșilor eparhiei în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim. Pruncul dumnezeiesc care a venit pe pământ la pînirea vremii, ca să ne împăce cu Tatăl ceresc și să aducă pacea și bunavoire între oameni, a fost întâmpinat cu dragoste și evlavie pe aripa rugăciunilor și a sfințelor cîntări care au răsunit în biserici și în inimile credincioșilor.

În Ajunul Crăciunului, la catedrala arhiepiscopală s-a săvîrșit slujba privegherii, iar în ziua praznicului, I. P. S. Arhiepiscop a oficiat sfînta liturghie arhierescă, înconjurat de clerul catedralei. La sfîrșitul slujbei a rostit cuvîntul pastoral la Nașterea Domnului și a împărtășit binezuvîntări clerului și credincioșilor.

În aceeași zi, la catedrală, după oficierea vecerniei, corala catedralei a prezentat un program de colinde tradiționale de Crăciun, care au fost audiate de numeroși credincioși din oraș.

I. P. S. Arhiepiscop a slujit de asemenea și în ziua a treia a praznicului, la sărbătoarea Sfîntului Arhidiacon Ștefan.

P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a slujit în prima zi de Crăciun la catedrala din Constanța, iar în ziua a doua și a treia la bisericile Adormirea I și Sf. Îngeri din același oraș.

În întreaga eparhie Nașterea Domnului a fost sărbătorită într-o atmosferă de bucurie duhovnicească și în duh de pace, potrivit sfințelor tradiții statornice de veacuri la poporul nostru și în lumea ortodoxă.

2. Slujbe arhieresti misionare și hramuri

La 6 decembrie, la sărbătoarea Sf. Ierarh Nicolae, hramul catedralei arhiepiscopale, I. P. S. Arhiepiscop a oficiat sfînta liturghie arhierescă, înconjurat de soborul clericilor catedralei.

P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat slujbe arhieresti la urmatoarele biserici :

— 30 noiembrie. la parohia «Sf. Andrei», cu prilejul hramului. Această biserică din oraşul Constanţa este deservită de C. preoţi Dinu Nicolae — paroh şi Averche Simion.

— 6 decembrie, la parohia «Sf. Nicolae» din oraşul Constanţa, de hram, păstorită de preoţii Miţu Constantin — paroh, Palade Mitrofan şi Leca Mihai.

3. Resfinţiri de biserici

— Resfinţirea bisericii din parohia Moscu, protopopiatul Galaţi.

Duminică, 1 noiembrie, I. P. S. Arhiepiscop Antim în fruntea unui mare sobor de preoţi a oficiat resfinţirea bisericii din parohia Moscu, protopopiatul Galaţi, păstorită de Pr. Sergiu Gumeniuc. Cu acest prilej, preotul paroh Sergiu Gumeniuc a fost hirotosit iconom stavrofor.

În cuvîntul rostit la sfîrşitul sfintei liturghii, I. P. S. Arhiepiscop şi-a manifestat bucuria sufletească pentru resfinţirea sfîntului locaş care a primit veşmînt nou de pictură bisericească şi pentru strînsa colaborare dintre credincioşi şi organele parohiale, în frunte cu preotul paroh.

Tuturor le-a dat părinteşti îndemnuri să păstreze mai departe buna rinduială în trăirea vieţii creştineşti şi cetăţeneşti, şi în tot ce ţine de apărarea păcii, bunul cel mai de preţ pe care Dumnezeu l-a lăsat oamenilor pentru a se bucura de viaţă şi de roadele ei. În incheiere, a împărtăşit arhieresti binecuvîntări întregii obşti parohiale.

-- Resfinţirea bisericii din parohia Mihail Kogălniceanu, protopopiatul Medgidia

La 1 noiembrie, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul în fruntea unui sobor de preoţi, a resfinţit biserica din parohia Mihail Kogălniceanu, judeţul Constanţa, păstorită de preoţii Enache Drăguş — paroh şi Costandache Mihai. Acest eveniment festiv s-a datorat faptului că la această biserică s-a executat o pictură nouă de pictorul Caraman Vasile.

Cu acest prilej preotul paroh Enache Drăguş, a fost hirotosit iconom. La sfîrşitul slujbei P. C. protoiereu şi Pr. paroh au adresat P. S. Episcop-vicar Epifanie cuvinte de bun sosît în această parohie şi au exprimat mulţumiri la adresa I. P. S. Arhiepiscop Antim şi a P. S. Sale pentru darul resfinţirii sfîntului locaş.

Răspunzînd, P. S. Sa a prezentat, pe scurt, doctrina Bisericii în legătură cu cinstirea sfîntelor icoane şi a adus mulţumiri şi felicitări credincioşilor şi preoţilor parohiei pentru înfăptuirea unei lucrări aşa de însemnate.

-- Resfinţirea bisericii din parohia Lunca, protopopiatul Babadag.

La 15 noiembrie, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat resfinţirea bisericii din parohia Lunca, protopopiatul Babadag, judeţul Tulcea, păstorită de preotul Drăgan Stelian. Preotul paroh Drăgan Stelian a fost hirotosit cu acest prilej sachelar.

P. S. Episcop-vicar Epifanie, în cuvîntarea rostită, a adus felicitări şi mulţumiri preotului paroh, organelor parohiale şi credincioşilor din partea I. P. S. Arhiepiscop Antim, pentru lucrările de reparaţii efectuate la biserică. P. S. Sa s-a referit apoi la însuflîtele chemări ale Apelului Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste pentru pace şi dezarmare în lume la care a răspuns într-un glas întreg poporul nostru, exprimîndu-şi adevărată ca apărător al păcii. A îndemnat apoi pe credincioşi să

srijine și să își aducă aportul lor la apărarea și împlinirea faptelor păcii, după îndemnurile pe care le primesc de la conducătorii noștri.

— Resfințirea bisericii din parohia Oltina, jud. Constanța.

La 22 noiembrie, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat slujba de resfințire a bisericii parohiei Oltina din protopopiatul Medgidia, păstorită de preotul Teugea Gheorghe. Predica zilei a fost rostită de preotul Moise Onofrei — Medgidia. La sfârșitul sfintei liturghii au vorbit P. C. protoiereu Nicolae Virgil și P. C. preot Teugea Gheorghe, care au exprimat mulțumiri conducerii Sf. Arhiepiscopii, autorităților și tuturor celor care au sprijinit lucrarea de împodobire a sfântului locaș cu pictură în frescă, catapeteasmă, mobilier, și un clopot nou.

P. S. Episcop-vicar Epifanie, luând cuvântul, a transmis credincioșilor, Consiliului și Comitetului parohial, în frunte cu preotul paroh, binecuvântările I. P. S. Arhiepiscop și felicitările pentru înfăptuirea unei lucrări așa de însemnate la acest sfânt locaș. Arătând care este rostul sfânt al bisericii, a îndemnat pe credincioși să o respecte și să răspundă la chemările ei. Să păstreze credința cea adevărată și să trăiască în frățietate și bună înțelegere. În încheiere, referindu-se la recentul Apel al Frontului Democrației și Unității Socialiste pentru dezarmare și pace, P. S. Sa a adus dovezi din Sfinta Scriptură și din Sfinții Părinți, care ne învață pentru pace și bunăvoire față de aproapele nostru și de întreaga omenire.

— Resfințirea bisericii din parohia Negrileşti, protopopiatul Tecuci.

La 15 noiembrie, a avut loc resfințirea bisericii parohiei Negrileşti, protopopiatul Tecuci, județul Galați, păstorită de preotul Turcu Dumitru. Slujba a fost oficiată din încredințarea I. P. S. Arhiepiscop Antim, de către P. C. arhim. Ieronim Motoc — vicar administrativ, împreună cu P. C. protoiereu Chivu Grigore, Pr. Ramfu Vasile — Furcenii Vechi, misionar protopopes, preoții pensionari Popa Dumitru și Silvestru Alexandru și diaconul Vasile Vasile. Parohia a efectuat reparații capitale și pictură nouă în frescă.

4. Hirotonii de preoți

— Candidatul Băleanu Marin a fost hirotonit diacon la 15 noiembrie, iar la 16 noiembrie preot, pe seama parohiei Tămăoani, protopopiatul Galați.

5. Conferințele de orientare ale preoților din noiembrie 1981

În zilele de 11 și 12 noiembrie a.c. s-au desfășurat lucrările conferințelor de orientare ale preoților pe trim. IV/1981. Aceste conferințe au avut un cadru solemn. Conducerea eparhială și întreaga preoțime din eparhie și-au exprimat adeziunea la Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, din 30 noiembrie 1981, document istoric primit cu însuflețire de întregul nostru popor și cu un larg ecou în cercurile internaționale. În mod excepțional conferințele s-au ținut în comun, cîte două protoierii pe județe, la centrele protopopești Galați, Tulcea și Constanța. Astfel, la 11 noiembrie s-au întrunit la Galați preoții din protopopiatele Galați și Tecuci. În aceeași zi, la Constanța, a fost întrunirea preoților din protopopiatele Constanța și Medgidia, iar la 12 noiembrie la Tulcea s-au întrunit preoții din protopopiatele Tulcea și Babadag. Întrunirile de la Galați și Tulcea au fost prezidate de I. P. S. Arhiepiscop Antim, iar cea de la Constanța, de P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul.

La protoieria Galați, după citirea Apelului pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., I. P. S. Arhiepiscop, luând cuvîntul, a spus între altele: «În atmosfera de mare entuziasm trezită în întreaga țară de Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, atenția noastră, a slujitorilor bisericești din cele două protoierii ale județului Galați se îndreaptă astăzi, în mod deosebit, spre conținutul acestui prețios document de mare actualitate pentru poporul nostru ca și pentru întreaga omenire.

Acest mișcător Apel este destinat a fi cunoscut de masele largi populare și a trezi la acțiune conștiințele tuturor pentru apărarea păcii, imperativul suprem al vremii noastre.

Această impresionantă chemare către țară și către lumea întreagă oglindește dorința națiunii noastre de a trăi în pace și în colaborare cu toate popoarele și de a-și păstra și în viitor libertatea și independența sa.

În același timp ea reflectă situația alarmantă de tensiune și groază în care trăiește omenirea zilelor noastre, sub amenințarea cursei înarmărilor cu noile arme ucigătoare și a primejdiei izbucnirii unui război mondial pustiitor, apocaliptic.

În această situație tulburătoare, clerul și credincioșii Bisericii noastre, făcîndu-se ecol îngrijorării întregului nostru popor, își afirmă voința lor de împotrivire față de cursa înarmărilor în continuă creștere și cer ca uriașele cheltuieli în scopuri militare să fie dirijate pentru ridicarea economică și socială a țărilor slab dezvoltate, pentru combaterea foametei și a bolilor, pentru lichidarea șomajului, a analfabetismului și altor rele care frînează progresul omenirii.

Biserica Ortodoxă Română, strîns legată de viața și destinele poporului nostru, prin însăși structura și misiunea ei, propovăduiește pacea și bunăvoința între oameni. Mîntuitorul Iisus Hristos a spus: «Eu am venit ca lumea viață să aibă și să aibă din belșug» (Ioan 10, 10), lăsîndu-ne nouă această sfîntă poruncă.

Evangelhia este o continuă chemare a omului la viață și la dragoste față de semenii și în același timp la lupta împotriva răului. Însuși glasul Domnului, în cartea Deuteronom, a grăit așa: «Viață și moarte ți-am pus Eu astăzi înaintea și binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi» (Deut. 30, 19).

Unul dintre bunurile supreme la care poate aspira omul este acela de a se bucura de pace și, totodată, de a lupta pentru pace. De aceea, Mîntuitorul Hristos a zis: «Fericiți sînt făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei 5, 9).

Urmînd aceste sfînte îndemnuri, noi slujitorii Bisericii ne socotim îndatorați să întărim rugăciunile noastre și lucrarea duhovnicească în contact cu credincioșii pentru a ajuta la făurirea unui climat de pace și la realizarea unei lumi mai bune și mai drepte. Ne dăm întreaga noastră adeziune la acest vibrant Apel și ne exprimăm satisfacția față de acțiunile de trezire a opiniei publice în favoarea păcii și față de manifestările pentru dezarmare din lumea întreagă.

Odată cu aceasta, a spus I. P. S. Sa în continuare, noi slujitorii cultelor, și ca parte componentă a Frontului Democrației și Unității Socialiste, ne unim glasul cu întregul nostru popor și cu hotărîre fermă ne vom strădui să ne aducem contribuția noastră, prin fapte concrete, la transpunerea în viață a chemării din documentul de înaltă valoare adresat în prezent obștii românești și maselor progresiste din lumea întreagă, de iubitul Președinte al țării noastre, Nicolae Ceaușescu».

La discuții au luat cuvîntul: P. C. vicar administrativ, arhim. Ieronim Motoc, P. C. consilier de la Centrul eparhial, P. C. protoierei și numeroși preoți care și-au

exprimat totală adeziune față de Apel și s-au angajat să sprijine și să își aducă aportul pentru prosperitatea Patriei, pacea și fericirea poporului prin rugăciuni: pentru pace, predici și îndemnuri date credincioșilor de a sluji cauza fărâșării vieții noi din țara noastră prin îndeplinirea îndatoririlor obștești.

La protoieria Tulcea și la protoieria Constanța ședințele au decurs în aceeași atmosferă de responsabilitate față de apărarea păcii, de adeziune la chemările Apelului și de angajare a preoților pentru sprijinirea inițiativelor luate de forțele iubitoare de pace de pretutindenea pentru întărirea încrederii între state și a securității internaționale.

La conferința de la Constanța, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, concluzionând, a spus între altele: «Să facem totul, ca să nu mai fie eroi ai războiului, ci numai eroi ai păcii. Pacea să fie aceea care să scrie istoria lumii și nu războiul».

Încheierea lucrărilor celor trei conferințe s-a făcut prin trimiterea de telegrame Președintelui Nicolae Ceaușescu, prin care preoții din întreaga eparhie, împreună cu credincioșii, sub călăuzirea I. P. S. Arhiepiscop, își exprimă adeziunea la Apelul pentru dezarmare și pace și se angajează să sporească strădaniile lor pentru slujirea vieții și a progresului Patriei noastre.

6. Lucrările Adunării Eparhiale

Duminică, 8 noiembrie a.c., sub președinția I. P. S. Arhiepiscop Antim, s-au desfășurat lucrările Adunării Eparhiale.

La orele 8, în prezența I. P. S. Sale și a membrilor Adunării Eparhiale, clerici și mireni, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, înconjurat de un sobor de clerici au oficiat Te-Deum-ul, în catedrala arhiepiscopală. La orele 9, în sala de ședință, s-au deschis lucrările printr-o cuvîntare ocazională a I. P. S. Președinte. După ce a salutat pe membrii Adunării, cât și pe reprezentanții Departamentului Cultelor și ai autorităților județene, I. P. S. Sa, între altele, a arătat că în acest an «activitatea eparhiei noastre s-a desfășurat în general cu rezultate rodnice, atât la Centrul eparhial cât și la unitățile din cuprinsul eparhiei noastre, în spiritul tradiției bisericesti și potrivit îndrumărilor date de conducerea superioară a Bisericii».

Slujitorii Altarului au urmărit și în acest an ca prin activitatea lor liturgică și de la amvon, prin contactele lor pastorale cu enoriașii să îndrumeze viața spirituală a acestora pe calea dreptei credințe, să cultive sentimente nobile în relațiile dintre oameni, să le însușească rîvnă pentru slujirea aspirațiilor de pace și progres ale poporului nostru și ale lumii întregi.

Lucrarea duhovnicească a preotului a fost dirijată îndeosebi spre probleme practice de natură morală, ca: întărirea familiei, munca, ordinea și disciplina etc. și pentru combaterea atitudinilor și actelor antisociale curente ca: furtul, beția, lăcomia, desfrîul și altele».

Referitor la lucrarea misionară, I. P. S. Sa menționează că aceasta «s-a continuat cu atenția cuvenită prin slujbe misionare arhieresti și în sobor de preoți, prin stimularea cinlării omofone, prin introducerea vecerniei duminicale cu program misionar și alte măsuri practicate în parohii».

Pe latura socială, I. P. S. Arhiepiscop a arătat că: «Încadrați în Frontul Democrației și Unității Socialiste și în alte organizații obștești, preoții, urmînd îndemnul nostru și-au dat concursul la acțiunile pentru apărarea păcii, la realizarea inițiativelor de interes cetățenesc, pe plan local, în campanii agricole și altele».

Pentru îndrumarea spirituală a preoților și credincioșilor, prin strădania eparhiei s-a tipărit o monografie intitulată «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi», care a fost primită cu satisfacție de clerul nostru și de cititorii din alte eparhii».

De asemenea, a arătat I. P. S. Sa că a dat atenție sporită pentru întărirea disciplinei clerului, insistându-se asupra comportării sale în familie, în relațiile cu credincioșii și în societate, precum și pentru înlăturarea deficiențelor în administrarea și gestionarea bunurilor parohiale.

Pe plan economic și gospodăresc a remarcat rîvna clerului pentru înlăturarea ultimelor rămășițe ale efectelor seismului din 1977 la bisericile și imobilele parohiale și pentru efectuarea de reparații curente și de pictură. Executarea acestor lucrări s-a făcut prin contribuția largă a credincioșilor, cu sprijinul Centrului eparhial și prin întraajutorarea dintre parohii. În același timp s-au făcut lucrări la unele monumente istorice ca biserica Cerțești — Galați, minăstirea Cocoșu și biserica Sf. Gheorghe din municipiul Tulcea.

«Se cuvine să subliniem, a arătat I. P. S. Sa, că în întreaga noastră activitate de pe teren am avut sprijinul asiduu al protoiereilor și preoților din eparhie, care cu spirit de devotament și jertfelnicie au stat în slujba credincioșilor și a intereselor actuale ale Bisericii. La Centrul eparhial ne-am bucurat în continuare de concursul rodnic al colaboratorilor noștri, în frunte cu P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul».

În încheiere, I. P. S. Sa a adus călduroase mulțumiri organelor de conducere ale Consiliilor Populare județene, Galați, Constanța și Tulcea precum și conducerii Departamentului Cultelor. Un respectuos omagiu a exprimat la adresa Prea Fericitului Patriarh Iustin pentru dragostea și grija pe care o poartă Bisericii noastre strămoșești. De asemenea, a exprimat o vie recunoștință Președintelui țării noastre, Nicolae Ceaușescu, «ctitor de viață nouă și stegar al luptei pentru pace, care cu multă înțelepciune cirmuiește destinele poporului nostru, spre noi trepte de progres».

După acest cuvînt au fost repartizate Consiliilor permanente ale Adunării Eparhiale, Dările de seamă ale sectoarelor administrativ-bisericesc, cultural și economic pe trim. IV/1980 și trim. I, II și III/1981, conturile de execuție bugetară, Bilanțul pe 1980 și proiectul de plan financiar pe 1982.

Comisiile au trecut la examinarea acestor lucrări și au întocmit rapoartele respective, prezentînd succint activitatea desfășurată de Centrul eparhial și au făcut propuneri adecvate. P. C. protoiereu Stănei Dumitru — Constanța, a citit raportul Comisiunii bisericești asupra Dării de seamă a sectorului administrativ bisericesc, întocmită în numele Consiliului eparhial de P. C. Pr. Teoharie Ioan, consilier administrativ bisericesc.

P. C. Pr. Verban Mihai — Constanța a prezentat raportul Comisiunii culturale întocmit pe baza Dării de seamă a P. C. Pr. Igor Jechiu, consilier cultural. P. C. Pr. Mohonea Costică — Galați a prezentat raportul comisiei economice, întocmit pe baza Dării de seamă a P. C. Pr. Constantin Lungu — consilier economic.

Pe marginea acestor rapoarte, la invitația I. P. S. Președinte, au luat cuvîntul P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, P. C. protoiereu Ionescu Nicolae — Tulcea, dr. Nicu Ionescu — Galați, P. C. Pr. dr. Grosu Nicolae — Galați, Vasile Blănaru — Constanța, P. C. protoiereu Stănei Dumitru — Constanța, Ștefan Hincu — Galați, Av. Vidrașcu Nicolae — Galați și P. C. protoiereu Nicolae Virgil — Medgidia.

Vorbitorii au făcut deosebite aprecieri și au subliniat aspectele mai însemnate din Dărilor de seamă prezentate. I. P. S. Arhiepiscop Antim a făcut completările cuvenite la discuții, apoi a supus spre aprobare aceste Dări de seamă prezentate în ședință, care au fost aprobate în unanimitate de membrii Adunării.

În continuare s-a dat citire textelor telegramelor omagiale adresate Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, domnului Ion Roșianu, Președintele Departamentului Cultelor și conducerii Consiliilor Populare județene Galați, Constanța și Tulcea.

După încheierea lucrărilor, la propunerea I. P. S. Arhiepiscop Antim, a avut loc o ședință dedicată Apelului pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, adresat popoului nostru și lumii întregi, ca membrii Adunării să-și exprime adevărată și sprijinul față de acest document de mare importanță pentru pacea generală. La invitația ce i s-a făcut, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a dat citire Apelului, după care I. P. S. Arhiepiscop a rostit o cuvântare din care spicuiam cele ce urmează: «Apelul către țară și către lumea întreagă al F.D.U.S., a spus I. P. S. Sa, oglindește dorința popoului nostru de a trăi în pace și colaborare cu toate națiunile lumii. Totodată el reflectă situația de tensiune și groază a omenirii zilelor noastre din cauza înarmărilor masive care se fac și care pot duce la izbucnirea unui nou război mondial. Față de această situație îngrijorătoare, clerul și credincioșii Bisericii noastre, alături de întregul popor, cer ca toate fondurile destinate cheltuielilor militare să fie folosite pentru combaterea relelor care frânează omenirea în drumul ei spre progres. Misiunea Bisericii, a spus I. P. S. Sa, este de a propovădui pacea și binevoirea între oameni, iar Evanghelia este o chemare la viață».

După ce a adus unele dovezi cu citate din Sfânta Scriptură, care ne îndeamnă la pace I. P. S. Sa, în încheiere, a subliniat faptul că Biserica și slujitorii ei fac parte din F.D.U.S. și că «alături de întregul popor își vor aduce contribuția la transpunerea în viață a Apelului adresat țării noastre și lumii întregi de Președintele Nicolae Ceaușescu».

După acest cuvânt, I. P. S. Sa a invitat pe cei de față să ia parte la discuții.

Au luat cuvântul:

P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a declarat între altele: «Noi slujitorii ortodocși ne însușim Apelul adresat de F.D.U.S., document de o excepțională importanță, care exprimă cu putere dreptul sacru la viață, pace și independență. Ne dăm totală adeziune la această nouă și strălucită străduință pentru binele popoarelor, care-i pacea. Spunem un NU hotărât bombelor cu neutroni, NU coșmarului de război. Ne vom strădui cu toți cetățenii patriei ca pacea să triumfe pe pământ».

P. C. consilier Igor Jechiu face indemnul ca: «Să propovăduim cu timp și fără timp chemările mărețe ale Apelului și împreună cu toți credincioșii noștri să ne alăturăm marelui front al păcii și să spunem un NU hotărât războiului».

Teodor Niculescu — Constanța arată că «omenirea poate fi ajutată nu prin arme ucigătoare, ci prin folosirea științei și a muncii, pentru progres și pace».

P. C. preot Mihai Verban — Constanța se angajează să sprijine din tot sufletul Apelul înaintea credincioșilor, apărând sfânta cauză a păcii.

P. C. protoiereu Ionescu Nicolae — Tulcea exprimă totală adeziune la Apelul clerului și credincioșilor din protopopiatul Tulcea și cere «să înceteze înarmările și să se restabilească încrederea și cooperarea între state».

P. C. inspector Dumitru Găureanu arată că «Biserica a slujit totdeauna cauza păcii, care este condiția existențială a vieții» și se roagă și lucrează pentru înfăptuirea ei. Ca preot și cetățean se alătură Apelului și asigură că va fi un făcător de pace între credincioși.

Dragonescu Anghel cere «să se scoată rachetele din Europa, iar fondurile economisite să fie folosite pentru vindecarea bolilor, înlăturarea foametei și a lipsurilor în lume».

P. C. protoiereu Secuianu Ioan — Babadag — declară că împreună cu clerul și credincioșii din protopopiat își va uni eforturile cu întregul popor pentru înțelegerea cursei înarmărilor și folosirea energiei nucleare în scopuri pașnice.

P. C. protoiereu Nicolae Virgil — Medgidia, arată că «Apelul ne-a îmbogățit îndatorirea sfântă de a sluji și a apăra pacea, iar prin rugăciunile și lucrarea noastră pastoral-socială, împreună cu întregul nostru popor, cu toate forțele iubitoare de pace, să ne exprimăm protestul nostru hotărât împotriva cursei înarmărilor și a războiului».

La încheierea discuțiilor, în numele Adunării Eparhiale, I. P. S. Arhiepiscop Antim a dat citire următoarei telegrame adresată Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu :

«În atmosfera înălțătoare a marii întreceri socialiste în care este cuprinsă întreaga țară și în pragul încheierii cu succes a unui nou an de muncă, în toate sectoarele economiei naționale, membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, împreună cu noi, ne îndreptăm gândul cu recunoștință către Domnia Voastră, rugându-vă să binevoiți a primi expresia profundului nostru devotament și a călduroaselor sentimente de dragoste și prețuire ce vă păstrăm, pentru nobila și pilduitoarea strădanie ce o depuneți pentru prosperitatea Patriei noastre și creșterea prestigiului ei în lume.

Insuflețiți de cele mai curate sentimente patriotice și de nețărmurită încredere în înțelepciunea și destoinicia Conducerii noastre de Stat, am primit cu viu interes Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, pentru făurirea unei lumi a prieteniei și colaborării pașnice între toate națiunile.

Această impresionantă chemare către țară și către lumea întreagă oglindește dorința națiunii noastre de a trăi în pace și colaborare cu toate popoarele și de a-și apăra și în viitor libertatea și independența».

Făcându-se ecoul îngrijorării întregului nostru popor, în fața intensificării cursei înarmărilor și a primejdiei izbucnirii unei noi conflagrații mondiale, clerul și credincioșii Bisericii noastre își afirmă voința lor de împotrivire față de uriașele cheltuieli în scopuri militare și cer ca acestea să fie dirijate pentru ridicarea economică și socială a țărilor slab dezvoltate.

Odată cu aceasta Vă asigurăm că ne vom sili cu rivnă sporită să ne aducem contribuția la transpunerea în viață a chemării din documentul de înaltă valoare, adresată obștei românești și maselor din lumea întreagă, sprijinind eforturile pe care le depune țara noastră la marea luptă a forțelor înaintate de pretutindeni, pentru securitatea mondială și pentru eliberarea omenirii de coșmarul unui nou război nimicitor».

Epuzându-se ordinea de zi, I. P. S. Președinte a declarat închise lucrările Adunării Eparhiale din acest an și a mulțumit celor care au participat la sesiune și la discuții.

Tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvântări.

† Preot Iconom Stavrofor Constantin Comșa

La 21 noiembrie a.c., a trecut la cele veșnice preotul iconom stavrofor Constantin Comșa, fost inspector bisericesc la Centrul eparhial Galați. Adormitul întru Domnul s-a născut în anul 1911, în comuna Cudalbi, județul Galați. În 1936, după absolvirea studiilor teologice, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Slobozia Conache din protopopiatul Galați. În 1973 a fost transferat la parohia Sf. Pantelimon din municipiul Galați și numit inspector bisericesc eparhial. În 1978 s-a pensionat pentru limită de vîrstă și a rămas cu îmbisericirea la aceeași parohie.

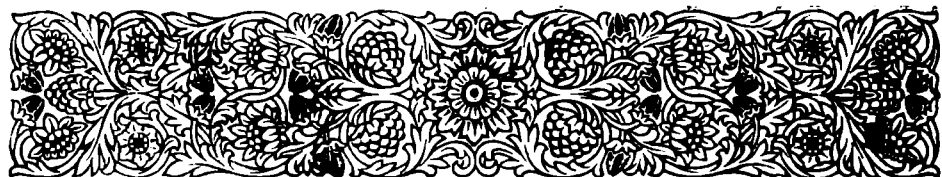
La trecerea lui din viață îl plîng soția sa, presvitera Maria, fiii săi Liviu, Gina și Minodora cu nepoții și rudeniile lor. De asemenea îl regretă credincioșii parohiilor în care a păstorit și preoțimea din Galați și din eparhie, în mijlocul cărora a lucrat cele de zidire pe drumul slujirii celor sfinte și a binelui obștesc.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în biserica Sf. Pantelimon, de un sobor de preoți, avînd în frunte pe P. C. consilier Ioan Teoharie și pe P. C. inspector bisericesc Dumitru Găureanu. În necrologul rostit cu acest prilej, P. C. consilier Ioan Teoharie a evidențiat activitatea meritorie desfășurată de răposat ca slujitor al altarului și cetățean. Totodată a transmis familiei îndurerate și celor de față binecuvîntarea de mîngiere și de întărire sufletească din partea I. P. S. Arhiepiscop Antim. Numeroasa asistență și jerbele de flori depuse la catafalc au exprimat dragostea deosebită de care s-a bucurat în viață adormitul întru Domnul, preotul Constantin Comșa.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Arhim. Ieronim MOTOC





EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI

Conferințele de orientare din lunile septembrie, octombrie și noiembrie

Conferința de orientare din luna septembrie 1981 s-a desfășurat la toate cele șase protopopiate între 22 septembrie—7 octombrie 1981, avînd ca temă: «*Figuri de clerici ortodocși români, participanți la lupta pentru libertate națională și dreptate socială (cu prilejul împlinirii în anul 1981 a 160 de ani de la Revoluția lui Tudor Vladimirescu și comemorarea a 380 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul)*».

Lucrările, la toate protoierile, au fost conduse de către un delegat de la Centrul Eparhial, în prezența P. S. Episcop Dr. Antonie.

La protoierile Rm. Sărat, Pătirlagele și Brăila ca delegat a fost P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic, iar la Protoierile Focșani, Panciu și Buzău, P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier administrativ.

Conferințele au fost precedate de Te-Deum și Polihroniu.

Pentru întocmirea referatului au fost desemnați mai mulți preoți și s-au ales referatele următorilor preoți, pentru a fi susținute: la Protoieria Buzău — Pr. Jugă-naru Viorel, de la parohia Greceanca; la protoieria Panciu, Pr. Potop Teodor, de la parohia Vidra; la protoieria Focșani, Pr. Alexe Ioan, de la parohia Mălcănești; la protoieria Rm. Sărat, Pr. Ispas Gheorghe, de la parohia Zilișteanca; la protoieria Pătirlagele, Pr. Chivoiu Nicolae, de la parohia Mlăjeț; la protoieria Brăila, Pr. Vircolici Gheorghe, de la parohia Brăilița.

Numeroși preoți au făcut completări pe marginea referatelor.

Toți vorbitorii au scos în evidență figurile luminoase ale celor doi domnitori creștini — Mihai Viteazul și Tudor Vladimirescu, care au luptat pentru dreptate socială, independență, suveranitate și dezrobirea românilor de sub dominația străină.

Biserica noastră strămoșească, care numără aproape 20 de veacuri de existență, și-a împletit viața sa cu viața poporului nostru. Poporul român a avut continuu sentimentul înrădăcinării sale în acest pămînt.

Lupta pentru unitatea neamului sub Mihai Viteazul, la care Biserica noastră a participat efectiv prin cler, s-a încununat cu prima unire a celor trei Țări Românești, în condițiile luptelor de eliberare de sub dominația otomană, aceasta constituind cel mai însemnat eveniment din trecutul poporului nostru.

Clericii și ierarhii ortodocși români au participat la acțiunile lui Mihai Viteazul susținând lupta acestuia pentru independență națională și unitatea politică a românilor.

La sfârșitul lucrărilor, P. S. Episcop Dr. Antonie referindu-se la tema conferinței, a arătat scopul pe care l-a avut Sf. Sinod când a fixat această temă arătând că cele două aniversări, a lui Mihai Viteazul și a lui Tudor Vladimirescu, sînt menite să ne readucă în memorie și în conștiințe figurile acestor doi eroi naționali, luptători pentru libertate și pentru unitatea tuturor românilor. Acum, ca și atunci, preoțimea este chemată să fie alături de popor, de năzuințele lui spre libertate, unitate, suveranitate, independență.

În continuare P. S. Sa a amintit despre episcopul Chesarie al Buzăului, care la instalarea sa în 1825 a vorbit despre revoluția lui Tudor Vladimirescu, spunînd că «Patria este una a tuturor și nimic nu e mai prețios decît cuvîntul Patrie». Alți episcopi ca Filotei și Dionisie Romano, mari patrioți, s-au implicat cu toată ființa în lupta pentru dreptate socială, pentru accesul tuturor la cultură, pentru biruința deplină a limbii românești în lupta cu slavona și greaca.

Astăzi, în fața clericilor se impune necesitatea unei alte lupte și anume lupta pentru viață, în condițiile amenințărilor cu un nou și distrugător război.

Echilibrul de forță trebuie să se realizeze nu prin cursa înarmărilor și prin dezarmare treptată, singura care ar salva omenirea de la un cataclism.

În parohiile noastre, în organizațiile internaționale trebuie să ne spunem cuvîntul pentru apărarea vieții. Viața vine de la Dumnezeu și numai Dumnezeu are dreptul să dispună de ea. Să ne facem toți apostoli ai vieții și ai păcii, a încheiat P. S. Sa.

*

Conferința administrativă din luna octombrie, în Eparhia Buzăului, s-a desfășurat între 19—29 octombrie 1981, avînd ca temă «Disciplina clerului Bisericii Ortodoxe Române în lumina Sîntelor canoane, a legiuirilor bisericești și de stat, exemplu pentru viața religios-morală a credincioșilor».

Lucrările, la fiecare protoierie, au fost prezidate de către un delegat de la Centrul Eparhial după cum urmează: la protoieria Rm. Sărat P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier administrativ; la protoieria Buzău, P. C. Pr. Cristîșor Manea — Directorul Seminarului; la protoieria Brăila, P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier administrativ; la protoieria Focșani, P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic; la protoieria Pătîrlagele P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier administrativ; la protoieria Panciu, P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic.

Următorii preoți au susținut referate: la protoieria Rm. Sărat, Sachelarie Stelian — parohia Rîmnicelu; la protoieria Brăila, Andronescu Gheorghe — parohia Sf. Cruce-orăș; la protoieria Pătîrlagele, Dușu Constantin — parohia Joseni; la protoieria Buzău, Vlad Apostol — parohia Măxineni; la protoieria Panciu, Pătrășcanu Gheorghe — parohia Bătînești și la protoieria Focșani, Negoită Ioan — parohia Jorăști.

Mulți preoți au făcut completări pe marginea referatului, evidențiind faptul că în țara noastră s-au făcut transformări esențiale în toate sectoarele de activitate, în viața spirituală și economică.

În baza prevederilor Constituției țării noastre, care garantează libertatea de conștiință, precum și libertatea de credință ca și în baza legii cultelor, s-au creat condiții noi de viață și pastorație clerului B.O.R.

Chipul preotului ortodox se reflectă în activitatea sa pastorală. Preotul conștient de misiunea încredințată trebuie să se comporte potrivit învățaturii Mântuitorului Hristos.

Preotul care nu-și modelează viața după chipul lui Hristos, nu va fi niciodată «lumina lumii».

Din comportarea sa în viață, la slujbă, între oameni, în familie, se vede chipul adevăratului preot ortodox: bun, blând, cumpătat, înțelept, gata de sacrificiu pentru binele aproapelui său.

Să fie depărtat de viciul ce bîntuie printre oameni: beția, lăcomia, desfrul, violența etc.

Preotul este dator să respecte autoritatea civilă și bisericească, să se supună dispozițiilor primite, colaborînd pentru binele obștesc.

Clerul B.O.R. are marea datorie de a cunoaște și respecta cu sfințenie atât legile statului nostru, cît și prevederile statutare și canoanele bisericești.

Un credincios iubitor de muncă cinstită, înzestrat cu o gândire sănătoasă, dovădind prin credința și capacitatea lui că a odrăslit din trunchiul și sufletul acestui popor, este idealul spre care trebuie să tindă toți și pe care trebuie să-l propovăduim și să-l modelăm prin mijloacele de pastorație pe care ni le pune la îndemînă Biserica.

Așa ne vor Biserica, credincioșii și poporul nostru.



Ultima conferință de orientare de la Episcopia Buzăului s-a desfășurat între 10—12 noiembrie 1981, avînd ca temă, potrivit indicațiilor primite de la Sf. Sinod, «*Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste*», temă cu profunde semnificații în viața poporului român și a popoarelor de pe întreg globul, doritoare de pace și liniște.

Conferințele s-au desfășurat astfel: la protoieria Buzău la data de 10 noiembrie, unde au luat parte și preoții din protoierile Rm. Sărat și Pătirlagele, fiind delegat din partea Centrului Eparhial P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic, la lucrări asistînd P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, din încredințarea P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală.

Conferința de la protoieria Focșani s-a desfășurat pe data de 11 noiembrie, unde au participat și preoții de la protoieria Panciu, fiind din partea Centrului Eparhial P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier administrativ, asistînd la lucrări de la început pînă la sfîrșit P. S. Episcop Dr. Antonie, iar la protoieria Brăila conferința s-a desfășurat la data de 12 noiembrie, ca delegat fiind P. C. Pr. Guță Gheorghe, unde de asemenea a luat parte și P. S. Episcop Dr. Antonie.

La protoierile unde s-au ținut conferințele, președinții de la Centrul Eparhial au dat citire «*Apelului pentru dezarmare și pace al F.D.U.S.*», după care preoții s-au înscris la cuvînt, aducîndu-și contribuția, de pe pozițiile lor, la acest mare deziderat al omenirii, care exprimă voința nestrămutată a poporului nostru de a lupta împreună cu celelalte popoare din întreaga lume, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru dezarmare și pace.

Clerul din eparhie a dat o înaltă apreciere inițiativei Domnului Nicolae Ceaușescu, pătrunsă de un spirit de înaltă grijă și răspundere pentru viața și liniștea popoarelor, pentru destinele civilizației umane, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte.

S-a arătat în timpul discuțiilor că poporul român este conștient că înfăptuirea mărețelor sale aspirații, cum și realizarea năzuințelor tuturor popoarelor, de bunăstare

și progres sînt condiționate în mod vital de înlăturarea pericolului războiului și instaurarea unei păci trainice pe planeta noastră.

Avînd în vedere situația gravă creată în Europa, ca urmare a acumulării în această parte a lumii a unui arsenal de arme de distrugere a omenirii, preoțimea a cerut cu toată fermitatea oprirea amplasării rachetelor nucleare, cu rază medie de acțiune pe continentul european și a rostit un «NU» hotărît războiului și bombeii cu neutroni.

Preoțimea Eparhiei, luînd cunoștință cu vie emoție de noua și istorica inițiativă a Domnului Nicolae Ceaușescu și de «*Apelul pentru pace și dezarmare al F.D.U.S.*», și-a exprimat adevărată sinceră față de acest document al rațiunii, al înțelepciunii, al dragostei față de om, al respectului față de cultură și civilizație.

S-a arătat că și credincioșii Bisericii noastre au primit cu vie satisfacție și adîncă recunoștință acest *Apel* și își exprimă adevărată deplină și hotărîtă de a sprijini acțiunile pentru apărarea păcii, îmbinînd rugăciunea pentru pace cu munca constructivă pentru pace, progres și bunăstare.

S-a exprimat convingerea că numai așa se va împlini porunca Mîntuitorului către toți oamenii: «*Fericiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema*» (Matei 5, 9).



Ședințe ale Consiliului Eparhial

La data de 28 septembrie 1981 a avut loc cea de a treia ședință a Consiliului Eparhial a anului, prezidat de către P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală.

Au fost rezolvate probleme din viața Eparhiei: s-au făcut numiri și transferări de preoți, s-au acordat ajutoare la diferite biserici, pentru reparații și lucrări de pictură, ca și unor persoane particulare.

S-au trecut în revistă lucrările ce s-au efectuat la Centrul Eparhial, pînă la această dată, și s-au propus măsuri în continuare pentru urgentarea tuturor lucrărilor pentru care s-au primit autorizații.

A patra ședință a Consiliului Eparhial a avut loc în ziua de 28 noiembrie 1981, sub președinția P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, la care s-au analizat rapoartele celor trei sectoare de activitate: administrativ, cultural și economic.

După apelul membrilor, s-au ratificat hotărârile Permanenței Consiliului Eparhial și s-au rezolvat lucrările de ordin administrativ-bisericesc privind: numiri, transferări, pensionări de preoți.

La sectorul economic s-au rezolvat probleme privind gospodărirea mijloacelor materiale și bănești de la Centrul Eparhial, de la Seminarul teologic și de la parohiile din cuprinsul Eparhiei. S-au acordat apoi unele ajutoare, la cerere, unor persoane nevoiașe.

În încheierea ședinței, P. S. Episcop Dr. Antonie a apreciat ca bună activitatea celor trei sectoare de activitate și a supus Consiliului Eparhial spre aprobare cele trei rapoarte aducînd mulțumiri membrilor Consiliului Eparhial pentru buna desfășurare din cursul anului 1981.

Adunarea Eparhială

În ziua de 29 noiembrie 1981 s-a întrunit în ședință de lucru Adunarea Eparhială a Episcopiei Buzăului, rezolvînd lucrările potrivit ordinii de zi comunicată din vreme tuturor membrilor.

La ora 9,30, în Paraclisul Episcopiei, s-a făcut un Te-Deum de către slujitorii Catedralei : P. C. Pr. Negulescu Marin, P. C. Pr. Guzu Vasile și P. C. Pr. Radu Ilie, slujbă la care a luat parte și P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, în prezența multor credincioși.

După oficierea Te-Deumului, membrii Adunării Eparhiale au fost invitați în sala de recepție a Palatului Episcopal, unde s-au ținut lucrările Adunării Eparhiale.

În calitate de președinte, P. S. Episcop Dr. Antonie a deschis ședința robind următoarea cuvântare :

«Domnule Director al Departamentului Cultelor, domnilor delegați ai organelor locale ale puterii de stat și stimați membri ai Adunării eparhiale.

Iată că ne-a ajutat Dumnezeu să ajungem încă o dată în pace, la vremea obișnuită a bilanțului, când se face socoteala activității, când se face analiza reușitelor și a eșecurilor, când din învățămintele anului care trece, se face planul de viitor. Totul se face în lumea de azi cu plan, avându-se în vedere prioritățile, într-o anumită logică, determinate de necesitățile locale armonizate cu cele comune și generale.

Bilanțul pe care sînteți chemați să-l apreciați este o estimare a trecutului; planul pe care sînteți chemați să-l aprobați este o estimare a viitorului. Și unul și altul sînt opere de ordine și armonie, sînt afirmarea vieții ca armonie și sens, dovadă a superiorității omului față de toate celelalte creaturi, dovadă că omul lucrează cu rațiune. Faptul că omul își poate face un bilanț al activității și un plan de viitor, e un test de cultură, un test de civilizație, un mijloc și o dovadă de nivel de dezvoltare.

Spuncam la început că ne-a ajutat Dumnezeu să ajungem la «vremea obișnuită» a bilanțului și a planului de viitor. Ce frumos, ce important este acest lucru: să poți spune că la «vremea obișnuită» ai ajuns să faci ceva. Ecclesiastul, deși pesimist în general, constată totuși că pentru orice lucru este o clipă prielnică și vreme pentru orice îndeletniciri pe pămînt. Vreme să te naști, și vreme să mori, vreme să semeni și vreme să culegi ceea ce ai sădit. El se simțea bine în tihna, în succesiunea logică și sigură a ciclurilor vieții și ale naturii, ale anotimpurilor, a zilelor și a nopților, a sămăntutului și a recoltatului, a nașterii și a creșterii, a trăirii și a morții firești, toate dinainte prevăzute. Să știi că la vreme obișnuită se vor coace fructele și le vei culege, că vei trăi și le vei culege. Într-o lume și o viață în care totul e firesc, n-ai de ce să te temi că nu vei ajunge să culegi ceea ce ai semănat. Nu ești în situația de a te teme că n-ai să mai exiști la vremea coacerii, la vremea obișnuită a culesului, prezent, să te bucuri de ele. Ce reconfortant e să știi că vei fi prezent la întîlnirea cu merele coapte, cu strugurii sau cu piersicile.

Toți ne simțim bine cînd în viață domnește ordinea, cînd în lume, în familia noastră, în viața noastră personală domnește echilibrul, cînd totul are sens, cînd totul se petrece în siguranță, cînd plecînd de acasă, știm că ne vom întoarce și o vom găsi așa cum am lăsat-o; cînd despărțindu-ne de un prieten, știm că îl vom vedea săptămîna viitoare, sau luna viitoare, știm că îl vom revedea așa cum l-am lăsat; cînd semînd grîu, știm că vom recolta grîu, că din grîu va răsări grîu și nu neghină; cînd scriind o carte, știm că o vom și tipări, că o vom și citi, și o vor citi și alții, și a.m.d.

Cînd se întîmplă altfel, ne simțim violențați, ne simțim șocați, acuzăm o dezordine a lumii, dezordine care ne dezorientează, cum ar fi să zicem o zăpadă în mijlocul verii, cu soare fierbinte, sau cum ar fi nașterea de monștri, sau morțile stupide s.a.m.d. Cînd în locul obișnuitului ne întîlnim cu neobișnuitul, cu neașteptatul, cu

nedoritul, ou iraționalul, simțim că ființa noastră își pierde echilibrul și siguranța, elanul și tihna, ne pierdem sensul vieții, simțim că se clatină ceva sub picioarele noastre și acest ceva nu e numai ceva material, ci se clatină ceva în însăși ființa noastră rațională, ceva care ne face să ne pierdem echilibrul, să nu mai înțelegem nimic, să ne simțim dintr-odată într-o lume fără puncte cardinale, într-o lume anarhică.

Ne place tuturor să trăim cu sens, în siguranță, în succesiunea firească a ciclurilor naturii și a vieții noastre interioare și exterioare. Să putem zice mereu: am ajuns la «vremea obișnuită», pentru orice. Să putem spera mereu că vom ajunge la «vremea obișnuită» pentru toate, chiar și pentru moarte. Atunci când vine, firesc, la sfârșitul activității, atunci când nu mai e șocantă, atunci e uneori chiar așteptată.

Dar iată că sîntem astăzi în situația de a ne teme, de a ne teme de ziua de mîine. Sîntem în situația de a nu ști cum și ce va fi în ziua de mîine, pentru că deasupra noastră planează ca o sabie a lui Damocles, o amenințare care crește zi de zi și care ne face să ne temem că nu ne vom mai întîlni unii cu alții la «vremea obișnuită».

Se întîmplă ceva în lume, ca și cînd omul și-ar fi pierdut rațiunea. O cursă nebunească a înarmărilor face ca frica războiului să fie astăzi: sentimentul comun al tuturor oamenilor.

Lumea a progresat mult; ceea ce se întîmpla înainte în ere, în epoci lungi, astăzi se întîmplă în ani, în luni și zile. Tehnica, civilizația, fac progrese enorme. S-au schimbat atîtea lucruri; am ajuns în lună, am pus piciorul pe lună, putem vorbi de aici din Buzău cu orice parte a pămîntului și cu cei din junglă, dacă avem niște aparate mititele cu noi. Putem vorbi cu cel care se duce în lună, putem chiar să ne și vedem. Am ajuns la niște performanțe uluitoare, la care cei de acum cîteva sute de ani nici nu puteau să se gîndească, nici nu și le puteau imagina.

Intr-un singur domeniu însă, am rămas mereu săraci. Dacă altădată primitivul își căuta dreptatea cu ciomagul, cu bita, noi am rămas pînă în ziua de astăzi în aceeași situație. În acest domeniu n-am făcut absolut nici un pas înainte pînă în ziua de astăzi, decît folosindu-ne de tehnică și de civilizație, am perfecționat de la o epocă la alta, bita. Din ea am făcut arc, apoi am făcut săgeată, apoi am făcut spadă, apoi am făcut pușcă, apoi am făcut tun, apoi am făcut bombă atomică. Dar nu e mici o deosebire între bită și bomba atomică sau bomba cu neutroni decît aceea că acestea din urmă sînt mult mai ucigătoare decît cea dintîi, dar tot moarte aduc, numai că o aduc la mai mulți.

În tot ceea ce se întîmplă, în această nebunească și uriașă cursă a înarmărilor, eu văd o dovadă de neputință a rațiunii omenești. Nu văd o mare inadvertență, în vremea noastră, decît aceasta: Să-ți rezolvi conflictele de idei prin arme, prin război, prinucidere. În mod rațional, normal, ar fi ca să se rezolve conflictele de idei prin idei, prin dialog, prin tratative, că de aceea e omul rațional. Omul care a creat «Lucefărul», omul care a creat «Simfonia a IX-a», și cîte exemple de acestea minunate nu s-ar mai putea da, omul acesta totuși face din zi în zi arme care, în final, nu vor face altceva decît să-l omoare, chiar pe dînsul. Vorbeăm odată la o conferință cu preoții, despre o întîmplare citită la faptul divers în ziare, despre balenele sinucigăse. Vin colonii întregi de balene, eșuează pe plajă, și nu mai vor să se întorcă în mare. Se sinucid. Bine, dar acestea sînt balene, noi sîntem oameni, oameni raționali și totuși fabricăm într-una arme, eșuăm pe această plajă a înarmării, care ne duce la moarte. De aceea președintele țării noastre, domnul Nicolae Ceaușescu, simțind

cu luciditate, văzînd cu clarviziune și realism, situația din lumca de astăzi, a luat această nouă și extraordinară inițiativă de pace, care a dus la alcătuirea Apelului pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., Apel care a provocat în toată țara reacțiile pe care le știți, pe care le vedem la T.V. și le auzim la radio, la care participăm noi înșine, și B.O.R. și toate cultele din România ca membri ai F.D.U.S.

Zilele trecute, la 25—26 nov. a.c. a avut loc la București o Adunare a cultelor din R.S.R. pentru dezarmare, pace, cooperare și bună înțelegere între oameni. Au participat toate cultele din țară de la noi, au fost și delegați din 17 țări din Europa și din S.U.A. Au luat cuvîntul 114 delegați, printre aceștia și 25 de oaspeți străini. Toți, fără nici o excepție, membri ai diferitelor culte religioase, membri ai diferitelor naționalități conlocuitoare, ca și străinii care au luat cuvîntul, absolut toți, și-au exprimat profunda adeziune la această inițiativă a Președintelui țării noastre și la Apelul F.D.U.S. pentru dezarmare și pace.

Un episod petrecut la această Adunare mi s-a părut destul de interesant. La un moment dat a cerut cuvîntul un reprezentant din Anglia, decan al unui colegiu din Cambridge. A vorbit scurt, ca toți englezii, dar a ținut să spună că în momentul în care a plecat din Anglia, l-au abordat mulți prieteni care i-au spus că va merge într-o țară comunistă unde fără îndoială se va încerca să fie manipulat pentru politica țării respective. «Vă spun drept — a mărturisit el — neștiind ce se va întîmpla aici, m-am gândit și eu că s-ar putea să se întîmple lucrul acesta și am venit desul de precaut. Acum pot să vă spun că, într-adevăr, am fost într-un fel manipulat, dar îmi place să fiu manipulat pentru pace. Acest lucru îl voi spune cînd voi ajunge acasă. Îmi place și doresc să fiu manipulat, de oricine și oriunde, în lupta pentru pace». A fost foarte frumoasă intervenția acestui om. Conținutul vorbirilor oaspeților au fost în consens cu ceea ce au spus vorbitorii noștri din România. La sfîrșit s-a votat o moțiune și apoi, la propunerile venite din sală, s-a alcătuit o *Chemare a cultelor din România*, *Chemare* care va fi trimisă șefilor de guverne, parlamentelor, organizațiilor politice internaționale, organizațiilor religioase internaționale, Bisericilor. Este o *Chemare* de rațiune, o *Chemare* la pace, o *Chemare* la salvarea omenirii, la salvarea planetei, o *Chemare* la dezarmare, o *Chemare* la retragerea rachetelor din Europa, o *Chemare* la realizarea unui echilibru de forțe, la cota minimă, și nu la cea maximă, care e din ce în ce mai periculoasă.

Ați auzit tot ieri, la radio, sau ați văzut la T.V. noua inițiativă a Marii Adunări Naționale a țării noastre, însărcinarea pe care aceasta a dat-o Președintelui Țării, Domnului Nicolae Ceaușescu, de a se adresa imediat și direct președintelui U.R.S.S. și S.U.A. și tuturor semnatarilor actului de la Helsinki, cărora să le transmită voința de pace a României.

Iată pentru ce am considerat necesar ca înainte de a intra în ordinea de zi a Adunării Eparhiale, să dăm și noi citire *Apelului F.D.U.S.* pentru dezarmare și pace, și ne exprimăm și noi, ca for suprem al Eparhiei Buzăului, voința noastră de pace, adeziunea noastră la acest Apel al rațiunii, la omeniei, al realismului, Apel care încă o dată arată cât de mult România și Președintele ei, sînt în inima problemelor internaționale și, ca nicăieri în altă parte, iată că Președintele nostru este singurul care, din înalta magistratură pe care o ocupă în R.S.R. ca Președinte al Republicii, a luat această inițiativă de pace, personal, ceea ce n-a mai făcut nici un alt șef de stat. Auziți de manifestații de pace peste tot în lume, la Londra, la Madrid, la Paris, la Stockholm și așa mai departe; cele mai multe din ele sînt pornite la inițiative particulare, sau la inițiativa unor organizații pacifiste. La noi, iată, această inițiativă este politică de stat,

o politică a Păcii, a bunei înțelegeri dintre oameni. Propun deci ca, înainte de intrarea în ordinea de zi, să dăm citire APELULUI.

În continuare, Pr. vicar Teofil Dumitrescu a dat citire «*Apelului Frontului Democratiei și Unității Socialiste*», precum și unor proiecte de telegrame către Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, către Domnul Ioan Roșianu, Președintele Departamentului Cultelor, și către P. F. Părinte Patriarh Dr. Iustin Moiescu.

Au luat cuvîntul, în legătură cu Apelul, pr. Gh. Guță, consilier economic și protopopii Stamate Dima și Grigore Petrache.

Potrivit ordinii de zi, Secretarul general al Adunării Eparhiale a repartizat apoi rapoartele la Comisiile permanente, pentru a fi analizate și s-a suspendat ședința pentru o jumătate de oră.

La reluarea ședinței P. C. Pr. N. Tătaru — protopop de Focșani — raportor, a citit referatul comisiei bisericești, asupra raportului sectorului administrativ-bisericesc. Întocmit în numele Consiliului Eparhial de către P. C. Pr. Donisie Grigore — consilier administrativ. Referatul Comisiei culturale privind activitatea sectorului social pe anul 1981, a fost prezentat de Dl. prof. Dianescu Ion, iar referatul de la sectorul economic a fost prezentat de către Dl. jurisconsult Vasilescu Tudor.

Pe marginea raportului administrativ a luat cuvîntul P. C. Pr. Grigore Petrache, — protopop de Rm. Sărat; P. C. Pr. Furtună Gheorghe — protopop de Pătrîlgele și P. C. Arhim. Stoica Nifon — Exarhul Eparhiei.

Pe marginea raportului administrativ a luat cuvîntul P. C. Pr. Grigore Petrache — protopop de Panciu și Dl. prof. Cojocaru Vasile, iar pe marginea raportului economic a luat cuvîntul Dl. jurisconsult Șerban Stroeie.

Toți vorbitorii au făcut aprecieri pozitive asupra celor trei rapoarte, însușindu-și propunerile și concluziile din rapoarte.

A vorbit apoi P. S. Episcop Antonie, spunînd :

«Iată-ne la sfîrșitul lucrărilor noastre și, după cite s-au spus aici, atît în conținutul referatelor, din care am luat cunoștință de activitatea din eparhie în decursul anului 1981 și de proiectele pentru anul 1982, cit și din intervențiile Dvs., după toate acestea aproape că n-ar mai fi nimic de spus, decît să trec direct la declararea închiderii lucrărilor Adunării eparhiale.

V-aș cere totuși permisiunea să-mi dați voie să încerc citeva accente, în legătură cu unele din aspectele activității noastre și din trecut, din anul care trece și, în perspectivă, din anul care vine. Mai înainte însă vreau să mulțumesc tuturor pentru participarea la lucrările Adunării eparhiale. Analiza care s-a făcut, cifrele care ne-au fost prezentate, prezintă un bilanț pozitiv. Cred că toți ați remarcat că aproape toate bugetele oare ne-au fost prezentate, inscriu excedente. Sperăm că și planurile pe care le-ați aprobat astăzi vor răspunde nevoilor pe care le are întreaga noastră Eparhie.

Înainte de a trece la două sau la trei capitole la care aș vrea să mă opresc, aș vrea să spun citeva cuvinte legate de unele din intervențiile Dvs. Unul din vorbitori, un părinte protopop, ne-a reamintit că am spus atunci cînd am venit la Buzău că preiau lucrurile din mers, așa cum am și făcut. Dl. Stroeie ne-a adus aminte de citeva din realizările predecesorului meu la această eparhie, Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Angelescu. Există un obicei, toți îl știu, mulți dintre noi îl practicăm; ar fi bine să nu-l practicăm, dar se mai practică. Atunci cînd cineva vine într-o funcție oarecare și dacă funcția e și de răspundere, crede că totul începe cu el. Unii merg chiar mai departe, zic și cred că cei dinainte n-au făcut nimic. Eu aș vrea să fac

excepție de la această regulă, și am arătat-o chiar de la primele zile ale venirii mele aici, făcând cunoscut pentru toată lumea cât a făcut P. S. Episcop Antim aici. A venit în fruntea Eparhiei după un cutremur (1940), a găsit totul devastat și a trebuit să facă totul din nou. A adăugat aripi noi la clădirile din incintă, la cele din afara incintei, a făcut fabrica de luminări, a clădit muzeul și așa mai departe, garduri, o mulțime de lucruri frumoase, mari, importante, necesare pentru Sf. Episcopie, pentru care nu trebuie uitat. Și, în afară de aceasta, ca un om înțelept și stringător, când n-a mai putut face prea mult, din cauza vârstei prea înaintate, a făcut lucrul cel mai bun posibil: a strins bani și i-a lăsat celor care vor putea să-i întrebuințeze. Sînt sigur că dacă, așa cum se spune în psalmi, i s-ar fi dat o tinerețe și aripi noi ca ale vulturului, o tinerețe nouă, ar fi știut cum să întrebuințeze el acești bani, așa cum a știut să-i întrebuințeze și la început, după cutremurul din 1940.

A venit însă și o mare neșansă, așa zice. O mare nefericire. Zicea mereu, l-am auzit și eu la Sinod: «cel care vine după mine, nu va avea nici o grijă, găsește la Buzău totul pus la punct». Și așa ar fi fost, fără îndoială, dar a avut marea nefericire, marea neșansă a cutremurului din 1977, care a dărîmat totul, care a pus la pămînt tot ceea ce făcuse el. Și aceasta, în momentul în care din pricina vârstei înaintate nu mai avea puterea, forța necesară, să o ia de la capăt. Nu trebuie să uităm însă tot ce-a făcut și i se cuvine întregul nostru omagiu.

Mulțumesc tuturor celor care în cuvîntările rostite aici mi-au amintit și de faptul că am trecut de 55 de ani. Dl. prof. Cojocaru mă asigură că nu-s prea mulți. Mă compară cu sine! Mulțumesc tuturor celor care, în legătură cu aceasta și în legătură cu rapoartele, au spus despre mine unele cuvinte frumoase. Dacă e adevărat cît de cît, că am puterea de a discerne lucrurile, să mă credeți că știu să rețin din ceea ce ați spus Dvs. numai atît cît mi se cuvine.

Aș vrea să mă refer în continuare la unele aspecte din viața spirituală, misionară și pastorală a Eparhiei. Acestea i-am acordat oarecare prioritate, deși în general am acordat tuturor aspectelor aceeași importanță. Unul dintre vorbitori, un părinte protopop, ar vrea să afle ce părere am eu despre preoții din Eparhie. Părerea mea am spus-o și altădată, o spun și acum, și o spun cu răspundere și nu ca să flatez pe cineva. Părerea mea e bună. Cred că preoții știu să-și facă datoria și acest lucru pe mine personal și pe noi toți ne bucură foarte mult. Eu am încercat și aș vrea și de acum încolo să încerc un lucru: să-i fac pe toți preoții să știe, să fie convinși, că este cineva aici care le poartă de grijă, aici în Centrul Eparhial, în Sinod, în relațiile cu Biserica, în relațiile cu statul. Ei să-și facă datoria acolo, în parohiile lor, cu enoriașii. Știu că în marea lor majoritate și-o fac. Sînt informat că vorbesc, predică, răsîndesc învățătura, cum au poruncă. Eu însumi am căutat, cu bună știință și uneori cu oboseală, de ce să n-o spun, să le dau un exemplu bun. Nu m-am dus niciodată la biserică, fie aici, fie în altă parte, fără să predic, chiar și dacă a mai fost cineva care a predicat în ziua respectivă. Am făcut aceasta și cu gîndul de a fi un exemplu de urmat pentru preoții din eparhie.

Știu că toți își fac corect slujbele, cooperează sincer, frumos, cu organele locale de stat. De aproape doi ani de cînd sînt aici, nu știu dacă aș putea cita vreun caz din Eparhia noastră, în care preoții să fi făcut dovada unei lipse de orientare în această privință. Și acest lucru este bun și eu consider că și acesta este rodul activității pe care o desfășoară Centrul Eparhial la Conferințele preoțești, la Conferințele de orientare, administrative etc. Preoții au convingerea că trebuie să urmeze pilda înaintașilor lor, care au fost întotdeauna alături de popor, s-au identificat cu poporul,

cu năzuințele lui, împreună cu credincioșii lor. Au făcut tot ce s-a putut, tot ce li s-a părut de competența lor, tot ce le-a dat voie conștiința lor, pentru ca și ei să-și dea contribuția la progresul Patriei, la fericirea oamenilor și a credincioșilor noștri.

S-a vorbit mult de activitatea misionară. În timp ce se citau acolo niște cifre, am încercat la repezeală să fac un calcul. Situația din Eparhia noastră e bună și trebuie să fim bucușoși. Procentul de neortodocși, de culte neoprotestante, împreună cu stiliștii, abia ajung la 0,4% față de totalul populației din eparhie. Noi am organizat, după cum s-a spus, aceste vacanțe active, cum le-am numit, ca să nu supărăm pe frații noștri de alte confesiuni; am chemat și anul trecut, și anul acesta mai mulți decât anul trecut, 45 de preoți și am făcut cursuri de reîmprospătare doctrinară și de metodologie, în vederea înarmării lor cu cunoștințe și cu metode de lucru și am fost bucușos să constat cât de mult au apreciat preoții aceste cursuri, întrucât au spus că dacă la anu nu-i chemăm nominal, ei vor veni și nechemajă. Fără îndoială vom face aceste cursuri și la anul, cu altă grupă de preoți și vom primi și din aceia din care au mai fost. Ne vom orienta bineînțeles asupra preoților care au probleme sectare în cuprinsul parohiei lor. Situația noastră față de aceste culte, după cum s-a anunțat și în referat, este staționară. Nu s-au înregistrat treceri de la noi la alte culte. Dimpotrivă, s-au înregistrat 17 treceri de la alte culte la noi. Nu e mult, totuși e ceva. E mai bine decât am zice 17 treceri de la noi la alții. Și avem convingerea că pe această linie, vom începe încetul cu încetul să câștigăm teren. Noi nu avem deloc sentimentul că facem prozelitism; pentru că cei care revin, sînt credincioși de-ai noștri. Noi nu încercăm decât să-i aducem înapoi, la dreapta credință. La acea credință pe care românul o identifică cu legea creștină-ortodoxă și românească. Pentru că Ortodoxia a fost dintru început credința neamului românesc. Știți, în Ardeal, cînd trece un preot pe stradă și se uită un copil pe geam și-l întreabă maică-sa ce vede, el zice că trece *popa românesc*, asta înseamnă că trece cel ortodox, nu cel protestant, nici cel catolic.

Popa românesc înseamnă deci preotul ortodox. Noi am fost ortodocși și ortodoxia noastră a fost cuminte, de-a lungul istoriei, în trecut, și este cuminte și astăzi, fiindcă vine din popor. De aceea se identifică și astăzi ca și în trecut cu interesele poporului.

Pentru noi, izvoarele de credință sînt tot atît de importante ca și izvoarele de credință românească. Îmi place de multe ori să remarc: spune-i unui ortodox, pronunță numele lui Ștefan cel Mare, pronunță Putna, pronunță Horezu, imediat vibrează ceva în sufletul lui. El se duce la istoria, la trecutul neamului, la Ștefan cel Mare și sfînt la Constantin Brîncoveanu-martirul, se duce la acei domnitori, la acei frați ai noștri din trecut, care în același timp își apărau și granițele și credința și nu spuneau că se luptă cu turcul, ci se luptă cu păgînul.

Ortodoxia noastră a fost cuminte, și este cuminte și astăzi. De aceea vrem s-o păstrăm, vrem să-i păstrăm pe credincioșii noștri și vrem să-i aducem înapoi pe cei care ne-au părăsit. Cei care ne părăsesc, unde se duc? Se duc la niște grupări care au centrul fie în Anglia, fie în Statele Unite, fie în Canada, fie cine mai știe pe unde. Un oarecare, care a devenit șeful unei grupări și care devine centrul de interes al cui? Al unor bieți români, care din neam în neamul lor au crescut aici, ortodocși, și care acum și-au părăsit credința lor, în care își au părinții îngropați sub glie. Părinții lor dorm sub glie, în credința ortodoxă și românească și ei se duc acum la un oarecare John. De aceea trebuie să ne preocupe profund aceasta pentru că are implicații și pentru mintuirea lor și pentru credința noastră, dar are importanță mare și pentru

apartenența lor la neamul lor. Trebuie să ne păstrăm și unitatea de neam. De aceea vom continua să organizăm și anul viitor aceste cursuri misionare, sperând că vor da din ce în ce mai bune rezultate.

Aș vrea să vă dau câteva informații cu privire la numărul de preoți pe care-i avem în Eparhie și care este balanța între intrări și ieșiri. Ne-au plecat în anul acesta patru preoți prin moarte, 16 prin pensionare, trei ieșiri din Eparhie, total 23,4% din total.

Ne-au intrat 12, deci 2%. Procentul de reînprospătare este normal, dar procentul de pierdere e dublu. Totuși situația nu e de speriat, după părerea mea. De ce? Fiindcă avem la Seminarul nostru de aici 82 de elevi, și la Institutul teologic 65, în total 147. Cu aceștia sperăm să ne echilibrăm bine. De aceea vom continua să acordăm același interes Seminarului teologic, buneii educații a elevilor.

Aș putea spune, fiindcă sîntem la ora bilanțului, că administrația eparhială este mulțumită și de activitatea Seminarului. Nu avem cazuri de abateri grave; rezultatele la examene au fost bune. Elevii care au ieșit din Seminarul nostru au făcut față frumos la examenul de intrare, la Institut. Mi se pare că au reușit toți, ceea ce e foarte mare lucru în condițiile în care după cum știți, numărul la Institut s-a limitat. Am prezidat examenul de capacitate preoțească anul acesta și am putut observa că elevii noștri de la Buzău au fost foarte bine pregătiți. Sigur, nu trebuie să ne culcăm pe lauri. Trebuie să mergem mai departe cu aceeași seriozitate, profesorii noștri trebuie să depună același interes, în special a-i învăța pe elevi Sf. Scriptură, limba română și să nu neglijeze cîntarea bisericească și orele de tîpic.

În privința aceasta aș vrea să fac o remarcă: Faceți orele de Liturgică cu mai multă practică. Pentru că vin băieții, mai ales absolvenții de Seminar, la hirotonie, și se comportă stîngaci. Trebuie să-i iei, să-i miști dintr-un loc în altul, nu au deloc elasticitatea pe care ar trebui să le-o dea exercițiile practice din Seminar. Cei mai mulți dintre ei, poate și din cauză că se îmbracă atunci în haină preoțească lungă, fac foarte greu cele câteva metanii pe care trebuie să le facă la hirotonie. Ceea ce înseamnă că nu prea s-au obișnuit cu ele în Seminar.

Seminarul și Institutul Teologic ne garantează deci reînprospătarea cadrelor noastre preoțești pentru viitor. Aș vrea și eu să remarc, fiindcă e demn de remarcat, entuziasmul cu care elevii de la Seminar, și anul trecut și anul acesta, s-au înscris toți la muncă voluntară. Atît în afară unde au fost chemați, fie în livezi, fie pe cîmp în cadrul unor gospodării, cît și aici, ori de cîte ori i-am solicitat.

Disciplina clerului a fost și ea în general bună, deși în privința aceasta la noi exigența operează cu 100%. Dacă în altă parte exigența poate opera cu procente mai reduse, cu 90%, 80% sau 50%, la noi exigența operează cu 100%. La noi nu sînt posibile rebaturile. Preotul trebuie să fie peste tot bun, foarte bun. De aceea în privința celor cîteva cazuri de indisciplină pe care le mai avem, eu nu sînt întru totul satisfăcut. Am încercat să-i îndrept. I-am chemat, ori de cîte ori am avut cazuri de acestea, să stau personal de vorbă cu dînsii. Avem un număr dintre ei, de care, de un an, de șase luni, nu mai auzim nimic. Asta înseamnă că totul merge bine. Dar sînt și cîteva dintre aceia care ne mai dau de lucru, care nu-și cunosc îndatoririle, și care nu intră în vocația preoțească pentru care s-au pregătit și pentru care au optat. Avem în Consistoriu patru cazuri. Nu e mult, nu e nici 1% din cei aproape 600 de preoți pe care îi avem. Patru cazuri nu e mult și nici pentru lucruri foarte grave. Mie îmi pare rău că există și acestea. Nu-i înțeleg pe acești oameni, sigur că dialoghez cu ei, le spun că nu e frumos, că nu răspund chemării lor de preoți. Le spun că preotul e altceva

deci un funcționar, că preotul trebuie să fie exemplul în parohia pe care i-am dat-o în grijă, că răspunde de alțiia oameni. Cum se vor orienta oamenii aceia după un astfel de preot? Din rindul păstoriților unor astfel de preoți se recrutează cei care pleacă la secte. Vom căuta deci pe toate căile să ne ocupăm și mai mult de acești oameni. Ne dăm tot interesul, dar trebuie să spun că există cîțiva dintre ei total nereceptivi.

Cu reclamațiile stăm în anul acesta mult mai bine față de anul trecut. Ele s-au redus la mai puțin de 50%. Nu numai că s-au redus, dar din cîte știu că potrivit legii, n-am lăsat absolut nici o reclamație necercetată. Pentru toate am trimis delegat la fața locului. Totuși, din reclamațiile care ne-au venit, o sută și ceva, nu mare număr, 60% nu s-au confirmat. Erau răutăți, mai ales anonime. Avem din nefericire cîțiva reclamanți de profesie. Eu nu știu dacă legea ne va da vreo posibilitate să tratăm cu dinșii legal la un moment dat. Fiind reclamagii de profesie, le spui una, și-o întorc cu alta. N-ai cum să te înțelegi cu dinșii.

În vederea ajutării preoților care au probleme de pastorație, după cum ați auzit, am alcătuit un *Indrumător bisericesc* și mulțumim Departamentului Cultelor că ne-a eliberat formele pentru tipărire. El cumulează calitățile unui almanah, calități de indrumător, de anuar și așa mai departe, mai ales că vă veți găsi în el și numele dvs. Am comandat calendarele pentru anul viitor și trebuie să vă anunț bucuria că în anul care vine vom avea un număr sporit de calendare față de cel de anul trecut, cu cîteva zeci de mii. Sperăm că ele vor răspunde nevoilor exprimate de credincioșii noștri. De asemenea pregătim, sper ca săptămîna viitoare să depun manuscrisul volumului intitulat: «*Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților*», cuprinzînd studii de specialitate, cu colaborarea celor mai mari savanți din țara noastră, care s-au aplecat asupra acestei zone cu interes, și ne-au dat studii de mare valoare. Toți ne-au declarat că această inițiativă le-a descoperit o zonă extrem de bogată, poate mai bogată decît multe zone din țara noastră, în istorie, în argumente, în dovezi de continuitate românească pe aceste meleaguri, așa încît volumul, fără îndoială, va fi o contribuție la istoria spiritualității acestor locuri.

Pentru acest volum, datorită relațiilor pe care mi le-am făcut pe ici pe colo în străinătate, cu aprobarea Departamentului Cultelor, am obținut și am în depozit aici 5 tone de hîrtie foarte bună. Așa încît nu vom solicita hîrtie. Avem gata și sperăm s-o difuzăm chiar înainte de Crăciun, Cartea de rugăciuni.

Să mă refer și la cîteva aspecte din activitatea economică deși, cum spunem la început, e greu să desparți la noi activitățile. Eu am căutat, venind la Buzău, să nu încep lucrul cu Centrul Eparhial; am căutat să încep de la periferie. De aceea grija cea dintîi mi-am îndreptat-o spre bisericile afectate de cutremur încercînd să rezolv problema la margini și dinspre margini să vin la centru. De aceea am început aici mai tîrziu.

Aș vrea să mă folosesc de prezența domnilor reprezentanți ai autorităților locale din Buzău și din județ, ca să le mulțumesc din inimă pentru tot sprijinul pe care mi l-au dat ca să obținem autorizații pentru unele restaurări de biserici. Am obținut autorizație și pentru tot complexul Eparhial, atît pentru Palatul Episcopal cît și pentru cel administrativ, pentru cele două biserici, pentru Seminar și pentru pictura bisericilor. Avem aprobare și pentru realizarea încălzirii centrale la biserică. După cum ați văzut toți, am și început lucrările. Pentru restaurarea bisericilor din eparhie am dat și anul aceste sume destul de mari, circa 3 milioane. Au cheltuit și bisericile circa 700 mii de lei, din fondurile lor. Am avut bucuria, cum s-a remarcat aici, de a găsi în vistieria

Eparhiei sume suficiente ca să putem da și altora, să le dăm altă cât le trebuie, mai ales celor care ne-au făcut dovada că nu au putere economică locală. În fond, misiunea noastră e să-i ajutăm pe toți, nu numai pe noi, aici la Centru.

Am dat, dar tot așa cum s-a remarcat aici, am și adunat. Punem la loc mereu, așa încît, deși am dat sume destul de mari, fondul excedentului va rămîne foarte aproape de suma inițială cu care am început.

În altă ordine de idei, am sfințit numai în anul acesta 14 biserici. Preoții s-au străduit toți, cu adevărat, punînd și ei mîna să dea locașurilor lor frumusețea cea dinții. Și acest lucru ne-a făcut foarte mare bucurie. Am făcut antimise noi. După vechea tradiție românească și bisericească, antimisele erau dreptul canonic al Episcopului. Am anunțat de la început că n-am deloc intenția să mă folosesc de acest drept, și că toți banii de pe aceste antimise îi voi pune la dispoziția restaurărilor și a reparațiilor de biserici. Am avut bucuria să am din partea părinților protopopi și a tuturor preoților care au primit aceste antimise, auzînd că ele vor merge în folosul restaurărilor și reparațiilor bisericilor, contribuții substanțiale față de valoarea inițială a prețului de cost al unui antimis, așa încît avem acum o sumă bună de bani pe care, bineînțeles, o vom da bisericilor care vor avea nevoie de restaurări.

Aici, la Centrul Eparhial, lucrările au început la sfîrșitul lui iulie și începutul lui august. Au mers foarte bine. Putem acum sta în această clădire fără teamă. Este consolidată jur împrejur cu centuri de beton peste tot. Aș vrea însă să vă spun cîteva lucruri în legătură cu această clădire.

Într-o zi, pe cînd lucrătorii dădeau jos cornișa din colțul din nord-est, m-am urcat sus să văd cum se lucrează și am observat că lucrătorii, cu tîrnăcoape, se căzneau să dea jos o piatră. Mi s-a părut că văd o literă pe ea. I-am oprit, m-am dus lîngă ea și, într-adevăr, piatra părea că avea o inscripție. Împreună cu lucrătorii care au devenit foarte atenți, am degajat piatra frumos, cu mare grijă, cu atenție de arheologi. Am scos-o afară, am curățat-o pe loc, acolo sus, și am citit pe ea: «IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD». Era dovada că aici a fost Brîncoveanu. Mai existau printre istoricii și oamenii de specialitate controversate: dacă acest palat a fost sau nu brîncovenesc.

Începînd restaurările și venîndu-mi ideea să schimb scara de la intrare și să o fac cu două brațe, în interior din marmură, ca să nu mai semene cu aceasta care-i mai mult o scară de vapor, m-am întrebat cum va fi fost intrarea originală în palat. Sub noi este un beci aici, pînă sub picioarele noastre. M-am întrebat pe unde se intra în vechime, în palat. Dacă în locul scării actuale era o boltă, nu se putea intra de jos, de afară. Mi-am zis atunci că trebuie să fi existat un foișor exterior și l-am și desenat, după modelul foișorului de la Mogoșoaia și de la Hurezu. Ideea nu prea a prins. L-am adus și pe dl. Vasile Drăguț și dl. Nicolae Diaconu și pe dr. prof. Al. Cișmigiu de la Facultatea de Arhitectură, dar ideea n-a prins. Cînd am găsit inscripția, a început să prindă și a mai intervenit ceva.

Obținusem aprobarea să mărim casa scării și săpînd acolo unde este acum placa de beton, dedesubt am găsit zidurile de temelie ale foișorului brîncovenesc pe care îl presupusesem. Am găsit și scris după aceea, că intrarea a fost pe afară, printr-un foișor cu scară exterioară pînă la etaj, și așa se intra direct aici, sus.

Am făcut cunoscută această descoperire, imediat, la Consiliul Culturii și Educației Socialiste, am trimis fotografiile și entuziasmul a fost general. Coroborînd descoperirea fundației, cu inscripția brîncovenească, s-au convins toți că aici a fost un palat brîncovenesc, așa încît am obținut imediat aprobarea să-l restaurăm. © avem

în scris. Buzăul și cultura românească și patrimoniul național se vor îmbogăți cu un nou edificiu brîncovenesc.

În afară de aceasta, ne-am gândit să dăm și beciului funcția pe care, cred că a avut-o la început, adică alta decît beci. Am descoperit aici fragmente de frescă. Trebuie să fi fost vreo sală de recepție, sau vreo trapeză, sau așa ceva. O să scoatem 1/2 m. de pămînt, o să-i facem pardoseală, o să-i refacem toate bolțile și o să căpătăm acolo o sală de recepție cu opt bolți, pe întregul întins al clădirii, pe care am intenția s-o îmbrac cu obiecte de patrimoniu de care, după cum știți, Episcopia nu duce lipsă. Această sală va fi un element nou, un element de mare valoare pentru orașul Buzău și pentru cultura română.

Aceste lucruri le vom face la palat și sperăm ca în cursul verii viitoare să le putem termina. Desigur, va trebui să consolidăm bolțile pe care stă acum tot etajul. Vor trebui făcute niște grinzi mari printre bolți, ca să susțină etajul. Cel mai mare specialist în rezistență în România, prof. Cișmigiu, ne ajută în această privință. Prof. Cișmigiu este plecat acum în Japonia unde ține cursuri de rezistență, acolo, în patria cutremurelor. Au chemat un român să-i învețe cum să clădească spre a se apăra de cutremure.

S-a vorbit astăzi și despre pictura pe care am făcut-o sub olopotniță. Cred că v-a plăcut cînd ați trecut pe lângă ea. A schimbat peisajul.

Aș vrea să închei acest capitol făcînd o remarcă și anume: sînt bucuros că preoții au răspuns chemărilor mele și că statul ne-a dat cu bunăvoință autorizații să refacem toate bisericile dărîmate de cutremur, ca să le integrăm în peisajul frumos al patriei noastre. Ar fi păcat ca în peisajul permanent reinnoit al Patriei bisericile să fi rămas în ruină, ca niște răni în mijlocul satelor. Preoții au înțeles acest lucru și sînt bucuros că am găsit înțelegere și la autoritățile de stat. Sintem pe cale de a le termina și de a le readuce la frumusețea cea dintîi.

În afară de aceasta preoții s-au gândit toți să-și reinnoiască picturile, să facă acolo unde nu există, pictură nouă în biserici. Așa încît sînt sigur că va veni o vreme, în viitor, cînd această epocă a noastră va fi considerată ca o epocă de renaștere în România. Niciodată pînă acum nu s-au pictat în țară, atîtea biserici cîte se pictează acum. Sînt mai mult de patru sute de pictori și toți lucrează. E frumos acest avînt, această dorință de înfrumusețare a bisericilor care vor să fie în rînd cu întreg peisajul patriei noastre în ziua de astăzi.

Aș vrea să răspund domnului profesor Cojocaru, fiindcă sînt în măsură, știînd că domnia sa a mai luat cuvîntul în legătură cu Mănăstirea Bradu. Într-adevăr, Brîncoveanu a petrecut aici un Crăciun împreună cu toată familia sa. Inseamnă că avea unde, inseamnă că era strălucitoare, inseamnă că era frumoasă. Să știți că am dus acolo multă lume, ca să vadă cum stau lucrurile și să stimulez începutul lucrării. Am scris în cele din urmă la Consiliul județean al Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Am obținut aviz favorabil. Il voi chema mîine pe preotul paroh ca să-i spun să înceapă documentarea. Am vorbit și cu arhitecta Modoran, care a lucrat la Bradu cînd se ocupa D.M.I. de monument. D-Sa are toate datele. Va fi chemată și-i vom da să facă ea proiectul, pe care il vom prezenta spre aprobare și vom începe restaurarea complexului. Vom începe deci activitatea la Bradu în mod sigur. Ni se pune o singură condiție, care mi se pare nu numai acceptabilă, dar și foarte potrivită. Să ne ocupăm nu numai de biserică, ci de întregul complex. Adică să reparăm totul, și casele, și zidurile. Deci aceasta este situația cu Bradu. Vom continua și cu mănăstirea Berca, cu stăreția de la Barbu și cu altele care sînt în Eparhie în aceeași situație. La Mera să

știți că se lucrează înainte. A fost deja acoperită. Nu mai plouă înăuntru. Urmează restaurarea picturii.

Toate le vom face la vreme. Eu sînt bucuros și aș vrea să profit de faptul că sînt aici stareți și starețe, ca să le spun că sînt foarte mulțumit și de activitatea ce se depune în mănăstirile noastre. Peste tot se fac innoiri frumoase, ceea ce arată că personalul din mănăstiri, împreună cu conducătorii, pun tot sufletul, toată grija pentru păstrarea acestor valori în același timp spirituale și naționale, valori de patrimoniu, ale neamului românesc. Sînt bine întreținute mănăstirile, au slujbe frumoase. Am probleme nu cu mănăstirile, ci cu fostele schituri. Unele din ele se ruinează. Casele sînt deja în ruine. Să vedem ce vom face cu ele. Nu-i atît cazul în județul Buzău, cît mai ales în județul Vrancea. Pe toate le vom face, numai să ne dea Dumnezeu pace.

Aș vrea să închei pentru că și așa v-am ținut prea mult. Vă mulțumesc tuturor celor care ați luat cuvîntul, tuturor membrilor Adunării Eparhiale prezenți, și vă spun tuturor încă o dată, că tot ce se face în Eparhie, nu se face numai de către mine, se face de către toți, se face de către un colectiv, în spirit colectiv, în bună înțelegere, de către părintele vicar, de părinții consilieri, de contabilul șef, de toate serviciile. Pot să vă spun că se lucrează în colaborare desăvîrșită, și doresc ca această colaborare să se continue și mai departe. Aș vrea să spun cuvînt de mulțumire Consiliului Eparhial, cu care ne-am întîlnit anul acesta de patru ori, rezolvînd problemele curente ale Eparhiei.

Înțelegem să ne dăm în continuare aportul la ceea ce se face bun și frumos în țara noastră. Trăim în istorie și colaborăm cu Dumnezeu, așa cum ne spune Sf. Pavel că sîntem împreună-lucrători cu Dumnezeu. Numai în măsura în care colaborăm cu istoria, cu Dumnezeu care este în istorie, în acea măsură sîntem împreună-lucrători cu Dumnezeu.

Mulțumesc din toată inima domnului director Iulian Sorin de a fi fost prezent la Adunarea noastră eparhială din anul acesta, și îl rog să transmită domnului Președinte Ion Roșianu, toate gîndurile noastre bune și toate angajamentele care s-au luat aici în ceea ce privește modul cum clerul și credincioșii din această eparhie înțeleg și-și fac datoria de cetățeni. Mulțumesc în mod deosebit domnilor reprezentanți ai autorităților județene și ai orașului Buzău, pentru bunăvoința de a fi în mijlocul nostru astăzi, de a lua parte la aceste lucrări, dovedind prin aceasta interes pentru ceea ce face Biserica astăzi în Patria noastră. Vă rog să comunicați conducătorilor județului întreaga adevărată adeziune a Adunării Eparhiale, ca și a întregului cler din Eparhia Buzăului și din județul Buzău, la apelul F.D.U.S. pentru dezarmare și pace, la tot ce Președintele țării, guvernul țării, țara întreagă, fac pentru prosperitatea, pentru fericirea nației noastre. Mulțumindu-vă încă o dată tuturor, doresc ca anul care vine, 1982, să fie un an de pace, în care să putem realiza tot ceea ce ne-am propus să realizăm».

S-a dat apoi cuvîntul domnului director Iulian Sorin, delegat al Departamentului Cultelor, care a spus printre altele :

«Conducerea Departamentului Cultelor, personal Dl. Președinte Roșianu, pe care am onoarea să-l reprezint în fața Dvs., vă adresează un cald salut și vă urează ca tot ceea ce ați realizat, să sporiți și, în vremea ce urmează, să făuriți cu aceeași dragoste pentru a sluji interesele Bisericii și ale credincioșilor. Trebuie să vă spun că Departamentul Cultelor, conducerea de stat, prețuiește felul cum sînt organizate și cum se desfășoară activitățile în Eparhia Buzăului și manifestă deplină încredere față de întîstătătorul acestei eparhii, a cărui capacitate s-a relevat de atîtea ori.

Aș dori să subliniez priceperea cu care sînt abordate deopotrivă problemele materiale și cele spirituale ale Eparhiei, probleme care nu sînt deloc ușoare, și a căror rezolvare solicită soluții care să poată să satisfacă absolut toate exigențele legalității, cît și nevoile practice ale Eparhiei. Aș dori să spun că în toată activitatea desfășurată de Eparhie s-a manifestat cu pregnanță, spiritul de îmbinare a slujirii intereselor superioare ale poporului nostru, ale țării noastre, cu interesele clerului și credincioșilor din Eparhie. Dealtfel, nu este de mirare acest lucru, cunoscînd faptul că Biserica Ortodoxă Română face parte integrantă din spiritualitatea românească, că ea este profund ancorată în contemporaneitate și își aduce pe deplin contribuția la tot ceea ce se plămădește în țara noastră, pentru prosperitatea ei, pentru independența și suveranitatea ei. Nu o dată Sinodul B.O.R., ierarhii, fiecare în parte, au adus un prețios obol la realizarea marilor gînduri, care înaripează pe Conducătorul țării noastre. Este cunoscut faptul că organizațiile religioase internaționale se preocupă nu numai de ceea ce teologii numesc aspecte verticale, ci și de acele probleme pe care tot ei le numesc orizontale, adică prblemele vieții sociale, problemele cu care se confruntă omenirea astăzi pe diferite planuri, economice, sociale și culturale. Este cunoscut că aceste organizații iau în dezbateri și probleme care vizează pacea lumii, care vizează relațiile dintre state, relațiile dintre popoare. Or, în aceste organizații ierarhii B.O.R. știu să prezinte și să aplece punctul de vedere românesc. Știu să promoveze interesele noastre, ale poporului nostru, care coincid cu interesele majore ale întregii omeniri. Sigur, pentru Eparhia Buzăului este un prilej de satisfacție, de mîndrie, de a avea în fruntea ei un Episcop ca P. S. Antonie.

A fost impresionant și simptomatic că Adunarea Dvs. eparhială a început dezbaterile prin citirea *Apelului pentru dezarmare și pace al F.D.U.S.*

Personal consider aceasta nu numai ca o expresie a dorinței de a mărturisi adeziunea față de acest Apel, dar și ca expresie a voinței de a mobiliza noi conștiințe și noi brațe pentru această luptă deosebit de grea și deosebit de aprigă, dar care, noi avem încredere, va sfîrși cu biruință. Este un scop pentru care nici un fel de sacrificii nu sînt prea mari. Este la ora actuală problema numărul unu a întregii omeniri.

Aș vrea să subliniez ideea că paradoxul lumii de astăzi este reprezentat de teamă și încredere. Teamă este cea care dezlănțuie această nebunească cursă a înarmărilor. Teamă este cea care a determinat conducătorii statelor să se angajeze în oprirea producerii de armament. Teamă duce la înarmare.

Conducerea statului nostru dorește să restaureze încrederea între popoare, încrederea între state, pentru că încrederea poate duce la dezarmare. Noi avem convingerea că există probabilitatea să edificăm această încredere. Noi credem că popoarele, care joacă din ce în ce mai mult un rol primordial în soluționarea problemelor comunității, vor reuși să determine conducătorii să fie înțelepți și să cruceze viața planetei. Pentru noi este o mîndrie că din nou glasul României se face auzit în lume, purtînd mesaj de pace. Fie ca acest glas să ajungă din ce în ce mai mult să determine ca zăbranicul morții nucleare, al catastrofei nucleare, să fie spulberat de deasupra noastră și a întregii omeniri și să strălucească din nou puternic soarele peste omenire.

Despărțindu-ne numai o lună pînă la încheierea actualului an și pregătindu-ne să pășim în viitorul an 1982, pe care dorim să-l primim cu vestea păcii, îngăduiți-mi să închei cu tradiționalul: «La mulți și fericiți ani!».

În încheiere, P. S. Episcop Dr. Antonie a supus spre aprobare Adunării Eparhiale referatele întocmite asupra rapoartelor celor trei sectoare de activitate pe anul 1981,

precum și bugetul Centrului Eparhial și al Seminarului teologic pentru anul 1982. Toate au fost aprobate.

P. S. Sa a adus încă o dată mulțumiri tuturor membrilor Adunării Eparhiale, după care a declarat încheiate lucrările Adunării Eparhiale pe anul 1981.

Resfințiri de biserici

Resfințirea bisericii din parohia Simileasca, oraș Buzău

La data de 6 septembrie 1981, cu ajutorul bunului Dumnezeu, a avut loc resfințirea bisericii cu hramul «Sf. Constantin și Elena» din parohia Simileasca, municipiul Buzău, la care au luat parte 4 diaconi și 8 preoți.

Sîmbătă seara s-a făcut slujba vecerniei cu preoți și diaconi, în prezența unui mare număr de credincioși.

Duminică de dimineață P. S. Episcop Dr. Antonie, însoțit de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, vicar ad-tiv, a fost întâmpinat de o mare mulțime de credincioși, făcînd sfințirea sfîntului locaș, după care a urmat Sf. Liturghie, în care timp a săvîrșit hirotonia întru diacon a unui tînăr teolog.

După terminarea Sf. Liturghii, harnicul și inimosul preot paroh Arghir Dumitru a făcut o expunere asupra tuturor lucrărilor la acest sfînt locaș, culminînd cu frumoasa pictură executată de pictorul Octavian Teodorescu din Buzău în anul 1976, iar în 1980 executînd pridvorul bisericii și restaurînd fisurile provocate de seismul din 1977.

În cuvîntul său P. C. Pr. Stamate Dima — protopop de Buzău — a arătat că este o bucurie nespusă să pășim într-o biserică complet restaurată, îmbrăcată într-o mantie nouă, cu tot ce este mai bun și mai frumos.

În încheiere, P. C. Sa a adus mulțumiri tuturor ostenitorilor, organelor parohiale, celor doi preoți, Arghir Dumitru — paroh și Leon Cristian — coslujitor, precum și tuturor credincioșilor prezenți, inclusiv P. S. Episcop Dr. Antonie, pentru dragostea de a participa la această sfințire.

Luînd cuvîntul P. S. Episcop Dr. Antonie a spus :

«Este o bucurie deosebită pentru noi toți, de a fi astăzi împreună, aici, pentru ca în rugăciune să invocăm pogorîrea Duhului Sfînt peste această biserică reînnoită, ca să fie resfințită și redată cultului ortodox, și menirii ei celei dintîi, adică aceea de a fi Casa Domnului, în care toți să putem veni să stăm de vorbă cu Dumnezeu. Căci aceasta este biserica : locul în care venim să ne reculegem, să ne întîlnim cu noi înșine în primul rînd, să ne facem o verificare a sufletului nostru, încît verificîndu-ne faptele, viața noastră, să ne hotărîm a ne îndrepta, să fim mai buni, să fim mai drepți, să fim mai folositori unii altora.

O astfel de biserică înfrumusețată trebuie să exprime sufletele credincioșilor ei, așa cum e ea, colorată armonios, cu desene bine alcătuite, echilibrate, cu arhitectură plăcută, care bucură inima, bucură ochiul, bucură sufletul ; tot așa trebuie să fie și sufletele noastre, să ne bucare pe noi înșine, să bucare pe cei dimprejurul nostru, și să bucare pe Dumnezeu. Vorbînd despre taina hirotoniei, P. S. Sa a arătat că nu există altă preoție adevărată, recunoscută de Dumnezeu, decît preoția care se dă prin punerea mîinilor prin succesiune apostolică, adică din episcop în episcop, de la Hristos prin Apostoli, pînă în ziua de astăzi, precizînd că în Biserică și în viața creștină există anumite reguli statornicite și verificate, experimen-

tate, trăie timp de 2.000 de ani aproape, pe care trebuie să le respectăm și noi, tradiții în care au trăit și s-au mântuit toți moșii și strămoșii noștri».

În încheiere, P. S. Episcop Dr. Antonie a felicitat pe preotul paroh Arghir Dumitru pentru munca depusă în ogorul Domnului și înfrumusețarea casei Domnului, precum și pe coslujitorul Cristian Leon, consiliul, comitetul parohial și pe toți credincioșii, rugînd pe bunul Dumnezeu să le dăruiască tuturor viață îndelungată, sănătate, liniște și pace.

Intrucît P. C. Pr. paroh Arghir Dumitru, pentru munca depusă în ogorul Domnului, a primit mai de mult toate rangurile bisericesti, a fost hirotosit numai P. C. Pr. Cristian Leon cu rangul de «Sachelar», cu îndemnul de a fi și pe mai departe același bun coslujitor, a trăi în dragoste și înțelegere și a da amîndoi preoții roade vrednice de mîntuire.

*Resfințirea bisericii-liliale Plopeasa de Jos,
Parohia Policiori — Prot. Pătrîlagele*

În ziua de 8 septembrie 1981 a avut loc resfințirea bisericii cu hramul «Nașterea Maicii Domnului» filiala Plopeasa de Jos, prot. Pătrîlagele.

În ajunul praznicului Nașterii Maicii Domnului, seara, s-a săvîrșit vecernia cu privegherea de către preoții din împrejurimi împreună cu diaconii Sibiescu Gabriel și Crăciun Casian — profesor la Seminarul Teologic, la care au luat parte mulți credincioși din parohie.

Marti 8 septembrie, dimineața, a sosit P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, însoțit de către P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar ad-tiv, fiind întâmpinați cu Sf. Evanghelie și Sf. Cruce de către P. C. Protopop Furtună Gheorghe și de un sobor de preoți de la parohiile din împrejurimi, cu toții intonînd imnul arhieresc.

P. S. Episcop Dr. Antonie, înconjurat de preoți și credincioși, a săvîrșit ritualul Sfințirii bisericii, urmată în continuare de Sf. Liturghie, în cadrul căreia au avut loc două hirotonii, una în diacon și una în preot.

La sfîrșit preotul paroh luînd cuvîntul, a făcut o dare de seamă asupra cheltuielilor pentru realizarea frumoasei picturi, aducîndu-se mulțumiri P. S. Episcop Dr. Antonie, P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar ad-tiv, pentru osteneala și dragostea de a sfinți acest locaș.

Luînd cuvîntul P. C. Pr. Furtună Gheorghe — protopop de Pătrîlagele, prezintă P. S. Episcop Dr. Antonie o dare de seamă asupra locașurilor reparate, pictate și repictate, arătînd grija deosebită ce o poartă preoșii din această prototere înfrumusețării sfințelor locașuri. Cu acest prilej a mulțumit P. S. Episcop Dr. Antonie pentru dragostea de a fi prezent la această sfințire.

La sfîrșit, luînd cuvîntul, P. S. Episcop Dr. Antonie a felicitat pe preotul paroh și pe credincioși pentru reușita acestei lucrări de înfrumusețare și împodobire a bisericii ou pictură nouă.

P. S. Sa a explicat în continuare însemnătatea praznicului istorisînd nașterea Maicii Domnului din pămîntii Ioachim și Ana, copilăria pruncului Iisus pînă la minunea din Cana Galileii, unde a fost prezentă și Sf. Fecioară Maria, care a poruncit celor care-i solicitau ajutorul, «Să facă tot ce le va porunci Iisus», această poruncă fiind valabilă și pentru noi astăzi, poruncindu-ne să avem credință în Dumnezeu, care este dătătorul nostru de bine.

În încheiere, P. S. Episcop a sfătuit pe credincioși să aibă dragoste între ei, să trăiască în pace unii cu alții, să asculte de Sf. Biserică, de preot, singurul care are puterea dată de Mîntuitorul Iisus Hristos prin taina hirotoniei.

Pentru munca depusă și realizările frumoase, P. C. Preot Edu Cătănuță i s-a acordat rangul onorific de «Iconom».

P. S. Sa a transmis tuturor arhieresti binecuvîntări, sănătate, pace și liniște, sfătuiind pe credincioși să păstreze acest sfînt locaș cît mai bine și curat, lăudă parte la rugăciune în fiecare duminică și sărbătoare.

Sfințirea bisericii Sf. Nicolae din orașul Brăila

Pe data de 22 noiembrie 1981 s-a săvîrșit slujba resfințirii bisericii «Sfîntul Nicolae» din municipiul Brăila, după lucrări de pictură și consolidare. Încă de dimineață, credincioșii parohiei și alți mulți credincioși din municipiul Brăila, s-au adunat la biserică pentru a întîmpina cu flori pe Prea Sfințitul Părinte Episcop Dr. Antonie Plămădeală al Buzăului, însoțit de P. C. Părinte-vicar Teofil Dumitrescu, de la Centrul Eparhial Buzău.

P. C. preot Gheorghe Marinescu, protopopul Brăilei, în fruntea unui sobor de preoți, a ieșit în întîmpinarea Prea Sfințitului Părinte Episcop.

A urmat obișnuita slujbă a sfințirii apei, cu ocolirea bisericii, stropirea ei cu aghiasmă și ungerea cu sfîntul și marele mir. S-a continuat cu săvîrșirea Sfintei Liturghii, răspunsurile fiind date de corul bisericii Sf. Nicolae.

Credincioșii au urmărit cu adîncă evlavie Sf. Liturghie arhierescă și au avut fericitul prilej de a asista la hirotonia a doi tineri teologi, unul în diacon și altul în preot.

După terminarea Sfintei Liturghii, a vorbit preotul paroh Postolache Marin, care a prezentat felul cum s-au desfășurat lucrările de pictură, subliniind dragostea și rîvna credincioșilor, a membrilor organelor parohiale și concursul dat de către organele locale, precum și faptul că toți credincioșii au ajutat la aceste lucrări prin muncă voluntară. A adus mulțumiri Prea Sfințitului Părinte Episcop pentru ajutorul material dat de Centrul Eparhial Buzău. A adus mulțumiri conducerii Departamentului Cultelor, P. C. Părinte Protopop, organelor parohiale și organelor locale de stat și tuturor credincioșilor care, într-un fel sau altul, au contribuit la efectuarea lucrărilor.

Apoi a luat cuvîntul P. C. Pr. protopop Gheorghe Marinescu, care a arătat bucuria tuturor credincioșilor față de Prea Sfințitul Părinte Episcop, care a venit la această biserică să o resfințească și să ofere o zi de mare sărbătoare duhovnicească.

În continuare a prezentat o dare de seamă asupra vieții bisericesti și activității preoției din județul și municipiul Brăila, subliniind grija pentru întreținerea și înfrumusețarea bisericilor cu pictură nouă și pentru o pastorație cît mai înaltă din punct de vedere bisericesc, misionar și social.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Părinte Episcop a felicitat pe Pr. paroh Marin Postolache, pe preotul coslujitor Crețu Costică, organele parohiale și pe toți credincioșii parohiei, pentru frumoasele lucrări de restaurare și reinnoire a bisericii lor.

A arătat că ceea ce s-a realizat la această biserică este o dovadă a credinței, însoțită de fapte bune.

Prea Sfințitul Părinte Episcop a dezvoltat tema despre cele două judecăți: judecata particulară și judecata obștească și despre rostul faptelor bune și al urmărilor faptelor noastre bune.

În incheiere, Prea Sfinția Sa a vorbit despre pacea propovăduită de Biserică, care este atât de necesară în zilele noastre, îndemnându-i pe credincioși să iubească Biserica, s-o îngrijească, pentru că numai ea ne poate oferi cele necesare pentru mântuire, pentru viața veșnică.

Sărbătorirea zilei onomastice a P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală 17 ianuarie 1982 — Buzău

În ziua de 17 ianuarie 1982, la Centrul eparhial Buzău, în prezența tuturor preoților din oraș, a protopopilor și a unui mare număr de credincioși, s-a serbat onomastica P. S. Episcop Antonie.

Cu acest prilej a vorbit P. C. Pr. Marin Negulescu, care a spus :

*Prea Sfințite Părinte Episcop,
Onorată asistență,*

Mi s-a făcut mie cinstea de a rosti astăzi, în numele preoțimii buzoiene și al ostenitorilor din Așezământul Eparhial, cuvântul de felicitare și de omagiu Chiriarhului nostru, în această zi când Prea Sfinția Voastră serbați onomastica cea după numele călugăriei, cinșind după cuviință pe oblăduitorul P. S. Voastre, Cuviosul și de Dumnezeu purtătorul părintele nostru Antonie cel Mare. Sarcina este grea pentru mine căci îmi impune răspunderea de a aduce limpezime în gândire, de a păstra o vorbire măsurată și o cumpătată cîntărire a cuvîntului. Nu poți vorbi oricum, cînd vorbești în fața unui strălucit literat, a unui profund gînditor și a unui estetician încercat... fără să mai vorbim de teologul subtil.

Știm, P. S. Stăpîne, ne-ai spus-o de atîtea ori cînd a fost prilejul, că sinteți foarte puțin receptiv la cîte vi se spun, fie cuvinte de laudă, fie măguliri, fie adulări... Este în adevăr o virtute să poți învinge ispita și să știi să culegi din cornul abundenței numai ceea ce crezi că ți se cuvine, sau numai ceea ce ți se potrivește. Noi am păzit pe cît s-a putut acest consemn și ne-am măsurat cuvîntul, ne-am frînat gîndul și am potolit revărsarea exuberantă a poliloghiei. Astăzi însă, ne cerem iertare, vom călca acest consemn. Căci momentul festiv care ne-a adunat aici și pe care eu vreau să-l estimez acum, a căpătat prin extindere dimensiuni noi, ridicînd în ochii noștri și în fața conștiinței noastre stîlpi noi de lumină: bucuria ridicării în Scam a ierarhului nostru, apoi regretul despărțirii și iarăși bucuria împlinirii unui destin în desfășurare, căruia Dumnezeu i-a deschis larg vistierile sale, umplîndu-l de dar și de har... În ființa noastră este acum un tumult de sentimente care se cer exteriorizate și noi nu le putem rosti decît așa cum le simțim. În tentativa aceasta îndrăzneală îmi vine în sprijin psalmistul profet, care vede cu ochii minții lui inspirate și mărturisește... «că celor drepti li se cuvine lauda...»

Prea Sfințite Stăpîne,

Este în tradiția Casei Arhierestii ca și la popasul sărbătorec prilejuit de onomastica Chiriarhului, să vină fiii săi duhovnicești în cuvîntoasă vizită și să pre-

zinte feliicitări pentru zilele trăite — cu izbînzile lor și — de asemenea — să facă urări pentru îndelungare de zile, cu împliniri și mai bogate. Acest lucru îl facem și noi acum: Vă sărutăm dreapta cu smerenie și Vă feliicităm pentru rodnicia lucrului arhieresc... și Vă urăm să sporiiți în dreapta credință, în dragostea către Dumnezeu și către aproapele și în toate faptele bune, dobîndind binefacerile Domnului împreună cu toți credincioșii săi...

Într-un moment solemn ca acesta, la o asemenea ceremonie, este inevitabilă întîlnirea cu masiva personalitate a sfîntului patron Antonie cel Mare, pe care-l aveți ocrotitor și pildă demnă de urmat în viață. Cu cuvintele simple, dar pline de esență mistică, ale mineiului, vreau să evoc acum chipul duhovnicesc al cuviosului anahoret din pustii Tebaidei: «Era din Eghipt, de neam bun și a învățat de la părinții și moșii lui credința în Hristos... Cu el cerul s-a îmbogățit cu unul, cel mai mare și decît îngerii. Singur în pustietăți cu Dumnezeu vorbind prea curat, a luat darul cunoștinței. Aflîndu-se în trup muritor, s-a depărtat de la cele trupești și a văzut suirea la cer a sufletelor. A gustat din pomul cunoștinței ca din cele tainice și a strălucit ca îngerii. Rîvnitor fiind, s-a asemănat lui Ilie cu obiceiurile și a urmat Botezătorului Ioan cu drepte cărări... Înger pămîntesc și om ceresc, învățătorul fecioriei, cumpănă desăvîrșită a înfrînării, trupul și l-a supus sufletului. În curgerea lacrimilor sale a înecat toate năvălirile patimilor... Cel luminat cu razele duhului, s-a făcut laudă călugărilor, podoabă sihaștrilor și cinste părinților»...

Privind acest chip duhovnicesc, sîntem ispițiți să căutăm similitudini și să descoperim paralelisme.

Știm că viața unui sfînt nu este numai o icoană vie la care să te închini cu smerenie, ci este o flacără care arde ou putere nestînsă și care poate să aprindă peste veacuri inimi și suflete care să se străduiască și ele a trăi viața, asemenea cu a sfinților. Viața unui sfînt este o luptă neîncetată cu tot ce are lumea mai atrăgător, mai plăcut și mai ispititor — și prin aceasta ea devine o călăuză, un îndreptar pentru sufletele alese. Sfinții ne oferă exemplul eroismului sublim. Prin truda unei vieți întregi, ei s-au ridicat pe culmile iubirii, realizînd în ei armonia și frumusețea raiului. Au trăit cu adevărat în împărăția lui Dumnezeu și au realizat între oameni frumusețea vieții din Paradis... Ei au înțeles că... «a fi fără Hristos este iad nesuferit, iar a fi cu Hristos este rai desfătător»... (Imitatio Christi).

În minte cu aceste considerațiuni, din nou sîntem ispițiți să căutăm similitudini și să stabilim paralelisme.

Ați luat, Prea Sfințite, devreme jugul călugăriei și nevoindu-vă, v-ați arătat rîvnitor, lui Antonie asemănîndu-vă cu obiceiurile... Apoi ați urmat lui Nicolae cu dreptele cărări ale smereniei. Iar cerul v-a dăruit cu duhul înțelepciunii, cu darul cunoașterii și cu hrisostomia cuvîntului. În lumea bisericescă de la noi, în momentul de față, este unanimă părerea că cea mai proeminentă figură a ierarhiei bisericesti este P. S. Episcop Antonie al Buzăului. Temeiurile pe care sprijin afirmația mea sînt în văzul lumii și sînt nedezmînițite. Masiva operă teologică și literară care vă poartă numele grăiește de la sine. Iar lucrarea dusă în afară, pînă la tărîmuri abia cunoscute, capătă proporții de epopee, ca în anii de început ai propovăduirii: «În tot pămîntul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii se aud graiurile lor»... Aceasta a fost cu puțință căci păsîrind chipul blîndețelor, ați cîștigat cu smerenia cele

înalte — ca ierarhul din Mira Lichiel... Și singur în pustietăți cu Dumnezeu, vorbind prea curat, ați luat darul cunoștinței ca Antonie. Și gustând din pomul cunoștințelor, ca din cele de taină, îngereste ați strălucit. Și astfel cerul Bisericii, cu unul cel mare s-a îmbogățit...

Onorată asistență,

Nu mai este nici un secret, lucrurile s-au dat pe față, iar știrea a făcut înconjurul țării, revărsind peste tot în ocoalele Bisericii bucurie, fericire și speranțe împlinite: Episcopul Buzăului, Dr. Antonie Plămădeală a fost ales Mitropolit al Ardealului și Arhiepiscop al Sibiului... Numai aici la noi la Buzău vestea a căzut cu gregete și cu dezamăgire...

De-abia s-au împlinit doi ani de când P. S. Antonie a urcat treptele Scaunului Episcopal de la Buzău. Atunci privirea ochilor noștri s-a îndreptat spre viitor, spre zări pe care nu le știam, dar pe care le simțeam, le oredeam luminoase și prielnice lucrului bun. Nu ne-am îndoit nici o clipă. Cel care luase în mâini oirna Eparhiei era pentru noi — el însuși — o neîndoielnică garanție că-și va împlini prerogativele arhieriei cu demnitate, cu spor și cu bun câștig duhovnicesc și că va fi osîrduitor spre tot lucrul cel bun, făcînd pe păstoriții săi să se bucure de amîndouă fericirile — cea cerească și cea pămîntească.

Și așa a fost!

Veneați, Prea Sfințițe, ca un semn de vreme nouă și noi v-am întâmpinat cu salutul profeților și v-am primit ca pe «cel ce vine întru numele Domnului». Ați luat atunci plata ostenețelor Voastre și a vredniciei și din vistieria darurilor cu care Dumnezeu v-a dăruit, ați vărsat peste sufletele fiilor Voștri mierea cuvîntului, balsamul mîngîierii, lumina înțelepciunii. Ați ingenănat blîndețea cu asprimea și dreptatea cu răsplata și așa s-a făcut că cei ce au stat sub ascultarea Voastră, au știut să-și potrivească cugetul și pasul, cu gîndirea și cu voința păstorului...

Delicat, discret, de o eleganță sufletească copleșitoare, v-ați făcut iubit, stimat, îndatorînd și pe cei din jur. Atmosfera de largă respirație spiritual-culturală pe care ați împămîntenit-o aici, ne-a angajat pe toți în silința de a urma exemplul păstorului nostru. Cu forța irezistibilă a noului care înlocuiește vechiul și-l valorifică — dîndu-i contururi noi în sens și interpretare, ați transformat această sală care dintotdeauna s-a numit «de recepție», într-un atelier de creație, de frămîntare a gîndurilor, de șlefuire și înnoțire a ideilor. Cu migală și cu zăbavă ați turnat frămîntătura gîndului în spaturile viguroase ale scrisului, luminii și deschiderii spre orizonturi noi... Așa s-a născut cartea... «Carte frumoasă, cînte cui te-a scris / Încet gîndită, gingaș cumpănită; / Ești ca o floare, anume înflorită / Mîinilor mele, care te-au deschis»... (Tudor Arghezi).

În ceasurile de veghe creatoare, la orele adînci ale nopții, n-ați fost singur. Din rama lor de lemn sculptat, v-au privit cu mîndrie și încurajare, atîtea perechi de ochi ale ilustrațiilor înaintași, dintre care mulți au fost «dascăli de cuget și simțire românească». Din înțelepciunea veacurilor duse, în șoaptă, ei v-au picurat gînduri, v-au deslușit rosturi și v-au dezlegat tainele trecutului, pentru o muncă nouă, pentru o nouă frămîntătură... Răsplata muncii osîrduitoare și rodnice nu este lauda, ci neuitarea, prin care se intră în eternitate...

Pentru cei care am avut fericirea să trăim într-un fel sau altul mai aproape de P. S. Voastră, în familia duhovnicească a Centrului Eparhial, această trăire a fost un adevărat deliciu spiritual. Am simțit respectul ce ne-ați purtat și stima cu care ne-ați înconjurat. Niciodată nu vom uita acest exemplu de caldă și afectuoasă noblețe sufletească...

Dar iată, iată că bucuria noastră n-a fost deplină! S-a luat de la noi... via și s-a dat altor lucrători! De ce? Oare n-am făcut noi roduri vrednice de laudă? Oare n-am meritat noi darul pe care Pronia ni-l făcuse când a trimis la noi pe mirele așteptat? Să nu cărtim! Ne mângâiem cu cuvântul Domnului pe care, în pragul mării sale împliniri, l-a spus ucenicilor îngrijorați: «Puțin și nu Mă veți mai vedea»... Rosturi și rinduieli pe care n-avem căderea să le judecăm, au ridicat cu o treaptă mai sus pe Chiriarhul nostru, așezându-l la loc de cinste pe Scaunul vlădicesc al Ardealului: Ce preț mai are întristarea noastră, când știm că la Sibiu sînt atîtea de înfăptuit.

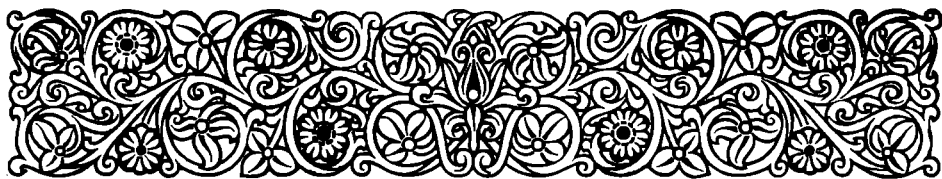
Mergeți, mergeți Înalt Prea Sfințite Mitropolit Antonie, urmați-Vă destinul, iar dragostea noastră și dorirea noastră de bine vă vor însoți sporite de smerita noastră rugăciune. Stați cu demnitate pe scaunul lui Șaguna și al întregului mare șir de ierarhi ai Ardealului, dintre care mulți au fost și ei... «dascăli de jertfă, de cuget și simjire românească».

Întru mulți ani să trăiți, Înalt Prea Sfințite Mitropolit Antonie!

A răspuns P. S. Episcop Antonie, ales la 10 ianuarie 1982 Mitropolit al Ardealului, mulțumind vorbitorilor și tuturor celor prezenți, pentru sentimentele exprimate cu acest prilej sărbătoresc din viața P. S. Sale.

CRONICAR





R E C E N Z I I

VALDO VINAY, *Storia dei valdesi*, vol. III — *Dal movimento evangelico italiano al movimento ecumenico (1848—1978)*, Editrice Claudiana, Torino, 1980, 528 p.

Profesorul onorar Dr. Valdo Vinay de la Facultatea valdeză de teologie din Roma este unul dintre cei mai cunoscuți istorici protestanți italieni, predind istoria Bisericii și teologia practică la această Facultate din 1940 pînă în 1976. Studiile sale se axează în general pe Reforma secolului al XVI-lea și în special pe Martin Luther, de ex., *«La Riforma protestante»*, Brescia, 1970, pp. 475; *Lutero, Scritti religiosi*, Torino, 1967; *Lutero ed il luteranismo nel giudizio della cultura italiana*, în «Protestantesimo», 7 (1952); *Lutherforschung in Italien*, în «Lutherforschung heute», Berlin, 1958; *Nuovo orientamento dell'indagine cattolica su Lutero?*, în «Protestantesimo», 17 (1962); *I due regni nella teologia di Lutero*, Roma, 1950; sau *Il catechismo di Calvino 1537*, Pinerolo, 1935; *Ginevra e Italia*, Firenze, 1959; *Riformatori e lotte contadine*, în «Revista di Storia e Letteratura Religiosa», 3 (1967); *Storia della Chiesa*, I—III, Roma, 1960—63, *Facoltà valdese di teologia (1855—1955)*, Torre Pellice, 1955, p. 187. De asemenea, a publicat lucrări asupra mișcărilor evanghelice italiene din secolul trecut, ca; *Evangelici italiani, esuli a Londra durante il Risorgimento*, Torino, 1961; *Luigi Desanctis e il movimento evangelico fra gli Italiani durante il Risorgimento*, Torino, 1965 sau asupra modernismului, de ex. *Ernesto Buonaiuti e l'Italia religiosa del suo tempo*, Torre Pellice, 1956, fără a mai aminti zecile de articole și studii publicate în Italia sau peste hotare.

Cu acest al treilea volum, se încheie o monumentală operă asupra istoriei valdeșilor, «STORIA DEI VALDESI», începută în anul 1974 cu volumul profesorului dr. Amedeo Molnar de la Praga, tratînd perioada anilor 1176 (Petrus Valds, întemeietorul Bisericii valdese) pînă la 1532 (Sinodul de la Chanforan), și continuată, în același an, de A. Armand-Ilugon, pentru perioada 1532—1848.

Volumul al treilea se ocupă de perioada 1848—1978, avînd ca subtitlu: «De la mișcarea evanghelică italiană la mișcarea ecumenică». O serie de monografii și studii atestă îndelungata pregătire a Profesorului Valdo-Vinay — și este suficient să amintim studiile dedicate lui Desanctis, exilaților valdezi la Londra, anului 1849 la Roma Facultății de teologie — care a realizat o lucrare unitară, prezentînd nu numai faptele istorice și oamenii care au marcat prezența Bisericii valdese ci și semnificația unei prezențe protestante mai largi în Italia, în contextul ciocnirii cu Biserica Romano-Catolică la început și apoi la faza «ecumenică» a raporturilor dintre «David-ul» protestant și «Goliat-ul» catolic. Se poate deci afirma că «Storia dei

valdesi» vol. III reprezintă o adevărată istorie generală a protestantismului în Italia, cu specială privire asupra valdesilor.

Lucrarea începe prin prezentarea unei panorame a comunităților protestante străine în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în care autorul manifestă o revendicare a autonomiei «istoriei bisericești» cu tendința de a reduce factorii neteologici, precum și disciplinele și metodele interpretative legate de aceștia.

Profesorul Vinay descrie, mai întâi, evenimentele petrecute în lumea protestantă italiană, mai precis în cea valdeză, între anii 1848 și 1860, adică pune în relief importanța nașterii mișcării evanghelice italiene, în Toscana, înainte de extinderea Statului albertin în toată peninsula italiană. Apar raporturi și confruntări interne; astfel, valdismul, ca mișcare, este contestat în interiorul protestantismului, în timp ce contestă «romanismul», în timp ce trebuie să se pregătească pentru un bipolarism, nu numai organizatoric; Biserica sa populară în Piemont și centrul său propulsor al misiunii italiene la Florența, în Toscana.

Autorul dedică apoi pagini întregi răspîndirii evanghelicilor valdezi în Sicilia și în alte regiuni ale peninsulei, în Văile valdeze ca și coloniilor valdeze în America. Distribuția pe regiuni a știrii lor subliniază sufletul «regionalist» al noii națiuni italiene, cu culturile și psihologia lor specifică. Paragraful dedicat coloniilor valdeze din America, în special în Argentina, ajunge până în zilele noastre.

Partea a doua a volumului tratează perioada anilor 1880—1920, cînd s-a ținut primul congres evanghelic, mutînd centrul interesului de la dezvoltarea diasporei protestante, crescută prin aportul pentecostalilor, adventiștilor, armatei mîntuirii etc., la problemele de fond provocate de evoluția societății italiene; vechii-catolici și modernismul; situația politică și catolicismul roman, tentativele uniunii interconfesionale; evoluția internă a Bisericii valdeze, cultura teologică și altele.

A treia și ultima parte a lucrării prezintă Biserica valdeză în perioada dictaturii fasciste — cînd pastorii și credincioșii valdezi au luat o atitudine hotărîtă împotriva fascismului — și mișcarea ecumenică. Această parte are valoarea unei mărturii istorice, a unor fapte și evenimente trăite. Sînt prezentate și unele componente ale evanghelistului, cu date statistice necesare, apoi autorul reia discursul întrerupt pentru a da, în ultimele treizeci de pagini, o mărturie puternică despre valoarea Bisericii valdeze.

Ultimele două paragrafe și concluzia încheie o operă, începută cu anul 1176, cu o viziune ecumenică largă, punctată de o idee ca aceasta: «Oare nu trebuia să fie sarcina evangheliștilor transmiterea de stimulente reformatoare creștinătății italiene?» (p. 476) și paginile următoare sînt dedicate la ce ar fi trebuit să se facă «pentru transmiterea de impulsuri de reînnoire și de recuperare a Evangheliei redescoperită de Reformă» Bisericii Romano-Catolice.

În ceea ce privește sarcina ecumenică a Bisericii valdeze astăzi, autorul o vede drept «meditație și transmitere de impulsuri inovatoare Bisericii italiene» (p. 479), renunțînd la «prozelitismul mărunț» pentru că «diaspora evanghelică italiană are astăzi rațiunea sa de a exista în participarea la întîlnirea ecumenică în țara noastră (n.n. Italia) ca prezență protestantă în Italia» (p. 450). Iată idei cu adevărat ecumenice care fac cinste autorului și Bisericii pe care o reprezintă.

Nu dorim să încheiem aceste rînduri fără a aminti că între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Valdeză din Italia s-au creat, mai ales în ultimii douăzeci de ani, o serie de raporturi ecumenice, materializate prin schimb de vizite; Pr. Prof. Alexandru Ciurea a vizitat Biserica valdeză în 1964, Past. Giorgio Girardet, atunci

directorul ziarului valdez «Nuovi Tempi» a vizitat Biserica noastră în 1965; sem-natarul acestor rânduri a studiat patru semestre (1967—1969) la Facultatea de teo-logie valdeză din Roma, avînd ca profesor de istorie bisericească chiar pe vene-rabilul profesor Dr. Valdo Vinay; Pr. lector Nicolae Necula a studiat în 1974/75 un an la această Facultate iar Prof. Alberto Soggin sau Paolo Ricca ne-au vizitat țara cu ocazia unor manifestări cu caracter ecumenic.

Lector univ. dr. CEZAR VASILIU

VIRGIL CÂNDEA, *Rațiunea dominantă. Contribuții la istoria uma-nismului românesc*, Editura «Dacia», Cluj-Napoca, 1979, 384 p.

Incepînd cu anul '70 al secolului nostru, cercetătorii, ostenitorii și specialiștii în limba veche românească s-au oprit asupra tipăriturilor și manuscriselor uitate în seifuri bibliofile sau prin lăzi ferecate și chilio întunecate. A fost momentul «de tă-cere» după unii pentru a putea să-și impună «apocrifele și hibridii» asupra poporului nostru, cum se exprima Eugen Barbu. A trebuit ca UNESCO să înscrie în calendarul său nume de profundă rezistență istorică și culturală: Mitropolitul Dosoftei (în of-teva rânduri), Varlaam, Coresi, iar anul acesta Pălia de la Orăștie, ca noi să revenim la «oile noastre».

Pentru credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, păstrători fideli ai națiunii cu-rate și naturii nepătată, este o bucurie că fii rătăciți revin iarăși nu numai la Tatăl fertător — Pămîntul străbun, ci și la Mama-milostivă — Patria, cu toată căldura ei spirituală.

Profesorul dr. docent Virgil Căndea, ca dealtfel și alții, n-a încetat a scormoni secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei și alte custodii anevoios de cercetat și prin studii și articole a întreținut flacăra cercetării trecutului. Adevărat, este extenuantă asemenea indeletnicire, dar este perenă. Una este să fii critic de artă și să te referi la Michelangelo, Rafael, Leonardo, Rubens și chiar Picasso și alta să prezinți arta modernă (?). Primii n-au nevoie decît de admirație și sensibilitate, cei din rîndul al doilea de «critica criticii»; așa-i lumea!

Lucrarea de mai sus, *Rațiunea dominantă*, expresie biblică refolosită de Iosif Fla-viu și introdusă în Biblia lui Șerban (1688), este o impunătoare «paremie» pentru li-teratura română actuală, este un «ipacoi» al tineretului studios de astăzi, este o «ca-tavaste-irmos» pentru umanștii români. Pentru preoșimea Bisericii Ortodoxe și mai ales pentru studenții teologi, pentru doctoranzi, în special, constituie un «omiliar și o filcuire» «pre limba proastă (simplă) românească» a celor mai importante opere apologetice și exegetice necesare umanismului european în plin veac XVII. Oamenii de cultură, slujitori sau laici, au dat «răspuns bun» tuturor problemelor ce frămîntau societatea de atunci. Așa se explică apariția nenumăratelor scrieri și tratate, a bi-bliotecilor particulare sau domnești, a școlilor de toate gradele. Aceste binefaceri, ca untul de lemn al bucuriei nepieritoare, s-au revărsat și asupra vecinilor împi-lați politic, religios, național sau economic, așa cum se constată din nenumăra-tele scrisori, gramate, pastorale sau circulare. Și subliniază, în *Introducere*, autorul: «Cultura noastră veche este bogată în asemenea manifestări. Interesante în sine-și adesea prezentate ca «mărunișuri» de istoria culturală — ele nu capătă valoare deplină pentru cercetătorul de azi decît: după descifrarea motivației și înțelesului

lor profund, decât după situarea lor în mișcările de idei care au animat și impulsivizat creația spirituală românească (p. 5). Spiritualitatea românească a răspuns totdeauna *da* tuturor mutațiilor, având deja soluția pregătită, fără a împrumuta otrăvuri străine. De aceea realizările noastre au fost legate de trecut și considerate ca atare de istoria și civilizația lumii. Realizările reușesc, arată autorul, «cum prevăzuse Zoe Dumitrescu-Bușulenga, și ni-i înfățișeze pe români; și în ceea ce privește cultura lor umanistă, «ca totdeauna în istoria lor, zicem noi, și în hotarele lor străbune, la fel cu popoarele europene, dar și altfel decât acestea» (p. 7).

Cartea se deschide cu un excursus academic asupra umanismului românesc, care este nobil prin formare și demn prin origine. Având aceste izvoare, și caracteristicile lui sînt originale cu toate că izvoarele adapă și alte locuri și se revărsă în fluvii dar nu-și pierd sursa. La noi au existat adevărate oaze de cultură, confluente și influențe, emanație și receptare. Vehiculele acestora au fost umanistă: și nu numai umanistii români, ci și cei «exaporiți» cei ce s-au împămîntenit aici primind botezul firii și trăind lingă Legea străbună (Biserica Ortodoxă, Obiceiul pămîntului). Traducerile, cronicile, pomelnicele au devenit astăzi «preocupări» umaniste.

Nu înseamnă că toate acestea au rămas în anonimat, nu, ci sînt identificați corifeii ai umanismului, cu toate că ei se smereau — umanismul practic. Este cazul, mai ales în sec. XVIII, al lui Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Milescu, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir (p. 18) și mulți alții. Umanismul acestora nu era triumfalist, așa cum s-a întîmplat în Apus. Nu era un rezultat al luptei cu o forță neagră, dominantă, absurdă, infailibilă, cum era instituția bisericească (feudală sau protestantă) apuseană, ci adaptarea spiritualității românești, angajarea ei în a da răspuns zilelor de atunci pericolului «păgîn» — dezonorarea insului prin patimi, care urmărea Europa, dar și apărarea de invazia și robia osmanliilor. Aproape toți reprezentanții umanismului românesc făcuseră studii înalte la Școala patriarhiei din Constantinopol, cunoscînd de aproape situația Orientului și Occidentului. Ideile reprezentative ale umanismului românesc au valabilitate pentru noi și pot influența pe alții: «Dar ceea ce definește umanismul românesc este *atașamentul său față de problemele majore de atunci ale poporului nostru*» (subl. n. p. 21). Atașamentul era firesc, avînd originea latină, care înseamnă noblețe și civilizație: «...credință și bărbăție... aceeași limbă... toți (munteni, moldoveni, ardeleni) dintr-o fîntină au izvorit și cură...». Și cum limba este expresia spirituală a unui popor, virtuțile ei (simplă și sfîntă) au determinat scrierea de cronici, pomelnice etc., dar mai ales *traducerile*, ca o expresie a înaltei culturi și înobilarea unui popor prin aceasta, dîndu-și seama de «dreapta socoteală» sau «*rațiunea dominantă*». Umanistii, avînd în vedere «omul rațional», au dezvoltat spiritul critic, și au pregătit ca în nici un loc în Europa, gloria și lupta pentru patrie și în același timp au echilibrat balanța: umanism și baroc.

După acest *tratat de perspectivă*, autorul face exegeza persoanei, personalității și operei unor fruntași ai umanismului românesc.

Este știut că și în perioada umanismului la români, domnii pămînteni își luau pe lingă scaune sau se înrudeau cu înțelepții sau cărturarii vremii. Așa este cazul lui *Udriște Năsturel*, fratele Doamnei Elina, soția domnitorului Matei Basarab. Autorul, după ce arată că în Țara Românească, în această perioadă, exista o adevărată «foamete sufletească» din cauza influențelor străine, Matei Basarab accentuează o politică culturală, întorcîndu-se la tradiție, deci o «redresare prin tradiție». De fapt,

firul acesta al considerării tradiției și specificul nostru este urmărit de lucrare de la «caput ad fine». Toți domnitorii au reînnoit tradiția prin «sprijin multilateral al Bisericii, prin construcții, reformarea vieții monastice, tipărituri rituale» etc. (p. 40). **Matei Basarab**, ca și **Vasile Lupu**, în Moldova, sînt ctitori de frunte, ctitori de locașuri, ctitori de cultură, dătători de legi, întăritori de datini. Toate acestea se săvîrșesc în virtutea faptului că sîntem urmașii dacilor și romanilor, continuatorii ai tradiției bizantine. Să nu uităm, iarăși, că limba oficială era limba slavonă. Și umanisti, sub haina ei, reînvie tradițiile străbune, făcînd-o inutilă pînă la înlăturare. Traducerile făcute, «umaniste» erau de fapt istorii sfinte: *Varlaam și Ioasaf*, *Urmarea lui Hristos...* etc. Deci pentru popor și pentru lumea mai cultă sînt redatate opere ce constituie baza predicatorială a Bisericii creștine.

Autorul insistă asupra unei cărți de iluminare creștină, a unei cărți în care se află secretul condiției creștine, anume învierea lui Hristos: *Penticostarul*. Acestea îi sînt dedicate analize subtile, cercetări de fond, scoîndu-se concluzii definitive (p. 67—69). Prefața *Penticostarului* pusă pe seama Doamnei Elina este ea însăși o operă culturală și umanistă în același timp.

Considerăm că această parte a lucrării (p. 33—78) este un deosebit omagiu adus ctitorului-voievod **Matei Basarab** cînd toată românimea îi laudă faptele cu prilejul împlinirii a 350 de ani de la ridicarea sa pe tronul Țării Românești.

Și dacă **Udriște Năsturel** își ducea activitatea la **Tirgovîște**, **Govora**, **Cîmpulung-Muscel**, **București**, legăturile sale cu celelalte provincii românești erau intense. Astfel, în biblioteca sa, **Mitropolitul Varlaam** al Moldovei citește «otrava sufletească»: *Catehismul calvinesc*, tipărit în Transilvania, căruia îi răspunde: *Răspuns la Catehismul cel calvinesc* și lucrarea: *Cele șapte taine ale Bisearicci*, precum și *Carte românească de învățătură*, primele opere de apologetică și îndrumări misionare în limba română. Încă o față a umanismului românesc: acesta era valabil pentru toate provinciile românești.

În Moldova, ceva mai tîrziu, se ridică altă forță umanistă de factură mondială: **Nicolae Milescu-Spătaru**. Numai cîteva cărți de referință menționăm și observăm uriașul om de cultură: elev al școlilor timpului din Țara Românească și Moldova, litrat al Școlii superioare a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, ctitor al Academiei teologice din Moscova, candidat la tronul Țării Românești și Moldovei, diplomat la Constantinopol și inițiatorul relațiilor externe în Rusia, pelerin la locurile sfinte, călător și cercetător în Siberia și China. Nu în zadar este cunoscut în toată lumea și astăzi ca «*vir polyglotus et pereruditus*». În același timp, cunoscător al textelor sfinte și inițiator de traduceri clasice și cărți canonice.

Cartea se oprește asupra omului și operei, descriindu-le cu patos și cu acrivie științifică nu după alții, ci după manuscrise. Studiind acest capitol (p. 79—223), adică citindu-l de mai multe ori, ai impresia că intri într-o epectază minghietoare, fiindcă autorul rînduiește demonstrația cu suflet și simțire românească: **Milescu** era peste vremi și oameni. Popoarele slave primeau învățătură de la el: *Cultura greacă și latină pentru (prosperarea) popoarelor slave* (1685:); *Carte cu multe întrebări* (un catehism pentru ortodoxie); *Mărturisirea orientală* (Mărturisirea de credință ortodoxă) ce strălucește în Apus (răspuns pentru luterani și reformați, chemîndu-i la adevăr); *Simbolul de credință* (și întiul «Tatăl nostru» scris în românește pentru canonicul **Thomas Schmit**, fost coleg al său la Constantinopol, ajuns decan la Oxford) etc.

În afara preocupărilor Spătarului pentru traduceri din Vechiul Testament, traduceri care au stat la baza *Bibliei lui Șerban*, 1688, autorul insistă asupra unei lucrări de mare importanță pentru diferențele confesionale, anume: *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre* (1661). Această operă a lui Nicolae Milescu este probabil «licența» sa la Școala Patriarhiei din Constantinopol, așa cum Dimitrie Cantemir alcătuisese, în același scop de a fi titrat, lucrarea: *Gâlceava înțeleptului cu lumea*.

Cartea cu multe întrebări a fost cercetată, reprodusă, comentată, dar Prof. Virgil Cândea îi face «tilcuirea» pe manuscrisul indicat de unii, dar necercetat (Ms. 494, Bibl. Acad.). Și pentru lichidarea diferențelor, pentru întâia oară, se dă textul integral, cu note explicative (p. 89—105), mai întâi spusa lui Atanasie al Alexandriei către Antioh «25 de întrebări», în realitate mai multe, și apoi *Răspuns la XII întrebări*, potrivite după Simbolul niceo-constantinopolitan.

În continuare, sînt analizate traduceri ale lui N. Milescu în legătură cu Vechiul Testament și chiar cu tratatul *Despre rațiunea dominantă* imprimat în Biblia de la București, 1688. În așteptarea ediției noi a *Bibliei lui Șerban*, 1988, atât Virgil Cândea, cit și I. P. S. Antonie (*Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 155—179) au adus la «strălucirea cea dintii» pe cărturarul umanist moldovean Nicolae-Spătarul Milescu.

În partea a doua a lucrării, autorul face, cu mare finețe și aleasă pătrundere analiza preocupărilor *Intelectualului sud-est european în secolul al XVII-lea* (p. 225—326), ajungînd la concluzia că: intelectuali noștri au dezvoltat un simț al orientării în conjunctura vremii (Varlaam, Dosoftei și chiar în perioada «domniilor fanariote» după Milescu și Cantemir). «Enciclopedismul, spiritul critic, credința în rolul culturii, cultivarea «înțelepciunii», căutarea imaginii pierdute a trecutului, apelul la autorități străine tradiției, dezvoltarea conștiinței de neam, mîndria originilor, concepția despre legea prefacerilor în trepte, funcționarea majoră a scrisului și tiparului, atîtea coordonate culturale ale secolului al XVIII-lea sînt fixate de înaintașii din epoca pe care am cercetat-o. Continuarea operei începută de intelectualii secolului al XVII-lea arată că ea exprima necesități majore ale societății, că ea corespundea dezvoltării istorice, că lusesse întreprinsă cu temeinicie și convingere» (subl. a. p. 325). Curios pentru unii, dar adevărat pentru noi, cultura s-a dezvoltat pentru popor, fie în biserică, mai devreme, fie în chiliile mînaștirilor sau în afară, mai tîrziu. Cărturarii noștri au fost în același timp credincioși ai Bisericii străbune, iar slujitorii Bisericii au fost, tot în același timp, iubitori și ostenitori în ale culturii: «Rolul determinant pe care cărturarii laici încep să-l joace încă din secolul al XVII-lea în conducerea patriarhatelor răsăritene este încă un semn al timpurilor; istoria ecleziastică și istoria spirituală a creștinătății ortodoxe va li continua împletiți, începînd din această perioadă, cu istoria noilor intelectuali» (subl. n. p. 325).

Cartea face otpustul — în tradiția levantină, — cu *Istoriografia umanismului românesc*, cu o notă a autorului și un mic rezumat în limba engleză, cu Lista ilustrațiilor și cu un orientativ Indice.

De asemenea, nenumărate hărți, planșe, schițe introduse la capitolele respective, întăresc imaginea vizuală a epocilor trecute.

Lucrarea are meritul de a înlătura atîtea cărți tendențioase apărute în ultimul timp care au banalizat și ironizat trecutul nostru cărturăresc pe baza unui «gind-rism» străin neamului și tradițiilor sale sfinte. De aceea, opera de față este capitală, pentru cititorii revistelor teologice — citate cu amănunțime în lucrare, acestea

fiind în perioada 1948—1968, singurele lucrări de referință pentru literatura veche, tradițională.

Astăzi când trăim o epocă iluministă și de renaștere, în același timp de revalorificare a trecutului, lucrarea, enciclopedie-umanistică a Prof. Virgil Cândea, secretarul Asociației «România» este absolut utilă studenților teologi și preoților ortodocși români care vin periodic la Cursurile de orientare și îndrumare misionară și pastorală.

Conf. P. I. DAVID

RADU FLORESCU, ION MICLEA, *Tezaur transilvănean la «Kunsthistorisches Museum» din Viena*, Editura Meridiane, București, 1979, p. 104.

Colecțiile Muzeului de istoria artei din Viena (Kunsthistorisches) cuprind o bogată selecție de valori de artă și cultură din cele mai străvechi timpuri și pînă în zilele noastre de pe teritoriul României, provenind atât din fostele posesiuni ale coroanei habsburgice, cât și din teritorii pe care Imperiul austro-ungar le-a stăpînit temporar, sau față de care a arătat interes în diferite etape ale istoriei sale. Adunate într-un singur volum, cu comentariile adecvate și cu o ilustrație de înalt nivel artistic, constituie o lucrare de documentare utilă pentru cercetători, ca și pentru cercul larg de cititori.

Cum se menționează în introducere (p. 8), lucrarea «a fost posibilă datorită inițiativei conducerii de partid, care, în anul 1973, a facilitat, prin intermediul reprezentanțelor noastre diplomatice, fotografierea și studierea întregului material aflat la Kunsthistorisches Museum, fără îndoială cu concursul binevoitor al acestei instituții și în primul rînd al cercetătorilor de la acest muzeu, responsabili de colecție».

Se constată că este vorba despre afirmarea fructuoasă a unor relații culturale de cooperare dintre cele două țări, care s-a manifestat și cu prilejul desfășurării la București a lucrărilor celui de al XV-lea Congres Internațional de științe istorice, prin organizarea expoziției «*Tezaur ale culturii românești alate în Austria*», organizată cu concursul Muzeului de istoria artei din Viena — Colecția de anticități și al Bibliotecii Naționale Austriece din Viena — Colecția de manuscrise și incunabile, între 10 august și 10 septembrie 1980, în cadrul Muzeului de istorie al R. S. România, care a cuprins 45 de obiecte, cu caracter istoric, de artă și manuscrise, create în România sau privind istoria și cultura milenară a poporului român, ajunse în decursul vremii în Austria.

Precedat de o introducere, volumul cuprinde patru capitole cu piesele descrise și prezentate în foto-copii negru-alb, cele mai reprezentative și în culori.

1. *Tezaur dacic* (p. 9—28); 2. *Antichitățile romane* (p. 29—40); 3. *Tezaurul de la Șimleul Silvaniei* (p. 41—56); *Tezaurul de la Sinnicolaul Mare* (p. 57—83).

Urmează *adenda* (p. 83) și *bibliografia selectivă și prescurtări* (p. 84). La sfîrșit, conținutul volumului e redat și în limba engleză (p. 85—104).

Multe dintre piesele volumului provin din Transilvania. Unele, cum este tezaurul de la Șimleul Silvaniei, au ajuns în colecțiile Muzeului prin intermediul administrației chezarocrăiești, altele, ca tezaurul de la Sinnicolaul Mare, prin intermediul

comerțului de antichități. Unele, ca bustul Dianei Luna de la Deva, au fost dăruite muzeului.

Pieseile descoperite în alte zone ale teritoriului românesc decât Transilvania au fost cumpărate fie direct de la posesorii colecționari, fie prin participarea la licitații care au avut loc pe teritoriul țării noastre, cum este cazul cu celebra mască de coif de la Romula.

Din punct de vedere al provenienței se disting patru mari grupuri de obiecte. Primul grup, destul de restrâns, este constituit de obiecte preistorice. Al doilea grup este constituit din tezaure și piese dacice, descoperite întâmplător pe tot teritoriul Transilvaniei și la date diferite. Cel de al treilea grup este constituit de circa 30 de piese romane, de natură diferită. Ultima serie constă din piese aparținând perioadei de formare a poporului roman, de trecere la feudalism, cum sînt tezaurele de la Șimleul Silvaniei și Sînnicolaul Mare.

Pieseile prezentate au o deosebită valoare istorică, artistică și culturală, care se impun a fi cunoscute.

În primul capitol, *Tezaurele dacice*, sînt descrise 43 de obiecte. Cu excepția a două piese de bronz, aparținînd epocii fierului, toate piesele legate de daci se grupează în nouă tezaure de argint, cuprinzînd piese tipice, descoperite în special în partea de vest și de sud a podișului Transilvaniei, care cuprinde zona marilor centre de cultură dacică din munții Orăștiei, cît și cea legată de zăcămintele de metal prețios din Munții Apuseni. Toate descoperirile se disting, prin aspectul lor accentuat de prelucrare artistică. Metalul este modelat prin ciocănire liberă sau cu matriță.

Pieseile descrise în capitolul al doilea, *Antichitățile romane* (nr. 46—89), sînt originare atît din Transilvania cît și din Muntenia sau din Dobrogea. La Viena se păstrează una dintre cele mai bogate serii de statui de cult de pe teritoriul țării noastre. Dintre rarități face parte masca de coif descoperită la Romula, a doua din țară, și diferită de cealaltă, descoperită la Carsium (Hirșova). De la Constanța provin o diplomă militară și două greutateți de plumb. Un grup important de piese romane îl constituie cele șase piese de bronz argintat de la Tirgu Secuiesc. Importante sînt și cele trei statui ale lui Hercule de la Băile Herculane. De la Surduc provin două imagini de cult, o statuie a lui Jupiter Dolichenus și un relief al zeilor Liber și Libera. De la Sarmizegetusa-Ulpia Traiana provin importanta camee, poate dintr-un mormînt, și celebra inscripție a lui Proculus Niceta.

Tezaurul de la Șimleul Silvaniei, descris în capitolul trei, constituie unul dintre cele mai prețioase și mai strălucitoare ansambluri păstrate în Muzeul de Istoria Artei din Viena și, totodată, din punct de vedere artistic și istoric, una dintre cele mai interesante descoperiri datînd din perioada de trecere de la perioada obștilor sătești la perioada feudală din țara noastră.

Se vorbește de către specialiști de două tezaure de la Șimleul Silvaniei, unul, cel păstrat în Muzeul de Istoria Artei de la Viena, a fost descoperit în 1797 pe dealul Măgura de lingă orașul Șimleul Silvaniei (jud. Sălaj), de către doi băieți români, Petru Borcea și Simion Bocor. Prin intermediul funcționarilor austrieci, tezaurul a ajuns în colecțiile imperiale, care a constituit nucleul Muzeului de Istoria Artei de mai tîrziu. El se compune dintr-un număr de piese întregi și fragmentare, cuprinzînd 13 verigi plate de aur, 11 verigi granulate de aur, o cataramă de centură, un inel circular deschis cu capetele îngroșate fuziforme, un medalion cu decor geometric, au repoussé, în cloisonné și cu granulații, un capăt de brățară în formă de cap de șarpe, un mare lanț colier sau de centură cu un pandantiv în formă de glob încins cu o cruce și cu mai multe pandelocuri în formă de unelte, unul cu un om într-o barcă și mai multe frunze de vișă de vie. Din tezaur mai fac parte 14 medalioane cu effigii de împărați

romani, făcute din imitații de medalii sau din medalii autentice ale împăraților din secolul al IV-lea.

Cel de al doilea tezaur a fost descoperit la 1898, pe același deal Măgura, care nu este altceva decât cea de a doua parte a unui depozit unitar a cărui primă parte o constituie primul tezaur, arătat mai sus. În compunerea celui de al doilea tezaur intră trei cupe de aur cu decor de geme și granulații, o brățară circulară, 21 de fibule întregi, 10 perechi și una singulară, opt fragmente de fibule și alte fragmente din piese care se pot mai greu defini. Nici al doilea tezaur nu ne-a parvenit în întregime.

S-ar părea că tezaurul (I împreună cu II) ar fi constituit o garnitură complexă aparținând unui personaj important și celor apropiați lui, care ar fi fost ascuns din cauza mării migrații a hunilor.

În ansamblul său, tezaurul de la Șimleul Silvaniei face parte dintr-o serie de tezaure atribuite îndeobște unor grupuri de populații germanice: vizigoți, ostrogoți sau gepizi, între care cele mai importante sînt cele de la Pietroasele, Conțești, Coșovenii de Jos, Someșeni, Apahida (două tezaure), Velț, Moigrad, Tăuteu, la care se mai adaugă cele două morminte relativ bogate de la Valea lui Mihai și Starchiojd. Este de remarcă că, pe teritoriul României, aceste tezaure, sînt deosebit de numeroase și că ele, prin componența lor, își găsesc rar comparație în alte zone ale Europei.

Tezaurul de la Șimleu și cel de la Pietroasele constituie conținutul unei ascunzături de tezaur ceremonial, care nu-și găsesc paralelă decât în celebrele coroane votive ale regelui vizigot Receswinthus de la Guarrazar (Toledo).

Ambele tezaure au fost datate în prima jumătate a secolului al V-lea și au fost puse în legătură cu marea invazie hunică de la mijlocul acestui secol. Se poate aduce în discuție și posibilitatea ca tezaurul să fi fost adus de refugiați germanici de la sud de Dunăre, nu atât sub presiunea hunilor, cît mai degrabă datorită înfrîngerilor suferite în această perioadă în fața armatelor romane. Așezați cu voia împăraților, în calitate de *loederati* la nord de Dunăre, în mediul localnic daco-roman, acești șefi germanici au emigrat mai departe spre vest, sub presiunea hunilor, lăsîndu-și comorile în urma lor.

În capitolul ultim, patru, se expune tezaurul de la Sînicolaul Mare, unul din cele mai mari de acest fel din perioada de început a feudalismului în întreaga Europă. Cîntărește aproape 10 kg de aur de foarte bună calitate. Caracterul tezaurului este de vase rituale creștine. Lipsa de legătură aparentă între motivele iconografice păgîne și cele simbolice creștine aparținînd unor arii culturale fundamentale diferite, a constituit obiectul unei deosebite preocupări științifice, în legătură cu problema datării, ca și cu a atribuirii tezaurului.

Tezaurul a fost descoperit întimplător în 1799 de un țaran din Sînicolaul Mare (jud. Timiș), în curtea casei sale, cînd săpa, la o mică adîncime în pămînt. În același an va intra în colecția de antichități a curții imperiale din Viena. El cuprinde 23 de vase de aur: 7 căni sau ulcioare, dintre care două cu decor figural, o fructieră cu decor zoomorf, două bazine plate cu toartă-cataramă, avînd pe fund medalioane cu simbolul crucii și inscripții grecești, două pahare tronconice, două cupe «de tip Nautilus» cu apucătoarea în formă de cap de taur, două polire cu medalioane cuprinzînd reprezentarea unui simurg, un riton sau corn, ciudat, încă o cupă «Nautilus» cu un cap de taur în chip de apucătoare extrem de sumar stilizat, un pahar globular cu decor floral și medalioane cu simurghi, un bazin cu toartă-cataramă și cu medalioane cu simurghi pe fund, un bazin cu toartă-cataramă și cu medalion în filigran cuprinzînd înscris simbolul crucii și două cupe cu picior, cu baza plată și cu nod pe tijă.

Tezaurulul i s-au consacrat ample studii. Monografia savantului bulgar Mavrodinov (*Le trésor Préfabulqâre de Nagyszentmiklôs, Archaeologia Hungarica, XXIX, Buda-*

pesta, 1943) reprezintă prima încercare sistematică de elucidare a problemei tezaurului, și rezultatele ei, completate de cercetările lui Andreas Alföldi (*Etude sur le trésor de Nagyszentmiklos I*, Cahiers archéologiques V/1951, p. 123—149, pl. I—X; II. Ibidem, VI/1952, p. 43—67 și pl. VII—XV; III. Ibidem, VII/1954, p. 61—67, pl. XI—XXIV) constituie pînă astăzi puncte de plecare în orice nouă cercetare a acestui important monument de la începutul Evului Mediu. Cum se arată însă, cei doi savanți «au plătit într-o anumită măsură tribut unui naționalism panbulgar și, respectiv, maghiar, nu lipsit de unele rezonanțe ale rasismului contemporan lor, care vedeau în rasă principalul element, principalul factor determinînd expresia culturală specifică» (p. 67).

Toate temele și motivele iconografice care apar pe vasele tezaurului de la Sînnicolaul Mare, cu excepția discutabilă a motivului centaurului, indiferent de originea lor, se regăsesc și în iconografia iraniană, fie în cea sasanidă, fie în cea musulmană.

Inscripțiile creștine grecești și proto-bulgare situează în mod aproape necesar acest tezaur în perioada inscripțiilor proto-bulgare, adică între sfîrșitul secolului al VII-lea și mijlocul secolului al IX-lea.

Prima jumătate a secolului al IX-lea este marcată și de raporturi semnificative între creștinătate și califatul musulman. Sub Harun-al-Rașid se face un schimb de ambasade între Imperiul carolingian și califat. Tot în prima jumătate a secolului al IX-lea, sub Teofil, se reconstruiește palatul imperial de la Constantinopol, luîndu-se drept model palatul califilor de la Bagdad. Raporturile cu Orientul islamic sînt în egală măsură urmărite de Bizanț, ca și de Imperiul romano-germanic, ceea ce explică prezența unui artist persan în Europa centrală. Semnificativ este că la începutul secolului al IX-lea se afirmă o nouă mare formație feudală, statul Moraviei Mari. Este cunoscută dezvoltarea deosebită pe care a căpătat-o arta orfevrăriei în acest stat, datorită mai cu seamă descoperirilor din necropolele care-i aparțin.

O analiză mai restrînsă a caracterelor tezaurului vine să aducă precizări suplimentare. Este contrastantă iconografia păgînă, aproape musulmană a scenelor de pe vase, cu semnul crucii și cu inscripțiile cu caracter creștin de pe aceleași vase.

Acceptîndu-se că întreg tezaurul are caracter creștin ritual, fiind vorba despre vasele unei eventuale biserici, apariția reprezentărilor cu caracter fantastic, narativ, simbolic, dar în orice caz *nu creștin*, nu presupune decît ipoteza că este vorba de o manifestare artistică, ce caracterizează perioada iconoclastă a doua, din timpul împăratului Teofil (829—842).

Se știe că în această vreme s-au luat măsuri de a se înlocui imaginile sacre cu imagini profane în biserici și tot acum a fost imitată arhitectura și probabil și decorația palatului califilor din Bagdad în palatul împăraților bizantini (Louis Bréhier, *Vie et mort de Byzance*). Această ciudată asociere de reprezentări de origine și concepție diferite pe care o înfățișează tezaurul, nu poate fi atribuită decît acestui straniu fenomen pe care l-a reprezentat iconoclasmul. Se poate presupune astfel că autorul tezaurului de la Sînnicolaul Mare este un meșter, eventual un atelier condus de un meșter sau în care toți participanții aveau aceleași caracteristici și anume: erau veniți din califatul de Bagdad, cu etape, poate, în centre bizantine și în Moravia Mare, și păstrau tradiția orfevrăriei persane musulmane, dar lucrau pentru un comanditar creștin și anume ortodox, făcînd parte dintr-o structură politică ierarhizată protobulgară. Se pune întrebarea de a se preciza cine a fost acest jupan bulgar care a comandat tezaurul? Perioada discutată corespunde cu perioada lui Omurtag, adică cu perioada de relativă liniște după marile cuceriri ale lui Krum, perioadă în care Croația a intrat în sfera țaratului bulgar. Din această vreme datează și descoperirile cu caracter de enclavă, cum este cimitirul de incinerare cu ceramică de tip Saltovo-Maiak de la

Blandiana, din Transilvania. Aceste descoperiri documentează pătrunderea punctiformă a unor elemente bulgare de-a lungul marelui drum al sării care urma valea Mureșului. Dacă războinicii bulgari care au pătruns în această zonă erau cutrungi sau că erau detașamente trimise din Bulgaria dunăreană este o problemă care în stadiul actual al cunoștințelor arheologice nu se poate afirma. Fapt documentat, în această perioadă, autoritatea statului bulgar ajunge la întinderea ei maximă și, fără a anexa zonele de la nord de Dunăre, se pare că pătrunde în anumite puncte de interes economic și strategic. Urmează că șefii bulgari stabiliți în aceste zone se bucurau de o autonomie destul de largă, ceea ce ar explica formele provinciale ale inscripției protobulgare-grecești de pe bazinul 21 al tezaurului. În sprijinul acestei interpretări ar veni și faptul că în această zonă este atestat la circa o jumătate de secol mai târziu, de către Anonimus, voievodul Glad, despre care același cronicar spunea că vine de la Vidin și care este un conducător local numărând printre supușii săi și cumani. Ipotetic, comanditarul tezaurului poate fi considerat un antecesor al lui Glad, adică «un feudal local sub autoritatea țaratului bulgar, conducător al unei formații autohtone, în cadrul căreia trăia și un grup militar bulgar» (p. 71).

O problemă importantă legată de tezaur o constituie și destinatarul lui, al cărui caracter ritual obligă la localizarea lui într-o instituție ecleziastică. La Cenad, la 11 km, unde era situată și capitala lui Glad, ne este cunoscută mănăstirea ortodoxă din această vreme, «Sfântul Ioan de la Morisena» (desființată la începutul secolului al XI-lea de regele Ștefan I). Limba greacă a unora dintre inscripții arată că această mănăstire folosea ca limbă rituală greaca și nu slavona, fiind anterioară convertirii slavilor moravi. Din acest timp este cunoscut și voievodul Menuorut în cetatea Biharei.

Din analiza făcută se desprinde concluzia că, la începutul secolului al IX-lea exista pe aceste meleaguri o formație politică destul de puternică, având legături, pe de o parte, cu țaratul bulgar, iar pe de altă parte cu marea ducat al Moraviei (poate granița marelui ducat al Moraviei se fixa chiar pe cursul Mureșului), ai cărui stăpînitori feudali, creștini, au înțeles să facă donație mănăstirii ortodoxe de la Morisena un bogat tezaur din aur, compus din vase rituale, pe care l-au comandat unui artist persan venit pe aceste meleaguri.

Trebuie subliniat că descoperirea tezaurului de la Sinnicolaul Mare, coroborată cu vestigiile mănăstirii Sfântul Ioan de la Morisena sau Cenad, vine să confirme informația din Anonimus cu privire la existența unui important centru feudal timpuriu pe aceste meleaguri românești și aduce prețioase informații cu privire la nivelul vieții feudale de aici, dovedind că avem de-a face cu aceeași stabilitate și cu aceeași putere economică a structurilor sociale ca și, de exemplu, în imperiul carolingian și că în egală măsură raporturile economice din acest imperiu se reflectă în cele din zona Tisa-Mureș, unde «s-a găsit acest tezaur unic în lumea contemporană lui, care vine să dovedească strălucirea civilizației de aici, în aceste vremuri atât de puțin cunoscute de izvoarele literare».

Aceste prețioase vestigii atestă un nivel similar și corespunzător aceluia pe care săpăturile arheologice l-au scos la iveală în statul morav, în timpurile din urmă, și deschid noi perspective de înțelegere și a trecutului nostru, legate și de prețiosul tezaur de la Sinnicolaul Mare.

Cu documentarea competentă științifică, cu arta reproducerii grafice și a tehnoredactării ireproșabile, cartea ni se oferă ca o pioasă restituire, pe plan spiritual, a comorilor înstrăinate de vitregia vremurilor, la patrimoniul istoric al culturii românești.

Pr. I. IONESCU

VALERIU ANANIA, *Străinii din Kipukua sau despre «tenebrele visului germinal», insula interzisă și viața spânzurată de timp* (Edit. Cartea Românească, 1980).

«Nimic pe lume nu-i mai trist ca drumul fără țintă... Trebuie să te vindeci de tristețe, nu să ți-o sporești» (p. 36).

De pe prima pagină chiar eroul, bănuim desigur, alter-egoul autorului, se definește cu «zilele unui om cu vocația singurătății».

Materialul de atelier: magmă fantastică, gen Allan Poe. Dar ce se întâmplă, ce face în această magmă?

Valeriu Anania a avut șansa (poate ca om obișnuit, dacă ar fi așa, dar nu cred, el ar fi tentat să spună *neșansa*), unei vieți, să nu-i zicem cumplite, dar oșebit de vintuite, ca a încă vreo citorva doar, scriitori din vremea sa. Deci, ce face Anania cu magma lui fantastică, în care desenează cu condeiu? Ceea ce fac teribilele înfrînări ale cristalizărilor genetice ale Mitir Gei: creează. Creează însă, nu roci, fi-rește, sau componente geologice, nu, ci componente, plasmă psihosferice, etice, psihosociologice, estetice, artistice, prozodice.

Să nu divagăm însă. Plasma, incandescențele sufletului, își au totuși nevăzutele, dar așa zice, cu conture fizice, geometrice, datele apriorice, încherbatele lor precizii palpabile, nu prin palpațiile epidermice, vizuale sau auditive, ci prin cele nousice, psihice, etice și estetice. Magma în care lucrează, răcită în înghețurile în timp ale slovei, este bogat încrustată cu multitudini de pietre rare, de tot soiul, nu numai cu diamante și filoane de metal de preț mare.

Transpar ades, mustesc, din paginile acestei cărți, cu totul aparte, cu totul distanțate de tot ceea ce a apărut în vremea noastră, fundaluri tulburătoare de experiențe fără egal, nelăindemina multora. Cu niște picioaroange înalte, vom încrușișă cîmpul scrisului poposind pe ici pe colo, pe unde frig ochiul și căutările omului, adevăruri descoperite (nu este acesta datul esențial al scriitorului, al artistului născut, nu făcut?) atrași de aceste adevăruri, cum sînt atrași de prăzi rare, vulturii și șoimii din înălțimi. Exemplificare: «Nimic pe lume nu-i mai trist decît drumul fără țintă... Trebuie să te vindeci de tristețe, nu să ți-o sporești» (p. 37). *Totul se rotește în jurul insulei Nuhau, insula interzisă, în care nu pot călca străini, «deîndată ce insula a devenit refugiul băștinașilor, habotnici, cu viața spânzurată de nelimp».* Miresme de pateric, de Aghion Oros și insule albe renegononiene. Ultima lipită la cele dintii, care vor fi permanente. Jocul chilimului cersc al constelațiilor cu rotire și amestec al cărții, fac meștesugit act de întreșere și stromatism al rădăcinilor unice, originale ale miturilor, fabulațiilor genezice, basmelor încărcate cu miez simbolic, subliniate apoi în matricele istoriei religiilor.

Ceea ce este cu totul aparte, este zodia și telescopul de sub care și prin care se transced, se înfruntă, se alambichează, se transfigurează, toate acestea, spre a fi servite apoi, ochiului nevăzut al sufletului și foamei neostoite de descifrări a cititorului, a omului modern. Este vorba de funcția gnoseologică, dar și hărismatică, cum ar zice marele critic și academician francez Abatele Henri de Bremond, a artei și creatorului ei, artistul. Poezia este stare de har, stare de rugăciune. Zodia și telescopul sînt cea mai ciudată, cea mai bizară și inegală prin acerbele ei contradicții cu toate acestea, cea mai solidară întru ale ei, societate și lume de azi: «Atiția oameni de

pe glob năvălesc în America, cîştigă bani și-și pierd identitatea (sublinierea ne aparține). În cele din urmă o caută și se trezesc că nu au strîns atîția bani ca să și-o redobîndească și se mulțumesc cu una mai ieftină, luată cu chirie». Toți facem la fel. Iar asta, luată cu chirie, ne devine povară și nu știm cum să ne scuturăm de ea», spune eroina reprezentativă, plină de ciudățenii, conflicte și contradicții permanente, ca o căpușă de sînge, după ce afirmase mai înainte «De ce te miri că era un nume de împrumut? Oare nu trăim toți din astfel de împrumuturi? Se apasă astfel, aici, cu degetul pe unul din fundamentele vieții omenirii de azi, care trăiește din împrumuturi, și nu numai materiale, bancare. Într-adevăr, «șansa» lui Valeriu Anania, sau «neșansa», cum vrei, este de a fi trăit destui ani, cum spuneam, zodia vieții americane, (dar rămas pe pozițiile lui), pe care se vede că a cunoscut-o prea îndeajuns, ca să poată ajunge la scrierea acestei cărți de excepție într-adevăr, dar care este, oricum, foarte amară, foarte tristă. Deci nu și-a spulberat anii șederii numai în zădărniciile din jur.

«— Și să ne întoarcem la rădăcini, intervenii eu (vocea autorului) pe un gînd, care nici mie nu-mi era strein.

— Desigur, să ne întoarcem la rădăcini, confirmă ea. Dacă mai e posibil.

— De ce să nu fie?

— Dacă rădăcinile ne mai primesc. Sau dacă noi mai avem tăria întoarcerii».

Drumul spre rădăcini, este mai mult decît ceea ce se săvîrșește în mitul anteic. Iar această «întoarcere la rădăcini», în *Străinii din Kipukua* se străbate de la «tenebrele visului germinal» la «nevoia de un spațiu al învierii».

Este cu adevărat și antologică și tulburătoare scena cutremurului de pe plaja havaiană și a inotului, straniu, fantastic.

«— Cînd te amenință marea, zice domnul Martin, răzuiești la uscat. Cînd te amenință pămîntul, scăparea nu-i decît în mare».

Scena înotării celor doi spre străfundurile oceanului convulsionat infernal și apocaliptic de cutremur și el, totuși cu nașteri de munți sub, sau supramarini, te urmărește tiranic și obsesiv.

Se mai află în acest capitol niște surprinderi nelăndemîna decît a aleșilor: «Suprema mea voluptate era aceea de a logodi numere și a le face să vorbească limba ingerilor. Matematica e ca extazul: la capătul științei începe poezia». Altul din adevărurile tulburătoare enunțate de Anania.

Dacă ar fi trăit Ion Barbu, i-ar fi pus pe frunte lui Anania sărutul încherbării, i-aș zice aproape geniale, matematician-poet; Ion Barbu a avut o epocă, niște ani destui din viață, cînd nu-l mai interesa poezia, o abandonase pur și simplu. Toți marii și micii prieteni, s-au străduit să-l readucă la uneltele sale, ale poetului, credeau ei. Dar nici unul n-a reușit s-o facă. Dat fiind, că pe mine și pe Ion Barbu — ne lega o prietenie, o comuniune de ordin sufletesc, metafizic, cu totul aparte, deosebită, fapt cunoscut, am fost îndemnat să încerc și eu, de a descifra taina lui întimă, și de a-l reîntoarce la poezie. Iată răspunsul: «— Dragul meu, părinte Cristofor, poate numai dumneata, dintre scriitori, ca teolog, s-ar putea să mă înțelegi: mie poezia nu-mi mai poate da incantațiile și dulcile ei armonii divine pe care mi le dau calculele abstracte de matematici superioare... Explicația este mai dificilă... Katarzismul de care se vorbește și după care se tinjește atît, mi-l aduc dansurile și gilcevile cifrelor și simboalelor mele matematice. Zarva, vinătorile și rapturile speculațiilor lor într-adevăr imateriale prin, și din infinit! Mă vei înțelege oare?

— Da, maestre, da, te înțeleg perfect.

Ion Barbu, alias savantul matematician Dan Barbilian, era la cealaltă parte a pumnii dintre poezie și știință, dintre poezie și matematici, cu relații inversate, dar zisele lui Valeriu Anania, prin gura eroului său, Martin savantul, sînt remarcabile, superbe chiar. Era normal, pentru intuițiile, cu mai multe posibilități de transfigurare, de superbie de logos foamic, revelator pe care le are artistul, literatul teolog, treptele gnoseologice și tainele desfătării catarzice să fie după științe, artele, iar după arte, y *compris*, cele pnevmaticești ale... sufletului.

O, desigur că are și multe lucruri amare în necesarul construcției sale literare, autorul, ca această inumană negustorie de substanță cenușie, a cărei victimă este Martin, eroul savant, al cărții și prin el, desigur, speța «brain» pe care-o simbolizează. Este de-a dreptul satanic, cinismul cu care oligarhia banului, de oriunde, negustorește creierul, artistul, talentul, pe care le folosește și stoarce fără milă și menajamente, în scopurile sale de obicei crude și tot de obicei permanent poleite cu celofanuri etice. Este ceea ce am amintit: lupta între tenebrele visului germinal și nevoia de un spațiu al învierii. De-a dreptul uluitor capitoul VII al romanului, unde o forță epică într-adevăr rar întâlnită, îngemănată cu forța acaparatoare a unui umor rece, de siderale senzații în care este prezentată, spre o foarte dulce și plăcută îngurgitare metafizică, toată lava fierbinte a miturilor hawaiene, înfășurată în șuierătorul sarcasm al biciclierii modului cum albi la 1778, au adus «harul» european și magistrala sarcasmă a deplorabilului sfinșit al «zeului» Lono, alias primul european descoperitor al Hawaiiului, James Cook, aureolat zeu de fantasmagoria localnicilor, fantasmagorie care dealtfel, l-a costat și îmbucătățirea cadavrului lui Cook, străpuns de pumnalul pescarului adorator Kahaneli. Este cu totul de o mare măiestrie meșteșugul cu care printr-un rafinament, rafinat bizantin, helenic, sînt încrustate în magma aceasta vulcanică de mituri și credințe primare, locul de nestemată, al lui Damian Leprosul, sfîntul creștin, «singurul lor erou național, a cărui statuie, în replică de bronz aurit, o văzusem de atîtea ori în Honolulu». Sau Moise. Fiind vorba de o scontată erupție a vulcanului în permanentă fierbere, pe pulpana căruia este așezat Kipukua, orașelul-scenă, erupție așteptată ca să fie tradusă în beneficii dolărești de la turiști, autorul povestește: «Bătrînii acestui loc spun că atunci cînd vulcanul erupe, nimeni nu se înspăimîntă, nimeni nu fuge spre mare. Dimpotrivă, oamenii ies de prin case, mai ales noaptea, să contemple teribila panoramă a cerului în flăcări».

— Bănuiesc, deci, complectai eu, că dacă totuși poate fi vorba de spaimă, aceasta nu este o frică a morții, ci mai degrabă teroarea sacră pe care trebuie să o fi avut Moise pe muntele Sinai.

— Teroarea sublimului, întări domnul Martin».

Ne oprim deocamdată. Toată cartea este prezentarea cu un talent atît de viguros, precum numai trăirea profundă a lucrurilor și-o dă, a luptei între, nu tenebrele, cum zice autorul, ci îngropatele germinări ale visului germinal și foamea de un spațiu al învierii, pe care îl rîvnește cu foame nebună fiecare aborigen, pentru petecul lui de pămînt sau de mare în care zac sau se leagănă oasele sau cenușa strămoșilor lui. Absurditățile și stupizeniile omului dezrădăcinat de supratehnică și de civilizația fierului și a betonului, reei și sterile, abiotice, de alienările societății moderne, lumea răcită de fier și beton, stîrpită și văduvită de sentiment și viață caldă interioară, constituie un mortar bogat mozaicat și impregnat cu toate zgurele vieții moderne ale omului, descompus și dezagregat, etic și estetic de orgoliul luciferic al pătrunderii în

nebănuitele taine și forțe ale atomului, ale mulțimilor credute oarbe și al citimilor neconsiderate și disprețuite. Romanul lui Anania este tragic și amar. Dedublări psihice, amalgamări de oameni și zei, luptă între viitori și tenebre ale visului germinal, lupte între fantastele puteri îngrămădite de om în măsură să se spulbere nu numai pe el, ci întreaga planetă, suflete care se usucă din ce în ce. Cînd a fost faimoasa explozie cosmică din care au ieșit galaxiile de azi? Acum patruzeci de miliarde de ani? Vulcanul de la Kipukua pe care bizara încrucișare de irlandez cu hawaiene, din David Stevenson, voia să-l facă spectacol de teatru ceresc, teatru cosmic, a scuiat sardonice și sarcastic peste toate calculele matematice și științifice ale savanților. Dar patimile omeniești, curgeau și ele, mai departe, cu mica și mimicnica lor lavă, în timp ce magma vulcanului dezlănțuit ardea și transfigura în statui de cenușă zăvoiful și copacul sfînt, ulu. Vulcanul a scuiat flegmatic și indiferent în calculele savantești ale omului avîntat prin ele în cosmos. Stîncile dansante s-au aruncat în apele fierbinți și clocotite de dogorile măruntaielor încinse ale pămîntului, odată cu Kuana, dansatoarea ieratică.

Teologul din autor este permanent, în fiecare pagină, în fiecare cuvînt, în fiecare literă și virgulă sau punct, aș zice. Dar nu de aceea finalul este apocaliptic, cumva. Așa oare se vor sfîrși harțile, infatuările și cumplitele contradicții și neconsistențe ale omului de azi, cu nebuniile lui thonice și tehnice?

Spuneam de la început că autorul este însemnat cu stigmatele vocației singurătății. Nu ne-am înșelat deloc. Și mărturie, încheiem cu ultimele rînduri, cu finalul romanului: «Cenușa văzduhului astupa șanțurile obrazelor, albea părul, prăfuia genele, împăienjenea ochii, punea pe chipuri o coajă de indiferență. Mă trezeam într-o omenire embrionară ce se mișca fantomatic într-un univers cenușiu. Îmi căutam prietenii. Nici ei nu se mai deslușeau între ei. Nici pe David nu-l mai deosebii. Și mă simții deodată singur și străin și o spaimă mare mă cuprinse. Alergai în sudul rîului de lavă, ocolii ripa neagră și ajunsei, gîfînd, la cotul mării. Cu mare repeziciune coborîi pe treptele de piatră și dezlegînd șalupa cinelui, o împinsei cu putere. De acolo o zării pe Kuaona, dansînd cu stîncă Hope pe ritmuri numai de ea știute, își unduia trupul și brațele și capul, iar stîncă se purta pe sine după mișcările femeii, pînă ce amindouă, îmbrățișate, și răsucindu-se pe călcie, se prăvăliră în mare.

Nu știam să umblu nici cu motorul, nici cu pinzele. Lopeți nu aveam. Un curent mă desprinse din vecinătatea țărnelui și mă duse în larg și mă lăsai așa purtat în derivă și o tristețe de moarte mă cuprinse, căci petrecusem atîtea întîmplări și întîlnisem atîția oameni și nimeni nu mă întrebasese *cine sînt și cum mă cheamă*».

În tot cazul fructuoasă însingurare prin istovitoarea ei căutare artistică, gnoseologică, să nu zic și teologică, după insula interzisă sau poate, după insula albă a negăsirilor amare... permanente.

Citez din memorie definiția pe care Lord Sparkenbrock, în realitate Charles Morgan, neoplatonicul romancier al zilelor noastre o dă artei în dialogul cu Maria, sub muruirea blîndă a lunei pline. «*Tout art parlait, c'est l'image de Dieu, que lui même le grave, pendant du sommeil de l'artiste*».

Pentru încheiere.

CRISTOFOR DANCU

F. E. Sciuto, *Ulrico Zwingli*, ed. Giannini, Napoli, 1980, p. VIII + 652

Profesorul F. E. Sciuto de la Universitatea din Catania — Italia prezintă o monumentală biografie asupra lui Zwingli, rezultat al unei munci de peste un deceniu, care vine să se adauge la cunoscutele lucrări ale lui Rudolf Stähelin sau Oskar Farnet.

După Wittenberg, orașele Zürich și Geneva devin centre internaționale ale protestantismului, la Zürich activind Ulrich Zwingli, în partea locuită de populația germană a Elveției, la Geneva Jean Calvin pentru populația de limbă franceză. Deși activitatea lui Zwingli a fost apoi depășită și înglobată de cea a lui Calvin, totuși ea a avut importanța ei.

Ulrich Zwingli s-a născut la 1 ianuarie 1484 dintr-o familie bogată din Wildhaus, cantonul St. Gall al Elveției. A făcut strălucite studii umaniste la Basel, Berna și Viena. Trăsătura raționalist-umanistă îl deosebește radical de Luther, crescut și educat în mănăstire. Zwingli s-a dezvoltat în curentul erasmian de combinare a umanismului cu creștinismul, de aici îndrăzneala cugetării sale teologice.

Zwingli a fost preot, întâi la Glarus, apoi la Einsieden — unde a combătut predica indulgențelor franciscanului Bernard Sanson, determinind pe credincioși să scoată obiectele din biserici și să le ardă. A ajuns apoi preot la catedrala din Zürich, formind aici și în alte cantoane, ca și Calvin de altfel, presbiterii sau consilii cu puteri absolute, în problemele religioase, civile și matrimoniale. Instituțiile, spitalele, mănăstirile și averile acestora sînt confiscate, încît numai cinci din treisprezece cantoane mai rămăseră catolice.

Ca preot militar, Zwingli a trăit alături de c naționali săi care, după 1477 — de cînd le-a mers vestea că-s soldați viteji — se înrolau ca mercenari, ceea ce contrazicea spiritul său de demnitate și mîndrie națională. Îi dispăceau rivalitățile dintre orașe, precum și amestecul puterilor străine. De aceea, atît în disputele publice din Zürich, ca cea din 1523, cit și în broșuri el indemna în duh naționalist pe credincioșii săi, gîndindu-se să unifice religioz celelalte cantoane, ba chiar să realizeze o confederație a statelor protestante. În lupta aprigă ce-a început, Zwingli și-a găsit moartea, ca preot militar, în bătălia de la Kappel la 11 octombrie 1531. Urmarea a fost stăvilierea, pentru moment, a reformei elvețiene, pînă la venirea lui Jean Calvin, care i-a dat o altă îndrumare.

În lucrare, autorul reliefează, în mai multe rînduri, tendințele erasmiane ale reformatorului, apreciînd cu obiectivitate depășirea lor pe măsura maturizării acestuia.

Deosebit de interesant este studiul raportului dintre Luther și Zwingli. Calea urmată de Luther este apreciată de autor, drept «calea negației și a antitezei, chiar a paradoxului religios» (p. 113), ceea ce pare discutabil.

Cu o lucidă și documentată pătrundere este relevată independența lui Zwingli de Luther. În anul 1523 Zwingli scria: «Cine m-a incitat să predic Evanghelia? A făcut-o Luther? Eu am început să o predic înainte de a fi auzit de numele lui Luther și în acest scop acum zece ani am început să învăț greaca pentru a cunoaște doctrina lui Hristos la izvorul său propriu. Luther nu m-a putut învăța; numele său mi-a rămas necunoscut încă doi ani după momentul în care m-am întors exclusiv spre Sf. Scriptură» (p. 111). Iar în 1527 declara: «O, Luthere, dacă aș fi învățat de la tine conceptul de Evanghelie, de ce n-aș spune-o?... Mărturisesc în fața lui Dumnezeu că am cunoscut forța și esența Evangheliei citind textele lui Ioan și Augustin

și studiind atent textul grec al epistolelor lui Pavel, pe care l-am transcris cu propriile mele mâini acum unsprezece ani, în timp ce tu înveți numai de opt ani». (p. 112).

Diversitatea orientării celor doi reformatori apare mai ales în problema sacramentală. Relativ la Colocviul de la Marburg din 1529, unde Luther a rostit cunoscutele cuvinte la adresa lui Zwingli «alt duh se află în tine», autorul cere o revizuire a analizei rupturilor. «Luther mulțumi lui Oecolampadiu pentru felul în care a condus dezbaterea. Mulțumi și lui Zwingli, care se arătase mai aspru, cerându-i să-l scuze pentru câteva cuvinte tari; același lucru făcu și Zwingli» (p. 446). Mai mult însă — continuă autorul — «pare că a fost cerut lui Luther să se celebreze euharistia în comun, ceea ce ar fi fost semnul vizibil că, în ciuda discrepanțelor, se considerau toți frați și membri ai unei aceleiași Biserici. Chiar și principele (Filip) insistă asupra fraternității. După Bucer, saxonul ar fi acceptat ideea împărțirii în comun, dar fu determinat să renunțe de către Melancton» (p. 468). Într-adevăr Melancton «credea încă în posibilitatea refacerii unității întregii Biserici prin împăcarea luteranilor cu catolicii» (p. 468), cum demonstrează Confessio augustana, prezentată de el în 1530 în Dieta de la Augusta. Se temea deci de reformați, considerându-i prea radicali.

Cîtă vreme Luther punea în centrul preocupărilor problema mîntuirii, deci principiul material, Zwingli se preocupa de cadrul formal al adevărului creștin, de suficiența Scripturii. Zwingli era predestinaționist, cuprinzîndu-i și pe păgîni, afirmînd — în mod greșit — că păcatul originar a fost voit de Dumnezeu spre a-și arăta, prin pedepsirea acestuia, toată marea Sa. Luther afirma că păcatul a adus tragism între om și Dumnezeu; singură crucea lui Hristos mîngîie prin credință, dar siguranță nu există.

Deosebirea se mărea în concepția despre Sf. Taine. Zwingli vedea în ele numai simboluri, nu lucrări obiective harice. Expresiile «acesta este trupul Meu» le traducea «aceasta înseamnă sau amintește de trupul și sîngele Meu, deci nici urmă de prefacerea elementelor, de realitate sacramentală. Liturgia, pentru el, era redusă la extrem; în locul altarului, o masă acoperită cu alb, pe care se așează un coș cu plini și câteva potire de lemn pline cu vin. Preotul începe cu recitarea pasajelor din I Cor. XI, 23 ș.u. și Ioan VI, 48 ș.u., după care recită Crezul și Tatăl nostru, apoi binecuvîntează elementele, dîndu-le diaconilor spre împărțire. Încheie cu cuvintele: mergeți în pace. Deci, nici o ierarhie, nici celibat, nici monahism, nici post, icoane, lumînări, moaște, cruci, pelerinaje, nici măcar orgă».

Cu toate ezitățile de la Marburg, au fost redactate cele XV Articole de la Marburg, stabilindu-se acordul asupra: «Treimii (cu referire la Conciliul de la Niceea și la Crez), întrupare, cele două naturi în Hristos, păcatul originar, răscumpărarea prin Hristos cel răstignit, nulitatea faptelor bune, acțiunea Sf. Duh în predicare, botezul, mărturisirea (înțelegă ca cerere liberă de sfat sau confort spiritual), tradițiile umane, botezul pruncilor» (p. 469). În art. XV se vorbește de «Cina Domnului» și după fixarea punctelor comune, se declară textual: «Întrucît n-am putut ajunge la un acord pentru a stabili dacă trupul și sîngele lui Hristos sînt în mod trupesc în pline și vin, totuși fiecare parte va demonstra dragostea creștină față de cealaltă cît va permite conștiința fiecăruia și ambele părți vor ruga pe Dumnezeu cel Atotputernic să ne întărească prin Duhul său în înțelegerea cea adevărată». (p. 469).

Urmează semnăturile lui Oecolampadiu, Zwingli, Bucer, Luther, Melancton și ceilalți. Autorul notează că documentul «mărturisește unanimitatea marilor curente protestante existente atunci asupra dogmelor principale ale credinței» (p. 470).

O altă remarcă face autorul când analizează atitudinea față de anabapțiști, care contrapunându-se doctrinei sacramentale catolice, sffrșesc printr-o «supraevaluare a «semnului» (p. 308), rebotezind pe convertiți și denumind bapțiști pe cei ce mai tirziu vor deveni Biserica lor ca și când centrul evangheliei creștine ar fi botezul, nu Hristos. Zwingli insistă în mod repetat cu interlocutorii săi catolici, luterani, anabapțiști asupra cuvintelor din Ioan VI, 63 «Duhul este cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic».

Autorul documentează intoleranța din diferitele părți: contrapuse, care s-a arătat în decapitarea sau înecarea anabapțiștilor, culminând în bătălia de la Kappel din 11 octombrie 1531 între cantoanele elvețiene rămase catolice și zurighezi, în care — ca ultragiu suprem — cadavrul lui Ulrich Zwingli a fost tăiat în patru părți și ars împreună cu carne de porc (p. 559). Nu este vorba numai de un obicei al epocii, care nu atinsese cuceririle iluministe, ci de un element neconform cu categoriile teologice ale Reformei, de un tribut plătit tradiției precedente, după care adevărul poate fi absolutizat în istorie și reprezentat într-un sistem, care determină întreaga societate, deci nu se poate admite existența dizidentului.

Volumul cuprinde peste 100 ilustrații, care reproduc viața epocii, urmate de o listă a lucrărilor lui Ulrich Zwingli și de «note complementare», care se întind pe 132 pagini.

Marea monografie asupra lui Zwingli, realizată de prof. Sciuto reprezintă o cucerire de prestigiu a istoriografiei italiene în general și protestante în special.

Lector dr. CEZAR VASILIU

Prof. Dr. Phil. Iwan P a n t s c h o w s k i, *Etica lui Spinoza și raportul ei față de religie*, 60 p., Sofia, 1981.

Rezumăm cuprinsul:

BARUCH SPINOZA (1632—1677), de origine iudaică s-a născut la Amsterdam și toată viața și-a trăit-o în Olanda.

Spinoza este un reprezentant fruntaș al eticii metafizice — scrie autorul — profesor de teologie morală la Academia teologică ortodoxă din Sofia. Etica lui Spinoza este complet emancipată de religia tradițională și-i bazată pe filozofia speculativă. Gîndirea independentă l-a instrăinat pe Spinoza de iudaism și a fost exclus din Sinagogă. Și-a câștigat existența prin șlefuirea obiectelor de sticlă.

Gîndirea lui Spinoza s-a dezvoltat sub influența filozofiei lui Descartes. Lucrarea sa cea mai însemnată este Etica. Din cuprinsul ei se înțelege că filozoful cercetează dacă există ceva ce să fie un bine adevărat, de care să fie pătruns sufletul și prin care să poată beneficia pentru totdeauna de o bucurie deplină. Dar, fericirea și nefericirea, la rîndul lor, depind de calitatea obiectelor pe care le iubim. Însă numai iubirea pentru un obiect veșnic și infinit alimentează sufletul cu bucurie lipsită de orice neplăcere. Este evident însă că adevărul acesta își are originea în divinitate, căci Dumnezeu este ens realissimum, ens perfectissimum și verum bonum, summum bonum. Astfel, pentru Spinoza Dumnezeu este începutul și sffr-

șitul a tot ce există. Din noțiunea despre Dumnezeu desprinde Spinoza toate principiile eticii sale și prin Dumnezeu înțelege Spinoza ființa absolut infinită, adică substanță. Iar ca substanță Dumnezeu este cauza Sa. El este unic, fiindcă în natura lucrurilor există numai o circumstanță și anume infinită. Și oamenii cunosc numai două însușiri ale lui Dumnezeu: gândirea și extensiunea. Dumnezeu mai este indivizibil, indefinibil și neimaginabil. Dar lucrările, la rândul lor, nu sînt altceva decît formele prin care se exprimă într-un anumit fel, însușirile divine. Tot ce există se află în Dumnezeu și nimic nu poate exista și nu poate fi imaginat fără Dumnezeu, care lucrează numai după legile firii Sale. Omul, la rîndul său, nu-i o substanță, ci o modalitate, constînd din anumite forme de existență ale însușirilor lui Dumnezeu, adică ale gândirii și extensiunii. Gîndirii îi corespunde spiritul omului, iar extensiunii trupului său. Spiritul uman nu poate fi distrus complet ca trupul, ci rămîne ceva ce-i veșnic.

Pentru Spinoza realitatea și perfecțiunea sînt noțiuni identice, iar perfecțiunea și imperfecțiunea sînt în realitate, numai forme ale gîndirii, prin care se compară indivizii aceleiași specii, și aceste comparații arată că unii indivizi dispun de mai multe realități decît alții.

Ontologia domină etica lui Spinoza. După etica aceasta este bun sau rău ceea ce este folositor sau păgubitor susținerii existenței umane. Evident fiecare prețuiește sau respinge ceea ce el ține de bun sau rău.

Și cu cît mai mult tinde omul după ceea ce este util pentru susținerea existenței sale, cu atît este el mai virtuos și invers, cu cît mai mult neglijează să caute cele utile existenței sale, este el mai vicios. Desigur, rațiunea, partea cea bună a omului pretinde ca fiecare să caute ceea ce îi este util și-l duce la o perfecțiune mai mare.

Elementele — locul — acțiunii eticii lui Spinoza, sînt afectele și ca bune conțetează numai afectele plăcerii, bucuriei, formînd trecerea spre o realitate și desăvirșire mai mare. Afectele neplăcerii sînt rele fiindcă formează trecerea la o desăvirșire minoră.

Lucrul cel mai înalt pe care-l poate cunoaște spiritul uman este Dumnezeu, fără de care nimic nu poate exista. Deci bunul suprem îl constituie cunoașterea lui Dumnezeu, din care răsare iubirea față de Dumnezeu și adevărata fericire a sufletului.

Dar noțiunea panteistă despre Dumnezeu, pe care se bazează întreg sistemul etic al lui Spinoza nu este acceptabilă — subliniază autorul studiului de față, și cu tot dreptul — nici de filozofie și nici de religie. Da, religia filozofică a lui Spinoza apreciază foarte mult creștinismul dar îi lipsește puterea mîntuitoare a credinței revelate, asemenea îi lipsește și pietatea apărută din același izvor. Mai trebuie reținut că etica și sociologia lui Spinoza sînt pătrunse de utilitarism, care prezintă o morală de nivel scăzut, apoi egalitatea în drepturi a femeii este respinsă. Imaginea omului este abstractă și iubirea intelectuală față de Dumnezeu este moral inutilizabilă.

Și totuși, etica lui Spinoza are o mare însemnătate istorică, formînd trecerea la valorile superioare ale vieții: dominația rațiunii, libertate, pace, dreptate socială și solidaritate internațională.

Studiu dens, adînc, vîdînd pe teologul și filozoful de prim rang, care este profesorul Dr. IWAN PANTSCHOWSKI.

Diac. prof. O. BUCEVSKI

Dom Georges LeFebvre, Moine de Ligngé, *Le silence de la Prière.*

«Rugăciunea nu este o privire asupra noastră înșine, ci o privire către Cel ce nu încetează de a ne purta în harul stării Lui de față».

Așa începe cartea călugărului Dom Georges, și prin aceasta sesizăm de îndată că autorul nu este un amator al rugăciunii, ci un practicant și un trăitor al rugăciunii. În adevăr, rugătorul poate să nimicească înlăuntru cele false și superficiale ale individului și să se deschidă vieții de rugăciune personală. Iar Dumnezeu, către care se ridică rugăciunea, trebuie recunoscut ca Dumnezeu care ne minunează prin «fidelitatea dragostei» ce o revarsă peste fiecare din noi. «El este prezent față de fiecare viață, a noastră». «Pecetea dragostei acesteia» e semn pe care-l purtăm fiecare în lăuntru ființei noastre.

De fapt, El ne-a făcut «dorința de El, chemare spre El», pentru că «a te ruga înseamnă a lua cunoștință de această dependență radicală față de Dumnezeu, față de dragostea Sa». Și această dragoste a Lui, nesfârșită, implinește desăvârșirea noastră.

Dumnezeul intrupat este «Dumnezeu cu noi», Care ne-a oferit «prezența Lui». Pe El îl întâlnim în rugăciune, în care ne pofteste să trăim împreună cu El în libera simplitate a unei adevărate intimități. Nu ne trebuie decât «să privim spre El». Căci toată nădejdea noastră «se reazemă doar pe credința în dragostea cu care sîntem iubiți».

«A te ruga este a fi atent la o prezență». Și în acest fel «El devine încetul cu încetul pentru noi, Cel a cărui prezență este nedespărțită de însăși ființa noastră». Și în modul în care suplețea noastră spirituală îl primește pe Dumnezeu, lăsându-ne conduși pe căile Sale, devenim mai întăriți sau mai puțin întăriți duhovnicește.

Noi știm că bucuria celui care iubește este de a aparține celui iubit. «Iar Acesta spre care alergăm, spre care aspirăm, este «un prezent». «Și astfel intrăm într-un climat «în care totul capătă un nou sens». Astfel, în lumina relației din lăuntru Sfintei Treimi, de dragoste între Persoanele dumnezeiești se deschide începutul «docilității» noastre față de Dumnezeu. De aceea se percepe înlăuntru nostru nevoia de a primi toate ca venind din mîna Lui. Căci «nimeni nu poate nimic împotriva acestei dragoste» care ne ține în mîna ei. Aceasta însă, se trăiește în duhul unei «libertăți bucuroase».

În taina Crucii se arată de fapt «plenițudinea dragostei Sale, mai mare decît toate rezistențele noastre și toate păcatele noastre». Căci Dumnezeul nostru este «un Dumnezeu smerit, nesfârșit de aproape»; iar încercările acestei vieți, pe care noi le răbdăm «sînt pentru a învăța să iubim». În măsura în care ne supunem voii Sale, intrăm într-o «comuniune din ce în ce mai intimă cu Dumnezeu», căci El se angajează «printr-o adevărată dragoste față de noi. Și astfel comuniunea este adevărată, cu o dragoste fără de sfârșit». În acest fel pătrundem în certitudinea «că există o bucurie esențială și că este deja prezență în inima vieții noastre». Dar ceea ce ne trebuie este smerenia, «smerenie și încredere», în prezența dragostei care ni se oferă atît de coplesitoare.

Rugăciunea e aceea care ne face «să pătrundem în misterul dragostei lui Dumnezeu», cu blindețea de a primi ceea ce ne oferă viața, ceea ce trebuie să primim, răbdînd, de la frații noștri, oamennii. Și cu cît intrăm mai mult în acest mister, cu atît mai mult «il primim cu simplitate».

Dragostea pe care ne-o acordă Dumnezeu, tuturor, pe aceasta s-o vedem în

fiecare din semenii noștri — «nu ne putem îndoi de Hristos, de prezența Sa în lume și deci în fiecare din noi; de dragostea Sa față de lume și deci față de fiecare din noi». Acest mod de a vedea ne aduce la o pace nemăsurată, atotcuprinzătoare. Căci «a crede în dragostea lui Dumnezeu este a fi dulce față de toți cei pe care El îi iubește».

«Astfel se formează în noi o inimă care trăiește din El și care nu mai poate trăi decât dintr-Însul. «Deabia după aceea rugăciunea noastră devine autentică, deoarece trăim în «marele mister al dragostei». Rugăciunea e cu totul altceva decât «o instalare» ca «într-un domeniu care ne aparține, unde am fi ca la noi acasă». Se cuvine să o primim cu totul altfel, «să o primim în fiecare clipă ca pe o milostivire» de Sine, ca pe un înalt dar. Tot ceea ce primim de la Dumnezeu, de fapt «ne este dăruit într-un mister al comuniunii, așadar, într-o deschidere spre ceilalți». Către acest mister al harului, către o revărsare de bucurie ne îndreaptă rugăciunea cea adevărată. În acest fel Hristos e mereu cu noi și «prezența» Sa, climatul în care ne așează face continuitatea rugăciunii noastre». Și să nu uităm niciodată că «nu existăm cu adevărat într-o cunoștință a ceea ce simțem, decât în rugăciune».

«Întreaga noastră nădejde se reazemă pe misterul lui Dumnezeu, pe plenitudinea dragostei Sale nesfârșit de liberă de a se dăruie. Iar noi putem surprinde prin această nădejde «prezența Lui pătrunsă în inima credinței noastre, care este cu adevărat deschisă spre nesfârșitul Lui». Totul e să primim această prezență. Și atunci «chemarea noastră către El nu poate rămâne fără de răspuns», căci toată ființa noastră i-am dăruit-o Lui.

«Rugăciunea ne face să trăim armonia între acest mister și aspirațiile cele mai profunde ale inimii noastre». În aceste condiții, în care prezența Lui tainică e real simțită de inima noastră, această inimă «nu mai este decât deschidere și chemare».

Ce este rugăciunea în raport cu credința? Adevărată rugăciune este «o atitudine care se dorește sincer, o atitudine de credință» și lui Dumnezeu îi lășăm «să aleagă mijloacele de a adînci și a purifica această credință».

Precum am spus, rugăciunea noastră este o realitate tainică. Pentru a o păstra în viabilitate și pentru a-i oferi condițiile de rodnicie, trebuie trăită într-o pace lăuntrică «cu respectul acestui mister care o poartă în harul său». Dar de fapt această atitudine este lăuntrică, este așezarea noastră într-o atitudine adevărată în fața lui Dumnezeu, în adîncul cunoștiinței noastre. Această atitudine devine rugăciune. «E de fapt a lăsa să credem mereu în această aderare, în harul prezenței Sale, sub privirea Lui; să o lășăm să devină mișcarea spontană a inimii noastre, acolo unde se imprimă adevăratul adevăr profund». Dar rugăciunea spre a fi pașnică și veritabilă trebuie «să se odihnească pe un act de credință în dragostea cu care Dumnezeu ne iubește». Și aceasta corespunde în totul cu înțelegerea cuvîntului: «Eu într-înșii, precum Tu în Mine... ca dragostea cu care M-ai iubit să fie într-înșii și Eu într-înșii...» (Ioan 17, 23 și 26).

Trebuie să simțim, așadar, că chemarea noastră nu este «o simplă chemare în noapte ci un act de credință» care ne face să pătrundem în această nesfârșită dragoste a Lui. Și ajungem să fim doar ce ne este dat să fim în harul prezenței lui Dumnezeu». Se înțelege că noi «trebuie să ne oferim într-o smerită și tăcută supunere acestei lucrări ascunse». Căci niciodată nu e cazul «să limităm libertatea harului; să-i fim doar deschiși». Smerenia noastră e cea care ne face să fim doar deschiși». Smerenia noastră e cea care ne face să fim frumos deschiși chemării Sale. Aceasta «se exprimă în respectul față de misterul Lui».

În aceste condiții, rugăciunea capătă o anumită viață, dar nu printr-o «atitudine de rugăciune deplin împlinită în ea însăși, ci avînd o smerită privire către

Domnul». În acest har al prezenței Sale, rugăciunea capătă «o adincime care ne scapă». Știm doar atîta, că sîntem înlăuntru unei plenitudini de dragoste în care ne primește Dumnezeu, atunci cînd rugăciunea se face cu adevărat. Atunci ea exprimă credința noastră nefalsificată. «A crede în ceea ce Domnul face, aceasta să fie viu în inima noastră; și a adera la aceasta în tăcere». Astfel primim noi harul «în simplitatea lui», în splendida lui puritate. Credința noastră se află doar «înlăuntru tăcerilor noastre». Se înțelege că e vorba de acea tăcere, acea simplitate care face evidentă în noi prezența Celui care este însăși împlinirea noastră integrală.

De fapt noi îl aflăm pe Dumnezeu în tot «ce recunoaștem că e *«adevăratul nostru adevăr profund»*. Tocmai de aceea putem spune că «a trăi ceea ce e mai adevărat în noi este a trăi cu El». Și El știe să citească în sufletele noastre fără să i-o cerem. El știe cînd viața noastră capătă aspectul cel adevărat al credinței, căci a trăi cu adevărat este «a crede într-un mister mereu prezent care poartă în harul său cea mai mică dintre mișcările noastre către El, chiar cînd noi nu băgăm de seamă aceasta». A crede eficient este «a crede în Cel care poate lucra în noi fără știrea noastră. E deajuns ca inima noastră să se dorească deschisă acestei influențe tainice». Căci aceasta trebuie neapărat să înțelegem, să cuprindem cu mintea și inima noastră, că «un adevărat act de credință în El, ne face să recunoaștem că tot ce se îndreaptă spre El, oricît de umil și modest ar fi, nu poate fi decît profund adevărat».

Astfel ajungem să dobîndim o credință «pe care nimic nu o poate uimi, căci este credința într-o dragoste căreia nimic nu-i este cu neputință». Așa ajungem în cămările lăuntricității noastre celei mai profunde, dacă «credem în dragostea care este viața intimă a lui Dumnezeu». Aceasta înseamnă a crede nu numai în cele pe care ni le indică îndreptarul Crezului, ci înseamnă a crede, a intui, a trăi simțirea că sîntem «iubiți cu dragostea aceasta, cuprinsă în acest mister». Aceasta este calea, spre care se îndreaptă nădejdea noastră pentru a ajunge «în comuniunea cea mai intimă» cu Dumnezeul nostru.

Acest fel de a gîndi, de a aspira, ne acordă puțința de a intra în realitatea adîncă a unei alte vieți, în care Dumnezeu devine Emanuel (Cu noi este Dumnezeu). Către aceasta încearcă autorul cărții să ne conducă. Toate aceste viziuni, ale unui elan de deosebită calitate de elevație sufletească, sînt foarte dens elaborate în toate capitolele pe care le cuprinde volumul respectiv. Această calitate reușește, ca într-o cadență de zbor spre cele înalte, să trezească în noi dorul de a ne deschide «poarta inimii» spre acel *Manikos eros* (după cuvîntul lui *Cabasilas*) care e însuși Hristos, cu elanul de a gusta toată bucuria unei comuniuni intime.

Poate că ar fi cazul să adăugăm totuși, că uneori elanurile acestea care ne farmecă nostalgia spirituală, fără o cunoaștere *doctrinară mai adîncă*, pot adesea duce la o pseudospiritualitate care să ne arunce într-o primejdioasă confuzie.

Diac. asist. MIHAI COLIBĂ

Dumitru B. Gonis, *Opera scriitoricească a Patriarhului Calist I¹*. Teză de doctorat susținută la Facultatea de teologie a Universității din Atena, 1980, 377 p.

Ucenic al sfîntului Grigore Sinaitul în schitul atonit Magula, unde de altfel avea să viețuiască cu prietenul său Marcu, timp de 28 ani, Calist I avea să ocupe

tronul Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol în două rînduri, și anume, între anii 1350—1353 și 1355 — 1363/1364, cînd a și trecut la cele veșnice.

1) Το Συγγραφικόν ἔργον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Α.

Personalitate isihastă, marcantă ca și dascălul său, Calist I și-a pus condeii în slujba propagării isihasmului în lumea ortodoxă a epocii sale, a luptei contra antipalamiților, precum și a Bogomililor, care pătrunseseră chiar la Muntele Atos. Cu toate acestea, privitor la opera lui Calist, care se înscria pe linia ortodoxiei autentice și reprezenta o autoritate și o garanție a acesteia, nu se poate afirma că aceasta a avut o mare circulație în Bizanț. Este grăitor în această privință faptul că, dacă excludem lucrarea sa «Viața Sfântului Grigore Sinaitul», care s-a păstrat în șase manuscrise grecești — în afară de multe altele slave —, restul operei patriarhului Calist I a ajuns pînă în zilele noastre, doar în «unul, două sau trei manuscrise» (p. 17). Dimpotrivă, lucrările lui Calist I au avut o largă circulație printre ortodocșii slavi, îndeosebi bulgari.

De-a lungul secolelor însă, au fost atribuite patriarhului Calist I și opere ale altor autori, așa cum s-a întîmplat adesea și în alte cazuri. Revine meritul lui Dumitru Gonis, care, în recenta sa teză de doctorat în Teologie cu titlul de mai sus, a identificat operele reale ale patriarhului de Constantinopol Calist I, de cele ce i-au fost atribuite în decursul vremii. Contribuția sa este cu atît mai valoroasă, cu cît el a ținut să precizeze că pînă la redactarea lucrării sale i se atribuiau în mod eronat patriarhului Calist I șaptesprezece opere. Este adevărat că, autorul a ajuns la astfel de clarificări, datorită bogatei bibliografii și materialului inedit folosit la redactarea lucrării sale.

Opera lui Calist I cuprinde: a) Vieți de Sfinți, b) predici, și c) rugăcuni.

În ceea ce privește viețile de Sfinți, Calist este autorul a două lucrări de acest gen și anume: «Viața Sfântului Grigore Sinaitul» și «Viața Sfântului Teodosie de Tirnov».

«Viața Sfântului Grigore Sinaitul» a fost scrisă la Constantinopol, după moartea lui Grigore Sinaitul și a patriarhului Isidor, și anume, «în timpul primului patriarhat al lui Calist I (1350—1353), sau la

începutul celui de al doilea (1355)». D. Gonis ține însă să precizeze că, «mult mai probabil scrierea Vieții a avut loc în timpul primului patriarhat al lui Calist, deoarece, nu se află în textul acesteia, nici o referință la evenimentele auto-exilării (2) și a celui de al doilea patriarhat al său» (p. 57).

Scopul scrierii acestei lucrări a fost, fără îndoială, acela de a face cunoscută, contemporanilor săi, învățătura sfîntului Grigore Sinaitul și a isihasmului. Cu atît mai mult, cu cît isihasmul lui Grigore Sinaitul nu era identic cu Palamismul (p. 49).

Traducerea «Vieții Sfîntului Grigore Sinaitul» în bulgara medievală a fost făcută în Bulgaria la puțin timp după începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea.

Contrar a ceea ce s-a afirmat pînă în prezent, și anume că autorul traducerii ar fi fost Teodosie de Tirnov, D. Gonis este de părere că acesta trebuie căutat printre bulgarii isihăști, ucenici ai sfîntului Grigore Sinaitul, «care au trăit și au activat pe la mijlocul și în cea de a doua jumătate a secolului al XIV-lea» (p. 37).

A doua traducere slavă a «Vieții Sfîntului Grigore Sinaitul» s-a făcut în țara noastră, de către Paisie Velicikovski (1722—1794). Deși nepublicată, traducerea manuscris a lui Velicikovski a fost citită cu asiduitate de către părinții mănăstirii Neamțu (p. 41). Este elocvent în această privință faptul că, monahul Mitrofan de la Neamțu, căruia i se încredințase de către mănăstirea sa alcătuirea biografiei lui Paisie, la douăzeci de ani de la adormirea întru Domnul a dascălului său avea să pună drept prolog la aceasta tocmai pe cel care preceda «Viața Sfîntului Grigore Sinaitul».

După D. Gonis, traducerea slavă a lui Paisie Velicikovski s-a păstrat doar în două manuscrise și anume: a) cel de la Mănăstirea Neamțu, cotate cu nr. 371, fiind, de fapt, însăși traducerea lui Paisie, b) cel de la Mănăstirea Sfîntul Petru de lângă Moscova, cotate cu nr. 69, și al cărui autor este ieromonahul Serapion, din

1827. Faptul în sine demonstrează mai bine decât orice altceva, că traducerea slavă a lui Paisie, în manuscris firește, a circulat și în Rusia.

«Viața Sfântului Grigore Sinaitul» a fost tradusă și în românește de către ieromonahul Meletie, de la Mănăstirea Secu. Traducerea românească a lui Meletie a fost făcută după textul grec al «Vieții Sfântului Grigore Sinaitul», și nu după cel slav al lui Paisie Velicikovski.

Traducerea românească a ieromonahului Meletie de la Secu n-a fost din păcate editată, manuscrisul aflându-se astăzi la Biblioteca Academiei Române, cotate cu nr. 1371. Se cade, însă, să fie subliniat faptul că traducerea românească a «Vieții Sfântului Grigore Sinaitul» a precedat atât prima traducere neo-greacă făcută la 1803, de Nicodim Aghioritul, cit și respectiv, prima, în limba rusă din 1860, publicată în «Afonskij pateric» (Patericul atomit), în același an. Cit despre prima traducere în limba sîrbă a aceleiași lucrări, aceasta a fost înfăptuită abia în zilele noastre de către preotul Justin Popovici, care a inclus-o în vestita sa operă «Vieți de Sfinți», publicată în 1973. În total, pînă în prezent, au fost făcute opt traduceri ale «Vieții Sfântului Grigore Sinaitul».

Patriarhul Calist² este de asemenea autorul «Vieții Sfântului Teodosie de Tirnovo», pe care a scris-o «cel mai devreme pe la sfîrșitul anului 1362 sau la începutul lui 1364» (p. 106).

Originalul grec al «Vieții Sfântului Teodosie de Tirnovo» pierzîndu-se, aceasta s-a păstrat doar într-un singur manuscris de limbă bulgară medievală cotate cu nr. 61, la biblioteca mănăstirii Rila (ff. 282 r-294 v).

Traducătorul «Vieții Sfântului Teodosie de Tirnovo» în limba bulgară medievală, nu poate fi, după D. Gonis, decât un bulgar isihast din a doua jumătate a seco-

lului al XIV-lea, și îndeosebi un ucenic al acestuia.

Prima editare a lucrării a fost întreprinsă de către O. Bodjanskij, în 1860, căreia i-au urmat altele două, și anume, una în 1904 de către Zlatarski, și alta în 1951 de către episcopul Partenie de Levca. Deasemenea, «Viața Sfântului Teodosie de Tirnovo» a cunoscut și unele editări parțiale. Prima de acest fel a fost făcută în 1922 de către B. Angelov și M. Genov, în timp ce ultima aparține aceluiași episcop Partenie de Levca, în 1974.

«Viața Sfântului Teodosie de Tirnovo», «poate fi caracterizată nu numai ca un elogiu adus lui Teodosie, dar și unul adus isihasmului și în primul rînd isihasmului social» (p. 98). Dealtfel, Teodosie († 27 noiembrie 1362 sau 1363) fusese el însuși un reprezentant de seamă al isihasmului. Ucenic al sfîntului Grigore Sinaitul la Muntele Atos, Teodosie de Tirnovo a avut la rîndul său numeroși ucenici, printre care se disting Eftimie și Ciprian, marile figuri ale școlii isihaste de Tirnovo.

Pentru istoria românilor și a Bisericii Ortodoxe Române, din cele două zeci și nouă de capitole — al treizezecelea fiind «o interpretare tardivă» (p. 111) —, ale vieții Sfântului Teodosie, prezintă un interes aparte capitolul al șaisprezecelea. În acest capitol, se menționează Vlahii, ca unui cărora le era cunoscut renumele lui Teodosie și învățătura sa isihastă.

În afara celor două vieți de sfinți, adică a lui Grigore Sinaitul și Teodosie de Tirnovo, patriarhul Calist s-a preocupat îndeosebi de alcătuirea de predică, cu conținut moral, parenetic și dogmatic. Se cunosc șaiszeci și patru de predică, care aparțin patriarhului Calist, dintre care doar trei au fost tipărite, pînă în prezent. Deasemenea, trei predică ale codicelui bibliotecii Escorial scrise de Calist par a fi pierdute pentru totdeauna.

2. Patriarhul Calist I s-a auto-exilat în insula Tenedon, ca urmare a refuzului său de a încorona pe Matei, fiul lui Ioan Cantacuzino, împărat al Bizanțului, în 1353. Refuzul său era dealtfel justificat, fiindcă împărat legitim al imperiului continua să fie Ioan V Paleologu (1341—1391).

În fine, patriarhul Calist este și autorul a treisprezece rugăciuni, deși i se atribuie șaisprezece. Rugăciunile sau au intrat toate în *Evhologhiul Mare*, manuscris, din Constantinopol, cit și în edițiile tipărite ale acestuia, atât în Răsărit, cit și în Apus.

În ceea ce privește predicile traduse în slavonă și rusă, sau într-una doar din aceste limbi, atribuite pe nedrept lui Calist I, acestea sînt după D. Gonis, următoarele: a) șase predică traduse în slavonă și rusă; b) colecția de predică a lui Ioan al IX-lea Agapitos, în traducerea sa în slavonă cu titlul «Evanghelie ucitelnoe» (Evanghelia învățătoare).

Referitor la autorul textului grec, original, al Evangheliei învățătoare, «Evanghelie ucitelnoe», D. Gonis respinge afirmațiile unor istorici³, potrivit cărora acesta ar fi patriarhul Ioan XIV Calecas. Și aceasta, pe simplul motiv, că în codicele, cotate cu nr. 500, de la Academia română, este dat drept autor al colecției de predică patriarhul Ioan Halkidon, ceea ce în realitate nu este altul decît Ioan al IX-lea Agapitos (1111—1134); c) Colecția de predică a lui Ioan IX Agapitos tradusă în limba rusă. Traducerea rusă a acestei colecții de predică a fost realizată în 1637 cu binecuvîntarea și din ordinul compatriotului nostru, mitropolitul Petru Movilă, la Kiev. Alcătuitorii ediției traducerii rusești (din 1637) a colecției de predică a lui Ioan IX Agapitos nu au eșuat în fond nimic nou cînd au atribuit-o patriarhului Calist I, fiindcă aceștia au urmat pe întocmitorii ediției din 1606, care au editat-o cu numele patriarhului Calist I.

Cît privește textele filocalice atribuite în mod greșit patriarhului Calist I, acestea sînt, după D. Gonis, următoarele: a) În introducerea ce-o face la lucrarea monahilor Calist și Ignatie Xantopoulos: «Metodă și canon cu ajutorul lui Dumnezeu precise și care au mărturia sfinților pentru cei ce au ales să viețuiască

liniștit și monahicește», Nicodim Aghioritul a identificat greșit pe Calist Xantopoulos, unul dintre cei doi autori ai lucrării de mai sus, cunoscut și drept Calist II, cu patriarhul Calist I. Este prin urmare regretabil, ține să precizeze D. Gonis, că textul lui Nicodim Aghioritul, care consideră drept autor pe Calist I, a fost editat astfel în *Patrologia Graeca*, Migne, t. 147, coll. 633—634, în traduceri neogrecești ulterioare ale Filocaliei, precum și în traduceri filocalice din diverse alte limbi moderne. b) Lucrarea «Epitome capitulorum usque ad 40 ex typico Calisti patr.». c) Ale Prea Fericitului patriarh Calist, Capitole despre rugăciune. Lucrarea a fost publicată mai întîi în Filocalia editată la Veneția în 1782, p. 1100—1102, apoi în *Patrologia Graeca*, Migne, t. 147, coll. 813—817, și în Filocalia editată la Atena, t. 2, 1893, p. 411—412; t. 4, 1961, p. 296—298. d) Ale Prea Fericitului și Vrednicului de amintire Patriarh Calist, Capitolele ce lipsesc. Că paradisul, despre care s-a amintit, este icoana omului. Lucrarea a fost inclusă în a doua ediție a Filocaliei grecești, editată la Atena, t. 2, 1893, p. 412—455; t. 4, 1961, p. 298—367. e) Lucrarea lui Calist Katafighiotul «Capitole despre unirea cu Dumnezeu și despre viața contemplativă». f) Două opusculă intitulate «O molitve» și «Sposob vnîmat vo vrenya molitvy», atribuite în mod greșit patriarhului Calist I, de către Syrku. g) În Filocalia slavonă a ucenicilor lui Paisie Velcikovski a fost inclusă și lucrarea: «Obraz vnîmanija molitvy», care nu este altceva decît: «A Prea Fericitului Patriarh Calist, Despre cele rezultate din rugăciunea minții și a inimii». D. Gonis ține să precizeze că, deși la numele autorului lucrării nu se menționează și cel de Xantopoulos, cu toate acestea, se poate afirma cu certitudine că lucrarea nu aparține patriarhului Calist I.

Drept eronată consideră D. Gonis și atribuirea, unor lucrări nefilocalice, patriarhului Calist I, și anume: a) Lucrarea

3. A se vedea paginile, 305—306, ale lucrării.

«Ljubomurejsago Kalista Ksanfopula, byvsago patriarcha Konstantinagrada, Ispovedanie k Tvorcu i Sădetelju našenu Bogu, v nezme vāspominaet vsja strasticelevec, skia», păstrată în manuscrise slave din secolele XV—XVII, și atribuită lui Calist I, de Syrku. În realitate este vorba despre traducerea lucrării lui Nichifor Calist Xantopoulos, Rugăciunea de mărturisire către creatorul și făcătorul nostru Dumnezeu... b) Primele șase rugăciuni — din cele opt — ale secetei, existente în *Evhologhiul Mare*. Ele au putut fi atribuite patriarhului Calist I, în orice caz, înainte de 1526, anul tipăririi pentru prima dată a *Evhologhiului Mare*. c) Rugăciune adresată Sfintei Fecioare în timpul năvălirii barbarilor și a incursiunilor tîlharilor distrugătoare. d) D. Gonis ține să precizeze, deasemea, că nici lucrarea menționată în codicele bibliotecii Escorial, — pierdut în timpul războiului civil spaniol, care a apucat însă să fie descris de Gr. de Andres —, «Callisti patr. CP. Narratio de imagine Christi manifestata olim in monasterio Latomarum Thessalonicae», nu poate fi atribuită patriarhului Calist I. Mai de grabă, afirmă Gonis, este vorba despre lucrarea: «Povestire folosită despre icoana teandrică a Domnului Iisus Hristos, care s-a arătat în mănăstirea Latomilor din Tesalonic: scrisă de către monahul Ignatie, egumenul mănăstirii Akapnios din Tesalonic».

În fine, trebuie precizat și faptul că

există încă incertitudine, asupra paternității patriarhului Calist I, cu privire la două opusculă și anume: a) «Capitula 106 ad interrogationem quimidi animae purgentur ad visionem Dei»; b) «Graphica descriptio ultimi iudicii et poenarum peccatorum».

Firește, este regretabil faptul că, D. Gonis a utilizat doar lucrările a trei români: V. Grecu, M. Rădulescu și Gh. Ștrempel⁴. Și aceasta, deoarece este bine știut că, atît persoana patriarhului Calist I, cit și opera sa, au constituit, adesea, obiectul cercetării și studierii din partea unor teologi și istorici români. Cu atît mai mult, cu cit numele patriarhului Calist I este indisolubil legat de cel al înființării Mitropoliei Țării Românești, în timp ce lucrarea sa isihastă «Viața Sfințului Grigore Sinaitul», a fost tradusă în țara noastră și în limba slavă și în limba română. Ceea ce ilustrează, în mod elocvent, lărga circulație a acestei lucrări isihaste pe teritoriul român. Și nu trebuie, bine înțeles, uitată nici «Viața Sfințului Teodosie de Tîrnovo» a aceluiași Calist I, care prezintă pentru noi români un interes aparte, datorită capitoului șaisprezece, unde sînt menționați Valahii, ca unii ce cunoșteau învățătura isihastă a lui Teodosie de Tîrnovo. Iată, așadar, că isihasmul era prezent la români, încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, înainte de venirea Sfințului Nicodim de la Tismana.

Pr. Dr. IOAN DURĂ

Vojtech Z a m a r o v s k y, *Din tainele imperiului Hitit*, în românește de Gabriel Istrate, Editura «Junimea», Iași, 1980, 251 p. + 21 planșe.

Cartea lui Vojtech Zamarovsky, prezentată acum cititorului român de Gabriel Istrate, excelent cunoscător al limbilor cehă și slovacă, este consacrată descoperirii imperiului hitit și descifrării limbii hitite, cu alte cuvinte, unor probleme deosebit de importante pentru istorie, arheologie și lingvistică, pentru știință și civilizație în general.

Selectînd și organizînd materia, evaluînd obiectiv evoluțiile multor generații de savanți din toate țările lumii, anterior și posterior lui B. Hrozny (cel care a descifrat scrierea hitită cuneiformă), V. Zamarovsky ia atîtudine față de diverse probleme, exprimîndu-și punctul său de vedere, căci ne destăinuie cînd rezultate unanim acceptate, cînd păreri personale

4. Vezi, p. 330, 345, 346.

ale unor învățați, cind, în sfârșit, opinii proprii.

Cartea lui V. Zamarovsky are o introducere, după care urmează patru părți împărțite în 12 capitole.

În *Introducere* (p. 8—10), autorul arată motivul pentru care a scris această carte și anume acela de a prezenta istoria descoperirilor privind hitiții. Autorul prezintă doar, selectarea și organizarea faptelor «într-o succesiune dramatică». Ține să avertizeze pe cititor că lucrarea lui nu e o carte «pentru savanți, ci pentru publicul larg».

Partea întâia, cap. I, *Descoperirea hitiților* (p. 11—24). Autorul ne prezintă pe primii cercetători ai istoriei poporului hitit și anume, profesorul Archibald Henry Sayce și William Wright, acesta publicase înaintea profesorului A. H. Sayce un articol în care arăta că a existat înainte cu treizeci-patruzeci de secole, un popor mare și puternic pe care istoricii, nu se știe cum, l-au uitat. De unde se știe despre acest popor «vesel și înofensiv, veșnic dispus la glume și exuberanță, cam timid și pocăit și prin urmare superstițios, puțin perseverent dar cu inimă deschisă, în nici un caz morocănos...»¹. Se știa, nu din lucrările istoricilor, ci din cea mai răspândită carte a «lumii creștine», din *Sfânta Scriptură*. Sînt menționați pentru prima oară în cartea întâia a lui Moise (Facere XV, 18—21) «Urmașilor tăi voi da pămîntul acesta de la riul Egiptului pînă la riul cel mare al Eufratului. Voi da pe Chenei, pe Chenezei, pe Chedmonei, pe Hetei...».

Apoi se mai face mențiune și în cartea Iosua (III, 10) de *Hetei*, «care vor fi a-lungați de Dumnezeul Cel viu al evreilor» din «pămîntul făgăduinței». Iscoadele trimise de Moise în «pămîntul în care curge lapte și miere», aduc știri că Heteii împreună cu Heveii, Iebuseii și Amoreii locuiesc în munți.

Autorul trage de aici două concluzii: 1) hitiții erau așezați la nord de «țara făgăduinței» — adică aproximativ pe terito-

riul Israelului actual și 2) se găseau acolo înainte de sosirea evreilor din «robia egipteană». Cutoate acestea Sfînta Scriptură ne conduce mult mai adînc în «istorie», cu datele geografice mult mai precise; este vorba despre înmormîntarea soției lui Avraam, Sarra, cu care ocazie se spune că evreii erau pentru hitiți «oaspeți și venetici» și că țara în care s-a așezat strămoșul Avraam, aparținea din totdeauna hitiților (p. 13).

Pornind de la aceste considerente pe care ni le furnizează Sfînta Scriptură, cei doi englezi, pe care i-am amintit mai sus, au început munca de «descoperire a imperiului hitiților». În localitatea Hama (anticul Hamat), era o piatră «făcătoare de minuni», pe care era scris în limba accadiană, numită și asiro-babiloniană, în scriere cuneiformă «Tarkumuwa regele Tarsului».

Tezele fundamentale despre existența imperiului hitit au fost confirmate dintr-o direcție cu totul neașteptată. Prin documente de arhivă, descoperite pe mările Nîlului. În templul lui Ramses al II-lea din Karnak sînt trecute pentru veșnicie faptele acestui cel mai puternic monarh din Egiptul antic. Citim aici că Ramses al II-lea a încheiat cu regele hitit Hattuşili al III-lea un pact de neagresiune și ajutor reciproc și că s-a căsătorit cu fiica acestuia. Dar surpriza cea mai mare a constituit-o descoperirea că forța care a distrus imperiul antic babilonian și a răsturnat de pe tron, în anul 1594 î.e.n., cea mai puternică dinastie a lui, dinastia lui Hamurabi, au fost hitiții!

De la piatra miraculoasă din Hama și pecetea suspectă a regelui Turcumuwa, peste cele patru pietre miraculoase ce argilă din arhiva regelui eretic Achnaton, a mers drumul spre descoperirea imperiului fiilor lui Het, care, după Sfînta Scriptură, i-a găsit pe teritoriul Siriei ce astăzi strămoșul lor Avraam. Mai puțin de zece ani și cîteva inscripții de pe pereții unui templu egiptean precum și pe tăblițele din ruinele orașelor babiloniere

1. Margarete Riemschneider, *Lumea hitiților*, București, 1967, p. 156.

au fost apoi suficiente ca așa-zisul popor necunoscut al hitiților să fie ridicat la rangul de a treia mare putere a «antichității preclasice».

Cap. 2. *Sonde într-un imperiu dispărut*. (p. 25—41). Prima expediție științifică a fost trimisă de Comitetul oriental din Berlin, având în fruntea ei pe arheologul german, de reputație mondială, Kaarl Haumaan (1839—1896). Nucleul acestui imperiu îl forma o zonă mărginită la vest de o linie care pornea de la Ankara, pe lângă lacul Tüz spre sud, pînă la Marea Mediterană; la est, granițele lui urmau, în mare, cursul Eufratului, la sud ajungeau pînă pe teritoriul actual al Libanului, iar la nord treceau la o distanță de 100—200 kilometri de țărmul Mării Negre. Unele proeminențe ale acestui imperiu ajunseseră — măcar temporar — la est, pînă în Gruzia și Armenia sovietică, la vest, pînă la Smirna, la sud, pînă la Damasc.

Toți cercetătorii aduceau, din colțuri cunoscute și mai puțin cunoscute ale Capadociei, Ciliciei, Frigiei, Lidiei, de pe malurile Mării Egee și ale Eufratului, din Siria și Anatolia de nord, noi copii ale reliefulor și inscripțiilor hieroglifice, ale pecetilor, statuetelor și tăblițelor de argilă cu scriere cuneiformă și într-o limbă despre care presupunem, pe bună dreptate, că e limba hitită.

Cap. 3. *Știința în impas* (p. 42—56). În ziua de 20 august 1906, s-a descoperit o tăbliță foarte bine conservată, care cuprindea un acord bilateral dintre Ramses cel Mare și regele hitit Hattușili. Cele două versiuni nu sînt, spre deosebire de uzanțele de astăzi în ceea ce privește acordurile internaționale, identice; în special în capitolele introductive sînt adaptate nevoilor propagandei de stat a celor două părți. Acesta este primul tratat internațional din istorie care s-a păstrat, și, în același timp, primul tratat internațional despre o pace pe vecie.

Ba mai mult : e primul — și pentru 3000 de ani totodată ultimul — tratat de pace care n-a fost niciodată călcat !

Anul 1907 a ajuns de fapt cea mai mare descoperire arheologică a secolului : lucrătorii turci au scos la lumină 10.000 de tăblițe și fragmente. Toate acestea demonstrează existența regilor hitiți, a comandanților militari și diplomaților, a statelor hitite, a orașelor și cetățenilor, a marilor preoți, a istoricilor și a poezilor. Limba în care au fost scrise era hitita, limba care nu se putea descifra !

Partea a II-a, *Dezlegarea problemei hitite*.

Cap. 4, *Bendrich Hrozny* (p. 57-75); Cap. 5, *Cum se descifrează limbile necunoscute și scrierile necunoscute* (p. 76—97); Cap. 6, *Metoda lui Hrozny* (p. 97—112). Scrierea face parte din marile invenții ale omenirii. V. Zamarovsky în partea a II-a a lucrării ne prezintă sistemul de scriere al celor aproximativ 20.000 de plăci de argilă și fragmente, cu conținut foarte variat (opere istorice, codice de legi, tratate politice, texte religioase, scrieri epice etc.), datînd din secolele al XVIII-lea, al XIII-lea î.e.n. și provenind din arhiva regilor hitiți, descoperită la 1906 de Hugo Winckler (1863—1913), se cunoștea : era alcătuită din cuneiforme accadiene (asiro-babiloniene). Nu se cunoștea însă limba lor. După o muncă tenace, misterul este dezvăluit definitiv de B. Hrozny în anul 1914 și 1915. Descifrarea acesteia a fost comparată cu cea a lui François Champollion (1790—1832), care izbutiseră să citească hieroglifile egiptene.

Partea III. *Căutări, rătăcirii și noi descoperiri*. Cap. 7, *Pe urmele hitiților* (p. 113—132); Cap. 8, *Hitiții hieroglifici* (p. 133—149); Cap. 9, *După rezolvarea problemei hitite* (p. 150—170).

Devenind un mare specialist în cuneiformă, Hrozny ar fi putut citi fără nici o dificultate textele hitite, dar limba lor nu seamănă cu nici una din limbile orientale pe care el le cunoștea. În cele din urmă savantul ceh conchide : «limba aceasta se poate explica numai prin ea însăși». Și Hrozny, prin cunoscute-i perseverență și tenacitate a reușit să descifi-

freze această limbă necunoscută pînă la el.

Trebuie spus că, în ciuda numărului destul de mare, textele păstrate nu reflectă în întregime lor limba hitită. În lupta grea de descifrare pe care o duceau din greu savanții și specialiștii în hitologie, s-au lovit și de faptul că a-celeași cuvinte din accadiană, intercalate în texte hitite, trebuie citite în limba accadiană s-au hitită. Scrierea hitită nu a fost creată pentru a nota această limbă: hitiții au moștenit semnele grafice de la huriti², iar prin aceștia de la mesopotamieni. Scrierea a fost introdusă prin scribi huriti de formație babiloniană. Scribii din țara hitiților erau, așadar, bilingvi, uneori trilingvi.

Partea a IV-a. Ce știm despre hitiți astăzi.

Cap. 11, *Istoria hitiților* (p. 184—212);
Cap. 12, *Cultura hitită* (p. 212—231).

Cu numele lui Anitta începe lista celor 29 de regi hitiți, care și-a asociat o serie de regi mai mici hitiți, și în jurul anului 1800 î.e.n. s-a ridicat împotriva orașului Hattuşa, pe care l-a făcut una cu pămîntul. A învins apoi pe regele din Necea, iar orașul cu numele lui l-a declarat capitală. După acest rege au urmat alți trei regi mai puțin însemnați. După ei a ajuns la tron Tabarna I (aproximativ 1670 înainte de Hristos), care a fost un mare cuceritor. Se vorbește în continuare despre structura cea aleasă la hitiți.

În afară de rege mai erau în imperiul hitit și organe de stat. Primul din aceste organe era «*tulia*» — consiliul — care se compunea din fiii regelui, din rudele și cumnații acestuia, din membrii aristocrației superioare de trib și de la curte și din comandantul gărzii personale a regelui.

Al doilea organ era *pankus-ul* «adunarea», care se dezvoltase din vechea adunare a poporului și devenise o adunare

populară a militarilor. După reformele ulterioare nu mai făceau parte din ea toți militarii, ci numai cei privilegiați regelui. Guvernarea regilor hitiți nu era despotică. În timp de pace puterea regelui era limitată, iar în timp de război autoritatea sa era nelimitată.

Cea mai importantă ramură de producție era agricultura, în care predomină creșterea animalelor. Se cunoștea și sistemele de irigație. Sînt răspîndite și mineritul și prelucrarea metalelor, în special cele din bronz.

În capitolul al 11-lea al cărții de față V. Zamarovsky admite constatarea orientalismului sovietic. Putem admite că hitiții se aflau în partea orientală a Peninsulei Balcanice, cînd pe plan lingvistic se manifesta tendința spre mutație consonantică.

În rîndul descoperirilor aparținînd *culturii* putem aminti statuile zeilor hitiți. Hitiții aveau o bogată literatură științifică și de specialitate. Este vorba despre lucrări de magie, astrologie, medicale etc. De la babilonieni au preluat și lucrări de matematică. Am amîntit mai sus despre codul penal, de asemenea o mare importanță, pentru scrierile istorice o au *Anale ale lui Marșili*, care se caracterizează prin obiectivitatea lor.

Cartea lui V. Zamarovsky ne aduce nenumărate date despre o lume și un popor, pierdut, împreună cu întreaga lui viață spirituală, «în prăpastia istoriei». Cartea este în același timp și un imn adus perseverenței și ingeniozității minții omenești.

Pentru preoții altarelor noastre străbune prezenta carte constituie totodată un nou și puternic imbold în a scruta cu o și mai mare asiduitate paginile nemuritoare ale Sfintei Scripturi, care fac mențiuni despre atitea și atitea popoare uitate de istorie.

Drd. SIMION TODORAN

2. Limba hurită, înrudită de aproape cu urartica și făcînd, probabil parte din grupul nord-estic al limbilor caucaziene, a utilizat în scris cuneiformele accadiene..., vezi V. Zamarovsky, *op. cit.*, p. 240.